

TURKUVAZ
KİTAP

"America the Beautiful"
Fesüphanallah!
Alev Alatlı
Nasihatname I

Birinci Baskı: Ağustos, 2019

Genel Yayın Yönetmeni: Gülenay Börekçi
Kitap Kategori Yönetmeni: Erdem Öztop
Yayına Hazırlayan: Cem Tunçer
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gülay Tunç

ISBN: 978-605-2169-96-4
Sertifika No: 12815

Baskı-Cilt
Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Akpınar Mah. Hasan Basri Cad. No:4 Sancaktepe-Kartal/İst.
T:+90 216 585 90 00
F:+90 216 585 91 30

Bu kitabın hakları Turkuvaz Medya Grubu'na aittir. Kaynak gösterilerek yapılacak alıntılar haricinde yayıncının izni olmaksızın hiçbir surette kullanılamaz.

© Turkuvaz Medya Grubu

ALEV ALATLI

"America the Beautiful"

FESÜPHANALLAH!

NASİHATNAME I

Alev Alatlı

1944 İzmir doğumlu Alev Alatlı, liseyi Japonya'da okudu. Ekonomi ve istatistik lisansını ODTÜ'den, ekonomi ve ekonometri yüksek lisansını ise ABD Vanderbilt University'den aldı. Felsefe öğreniminin ardından yine ABD Dartmouth College'da doktora çalışmalarına başladı. Felsefe, düşünce ve medeniyet tarihi ile ilahiyat üzerinde yoğunlaşan yazar, 1974'te Türkiye'ye döndükten sonra, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim görevlisi ve Ankara Devlet Planlama Teşkilatı'nda ekonomist olarak çalıştı. University of California (Berkeley) ile Türkçe üzerine psiko-dilbilim çalışmaları yürüttü. Türk Yazarlar Kooperatifi YAZKO'da başkan yardımcısı olarak görev aldı.

1985 ve 86'da Filistin meselesinin duyurulmasına katkıda bulunmak amacıyla Edward Said'in *Haberlerin Ağında İslam* ve *Filistin'in Sorunu* isimli kitaplarını çevirdi. O yıllarda Tunus'ta sürgünde olan Yaser Arafat tarafından "Özgürlük Madalyası" ile onurlandırıldı. 1987'de *İşkenceci*, Türk Yazarlar Birliği'nin "Yılın En İyi Romanı Ödülü"ne layık görüldü. 2006'da *Gogol'un İzinde* üçlemesi Rusya Federasyonu Yazarlar Birliği'nin Mihail Aleksandroviç Şolohov 100. Yıl Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 2014'te Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nün sahibi oldu.

2005'te halen Mütevelli Heyeti Başkanı olarak görev yaptığı Kapadokya Üniversitesi'ni kurdu. Alev Alatlı, Isparta Üniversitesi ve Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nden iki fahri doktora sahibidir.

Bibliyografya

Yaseminler Tüter mi, Hâlâ? (1984)
Aydın Despotizmi (1986)
İşkenceci (1987)
Kadere Karşı Koy A.Ş. (1995)
Eylül 1998 (1999)
Safsata Kılavuzu (2001)
Şimdi Değilse Ne Zaman? (2003)
'Hayır!' Diyebilmeli İnsan (2005)
Hatırla! Geçmişin Geleceğindir (2006)
Yorumsuz (2008)
Hollywood'u Kapattığım Gün: Amerikalılara Çok Büyük İyilik Yaptım! (2009)
Aklın Yolu da Bir Değildir... (2010)
Funda'nın Mutfak Rehberi (2011)
Ben Böyle Düşünüyorum! Demekle Olmuyor (2018)

DİZİ KİTAPLAR

Or'da Kimse Var mı?
Viva La Muerte! / Yaşasın Ölüm! (1992)
'Nuke' Türkiye! (1993)
Valla, Kurda Yedirdin Beni (1993)
O.K Musti Türkiye Tamamdır (1994)
Or'da Hâlâ Kimse Var mı? Beyaz Türkler
Küstüler (2013)

Schrödinger'in Kedisi
Kâbus (2000)
Rüya (2001)

Gogol'un İzinde
Aydınlanma Değil, Merhamet! (2004)
Dünya Nöbeti (2005)
Eyy Uhnem! Eyy Uhnem! (2008)

Batı'ya Yön Veren Metinler (2010)
I: Kökler, Orta Çağlar (0-1350)
II: Rönesans, Protestan Reformu,
Erken Modern Dönem, Bilim Çağı (1350-1650)
III: Aydınlanma, Burjuva Yüzyılı,
Bilim Çağının Zaferi (1650-1800)
IV: Moderniteye Doğru,
Kaotik Modern Dünya (1800-1970)

Bize Yön Veren Metinler (2014)
I: Büyük Buluşma
II: Kuzey Gökküredeki Yeni Yıldız

İÇİNDEKİLER

Arz-ı hal niyetine... 13

Pencere: *"Tanrısal bir lütuf"* 17

Necefli Maşrapa!.. Mezopotamya'nın aşk ve savaş tanrıçası *İştar* 18

Necefli Maşrapa!.. *Yeşiller* 22

Pencere: *"The Island of Tears"*, Gözyaşları Adası 24

Pencere: *"All American"* güzellemesi, *"Nativism"* 27

Pencere: *"Bakiye Tarikatlar"* 29

Pencere: *"Santa Maria!"*ya karşı *"God bizimle!"* 31

Pencere: Mülk sahibi lordlar, *"Lords Proprietors"* 33

Pencere: *"White Trash"* 34

Pencere: *"God's Mandate"*, Tanrı'nın Mazbatası 37

Pencere: *Habsburg, Bourbon, Plantagenet, Hanover, Windsor* 40

Kültürel miraslarına dairdir

Pencere: *"Ring-a-ring o'roses..."* 44

Pencere: *"Bedlam'ın şen kaçıkları"* 47

Necefli Maşrapa!.. *"İngiliz kimliğini kavramlaştıran adam"* 50

Pencere: *"Ruhum şölenlerinizden nefret ediyor"* 53

Necefli Maşrapa!.. *Şehirler ve modernleşmeye dair* 55

Pencere: *"Türkler cezamızı verecek"* 59

Pencere: *"Old English"*, *"Frühneuhochdeutsch"*, Latince 61

Pencere: *"Ve RAB Musa'ya dedi..."* 63

Pencere: *"Versio Vulgata"*, Avam için İncil 65

Pencere: *"Sacerdotalism"*, Kızıl Deniz elyazmaları 66

Necefli Maşrapa!.. *Süleyman Mâbedi, Colosseum, "Ad bestias"* 69

Necefli Maşrapa!.. *Roma İmparatorluğu ve ABD* 72

Necefli Maşrapa!.. Algı müteahhitliği, Beştepe, Oxford ve *"Tory Boy"* 74

Necefli Maşrapa!.. *Çağdaş bir Haçlı Neferi, Chris de Burgh* 78

Necefli Maşrapa!.. *Notalara dönüşen kilise çanları* 81

Pencere: *"Ars Goetia"*, Hazreti Süleyman'ın büyü kitabı 83

Pencere: *"Malleus Maleficarum"*, Heinrich Kramer 85

Pencere: *"İman esası"* olarak büyü ve cadılık 88

Pencere: *"Her Püriten biraz Yahudi'dir"* 89

Pencere: *"İlk Günah"*, *"Gnosis Ağacı"* 92

Pencere: Pavlus, *"God'ın oğlu"* olarak İsa 94

Pencere: *Osiris, Mithra, Adonis, Dionysos ve İsa* 96
Pencere: *Cemaatler, mezhepler, mizaçlar* 99
Pencere: *Ba'al Şem Tov, St. Matthew (Matta) ve St. Bernard* 101
Pencere: Hıristiyan olmayan İsevi'ler, *"Q İncil'i"* 104
Necefli Maşrapa!.. *"Yakup'un kemikleri meselesi"* 108

Roma'ya dairdir çünkü...

Pencere: *"Roma İmparatorluğu neyse ABD de o!"* 111
Pencere: *Modernite ve masumiyetini kaybeden "tarih"* 113
Necefli Maşrapa!.. *"Kendisini doğrulayan kehanet", plasebo etkisi* 116
Pencere: *"Roma'ya bir tarih, Avrupa'ya bir 'medeniyet ve kimlik'"* 118
Pencere: Sir Edward Gibbon, *"fetva dili"* 120
Pencere: Pagan Roma, *İmparatorluk Kültü ve "Hıristiyanofobi"* 121
Pencere: *"Sessiz çoğunluk"* 124
Pencere: *"Patria potestas", Organik milliyetçilik, infanticīdium* 125
Necefli Maşrapa!.. *"İnsanı sarf malzemesi olarak algılamak"* 127
Pencere: *İstimal ve suiistimal hakkı, "Jus utendi et abutendi"* 130
Pencere: Dişi kurdun ahfadı *"Patricii"* ve *Boston Brahminleri* 133
Pencere: *"Ebedi Roma şehri", demokrasi* ve ahlaksız telkin 135
Pencere: *Atina, başlamadan biten demokrasi* 137
Pencere: Kadim *"distopya", "Kara Atena"* 139
Pencere: Sokrat ve *"kaliteli döl meselesi"* 142
Pencere: *Amerikan Öjenik Cemiyeti* 144
Pencere: *Osborn, Conklin, Roosevelt, Karaosmanoğlu* 147
Pencere: *Hitler'in İncil'i* 151
Necefli Maşrapa!.. *Roosevelt, Mussolini, Berlusconi, Trump* 153
Pencere: Dünyanın ilk ve tek *"İmparatorlar koalisyonu"* 156
Pencere: *Tetrarşi ve Koca Kafalı Konstantin* 159
Necefli Maşrapa!.. *"Kelle Kulesi"ni bilmeseniz incileriniz dökülmez ama İzmit...* 161
Necefli Maşrapa!.. *Byzantion, Stanpolis, Dersaadet vs.* 163
Pencere: Diyâr-ı Rum, *"Kutsal Çarmıh", Havariyun Kilisesi*, Fatih Camisi 166
Pencere: *İki cami arasında bir Konstantin* 167
Necefli Maşrapa!.. *Ayinler, renkler, Avrupa Birliği siyasi parti sembolleri* 170
Pencere: *"Patria"dan "God-Baba"*ya 175
Pencere: *"İsa Mesih'in yeryüzü hükümranlığı"* 178
Necefli Maşrapa!.. *"Kapadokya Babaları"* 179
Necefli Maşrapa!.. *Siyasi etkinlik olarak "azizlik"* 182
Necefli Maşrapa!.. *"Tükenmiş Ruhların Eylemidir Terör"* 184
Pencere: *"Günahlar" ve Demokrasi* 188
Pencere: *İznik Konseyi'nin ardından* 190
Necefli Maşrapa!.. *"Helenizm başka, Ortodoksluk başka"* ve Rahmi Koç 193

Amerika'nın İngiliz vasilerine dairdir...

Necefli Maşrapa!.. *"Coğrafya kaderdir"* 197
Necefli Maşrapa!.. Anglosaksonlar, *"Diriliş Hareketi"*, hatta Brexit 199
Necefli Maşrapa!.. *Anglosaksonlar ve Roma* 203
Necefli Maşrapa!.. *Anglosaksonlar ve Vikingler* 204
Necefli Maşrapa!.. *İngiliz milli kimliğine dair* 207
Pencere: *Bir Çapkın Kral* 210
Pencere: *"Anglicana Ecclesia"*, çivisi çıkan Papalık 213
Pencere: *"Bloody Mary"* 215
Necefli Maşrapa!.. Devlet-i Aliyye, *"... gayrı düzen tutmaz telimiz bizim..."* 217
Pencere: *"Halleluyah!"* 221
Pencere: *"Dininin kaymetini bil!"* 224
Pencere: *"Hell and brimstone"* vaizleri, Jonathan Edwards 225
Pencere: *"Öfkeli bir God'ın eline düşen günahkâr"* 229
Pencere: *İki cami arasında Tudorlar* 231
Pencere: Sir Francis Bacon, *"Ne Atina ne Kudüs, bilgi güçtür"* 233
Pencere: *"$g = 9{,}8\ m/s^2$"* 235
Necefli Maşrapa!.. *"Atlantis"*, *"Mu"* 236
Necefli Maşrapa!.. *"Süper ırk"* olarak Atlantisliler 239
Pencere: Yeni Kudüs ve *"Hazreti Süleyman Üniversitesi"* 241
Necefli Maşrapa!.. *"Çin'de de olsa ilmi arayınız."* 245
Pencere: *"Human Empire"* ve Hıristiyanlığın yerini alan bilim 247
Pencere: *"Evreni fethetme seferberliği"*, Richard Hakluyt, Samuel Purchas 249
Pencere: Gunpowder Plot, Guy Fawkes maskesi ve *"Gezi kalkışması"* 251

Anglo-Amerikalılara dairdir...

Pencere: *"Nemrut" Cromwell, askerî dikta, İskoç köleler* 255
Pencere: "Orange"lı damat William, *"Bill of Rights"* 258
Necefli Maşrapa!.. *"Bir savaş, yalnızca bey için yapılmaz"* 260
Pencere: *"Visible Saints"* 262
Pencere: İngiliz'in değil, *"God"*ın şehri 264
Pencere: Ermişlerle dolu bir *"Yeni İngiltere"*, *"Vatansever Hıristiyanlar"* 266
Pencere: *Pilgrimler, Püritenler, "Kurucu Hacılar"*, John Davenport 267
Pencere: *"Hıristiyan İsrail"* ve *"Boston Brahminleri"* 269
Pencere: *"The world is my oyster"*, Kipling ve Orwell 271
Necefli Maşrapa!.. *"İstiridyeciler"*in şahı, John Jacob Astor 273
Necefli Maşrapa!.. *Afyon Savaşları* 275
Necefli Maşrapa!.. *"Fan kuei!"*, *Skull and Bones Society* 276
Necefli Maşrapa!.. *"Soğuk Boston Rostosu"* 280

Yerliler çiçek gibi bakmışlardı Amerikalara. Akarsuları tertemiz, otlakları yemyeşil, mor dağları dumanlı, vadileri çiğnenmemiş, ormanları ellenmemiş güzeller güzeli o bakir Kıtalar, insanoğluna bu gezegende nasip edilen son kışlaklardı. Har vurup harman savrulan, altyapı üstyapı kavgalarının yaşamsal kaynaklarına kilit vurduğu "Eski Dünya"dan kurtuluş, yeni bir evrensel Ergenekon olabilecekken muhteşem fırsat heba edildi. Ellerine yüzlerine bulaştırdılar. Şimdilerde artık terk edip gitmekten bahsediyorlar, yavrum. Mars'ta olmazsa, Venüs'teki yeni müstemlekelere.

Dünya nöbeti tutan biriyim ya, dört yüz yıllık serencamın vardığı nokta içimi acıtırken Amerikan insanı bir koca bebek. Yıldız bezeli sancağının gölgesinde "masum bir kültürün dini bütün çocuğu" olduğu inancıyla mutlu mesut yaşıyor. Aklı bir karış havada. Keşkeler, yazıklar, çok yazıklar, Allah müstahakınızı versinler, hep bende.

Olsun. Bir savaş ancak son asker de gömüldüğü zaman bitmiş sayılır, Fundacığım, canımın canı yavrum. İsterim ki, bu söylediğim her daim kulağına küpe olsun. Unutmayasın, çocuklarımıza da unutturmayasın.

Birlikte geçirdiğimiz her bir gün için şükran ve minnetle.

Ocak 2019

Arz-ı hal niyetine...

Yavrum, savaşçı firavunlar yine talan ediyorlar bizim buraları. Varil bombalarının rastgele savurduğu ezeli ve ebedi Şarklı kendi yağında kavrulan kıvıl kıvıl bir canlı kümesi. Ölmeyecek kadar gıda, düzeni tehdit etmeyecek kadar eğitim, ehemmiyetsiz tasarruflar, ehemmiyetsiz servetler ve tahammül. Enkaz altına çocuklar peyda etmekte Orta Doğulu, dilsiz ve dayanıklı.

Bize gelince, kötülüğün ne denli sinsi, ne denli kurnaz, ne denli kalleş olduğunu unutmuşuz. Düzen kurmaktaki engin tecrübesini, masumları suya götürüp susuz getirebildiğini unutmuşuz. Görkemli özverilerle anlamsız acıların arasında gidip gelmekte, hakikat ile takat arasında bînamaz ulusumuz. Ateş düştüğü yeri yaktığıyla kalıyor.

Berlin Duvarı yıkıldığında, kapitalizmin doğasına içkin krizlerden, eşitsizliklerden bunalmış "Batı"nın SSCB'nin çöküşünü fırsata dönüştüreceğini, toplumsal refahı ihmal etmeyen yeni bir piyasa ekonomisi modeli geliştireceğini düşünmüştüm. Beklediğim barışın tekâmülüydü, ırkçılığın hortlaması değil. Yaşam biçimlerine saygılı demokrasilerdi, yeni Gertrude Bell'ler değil. Oburluğun itibarsızlaştırılmasıydı, Gezegen'i kurutması değil. Nükleer silahlanmadan artan bilimin iyiliğin hizmetine tahsisiydi, kimyasal silahların mükemmelleştirilmesi değil. Merhametti, CIA'nın "geliştirilmiş sorgulama teknikleri" değil. Bilge siyasetçilerdi, bitirim başkanlar değil. Öyle olmadı. İyilik ve umut, 21. yüzyılın hedefleri arasında yer almıyor.

Gençliği altmışlı yıllara denk gelmiş bencileyin birisi için sosyalizm, kapitalizmden daha "adil" bir sistemdir. Gel gör, ne Sovyetler ahde vefa gösterdi ne Amerikalılar tövbe etti. Her iki sistemin hakikatlerini bir üst sentezde birleştirebilecek modeller mümkündü, rağbet bulmadı. Sosyalist sistemi çökertenin kapitalizmin üstünlüğü değil, Partili oligarkların hantal ve acımasız uygulamaları olduğu görmezden gelindi. Gün oldu, devran döndü, bu defa da Avro-Amerikan seçkinleri gemi azıya aldılar. Komünizme karşı "kesin" zafer kazandıklarına iman etmişlerdi, Rus ortaklarını yedeklediler. Toplumcu duyarlılığın son izlerini de temizlemeye giriştiler, el birliği ile. Şimdi artık biri bırakırken diğeri alıyor. Mekke Hilton'un üst katları panoramik, oyunun son perdesi en iyi oralardan seyrediliyor.

İş değil, yavrum. Terör, sürdürülebilir bir yöntem değil. Özde sakat bir ekonomik sistemi idame ettirmenin yolu şiddet değil. "Gerçek" inkâr edilemiyor. İster "Demokrasi" libası giyinsinler, ister "Özgürlük", ister "Hak"; kamusal vicdanla barışık olmayan sistemler dağılmaktan kurtulamıyor. Dağılmaktan kurtulamıyor ama "gerçek"in zaferi, hemen her zaman Basra harap olduktan sonra... O noktada Galile Etkisi[1] devreye giriyor. Korkak, "gerçek"le yüzleşmeyi reddediyor, hırçınlaşıyor. Cahil, "gerçek"i idrak edemiyor, küçümsüyor. Hain, kendi çıkarının peşinde, "gerçek"i tahrif ediyor, saptırıyor.

"İyi" bir atanmışın vezir edebildiği bir halkı "kötü" bir seçilmişin rezil edebildiği de sır değil. Kadim tarih, monarşi, oligarşi, teokrasi veya demokrasinin bir avuç "iyi" insanın yüzü suyu hürmetine ayakta kaldığını teyit ediyor. "Gerçek" dirliğin doğru zamanda, doğru yerde konuşlanmış cömert ve adil insanlarla kaim olduğunu bildiriyor. Lakin toplum bilimlerini hiyerarşik şemalarla oyalanmaktan vazgeçirmek mümkün değil. Ne "modern" sosyoloji, ne siyaset bilimi, ne ilm-i iktisat, ne de tarih müfredatında onur, görev, sorumluluk, cömertlik, zarafet, merhamet, inayet, cesaret, erdem gibi sistemleri yaşatan bireysel hasletlere yer veriyor. Olsun. "Gerçek"in ne olup ne olmadığına dair küresel resmî söylemin vesayetinden kurtulmanın başka yolları da var.

Windows işletim sisteminin yolundan gidip "gerçek"e taalluk eden görünüşte bağımsız unsurları birbirlerinin üstünden açıp inceleyebilir, "tüm" hakkında doğruya yakın fikir elde edebiliriz. Öğrenme alışkanlıklarımızı değiştirmek kolay olmayacaktır. Bireysel idrak bugünden yarına oluşmuyor. Sistemleştirilmiş malumatı kılçıklarından ayırmak sabır, "gerçek"e ulaşmak cesaret ve zaman istiyor. Ne var ki, zaman rahat ve huzurlu olma zamanı değil. Zaman, gecemizi gündüzümüze katma zamanı. Mükâfatımız, başımıza gelenlerin nedenlerini çeşitli yönlerden tümleyen, kimi kayıtlı, kimi sezgisel, kimi bilimsel, kimi kurgusal, kimi sanatsal, kimi edebi, kimi dinsel, kimi istatistiki, kimi efsanevi tümleçlerin oluşturduğu bol noktalı virgüllü, hayli uzun ama herkesin anlayabileceği özlü bir arz-ı hal olacaktır.

Payına düşenden fazlasına tamah etmeyen tokgözlü, mutmain insanlarız. Sorun, kanaatkârlık dünyevi malumatı hakir görmeye meylettiğinde çıkıyor. Kadir-i mutlak Allah'a (c.c.) duyduğu güvenle nefsini emniyete alan mutmain, O'ndan başka kimseyle meşgul olmayı nafile saydığında "bu dünya"nın da bir "ayet" olduğunu unutabiliyor. Oysa biricik gezegenimizi 21. yüzyılın arsız baronlarına teslim edip en başa dönmeye, bozkıra iltisaklı dilsiz ve mü-

tehammil "Yaban"a[2] rücu etmeye razı değilsek, "bu dünya"ya dair gerçekleri organ nakleder gibi rikkat ve özenle birbirimize nakletmek, masumiyetimizin ölümcül dezavantaja dönüşmesini önlemek zorundayız. İşleyebileceğimiz en büyük günah, birbirimize kayıtsız kalmamızdır.

Hasılı biriktirip biriktirip de mezara götürmek iş değil, yavrum. Tek bir ömrün yetiremediğini tamamlamaya çalışmak, yaşanmışı istifadeye açmak, oyuna yeni girenlerin tecrübe noksanını iyileştirmek gerekiyor. Ömer Hoca, nasihat etme ve tecrübe aktarma çabasına bütün kültürlerde rastlandığını, ancak "kadim toplumlarda, özellikle de İslam dünyasında yaygın bir gelenek oluşturduğunu"[3] söylüyor: "... nasihat eden kimse genellikle bilgi ve tecrübe sahibi ama yaptırım gücü olmayan biridir... ve gün görmüş geçirmiş yaşlılar tavsiye veya ikaz etmeyi manevi veya vicdani bir sorumluluk olarak üstlenir." Ömer Hoca, doğru söylüyor. İdrak sorumluluk yüklüyor. "Söylenen laf mıdır, söyleyen adam mıdır"[4] sorusu başlı başına bir başkaldırı. Dillendirebilmek için cüret, cüret edebilmek için gerçeklerle silahlanmak gerekiyor.

Bana gelince, geçmişimize hürmeten "Nasihatname" dediğim bu kayıtlar, bir yönüyle de uzun yaşamımın zekâtı oluyor. Akil ömrümde yeminle bildiğim bir şey varsa o da ayaklarımıza dolanan meselelerden onları doğuran düşünce tarzımızı kullanarak kurtulamadığımız. Öğretilmiş çaresizlikten silkinmenin yolu belirli bir konumdan kanatlanarak Google haritası misali yükselmek, görüş mesafemizi genişletmek, sorunların mümkün olduğunca çok veçhesiyle yüzleşmekten geçiyor. Belirli bir mesafeden gözlemlenen "sorun" tılsımını yitiriyor, sahici boyutlarına indirgeniyor. Orada saklı vadiler, gölgeli patikalar keşfediyor, aşılamaz sandığınız engellerin birtakım harcıâlem aksiliklerden ibaret olduklarını görüyorsunuz.

Cevabı olmayan soru, yok hükmündeki sorudur, yavrum. Cevap yoksa, soru yok. Çözüm yoksa, mesele de yok. İş ki, sıradan aksilikler abartılıp kabartılmasın, masum halkları korkutmasın, yoksulları tehdit etmesin. İyimserlik ne kadar abes ise, kötümserlik de bir o kadar abes. Alakalı delillerin bütününe vâkıf olmadığında aklının çıkarımlarına güvenmeyeceksin. Akıl her daim gerekli, velakin her daim yeterli değil, çünkü 21. yüzyılda birden fazla "gerçek" yaşanıyor. Hâkim "gerçek" ne ise, endişelerimizi o formatlıyor. "Her şeyi aklıyla değerlendirmeye kalkan, öfkeden ölmeyi göze alır" demeleri de bundan.[5]

Önümüzdeki yılları bir elimiz yağda, bir elimiz balda geçiştiremeyecekmişiz gibi duruyormuş. Olsun. Güneş her gün daha mütekâmil bir dünyaya doğmaz. Tarih ezelden ebede dümdüz uzanan doğrusal bir hat değil, devirli bir oluşumdur. Gün olur, en gerideki en öndekinden ileride olur. Aristarkus, Kopernik'e "zıpçıktı astrolog" diyen devrimci Martin Luther'den daha ilericidir. Ahmet Yesevi, Kadızade Mehmet'in çok ötesinde.

"Nasihatname" dediğim bu kalıp da, bu yolda bir temrin aslında. Elim henüz kalem tutarken, tecrübemi tecrübenize, bildiklerimi bildiklerinize, hadi, lafı dolandırmayayım, ömrümü ömrünüze katarak, 21. yüzyıldaki yolculuğunuzda size belirli bir avans sağlama gayreti. İsterim ki, elinizden geleni değil, yapılması gerekeni yapın, dünyaya bir de benim pencerelerimden bakın. İstemediklerinizi kapatın, yenilerini açın. İstihkâmlarınızı güçlendirin, zor zamanları fırsata çevirin. Benim yaşıma geldiğinizde, benim hiç olamadığım kadar hakîm, fehim, müstakim, emin, mekin ve metin olun. (Sözlük kullanmayı da âdet edinin.)

Aziz ülkemize gelince, ille de bir şeye benzetecekseniz, her budağından sürgün atan salkım saçak bir böğürtlen çalısına benzeteceksiniz Türkiye'yi. Bir sürgünü çiçeğe dururken, diğerinin kurumakta, ötekisinin meyve vermekte olduğunu görün. Tek bir sürgüne takılıp kalmayın, bütüne bakmayı âdet edinin. Unutmayın ki, düz akılla anlaşılmaz, pergele, cetvele gelmez, kendisine has bir kimliği vardır Türkiye'nin. Batmaz. Batarsa, okyanuslar taşar.

Mademki, son temsilcileriyiz Gezegen'in iyiliği için yaşatılması elzem bir medeniyetin, bizi durduracak tek "gerçek", soğuyan Güneş'in dünyamızı yarı yolda bırakması ihtimali olmalı.

Sizi seviyorum.

*"America the Beautiful"*u duymuş olmalısınız. Elvis Presley, Ray Charles, Whitney Houston ayarındaki şarkıcıların *"America! America!"* çağrıları dünyanın yedi iklim dört bucağında yankılanır. *"O beautiful for spacious skies/ for amber waves of grain..."*[6] mealen: "Ey sonsuz gökyüzünün altında dalgalanan amber rengi tahıl denizleriyle, meyve yüklü ovalarından yükselen haşmetli mor dağlarıyla güzel Amerika! Amerika! Tanrı lütfunu bir ışıltılı denizden ötekisine saçmış, verdiği nimetleri kardeşlikle taçlandırmış!.."

"Milli marş" demek âdet olmuş, oysa askerî törenlerden NBA şampiyonalarına kadar hemen her ulusal etkinlikte kusursuz bir orkestra eşliğinde icra edilen *"America the Beautiful"* aslında bir ilahidir. Şükran ve sevinç ilahisi. Söz yazarı Katherine Lee Bates, "Wellesley Kız İlahiyat Yüksekokulu"ndan mezun bir papaz kızı. Wellesley, şimdilerde dünyanın sayılı kız üniversitelerinden biri. Katherine Hanım, ilahiyi 1893'te Colorado'nun heybetli dağlarını gördükten sonra kaleme almış. "Tanrı'nın lütfunu saçtığı denizden-denize" ifadesi, İncil'deki "Mezmurlar"[7] suresine gönderme: *"A mari usque ad mare"*. Hazreti İsa için temenni edilen *"Denizden denize kadar ve ırmaktan yerin uçlarına kadar saltanat sürsün"* yakarışının Atlantik-Pasifik arasındaki topraklara uyarlanmış hali.

Amerika kıtasının "Tanrısal bir lütuf" olduğu şeklindeki algının bir diğer türevi de, *"The American Dream"* düsturu. ABD'yi bireyin dilediği gibi yaşadığı, kişisel hedeflerinin topluma ters düşmediği, refaha ulaşmanın bir niyet meselesinden ibaret olduğu, *"herkesin yetenek ya da becerilerini daha iyi, daha zengin ve daha doyurucu bir yaşama dönüştürebileceği bir Rüya Ülke"*[8] olarak tanımlıyor. Bir olgudan ziyade, inançlar, varsayımlar, davranış biçimleri ve temennilerden oluşan bu "Rüya", Amerika Birleşik Devletleri'nin *"insanlığa sunduğu emsalsiz olduğu kadar da ayrıcalıklı bir armağan"* sayılıyor. Ve Amerikan insanı, yaşam biçimini (*life style*) seçme özgürlüğü elinden alınmadığı, fırsat eşitliğine (*equal opportunity*) gölge düşürülmediği sürece, isteyen her dünyalının bu ideali gerçekleştirebileceğine inanıyor. Öyle güzel bir "Rüya" ki bu, Yeşil Kart taliplileri peşinden koşarken, Amerika doğumlular uyandırılmaktan korkuyor.

New York Limanı'nın ağzında, elinde meşaleyle dikilen o kadın heykelini, *"Statue of Liberty"*yi bilmeyeniniz yoktur. Elinde meşalesi, eski

Avrupa'ya *"Köhnemiş memleketleriniz, rüküş debdebeniz sizin olsun!"* diye çemkirir Libertas,[9] *"Köhnemiş memleketleriniz, rüküş debdebeniz sizin olsun!/ Tükenmişlerinizi, yoksullarınızı/ özgür bir nefese hasret itiş kakış yığınlarınızı/ kalabalık sahillerinizin sefil artıklarını bana verin!/ Ben Altın Kapı'nın yanında elimdeki lâmbayla dikiliyor olacağım/ Bu evsizleri, fırtınaların savurduğu bu insanları siz bana gönderin!"*[10] İnsanın içini umutla dolduran bir çağrıdır bu, velakin *"America the Beautiful"* yoksullara zırnık koklatmayan bir ülkeye dönüşürken insanlık tarihinin en yaman sahtekârlıklarından birine tanık olacaktır. Nitekim *"Statue of Liberty"*nin de muhacirlerle uzaktan yakından ilgisi yok. Anıtın temelini 1884 yılında New York mason localarının attığı da sır değil. Tasarımın sahibi, Fransız heykeltıraş Frederic Auguste Bartholdi (1834-1904) ünlü bir masondu, uygulamayı gerçekleştiren mühendis Gustave Eiffel de öyle. Gustave Eiffel (1832-1923), aynı zamanda Paris'teki kuleyi diken adam.

İngiliz Yeşiller Partisi'nin 1952 doğumlu sözcüsü David Vaughan Icke, heykelin aslında Süveyş Kanalı'nın 1867 yılındaki açılışını kutlamak için düşünüldüğünü anlatır: *"New York Limanı'ndaki Özgürlük Anıtı, Fransız Grand Orient Tapınak Masonlarından dünyanın ilk Masonik Cumhuriyetine yüzüncü kuruluş yılı armağanıdır."* Heykel, Babil ilahelerinden İştar'ı temsil ediyormuş. İştar, malum, namıdiğer İsis, İlluminati/Babil Tarikatı'nın sembolüdür. David Vaughan Icke'a gelince; 1990'dan bu yana *"dünyayı aslında kim ve ne kontrol ediyor"* meselesine aklını takmış bir adamdır, konuyla ilgili yirmi kadar kitabı var. Diyarbakır'da mukim İzol aşiretinden feminist bir hanımın çıkardığı kadın dergisinin adı da *"İştar"*dır. Ne alaka? Konu daha fazla ilerlemeden, hemen bu noktada üç soru sormalısınız, yavrum: *"İştar* kim ola?", "David Vaughan Icke'ın sözcülüğünü yaptığı *'İngiliz Yeşiller'* nasıl birileri?", New York Limanı'nın kapısında elde fener, yolları gözlenen *"'itiş kakış yığınlar' kimlerin artıkları?"*

Necefli Maşrapa!.. Mezopotamya'nın aşk ve savaş tanrıçası *İştar*

Necefli Maşrapa da ne diyeceksiniz, nereden çıktı? Efendim, "Necefli Maşrapa" tek kanallı televizyon, yani TRT'nin ilk döneminde yayın kesildiğinde ekrana gelen görüntüydü. Resmin altına "14. yüzyıl, Necefli Maşrapa"

yazar, başka da bir açıklama yapmazlardı. Açıklama hususunda TRT gibi ketum olmayacağım, ama araya ana metni açıklayıcı malumatı sokarken, "Necefli Maşrapa!" diye uyarmaktan da geri durmayacağım. Siz isterseniz kapatıp bir sonraki pencereden devam edin. Bu konuyu böylece açıklığa kavuşturduktan sonra, İştar'a dönelim... 5000 yıl öncesinin kadim Sümer metinlerinin "*İnanna*"sı, Mezopotamya çivi tabletlerinin Babil dönemine ait olanlarında *İnanna/İştar* diye geçer; Anadolu'ya 4000 yıl önce gelip yerleştikleri varsayılan halkların *Kibele*'sidir. *İnanna/İştar/Kibele* miti aynı zamanda İÖ 3000'ler Mısır'ının *İsis*'ine tekabül eder.

"*Fellowship of Isis*" (mealen, İsis'in Dostları) diye bir dernek, daha doğrusu kült var. İrlanda'da, Leinster ilinde, Carlow Kontluğu diye bilinen yörede, 1625 yapımı Huntington Şatosu'nun vârislerinden Olivia Robertson'ın (1917-2013) kurduğu tarikat, Tanrı'nın dişil olduğuna inanır, "*Divine Feminine*" dedikleri kadın Yaratıcı'ya taparlar. Olivia Robertson, İrlanda'nın hayli ekâbir ailelerinden (İngilizcede "*ascendancy family*") birinin sanat tarihçisi ve piyanist kızıdır, en sevdiği parçanın, Mozart'ın *Sihirli Flüt* isimli operasındaki '*İsis ve Osiris'e ilahi*' olduğu söylenir. Çocuk yaşlarından itibaren psişik ya da spiritüalist olaylarla ilgilenen Robertson, yirmi dokuz yaşına girdiğinde önce Mısır Bereket Tanrıçası İsis, onun ardından Dana isimli İrlanda Tanrıçası tarafından "ziyaret edilir". Tanrıçalar kendisine aslında anaerkil olan Hıristiyan akaidinin erkek tefsirciler tarafından ele geçirildiğini, bu durumun dini metinlerin yanlış yorumlanmasına neden olduğunu, savaşlara, açgözlülüğe, yeryüzünün istismar edilmesine sebep olduğunu söylerler. Yaklaşık aynı günlerde Church of Ireland papazı olan erkek kardeşi Lawrence da benzeri bir ilhamla sarsılır, "*God'ın bir kadın olduğuna*" ikna olur. Kiliseden istifa eder, eşiyle birlikte ablasına katılır ve "İsis'in Dostları" derneğini kurarlar, 1976. Olivia Robertson tarikatın baş rahibesi ve tefsircisi (*hierophant*) olur. "*Çok uzun yıllardan sonra nihayet uzay çağının başlangıcında uluhiyetin dişil ifadesi olarak beliren Tanrıça İsis*"in mesajını tebliğ etmeye koyulurlar.

O gün bugün, Van Morrison, Hugh Grant, Mick Jagger, Brigitte Bardot'nun kız kardeşinin de dahil olduğu hayli medyatik "New Age" ruhçuların yılda birkaç kez geldikleri Huntington'da ayin düzenledikleri bildirilir. *New Age* akımı nedir, Avro-Amerikan toplumunun neresine nasıl oturur, bunları ileride görürüz, yavrum. Adı geçen ünlü İsis'çileri sizler herhalde tanı-

yorsunuzdur. Ben Van Morrison kimdir bilemediydim, baktım, meğer "Sir Morrison"muş. 1945 doğumlu şarkıcı, şarkı yazarı ve şair. Kraliçe Elizabeth onu şövalyelik nişanıyla onurlandırmış.

Asıl ilginç olan, Olivia Robertson'ın İsis'in Dostları kültünün 1993'te Chicago'da toplanan Dünya Dinleri Parlamentosunda (*"Parliament of World Religions"*) "dünya neo-paganları"nın temsilcisi olarak seçilmiş olması. Protokolde Chicago'nun Roma Katolik Kardinali Joseph Bernardin'in yanında yer almış. Chicago *Daily Herald* gazetesinde çıkan Stacy St. Clair imzalı habere göre, *"Katoliklerle Yahudiler, aralarına İsis'in Dostları kültünü de almış, St. Procopius Manastırında ayin"* yapmışlar. St. Procopius Manastırı 1885'ten bu yana Chicago'nun otuz mil ötesindeki Lisle'de faaliyette olan bir Benediktin keşişhanesi. Benedictine'ler ilk Hıristiyan keşiş tarikatlarından biri. İsimleri İsa'dan sonra 480-547 yılları arasında yaşamış Aziz Benedikt'ten.

St. Procopius'taki ayini, Papa II. John Paul'un (1920-2005) *"Topluca dua anlayışı güçlendirir"* fetvası doğrultusunda *"Dünya Dinleri ve Manastırlararası Diyalog Parlamentosunun Dostları"* finanse etmiş. *"Ayine katılanların her üçünün de isimleri farklı fakat aynı ruhu taşıyorlar,"* diye yazmıştı, Stacy St. Clair, *"Yahudiler Yehova'ya sena ediyorlar, Katolikler İsa'ya tapıyorlar, İsis'in Dostları Tanrıça'yı yüceltiyorlar. Bazen bana öyle geliyor ki, farklı dinlere mensup bizler aslında isimler üzerinde anlaşamıyoruz."*

Şunu da anlatmadan geçemeyeceğim. Yıl 2003 ya da 2004 olmalı, Moskova'dayım. Rus Ortodoks Kilisesi'nden Peder Andrey Dimitriyeviç'le sohbet ediyoruz. Konu neo-paganlardan açılıyor. Peder Dimitriyeviç'in telaşla istavroz çıkardığını hatırlıyorum. Bir yandan da "İsis, eski Mısır'ın bereket tanrıçası, Osiris'in hem kız kardeşi hem de karısı!" diye söyleniyordu: "Pagan inançları hakkında birazcık bilginiz varsa, İsis'in, İştar, Maya, Gaya veya Ge, yani Demeter veya Seres, yani *toprak* olarak da geçtiğini bilirsiniz. İsis, *'Toprak Ana'*dır. İsa'nın kadın olduğunu söyleyenlerin aslında tapındıkları ve Başak burcunun elinde mısır sapı tutan *Toprak Ana*'sı! St. Procopius Manastırı'nda tertipledikleri bu yeni dinde, Tanrı'nın canlı ve cansız her şeyin içinde olduğu şeklindeki Şamanist/Budist inanç da var. Ama asıl tema, Toprak Ana ibadeti. Toprak Ana'yı, Rus steplerinin *Mat Sıra Zemlya*'sı olarak ("Tavlı Toprak Ana" anlamında) sunuyorlar. Tükenmez bereket, kendisini her an yenileyen, sonsuz yaşam kaynağı, *Ebedî Bakire!* İnsanlık, yeniden barbarların dinine ihtida ediyor! Bir Müslüman olarak, dehşete düşmediniz mi?"[11]

Olivia Robertson'ın ölüm ilanlarında, İsis'in Dostları kültünün 90 ülkede 30 bin üyesi olduğu yazılmıştı. Bu 90 ülkenin 46'sı da İslam ülkeleriymiş. Dünyada toplam kaç tane İslam ülkesi var diye baktım, Wikipedia'ya göre Müslümanların çoğunlukta olduğu ülke sayısı 50. Her iki iddianın da doğru olması halinde, her Müslüman ülkede bunlardan üçer-beşer tane olduğu anlaşılıyor. Dikkatimi çeken bir şey de, cenazeyi uğurlarken ettikleri dua: *"On bin isimli Tanrıça, Olivia'yı kutsa ve Kozmik Ağın bir sonraki Spiraline yaptığı yolculukta yanında ol!"*

"Kozmik Ağın bir sonraki Spirali" *("the next Spiral of the Cosmic Web")* de ne demek, sormayın, yavrum. Bilmiyorum, öğrenmeye de niyetim yok. Bildiğim, başrahibenin inançlarını açıklarken, *"Bazı dinler yoksulluk, itaat ve bekâret öğütlerler. Biz aşka ve güzelliğe inanırız, riyazetle işimiz olmaz,"* dediği. Her neyse.

Diyarbakır'da çıkan derginin haberini "Uçan Süpürge" sitesinde verdi: "25 Kasım 2003'te yayın hayatına başlayan kadın dergisi *İŞTAR*, yedisi yayın kurulunda olmak üzere otuz kadın ve iki erkeğin desteğiyle çıkıyor. Adını, Mezopotamya'nın aşk ve savaş tanrıçası İştar'dan alan dergi, Güneydoğu Anadolu kadınını bilinçlendirmeyi hedefliyor. *İŞTAR*'ı çıkaran kadınlar, 17 Ocak 2004 tarihinde dergilerini düzenledikleri bir kokteylle tanıttılar. Derginin yayın yönetmeni Avukat Hamiyet Çelebi İzol, tanıtım toplantısında derginin iki aylık yayın sürecini değerlendiren bir konuşma yaptı. İzol, dünyada, Türkiye'de ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadın sorununun 'yaşamsal' olduğunu ve diğer birçok sorunun nedeni olarak göründüğünü vurgulayarak, 'Dergimiz bu yakıcı sorunun tartışılıp çözümlenmesi sürecine aktif katkıda bulunmayı hedefliyor' dedi. Bölgede geleneksel baskı biçimlerinin yanı sıra, siyasi mekanizmanın da kadını dışlayan bir niteliğe sahip olduğunu vurgulayan İzol, 'Dergiyi oluştururken en önemli kaygımız *bağımsızlıktı*. Siyasi, kamusal ve erkeksel iktidardan bağımsız olmaya özen gösterdik' diye konuştu. İzol, bu bağımsızlık kaygısının 'retçi' bir duruş anlamına gelmeyeceğini belirttiği konuşmasında, derginin adı üzerine de bilgiler verdi: '*İŞTAR*, kadınların taptığı bir tanrıça, ama aynı zamanda toplumsal değerlerin küçümsediği bir 'kadın'... Bu da bizi, dergiye İştar adını vermeye yöneltti.' *İŞTAR*'ın bir simge olduğunu söyleyen İzol, daha yolun başında olduklarını ve genişlemeyi düşündüklerini, bu yolculukları sırasında kadınlardan destek beklediklerini belirtti. Derginin bir sonraki sayısı şubat ayında

çıkacak. Adını Mezopotamya'nın aşk ve savaş tanrıçası İŞTAR'dan alan dergi, 25 Kasım 2004 tarihinde çıkan ilk sayısıyla bölgenin ve Diyarbakır'ın ilk kadın dergisi olma özelliğini taşıyor. İŞTAR'ın kapağında kadın ve erkeğin biyolojik simgeleri bulunuyor. 48 sayfadan oluşan dergide; töre cinayetleri, kız çocuklarının eğitim ve sağlık sorunları, şiddet ve kadın hukuku gibi konuların yanı sıra kadınların istek ve görüşlerine de yer veriliyor."

Necefli Maşrapa!.. Yeşiller

Şimdi söyleyeceğime David Vaughan Icke ne kadar katılır, bilemem yavrum, ancak sol gelenekten geldiğini savunan "Yeşiller"i en iyi tanımlayan ifadenin *"Che'ye Karşı Gandhi"* sloganı olduğu söylenir. *"Küresel Yeşiller Ağı"*nın (*"Global Greens"*) 2001 yılında Avustralya'da yapılan ilk küresel toplantısında ortaya atılan sloganın yandaşlarından hiç değilse bazılarının temennilerini dillendirdiği kuşkusuz. "Bazılarının" diyorum, zira her an birileri ortaya çıkarak Alman *Birlik 90/Yeşiller*'in iktidar ortağı olduğu (16 eyaletin 9'u) *Sol Parti*'yle birlikte ABD'nin Afganistan operasyonuna destek verdiklerini hatırlatıp mahcup edebilir.

Mamafih Birlik 90/Yeşiller, 2015 Türkiye seçimlerinde, *"Özgürlük, adalet, sürdürülebilirlik ve barış için!"* sloganı altında, HDP'ye de destek vermişti: *"... temel hak ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırıldığı, din, inanç ve vicdan özgürlüğünün güvence altına alındığı, sivil toplumun faaliyetlerini açık ve özgür biçimde yürütülebildiği, gençlere umut dolu bir gelecek perspektifinin sunulduğu, toplumsal yaşamın cinsiyet eşitliği üzerine kurulduğu, çevrenin korunduğu ve Kürt sorununun barışçıl biçimde nihai çözüme kavuşturulduğu bir Türkiye özlemi duyuyorsanız... Oylarınızı bu seçimlerde HDP'ye verin."* İyi ya.

Velakin HDP nedir ne değildir, PKK kimler tarafından beslenir, kimler adına hareket eder; bunları bir yana bırakın, Yasin Börü faciasının akabinde bu nasıl bir *Gandhi*'ciliktir diye şaşırıyor insan. *"Küresel Yeşiller Ağı"*nı[12] sorgulamaya başlıyorsunuz, yavrum. İnandırıcılıklarını zedeleyen bir diğer husus: *"Türkiye'deki kardeş parti"*leri ilan ettikleri *"Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi"*nin[13] 2015 seçimlerine parti olarak katılmak yerine HDP gibi barışçıllığı hayli tartışmalı bir örgütle *"birlikte girmeyi uygun bulmuş"* olmasının

ima ettiği *popülizm*. Nitekim 2018 itibariyle Yeşiller, AB siyasi tablosunda "sol popülist" partiler klasmanında yer alır.

"Sabancı Üniversitesi, İstanbul Politikalar Merkezi Kıdemli Uzmanı ve İklim Değişikliği Çalışmaları Koordinatörü" Ümit Şahin'in konuyla ilgili makalesinden[14] aşağıda alıntıladığım bölüm, Yeşiller hakkında genel bir fikir verecektir. Şöyle:

"... Yeşil hareketin kökenlerine, doğuş yıllarına ve bugününe baktığımızda, şiddetsizliğin en ayırt edici özellik olduğunu görmek zor olmayacaktır. Diğer bütün ilkesel ve politik ayrışmalar, yeşil hareketin solun içinde, solun yanında ve kimi zaman da solun karşısındaki konumlanışında değişik derecelerde nüanslar yaratır. Şiddetsizlik ilkesi ise temel bir ayrım noktasıdır. Tarihteki tüm şiddetsiz direniş hareketlerine, ama en çok da Gandhi'nin "*satyagraha*"sına, Martin Luther King'in sivil haklar hareketine ve '68 hareketinin çiçek çocuklarına referans verilerek anlaşılabilecek bir şiddetsiz politika anlayışıdır bu. Yine de sol içinde Che Guevara'nın, Baader-Meinhof'un veya '68 Paris'indeki sokak savaşlarının estetize edilmesiyle oluşan 'direniş' kültüne karşı koyabilecek kadar 'popüler' bir duruş olmadığı ortadadır. Yeşil hareketi son kırk yılın yeni sol akımları içinde farklı kılan sadece şiddetsizlik değildir. Elbette yeşil hareket dışındaki tüm sol akımlar da şiddet yanlısı değildir. Bu nedenle yeşil hareketin durduğu yeri ve farkını daha iyi anlamak için, onu tarihsel bir perspektifte ele almakta yarar var. Yeşil hareketin çıkışında birkaç ayırt edici tarihsel durumdan söz edilebilir: Soğuk savaş dönemindeki hızlı nükleer silahlanmaya, Üçüncü Dünya Savaşı tehlikesine ve ardından da nükleer santrallara karşı Batı Avrupa'da yaygınlaşan protestolar; Doğu Bloku ülkelerinde totalitarizmin ağırlaşması, özgürlükçü muhalefetin Çekoslovakya'da olduğu gibi Sovyet tanklarıyla ezilmesi ve kapitalizme karşı sosyalist seçeneğin iyice gözden düşmesi; Batı Avrupa'da RAF, Kızıl Tugaylar vb. şiddet içeren sol muhalefetin marjinalize olması; İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan hızlı ekonomik büyümenin getirdiği kaynak sorunu, çevre kirliliği ve nüfus patlamasına karşı entelektüel ve toplumsal bir muhalefetin doğuşu; '68 kuşağının ve öğrenci hareketlerinin savaş sonrası dönemin içedönük ve baskıcı kalıplarını yıkması ve cinsel devrim; '68'in ardından ise işgal evlerinde ve komünlerde kolektif bir hayat yaşayan alternatif radikal grupların bütün bir toplumu içten dönüştürmesi; kadın hareketinin özgürlük mücadelesinde kat ettiği yol nedeniyle

cinsiyet meselesinin sadece bir eşitlik sorunu olmaktan çıkması, eşcinsel özgürlük mücadelesinin yükselmesinin de etkisiyle toplumsal cinsiyet sorununa verilen referansın, kimliğe dayalı bir 'farklılık içinde adalet' mücadelesine dönüşerek sistemin dışında tanımlanması kimlik, çeşitlilik, farklılık, küçük olana vurgu, büyük bir anlatıya sahip olmama, bireysel özgürlük, cinsel yönelim, doğaya dönüş, post-materyalizm, vejetaryenlik, etikçi yaklaşımlar, spritüel düşünüş gibi post-moderniteye dair olarak kodlanan değerlerin denk düştüğü yeni bir politik dil arayışı..." Peki.

Pencere: "*The Island of Tears*", Gözyaşları Adası

"Tükenmişlerinizi, yoksullarınızı, özgür bir nefese hasret itiş kakış yığınlarınızı, kalabalık sahillerinizin sefil artıklarını bana verin!" diyor ya Tanrıça Libertas, neresinden baksanız anakronistik (sözcüğe bakın) bir çağrı. Heykelinin dikildiği 1884 yılında ABD çoktan yükünü tutmuştu çünkü. John D. Rockefeller'in aynı yıl Chicago Üniversitesi'ne yaptığı bağış bugünün parasıyla 25 milyon dolar. 1880-1919 yılları arasında Hudson Nehri'nin ağzındaki Ellis Adası'nda sahile çıkan *"köhne"* Avrupa'nın *"sefil artıkları"*nın sayısı 17 milyon.

Tanrıça'nın nezaret ettiği adanın başka isimleri de var, yavrum: *"Heartbreak Island"* (Istırap Adası), *"Island of Hope"* (Umut Adası), en yaygın olanı da *"The Island of Tears"*, (Gözyaşları Adası). Buraya kurulan transit merkezi, 1954'e kadar hizmet verdi. Her gelenin New York'a geçecek kadar şanslı olmadığını tahmin edersiniz. Uzun yolculuğun bitap düşürdüğü sığınmacıların bazıları sağlık, bazıları yasal nedenlerle Amerika'ya sokulmazlar. Ailelerinden koparılan kimi çocuk, kadın, yaşlı, genç binlerce kişi aylarca sefalet içinde *Gözyaşları Adası*'nda yaşar. Geri çevrilenlerden yüzerek New York'a geçmeye çalışırken hayatını kaybeden yüz binlerden bahsedilir. Diyeceğim, New York Limanı'na giren muhacir gemisinin güvertesindeki Vito Andolini misali huşu içinde Özgürlük Anıtı'nı seyreden göçmenler ancak Hollywood filmlerinde görülür. (Vito Andolini'yi *The Godfather* filminden hatırlarsınız; mafya babası olan Vito Corleone'yi Marlon Brando oynamıştı.) Daha da garip olan nedir, biliyor musunuz? Biz olsak böylesi acıların yaşandığı bir yeri hatırlamamak için elimizden geleni yaparız. Amerikalı öyle değildir. Amerikalı, Gözyaşları Adası'ndaki transit merkezi-

ni açık hava müzesine dönüştürür, sığınmacıların trajedisinden ayrıca para kazanır. Yakın zamanda olmaz ama Guantanamo'yu, Ebu Gureyb'i müzeye dönüştürdüklerini duyarsanız şaşırmayın, yavrum. *"Sapkın duygusallık"* diye bilinen psikozun tezahürlerinden biridir. İleride başka örneklerini de göreceksiniz, *"sapkın duygusallık"* terimine bir mim koyasınız.

Avrupa'nın yol masraflarını karşılayamayacak kertede *sefil artıklarının* ülkenin içlerine gidebilecek paraları yoktur, mecburen New York'ta kalırlar. Şehrin nüfusu katlanarak artar. İşverenlerin istihdam edecekleri ameleleri, bağlı oldukları Hıristiyan tarikatlarına varıncaya kadar araştırarak eleme lüksüne sahip oldukları piyasa koşullarını hayal edin. Tok alıcıların hâkim olduğu piyasada, örneğin Yahudi göçmenlerin New York dışında yaşama şansları hemen hiç yoktur. 1800'lü yılların son çeyreğinde 300 bin Doğu Avrupalı Yahudi, New York'ta kelimenin tam anlamıyla tıklım tıkış yaşarlar. Yahudi karşıtlığı (*antisemitizm*) 1870'lerden itibaren Yeni Dünya'da da yayılmaya başlar.

Aklımdayken, Özgürlük Anıtı'nın kaidesindeki dizelerin yazarı New York'lu şaire Emma Lazarus (1849-1887), İspanyol Yahudisidir (*Sefaradim*).[15] 1881'de Rus gettolarından gelen Yahudi sığınmacıların gördükleri kötü muameleye şahit olan Emma Hanım, merhamet bağlamında "Batı" Hıristiyanlarının, "Doğu" Hıristiyanlarından (Rus Ortodoks) pek de farklı olmadıkları kanaatine varır. Sorunun yegâne çözümünün Filistin topraklarında kurulacak "bağımsız" bir Yahudi devleti olduğunu savunan ilk Amerikalılardan birisi olur. ABD'nin önde gelen kadim entelektüellerinden, Amerikan transandantalizminin öncü temsilcisi Massachusetts'li papaz çocuğu, Harvard mezunu Ralph Waldo Emerson'la (1803-1882) yakın dostluğu günümüzde şaşırarak izlediğimiz ABD-İsrail dayanışmasının düşünsel temellerine işaret etmesi bağlamında kayda değer bir ilişkidir. Siz buraya da bir mim koyarken, ben de size "transandantalizm"in insanoğlunun kemale ermesinin örgütlü dinlerin doktrinleriyle değil, bireyin kendi içindeki iyiliği fark etmesi ve ona dönmesiyle mümkün olacağını savunan düşünce akımı olduğunu hatırlatayım. Çok çok kaba bir anlatımla, bireyin ruhunun Tanrı ve dolayısıyla dünyayla "Bir" olduğu şeklindeki inanç, bir yandan kendine güven ve bireyselcilik doktrinini ihya ederken, öte yandan da küresel kapitalizmin yeni dininin temellerini oluşturur. Her neyse.

Gözyaşları Adası'nda kabul edilmeyi bekleyen *"itiş kakış yığınlar"*ın arasında Anadolu Müslümanlarının da var olabilecekleri düşünülebilecek gibi bir şey değildir ama öyle: *"Avrupa'nın değişik ülkelerinden gelen diğer göçmenler gibi Türkler de Ellis Adası'ndan ABD'ye geçiş yaptıktan sonra diğer bölgelere dağılıyorlardı. Ellis Adası, Amerikalı yetkililerin bütün göçmenlerin sağlık kontrolünü yaptığı ve sorguya çektiği bir mahşer yeri gibiydi. Birçok Müslüman Türk, Müslüman oldukları için ülkeye sokulmayacağı endişesini taşıyordu. Bu endişelerden dolayı, giriş kapısında Müslüman olduklarını deşifre edebilecek isimlerini değiştirenler de az değildi. Bekir "Baker", Hüseyin "Sam", Ali "Alli", Ahmet "Frank" oluyordu. Ülkeye kabullerini kolaylaştırmak için izledikleri diğer bir stratejiyse, kendilerini Ermeni ya da Süryani olarak takdim etmeleriydi. Böylece geçişlerinin daha kolay olacağını düşünüyorlardı. Balkanlardan gelen Türkler de vardı. Onlar da sınır kapısındaki Amerikalı görevlilere kendilerini Arnavut, Bulgar ya da Sırp olarak tanıtıp ABD'ye kabullerini kolaylaştırmaya çalışıyorlardı."*[16]

İlk göçler 1820'li yıllarda. Amerikan Göçmen Bürosu, 1900-1920 yılları arasında ABD'ye giden Türk göçmen sayısını 291.435 olarak veriyor. Anadolu'nun muhtelif şehirlerinden gelenler, Trabzon ve Samsun limanlarında fındık yükleyen Fransız gemileriyle Marsilya'ya, oradan New York'a geçerlermiş. Prof. Dr. Kemal Karpat'a göre en büyük göçü Harput vermiş. Harput'u Gaziantep ve Trabzon izliyor. *"Sebepsiz değildi,"* diyor Kemal Hoca çünkü; *"Harput'taki Amerikan misyoner okulu, sadece o bölgedeki Hıristiyan Ermenilere yardımcı olmuyor, aynı zamanda ABD'deki zenginlikleri ve imkânlarından bahsederek, birçok Anadolu insanının da bilgilenmesini sağlıyordu."*

Bu satırlar yine Doç. Dr. İlhan Kaya'dan. Frank Ahmed, o yıllarda ABD'ye göçen bir Harputlu. Anlaşılan (benim bulamadığım) bir de kitap yazmış: *"Frank Ahmed'in kitabında (1986, s. 86) aktardığı hikâyesi şöyledir: 20 yaşında ve arkadaşlarımın gözünde güçlü ve kuvvetli biriydim. Çalışmak istiyordum fakat iş yoktu. Çaresizdik. Bugünün Türkiye'sinde bunu anlamak güç olabilir. Bugün birçoğumuz 1912 standartlarına göre zenginiz. İşimizin ve aşımızın olmadığı bu çaresizlik zamanında duyduk ki Amerika gibi bir ülke varmış. Orada iş çokmuş ve işçiye ihtiyaç varmış. Çünkü bu ülkenin nüfusu da çok azmış. Sakat veya kör olmayan herkes için iş olduğunu duyduk. Amerika'nın hiç kimsenin milliyetine bakmadan herkese kucak açtığını duyduk ve hissettik. Köye bu haberi ilk kez kimin getirdiğini bilmiyorum fa-*

kat bütün konuştuğumuzun bu konu olduğunu çok iyi hatırlıyorum. Amerika yaşam ümidimiz olmuş, rüyalarımıza girmişti. Binlerce genç ve bekâr Türk erkeği, memleketlerini bırakıp 'yeni fırsatlar ülkesi' diye işittiği ABD'ye göç ettiler. Bu gençlerin, kol gücü dışında bir becerileri olmadığı gibi, gittikleri toplumla iletişim kuracak bir dilleri de yoktu. Kırsal kesimden gelen ve çoğu henüz bir Anadolu kentini bile görmemiş bu delikanlıların tek varlıkları, kendilerini her şeye rağmen bilinmeyenler diyarına götüren cesaretleri idi. Gittikleri diyar sadece uzak değil, aynı zamanda çok farklıydı."

Pencere: "*All American*" güzellemesi, "*Nativism*"

"*All American*" güzellemesi daha o yıllarda başlar. Sporla, özellikle de basketbolla ilgilenenleriniz bilirler. Herhangi bir dalın en iyi amatör oyuncularının bir araya gelerek oluşturdukları rüya takımlara "*all American team*" derler. "*All American*"ın Türkçe karşılığı, "*katıksız Amerikalı*". Gerçek hayatta karşılığı olmayan bir "*tasavvur*"dur. Kaldı ki, ülkenin bir "*melting pot*" yani farklı özelliklere sahip nesnelerin bir araya gelip kaynaştığı bir "*ergitme potası*" olduğu iddiası her daim gündemde. Olsun. Terimin asıl telmihi, temiz yüzlü (*clean-cut*), orta sınıf, "*Protestan Amerikalı*" olmaktır ki bu kimliğin olmazsa olmaz şartı, "*sarı saç, renkli göz*"dür. Yani, Kuzey Avrupa ya da İskandinav görünüm. (Hemen dudak bükmeyin, yavrum. Sarı saç, mavi göz büyüsünden ne büyük Nâzım (1902-1963) kurtulabilmişti (*"Sarışın bir kurda benziyordu./ Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı/[...] Bıraksalar/[...] Kocatepe'den Afyon ovasına atlayacaktı"*), ne de Âşık Mahsuni (1940-2002) kurtulabildi (*"Uyan bak bizim hallara/ Sarı saçlım, mavi gözlüm,/ Nerde, nerde; nerdesin dost?"*).

"*Nativism*" kelimesinin bizde karşılığı yok. "*Bir yerin doğma büyüme yerlisi olmaktan kaynaklanan ayrıcalıklar*" anlamında kullanırlar. "*Hemşehricilik*" yaklaşır ama tam olarak karşılamaz, "*yerlicilik*" keyfekeder, siz daha iyisini bulmaya çalışın. Bir *nativist*, "*doğma büyüme yerlilerin çıkarlarını savunuyor*" sayılır. Amerika gibi bir göçmenler ülkesinde hayli saçma bir ideolojidir ama olsun, misafir misafiri istemez ev sahibi ise, ki Amerika'nın yerli halkıdır, hiçbirini istemez. Olsun. Amerika kıtasının Tanrı vergisi nimetlerini paylaşmak istemeyenler, yeni gelenleri türlü yakıştırmalarla dışarıda tutmaya çalışırlar. 1700'lü yılların "öcü"leri, Katoliklerdir. 1800'lerde

Katolikler, Yahudilerle yer değiştirir, bu defa yeni "öcü"ler Yahudiler olurlar. 1800'lerin ikinci yarısından itibaren her yeni göçmen dalgası, yeni bir "öcü"dür. Yabancı düşmanlığı, Trump'tan çok önce başlar, yavrum. Göçmenlere karşı alınan önlemler de öyle. 8

Ellis Adası'nda toplananların okuma yazma sınavından geçirilmelerini öngören yasa tasarısını sunan Henry Cabot Lodge, 1850 doğumlu. 1893'ten öldüğü yıla kadar (1924) Cumhuriyetçi Parti'den Massachusetts senatörü. Sınavın *"İtalyanların, Rusların, Polonyalıların, Macarların, Yunanlıların ve Asyalıların tepelerine binerken* ('bear most hardly upon'), *İngilizce konuşan göçmenleri ya da Almanları, İskandinavları ve Fransızları ya hiç zorlamayacak ya da çok az* ('very lightly or not at all') *zorlayacak"* şekilde düzenlenmesini ister.

Massachusetts doğumlu, Harvard'dan doktoralı (tarih) bu zatın babası armatör, tüccar, süper zengin George Lodge da (1752-1823) Harvard mezunu ve Cumhuriyetçi bir Massachusetts senatörüdür. Keza Henry'nin kendi adını taşıyan oğlu Henry Cabot Lodge Jr. (1902-1985) da Harvard'dandır ve Cumhuriyetçi Parti Massachusetts senatörüdür. Keza babasının adını verdiği torunu George C. Lodge da (d.1927) Harvard'dandır ve Cumhuriyetçi Parti Massachusetts senatörüdür. Siyasete girmeyen "Lodge" yok mudur, vardır. Onlar da Harvard'a öğretim üyesi olurlar. Henry Cabot Lodge Jr.'ın 1960 Başkanlık Seçimlerine Cumhuriyetçi Richard Nixon'ın başkan yardımcısı olarak katıldığını, 1964'te doğrudan başkan aday adayı olduğunu bilesiniz. İlkinde yine Massachusetts doğumlu ama bu defa Katolik ve Demokrat John F. Kennedy'ye, ikincisinde Arizonalı Yahudi ve Cumhuriyetçi Barry Goldwater'a yenilmiş, teselli mükâfatı olarak Batı Almanya, Güney Vietnam ve Birleşmiş Milletler'e büyükelçi olarak atanmış olduğunu da bilesiniz. Henry Cabot'un tanınmaya değer bir büyük adam olduğundan değil, yavrum. Amerikan müesses nizamının işleyişini hissedebilmek için bilesiniz. Eliniz değmişken, New England'lı Lodge sülalesinin soyağacına da bir bakın, Amerikan erguvanilerinin *"aristokrasi"*ye tutkulu öykünmelerini görün.

"Erguvaniler" de kim ola diye sormalısınız, ben de size Amerika Birleşik Devletleri'nin *"asıl sahipleri"*, adı sanı belli 59 sülaleden oluşan *"Boston Brahminleri Hanedanlığı"*dır diye açıklamalıyım. Boston Brahminlerini daha çok konuşacağız. *"Erguvaniler"* sözcüğünü *"iktidar olunmaz, iktidar doğulur"* düsturu bağlamında, Tayfun Er'den[17] ödünç aldığımı söyleyeyim. Tayfun Er, 2007'de yayınlanan *Erguvaniler: Türkiye'de İktidar Doğanlar*

isimli kitabında, modernleşmenin ve modernleştiricilerin öyküsünü, kimin kiminle akraba olduğunu, seçkin ve başarılı kılınanların tek bir aileden geldiklerini, Türkiye'deki gizli soylu sınıfı, saklanan kast sistemini, örtülü ilişkiler ağını, komplo teorilerinin albenisine kapılmadan anlatır. Kitabı biliyorsanız, Türkiye erguvanilerinin *"Boston Brahminleri"*nin eline su dökemeyeceğine katılırsınız. Bilmiyorsanız, illaki bakın derim. Tayfun Bey, gazetelerden, ölüm ilanlarından topladığı bölük pörçük bilgileri, biyografilere, hatırata katarak muhteşem bir iş çıkarmıştı, sizin elinizin altında internet var. Amerikan sisteminin gerçek yapılanmasını pek de zorlanmadan dökümleyebilirsiniz. Dökümleyin, kitaplaştırın, yayınlayın ki, bu ülkenin insanı *"çağdaş refah serviyesi"*ne ulaşmanın nasıl bir acımasızlıkla özdeşleştiğini görsün, her olumsuzlukta kendisine taan etmekten, kendisini yermekten, kınamaktan, zemmetmekten vazgeçsin.

Pencere: *"Bakiye Tarikatlar"*

Her ne kadar Amerikalılar her ekim ayının ikinci pazartesisini, *"Kristof Kolomb Günü"* olarak kutluyorlarsa da bu *"korkusuz ve zalim"* zat, Amerika'yı keşfeden adam değil. Zaten 1937'ye kadar böyle bir anma günü de yok. Kim bilir hangi siyasi mülahazayla Başkan Franklin Delano Roosevelt'in (1882-1945) başının altından çıkmış. Kristof Kolomb (1450-1506), dünyanın yuvarlak olduğunu ispat eden adam da değil. Daha İsa'dan altı yıl önce, Pisagor dünyanın küresel olduğunu yazmış, Aristo ve Euclid (Öklid) de onu doğrulamışlardı. Kaldı ki, Kolomb okumuş yazmış bir adamdı, hatta sefere çıktığında yanında İskenderiyeli Batlamyus'un (İsa'dan sonra 100-160 civarı) *Coğrafya* kitabı olurdu.[18] Bu kitap daha 1300'lerde Avrupa üniversitelerinde ders kitabı olarak okutulmaktaydı, başka kitaplar da var.

Kolomb, Atlantik'i ilki 1492'de olmak üzere dört kez geçmiş, günümüzde Bahamalar olarak bilinen Karayip Adaları'na çıkmış, hatta birine İspanya Kralı'nın naibi ve sömürge valisi olarak atanmış. Kötü şöhreti yöneticiliği sırasındaki tutumundan geliyor. Yerlileri kırmış geçirmiş, İspanyol müstemlekecilere yapmadığını bırakmamış. Bu arada Orta ve Güney Amerika sahillerinde de gezinmiş, ama Kuzey Amerika'ya hiç ayak basmamış. Aslında ne onun ne de ondan önceki Avrupalıların insansız bir kara parçasına

ayak basmadıkları da malum. Amerika'nın yerli halkı en az otuz bin yıldır oralardaydılar. Asya'dan, Bering Boğazı üzerinden geldikleri kabul edilir. İspanyol, Hollanda, Portekiz, İngiliz, Fransız ve diğer Avrupalı macerapererestler, kanun kaçakları, askerler, çiftçiler, tüccarlar, 1492'den sonra peyderpey arzıendam ederler. Bir de örgütlü göçler var.

Örgütlü göçler, kralların himayesinde gerçekleşir. Amerika kıtasını *"sakıncalı sınıflar"*ını gönderip kurtulabilecekleri bir açık hava hapishanesi olarak algılayan Avrupa monarşileri harekete geçerler. Britanya'dan, Almanya'dan, İsveç'ten hatta İsviçre'den işçi sevkiyatı başlar. *"Sakıncalı sınıflar"* dedikleri, hem hanedanlar hem de Kiliseler için tehlike arz ettiği düşünülen *"bakiye tarikatlar"*dır. *"Bakiye tarikatlar"* dedikleri, Alman Martin Luther'le (1483-1546) başlayan, İsviçreli Huldrych Zwingli (1484-1531) ve Fransız John Calvin'le (1509-1564) devam eden Reform sürecinin (1517-1648) tatmin etmediği muhalif dini cemaatler, yavrum.

Kimi gnostik, kimi değil ama her halükârda ne Papa, ne Luther, ne Calvin, hatta ne de İngiliz Kralı VIII. Henry'nin (1491-1547) *"Church of England"*ı ve onun resmî şemsiyesi altındaki Anglikan kiliselerinin öğretilerini içlerine sindirebilmiş Hıristiyanların oluşturdukları cemaatler. İsviçre'nin topraksız muhtaçları *(landsasse)* veya *Baptistler, Mennonite*'lar gibi, İncil'in özgün mesajını izlediklerini iddia eden, çoğunlukla köktenci klanlar. Genelde kabul gören ibadet pratiklerine katılmazlar, mesela Noel kutlamalarına, kiliselerde müziğe itibar etmezler, organik komünizmi anımsatan eşitlikçi yaşam biçimlerini yeğlerlerdi. Yerleşik düzenin dışında kalmaya gayret ederler, erkekleri askere gitmez, kralın hizmetinde çalışmaz, çocuklarını devlet okullarına göndermezler. Baskılar, hapisler, Akdeniz ticaret gemilerinde kürek mahkûmiyeti gibi ağır cezalar köklerini kurutmaya yetmeyince, bunlardan kurtulmanın en iyi yolunun müntesiplerinin Amerikalara "ihraç edilmeleri" olduğu fikri doğar.

Gelin görün ki, kimse *"fırtınaların savurduğu"* bu *"evsizler"*i bolluklar ülkesine babasının hayrına sevk edecek değildir. Kaldı ki, "ihracat" hesap kitap gerektiren, başlı başına ticari bir iştir. Nitekim dönemin Büyük Britanya Kraliçesi Anne'in (1665-1714) sübvanse ettiği İngiliz tacirler başta olmak üzere, Avrupa'nın önde gelen iş adamlarının Yeni Dünya'ya amele sevkiyatı işine girmeleri uzun sürmez (1693).

Sizi yanıltmayayım, Emma Lazarus'un "*fırtınaların savurduğu evsizler*" tanımı şairane bir lafızdan ibaret değildir, yavrum. İnsanlık tarihinin en ağır trajedilerinden birisini izafe eder. Ne zaman ki Martin Luther, Katolik Kilisesi'nin "inananları istismar ettiğini" düşündüğü uygulamalarını sıraladığı "*95 Thesen*" (Doksan Beş Tez) isimli makalesini Wittenberg kasabasındaki kilisesinin kapısına çiviler (1517), kıyamet kopar. İronik olan, Luther'in Kilise'yi bölmek gibi bir düşüncesinin olmamış olması. Yeni Ahit'i oluşturan dört kitabın, özellikle de Hazreti İsa'nın hayat hikâyesiyle öğütlerini ihtiva eden birincisinin esas alınmasını, Katolik akaidinin bu doğrultuda ıslah edilmesi gereğini savunmaktadır.

Bahse konu bu dört kitaba İngilizcede "*gospel*" derler, yavrum. Latincesi "*evangelus*", Yunancası "*evangelos*", iyi haber ya da müjde demektir. Neyin müjdesi diye soracaksınız, insanoğlunun günahının kefaretini ödemek için çarmıhta can veren İsa Mesih sayesinde, sıradan Hıristiyanlara *God*'la yeniden buluşma ve ölümsüzlük imkânının doğduğu müjdesi. Bahse konu günahın, Âdem'le Havva'nın yasak meyveyi yemiş olmalarından kaynaklanan "*cardinal Sin*" (ölümcül günah) olduğunu anlıyorsunuz. "*Evangelist*" sözcüğünün buradan geldiğini de anlıyorsunuz, "*iyi haber getiren*" anlamındadır. Martin Luther kendisini God'ın katından *iyi haberler* getiren bir "*Evangelist*" olarak görür, "*protestocu*" anlamındaki Protestan sözcüğüne itibar etmez.

"Evangelizm" o günlerde de hayırhah bir telkin değildir. "*95 Thesen*"in daha kilisenin kapısında belirdiği gün başlayan arbede yüz yıl sonra (1618-1648) sekiz milyon Avrupalının ölümüyle sonuçlanan *Otuz Yıl Savaşları*'na evrilir. İşin doğrusu, anadillerinde yazılmış dahi olsa, Alman köylülerinin Kutsal Kitabı hatmedecek donanımları yoktur. Velakin, Luther'in 1517'de Papalık icraatının İsa Mesih'in buyruklarına ters düştüğünü kanıtlayan ünlü manifestosunun ardından aforoz edilmiş olması (1519), kitleleri yüreklendirir. Ruhban sınıfından kilise bürokrasisine, feodal ilişkilere varıncaya kadar, asırlar boyunca biriktirdikleri ne kadar dini, iktisadî, siyasi, sosyolojik sıkıntıları varsa hepsini ortaya dökerler. Yetmez, 300 bin köylü ayaklanır, 1789 Fransız İhtilali'nden sonra Avrupa tarihinin en büyük kalkışması olarak bilinen *Büyük Köylü Savaşı*'nı (ya da *Alman Köylü Savaşı)* başlatırlar.

Savaş kısa sürede Almanya'dan İsviçre ve Avusturya'nın içlerine yayılır. Bir yıldan fazla sürmez (1524-1525) ama tahribat o kadar büyüktür ki, Martin Luther bile savunamaz olur. Kilise ve feodal lordlar birleşir, onlar da bir o kadar kanlı bir biçimde, isyanı bastırırlar. 100 bin köylü ölür. Kalkışmanın elebaşısı vaiz Thomas Müntzer (1489-1525) yakalanır, işkenceden geçirilir, idam edilir. Olsun. Luther, 1522'de Yeni Ahit'i, 1534'te Eski ve Yeni Ahit'i içeren bütünü yayınlar. O gün bugün Alman Protestanlarının resmî kitabı olarak hizmet veren bu eseri, Danimarka, İsveç ve diğer İskandinav dillerindeki çevirilere rehber olur. Bu arada Almanya'da başlayan savaş, Fransa, İspanya, İsveç derken büyür. Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu'nun (962-1806) kimi Lutherci, kimi Calvinci, kimi Papa'nın sadık bendesi irili ufaklı yüzlerce prensliği birbirine girer.

Katoliklerin "*Santa Maria!*" Protestanların "*God bizimle!*" nidalarıyla, "*çarpışa çarpışa ilerleyen, gerektiğinde kışlayan, sonra yeniden ilerleyen ve yeniden çarpışan ordular*"[19] tasavvur edin. Kimi kılıç kargı kuşanmış, kiminin elinde fitilli tüfek, savaşta kalabilmek için çevreyi talan etmek zorunda olan bakımsız askerler. Giysi, yiyecek ya da barınak temin etmek için zenginleri gasbeden, köyleri tohumluk buğdaya varıncaya dek yağmalayan paralı askerler, "*God*'ın *askerleri*." ("Allah" demeye varmadığı için dilim, "*God*" dediğimi anlıyorsunuzdur) Tifüs ve veba, ardından dizanteri ve çiçek salgınları, çifti çubuğu bırakıp kaçan köylüler, izleyen kıtlık, arada harabeye dönen kentler, kasabalar. Leipzig beş defa, Magdeburg da on defa kuşatıldıktan sonra yakıldıydı (1631). Berlin'den Kuzeydoğu Fransa'ya uzanan bölgede yaşayan her beş kişiden dördü ya öldü ya da göç etti. Reform hareketinin beşiği Almanya, kentlerde yaşayan nüfusun üçte birini, köylerdekilerin beşte ikisini kaybetti, 1600'lü yıllardan 1800'lü yılların ikinci yarısına kadar süren sefalet ve gerileme dönemine girdi. Katolik Habsburg Hanedanı'nın güç kaybetmesi, sadece Almanya'nın değil, soydaş ülkeleri Avusturya ve İsviçre'nin müstemleke patronluğu heveslerini de boşa çıkardı, iş gücü sevkiyatıyla yetinmek zorunda bıraktı. Üzüm bağları (ve şaraplarıyla) ünlü Rheinland-Pfalz eyaletini bilirsiniz. Renanya-Palatina olarak da anılır. Savaşta perişan olmuş, akait tartışmalarından, kırtıpil prenslerin baskısından usanmış topraksız bölge sakinlerinin ("Palatin"lerin) binlercesi Londra tarikiyle Amerika'ya göçerler. Binlercesi derken sadece 1709 yılının Nisan-Eylül ayları arasında sayıları 30 bine varan kafilelerden bahsediyoruz,

Yaşayakalabilmek için en ufak bir olasılığın, en ufak bir ümit ışığının kalmadığı durumda çoluk çocuk derme çatma teknelere doluşup denizaşırı bir meçhule göçmeyi göze almalarını anlamaz değilim, yavrum. Kendileri öldükten sonra çocuklarının ekip biçebilecekleri toprakları olsun isteyen anne babaların çırpınışını anlamak da zor değil. Yine de, bu boyutlarda, üstelik çok çocuklu ailelerin göç lojistiği başlı başına bir meseleyken, neye güvendiler de yola çıktılar diye merak ediyor insan. Bir de, Palatina'nın saklı vadilerinde "*America the Beautiful*"u nereden duyduklarını?

Pencere: Mülk sahibi lordlar, "*Lords Proprietors*"

Meğer "Mülk Sahibi Lordlar" ("*Lords Proprietors*") diye birileri varmış. Daha 1663'te, İngiliz Kralı II. Charles (1630-1685) kimi soylu, kimi değil birtakım adamlarla ortak olmuş, Virginia, Carolina gibi yeni yeni iskân edilen yerleşimlerde elde edilen gelirlerden pay alıyormuş. "*Charter*" diyorlar, berat anlamında, *charter* sahibi lordlar, II. Charles'a sadık kalmak karşılığında tam yetkiyle hüküm sürüyor, karşılığında başta avlaklar ve madenler olmak üzere gelirlerini tahtla paylaşıyorlarmış. Uygulama, Kraliçe Anne (1665-1714) döneminde de devam etmiş. Bildiğimiz ticari ortaklık, yavrum. İşler iyi gitmediğinde kral ortaklarından paylarını kendisine veya başka birilerine devretmelerini talep edebiliyor, hissenin değeri neyse ödeniyormuş.

John Archdale (1642-1717) bu lordlardan. Yirmi iki yaşında (1664) Amerika'da, New England'da yaşayan Penobscot yerlilerinin topraklarında sonradan "Maine" adını alacak olan müstemlekeyi kuran ekipten. 1695'te Kraliçe Anne'nin *Carolina Lord Proprietor*'u oluyor. ABD Kongre Kütüphanesi'nde yazışmalarını içeren bir klasör var, "*Archdale Evrakları*". Bunlar arasında Lord Proprietor'un İngiliz Parlamentosundan yabancı uyruklu Protestanların İngiliz tabiiyetine geçirilmelerini ısrarla talep ettiği onlarca layiha. "*Carolina'daki 2000 beyazın, Avrupa'daki 100 bin beyazdan daha kıymetli*" olduğunu anlatıyor, Avrupa'da yaratamayacakları artı değeri Amerikan müstemlekelerinde yaratabileceklerini açıklıyor. "*Tüm Avrupa kaynıyor*" diye de ekliyor, "*Bu durum zaten huzursuz olan Protestan topluluklarını gittikçe daha da çok yoracaktır... Vergilerden bunalmış, servetleri erimiş, papalığın husumet dolu bakışları altında sıkıntı içinde yaşayan bu*

insanlar, İngiliz Hükümetinin yönetiminin altına girmeyi arzulayacak kadar tedirginlik içindedirler."[20]

Amerika'daki İngiliz müstemlekelerine göçmeyi kabul eden yabancıların Birleşik Krallık vatandaşlığına kabul edildikleri yıl 1697. Kraliçe Anne, büyük çoğunluğu Alman olan yüz binlerce Protestan'ın Londra tarikiyle Amerika'ya göçünü finanse ediyor. Aynı yıllarda kolonilerindeki yaşamı göklere çıkaran reklamlar beliriyor. *"America the Beautiful"* sloganı o günlerden. İhtimaldir ki, o gün bugün ABD'nin imajını idame ettiren *"Land of Plenty", "Land of Opportunity", "Land of Destiny"*[21] logoları da öyle. Mülk Sahibi Lordlar, Rhine Vadisi gibi savaş yorgunu bölgelerin tamamında broşür dağıtıyorlar. İsviçreli François Louis Michel, George Ritter gibi nevzuhur amele simsarları ortaya çıkıyor. Bu maceraperest alavereciler, göçmeye eğilimli Alman ve İsviçre vatandaşlarının lordlarla doğrudan temasını sağlıyor, pazarlıklara aracılık ediyor, lojistiği üstleniyorlar. Yepyeni bir sektör doğuyor. Michel-Ritter ikilisi, *Ritter & Company* adı altında şirketleşiyor, kendi sevkiyatlarını Lords Proprietors'tan bağımsız olarak yapmaya koyuluyorlar. İngiliz uyruğuna geçen Franz Louis Michel, Kraliçe'yi doğrudan muhatap alıyor, Bern şehrinin Katoliklerle Mennonit'ler (anabaptisler) arasında ikiye bölündüğünü, Mennonit'lerin sınır dışı edilme tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını anlatıyor, *"400-500 İsviçre Protestan'ının Pennsylvania olmazsa Virginia'nın yaşanabilir bölgelerine yerleştirilmek üzere Rotterdam üzerinden sevki"*ni talep ediyor. Bu iş için Kraliçe'den talep ettikleri meblağ göçmen başına 8 sterlin. İngiliz Parlamentosu ödemeyi onaylıyor. Bu meyanda diğer ortak George Ritter de Bern hükümetini İsviçre'den ihraç edilecek göçmen başına 45 thaler[22] ödemeye razı ediyor. Ritter şirketinin Amerikalara yaptığı ihracatın ayrıntılarının kargo gemilerinin 1710 tarihli seyir defterlerinden (*Ratsmanuale*) çıkarıldığını da söyleyeyim.

Pencere: *"White Trash"*

Müstemlekelerin önde gelen üretim kalemlerinin başta tütün olmak üzere pamuk, pirinç gibi emek yoğun ürünler olduğunu düşünün. Emek yoğun ürünlerin yüksek montanlı iş gücü istediği, malum. Patlayan iş gücü talebi amele ihracatında yeni bir uygulama başlatır: kiralama. *"Mukaveleli beyaz*

köleler" derler, sübvansiyon kapsamına girmeyen yoksul İngiliz, İskoç, Alman, İsviçre, İrlanda kökenli *"sefil artıklar"* kendilerini üç ila yedi yıl arasında değişen süreyle Yeni Dünya'daki işverenlerine *kiralama* yoluna giderler. Yiyecek ve yatacak yer karşılığında ücretsiz çalışacaklarını taahhüt ettikleri mukaveleleri, *"importer"* denilen *ithalatçı* gemi kaptanlarıyla yaparlar. İngiliz hükümeti, gemi kaptanlarıyla *Ritter & Company* ile yaptığı gibi anlaşma yapmaz. Paralarının çıkışmadığı durumlarda, kaptanlar yolcularına ipotek koyarlar. "İpotekliler" anlamında *"redemptioners"* da denilen bu insanların masraflarına kaptanın komisyonu eklenir, Yeni Dünya'daki işverenden tahsil edilir. Masraf kalemlerinin ancak iki hafta kadar idare edecek küflenmiş peksimetle yosun bağlamış içme suyu olduğunu göçmenlerin geride bıraktıkları güncelerinden biliyoruz.

Rotterdam, Amsterdam ya da Dublin'den kalkan yük gemilerine balık istifi gibi tıkılan kadın, erkek, çocuk, beş-altı yüz yolcunun hava güzelse 8-10 gün, değilse, 3-4 hafta sonra ABD'nin ilk başkenti olan Philadelphia'ya vasıl olduklarını anlatan belgeler ganidir. İşte size Başkent'e demir atan bir kaptanın yerel gazeteye verdiği ilan: *"Kaptan Stephen Jones, Reis, HMS Snow Sally'de, İngiltere'den. Yeni ithal edilmiş belirli sayıda sağlam İngiliz, Welsh uşaklar ve ipoteklilerle birkaç Alman. Aralarında, demirci ustaları, saat tamircileri, bakırcılar, terziler, ayakkabıcılar, duvarcılar, boyacılar... var. Ayrıca öğretmenler, kâtipler, muhasebeciler, rençperler, işçiler ve birkaç tane de her işi yapabilecek acar* (lively!) *çocuk var. Walnut Caddesi iskelesinde bağlı gemiden Kaptan'ı arayın."*[23]

Hollywood filmlerine aşinaysanız "Kaptan"ın kâh Gregory Peck, kâh Clark Gable olduğunu bilirsiniz; uzun boylu, esmer ve maço olurlar, yanlarında fırtınaların ve dalgaların solduramadığı dünya güzeli ve "soylu" kadınlar olur. İşverenlerin taleplerinin farklılaştığını da tahmin edersiniz, yavrum. Massachusetts'liler genelde ev hizmetçileri, ofis çalışanları arar, "Püriten" mezhebinden olmalarını şart koşarlar. Çoğunlukla "Church of England" müritleri olan Virginia'lı toprak sahipleri, tütünde çalışacak "Anglikan"lar isterler. Mukaveleler Philadelphia Belediye Başkanlığının *"Indenture Book"* dedikleri kara kaplı defterine kaydedilir: *"18 Eylül 1773 Kaptan Stepen Jones'a ipotekli mukaveleyle bağlı olan James Best, Londra-Philadephia yol parası olan 15 Sterlini ödemiş olarak Philadelphia şehrinden David Rittenhouse ve onun tayin edeceklerine üç yıl süreyle hizmet etmeye..." vs. vs.*

Indenture Book'a kayıt, kaçmaya kalkan olursa Şerif'in müdahale etmesini sağlamak içindir. Kaçak *beyaz kölelere* uygulanan cezalar, kırbaçtan asılmaya kadar değişir. Hollywood filmlerinde sıkça rastladığınız *"bounty hunter"* denilen tipler, kaçakları yakalayıp teslim eden *sivil ödül avcılarıdır*. Bunlara *"bounty killer"*, yani ödül katili dendiği de olur. Ödül parası için kaçak kovalamayı meslek edinen bu insanların bugün dahi ABD'de (ve kısmen Filipinler'de) kariyerlerini yasal olarak sürdürdüklerini bilesiniz. Değişen sadece unvanlarıdır: *"bail enforcement agent"* kefalet uygulama memuru, *"bail agent"* kefalet memuru, *"bail recovery agent" yani* kefalet tazmin memuru ya da *"fugitive recovery agent" yani* kaçak tazmin memuru. Amerikan adaleti, duvarları lambri kaplı adliye binaları, feylesof hâkimleri, ahlak abidesi zeki avukatları, vicdanlı jürileriyle bitmiyor, yavrum. Siz, siz olun Amerikan infaz sisteminin gerçeğini kaba hatlarıyla da olsa, öğrenmeye bakın. Hele de cezaevlerinin özelleştirildiği günümüzde nasıl işlediğini görün. Her neyse.

"İpotekliler" anlamındaki *"redemptioners"* tanımının eş anlamlısı, *"bonded servants"*, yani mukaveleli uşaklar. Mukavele süresi dolan uşak/amele ilkesel olarak azat edilir. Lakin bu pek sık rastlanılan bir durum değildir çünkü yoksul sığınmacıların büyük çoğunluğu Amerika'ya ayak bastıktan sonra üç-dört sene içinde ölür. Yaşayakalanlar, hayat kadınlarının melalini hatırlatır biçimde, sürgit borçlandırıldıklarından, fiili durumları Afrikalı kölelerin kaderlerinden farklı değildir. Mukaveleli beyazlar, ilk yıllarda Afrikalı kölelerle birlikte yaşar, birlikte çalışır, hatta evlenirler. Anne beyaz ise, *"partus sequitur ventrem"* (yavru annenin şartlarına uyar) yasası gereği, çocuk köle sayılmazdı. Hemen sevinmeyin, yavrum çünkü bu yasa, evcil hayvanların yavrularının dölleyen aygıra değil, döllenen dişiye ait olduğu kabulünün insanlara uygulanmasından ibarettir. Bununla beraber, ABD'nin resmen kurulduğu yıllara kadar zevcelerin beyaz olduğu aileler "özgür siyahiler" (*free people of color*) statüsündeydiler. Kamusal mekânların ayrılmasını öngören ayırımcı (*segregationist*) yasalar (ki 1960'ların ortalarına kadar yürürlükte kaldılar) 1776'daki bağımsızlık ilanından sonra geldi.

"Familiarty breeds contempt", Türkçesi, "Ülfet zillet doğurur". Avrupalı beyaz işçilerin Afrikalı kölelerle kader ortaklığı, dayanışma değil istikrah getirir. (Sözcükleri gündelik dilde kullanıp anlamlarından eksiltmeye razı değilim yavrum, gerekiyorsa sözlüğe bakıverin.) Durumları kölelerin hayvan

bağlasan durmaz şeklindeki kulübelerini paylaşacak kadar kötüleşince, en az hizmet ettikleri *"boss"*ları kadar *"beyaz, Avrupalı ve seçkin"* olduklarını ileri süren mukaveleliler, *"Tanrı'nın Amerika'ya cömertçe bahşettiği nimetler"* üzerindeki hak iddialarını artırırlar. Paylarına düşeni almak, gördükleri kötü muameleye seyirci kalan müstemleke yetkilileriyle hesaplaşmak istemleri öfkeye dönüşür. Öfkeleri karaderili kölelerde patlar. Yerleşik beyazların *"white-trash"* (beyaz süprüntü) diye aşağıladığı *ipotekliler*, çiftlik kâhyası, inşaat kalfası gibi yarı vasıflı görevlerinde kraldan fazla kralcı kesilirler.

Afrikalı kölelere reva görülen en büyük zulüm mukaveleli beyazlardan gelir. Mukavele süresi dolanlar, yeni yeni iskâna açılan Batı topraklarına göçmeye, oralarda arazi sahibi olmaya bakar. Ne ki, *"western frontier"* dedikleri topraklar boş değildir. Azatlığını elde etmesini müteakip Batı'ya göçen *"beyaz süprüntü"*, bu defa da toprakların asıl sahipleriyle karşılaşacak, nefret edilesi ırklar listesine Amerikan endemikleri de eklenecektir. Yerli kabilelerle karşılaşmaları, insanlık tarihinin en aşağılık soykırımıyla sonuçlanır. ABD'nin o gün bugün baş edemediği/etmediği ırkçılığın tohumları atılır, Ku Klux Klan gibi aşağılık örgütlere gün doğar.

Pencere: *"God's Mandate"*, Tanrı'nın Mazbatası

Amerika'nın yerli halklarının itlafıyla sonuçlanan karşılaşmaya kayıtsız kalmak Birleşik Devletler'in yapısal eşitsizlikleriyle, tahakküm biçimleriyle, kölelik ve şiddetin iğrenç tarihiyle uzlaşmak demektir. Uzlaşmak, yani *"Amerika fikri"*yle suç ortağı olmak. Bir "fikir" olarak Amerika nedir, ne değildir göreceğiz. Ne var ki, toplumsal asabiyet bugünden yarına oluşmuyor. Amerikalıyı tanıyacaksanız, Avrupalıyı tanıyacaksınız.

"Christendom" sözcüğünün asli anlamı "Hıristiyanlar"dır. Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu (962-1806) sürecinde, "Avrupa" ve *"Christendom"* sözcükleri eş anlamlı kullanılırdı. "Avrupa" dediğinde, *Hıristiyanlığa yazılan insanlar* düşüneceksiniz, yavrum. *"Yazılanlar"* vurgusuna dikkat edin. Bu insanların birtakım ortak kutsalları, ortak değerleri yok değildir, ancak 1600 hatta 1700'lerin Avrupa'sının belirgin bir siyasi yapılanması yoktur. Örneğin sınırların anlamı yoktur; sınırlar, kral, prens, lord veya voyvoda, meşru egemene miras kalan arazilerin çeperleriyle kaimdirler. Bir monarkın maişet ala-

nı içinde olmadıkça, Ural Dağları'na ya da mesela Karadeniz'e uzanan Doğu ovalarının mülkiyeti de anlamlı bir mülahaza değildir. Varşova'dan çıkmış doğu istikametinde yol alan bir gezgin düşünün. Çan sesini duyduğu sürece Avrupa'dadır. Polonya topraklarından çıkıp Rus çarının nüfuz bölgesine girdiğinin ayırdında olmayabilecektir. Tek anlamlı sınır Müslüman âlemini ayıran sınırdır, o da çan seslerinin duyulmaz olmasından anlaşılır. Bu bağlamda Türk hâkimiyeti altında yaşayan Sırpların, Romenlerin, Yunanlıların ya da Bulgarların "Avrupalı" olup olmadıkları da anlamlı bir mülahaza değildir. Avrupa aidiyeti egemenlerin ve Kilise eşrafının geçimlerini sağlayan alanlarda mana kazanır; iktidar sahiplerinin becerileri, hünerleri ya da tercihleri doğrultusunda evrilir. Egemenler salahiyetlerini doğrudan Tanrı'dan alırlar.

Amerikan mandası, İngiliz mandası gibi siyasi doktrinleri düşünün. "*God*'ın mandası" diye bir kavram da var: "*God's mandate*". Kökleri tarih öncesi Germen kavimlerine uzanan kadim bir dünya görüşüdür. "*Mandate*"in asli anlamı "mazbata"; "*God's mandate*" de "Tanrı'nın mazbatası". Şimdilerde "*tutanak*"ın karşılığı olarak kullandığımıza bakmayın, mazbata "*salahiyet devri*" anlamındadır. Milletvekilleri mesela mazbatalarını "*millet*"ten alırlar, krallar ise *Tanrı*'dan. Babadan oğula intikal eden "*ilahi hak*", hükümdara dünyevi dokunulmazlık sağlar. Zalim monarkın cezasını verirse *God* verir. Tahttan indirme, yetkilerini kısıtlama gibi dünyevi müdahaleler küfre girer, "*sacrilegious*" sayılır. Yeri gelmişken, "*Dei Gratia*" Latince, "*Tanrı'nın inayetiyle*" demek. (İngilizcesi "*by the Grace of God*".) Tanrı katında muteber sayılan hükümdarların unvanlarında bu husus ayrıca vurgulanır. Görün ki, 1521'de Papa X. Leo tarafından VIII. Henry'ye lütfedilen unvanı, Kraliçe II. Elizabeth halen dahi kullanır. Şöyle: "*Her Majesty Elizabeth the Second, by the Grace of God of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and of Her other Realms and Territories, Head of the Commonwealth, Defender of the Faith.*" Türkçesi, "Majesteleri II. Elizabeth, Tanrı'nın inayetiyle Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı'nın –ve Kendisine Ait– Diğer Diyarlarının ve Topraklarının Kraliçesi, Milletler Camiasının Başkanı, İmanın Müdafisi."

Pagan Avrupa kavimlerinde kralların ya bizzat kendileri "*tanrı*"ydılar ya da "*tanrıların yeryüzündeki gölgeleri*" olurlardı. Bu inanç Hıristiyan Avrupa'ya, Rab Yehova'nın Samuel'e (biz Hz. İşmoil olarak biliriz) Davut Peygamberi, "Mesih ve İsrail Kralı" yapmasını buyurduğunu bildiren aye-

te[24] dayandırılarak nakledilir. *"Mesih"*in özgün anlamının "Yahudilerin kurtarıcısı ve koruyucusu" olduğunu hatırlatayım. 1193'te *"Ben God'dan başka üst tanımayan bir makama doğdum, davranışlarımın hesabını sadece O'na veririm"* diye kestirip atan İngiltere Kralı, namıdiğer Aslan Yürekli Rişar yani I. Richard'ın[25] o gün bugün Birleşik Krallık monarşisinin mottosu olarak kullanılan beyanın mesnedi bu ayettir: *"Tanrı'nın ve benim hakkım."* *(Dieu et mon droit.)*

Burada bir duralım da size Sultanahmet Camisi'nin kapısındaki "Enaniyet zinciri" olarak bilinen alçak zincirleri hatırlatayım. Enaniyet, benmerkezcilik, kibir anlamındadır. Enaniyet zinciri *"Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var"* tembihini hatırlatmak için asılır. Edirne'deki Selimiye Camisi'nde de vardır. Hükümdar ve refakatçilerini atlarından inmek zorunda bırakır, bu da böyle.

Kral I. Richard'ı *"Aslan Yürekli Rişar"* (1157-1199) olarak Üçüncü Haçlı Seferleri'nden hatırlarsınız. Merkez orduları kumandanı olarak Selahaddin Eyyubi'ye kök söktürmüştü. İngiliz Kralı II. Henry'nin beş oğlundan biridir ama İngilizce bilmez, Fransızca ve Oksitanca konuşurdu. "Oksitanca" da ne diyeceksiniz, günümüzde konuşulan Katalancaya yakın eski bir Latin dilidir. I. Richard'ın yetişkin ömrünün çoğu güney Fransa'da Akitanya Dükalığı'nda geçer. Kralı olduğu İngiltere'de altı aydan fazla durmamıştır, buna karşın, *"Normandiya, Akitanya ve Gaskonya Dükü, Kıbrıs Lordu, Poitier, Anjou, Maine ve Nantes kentleri Kontu, Breton Derebeyi ve İngiltere Kralıdır."* Avrupalı iktidar sahiplerinin dünyevi meselelerinin karartmadığı, serazat ruhlarının iyi bir örneğidir kendisi. Dünyevi meselelerden muradımın sıradan insanların hayat gailesi olduğunu anlıyorsunuz. *"Davranışlarımın hesabını bir tek God'a veririm"* beyanının, derin iman dışındaki telmihini gözden kaçırmayasınız, yavrum. *God*'dan başka kimseye hesap verilmediği durum, tebaanın hali pürmelalinin (can sıkıcı, dertli ve biraz da utanılması gereken durumunun) monarkın kişisel emellerine, ideallerine, heva ve heveslerine ket vurmadığı sürece mesele edilmediği durumdan bahsediyoruz. Kalvinistle savaşan yoksul Katolik, Kilise'nin dünya görüşü yara almasın diye doyurulur, garibim Hans veya John veya Gert açlıktan ölmek üzere olduğu için değil. "Sezar'ın hakkı Sezar'a, İsa'nın hakkı İsa'ya" düsturu monarkın elini rahatlatır. *God*'ın ruhani salahiyet ve iktidarı Kilise'ye, yani Papa'ya, dünyevi erki ise krallara verdiği inancı, halka karşı sorumluluktan azat eder.

Protestan Reform ulus-devletleri güçlendirir ama kralların dünyevi meselelerdeki *"ilahi hak"*larına dokunmaz. Dokunmadığı gibi inanç alanında yetkiler de getirir. İskoçya'nın VI., İngiltere ve İrlanda'nın I. James'inin (1567-1625) İncil'e dayandırdığı *"kralların bütün insanlardan daha yüce varlıklar olmaları hasebiyle parlamentolara gerek olmadığı"* şeklindeki söylemini,[26] Fransa Kralı XIV. Louis (1638-1715) büyük bir iştiyakla benimser, hatta unvanlarına *"Le Roi Soleil"* ("Güneş Kral") logosunu da ekler. Kral XIV. Louis, Otuz Yıl Savaşları'nın muzaffer monarkı, Avrupa'da Fransız nüfuzunu artıran adam. Diyeceğim, millet kırıladursun, mutlak monarşi yanlısı VI. James'in oğlu Charles'ın veya Kraliçe Anne'in *"Mülk Sahibi Lordlar"*a katılıp yahut *"Wittel & Company"* gibi şirketlere ortak olarak kendi işlerine bakmalarını bu fasıldan değerlendirmelisiniz. Bir de aynı monarkın aynı isimle birden fazla Avrupa ülkesinde hükümdar olabildiğine dikkat edin, tek değişen özel isimlerin ardından gelen numaralardır. Az önceki James gibi, İngiltere'deki *"James'ler"* sıralamasında bir numaralıdır da, İskoçya'daki *"James'ler"* sıralamasında altıncı olur. İnternete girin bir bakın, Meriç'in batısından itibaren Avrupa ülkelerinde kimi Alman, kimi İngiliz, kimi Fransız onlarca, üstelik eş zamanlı Kral Henry'ler, Richard'lar, Charles'lar bulursunuz. Olsun. *God*'ın mazbatası yeter.

Pencere: *Habsburg, Bourbon, Plantagenet, Hanover, Windsor*

"Christiandom" dedikleri diyar, hanedanlar ve ahaliden oluşan bir sosyokültürel yapılanmadır, yavrum. Biz "hanedan"dan bir hükümdara ya da devlet büyüğüne dayanan soy, sülale, büyük aile anlarız. Aslında Hıristiyan âleminde de öyledir ama şu büyük farkla: Avrupa'da aynı hanedanın adını taşıyan irili ufaklı egemenlerin her biri, kendi topraklarını, şahsi servetini, gücünü artırmak için birbirlerinden bağımsız mücadele yürütür. Ve bu tutumları *meşru ve olağan* olarak kabul görür. Osmanlı kardeş kavgasından korkardı. Tüyler ürpertici şehzade cinayetlerini, Cem Sultan vakasını düşünün. Çok başlılıktan hazzetmeyen bizcileyin toplumların birlik bütünlük anlayışları, siyasete güçlü merkezi yapılanma olarak yansır. Oralarda öyle değildir. Nitekim Avrupa tarihinin kısmı azamı, sadık silahşörlerinin refakatinde birbirlerini yiyen taht heveslilerinin hikâyelerinden oluşur. (Athos, Porthos,

Aramis üçlüsünü, Robin Hood'u hatırlayın, bu sonuncusunun Aslan Yürekli Rişar'ın silahşörü olduğunu söylerler.) Buna mahut Otuz Yıl Savaşları dahil. Her ne kadar Katolik-Protestan çatışması olduğu tartışmasız ise de, son tahlilde Avrupa hâkimiyetine talip iki ezeli rakip hanedanının Habsburg'lar ve Bourbon'lar (ve onların kolları, *"cadet"* dedikleri hısım hanedanlar) arasındaki iktidar savaşlarıdır. "Tüm Habsburg'lar Katoliktir, Bourbon'lar Protestan olur" diye bir şey de yoktur. Bourbon Hanedanı'nın yıldız kralı XIV. Louis mesela Katolik'ti. Aslolanın Hıristiyanlığa yazılmışlık olduğunu hatırlatayım.

Habsburg'lar, Bourbon'lardan çok daha eski. Tek değiller, Hohenzollern, Wettin, Wittelsbach, Oldenburg gibi Avrupa çapında etkin başka sülaleler de var, ancak en eski, en etkin ve seçkin olanlar bunlar. Barbar Germen kavimlerinin sulbünden geldikleri, 900'lerden itibaren *"Österreich"*a (Almancada *"Doğu Krallığı"* ya da Avusturya) yerleştikleri kaydedilir. İsimlerini günümüz İsviçre'sinde Aargau Kantonu denilen bölgede 1020'lerden kaldığı söylenen Habsburg Şatosu'ndan alırlar. 12. ve 13. yüzyıllarda evlilikler yoluyla genişler, zenginleşir, güçlenirler. Öyle ki, 1273'ten 1806'ya kadar, Kutsal Roma imparatorları *sadece* Habsburg Hanedanı mensuplarının arasından seçilir. Dahası, Almanya, Avusturya, Bohemya, (bugünkü Çekya), Macaristan, Hırvatistan, İspanya, Portekiz, Polonya ve Galiçya ve Transilvanya (bugünkü Romanya) monarkları da Habsburg Hanedanı'ndan çıkar. Monarkların bir kısmı Almanya, Bohemya, Macaristan, Hırvatistan, İspanya, Portekiz, Polonya ve Galiçya'da olduğu gibi "kral", diğer bir kısmı Avusturya'daki gibi dük, arşidük veya imparator, ya da Transilvanya'da olduğu gibi "voyvoda" olurlar. Evet, Kazıklı Voyvoda (1431-1476) bunlardandır. Efsanevi Drakula da öyle, hatta ikisinin aynı adam olduğu söylenir.

Bourbon'ların tarih sahnesine çıkışları 1272'de. Kalıcı bir hanedan olarak rüştlerini ispat ettikleri tarih ise aynı zamanda Kral IV. Henry'nin ilk Bourbon kralı olarak Fransız tahtına çıktığı tarih olan 1589. Fransız Devrimi'ne kadar tahtta kalırlar. Fransa'da ve Bask'ta yerleşikler. "Bask" bildiğimiz Bask, güneydoğu Fransa ile kuzeydoğu İspanya arasındaki ülke. Baskları konuşmanın yeri değil, yavrum, ama hiçbir Avrupa diliyle ilişkilendirilmeyen bir dil konuştuklarını söylemeden de edemeyeceğim. 20. yüzyılın son çeyreğinde yapılan araştırmalarda Bask dili ile Gürcüce arasında reddedilemeyecek bağlantılar bulunmuşmuş,[27] hatta Gürcistan, Baskları onların ülkesinden göçen bir halk olarak tanımlamış ve resmen tanımış. Her neyse.

Habsburg ve Bourbon'ların, Manş'ın ötesindeki karşılığı, *Anjou* veya *Angevin* olarak da bilinen *Plantagenet* Hanedanı. *Plantagenet* Hanedanı (1154-1485) Batı Fransa'daki *"Anjou Dükalığı"*nın monarkı Fransız Geoffrey Plantagenet'nin, Kutsal Roma İmparatoru Alman V. Henry'nin dul eşi Matilda'yla evlenmesiyle başlar. Matilda, İngiliz Kralı I. Henry'nin kızıdır. Gelin görün ki, I. Henry de bir Fransız'ın, Birinci Haçlı Seferi'nde Kudüs'te ölen (1035) Normandiya Dükü'nün gayrimeşru oğludur. *"William the Bastard"* diye geçer, yani "Piç William". Aslan Yürekli Rişar gibi, bu da İngilizce bilmez, üstelik okuma yazması da yoktur. Olsun. Babasının ölümünden sonra allem eder, kallem eder, Papa'yı arkasına alır, izin kâğıdı çıkarır, kendisini *"God'ın inayetiyle İngiliz tahtının vârisi"* ilan eder. 1066'da yedi yüz gemiyle İngiliz topraklarına çıkar, İngiltere'nin en muteber kutsal mekânlarından sayılan Westminster Abbey'de taç giyer. Doksan sekiz yıl ve dört kral süren Norman Hanedanı'nı (1066-1154) başlatır.

William'ın ilk işi kendisini destekleyecek yeni bir aristokrasiyi, Norman aristokrasisini oluşturmak olur. Tarım arazisinin yüzde doksan beşini Fransız ekürisinin üstüne geçirir. Vergi toplamayı kolaylaştırsın diye derler, İngiliz-Fransız evliliklerini teşvik eder. İzleyen isyanlardan korunsunlar diye de misli görülmedik büyüklükte görkemli şatolar, kaleler inşa eder. İngiltere'ye gitmiş olanlarınız o muhteşem taş yapıları hatırlayacaklardır, ilki Thames Nehri üzerindeki Windsor. Buna karşın, İngiltere'nin görüp göreceği en kanlı dönemdi diye anlatırlar. Gaddar bir adamdır, İngiltere'yi dize getirmek için 100 bin kişinin öldürüldüğü bir katliama girişir. Köyleri, çiftlikleri yerle bir eder. İzleyen kıtlıkta insanlar kedi, köpek yerler, adanın ücra yerleşimlerinden yamyamlık haberleri gelir. Kuzey İngiltere'nin kendine gelmesi onlarca yıl alır.

Bizim buralardan bakıldığında görülmüyor, yavrum, İngiltere'nin Fransızlaştırılması diye de bir şey var. Nitekim Matilda'nın dedesi 1087'de öldüğünde, geride Fransızca konuşan bir aristokrasi, yabancı kelimelerin sızdığı yozlaşmış İngilizce bırakmış. Normanları izleyen Plantagenet Hanedanı da Fransız. Onlar da on dört kral ağırlar, yıllar sonra *"York"* ve *"Lancaster"* kollarına bölünür. 1455'te Galler'den gelen "Tudor"lar el koyuncaya kadar İngiliz tahtı bu iki hanedanın arasında gider gelir. İngiltere ve İrlanda'yı *"Ortaçağ'dan çıkarıp 'dünyanın efendisi'ne dönüştüren sürecin*

mimar/mühendisleri" olarak bilinen Tudorların hâkimiyeti ele geçirmeleri otuz yıl süren (1455-1485) iç savaş sonunda ancak mümkün olur. "*Güller Savaşı*" derler, bir yanda Tudor Hanedanı'nın (1485-1603) kurucusu VI. Henry, öte yanda tahtı ona bırakmak istemeyen York Dükü, İngiltere'yi yine kana boğarlar. "*Güller Savaşı*" derler, nedeni Henry'nin armasında kırmızı, York'unkinde beyaz gül olmasıymış. İyi ya.

Size ironik bir şey daha söyleyeyim. "*Seven Slave States*" dedikleri eyaletlerden biri olan Georgia adını İngiliz Kralı II. George'tan (1683-1760) alır. II. George'un tam adı, *George Augustus*, Almancada *Georg August*, nitekim Hanover doğumlu bir Alman'dır kendisi. Büyük Britanya ve İrlanda'yı yaklaşık iki asır (1714-1901) yöneten Alman Hanover Hanedanı'nın bu ülkedeki ilk kralıdır. Bizim Birinci Dünya Savaşı'ndaki canciğer müttefikimiz, son Alman İmparatoru Kayzer Wilhelm'in (1888-1918) yakın akrabası olur. İngiltere ve Almanya düşman cephelerde büyük savaşa girişince, Kraliçe II. Elizabeth'in büyük dedesi V. George (1865-1936) "*halkı daha fazla infiale sevk etmemek için*" Alman kanı taşıdığını açık eden adını değiştirmeye karar veriyor. Winston Churchill'in yardımıyla "*olabilecek en 'İngiliz' bir İngiliz ismi*" arıyor, Thames Nehri üzerindeki o heybetli şatonun adında; "Windsor"da karar kılıyorlar. Onu da inşa edenler Fransızlar, nitekim. Olsun. Kraliçe II. Elizabeth, Windsor Hanedanı'nın günümüzdeki başı. Georgia'ya gelince, "köle eyaleti" denmesinin nedeni Afrikalı kölelerin en yoğun olduğu Amerikan devletlerinden biri olması. Louisiana, Alabama, South Carolina, Mississippi, Florida ve Teksas'la beraber köleliğin kaldırılmaması için var güçleriyle direniyor, Amerikan İç Savaşı'nda Güney cephesini oluşturuyorlar. O da öyle.

Şu kısacık notlardan göreceğiniz gibi, İngiltere Avrupa'nın en zor ve geç toparlanan devletlerinden biridir, vesselam. Savaşsız gün geçmezken, Protestanlarla Katolikler arasındaki Otuz Yıl Savaşları, Britanya Adaları'na Anglikan-Püriten savaşları olarak yansır. İngiliz İç Savaşları (1642-1651) Yeni Dünya'ya da sirayet eder, New England yerlileri Penobscot'lar, Virginia'da Powhatan'lar bir İngilizlerin, bir Fransızların saflarında savaşmak zorunda kalırlar.

Pencere: *"Ring-a-ring o'roses..."*

"Ring-a-ring o'roses/ A pocket full of posies/ Ashes! Ashes!/ We all fall down..." İngiliz çocuklarının halka halinde el ele tutuşup dönerek oynadıkları oyunun sözleri, mealen: "Halka halka güller/ Cepte dolu demetler/ Küller! Küller!/ Biz düşeriz!" Bizim "o piti piti, karamela sepeti, terazi lastik, jimnastik, biz size geldik bitlendik" tekerlemesindeki gibi çocuklar dönerler dönerler, şarkı bittiğinde hızla popolarının üstüne otururlar. Şu farkla ki, *"ring-a-ring o'roses"* kara vebayı anlatır. Güller derideki kırmızı lekeler, demetler ceplerindeki şifalı otlar, küller mikrobu kırmak için yakılan ateşe gönderme, yere düşmek de kaçınılmaz ölüm. Avrupa'da ilk görüldüğü 1347'den zirve yaptığı 1597 yılına kadar, yirmi milyondan fazla insan ölür. Yirmi milyon, kıta nüfusunun üçte biri demek oluyor, yavrum, Fransa, İspanya, Tudor İngiltere'si (1485-1603) perişan. Tudor kentleri pis, kokuşuk, kalabalık. Kanalizasyon yok, atık su drenajı yok. Çöp bidonları yok. Kesilen hayvanların sakatatları, çürük sebzeler, pis sular doğrudan sokağa atılıyor, sıçanlara, kemelere, lağım farelerine gün doğuyor. Çöple, çamurla, hayvan dışkısıyla kaplı, daracık karanlık sokaklar hayal edin. Bir *linkboy*[28] kiralayacak parası olmayan için, hava kardıktan sonra dışarı çıkmak cesaret istiyor. Nitekim sokağa çıkma yasağı hep var, akşam dokuzda, kilise çanları çalıyor, şehrin kapıları kapatılıyor, insanlar evlerine giriyorlar. *"Jetties"* derler, sokakların iki kenarında yan yana uzanan bitişik nizam cumbalı evciklerde, yoksullar don yağından yapılan kötü kokulu mumlar yakıyorlar, sefiller yağlı kandille yetinmek zorundalar. Bal mumundan dökülenler zenginlik işareti. Bir zenginlik işareti de cam pencere. Filmlerde gördüğünüz kurşun ızgaraların arasına sıkıştırılmış camlardan yapılan pencereler, ev eşyaları gibi, insanlar taşınırken yanlarında gidiyor. Yoksulların pencerelerinde cam yerine pencereleri bezir yağında şeffaflaştırılan keten. Evlerin bir-iki odasına sıkışmış yaşayan büyük aileler, büyük aileler derken, on iki, on beş çocuklu ailelerden bahsediyorum. James Davis,[29] sekiz tanesi daha bir yaşına basmadan ölen on bir çocuklu bir ailenin encamını anlatır. Mıntıka papazının kara kaplı defterinde bebeklerin üçünün *"zayıflık"*tan, ikisinin *"sıradan nedenler"*den, birinin *"boğaz şişliği"*nden, diğer ikisinin de *"verem"* veya

*"vücudu yiyip bitiren bir hastalık"*tan öldükleri kayıtlıdır. Çocukların annesi, otuz altı yaşında, en son çocuğunu doğurduktan kısa bir süre sonra ölür, *"kıtlık zamanıdır, açlıktan olabilir"* diye açıklanır. Hayatta kalan tek erkek çocuk, on sekizine geldiğinde yaşıtı bir kızla evlenir, bu çiftin de on iki çocuğu olur. Bunların da sekizi bir yıla kalmadan ölür. Papaz ölüm nedenlerini *"erken doğum"*, *"zayıflık"*, *"doğal ölüm"*, *"zatürre"*, *"kızıl hastalığı"*, *"dizanteri"*, *"ince hastalık"* diye yazar. Bu çocukların annesi de kırk iki yaşında son çocuğuna hamileyken *"tifonun neden olduğu ateş"*ten vefat eder. Kalan çocuklardan biri on iki yaşında, bir diğeri yirmi bir yaşında veremden gider, dördü yetişkinliğe erişir. Olsun. *"Türümüzün varlığını sürdürmesi açısından bakıldığında, bu iki ailenin öyküsü aslında olumludur"* der, Davis. *"Dört ebeveyn arkalarında kendileri de çocuk yapabilecek altı çocuk bırakmıştır."* Nitekim 1400'lü yıllarda 2,5 milyon olduğu hesaplanan İngiltere nüfusu, 1525 itibariyle 3, 1600'de 4 milyondur.[30]

Tudor kentlerinde işçi sıkıntısı çekilmez. Binlerce işsiz sokak sokak iş arar. Ölenlerin yerlerini kırsal bölgelerden gelen vasıfsız işçiler ânında doldurur, bulaşıkçılık, seyislik, çıraklık ya da fahişelik yaparlar. Olmadı, madenlere inerler. Her köşebaşını bir engelli dilenci tutar. Dilenebilmek için engelli ya da meczup taklidi yapanlar da vardır. Tudor kralları engelli dilencileri hoş görür, sağlıklı olup da işsiz dolaşanlara serseri gözüyle bakar, toplumsal tehlike olarak görürler. Serseriliği yasaklayan kanunlar hep vardır, ama 1530'da Kral VIII. Henry'nin çıkardığı yasa, engelli olduğunu kanıtlayan dilenciye ruhsat verir. Engelli olmadığı halde dilencilik yapan yakalanır, en yakın pazar yerindeki bir at arabasına bağlanır, kan çıkıncaya kadar kırbaçlanır. Yetmez, 1547'de Henry bir yasa daha çıkarır, buna göre evsiz serserileri 2 yıl süreyle *"köle olarak satmak"* caizdir. Uygulamada işlevsel olmadığı anlaşılan yasa 1550'de VII. Edward tarafından lağvedilir, kırbaçlama cezası geri gelir.

Hani, İngiltere ve İrlanda'yı Ortaçağ'dan çıkarıp "dünyanın efendisi"ne dönüştüren sürecin mimar/mühendisleri derler ya Tudorlar için, hüküm sürdükleri dönemde İngiliz cezaevleri, gözaltında tutulan sanıkların konuldukları nezarethane mahiyetindedir. Nitekim, dönemin İngiltere'sinde "özgürlükten menetmek", "hapis" gibi cezalar yok. Tudor cezaları "kırbaçlama" gibi *"sade ve sert"* oluyorlar.[31] Daha hafif cezalarda *"pillory"* ya da *"stock"* denilen ahşap düzeneklere kıstırılan suçlu, ibret için cümle âleme teşhir

ediliyor. *Pillory*'yi filmlerden görmüşlüğünüz vardır, adamın boynunu ve kollarını geçirdikleri delikleri olan düzenek, *stock* bunun ayak bileklerini hapseden modeli. (Siz en iyisi açın resimlerine bakın, yavrum, anlatmaya çalışmak pek bir sıkıcı.) Ağır ceza, idam; suçlu zengin ise kılıçla boynu vurularak, yoksul ise darağacında sallandırılarak infaz ediliyor. Londra'nın Ludgate ve Newgate kapılarında, majestelerine ihanet eden hainlerin dörde bölünmüş bedenlerinin her bir parçası bir çengelle asılı olduğu halde sergileniyor, çürüyüp dağılıncaya kadar da kaldırılmıyor. Her neyse.

Asıl sorun pislik. Can kayıplarının çoğunun nedeni cehalet olduğu kadar da pislik. Davies, madenlerde çalışanların vücutlarının *"siyah bir fötr şapka kadar kara"* olduğunu da yazıyor, madene inen genç kızlar asla yıkanmazlarmış. En ağır salgınlardan biri 1586'da Exeter şehrinde yaşanıyor, tahtta I. Elizabeth. İçme suyu bile pis kuyulardan, derelerden temin edilirken anlaşılabilir bir durum diyeceğim ama bir dakika, İstanbul'daki Galatasaray Hamamı'nı II. Bayezid 1481'de külliyeyle beraber inşa ettirmemiş miydi, ettirmişti. Trabzon'daki "Sekiz Direkli Hamam" daha da eskidir, 11. yüzyıl benim bildiğim. Her neyse. Yıkanmayan, giysilerini nadiren değiştiren, samanların veya battaniyelerin altında koyun koyuna yatan insanların topluca bulundukları her yerde, hapishanelerde, gemilerde, garnizonlarda bit, bitin olduğu yerde de tifüs olur. Aristokratların yoksullara karşı geliştirdiği nefrete varan üstenciliğin bir nedeninin de salgınlar olduğu söylenir. Kendileri sokaklardan uzak durur, kale görevi de gören şatolarında yaşarlar. 1500'lerin Londra'sı, bizim Tarihi Yarımada gibidir, yavrum, sur içi. Deyin ki Thames Nehri, İstanbul Boğazı... Asrın ikinci yarısından itibaren erguvaniler şehrin merkezinden kaçıyor, nehrin batı yakasında Westminster'e doğru kâşaneler inşa ediyorlar ki o binaların görkemi bizim Çırağan'ı mahcup eder. "Strand" dedikleri bu iki-iki buçuk kilometrelik şerit Londra'yı Westminster'e bağlıyor. Westminster, İngiltere'de imparatorluğun kalbinin attığı yer, Westminster Sarayı, Katedrali, Abbey'si (manastırı), Buckingham Sarayı hep burada.

"Ring-a-ring o'roses". Çocuklar lağımın açıktan aktığı sokaklarda oynayadursunlar, Kral I. James (1566-1625), VIII. Henry'nin Westminster'da inşa ettirdiği (1536) St. James Sarayı'nda *"Virginia Company"*nin hissedarlarıyla ruhsat pazarlığı etmektedir. *Virginia Company*, Amerika'da altın, gümüş aramaya niyetlenen maden şirketi, ruhsat pazarlığı dediğim kraliyet

payının kararlaştırıldığı görüşmeler. *Virginia Company* ne ilk ne de son, Rusya, Türkiye, Afrika, Doğu Hint Adaları, Akdeniz ve Kuzey Amerika'yla çalışan onlarca benzeri var. 1585-1630 yılları arasında 6.300'den fazla İngiliz zengini "*joint venture*" dedikleri bu anonim ortaklıkların hissedarları. Kral (ya da kraliçe) bu şirketlere dünyanın belirli bölgelerini keşfetme, yerleşme veya ticaret yapma hakkı tanıyor, karşılığında pay alıyor. Pay alma nedeninin gereğinde asker göndererek şirket yatırımlarını korumak olduğunu anlıyorsunuz. Basit ve etkin bir düzenlemeyi, merkantalizm bahsinde birazdan anlatacağım.

Şunu da söyleyeyim de, bu faslı kapatalım. İtalyan Rönesans ressamlarından biri "resim nasıl yapılır" gibisinden bir el kitabında üzerine resim yapılacak tahta levhanın nasıl hazırlanması gerektiğini anlatıyor: "Tavuk kemikleri dövülerek ince bir toz haline getirilecek ve tahta levha bu tozla ovulacak. Kemikler ne kadar eskiyse, işlem o kadar başarılı olacak." Peki, bu kadar eski kemikleri nereden bulacaklar? O kolay! "Yemek masasının altında bulduğunuz kemikleri kullanabilirsiniz."[32]

Pencere: "*Bedlam'ın şen kaçıkları*"

O yıllardan kalma bir de halk şarkısı var, "*Bedlamlı Tom*". "*Bedlam*" yoksulların kapatıldıkları bir tımarhanenin adı, şimdilerde Bethlem Royal Hospital. Şarkı şöyle başlıyor: "*10 bin mil uzaktan kalktım geldim bizim Bedlamlı Tom'u göreyim diye,/ Gördüm ki Deli Maudlin pis parmaklarının ucunda yürümekte, pabuçlarını çakıltaşlarından korusun diye.*"

Devamı da şöyle: "*Ben yine de şen delikanlıların şarkılarını çağırırım, şen kaçıklarının Bedlam'ın./ Onlar çırılçıplak gezerler, havayla beslenirler, ne içki isterler, ne para, delidirler Bedlam oğlanları./ Bir sabah Satin'in yerine gittim yiyecek dileneyim diye, dumanı üstünde canlar verdiler, şişe geçirilmişler dönmekteler hepsi de./ 10 bin kahpenin kaynadığı bir kazanı kafama diktim, ağızına kadar ateş doluydu ama yine de sağlıklarına içtim bütün dürzülerin./ Benim yandaşlarım devleri öldürdü ya, çantamdaki uzun bıçak çocukların baldırlarından kıymalı börekler kesip/ melekleri doyurayım diye./ Rehberim yıldırım kadar beyaz bir ışık olacak seyahatlerimde/ Ay titreyecek, yıldızlar sallanacak beni fark ettiklerinde./ Ne bir çingene orospusu ne de bir*

şırfıntı Deli Tom'umu benden alamayacak/ Gece boyunca ağlayacak, yıldızlarla vuruşacağım, cenk bana yaraşacak./ Ay'daki o lakayıt adamı katledip un ufak ettikten sonra yandaşlarını haklayacak, köpeğini fırınlayacağım, iblis bile bunlar kadar canhıraş uluyamayacak./ Bedlamlı Tom'un şerefine kaldırın kadehlerinizi, o safrayla mayaladığı denizleri fıçılara dolduracak,/ ben ne varsa hepsini içecek/ Deli Maudlin'le gezmeye çıkacağım."

Bedlamlı Tom'un sözleri kabaca (hayli kabaca!) böyle, İngilizce aslını[33] arkada verdim, siz de bir bakın. 400 yıl öncenin İngilizcesi filan ama melali anlatıyor. 1700'lü yıllarda 1 peni verip bilet alan, Bedlam'a girip akıl hastalarının tuhaf davranışlarını temaşa edermiş. Tımarhanenin yıllık geliri 400 sterlini bulurdu derler. İngilizler onlu sisteme 1971'de geçtiler, 1600'lerde 12 peni bir şilin, 20 şilin bir sterlin hesabıyla 12x20x400=96.000 ziyaretçi girişi eder. Ayda 8000 ziyaretçi, rakamlar doğruysa izdiham. Bir bu kadar popüler eğlence de *"bear-baiting"* dedikleri "ayı kızdırma" oyunu. Hayvancık bir direğe zincirleniyor, üstüne bu iş için eğitilmiş köpekler salınıyor. Ayıcık bazen kendisini kurtarır köpeği öldürür, bazen köpek onu öldürür. Böyle rezil bir oyundur. Siz "ayı kızdırma" oyununa bir mim koyun, yavrum, ileride göreceksiniz, av meraklısı Başkan Theodore Roosevelt (1858-1919), vurması için ağaca zincirlenmiş bir yavru ayıyı salıvermesiyle ünlüdür. Amerikalıların *"Teddy bear"* dedikleri pelüş ayılara sevdaları buradan gelir. Her neyse.

Tarih, tarihçilere bırakılamayacak kadar kıymetli bir edim yavrum, insan türünün sefalet ve ihtişamı edebiyat yapıtları olmadan anlaşılmıyor. Bahse konu dönemin piri de William Shakespeare (1564-1616) oluyor. Eserlerine aşina olmayanlarınız için söyleyeyim, Shakespeare yaşadığı dönemin insanını olduğu gibi, günahıyla sevabıyla yansıttığı için sevilir. Tarzı itibariyle Muammer Karaca'yı (1906-1978) anımsattığını da söyleyeyim. Hemen dudak bükmeyin! Anımsatır derken, Karaca, Shakespeare kıratında bir şair ve yazar değildir, elbette. Ancak, 1933'ten itibaren (ki Atatürk hayattaydı) hayatın içinden bir dizi oyun sahneledi ve oynadıydı; aralarında, 1933'teki *"Söz Bir, Allah Bir"*, 1951'de *"Cibali Karakolu"*, 1967'de *"Demirel'e söylerim"*, eliniz değdiğinde bir bakın. Ne zaman ki, entelektüel vesayete yenildik, *"gelenek (paradosis) ise ancak katharsis olanlara ekilebilir"* gibisinden hükümler bildirip sahneleri *Euripides*'e, *Sofokles*'e bıraktık Türk tiyatrosu o zaman bitti, yavrum.

Haksızlık etmemeli, Shakespeare'in bir üstünlüğü de tarihin nahoş olaylarını sahnelemekten çekinmemiş olmasıdır. Örneğin, *VIII. Henry*'de kendisine erkek evlat vermediği için yargıladığı (ve hapse mahkûm ettiği) eşi Aragon'lu Catherine'in duruşmasını sergiler; *III. Richard*'da, tahtı ele geçirmek için kardeşi Clarence Dükü George'u öldürtmesini anlatır. Ve bunları *"Güller Savaşı"* gibi felaketler fonunda anlatır. Adnan Menderes mahkemesinin tiyatro oyununa dönüştürülüp sahnelendiğini düşünebiliyor musunuz, veya Ergenekon'un veya Balyoz'un.

William Shakespeare için *"İngiliz kimliğini kavramlaştıran adam"* demeleri biraz da bundandır. Yargılamaz, sahneler. İleride göreceksiniz, ABD'nin yazıldığı kimlik *"Englishness"* olunca, Londra'nın sosyokültürel formatını bir Boston'dan, hatta Washington DC'den ayrıştırmak da mümkün değildir. Shakespeare'in deneyimini Amerikan serüveninin dışında bırakmak olmaz. Anlamamız gereken bir şey daha var. Az önce 962-1806 sürecinde, "Avrupa" ve *"Christendom"* sözcükleri eş anlamlı kullanılır, "'Avrupa' dendiğinde *Hıristiyanlığa yazılan insanlar* düşüneceksiniz" derken, sanatta, edebiyatta ya da bilimde parlayan sıra dışı eşhasın etkilerinin yaşadıkları ülkelerin haddizatında flu olan sınırlarıyla kısıtlı olmadığını, *"Avrupalılığa yazılan Hıristiyanların bütünü"*nü etkilediklerini, dönüştürdüklerini, *o bütün* tarafından sahiplenildiklerini işaret ediyorum. William Shakespeare, Avro-Amerikan kültürüne damgasını vurmuş sıra dışı adamlardan biridir, diğeri de *"Bilimin Peygamberi"* olarak anılan Sir Francis Bacon'dır (1561-1626). Başkaları da var elbette, onları da sohbet elverdiği sürece göreceğiz.

Bacon, Kraliçe I. Elizabeth'in mühürdarının (*"keeper of the great seal"*) oğlu. Elizabeth'le yıldızları hiç barışmamış ama gayrimeşru oğlu olduğu şeklinde Majesteleri tarafından yalanlanmamış, belki de cevap vermeye tenezzül etmediği için yalanlanmamış, bir dedikodu da vardır. Yetmez, aslında Shakespeare diye birisinin hiç var olmadığı, Shakespeare imzalı oyun ve sonelerin aslında Bacon tarafından yazıldığı, Bacon'ın *"Shakespeare"* adını mahlas olarak kullandığı da söylenir. İtiraf etmeliyim ki, olur mu olur diye düşünürüm, yavrum. Shakespeare'in oyunlaştırdığı iktidar kavgaları, aşklar, ihanetler, doğaüstü olaylar, büyücüler, suikastlar gibi İngiliz hallerinin tam ortasında, mühürdarın oğlu olarak en iyi gözlemleyebileceği bir konumda yaşamaktaydı Bacon.

Bu iki kavramı önemsiyorum, *"Avrupalılığa yazılan Hıristiyanlar"* ya da eş anlamlısı *"Hıristiyanlığa yazılan Avrupalılar."* Görün ki, Hıristiyanlığa yazıldığı sürece Rusya bile *"ufak tefek Asyalı çıkıntılıkları"*nın haricinde "Avrupalı" sayıldı, Avrupalı bir Batı ülkesi. Batı'dan dışlanması, Hıristiyan akaidinin etrafında örgütlenmeyi reddeden Bolşevik Devrimi'nden (1917) sonradır. Lenin'e, Stalin'e, onların haleflerine, şimdi de Vladimir Putin'e yakıştırılan *"Şark Despotu"* nitelemesi Hıristiyan terminoloji dilden düştükten sonra. Hiçbir monark Büyük Petro (1672-1725) veya Çariçe II. Katerina (1729-1796) kadar despot olmasın, Avrupa'nın kültürel normlarına, yine aynı sözcüğü kullanacağım, *"yazıldıkları"* sürece, mutlak keyfi yönetim, yayılmacılık, hatta antisemitizm uzlaşılamaz kusurlar sayılmadı. Hâlâ da öyledir.

Shakespeare'e "fahri Rus" derler. *"Windsor'un Şen Kadınları"* isimli oyununu Çariçe II. Katerina'nın bizzat kendisi 1786'da Almancadan çevirir. (Merak edersiniz diye söylüyorum, bizde 1945'teki MEB klasikleri arasında vardır.) Yazarın adını ilk duyuran şair Aleksandr Sumarokov (1717-1777), *Hamlet*'in Fransızcasından intihal ettiği kendi Rus trajedisini yazar. 1800'lerin ilk yıllarında Rusya'da *"Angomania"* dedikleri bir dönem yaşanır. *Kral Lear, Macbeth, Venedik Taciri* art arda çevrilir. *Dekabrist* Ayaklanma'sını bilirsiniz. Aralık 1825'te, çoğu 1812 Napolyon Savaşı gazisi olan yurtsever soyluların isyanı şimşek hızıyla bastırıldığında, uğradıkları hezimetin nedenlerini Shakespeare'in eserlerinde anlattığı *"insan fıtratı"*nı esas alarak açıklama yoluna giderler. Deyin ki bir tür psikoterapidir, "Çar Nikola'yla karşı karşıya kaldığında Baron Suthov, *Hamlet* gibi donup kalmasaydı..." şeklinde çözümlemeler.

Aleksandr Puşkin (1799-1837), *Boris Godunov*'u *"Oyunda kullandığım tek bir nakarat var: Shakespeare okuyun"* diye yineleye yineleye yazar, nitekim *Boris Godunov*'u da Shakespeare'in tarihi oyunlarını esas alarak kaleme almıştır. Modest Petroviç Musorgski'nin (1839-1881) ünlü *Boris Godunov Operası* da öyledir. Anna Ahmatova, *Hamlet* isimli şiirinde *Ofelya*'yı *"bir başka açıdan ele alır."* Ivan Turgenyev'in 1849'da yazdığı *"Şigrov Reyonunun Hamlet'i"* ve 1870'te yazdığı *"Steplerin Kral Lear'i"* için, "Rus kırsalının Shakespeare temalarıyla yarattığı ortak sinerji"dir denir. Turgenyev'i (1818-1883) *"Babalar ve Oğullar"* romanından hatırlarsınız, 1862'de yazmıştı. Sos-

yopsikolojiye "nihilizm" kavramını sokan adamdır. "*Nihilizm*"in ne olduğunu kabaca hatırlatayım da, uğraşmayın: "*Hiççilik*". Hiçbir şeyin var olmadığını, hiçbir şeyin bilinemeyeceğini iddia eden görüş. "Bilginin her türlüsü aldanmadan ibarettir, insan eylemlerini ahlaki değerler belirlemezler."

Hiççilik'in ucunun Alman Nietzsche'ye (1844-1900) gittiğini atlamayasınız, yavrum. Modern insanın, "*modern*" derken Hıristiyan akidesini yaşamın merkezine oturtan Ortaçağ zihniyetini aşmış, davranışlarını God'ın yasaklarına göre ayarlamaya gerek duymayan insandan bahsediyoruz, *God* olmasa da şen ve esen kalmayı başarabileceğini iddia eden Nietzsche, evrensel ahlaki değerleri yadsırken, insanları güçlüler ve zayıflar diye ikiye ayırır. Güçlü insan, çağının yalanlarını reddeder, kendisini aşar. Efendi ahlakı, yeni normlar (onlar neyse artık) oluşturur. Zayıf karakterli insan, uyaroğlu insandır, köle ruhludur, vs. İnsanoğlunun bu gezegendeki hallerini efendi ruhlu güçlülere karşı köle ruhlu zayıflar olarak açıklamaya durduğunuzda sonunun nereye varacağı bellidir, yavrum: Kimse kimseye Allah rızası için bir yudum vermediğinde vicdanların sızlamadığı durum. Burada uzatmak istemiyorum, 20. yüzyılda yaşanan facialarn, 21. yüzyılın despotik kapitalizminin temel taşlarının nasıl çakıldığını fark edeceğinizi biliyorum.

Her neyse. "*Doktor Jivago*", Boris Pasternak'ın (1890-1960) *Hamlet*'idir, romanın son sayfalarında bir de dize vardır: "*Yapayalnızım, hayat yürüyüp geçilecek bir tarla değil, çevrem yalanda boğuluyor.*" Daha yenilerden Vladimir Nabokov, (1899-1977) "*Shakespeare*" isimli şiirinde, "*Sen yüzağızlı, akıllara ziyan büyük ozan, sen yaşıyorsun ve aramızdasın*" diye seslenir. Nabokov'un Rusların hislerine tercüman olduğunu söylerler.[34] Hasılı Avrupa'nın teveccühünü kazanmış bir Rus yazarı yoktur ki, Shakespeare hayranı olmasın. Pardon, bir tane var: Lev Tolstoy. Tolstoy, Shakespeare'in oyunlarını "*ahlak dışı*" bulur. Rus meslektaşlarını Avrupalı yazarların tümüne epidemik boyutlarda "*sirayet eden*" Shakespeare tapınmasına karşı uyarır. Anton Çehov'a (1860-1904) sorarsanız, Tolstoy'un karşı çıkmasının nedeni Shakespeare'in "*bir yetişkin olarak, kendisi gibi yetişkinler için*" yazıyor olmasıdır, oysa Tolstoy "*kol kırılır yen içinde*" ilkesini benimseyenlerdendir. Müslümanca bir tavır. Hadis-i şerifi hatırlayın yavrum, "*Ümmetimin hepsi affa mazhar olacaktır, günahı alenî işleyenler hariç.*"[35] Bir de Nikolay Gogol vardır (1809-1852). Tolstoy'dan "daha Rus" bir Ukraynalı, "*sahnede ille de soytarı olacaksa, bari Rus soytarıları olsun, Fransız, İngiliz*

soytarıları değil" diyen adamdır. Benim Tolstoy'a katıldığımı tahmin edersiniz. Zekânın ne denli karanlık olabileceğini bilmez değilim, bildiğim kötüyü ballandıra ballandıra faş etmenin de insanlığa yaramadığı. Trajediden ibret alındığı görülmüş şey değil, tersine şerri aklayan, ibra eden bir yanı var bunun; bakınız, holocaust ve onun döllediği İsrail. Her neyse.

Shakespeare örneğinin, zirve isimlerin "*Christiandom*"daki saltanatlarına dair fikir verdiğini ummaktayım. Bence buradan çıkarılacak iki ders var, yavrum. Birincisi, her saltanat gibi, yazarların, düşünürlerin saltanatları da son tahlilde monarşiktir. Monarşi olunca ille de yandaş hanedanı vardır. Nitekim saray muhafızlığını[36] 1896'dan itibaren Nobel üstlenir. "Nobel" denildiğinde aklınızdan Orhan Pamuk geçecektir, Pamuk'un Türk Müslüman edebiyatının temsilcisi olmadığını hatırlatmakla yetineyim. Körler sağırlar birbirini ağırlar durumunu görüyor olmalısınız. Onca bereketine karşın Rus edebiyatını neden İngilizler, Fransızlar, Almanlar üzerinden öğreniriz, bir düşünün yavrum. Shakespeare gibi olağanüstü güçlü yazarların toplumlarının kimliklerini ihdas ve tayin ettikleri kadar dondurabildiklerini de görün. Einstein boşuna "*sorunlarımızı onları yaratan düşünce tarzımızı kullanarak çözemeyiz*" dememiş; 500 yıldır Shakespeare'le yatıp Shakespeare'le kalkan İngiliz toplumu, daha mütekâmil bir toplum değil. Zamanında Dekabristlere, isabetli gelen saptamaların, yıllar içinde önyargılara dönüşebildiğini, hatta yabancı korkusuna evrilebildiğini, içine kapalı, statik toplumlarla sonuçlanabileceğini değerlendirin. Avro-Amerikan toplumunu bir de bu gözle tartarsanız, bütün o özgürlük, ilericilik söylemlerine karşın, aslında ne denli statükocu olduklarını görürsünüz. İslamofobi denilen anomalinin Papa II. Urban'ın 1095'teki haçlı çağrısından bu yana bin yıldır rehabilite edilememiş olmasının telmihini düşünün.

Gelelim ikinci derse ama önce bir vaka anlatmam lazım. Yıllar önce bir grup Amerikalı psikolog Afrika'nın en kapalı kabilelerinden birisine üç-beş saatlik bir film gösterisi düzenler. Amaç yerlilerin bilişsel yetilerini araştırmaktır. Gösteri biter, psikologlar seyircilerin arasına dağılır, gördüklerini anlatmalarını isterler. Anlatmak şöyle dursun, seyirci tümüyle tepkisizdir. Öyle sorarlar, böyle denerler, kimseden ses çıkmaz. Sonunda güngörmüş bir yerli, "*o tavuk hastaydı galiba*" mealinde bir laf eder. "Tavuk?!" Araştırmacılar birbirlerine bakar, "*Hangi tavuk? Ne tavuğu?*" Haydi, filmler başa sarılır, yeniden izlerler ve neden sonra sahnelerden birinde birkaç saniye-

liğine köşede eşelenen bir tavuğun göründüğünü fark ederler. Araştırmaya buradan devam edilir, vardıkları sonuç: Ne gösterirseniz gösterin seyirci tanıdığı nesneye odaklanır. Mevlana'nın *"Sen ne söylersen söyle, söylediğin karşındakinin anladığı kadardır"* saptamasının Afrika savanasında kanıtlanması durumu. Kıssadan hisse, kendimizi Avrupa'ya tanıtamıyoruz diye hayıflanmamız, o tavuk gibi harcıâlem bir obje bulmadığımız sürece, abesle iştigaldir. Gelin görün ki, ne o tavuk bize yeter ne de tarihi geriye sarıp Shakespeare'e ya da eşdeğer bir zirveye yazılabiliriz. *"Tüllenen mağribi akşamları sarsam yarana... Yine bir şey yapabildim diyemem hatırana."* Mehmet Âkif'i duyurabilmek için Shakespeare'le irtibatlandırmak zorunda kaldığımızı düşünün, üff! Üff ki, ne üff!

Pencere: "*Ruhum şölenlerinizden nefret ediyor*"

"Kraliçe Elizabeth'le başlayan dönemde, Hıristiyanlar onlarca mezhebe bölünmüşlerdi. Londra'nın *'Babil'den kalır yanı yoktu!'* Dans, tiyatro gibi maskelerin altında İblis'in peşinden gidiyorlardı *'şehvet düşkünleri.'"* Sefahat tırmanır, iffetsizlik erdem olurken, başta Katolikler olmak üzere, Püritenlerin dışındaki tüm diğer mezhepler, *"rüküş vitrayları, oymalı mihrapları, ikonaları, parfümlü, takalı, kırmızı kadife cübbeli papazlarıyla, God ile kulu arasındaki gerçek iletişimi önleyen günah kuyularıydılar."* Öyle yozlaşmıştılar ki İngilizler, *'Oruç tutup ibadet edeceklerine, Noel'i bile eğlenceyle kutluyorlardı.'* Oysa Yehova, İncil'in Püritenlerden başka kimsenin açmadığı sayfalarında, *'Ziyafetlerinizden iğreniyorum!'* diye haykırıyordu. *'Bana sunduğunuz kurbanları ve etleri kabul etmeyeceğim. Ruhum şölenlerinizden nefret ediyor. Bunlar beni rahatsız ediyor. Bunlar hakkında konuşmalarınızdan usandım. Bana ellerinizi uzattığınızda gözlerimi başka yerlere çevireceğim. Dua ettiğinizde dinlemeyeceğim.'* God'ın gazabı an meselesi, Kıyamet kapının ardındaydı. Buna karşın, *'Heyhat, bir tek Püritenler kulak verdiler, God'ın sesine!'* God'ın emirlerine itaat etmezlerse, *'tıpkı bir aslanın ağzından iki bacak ya da bir kulak olarak kurtulabilen kuzucuk gibi cezalandırılacaklar'*ını bildiler. Tek kurtuluş umutları kendi cemaatlerini münafıklardan uzak tutmak, idari ya da dini hiçbir hiyerarşinin parçası olmamak, eşitlikçi bir düzen içinde ibadet etmeye çalışmaktı, öyle yaptılar.[37]

Bu da neydi diyeceksiniz, bu, *Püritenlerin* gözünden Londra. *Püritenler*, Hazreti İsa'nın havarileri döneminde yaşandığını hayal ettikleri Hıristiyanlığı, en sade, şeffaf ve anlaşılır şekliyle, yeniden pirüpak yaşamak, yaşatmak ve muhafaza etmek isteyen *"bakiye tarikatlar"*dan biriydi, yavrum. 1517-1648 Reform sürecinin tatmin etmediği muhalif dini cemaatlerin önde gelenlerinden biri. İsimleri, niyetlerini yansıtır: *"to purify"*, yani arındırmak, berraklaştırmak fiilinden türemedir *"Püriten"* sözcüğü. Söylemlerinin bizim *"asrısaadet özlemi"* hasretliğimizi anımsatan tınısı sizi yanıltmasın. İleride de göreceğimiz gibi farklılıklar kıyas kabul etmeyecek kadar derindir. Her şeyden önce, marjinal bir cemaat olmadıklarını aklınızdan çıkarmamalısınız. Zira, *"Püriten ruhu"* denilen dünya görüşü, İngiliz toplumunun bütününe dokunmakla kalmaz, Amerika Birleşik Devletleri'nin *"tarih ve kültürünü simgeleyen ana tema"*yı oluşturur. ABD'nin kuruluşu bağlamında serdedilen iki önemli tarihten birisi İngiliz *Püritenler*in Jamestown, Virginia'da karaya çıktıkları 1607, diğeri Massachusetts'in Plymouth Limanı'na ayak bastıkları 1620. ❹

Aynı dönemde yani Erken Modern Çağ'da yani 1500-1800 yılları arasında, Londra'nın nüfusu üç aşağı beş yukarı 100 bin. Saray erkânının yılda birkaç kez birinden diğerine göçtükleri yedi saray var: Whitehall, Hampton Court, Greenwich, Richmond, Westminster, St. James, Windsor Castle. 1500 odalı Whitehall en büyükleri, onu 1100 odalı Westminster, onu da 1000 odalı Hampton izliyor. Liste aşağı doğru böyle gidiyor. Kıyaslayabilesiniz diye söylüyorum, 1566'da İstanbul'un nüfusu 600 bin.[38] Topkapı Sarayı'ndaki oda sayısı 380; 1856 tarihli Dolmabahçe Sarayı'nda 285, inşası 1871'de biten Çırağan'da 310 oda var. Yıldız'da 60, fakir Beylerbeyi'nde 24.[39] Hepsini toplasanız bir Hampton ancak ediyor. Sarayların birinden diğerine göçüp durmalarının nedeni de atık boşaltma tesisatının olmaması, açıkçası tuvaletler doluyor. Nevada Üniversitesi profesörlerinden Rasmussen,[40] durumu *"saray yaşamı lükstü ama leş gibi kokuyor olabilirdi"* şeklinde ifade ediyor. Kraliyet ailesinin *"soylular, tüccarlar, zanaatkârlar, işçiler, aktörler, dilenciler, fahişeler, casuslar, yankesiciler ve Kıta Avrupa'sından iltica eden çeşitli dini cemaatler"*le dip dibe yaşadığı bir kent tasavvur edin. Her köşebaşında Britanya'nın gelişen ekonomisinin cezbettiği bir Hollandalı, Belçikalı, Alman ya da İsviçreli tüccar bir iş yeri açmış, *"onlarca farklı dil konuşan, her mezhepten, her meslekten, her tıynetten insan, dünyanın en büyük saraylarının, katedrallerinin gölgesinde yaşam savaşı veriyor"* olsunlar. Batı

tipi ilerlemenin böyle bir şey olduğunu aklınızdan çıkarmayın, yavrum. İsterse halkının yüzde doksanı sefaletin doruğunda sürünsün, saray mimarları altın varaklı kubbeler dikmekte sakınca görmeyeceklerdir.

Necefli Maşrapa!.. *Şehirler ve modernleşmeye dair*

Toprağı bol olsun diyelim, Friedrich Engels (1820-1895), İngiltere'de iş yeri açmış Almanlardan tekstilci bir ailenin oğluydu, babası Manchester'da tekstil işi yapardı. Engels'in ömrü işçilerin arasında geçti, *"İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu"*nu yazdığında hepi topu yirmi beş yaşında. Liverpool'da hektar başına üç bin kişinin düştüğünü, insanların bulabildikleri her delikte yaşamaya çalıştıklarını, mahzenlerin bile tıka basa insan dolduğunu anlatmış, hava kirliliğinden, bronşitten, veremden yakınmıştı. (Unutmadan, Engels'in dünyada yaşanabilecek tek şehrin İstanbul olduğunu yazdığını biliyorum. Nerede ne zaman gördüğümü çıkaramadım, aranızda bilen vardır umarım.) Her neyse. Bir hektarın hepi topu 10 bin metrekare olduğunu hatırlayın. Bu hesapça on metrekareyi üç kişi paylaşır ki, adam başına üç metrekarelik bir alan demektir. Buna da ancak bir tabut sığar. Bir de, 1700'lü yılların ikinci yarısında Liverpool Limanı transatlantik köle ticaretinin önde gelen duraklarından biriydi, kentli tüccarlar bu aşağılık işten çok büyük paralar kazanmaktaydılar.

İngiltere'de yoksullara tahsis edilmiş semtler fabrikalarla doğru oranda büyürdü. Nitekim kent dediğiniz *"siyasetin yapılaşmış, cismanileşmiş hali"*dir. Egemen güçler kentleri kendi dünya görüşleri doğrultusunda şekillendirirler. Melih Gökçek'in Ankara'sı, Cumhuriyet'in Ankara'sına benzemezken, eski İstanbul'a ilk kazmayı vuran Adnan Menderes'tir. Aslına bakarsanız, bu yaşıma kadar heybetli bir saray, bir katedral, bir piramit, bir kolezyum, bir bulvar, şıkır şıkır bir şehir görmedim ki temelinde sömürü, kan, cinayet, fuhuş, uyuşturucu, kara para yatmasın. Ne Londra, ne Paris, ne Roma, ne New York, ne de St. Petersburg (hele de St. Petersburg!) görkemli bir metropol olsun da insan kemikleri üzerine yükselmesin. Evsizlerin sığınmış titreştikleri karanlık köşeleri, şiddetin kol gezdiği arka sokakları bulunmasın. Bu nedenle olsa gerek, görkem beni ürkütür, yavrum. Bırakın yaşamayı, ziyaret ederken bile görülmekten utanacağım yerler vardır, başta

geleni Dubai. (İkinci utancım da herhalde elimde hamburger, Kâbe'yi beş yıldızlı bir otel odasının bilmem kaçıncı katının penceresinden seyretmek olurdu.) İhanet sayarım. Nedendir diyeceksiniz, çünkü İslam'da dünyevi zenginlikle övünmek kabalıktır, yapılar *"olmayanları imrendirecek"* şekilde süslenmez. Mülkün asıl sahibi Allah'tır, malın en hayırlısı Allah yolunda harcanandır, Allah yolunda harcananın en hayırlısı da halkın en çok ihtiyaç duyduğu şeyleri karşılayandır. Kaynaklar kalıcı yapıtlara değil, sevabı devam eden sadakalara, vakıflara, medreselere, imaretlere, aşevlerine, misafirhanelere harcanır. Bir de mesken kutsal sayılır. Mahremiyeti duvarlarla korumaya alınır. Duvarların, kapıların, pencerelerin yükseklikleri hane halkının mahremiyetini korumak üzere ayarlanır. Gelin görün ki, mimari bilimle iç içe ve ideolojiktir, sanatın diğer dallarına benzemez.

Bir ressam ya da bir heykeltıraşın eserine biçtiği değerle yapımında kullandığı malzemenin (mermer, çamur, akrilik, yağlı boya ya da her neyse) hemen hiç ilgisi yoktur, mimari öyle değil. Yüz metrekarelik bir binanın maliyeti kullanılan malzemeye göre yüz bin lira da olabilir, milyarlarla da ifade edilebilir. Öte yandan dün de, bugün de, bin yıl öncesinde de, zengin ya da fakir, hepimiz için barınak hep yaşamsal olmuş. Hemen hepimizin bir ömür boyu yapıp yapacağı en büyük yatırımları yönlendiren, mimarların ideolojik yapılanmaları, dünya görüşleri doğrultusunda verdikleri kararlar. Mimarın tercihleri arasında yer almıyorsa, mesela, kerpiç ev yapamıyorsunuz ya da mihrabı harcıâlem bir ahşapla kuramıyorsunuz, içinize sinmiyor. Diyeceğim, toplumun taleplerini mimarlar etkiliyor, yönlendiriyor, hatta dönüştürüyorlar.

"Kent" Avrupalı bir kavram, "medine" değil, Batı medeniyetinin değerlerini belirlerken, temellerini de oluşturuyor. Nitekim sözcüğün eski Yunan'daki karşılığı *"polis"*. Polis, *"politikos"*tan, yani *"siyaset"* kelimesinden türer, *"polis"*in yapılanmasını dönemin hâkim dünya görüşü belirler. Eflatun ve Aristo, kentlerin *"toplumsal olarak ayrıştırılmış ve ayrıcalıklı"* olmaları gerektiğini söylerler. Hazretlerin Atinalı hemşehrilerini *altın, gümüş, bronz* diye üçe böldüklerini hatırlayın; *erguvaniler, kolluk kuvvetleri* ve *emekçiler*. Kentler, erguvaniler içindir, kapıları kolluk kuvvetleri bekler, emekçilerin kentte yeri yoktur, onların görevi erguvanilere ve koruculara hizmet etmektir, buldukları yere sığınırlar. Aristo'nun İsa'dan önce 427-347 yılları arasında yaşadığını da hatırlayın, düşünün kaç bin yıllık akıllardır bu akıllar.

Atina'nın başlıca rakibi Roma'dır. Kutsal Roma İmparatorluğu'nun başkentinin lakabı *"asalak şehir"*dir. Her türlü ihtiyacı imparatorluğun paralı askerleri tarafından gasp yoluyla temin edilen bir tufeyli kenttir. Dünyanın en büyük şehriydi, bir milyon nüfusu vardı. Yoksulların cesetleri gömülmez, çöplüğe atılırdı. Dağ gibi yığılmış çöp yığınlarının, karpuz kabuklarının, yemek artıklarının arasından fırlayan insan kolları, bacakları tasvir edilir. Şahane Roma'ya, *"sömürü kültürünün yapılaşması"* denmesi bundandır.

16. yüzyılın Protestan Reformu, ruhban sınıfını itibarından eder. Fransız Aydınlanması, hümanist/insancı dünya görüşünün doğrultusunda *"Kilise"*nin rütbelerini söker, yerine *"Saray"*ı getirir, bir bakmışsınız Kral'ın meskeni, Başpiskopos'un manastırına tepeden bakıyor. Üçüncü Napolyon (1808-1873) Paris'i yeniden inşa ederken amacının *"anarşistlerin ve diğer baş belalarının"* yuvalarını kurutmak olduğunu ilan etmişti. Geniş bulvarların (mesela, Champs-Élysées'nin) açılmasının, köşeli mahallelerin kurulmasının nedeni jandarmanın olaylara müdahalesini kolaylaştırmaktı. Bourbon Hanedanı'nın piri *"Le Roi Soleil"* XIV. Louis, ardında iki yakası bir araya gelmeyen bir maliye, müsrif bir devlet teşkilatı bıraktı ama ne gam tanrısal gücünü Versailles Sarayı'yla kanıtlamış oldu. Versailles, Whitehall'un birkaç katı. Unutmadan, Amerikan "White House"u da İngiliz "Whitehall"undan mülhemdir, yavrum.

Büyük, daha büyük, en büyük tutkusu Avrupa'nın bugün hayran olduğumuz hemen tüm şehirlerine sirayet eder. Paris doğumlu İtalyan mimar Francesco Bartolomeo Rastrelli (1700-1771) ve mahdumu, sınırsız iştiyaklarını St. Petersburg'da tatmin ederler. Büyük Petro ve Çariçe Katerina, Güneş Kral'dan daha az müsrif değildirler. St. Petersburg, Rus halkı hayranlıkla seyretsin, çarlığın görkemi altında ezilsinler diye tasarlanır. *"Paris modeli"* derler yavrum, tasarım başta Cezayir olmak üzere tüm Fransız kolonilerine de ihraç edilir. Müslüman medineleri, Fransız askerî mimarları tarafından acımasızca modernleştirilir. İngilizler aynı tasarımı ticaret yollarının güvenliliğini sağlamak, müstemlekelerini denetim altında tutmak için dünya çevresinde kurdukları 60'tan fazla şehirde uygular. *"Sömürge kültürü"* denilen entelektüel edim böyle oluşur.

20. yüzyıl modernizminin gurusu, İsviçre doğumlu Fransız mimar Le Corbusier'e (1887-1965) göre, *"Şehirler, vatandaşlara bırakılamayacak kadar önemlidirler"*, yetmez, *"Konut içinde yaşanacak bir makinedir."* Kent dediğiniz *"tabiatı dize getirmeli... Öklid geometrisinin kuralları tavizsiz*

uygulanmalı"dır. Böylece şehir mimarisinde kural, *"köşeli dev binalar, geniş düzlüklere puantiye kumaşı anımsatır biçimde yerleştirilmiş tek tük ağaçlar"* olur. Josef Stalin (1878-1953), Le Corbusier hayranlarındandır. 1945 sonrası SSCB mimarisi (*"Stalin mimarisi"* olarak da bilinir) geometri kurallarına harfiyen uyar. Bir düzine tankın yan yana geçebileceği bulvarlar, devasa binalar, *"ev içinde yaşanacak bir makinedir"* şiarı doğrultusunda yükselen beton yığınları *"sosyal konutlar"*.

21. yüzyılda kentler yine *"vatandaşlara bırakılamayacak kadar önemli"*dirler, yavrum. Londra'da, Paris'te, New York'ta yetkililerden izin almadan bir çivi olsun çakamazsınız. Evinizi gönlünüzü şenlendiren bir renge boyayamıyor olmanızı bir de mutlak tahakküm penceresinden değerlendirin. Katedrallerin yerini alan, sarayların yerini alan küresel iş merkezlerine mesela *Hearst Tower*'a (Manhattan), Samsung'a ait *Jongno Tower'a* (Seul), Malezya'daki *Petronas Towers*'a, Londra'daki *The Lloyd's of London*'a, Marseille'deki *CMA CGM*'e, Münih'teki *BMW Welt*'e, Moskova'daki *Gazprom*'a bir bakın. Eşitsizlik derinleşir, şiddet her gün artarken, yeni teknolojilerin büyük kentlerde yoğunlaştığını, New York, Londra, Paris (sayın artık) gibi metropollerin geri dönülmez biçimde *"ayrıştırılmış ve ayrıcalıklı"* olduğunu görün. Üşenmeyin, internete girin, fotoğraflarına bakın, *"kentler siyasetin cismanileşmiş"* halidir sözünün ne denli isabetli olduğuna şahit olun. *"Bana bir yerleşim göster, sana sittinsenelik tarihini anlatayım"* demiş bir bilge adam.

Bu kadar anlattıktan sonra bizden bahsetmemek olmaz. Şunu söyleyeyim de bu faslı kapatalım, yavrum. Bizler yani Moğollar, Tatarlar, Türkler, hısım akraba Asya kavimleri, *"gökkürenin rölövesi"*ni çıkarır, barınaklarımızı kutsal saydığımız gök cisimlerinden sarkıttığımız hayali çeküllerin toprağa değdiği noktalarda inşa ederdik. Yerleşimlerimiz *"göksel cisimlerin yansımaları"*dır, bu nedenle eğri büğrü olur sokaklarımız, cetvel değmez. Damlarımız toprağa rastgele düşen tohumlar gibi doğaçlama büyürler, önceden planlanmış bir tasarımın kısıtlarına asla boyun eğmezler(di.) Koruma Kurullarıyla kavgamız nedendir diye sormalısınız. Şaka bir yana, 1850'lere kadar belediye nedir bilmeyen İstanbul'un Friedrich Engels'in rüyalarını süsleyen yaşanası şehir olduğu doğru. Belediye bilmezdi ama Dersaadet'te çöp toplamadan aydınlatmaya kadar şehircilik işlerinin tümünü vakıflar deruhte ederlerdi. Vakıfların üçte ikisinin Osmanlı erguvanilerinin kurdukları vakıflar olduğunu bilesiniz. Bir tahmine göre toplam iş gücünün yüzde on

altısını bu vakıflar istihdam ederlerdi. Diyeceğim, kentler "siyasetin yapılaşmaları" iseler, İstanbul da böyle bir siyasi yapılaşma idi, vesselam.

Pencere: "*Türkler cezamızı verecek*"

ABD'nin kuruluş yılları... Bir âlem düşünün ki, bir yakada Sir Francis Bacon (1561-1626), William Shakespeare (1564-1616), Sir Isaac Newton (1643-1727), Thomas Hobbes (1588-1679), René Descartes (1596 - 1650), Blaise Pascal (1623 - 1662), Baruch Spinoza (1623-1677), John Locke (1632-1704), Nicolas Malebranche (1638-1715), Gottfried Wilhelm Leibniz (1646- 1716) gibi deve dişi entelektüeller olsun, karşı yakada dünya denilen bu gezegendeki payları kokuşuk bir mahzendeki üç metrekarelik tabutluktan ibaret İngiltere vatandaşları. Hani, *"Türkiye, bir ucu sofistike nano mühendisliğinde, öteki ucu bir türlü ezberlenemeyen çarpım tablosunda olan derin bir eğitim uçurumundan mustariptir, karşı yakalarda konuşlanmış akranlar arasında 'kod farkı' oluşması kaçınılmazdır"* diye dertlenirim, toplumsal barış önündeki en ciddi tehdidin etnisite farklılıklarından değil, *"kolej tipolojisiyle geleneksel kültürle beslenenler arasında derinleşen 'kod farklılıkları'ndan kaynaklandığını"* anlatacağım[41] diye çırpınır dururum. Görün ki, Erken Modern Çağ Avrupa'sındaki (1500-1800) kod farkı, bizimkine de benzemez, yavrum. Biz son tahlilde aynı kuru fasulye pilava kaşık sallayan, aynı mercimek çorbasına iftar açan insanlarız. 2018 itibariyle ateistlerimiz bile mahcupturlar, namazsız gitme cesaretini gösteren ilk ve son (şimdilik de olsa son) aydınımız Aziz Nesin'di, toprağı bol olsun. *Christiandom*, öyle değil. Az önce saydığım isimler Hazreti Süleyman kadar eski deist-masonik geleneğin temsilcileriydiler, buna karşın Otuz Yıl Savaşları'nda (1618-1648) ölen sekiz milyon mümin, muhteviyatını doğru dürüst bilmediği *"Yeni Ahit"* uğruna can verdi. Keza, eş zamanlı İngiliz İç Savaşları'nda (1642-1651) Anglikanlarla kapışan Püritenler de öyle. Çünkü tedavüldeki onlarca İncil'den hangisinin sahih, hangisinin sahih olmadığı üzerinde mutabakat yoktu. Savaşanlar entelektüellerin *yazıldıkları* İncil'in hangisi olduğunu da bilmiyorlardı.

Tarihlere dikkat edin, yavrum. Sir Francis Bacon'ın ömrünün asgari sekiz yılında savaş vardı. Shakespeare, kan gölünü ucundan kıyısından yakaladı ama Newton içinde doğdu. Hobbes, savaşın tüm safahatını yaşadı.

Keza, Descartes, Pascal, Spinoza, Locke, Leibniz oradaydılar. Ortada henüz fol yoktu, yumurta yoktu (ilk müstemlekenin 1607'de Virginia'da, ikincisinin 1620'de Massachusetts'te kurulduğunu hatırlayın) ama Sir Francis Bacon, Amerika Birleşik Devletleri'ni yapılandıracak olan *"New Atlantis Projesi"*ni kotarmaktaydı. ABD için önerdiği yasaları kaleme almaya ömrü vefa etmedi, *New Atlantis,* ölümünden bir yıl sonra, 1627'de, kan gövdeyi götürmekteyken basıldı.

Proje, göçmenlerle paylaşılmadı. Onlar diledikleri gibi yaşayabilecekleri, kişisel hedeflerini gerçekleştirebilecekleri, herkesin yetenek ya da becerilerini daha iyi, daha zengin ve daha doyurucu bir yaşama dönüştürebileceği bir *"Rüya Ülke"*nin hayalini kuradursunlar, Sir Francis'in 1910 tarihli bir Newfoundland posta pulunun üzerindeki portresinin altında, *"Lord Bacon: The Guiding Spirit in the Colonization Scheme"* yazıyordu. Mealen, *"Lord Bacon: Müstemlekeleştirme Planına Yön Veren Ruh."*

Bu nasıl bir kopukluktur, aydınlarla halk arasındaki mesafeyi aşılamaz kılan nedir, Sir Francis Bacon'dan başlayarak anlatmaya çalışacağım, yavrum. Lakin derinden hissettiğim bir sitemim var ki, sizinle paylaşmadan edemeyeceğim. Okul hayatınız boyunca kim bilir kaç kez duymuşsunuzdur bu *"Reform"* kelimesini ve onun hemen ardından gelen *"Rönesans ve Reform hareketlerinin başlamasında İstanbul'dan kaçan Bizanslı bilim adamlarının etkili oldukları"* iddiasını, sonra da onu izleyen *"bizden olmasa Avrupa aydınlanması gerçekleşemezdi"* imasında saklı böbürlenmeyi. Avrupa tarihinin mütemmim cüzü olduğumuza kendi kendimizi ikna etmek için başvurduğumuz yöntem olduğunu bilmez değilim ama beni utandırıyor. İsmail Hami Danişmend yazmış[42] olduğuna göre doğru olsa gerekir. Gelin görün ki, Martin Luther'in *"Türk milletini Allah tarafından Avrupa'nın cezasını vermek için gönderilmiş bir kuvvet"* saymış, *"hatta Türklere mukavemetin küfür olduğunu bile ilan etmiş"* olmasında övünülecek bir şey göremiyorum. *"Allah'ın cezası"* olduğunu niye kabullenir bir ulus, bundan nasıl bir üstünlük çıkarır, onu da anlamıyorum. Papaz efendinin cemaatine ölümsüzlük olasılığını *"müjde"*lemek adına Müslüman Türkleri kullanmış olması hazretin meselesinin ilahiyattan ziyade siyaset olduğunu açık ederken, Danişmend de, *"Bu vaziyeti büyük bir alakayla takip eden Kanuni'nin ikide bir de Luther'in sıhhat ve muvaffakiyet derecesi hakkında malumat aldırdığı bile rivayet edilir"* diye teyit ediyor. Kanuni'nin (1494-1566) mezhep kavgaların-

dan medet ummuş olabileceği düşüncesi görkeminden eksiltiyor, doğruysa İslamofobiyi hak ediyoruz dedirtiyor.

Diyeceğim, size de, bana da, hatta benim babama da 1500'lü yılların ilk çeyreği itibariyle "Hıristiyan" bellediğimiz Avrupa insanının ne İncil'i ne de Wittenberg'deki o kilisenin kapısına çivili (1517) protestoyu okuyamadığı anlatılmış olmalıydı. Parçası olacağız diye yüz yıllardır kendimizi paraladığımız Avrupa'nın gerçeği iyisiyle kötüsüyle nakledileydi, Batı dünyasına ya kör hayranlık ya da hamasetle yaklaşmamız önlenebilir, hatta belki de bu dünyanın doğusu da biziz, batısı da anlayışına gelirdik diye düşünüyorum. Şimdi sakın ola ki sözlerimden üstencilik çıkarmayasınız, "insan" her yerde "insan" demeye çalışıyorum yavrum. Neyse, olan oldu, bugünlere geldik. İsterim ki bundan böyle bari siz siz olun, şerre davetiye çıkaranın, zalimin zulmünden ziyade mazlumun rızası olduğunu aklınızdan çıkarmayın. Bari siz tarihimize dair yalan söylemeyin. Doğruyu söylemeniz halinde milletimiz altından kalkamayacağı zarar görecekse, susun. Birtakım tarihçilerimiz gibi şecaat arz ederken sirkatimizi söylemeyin, kimse aptal değil.

Pencere: "*Old English*", "*Frühneuhochdeutsch*", Latince

1500'lü yılların başında İngiltere'de okuryazar erkek nüfusun toplama oranı yüzde 10, kadınlarınki yüzde 0; 1550'de okuryazar erkeklerin oranı yüzde 15'e yükseliyor, kadınlarınki yüzde 3; 1600'lerin başında rakamlar erkekler için yüzde 28, kadınlar yüzde 6; 1650'ye gelindiğinde okuryazar erkek nüfusu toplamın yüzde 32'sini buluyor, kadınlar yüzde 12; 1700'de erkekler yüzde 40, kadınlar yüzde 25.

Sanmayın ki bu rakamlar muntazam nüfus sayımlarının sonuçlarıdır, Kilise kayıtlarından *random* yöntemle hesaplanırlar. Okuryazar olanlar defterlere attıkları imzadan belli oluyorlar, olmayanlar ya parmak basıyorlar ya da x işareti atıyorlar. Yanılma payları vs. hesap ediliyor, sonuçlar böyle. "*Otuz Yıl Savaşları*"nın (1618-1648) bu fonda dövüşüldüğünü mülahaza edin. Amerika'daki ilk müstemlekenin 1607'de, ikincisinin 1620'de kurulduğunu da hatırlayın. Bir de, bu rakamların İngiltere'nin çalışan işçi nüfusundan derlenmiş rakamlar[43] olduğunu dikkate alın. Okuma yazma

oranları kırsal kesimde daha da düşüktür. Fransa, İngiltere'den hemen her zaman daha geri, 1700 itibariyle erkeklerin sadece yüzde 29'u, kadınların yüzde 14'ü okuryazar.

"Okuryazar" derken, hangi dilde diye sormalısınız. 1500'lü yıllarda eğitimli Avrupalıların ortak dili (*lingua franca*) Latince. Eğitimli vurgusuna dikkat edin, erguvaniler demektir. Ülke sınırları gibi ulusal diller de fludur, yani 1600 hatta 1700'lerin Avrupa'sında dört başı mamur ana dil yoktur.[44] Günümüzde İspanyolca, İtalyanca, Fransızca, Portekizce olarak bildiğimiz diller, lehçe farklılıklarıyla ayrışan aynı dildir. Keza Hollandaca ve Almanca, kendi içlerinde birtakım ağızları olan aynı dildir. Almancanın 1050-1500 yılları arasında revaçta olan biçimine "*Middle High German*" derler, 1350-1750 arasındakine "*Early New High German*". Danimarka ve Kuzey Almanya'nın bazı bölgelerinde konuşulan Frizyen (Frisian) dili ve onun muhtelif diyalektleri günümüz Hollandacasını oluşturur.

İngiltere'ye gelince, 400'lü yılların ortalarından 1100'lü yılların ortalarına kadar yaklaşık beş yüz yıl süreyle İngiltere ve Güney İskoçya'da konuşulan "*Old English*" dedikleri dil, Batı Germen (*Almanca*) dillerinden birisi olup Frizyen diliyle yakından bağlantılıdır. "*Old English*", Piç William'ın Norman Hanedanı'yla (1066-1154) "*Fransızcalaşır*", *Anglo-Norman* olur. 1600'lerin başında yeni yeni şekillenir. Shakespeare İngilizcesini günümüzde "*Early Modern English*" diye tasnif ediyorlar. Hazretin eserlerinde Latince ve Yunancadan aldığı 2000'den fazla kelime ve sayısız deyim kullandığı, İngiliz dilini adeta "yeniden yaratmış" olduğu söylenir. Yaşadığı yıllardaki okuma yazma oranlarına baktığımda seyircilerinin eğitim durumlarını merak etmez değilim, yavrum ama üstüme vazife de değil. Halen konuşulan İngilizcenin 1800'lerden itibaren yerleşen "*Late-Modern English*" dedikleri dil olduğunu söyleyeyim yetsin. Yetsin de, dil de benim yumuşak karnım be yavrum. "*Türük bodun tokurkak sen açsık tosık ömez sen bir todsar açsık ömez sen*". Bilge Kağan'ın Orhun Kitabeleri'ndeki sitemi, "*Türk milleti tokluğun kıymetini bilmezsin, açlık tokluk düşünmezsin, bir kere doydun mu, bir daha acıkacağını aklına getirmezsin*", aklımdan çıkmaz. Ne alaka şimdi diyeceksiniz, Anglosakson dünyasının ilk tarih yazarı Venerable Bede diye biri vardır, "*İngiliz Halkının Kilise Bağlamında Tarihi*" isimli dört yüz sayfalık eserini ortak dil yokluğundan Latince yazar. Bede (672-735), Türük Bilge Kağan'la (683-734) akran. Burada otur-

muş size ABD'nin arka planını vermeye çalışırken, kendi terekemizi nasıl da ihmal ettiğimizi düşünüyorum, içim acıyor da alaka bundan.

Her neyse. Martin Luther'in 1517'de kapıya çivilediği protestosu da harcıâlem Almanca değil, "Misnia" ya da "Meissen" dedikleri yerel ağız. Meissen, Saksonya eyaletinde, Elbe Nehri kıyısında, Dresden'in kuzeybatısındaki bir kasabada konuşulan dil. Her ne sebeptense, Hazret, Almancanın bu versiyonuna revaç vermeyi tercih etmiş.

Pencere: "*Ve RAB Musa'ya dedi...*"

"Ve RAB Musa'ya dedi: Bu sözleri yaz; çünkü seninle ve İsrail'le bu sözlere göre ahdettim".[45] Tevrat'ı ilk kayda alan Hazreti Musa'nın kullandığı *"insan dili"*nin İbranice olduğuna inanılır. Buna göre, Ezra (Üzeyir), Danyal (Daniel) ve Yeremya (Jeremiah) peygamberlerin Aramice metinleri hariç, Eski Ahit'in tümü İbranice yazılmıştır. Yahudilerin "Kutsal Dil" (*HaKodeş*) saydıkları İbranice, yaklaşık 375 dilden oluşan Hami-Sami (ya da Afrasya) dil ailesinin alt kısımlarından biridir. Arapça, Aramice, Maltaca ve Habeşçe ve diğer Afrasya dillerini konuşanların sayısı, yaklaşık 300 milyon; Almanca Hollandacaya neyse, Arapça İbraniceye o. Dönemin *lingua franca*'sı Aramice (*Aramean* ya da *Aramaean*), Suriye, Mezopotamya, Filistin'den Mısır'a kadarki bölgede en yaygın dildir. İsa'dan önce 607'de, Babillilerin Kudüs'ü yerle bir etmeleriyle başlayan süreçte nüfuzunu kaybetmeye başlayan İbranicenin yerini alır. Yahudi akaidini oluşturan *"Talmud"* Arami dilinde (*Targum Onkelos*) kaleme alınır. Tevrat, Aramiceye çevirilir. Romalıların bölgeyi ele geçirmesiyle birlikte büsbütün gerileyen İbranice, İsa'dan önce 3. yüzyılda ölü bir dil hüviyetindedir. Kutsal metinleri özgün dilinden okuyabilecek haham sayısı yok denecek kadar azalınca, yaklaşık yüz yıl kadar süren bir çeviri hareketi başlar. Gelin görün ki, bu defa çeviri Aramiceye değil, Yunancaya yapılır. Böylece *"Septuagint"* dedikleri, *Yunanca Eski Ahit* tamamlanır. İsa Mesih, Aramice konuşur ama Hıristiyan akidesini oluşturan Havarilerinin temel aldıkları kitap, bu Yunanca *"Septuagint"*dir. Bu böyle.

Eski ve Yeni Ahit'in Latinceye çevrilmesi İbranice ve Yunanca metinlerden, Dalmaçya doğumlu (347-419/420) Aziz Jerome (Saint Jerome veya Eusebius Hieronymus veya Sophronius) tarafından, İsa'dan sonra 405'te,

Papa I. Damasus'un isteği üzerine gerçekleştirilir. Şimdi, ihtimaldir ki, o tarihte "papa" mı vardı diyorsunuzdur, ilk Papa, İsa Mesih'in *"Cennetin Krallığı'nın Anahtarını"* verdiği havarisi, Aziz Petrus/Petros/Simun/Peter'dir. (Başka isimleri de var: Kifas/Cephas/Kefas/Kepha.) *"'İsa onlara dedi ki, 'Ya siz, ben kimim dersiniz?' Simun Petrus cevap verdi: 'Sen hay olan Allah'ın oğlu, Mesih'sin.' Ve İsa cevap vererek ona dedi ki: 'Ne mutlusun ey Yunus oğlu Simun çünkü bunu sana açan et ve kan değil, göklerde olan Babam'dır. Ben de sana derim ki: sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım; ve ölüler diyarının kapıları onu yenmeyecektir. Göklerin melekûtu anahtarını sana vereceğim; yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde bağlanmış olur, ve yeryüzünde çözeceğin her şey göklerde çözülmüş olur.'"*[46]

Görün ki, 30-67 yılları arasında papalık tahtına oturan Petrus, İsa Mesih'in *doğrudan vârisi* sayılır; o gün bugün tüm papalar da Petrus'un *doğrudan vekilleridirler*. Katolikliğe ilişkin her konuda ahkâm kesebiliyor; hiçbir konuda *"yanılmaz"* ve dolayısıyla *"dokunulamaz"* olmaları bundandır. Yeri gelmişken: *"Papa"* sözcüğünün "baba" anlamına geldiğini hatırlayın: *Jus utendi et abutendi,* Roma hukukunun mülkiyete ilişkin mihenk taşı yasası, *"kullanma ve tüketme hakkı."* Bu hesapça, aile reisi olan *"baba"* sahip olduğu şeylerin üzerinde sınırsız hak sahibidir ve her şeyi, karısını, çocuklarını, çalışanlarını, menkul ve gayrimenkullerini, gelmiş geçmiş tüm değerleri kendi menfaatleri doğrultusunda istediği gibi kullanabilir ve tüketebilir. *Jus utendi et abutendi* yasasının Papalık kurumuna (ve de kapitalizme!) dair telmihleri üzerinde düşünün derim, yavrum. I. Damasus'un Latince çeviriyi halkın hayrına talep etmediğini tahmin edersiniz. Nitekim amaç *"Makedonyacılık"* olarak ortaya çıkan ve güçlenen yerel bir dini akımı saf dışı bırakmaktır. *Septuagint*'i esas alan metinler de bu politika doğrultusunda düzenlenir. *"Vulgata"* İncil'i böyle ortaya çıkar ve 1000 yıldan uzun bir süreçte Batı Hıristiyanlığının temelini teşkil eder. Bir dilden ötekine, bir çevirmenden diğerine, ellene ellene delik deşik edilmiş bir metnin ilahi vasfını koruyabilmiş olduğuna inanmamın kolay olmadığını itiraf etmeliyim. Aslını isterseniz, Papalığın, Hıristiyan halkın *erişime izin verdiği* kitaba ilişkin özensizliğinin Rabbülâlemin ile uzak yakın ilgisi olmayan aşağılık bir sınıfsallığın göstergesi olduğunu da düşünürüm.

"*Vulgata*" sözcüğünün Türkçesinin "avam" yavrum, "*vulgata*"dan türemiş "*vulgar*" sözcüğününse *bayağı, adi, kaba, görgüsüz, galiz, pespaye* sözcüklerini kapsadığını düşündüğümde Kutsal Kitap'tan büsbütün soğuduğumu da saklamayacağım. Tek bir cümlenin hatta kelimenin öyle değil de böyle yorumlanmasının milyonlarca canın telef olmasına neden olduğunu hatırladığımda, herkesin inancı kendine diyemem.

Şimdi, siz siz olun, "Kutsal Kitap"ın farklı yerlerde, farklı zamanlarda yaşayan 40 yazarın 1500 yılı aşkın bir süreç boyunca kaleme almış oldukları metinlerden derlenmiş antolojik niteliğini göz ardı etmeyin, yavrum. Kutsal Kitap'ın, haşa, Kur'an-ı Kerim gibi indirildiği yeri, tarihi, sure sayısı, hatta sırası belli bir Kitap olmadığı gerçeğini ıskalamayın. Âl-i İmrân suresi[47] doğrultusundaki İslami hassasiyetlerimizi anlamaz değilim ama Müslümanlar olarak ehlikitaba gösterdiğimiz saygının gerçeklerin üstünü örten bir tarafının olduğunu da görmemiz lazım. Her şeyden önce, görün ki her ne kadar Kutsal Kitap'a katkıda bulunmuş olan her yazarın "*God*'ın mesajları"nı iletikleri, kendilerinden ekledikleri bir şeylerin olmadığı söylense de, Tarsuslu havari Aziz Pavlus (İsa'dan önce 4 – İsa'dan sonra 62 veya 64) hayattayken bile *God*'ın kullarına ilişkin tutumuna dair fikir ayrılıklarından doğan hizipleşme söz konusudur. Nitekim İsa'nın ölümünün üzerinden 70 yıl geçmemişken, *Pavlus Hıristiyanlığı*, *Yahudi Hıristiyanlığı* ve *Gnostik Hıristiyanlık* olmak üzere üç mezhepten (birazdan!) bahsedilir. Size söylerken kendim bile inanamıyorum yavrum ama 2018 yılı itibariyle tedavüldeki Protestan İncillerinin sayısı 66'dır. Katolikler 73, Doğu Ortodoks (Rus) Kilisesi 78 farklı İncil'e başvururlar; ortaklaşa onayladıkları "Yeni Ahit" sayısı, 27.[48]

Buna rağmen (burada tüm dikkatinizi toplamanızı isterim!) Eski Ahit'le başlayan, Yeni Ahit'le tamamlanan "*kesintisiz bir din*" düşüncesi vardır. İbrahimî dinler ama İslamsız gibi düşünün. Hal buyken, Hazreti İsa'nın avdeti aslında "*dinde reform*" müjdesi sayılır. Reform derken tekâmül, ilerleme anlamına gelen *Hıristiyanlaşma* sürecinden (müjdesinden, *evangelos'tan*) bahsettiğimi anlıyorsunuz. Bu sürecin duraksamasına, "*dinde reformun gerilemesi*"ne neden olduğunu açıkladıkları "büyük felaket", bu defa Babillilerden değil Romalılardan gelir. İsa'dan sonra 70 yılında Kudüs'e saldıran İmparator Vespasian'ın büyük oğlu Titus (İsa'dan sonra 39-81), şehri yakıp

yıkar. Hazineleri yağmalar. Hazreti Süleyman'ın Mâbedi bir kez daha talan edilir, ganimetler, doğru Roma'ya. Yahudiler başlarına gelen felaketi reform hareketini içine sindiremeyen *"Yehova'nın gazaba gelmiş"* olmasına atfederler. Katliamdan kurtulabilenler bir kez daha diaspora yollarına dökülür, dünyanın dört bir yanına dağılırlar.

"Dinde reform" ifadesine mim koyun, yavrum. *"Reform"* Yahudiliği, Hıristiyanlıkla mezcetme ülküsünü içinde barındıran kavramdır. Siz de bilirsiniz, mesele "ülkü" olunca, fizibilite hesabı yapılmaz, akıl, mantık teferruata girer. O saat bu saat *"Biz Hazreti Süleyman'ın Mâbedi'ni İsa'dan önce 832'de yaptık, 422'de Babilliler yıktı. 352'de bir daha yaptık, 70'te Titus yıktı. Bıraktık, öyle kalsın. Mesih geldiğinde üçüncü ve son defa yapacağız, bu kez ebediyete kadar yaşayacak"* diye direten bir cemaat hayal edin. 20. ve 21. yüzyıllarda şahit olduğumuz Yahudi-Hıristiyan dayanışmasına bir de bu pencereden bakın. *Neo-conservatism* gibi siyasi akımların romantik/ideolojik mesnetlerini buralardan devşirdiklerini hissedeceksiniz.

Pencere: "*Sacerdotalism*", Kızıl Deniz elyazmaları

"Cehennem" kaçınılmaz olduğunda ölüm korkusu dehşetengiz olmalı, yavrum. Kendi elleriyle çizdikleri tebeşir dairesine hapsolup daha da çıkamayan biçare masal yaratıklarına benzetiyorum Katolikleri. *God*'ları rahman ve rahîm değil hayır; onca kulunun arasından dikkatini çekip cennetine aday olabilmek yılbaşı ikramiyesine bel bağlamışlık kadar acınasıyken, burnundan kıl aldırmıyor, arzuhal arz edebilmek için bile aracı lazım.

Roma Katolik Kilisesi'nin özünü teşkil eden *"sacerdotalism"* dedikleri düzenlemeden bahsediyorum. Buna göre kul kısmı Yaratan'ıyla doğrudan temas kuramaz, kendisi için şefaat edecek bir ara bulucuya, uzlaştırmacı bir merciye ihtiyacı vardır. "Merci" dediğim, en tepesinde papanın olduğu, yukarıdan aşağı kardinal, piskopos, rahip kademelerinden oluşan hiyerarşik ruhban yapılanması. Papa, *God*'ın oğlu İsa'nın "doğrudan vârisi" sayılan Havari Petrus'un (*Petrus, Peter*) "doğrudan vekili"dir; kardinaller, havarilere tekabül ederler, ancak unvanlar kesin değil, her yönetsel hiyerarşide olduğu gibi ara kademeler vardır, isimler de zaman ve zemine göre değişir. Ortak faikiyetleri ölümlüler adına *"şefaat etme"* güçleri. Hangi kitap yazıyor diye sor-

malısınız. Yazmıyor. İlk Hıristiyan cemaatleri bambaşka bir Hazreti İsa anlatır, Kilise'nin piskoposların hegemonyasında örgütlenmesine karşı çıkarlar.

"Sacerdotalism" Babil'de, Anadolu'da, Suriye'de, Mısır'da, İsa'dan çok önce, 2700'lü yıllardan itibaren yaşamış, İslam'ın da dahil olduğu İbrahimî dinlere iltisaklı cemaatlerin ne yazılı metinlerinde ne de sözlü geleneklerinde vardır. *"Gnostikler"* derler, yaratılışın sırrına, ruhani gizemlere ulaşmak isteyen tarikatlar Orta Doğu'yla da sınırlı değillerdir, yavrum, Hindistan'dan Tibet'e, Rusya'dan Afrika'ya, İskandinavya'dan Kuzey ve Güney Amerikalara kadar yaygın bir coğrafyada yaşarlar. Bu pencereden bakarsanız, *Christiandom*'daki huzursuzluğun asgari 1600 yıllık bir mesele olduğunu görürsünüz. Dönemsel barış süreçleri Papalık tarafından silah zoruyla sağlanır.

1947 yılında Kumran Vadisi'ndeki mağaralarda bulunan *"Ölü Deniz Yazıtları"*nı duymuşsunuzdur. Yaklaşık aynı aylarda Mısır'da, *Nag Hammadi*'de de toplamda 52 tomara kayıtlı elyazmaları da ele geçirildiydi. Bu metinlerin Katolik Kilisesi'ni seküler devlet yapılanmasında örgütleyen Petrus ve yandaşları tarafından yasaklandıkları, yok edilmelerini önlemek için ilk Hıristiyanlar tarafından o mağaralara saklandıkları kesindir. İngilizce konuşulan dünyada halen kullanımda olan Kutsal Kitap'ın 1538'de Thomas Cromwell tarafından bizzat dayatılan metinler esas alınarak oluşturulduğunu bilesiniz. Tek de değildir, Protestanlarda 66, Katoliklerde 73, Rus Ortodokslarında 78 farklı versiyonu olduğunu hatırlatayım. Şunu da söyleyeyim de gülün. Hani, Hollywood filmlerinde şahitler İncil'e el basarlar da yemin ederler ya *"truth, nothing but the truth..."* diye, hangi birinin üstüne yemin ediyor acaba diye telaşlanırım be yavrum. Ne dersiniz, Amerikan adliye saraylarında her mizaca uygun kitap bulunduruyorlar mıdır? Sana ne diyeceksiniz, dünya nöbetine gönüllü olunca böyle, yavrum.

Bir de öyle yozlaşır ki, bu *sacerdotalism* uygulaması, *God*'dan mağfiret uman Katolikler 1500'lü yıllardan itibaren *"günahlarının kefaretini ruhban sınıfından parayla satın almak"* durumunda kalırlar. Bununla da bitmez. Vaftiz, malum, bireyi İsa'nın yoluna sokmanın ilk şartıdır, oysa çocuğu cennetten mahrum kalmasın diye çırpınan mümin Kilise'ye epey bir ödeme yapmadan yavrusunu vaftiz ettiremez olur. Keza evlilik, *"God'ın rızasını almak için huzurunda akdedilmesi gereken nikâh"*, yoksul kulların ulaşamadıkları görkemli kilise düğünlerine dönüşür. (Bizim belediye nikâh memurlarının *"iyi günde, kötü günde..."* şeklindeki Hıristiyan formülünü kullandıklarını

ille de duymuşsunuzdur, Alman Mendelssohn'un 'Düğün Marşı' eşliğinde.) Kilise'nin "kutsal" avlusunda gömülmenin başlı başına (ve pahalı) bir *"ilahi ayrıcalık"* olduğunu da düşünün. Şaşaalı cenaze merasimleri, anıtsal kabirler, heykeller, Katolik bürokrasisine akar sağlayan uygulamalardır.

Beytüllahim, İsa'nın doğduğuna inanılan köyü ya da annesi Hazreti Meryem'in son yıllarını geçirdiği belki de vefat ettiği Bülbül Dağı'ndaki (Efes) o küçük kiliseyi ziyaret (*hac/pilgrimage*) edebilmek için Kilise'ye para yatırıldığını düşünün. Hepsi bir yana, Haçlı ordularına katılmak için bile üstüne para ödenir. Niye çünkü olur da bizcileyin birkaç mendebur Müslümanı öldürürseniz, cennetin yolunun açılma olasılığı doğar, haliyle bunun da bir bedeli vardır.

"Sakal-ı Şerif" benzeri "kutsal emanetler"in (*relics*) satıldığını, şu ya da bu azizin takma dişlerinden Hazreti İsa'nın gözyaşları olduğu söylenen sıvıya kadar, Kilise'nin bir biçimde tarihsel bağlantı kurduğu her şeyi pazarladığını düşünün. Bütün bunlara bir de köylülerin (Eflatun'un *bronz* sınıfının!) yıllık gelirlerinin yüzde onunu (*tithe*) Kilise vergisi olarak ödemek, Kilise topraklarını tek bir fenik almaksızın *ücretsiz işlemek* zorunluluğu gibi angaryaları katın. "Cennet" şöyle dursun, *"bu dünya"*nın anahtarlarını da elinde tutan Roma Katolik Kilisesi'yle Kıta Avrupa'sında baş edebilecek meşru bir güç yoktur, yavrum. Müesses kilise nizamına en ufak bir tehdit sezinlediğinde, Papa *aforoz* silahını çeker; krallar hainin dünyevi haklarını elinden alır, *"toplum dışı"* ilan ederler, *"persona non grata"* denilen uygulamanın aslı budur.

Kilise'nin sömürgelerden Avrupa'ya akan variyetten pay aldığını tahmin edersiniz, nitekim hiçbir sömürge zengini yoktur ki, ruhbanı başköşeye oturtmasın, kiliselerine toprak bağışlamasın, binalarını, misafirhanelerini inşa etmesin. İki dünyanın kapısı da tutulmayagörsün, yavrum, gezegenin gelmiş geçmiş en acımasız, akıl hastası boyutlarında zalim girişimcileri kombinezondan paylarına düşeni alacaklardır. *Meşum Beşli* dediğim Yuvarlak Masanın meymenetsiz elmas kralı Cecil Rhodes'u hatırlayın. Güney Afrika'yı yeryüzü cehennemine dönüştürürken seyirci kalmalarını kilometrelerce Bantu toprağını Kilise'ye tahsis ederek sağladı. Köleliğe, köle ticaretine bigâne kalmış olmaları para akışının kesilmemesi içindir. Haçlı cengâverlerini bile *"ücret karşılığı kutsayan"* zihniyetten beklenir diye düşünürüm.

Bu noktada *"tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan"* diye sormalısınız; şefaat olayını buralara tırmandıran, ruhban sınıfının olağanüstü cerbezesi midir, yoksa oldum olası *"aklını cennet ve cehennemle bozmuş bir dini kültür"*[49] mü? Bana sorarsanız oyun kendisini Hazreti İsa'nın vârisi ilan eden Petrus'la başlar, ekürisiyle sürer, yavrum. Her halükârda, *Christiandom* bu mirasın üzerinde yapılanır.

Necefli Maşrapa!.. *Süleyman Mâbedi, Colosseum, "Ad bestias"*

General Titus "asalak" Roma'yı ayakta tutan cengâverlerden biri. Fransa ve İngiltere'de benzeri zaferler kazanmış olan bir adamdır ama görev yeri *"mekruh"* Kudüs olunca zulümde dur durak bilmez. Roma'yı görmüş olanlarınız şaşaalı *Colosseum*'u hatırlayacaklardır. Yapının tam ortasında dikili muazzam bir çarmıh vardır. O çarmıhı oraya 1740-58 arasındaki bir tarihte Papa XIV. Benedikt, *"Romalılar tarafından aslanlara atılan Hıristiyanların anısını yaşatmak"*, *God* uğruna ölüme giden *"martyr"*ları unutturmamak için dikmiş. Görün ki, *"martyr"* dedikleri adam, en iyi ihtimalle işgali müteakip kendisini "Kudüs Kralı" ilan eden Bullion Lord'u Godfrey gibi bir derebeyidir. Hazret zamanın papasına ki II. Urban'dır (ö.1099), *"Kudüs'teki düşmana ne yapıldığını bilmek istersen, bizimkilerin atları dizlerine kadar onların pis kanlarına battı"* diye övünmüştü. O çarmıhın ışıklandırması da bir başka gariptir. Geceleri kötü bir kehanet gibi parlar, Amerikan Ku Klux Klan'ın yanan haçlarını çağrıştırır. Bilirsiniz, Klancılar Afrikalı köleleri linç etmeden önce ellerindeki haçları ateşe verirlerdi. Geçmişte kalmış bir uygulama da değildir, daha geçen yıl Güney eyaletlerinden birinde ortaya çıktı. Meksikalı mültecileri yıldırmak için kullanıldı.

Kudüs'te bulundum, yavrum, Roma'da da bulundum. Hazreti Süleyman'ın mâbedidir diye gösterdikleri kalıntıları seyrederken, *Colosseum*'u görüyordum. Yer altındaki kısmı görünen kısmından daha da büyüktür o heyulanın. Odalar, hücreler, tüneller, koridorlardan oluşan devasa şebekeye *"Hypogeum"* derler, Yunanca *hypo* (alt) *ve gaia* (toprak) kelimelerinden türeme. *Colosseum*, Titus'un Süleyman Mâbedi'nden gasbettiği hazinelerle inşa edildi. Yahudi'si, Arap'ı, Berberi'si, Habeş'i 100 bin köle getirdi, inşaata koydu. Ayaklarında zincirler, yüz bin delikanlının 40 kilometre ötede-

ki Trivoli bölgesinden taş taşıdıklarını düşünebiliyor musunuz? Duvarları Roma'nın kendi özkölelerine ördürdüler. *Özköleler,* dediğim, Slavlar. Roma Avrupa'sının köle depoları Slav kavimleriydi. İngilizce "*slave*" sözcüğünün Latincesi "*Sclavus*", Slav sözcüğünün eş anlamlısı.

Niye diye sormalısınız, bütün bu gayret niye? Roma İmparatorluğu'nun ihtişamını cismanileştirmek, hasımlarına gözdağı vermek için, yavrum. Nitekim Colosseum'un açılışı da muhteşemdi. Törenlerde 9000 hayvanın öldürüldüğü hesaplanır. Roma, hayvanları insanlara veya başka hayvanlara öldürtmek işini "*şova dönüştürmüş*" bir toplumdu, nitekim seneler içinde hayvancıkların sayıları da, cinsleri de artar. Aslanlar, panterler derken, filler, hipopotamlar, timsahlar hatta zürafalar getirilmeye başlanır. Gladyatörleri bilirsiniz. "*Venatio*" diye bir "oyun" daha anlatırlar. Çarmıhın olduğu arenaya, hakiki ağaçlar, göletler, kayalarla bir sahne kurar, gözlerini kestirdikleri bir hayvancığı sahneye salarlarmış. Biçare hayvan dehşet içinde kaçışır, seyirciler heyecandan yerlerinde duramazlarken, oyuncular hayvancığı yakalayıp alkış kıyamet parçalarlarmış. Sadece hayvanları da değil, insanları da.

"*Ad bestias!*" diye bir uygulamaları var, harfi çeviri "*Hayvanlara!*" İdam mahkûmlarını "*hayvanlara göndermek!*" anlamındadır, "*cellat*" bir hayvan ya da hayvanlar. Köpekler, ayılar, yaban domuzları, aslanlar, görevlerini daha iyi infaz edebilsinler diye aç bırakılır, dövülür, canları yakılır. "*İpe göndermek*" kadar sıradan bir uygulamadır "*ad bestias!*"[50]

"Romalılar tarafından aslanlara atılan Hıristiyanların anısını yaşatmak"tan söz eden Papa XIV. Benedikt'in Romalı kimliğinden gönül rahatlığıyla sıyrılmasına mim koyun, yavrum. Hazretin "Hıristiyanlar"a yapılanlardan suhuletle soyutlanabilmiş olmasıyla Başkan George Bush'un Ebu Gureyb Hapishanesi'ndeki işkenceye bigâne kalabilmiş olmasının aynı tekil ruh halinin tezahürleri olduğunu görmelisiniz. Üstelik Colosseum'un operasyonel olduğu bu yıllar, Hıristiyan tanımının netleşmediği yıllardır. Henüz Hıristiyanlık diye oturmuş bir din yoktur. Deyin ki, İsa Mesih, sayısız Yahudi cemaatlerinden birisinin reisidir, müritleri "*İseviler*" o menfur cemaatlerden birisinin müntesipleri. Aslanlara atılan bahtsız insanların Hıristiyan sayılmaları çok daha sonradır (bu söylediğime de mim koyun!) ve *siyasi mülahaza* sonucudur.

İşin doğrusu, Hıristiyan Romalıların Yahudilere ettikleri, Pagan Romalıların zulmünden daha az değildir, yavrum. Kudüs'ü ele geçirdikleri Bi-

rinci Haçlı Seferi'nde katlettikleri Yahudi sayısını (3 ila 10 bin) sonraki katliamlara kıyasla küçük bir sayı sayarlar, ancak onunla bitmez. Kudüs yolu üstünde Rheinland-Pfalz eyaletinde 1096 baharında mola veren Haçlı orduları, Renanya-Palatina vadilerinde yaşayan yaklaşık 5000 Yahudi'yi kılıçtan geçirmişlerdi. Rheinland-Pfalz bölgesini, Otuz Yıl Savaşları'ndan hatırlayacaksınız. Yüz binlerce savaş mağduru Alman köylüsü, Renanya-Palatina bölgesinden Londra tarikiyle Amerika'ya göçe kalktıklarında XIV. Benedikt (1675-1758) hayattaydı. Yahudilerin o günlerden kalma bir duaları vardır. Birinci Haçlı Seferi katliamlarından hemen sonra derlenmiş, o gün bugün (yani 2017'de bir gün) Avrupa'nın tüm havralarında Cumartesi ayinlerinde tekrarlanırmış. *"Av Haraşamim"* isimli uzunca bir dua, Eski Ahit'in Mezmurlar suresinden şu temenniyle (ya da yakarış ya da teselli, nasıl derseniz artık) bitiyor: *"Esirgeyen Rahîm Babamız/ milletleri cezalandıracak ve topraklarını cesetlerle dolduracak; dünyanın bir ucundan diğerine kafalar karacak. Ama kendisi/ God/ yol boyunca pınarlardan/ su içip/ canlanacak. Muzaffer olacak."*[51]

Diyeceğim, Avrupa'ya bu pencereden bakınca, Roma'nın olağanüstü mimarlarının, mühendislerinin, marangozlarının, nakkaşlarının, daha kimler çalışmışlardıysa artık, sanatları, becerileri bir şey ifade etmez oluyor, yavrum. Kendi adıma ne şaşkınlıktan ağzım açık kalıyor ne de hayranlıktan. İnşaatın on yıldan az bir zamanda tamamlanmış (1081) olması da kusursuz lojistiği, etkin planlamayı değil, zulmün ne denli yaman olduğunu söylüyor.

Ahir ömrümde öğrendiğim bir şey daha var, o da teknolojik donanımın insanoğlunun özniteliklerine dair algıyı şekillendirmesine izin vermemek gerektiği. Onca yıldır bakıyorum, okuyorum, öğreniyorum, anladım ki, Taş Devri insanının bile aklı, fikri, becerisi günümüz insanınınkinden aşağı değil. Boyu, kilosu, vücudunun özellikleri de hemen hemen aynı. Üşenmedim, araştırdım, meğer gezegenin en uzun boylu insanları Danimarkalılarmış. 2016 itibariyle erkeklerde ortalama boy 181,4 santimetre. Görün ki, Cilalı Taş *(Neolitik)* Devri'nde de 173 santimetreymiş. Cilalı Taş Devri'nin İsa'dan 10.200 yıl önceye düştüğünü hatırlayın, Hazretin doğumundan sonraki 2000 yılı da ekleyin: On iki bin yıldaki artış hepi topu 8 santim yani bin yılda bir santim bile etmiyor. Nereden biliyorlar derseniz,[52] kazılardan çıkan iskeletlerden hesaplıyorlar. Bunu niye söylüyorum, Colosseum'u yapan âdemoğlu, Sidney Opera Binası'nı da yaparmış, Dubai'deki Burj

Halife'yi de, bütün mesele dünya görüşünde düğümleniyor. Eflatun-Aristo ikilisinin aklına uyup Allah'ın kullarını *altın, gümüş, bronz,* olmadı, *patriciler, plebler, köleler* diye tasnif etmeyegöresiniz, istismar etmekten imtina edeceğiniz edim kalmıyor.

Necefli Maşrapa!.. Roma İmparatorluğu ve ABD

Roma İmparatorluğu'nu tanımak lazım. Sadece *Christiandom* nedir ne değildir anlamak için değil, Amerikan ruhunu boylayabilmek için de. Bizim buralardan pek anlaşılmıyor, oysa özellikle de mürekkep yalamış *"conservative"* Amerikalılar, "Roma İmparatorluğu'nun ABD'de yeniden doğmuş" olduğu hususunda ısrarcıdırlar. Aşağıda çevirdiğim metin, ülkenin bir numaralı *neo-con* dergisi *"The National Interest"*ten. Şubat 2015 tarihinde yayınlandı. Bu *"The National Interest"* dergisine mim koyun, yavrum. Bush'lar ve avaneleri tarafından nasıl kullanıldığını, Orta Doğu'nun başına ne işler açtığını göreceksiniz.

Makalenin yazarı Akhilesh Pillalamarri isimli Hint-Amerikalı genç adam, derginin yönetsel hiyerarşisinde genel yayın yönetmeninin hemen altındaki pozisyonda, tipik bir Georgetown Üniversitesi mezunu. Georgetown'a mim koyun, kuruluş nedeni Avro-Amerikan medeniyetini her koşulda doğrulamayı başarabilecek beyinler yetiştirmektir. Yabancı öğrencilere düşkünlükleri de bundan. Mezunlar listelerine girin bir bakın, ülkemizin zengin ve vasat öğrencilerinin gözde okulu olduğunu göreceksiniz. Belli ki, Pillalamarri de bunlardan biridir, yoksa İndus Vadisi Medeniyeti diye bir uygarlık varken, niye *"'par excellence' imparatorluk"* diye yaltaklık etsin *neo-con* dergisinde Roma'ya. Hint'in derinliğini boylayamayacağını o toprakların insanı olarak en iyi kendisinin bilmesi gerekirdi. Buyrun, metne bakın:

"... Roma İmparatorluğu uzun süredir Batı dünyası nezdinde par excellence (mükemmel) bir imparatorluktur. Roma İmparatorluğu'nu önemli kılan, Batı'nın önyargısı da değildir: Roma İmparatorluğu tarihin gerçekten de en yüce imparatorluklarından birisidir. Romalılar büyük toprak parçalarını fethetmek ve yüzlerce hatta Doğu Roma İmparatorluğu'nu (Bizans) da sayarsak, binlerce yıl ellerinde tutarak harikulade bir beceri sergilemişlerdir. Ancak, arazi sadece kaba kuvvetle bir arada tutulmamış, fethedi-

len topraklarda yaşayan insanlar Romalı olmaya can atmışlardır. Romalı olmak demek, incelikli, kentli, klasik bir kültüre katılıyor olmak demekti. ...Modern dünyanın birtakım önemli nitelikleri Roma İmparatorluğu'nun sonucudur. Romalılar, Helenistik (Yunan) kültürünü almışlar ve ihya ettikleri Yunan mimarisini, felsefesini, sanatını gelecek kuşaklara aktarmışlardır. Sonraları Roma'nın Hıristiyanlığı kucaklaması, o dinin önemsiz bir kültten yükselmesine, dünyanın en büyük dinlerinden birisi olmasına yardım etmiştir. ...Roma Hukuku, Batı'daki müteakip adli sistemlerin tümünü etkilemiştir. Roma kurumları modern demokrasilerin yönetim sistemlerine ilham vermiştir. Yunanistan'ın 'demokrasinin beşiği' olarak bilinmesine karşın, Amerika'nın Kurucu Babaları esas itibariyle Britanya ve Roma uygulamalarının tesiri altında kalmışlardı. Hatta pek çoğu Atina'nın demokrasi deneyiminden hazzetmediklerini sıkça dile getirmişler; iktidarın monarşik, aristokratik ve demokratik unsurlar tarafından paylaşıldığı Roma'nın karma yönetim sistemine hayran olduklarını söylemişlerdi. Amerikan siyasi sisteminin kuvvetler ayrılığı, Roma'nın kurumsal bölünmesini andırır. Roma Cumhuriyeti'nin imparatorluğa dönüşmesinden itibaren, 'sezar' fikri ve görkemi, Batı dünyasını müstakbel liderlerine ilham kaynağı oldu..." ③

"*'Sezar' fikri ve görkemi*" ifadesine dikkat edin, yavrum, *neo-con* saldırganlığını mazur göstermek için kullanılan başlıca tarihi güzellemelerden birisidir. Roma'da "*askerî iktidar sınıfı*" diye bir zümre olduğu, bu zümreye mensup Titus gibi cerbezeli generallerin darbe üzerine darbe yaptıkları görmezden gelinir. Lafı nereye getirdiğimi anlıyorsunuz, Sisi veya Pinochet, yadırgadıkları etvar değildir, iş ki kullanılabilir olsunlar, düzenlerine ters düşmesin. Bu Pillalamarri'nin umduğu kadar önemli biri olmadığı da muhakkak, yavrum. Amerikan müesses nizamında bir yere geleceği de yok. Ancak dünyanın kurulu düzeni binlerce, yüz binlerce Pillalamarrinin attıkları çentiklerle şekillenen bir kaya gibi. "*God'ın oğlu*"nun bile insanlığa veremediği formasyonu ehemmiyetsiz fanilerin kümülatif (müterakim) ahkâmı veriyor. Eliniz değdiğinde, 2008 yapımı "*The Art of Manliness*" sitesine bir bakın. Theodore Roosevelt'in ve Reagan'ın ve Bush'un ve Trump'ın rol modelinin de *sezar* tiplemesi olduğunu göreceksiniz. "Dünya" kurulurken Asya yok muydu? Hiç olmamış mıydı? Hindistan, başlı başına bir kıtadır, nerede unuttular? "*İnsanlığımızı diğer insanların insanlığını onayladığımızda teyit ederiz*" derler Bantu halkları, Afrika'dan öğrenilecek hiç mi bir şey

yoktu? Onca medeniyet, Osmanlı şöyle dursun, devasa İslam dünyası, heyhat aramızda *"istenmeyen misafir"* kimliğinden kurtulabilmiş olanımız yok.

Tarihleriyle bağlantıları bizimkinden sıkıdır. Eğitimleri de bizimkinden daha iyi olduğu sürece, Edirne, hep *Adrianopl* olarak kalacaktır, yavrum, Kayseri, daha bin yıl geçse *Caesarea*. İnsan şehirlerin özel isimlerini bile tercüme etmekten usanıyor be yavrum. Görün ki, haritaların gösterdikleri dünyalar bile aynı değil. Bu pencereden bakıldığında Pillalamarri ne yapsın diye düşünmek de mümkün. Samanyolu Galaksisi'nde mukim bu gezegen adamların aile ocağı, bizler yaşamlarına müdahale eden serkeş kalabalıklar. Avrupa'da yaşıyor olmak bile "Avrupalı" olmak değil, kimliğine damgasını vuran Roma.

Necefli Maşrapa!.. Algı müteahhitliği, Beştepe, Oxford ve *"Tory Boy"*

Bu çerçevede bildiğim (ve itiraf etmeliyim ki, sinirime dokunan!) bir genç adam daha var, ona da dikkatinizi çekeyim de bu faslı şimdilik kapatalım: *Daily Telegraph* gazetesinin 1973 Malavi doğumlu Dış Haberler Şefi, David Blair. 2015 olabilir, bu Blair'in Beştepe Külliyesi'ne *New York Times*'la neredeyse aynı kelimelerle saldırması vardır. *"Saçma şekilde romantik, donkişotvari (*quixotic*) mimari, Osmanlı ve Selçuklu geleneklerinin modern bir Çin tren istasyonu tarzıyla harmanlandığı izlenimini veriyor"*[53] diye yazmıştı.

Şaşırmamın nedeninin Blair'in serdettiği estetik değerleri olmadığını tahmin edersiniz, böyle durumlarda kişisel beğeniler konuya ilişkin bilgiyle desteklenirse önemsenirler. Sanat eleştirmenliği veya mimari akreditasyonu olmayan, üstelik kültüre yabancı birisinin terbiyesizliğe varan üstenciliği münasebetsizlik olarak algılanmalı, üzerinde durulmamalıdır. Velakin, *"Banyolar ipek duvar kâğıtlarıyla kaplı ve yapının bütününü ağaçlandırılmış park çevreliyor. Cumhurbaşkanının yeni evine yer açmak için yüzlerce ağaç kesildi"* diye sürdürdüğünde işin rengi değişiyor. Pillalamarri ekolünden algı müteahhidi olduğunu seziyorsunuz. Ne var ki, "sezmek" yetmiyor, yavrum, kimdir, kimin nesidir diye araştıracaksınız. İnternet sağolsun, Oxford çıkışlı Anglikan-Katolik olduğunu ânında öğreniyorsunuz ki belirleyici niteliğidir şahsın. Önce Oxford'a bakalım. İngilizler 922 yaşında olmasıyla övünürler. Kuruluş tarihi aslında belli değildir ama 1096 itibariyle Oxford nam kasabada birtakım öğretim faaliyetleri olduğu bilinir.

Her halükârda, Oxford, Anglo-Amerikan kültürünün tartışmasız vasisi, İngiltere'nin *"Enderun"*udur. 2016 itibariyle 54 başbakandan 27 tanesi Oxford mezunuydu, ayrıca 14 tanesi de Cambridge'tendir. Cambridge, 1206'da öğrencilerle yerel halk arasında çıkan hırdan dolayı başka bir kasabaya kaçan akademisyenlerin kurduğu okul olup Oxford'un tek yumurta ikizi niteliğindedir, nitekim tekilliği belirtmek için *"Oxbridge"* derler. Oxford'a mim koyun yavrum. Sohbet ilerledikçe göreceksiniz, ilahiyat, bilim, siyaset, hatta sanayi ve ticarette temerküz eden eşhasın kısmı azamı Oxford kalıbında şekillenmiştir.

Altı tanesi tarikat vakıflarına ait bağımsız *"Permanent Private Halls, (PPH)"* mealen, "Ezeli Müstakil Okullar" olmak üzere, her biri kendi yönetim kurulu, icra heyeti ve başkanı olan toplam otuz sekiz eğitim şirketinden oluşur. (Şirket vurgusunu kaçırmayın.) Yarı ilahiyat fakültesi niteliğinde olan bu PPH'ler, Cizvit, Franciscan, Baptist gibi Hıristiyan tarikatları tarafından finanse edilir ve yönetilirler. Temmuz 2017 itibariyle toplam mal varlıkları 5,6 milyar sterlin, 2016-17 akademik yılı bütçeleri 1,4 milyar. David Blair'in mezun olduğu St. Benet's Hall, 1897'de, Aziz Benedikt tarikatı tarafından, Ampleforth Abbey manastırı keşişleri *"dünyevi bilimler"*den haberdar olsunlar diye kurulmuş. Uzun yıllar sadece keşişlere hizmet vermiş, zamanla manastır dışından da erkek öğrenci kabul etmeye başlamış. PPH'lerin büyük çoğunluğu bugün dahi kız öğrenci kabul etmiyor. Blair'inki bir istisna ama o da kızları ancak belirli bir yaşın üstünde ve sadece "PPE" dedikleri lisansüstü programlara kaydediyor diyorlar.

PPE, *"Philosophy-Politics-Economics"* öğretimini birleştiren interdisipliner uygulama oluyor. (Yeri gelmişken, geçtiğimiz yıl YÖK'ün ilahiyat fakülteleri müfredatından felsefe derslerini kaldırmaya kalktığını bilesiniz. Tepkiler üzerine vazgeçtilerdi ama her an tekrar harekete geçebilirler, haberiniz ola.) Şimdi, David Blair'i 1993'te *"Birleşik Krallık Muhafazakâr Parti"*nin gençlik kolu *"Conservative Future"* derneğinin PPH şubesi olan *"Oxford Üniversitesi Muhafazakâr Cemiyeti"*nin başkanı olarak görüyoruz. *"Conservative Future"* İngiliz düzeninin yapı taşlarından birisi oluyor. Nitekim, cemiyetin *"patron"*u 2013 yılına kadar Margaret Thatcher, görevi 2015 yazında Başbakan Sir John Major devralıyor. Bir de değişmez fahri başkan "Tory'lerin Piri" William Jefferson Hague (d.1961) var ki, kendileri *"Richmond Baronu"* ve *"Büyük Britanya Uluslar Topluluğu ve Dışişleri Bakanı"*dırlar.

Baron Hague de Oxford'dan. Üniversitenin en zengin (2014 yılı itibariyle aldıkları bağış miktarı 180,8 milyon sterlin) PPH'lerinden birisi olan *"Magdalen College"*dan mezundur. Ayrıca David Blair'in selefi, "Oxford Üniversitesi Muhafazakâr Cemiyeti"nin uzun süreli başkanı. Uzatmayayım, üstünüze olmasa da olur malumat boca etmeyeyim diye uğraşmaktayım, velakin bu *Magdalen College*'in adını *"Mariya Magdalena"*dan aldığını söylemeden de geçemeyeceğim, yavrum! Bizim kabul edilmiş kayıtlarımızda geçmez ama bir rivayete göre bu Mariya Magdalena (Mecdelli Meryem olarak duymuş olabilirsiniz) Hazreti İsa'nın fahişelik yaptığı için taşlanarak linç edilmek üzereyken kalabalığın elinden kurtardığı kadındır, *"İlk taşı günahı olmayan atsın!"* tembihi oradan gelir derler. Hikâyeye göre, Meryem bunun üzere tövbe eder, Hıristiyan olur. O günden sonra İsa'nın yanından ayrılmaz. Öldükten ve gömüldükten sonra dirilen İsa'yı ilk gören kişidir, 22 Temmuz Azize Magdalena Yortusu olarak kutlanır. Gördüğünüz gibi adı Oxford'da yaşatılmaktadır.

Bu da böyle de, William Hague'in üstünde durmamın asıl nedeni, başta Baron hazretlerinin kendileri olmak üzere, David Blair'in dahil olduğu *"Muhafazakâr Öğrenciler Federasyonu"* gençlerine takılan isim ve ismin telmihleri: *"Tory Boy"*. Tory Boy, *"Conservative Future"* derneği üyelerini hicveden bir TV dizisi karakteri; on üç yaşında ve asla büyümeyen, olgunlaşmayan, basmakalıp bir muhafazakâr İngiliz'in özniteliklerinin tümünü haiz, sevimsiz bir snop. "Tory" ne, diye sormalısınız. *Tory*, tarih boyunca evrimleştiği şekliyle müesses toplum nizamının üstünlüğünü destekleyen, geleneksel bir İngilizleşme ve muhafazakârlık modeline dayanan siyasi felsefeyi benimseyen kişi; *"Tanrı, Kral ve Ülke"* üçlemesinin özetlediği dünya görüşü olan *Toricilik* yanlısı. Buna göre, David Blair ekolünden bir gazeteci, Britanya Hanedanı'nı, aristokrasiyi, Anglikan Kilisesi'ni savunacak, liberalizme soğuk duracak, ekonomiye devlet müdahalesinden yana tavır alacak, İngiltere'nin "yerli ve milli" değerlerine arka çıkacaktır. *Toricilik*'in izini 1642-1651 İngiliz İç Savaşları'na kadar sürüyorlar, yavrum. Kıta Avrupa'sındaki Protestan-Katolik kapışmasının (Otuz Yıl Savaşları) Britanya Adaları'na Anglikan-Püriten savaşları olarak yansıdığını hatırlayacaksınız. Bu süreçte ortaya çıkan kraliyet yanlısı (*royalists*) bir grup var, *"Cavaliers"* diyorlar, "süvariler" ya da "atlı şövalyeler" anlamında, bunlar aynı zamanda sömürgelerde *"Tanrı, Kral ve Ülke"* üçlemesini yerleştirmeye çalışan hi-

zipler. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda (1775-1783) aktifler, *"Tory"* adını yenilgiyi müteakip kaçtıkları Kanada'da alıyorlar. *"Büyük Britanya Uluslar Topluluğu"*na (Commonwealth) dahil her bölgede bulunur, yerel siyasi fraksiyonlara destek tabanı oluşturmaya yardımcı olurlarmış.

Şimdi, Majesteleri tarafından görevlendirilmiş olsalar bile günde yaklaşık 250 kişinin AIDS'e yakalandığı Malavi, David Blair müktesebatında *Daily Telegraph* şefi İngiliz vatandaşının doğacağı ülke değil. 2007 itibariyle garibim Malavi'nin yetişkin nüfusunun yüzde 12'si AIDS, yetmezmiş gibi hepatit A, tifo, sıtma, koleradan baş alamıyorlar, anne-çocuk ölümleri çok yüksek, kuduz salgınları cabası. Afrika'nın güneydoğusunda, Zambiya, Tanzanya, Mozambik arasına sıkışmış, kıtanın en küçük, dünyanın en yoksul ülkelerinden birisi, yüzde 25'i Sünni Müslüman. Hıristiyanların büyük çoğunluğu, David Blair'in itikadından, Roman Katolik. 2013'te kişi başına gelir 253 dolar, tahmini nüfus 16,4 milyon. Denizi yok, başlıca gelir kaynağı tarım, temel ürün yer fıstığı, olabildiğince de tütün, şeker kamışı, pamuk, çay, mısır, patates.

İngilizlerin Nyasaland'da (ülkenin asıl adı bu) ne işi var diye sormalısınız, ben de size başta altın olmak üzere, dünyanın en zengin yüksek kalite bakır, grafit hatta uranyum ve elmas yatakları demeliyim. Commonwealth network'ü çalışmaktadır. Avustralya merkezli, Kanada (Toronto) bağlantılı *Sovereign Metals Limited* orada. Bakır, altın, grafiti, uranyum, ne bulursa, çıkarmakta ve işlemektedir.

Sovereign Metals Limited kimin diye de sormalısınız, ben de size borsaya kote bir anonim şirkettir, adı Avustralyalı medya imparatoru Rupert Murdoch'la birlikte anılır demeliyim. Ve hemen ardından bildiğimiz kadarını saymalıyız: News Corporation, Fox News Channel, Fox Broadcasting Company, Sky (İngiltere ve İrlanda), Star India ve Sky Italia. (Murdoch'un medya imparatorluğuna mim koyun, daha çok rastlayacağız.)

David Livingstone (1813-1873) adını duymuş olabilirsiniz. Afrika'yı sömürüye açan misyonerdi. 1850'lerde, 3C diye bilinen *"Christianity, Commerce and Colonialization"* (Hıristiyanlık, Ticaret ve Sömürgeleştirme) sloganıyla geldi. 1891'de Nyasaland İngiliz sömürgesi olarak tescil edildi, 1907'de "Britanya Orta Afrika Manda İdaresi'ne (*British Central Africa Protectorate*) katıldı, 1964'te Kraliçe II. Elizabeth'in hükümranlığını tanıyan, nasıl oluyorsa artık *"bağımsız"* bir devlet oldu. Bu arada Majesteleri ülkenin adını de-

ğiştirdi, "Malavi" yaptı, ve David Blair doğdu. Afrika'nın bizim geleceğimiz olduğunu seziyorum. Siz siz olun, gözünüzü Afrika'dan ayırmayın, yavrum.

Sakın yanlış anlamayın, maddi çıkar anlamında değil, Afrika'da sahnelenen oyun ille de bir biçimde bize bulaşır, tedbiri elden bırakmayın anlamında söylüyorum. Cizvit misyonerleri daha 1500'lü yıllarda oradaydılar. "*God*"ın rızasını almak, "*bölgede hızla yayılan İslam'ın önünü kesmek, dağınık kabileleri Hıristiyanlaştırmak*" için geldiklerini söylüyorlardı, oysa aynı Cizvitler 1521'de İspanyol yönetimine giren Meksika'nın gümüş yataklarını fiilen işletmekteydiler. O nasıl bir faciadır, sonra konuşuruz. Nyasaland'da da aynı şey oldu. "*Misyoner*"ler altın ticaretine daldılar, Fransızlar, Almanlar üşüştüler. Bölge halkı altın ve din savaşlarıyla helak oldu. Bir mim de Cizvitlere koyun, yavrum. Hangi üst akıldıysa artık Fethullahçıları harekete geçiren, Cizvitlerin örgütlenme modeli işlerini hayli kolaylaştırmış olmalı. Her neyse.

Siz siz olun, büyük resmi görmeye çalışın. Küfredecek, lanet okuyacak kadar canınızı sıkan olayları, üşenmeyin araştırın, didikleyin. Görün ki, David Blair gibi bir adam, *Daily Telegraph, New York Times* ya da *Wall Street* gibi bir gazetenin (ya da başka bir kurumun) bir şeyi olmasının ötesinde o iş için "*yapılandırılmış*" bir kişiliktir. "Yerlerini doldurduklarını" düşündüğümüz liyakat sahibi insanlar, aynı zamanda "*doldurdukları yerle örtüşen*" insanlardır. "Liyakat" dediğimiz edimin böyle bir şey olduğunu unutmayın. Bahse konu Blair'e mesela, bir de bu pencereden bakarsanız, fütursuz küstahlığının kök nedenlerine inme imkânınız artacaktır. Özellikle de bugünlerde Türkiye'ye yerli yersiz saldıranlar kimin nesidirler, ne yerler, ne içerler bakın ki basmakalıp yorumların sapmasından korunabilesiniz. Bana gelince, "*Çin tren istasyonu*" benzetmesini hak etmediğini düşündüğüm Külliye'yi aşağıladı diye öfkeleneceğime tweet atmalıydım: "*Hadi or'dan, Tory Boy!*"

Necefli Maşrapa!.. *Çağdaş bir Haçlı Neferi, Chris de Burgh*

Chris de Burgh de nereden çıktı diyeceksiniz. Bütünü görme gayreti böyle bir şey yavrum, kafamı durduramıyorum, her olgu başka bir olgu çağrıştırıyor. Ehem-mühim ayırımı her zaman isabetli değil. "*Pop-rock*"çu Chris de Burgh'ü (d.1948) bilmeyeniniz yoktur. "Ekşi Sözlük"e girin bir bakın, ne denli sevildiğini idrak edeceksiniz: "*İflah olmaz romantik... yaşayan en*

zengin müzisyenler arasındadır, helal olsun, sonuna kadar hak etmiş olan Chris abimiz..." "Ekşi Sözlük", okuryazar gençliğimizin nabzını tutar, öyle diyorlarsa öyledir. Her neyse. Sonuncusu 2016'da olmak üzere ülkemizde müteaddit defalar "*muhteşem*" konserler vermiş. Önde gelen eserlerinden biri, "*Crusader*" yani "*Haçlı Neferi.*" Sözlerini kendisi yazmış, onlarca dile çevrilmiş, albüm milyonlarca satmış. Youtube'da var. Çevirmesem gönlüm razı değil, heyhat bir de bilseniz nasıl erindiğimi! Özgün metni de arkada,[54] ben yalapşap çevirdim, siz daha iyisini yaparsınız. Görün ki, durum budur.

"Şimdi ne yapayım?" dedi piskopos papaza,
"Bütün ömrümü bayramı bekleyerek geçirdim
Ve sen şimdi bana Kudüs düştü ve kaybedildi diyorsun,
Kâfir Suriyelilerin Kralı kutsal hacı ele geçirdi."

Bunun üzerine papaz dedi, "Ah, piskoposum, kılıçtan geçirmeliyiz onları,
Çünkü Merhametli God adil bir ödül ayarlayacak
Soylular ve günahkârlara, ve Efendimiz'in Haçlı Neferleri
Olmaya hazır şövalyeler, çağrı yaptılar tüm memlekete,
Kudüs kaybedildi,
Kudüs kaybedildi,
Kudüs kaybedildi..."

"Söyle ne yapayım?" dedi, tahtında oturan kral,
"Ama kısık sesle konuş, bir duyan olur,
Bana Kudüs'ün düştüğünü söylüyorlar
Kutsal Topraklara el koyan çileden çıkmış bir
Şarklı kâfirin eline geçmiş."

(...)

Bunun üzerine Nazır dedi, "Efendim, İspanya ve Fransa ve Almanya'daki
Düşmanlarımıza bir çağrı yapıp amansız savaşlarımızı sonlandırmalı,
Tüm Hıristiyan erleri bir olmalı ve savaşmak için toplanmalı,
Önderleri siz olacaksınız, savaş narasıyla başlayın:
Kudüs kaybedildi,
Kudüs kaybedildi,
Kudüs kaybedildi..."
Ahhh, Kudüs şehrinde yüksek bir tepede,

Suriyelilerin kralı Saladin askerleri tarafından çevrilmiş duruyordu,
Zina yaparak ve içki içerek ve horlayarak ve kendinden geçerek,
Günü kazanmış olduğu bilgisiyle güvenli...
Ayakları kan içinde ve göğsünden yaralı bir ulak geldi,
"Hıristiyanlar geliyor!" dedi, "Batı cenahında haçlarını gördüm!"
Saladin öfkeden kudurdu, hançerledi düşürdü ulağı,
Ve "Bu adamın yalan söylediğini biliyorum" dedi,
"Hıristiyanlar çok fazla kavga ederler, asla birleşemezler!
Ben yenilmezim, ben Kralım,
Ben yenilmezim, ve ben kazanacağım..."
Aslan Yürekli Rişar'ın ordusu daha da yaklaştı,
Her bölgeden askerler gece gündüz yürüyerek geldi,
Ve Haçlılar dağı aştılar ve Kudüs'ü gördüler,
Dizlerinin üzerine çöktüler ve kurtulması için dua ettiler.

Şafakla savaşa giriştiler, şehri fırtına gibi aldılar,
Süvarileri ve okçuları ve savaş makineleriyle
Şehir duvarlarını delip geçtiler,
Kâfirler kaçıyorlar ve çığlık atıyorlar ve ölüyorlardı,
Ve Hıristiyan kılıçları güçlüydü,
Ve Saladin onların zafer şarkılarını duyunca kaçtı:
"Yenilmez olan biziz, Kral olan God'dır,
Yenilmez olan biziz, ve biz kazanacağız!"

"Şimdi ne yapayım?" dedi bilge adam soytarıya,
"Bütün ömrümü Altın Kural'ı arayarak geçirdim,
Asırlar geçti ama birlikte hareket eden düşmanların
Anıları hâlâ yerli yerinde, tekrar öyle olabilir mi?

O zaman Soytarı dedi, "Ey bilge adam geçmişten dem vuran ve bir araya gelmeye ikna edilebileceklerine dair sözlerinle beni gerçekten güldürüyorsun,
Bugün savaşan, sadece tamahları ve kötülükleri insanların,
Haçlıların şarkısı gideli çok oldu,
Kudüs kaybedildi,
Kudüs kaybedildi,
Kudüs kaybedildi,
Kudüs."

Niye? Şöhrete ve paraya doymuş olması beklenen bir rock şarkıcısı niye durur durur da Aslan Yürekli Rişar'a şarkı yazar bin yıl sonra, yetmez, rahmetli Selahaddin Eyyubi'nin ne ayyaşlığını bırakır ne uçkur düşkünlüğünü? Hadi, biz dil bilmez saftirik Türkler, çoluk çocuk gider avuçlarımızı patlatırız Küçük Çiftlik Park'ta 2012'de, sonra Ülker Spor ve Etkinlikler Salonu'nda 2016'da, ondan önce Parkorman'da 2008'de ve daha kim bilir nerelerde, ne zamanlarda da, *Chris de Burgh* neden bu kadar nobrandır? Eyyubi'yi hayırla yâd eden insanların ülkesinde olduğunu bilmez mi? Bilmez ise ayıp ama bilirse daha da ayıp değil, yavrum çünkü nihayetinde atalarına sadakatla bağlı bir adamdır ve ister yandaş ister muhalif olsun Batı müziği temaları bir biçimde Hıristiyanlıkla ilintilidir. De Burgh de Oxford'dan değil hayır. Oxford'dan değil ama 1592'de Kraliçe I. Elizabeth'in Oxford ve Cambridge'i birebir modelleyerek kurduğu "Trinity College"den (*"Trinity"* sözcüğünün *Baba-Oğul-Kutsal Ruh* üçlemesi anlamına geldiğini hatırlayın) 1971 mezunu. Trinity College, Katolik İrlanda'nın topraklarını gasbeden İngilizlerin bölgedeki akademik karakolu olarak görev yapmıştı. 1595-1603, 1641-1653 sonra tekrar 1689-1691'de acımasızca bastırılan direnişlerinde oradadır. Tarihlere dikkat edin, ileride göreceksiniz, İngiltere Kilisesi (*Church of England*) mensubu "soylu" İngiliz ve/veya İngiliz kökenli İrlandalı aileler, İrlanda topraklarının hemen tümüne el koymuş, Ada'nın yoksul ve ezik Katoliklerden oluşan halkının yüzde 80'ini topraksız bırakmışlar, sonunda 1 milyon İrlandalıyı açlıktan öldüren *Büyük Açlık/Great Famine* patlamıştı. Chris de Burgh'le ne ilgisi var, menajerine sorarsanız, hiç. Oysa asıl adı Christopher John Davison (d.1948) olan sanatçı, Hindistan Kraliyet Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı, çok madalyalı İngiliz Generali Sir Eric de Burgh'ün (1881-1973) torunu; Nijerya, Zaire ve Malta'da görev yapan Albay Charles Davison'un oğludur. İrlanda'nın Wexford ilçesindeki 12. yüzyıldan kalma Bargy şatosunda yaşar. *"Helal olsun Chris abimiz."*

Necefli Maşrapa!.. Notalara dönüşen kilise çanları

Avro-Amerikan düşünce dünyasında Hıristiyanlıkla bir biçimde ilintili olmayan hiçbir değişim, hiçbir gelişme, hiçbir uygulama olmadığını bilesiniz. Fen bilimleri, sosyal bilimler, beşeri bilimler, sanat, edebiyat, müzik alanlarındaki değişimler, icatlar, keşifler veya pratikler, yerleşik dini öğ-

retiye duyulan muhabbetten değilse, muhalefetten doğar. Johann Sebastian Bach (1685-1750) gibi "müzik evrenseldir" dedirten bir adam mesela, Bach'ı "Bach" yapan, Kutsal Metinleri (özellikle de "Meseller") bestelemiş olmasıdır. Müzikten anlayan birilerine sorun göreceksiniz, kilise çanları mesela notalara dönüşür; prelüdlerin uzunluğu, vurguları, ifadeleri (canlı, ağır, yumuşak vs.) İncil ayetlerini referans alır ve yorumlar. Hangi melodinin, hangi ayete ait olduğu hususu başlı başına bir uzmanlık konusudur, zaten müzik bilimi de böyle böyle oluşur. En ünlü şairleri, John Donne (1572-1631), John Milton (1608-1674), William Blake (1757-1827), Gerard Manley Hopkins (1844-1889), Hıristiyan temalarını işler, antolojilerde "Hıristiyan Şairler" olarak geçerler. Dante'yi (1265-1321) duymamış olanınız yoktur, keza Oscar Wilde'ı (1854-1900) mutlaka bilirsiniz. Bu muhteşem oyunların yazarı, romancı, kısa öykücü ve şair İrlandalı Katolik, eşcinseldir. Eşcinsellik, Hıristiyanlıkta "*mortal sin*" yani *God*'ın asla affetmeyeceği ölümcül günahların arasında sayılır. Görün ki, bu nedenle hapse atıldığında kendisini İsa Mesih'le özdeşleştiren dizeler yazar. Neden, çünkü kendisini insanlık için feda etmiş olan Mesih gibi, o da çile çekmektedir; her iki ıstırabın kök nedeni "aşk"tır. Bu temaya aşina olduğunuzu tahmin ederim. "*LGBT Hıristiyanları*" derler, Oscar Wilde - W. H. Auden (1907-1973) ikilisi, eşcinsel Hıristiyan şairlerin en yetkinleri sayılırlar. Her neyse. Son Papa'nın, Francis olmalı, Katolik akaidinin sarih hükmüne rağmen eşcinsellerin kilise evliliklerine izin vermesinin altında bu argümanın yattığını bilesiniz. Nihayetinde "*Yanılmaz*" Papa bile "*Ben kimim ki, ilişkilerinde İsa Mesih'i arayan kulların önüne dikileceğim*" demek noktasına gelmiştir. Eşcinsellerin kilise nikâhını günümüzde bile bu denli önemsiyor olmalarının telmihini ayrıca düşünün, yavrum.

Aklımdayken, Wilde'ın mahkûmiyeti sırasında yazdığı "*The Ballad of Reading Gaol*" diye çok ünlü bir şiiri vardır. Eliniz değdiğinde Türkçesine (*Reading Hapishanesi Baladı*) bir bakın diyeceğim ama kendisi de olağan dışı bir şair ("*Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu, Birinciliği beyaza verdiler*", hatırladınız mı?) olan Özdemir Asaf (1923-1981) bile baladı "*sekülerleştirmek*"ten kendini alamamıştır. Ne onunki ne de diğer çeviriler, Wilde'ın İsa Mesih'ten medet umduğunu yansıtmazlar. Oscar Wilde gibi bir adama dini temalar yakıştıramadıklarından olsa gerek diye düşünürüm. Dönemin ideolojik temayülleri öne çıkarılır, cezaevlerinden evrensel yakınmalar vurgulanır. Bir örnek: "*Zindan Müdürü sert adamdı. Yönetmelik'e sıkı*

sıkıya bağlıydı. Hekim'e göre de ölüm, yalnızca bilimsel bir vakaydı. Rahip ise günde iki kez gelirdi ve bir risale bırakıp giderdi."

Rahmetli Ahmet Kaya'nın dizeleridir dense yadırganmaz, değil mi? Oysa aslı *"The Governor was strong upon The Regulations Act: The Doctor said that Death was but A scientific fact: And twice a day the Chaplain called And left a little tract."* Yani, zindan müdürü değil, aslında zindan *(dungeon)* da değil, Wilde hapishane *(gaol)* demeyi tercih ediyor. Müdürün "sert" bir adam olması çevirmenin katkısı, özgün eserde yok. Sıkı sıkıya bağlı olduğu söylenen "yönetmelik" değil, meclisten geçmiş "yasa". Hekimin söylediği, ölümün bilimsel bir *"vaka"* değil, bilimsel *"gerçek"* olduğu, arada büyük fark var çünkü Wilde bilim adamlarına da sitem ediyor. Günde iki kez uğrayıp giden de yetkin bir "rahip" *(priest)* değil, hapishanenin "din görevlisi" *(chaplain)* ki düzeysizlik ima eder. Nitekim adamın bıraktığı metinler de risale değil "vaaz"lardır muhtemelen kendi yazdığı. Her neyse. Ne demek istediğimi anladınız.

Pencere: *"Ars Goetia"*, Hazreti Süleyman'ın büyü kitabı

"Christiandom" vârislerinin zihni yapılanmasını anlatmaya kalkınca, *"Ars Goetia"*dan bahsetmemek olmuyor, yavrum. Şimdi bizim inancımızda Hazreti Süleyman'ın büyüyle, tılsımla işi olmamıştır.[55] Diyanet Ansiklopedisi de bizi bu konuda temin eder. Kur'an buyruğu karşısında boynumuz kıldan incedir, ne ki hazret, Yahudi ve Hıristiyanların gözünde de peygamber sıfatıyla şereflendirilmiş olmadığı halde, 1300'lü yıllardan itibaren tedavüle giren *"Süleyman'ın Büyüleri"* nam kitap, Avrupa'da adeta tanrı buyruğu muamelesi görür; yetmez, siyasi konjonktür doğrultusunda şu ya da bu şeytanın şu ya da bu halklarda tenasüh ettiği (reenkarne olduğu) saptanır, egemenlerin hattıharekâtı ona göre tanzim edilir. İşin ucu, gün olur Ingolstadt'ta (Bavyera), gün olur Salem'da (Massachusetts) cadı yakmaya kadar gider. Bu meyanda, farmasonların tekinsiz işlerle suçlanıyor olmalarının temel nedenlerinden birinin de, *"kardeşlik"*lerinin kökenlerini *"Usta Büyücü"* Hazreti Süleyman'a, Süleyman Mâbedi'ne/Tapınak'a bağlamaları, onu kutsallaştırmaları olduğunu bilesiniz.

Öte yandan, "şeytan" üç aşağı beş yukarı bildiğimiz şeytandır, yavrum. Nitekim yeryüzünde bir kavim yoktur ki, kendi çapında bir şeytanı olmasın.

Toplum *"geliştikçe"* yani dili, edebiyatı karmaşıklaştıkça, "şeytan" kavramı da ona paralel olarak gelişir. Bizim Albız, lohusalara musallat olan kızıl saçlı, kırmızı elbiseli, atların yelelerini örmekten keyif alan (her nedense!) bir kadındır da, Goethe'nin şeytanı Faust'la bambaşka şeylerin pazarlığını yapar.

İbrahimî dinlerdeki hikâyesi de üç aşağı beş yukarı aynıdır. Yahudiler "Samael" olarak bilirler ("Azazel" diye de rastlayabilirsiniz), Hıristiyanlıkta, *"Lucifer"* sözcüğü yaygındır, biz "İblis" deriz. Hasılı Tanrı katında itibarlı bir melek iken, O'nun yarattığı ama kendisinden daha güçsüz olan insanoğluna itaat etmeyi reddeden, bu nedenle lanetlenen ve cennetten kovulan varlık. Bu böyle de, bizim "İsrailoğullarına gönderilen bir hükümdar-peygamber"[56] olduğuna inandığımız Hazreti Süleyman'a ait olduğu söylenen, *"Clevicula Salomonis Regis"* ya da *"Lemegeton"* adında bir "şeytanbilim" *(demonology)* kitabı vardır. Latincesini internetten doğruladım, yavrum, İngilizcesinin *"Lesser Key of Solomon"* olduğunu biliyorum ama asla çevirmeye kalkışmayacağım. Aytunç Altındal yaşıyor olsaydı ona sorardım, heyhat, o da rahmet istedi, sabah sabah.

1600'lü yılların ortalarında (tarihlere dikkat edin kuzum, az önceki okur-yazar oranlarıyla kıyaslayın) derlenen bu kitabın birinci bölümü (dört bölüm daha var) *Ars Goetia*'da tam 72 şeytanın adları sıralanır (ben listeleyemeyeceğim, çok merak ediyorsanız, girin internetten bakın) hatta resimleri çizilir, yetmez, türlü çeşitli büyü yapım yöntemleri anlatılır.

Kitabın içeriğini değil ama şeytanı *"bilimsel araştırma"* konusu yapan kafa yapısını zinhar gözden ırak tutmamak lazım, yavrum. Neyse ki, gözünü sevdiğim küreselleşme sayesinde bu mahut kitap artık bizde de var. Bir işgüzar tarafından, *"Tılsım ve Maji Sanatı"* adıyla, güya Türkçeleştirilmiş olup *"maji, majisyen"* gibi olayın gerçek mahiyetini saklayan uydurma ama "Avrupai" ses veren sözcükler kullanılarak, ülkemizde yeni yeni palazlanan *New-Age* pazarını hedeflemiş, *"maji doğa felsefesinin muhteşem bir ürünüdür, majisyenler doğanın sırlarına majiyle ulaşırlar"* şeklindeki tanıtıcı ahkâm, ne dine, ne bilime, ne de Stephen Hawking'in damgasını taşıyan 21. yüzyıl teknolojisine hizmet eden, batılın kaşınmasından ibaret gayretkeşlik olarak raflardaki yerini almış bulunmaktadır. Siz siz olun, çoluğunuza çocuğunuza sahip çıkın yavrum. Böyle diyorum ya, sözlerim sizi yanıltmasın.

Türkiye'nin birtakım "gizli güçler" tarafından yönlendirildiğini düşünenlerden değilim. Ne her koyunun altında bir buzağı ne de hükümetlerin,

sivil toplum kuruluşlarının ya da her kimlerse artık, geleceğimizi etkileyen kararlarının ardında meşum entrikalar ararım. Dünyamızın kaderini, farmasonların, ruhiyatçıların, nevzuhur New Age tarikatlarının, İlluminati, Bilderberg, hatta mafya gibi örgütlü oluşumların belirleyebileceklerine de inanmam. Bana göre, en kötü ihtimalle şerrin kazanma şansı, hayrın kazanma şansı kadardır, yavrum, daha fazla değil. "*God*" inancının bile gel-git olduğu bir dünyada, ne kara cübbeli üstatların, ne Kabalacıların, ne Güllü Haçlıların, ne de finans baronlarının kalıcı tehlike arz etmeleri mümkündür ama kafa şişirdikleri de bir vakıadır.

Yaşımı aldıkça aklımıza mukayyet olup kendi hayırhah sazlığımıza sahip çıkmanın önemine daha çok inanır oldum. Her kışın sonunun bahar olduğunu hep biliriz de, sabır zemheriye kâr etmediği de var. Biz ocağın tüttüğünden emin olalım, gerisi Allah kerim. Toprağı bol olsun, Maynard Keynes'in dediği[57] gibi, "uzun vadede hepimiz ölmüş olacağız nitekim."

Pencere: "*Malleus Maleficarum*", Heinrich Kramer

Umarım bu büyülü, tılsımlı, şeytanlı muhabbetten sıkılmıyorsunuzdur, yavrum. Ben sıkılıyorum, itiraf edeyim. Gelin görün ki, ister Washington'u mesken tutan *deist* ya da farmason kurucular, ister New England'da mukim İngiliz Püritenleri olsunlar, ABD'de insanların akıllarını "şeytanla" bozmuş oldukları bir dönem yaşadıklarını bilesiniz. Aslına bakarsanız bu durum aynı dönemde Avro-Amerikan medeniyetinin bütünü için de geçerlidir. Shakespeare'i hatırlayın, hemen hiçbir oyunu yoktur ki doğaüstü olaylara bir biçimde yer vermesin. İncil ki, tartışmasız en çok satan kitabıdır dünyanın, 1650'lerde Hazreti Süleyman'ın *Ars Goetia*'sı çıkıncaya kadar 1487 tarihli "*Malleus Maleficarum*" denilen bu bu büyü kitabının İncil'den daha fazla sattığı söylenir. ("Büyü" kelimesini, sözlük anlamında yani "*doğa kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, sihir, füsun, bağı*" manasında kullandığımı da belirteyim de yanlış anlaşılma olmasın.) Eski Yunan'da, Eflatun'da, Sokrat'ta var, hatta "*demonoloji*" diye bilinen ilk sistematik cinler bilimini kuran Plutarkos'un (45-120) kitabının

16'ncı yüzyıldan 19'uncu yüzyıla kadar Roma Katolik papazlarının *"cin çıkarma"* seanslarının el kitabı olduğu söylenir.

"Malleus Maleficarum"un Türkçesi, *"Cadı Çekici"*, daha iyisi *"Cadı Balyozu"*. Kristof Kolomb'un yeni bir kıta olduğunu bilmeden öldüğü Amerika'ya üst üste seferler düzenlediği yıllarda, Papa VIII. Innocent'ın (1432-1492) has adamı, Heinrich Kramer isimli bir Alman keşiş tarafından kaleme alınmış. Papa VIII. Innocent'ı, Cem Sultan'dan hatırlarsınız. Talihsiz şehzade sığınmak için bula bula bu papanın Rodos-Malta Şövalyeleri Tarikatını bulmuştu, sonra da Vatikan'ın elinde oyuncak olduydu fakir. İlber Ortaylı'nın ifadesiyle, *"her türlü zehrin ve ustaca zehirlemelerin üstadı olan Papalık ustaları talihsiz şehzadeyi zehirledi... Asırlar geçti ama bugün bile Osmanlı Hanedanı üyeleri, onun torunlarını aralarına kabul etmezler."*[58] Rodos-Malta Şövalyeleri'nin Hıristiyan Batı'nın simgesi haline gelmiş kırmızı haçları gözünün önüne gelince ayrıca üzülüyor insan, Aslan Yürekli Rişar'ın (1189-1199) ordularından St. George'un üniformasına, Ku Klux Klan'dan Ruskin'in lahdine her yerde karşımıza çıkar bunlar. Her neyse.

Fevkalade gayretkeş olduğu anlaşılan bu Alman keşiş Heinrich Kramer (1430-1505), Vatikan çevrelerinde ateşli vaazlarıyla göze giren bir engizisyon "Sorgucu"su (*"Inquisitor"*), aynı zamanda Salzburg Başpiskoposu'nun sağ koludur. Salzburg, Avusturya'nın önde gelen prensliği, Roma Katolikliğinin en önemli merkezlerinden biri sayılıyor. Diğer taraftan, Papalığın *"Archivum Secretum Apostolicum Vaticanum"* dedikleri bir gizli arşivi vardır. "Sıradan halk"ın erişimine izin verilmeyen kutsal metin ve dini evrakları, bu arşivlerin uzunluğu seksen kilometreyi aşkın (50+ mil) raflarında saklarlar. Rafların "Kara Arşivler" dedikleri büyük bir bölümü büyü kitaplarına ayrılmış olup kalanında Hazreti İsa'nın evliliğine ve çocuklarına ilişkin belgeler, hatta İsa diye birinin yaşamadığına dair vesaik saklanır ki, bunlar açığa çıktıkları takdirde dünyayı altüst edecek *"Secretum"*, sırlardır diye bilinir. İşbu, Heinrich Kramer, Vatikan arşivlerine dalar. Hazreti Süleyman'a mal edilenler (az önce konuştuğumuz "Clevicula Salomonis Regis") de dahil olmak üzere, büyü ve büyücülük üzerine ne bulursa, hikâyeler, masallar, itiraflar, ithamlar, anekdotlar, tutanaklar, hatta karabasan kurbanlarının itirafları dahil, toplar, dağınık metinleri bir araya getirir, olgulara dayalı bilimsel belgelermişçesine kitaplaştırır. Böylece, Ortaçağ Avrupa'sının en rezil yapıtı, *"Malleus Maleficarum"* ortaya

çıkar. İşin garibi, bu kitap bugün bile büyücülük hakkında yazılmış önemli bir "*bilimsel inceleme*" sayılmaktadır, bilesiniz. Bu da böyle.

Kramer'in aynı zamanda usta bir pazarlamacı olduğu, *Malleus Maleficarum*'u VIII. Innocent'a kitap daha maket aşamasındayken takdim etmiş olmasından bellidir. Papa hazretleri, "*cadıların itlaf edilmeleri gereğinin yasal ve dinbilimsel gerekçelerini sunan*" eseri pek beğenir, "*Summis desiderantes*" denilen[59] ünlü fetvasını yayınlayarak destek atar, 1484. Görün ki, "*cadıların ve efsuncuların sahiciliğini teyit eden, sorguculara yargılama yetkisi tanıyan*" papalık fetvasını kaleme alan da Heinrich Kramer'in bizzat kendisidir. Papa'ya imza atmak kalır. Kramer, kitaba "*Summis desiderantes*"i de ekler, son düzeltmeleri yapar, piyasaya çıkarır, yıl 1486. Okuma yazma oranı erkeklerde yüzde 10'dan az, kadınlarda 0.

Papalık icazetli kitabın, cadı avcılarının, sorguculların, işkenceci ve cellatların el kitabı olarak kullanılmaya başlanması böyle. Bu böyle ama sizi yanlış yönlendirmeyeyim. Sanmayın ki Hıristiyan camiasında *Malleus Maleficarum*'u eleştiren, cadıların ve onlara ilişkin ahkâmın hurafelerden ibaret olduğunu düşünen kimse yoktu. Vardı, kitabın satış rekorları kırdığı günlerde, Hıristiyan Reform'unun büyük isimleri, Martin Luther (1483-1546) hatta Desiderius Erasmus (1466-1536) hayattaydılar. Ne var ki, Heinrich Kramer olası muarızlarına karşı önlem almayı ihmal etmez, *Malleus Maleficarum*'un daha ilk sayfalarından itibaren uyarılar peş peşe gelir: "*Mevcudiyetlerine inanılsın veya inanılmasın, cadı dediğimiz varlıklar Katolik itikadının asli bir parçası olup aksi düşüncede ısrar, dalalet içinde olunduğunun açık göstergesidir.*"[60]

Şimdi, "dalalet" *(heresy)* sözcüğünü, "doğru yol"dan, yani İsa'nın yolundan ayrılma, sapkınlık anlamında kullandıklarını düşünürseniz, Luther ve Erasmus gibi (daha sonra göreceğiz) dinde ihtilal değil reform peşinde koşan adamların, VIII. Innocent'ı üzerlerine sıçratmaktan kaçınacaklarını tahmin edersiniz. Öyle de oldu, yavrum. Reform liderleri *Malleus Maleficarum'a* doğrudan karşı çıkıp aforoz edilme, toptan etkisizleştirilme riskini göze almaktansa, muhalefetlerini oturdukları yerlerinden sürdürmeyi tercih ettiler. Anlaşılmayacak bir tercih de değildi belki, lakin hani "idare-i maslahatçılar esaslı devrim yapamazlar" deriz ya, o söylem gerçekleşti. Luther'ciler, Anglikanlar, Presbiterler, Episkopaller, Kalvinistler, Baptistler derken, Pilgrimler, Püritenler, Mennonitler gibi dağın fare do-

ğurduğunu düşünen cemaatler, reformcu hareketlerden koptular, kendi tarikatlarını kurma yoluna gittiler.

Dağın fare doğurduğundan, dinde reform adı altında koparılan onca patırtının papalık makamının boşaltılmasından ibaret kaldığından yakınıyor, eskinin Katoliğinin günün "Anglo-Katoliği" olarak yaşamaya devam ettiğini iddia ediyorlardı ki, haksız değiller. Londra'daki Westminster Abbey'nin şaşaası, Vatikan'daki San Pietro bazilikasının şaşaasını aratmıyor. Nitekim Church of England müntesiplerinin bir adı da "Katolik Anglikan".

Deistler, farmasonlar şöyle dursun, kimi batıni, kimi zahiri yüzlerce Hıristiyan tarikatının ortaya çıkması böyle. "Reform"a bir de bu pencereden bakarsanız, dinde ıslahat hareketinin bir neticesinin de Hıristiyanlığın atomizasyonu olduğunu da görürsünüz. Bakiye tarikatların en dayanıklısı, *Church of England*'ı (Anglikan Kilisesi) Katoliklikten kalma zararlı unsurlarından temizlemek üzere 16. yüzyıldan itibaren harekete geçen *Püritenler*. Olsun. *Malleus Maleficarum*'dan esinlenen bir kitap da onlardan gelir: *"Memorable Providences, Relating to Witchcrafts and Possessions"*, mealen: *"Büyücülük ve cintutmasına dair unutulmaması gereken ilahi kelam."* Massachusetts yerleşkesini anlattığımda bahsetmeyi unutturmayın.

Pencere: "*İman esası*" olarak büyü ve cadılık

Hani deriz ya "farklı dünyaların insanlarıyız" diye, gerçekten de öyle. Şimdi bir dünya hayal edin ki, aslında "İblis"in krallığı olsun. Tahta kurulmuş oturan "İblis", saltanatını cehennemin bir numaralı simsarları (*minions*) olan "*cadı*" kullarıyla birlikte sürdürüyor olsun. Yetmez, ruhlarını "*kara büyü*"ye satmış olan bu cadıların asli görevleri, İblis'in bir numaralı rakibi olan "*God'ın sevgili kulları*"na eziyet etmek olsun. Sürülere kıran girmesinden hasadın kötü gitmesine, damdan ya da ağaçtan düşmekten baş ağrısına kadar kontrol edemedikleri her olumsuzluktan "*cadıların*" sorumlu olduğuna ciddiyetle inandıkları bir yaşamları olsun. Ve marazi olduğu kadar da ürkütücü olan bu dünya görüşü, bir metafor değil, cahil gevezelikleri ya da batıl inançlar olarak da değil, *fiili bir durum* olarak yaşanıyor olsun. Öyle içten bir samimiyetle yaşanıyor olsun ki, Cotton Mather gibi Harvard mezunu, Glasgow Üniversitesi'nden doktoralı bir ilahiyatçı tutup az önce

bahsettiğim *"Memorable Providences, Relating to Witchcrafts and Possessions"* (mealen: "Büyücülük ve cintutmasına dair unutulmaması gereken ilahi kelam") diye "şeytanın akıl hastalıklarındaki rolü"nü anlatan bir *tıp ders kitabı* yazabilsin. Cotton Mather da kim, Harvard ne?

Cotton Mather (1663-1728), Amerika Birleşik Devletleri'nin en muhterem atalarından Increase Mather'ın oğlu (1639-1723), Richard Mather'in torunu (1596-1669), üçüncü kuşak Püriten papaz. Dede Mather, İngiltere'de (Liverpool) hayli başarılı bir vaiz iken, *Church of England* protokolünde ikinci sırada yer alan York Başpiskoposu tarafından ibadet adabına uymadığı, üstüne üstlük on beş yıllık papazlık kariyerinde cübbe giymediği gerekçesiyle açığa alınan adamdır. Niye cübbe giymez çünkü kırmızı kadife cübbe Katolik şaşaasının sembollerindendir, oysa Peder Richard inancın en yalın şekliyle yaşanması gerektiğine inanır. Göreve iadesi için yapılan girişimler Başpiskopos'un *"yedi piç peydah edeydi, bundan iyiydi"* (bu bilgi Britannica Ansiklopedisi'nden!) şeklindeki ağır tepkisiyle karşılanınca, bir *"Pilgrim"* kafilesine katılır. Amerika'nın tarihe geçen sayılı hortumlarından birinden kurtulmayı başarır, Boston Limanı'na çıkarlar, yıl 1635. 1636'da Boston'da hocalık etmeye başlamıştır.

Pencere: *"Her Püriten biraz Yahudi'dir"*

Pilgrim kafilesi dediğim, hacılar, yavrum. *Pilgrim*'in kelime anlamı "hacı", *Pilgrimage*, "hac" demek. *Pilgrimler,* Püriten olmakla birlikte, *"seperationist"* (ayrılıkçı) bir cemaattir; *Church of England*'ın bünyesinde mündemiç Katolik unsurlardan asla kurtulamayacağına, bir biçimde hep Roma'ya bağlı kalacağına kanaat getirdikleri için kopan, kendi yollarına giden köktenci inananlar. İngiliz Püritenlerin hepsi ayrılıkçı değillerdi, yavrum. 1620'de Hollanda tarikiyle gelen bu ilk *"Azizler"* kafilesi (az sonra) ne İngiliz ne İskoç, hiçbir ulusal kiliseyle bağlantı istemeyen insanlardı. Nitekim daha gemiden inmeden önce müstemlekeleştirecekleri toprakların anayasasını (*"Mayflower Compact"*) hazırlayıp imzalamayı ihmal etmediler.

"Hac"ı, Kudüs'e, Mekke'ye düzenlenen seferler gibi düşünmeyin. Buradaki anlamı, dervişlerin *"mutlak hürriyeti seçip Hakk'a teslim olmak"*lıklarını çağrıştırır. Amerika'nın bakir topraklarında inzivaya çekilerek dış müdaha-

lelerden uzaklaşmak, kendilerini *God*'dan alıkoyan teferruattan kurtulmak, uhrevi saadete *(beautitude)* giden yolda ilerlemek peşindedirler. *'Nuke' Türkiye!*'den[61] aşağıdaki şu pasajı mütalaa edin, yavrum. Rab Yehova'nın İsrailoğullarına Kenan diyarını tahsisiyle, *God*'ın *Pilgrimlere* Amerika kıtasını tahsisi arasındaki ilahi irade birlikteliğine mim koyasınız.

"Ne kral, ne papa, ne piskopos, ne de dinsel sanatın kandırmacaları! Bedensel hazlardan arındılar, ruhlarını pürüpak ettiler. İşkencelere düçar oldular, God'ın adını ağızlarından düşürmediler. Sonunda mükâfatını gördüler. Yehova onları 'seçti' ve 'toprak vadetti.' Cemaat reisleri John Winthrop (1587-1649) 'Yeni İsrailoğulları olarak seçildiklerini' anladı. Yehova'ya inandı. Müritlerini topladı. Yeni dünya'yı 'İsa adına fethetmek' üzere yola çıktılar. Yehova sözünü tuttu, İsrailoğullarını Kızıl Deniz'den geçirdiği gibi geçirdi Püritenleri, Okyanustan. Sözünü tuttu, Yeni Filistin'e, yani Massachusetts'e *getirdi. Karaya ayak basar basmaz, John Winthrop tuttu, İsa'nın ilk öncü karakolu'nu inşa etti; 'Mesih yeryüzüne geri dönüp kendi krallığını ilan edeceği zaman hazır bulunsun' diye de 'bir tepe üzerinde bir şehir' başlattı. Yehova sözünü tuttu, 'Yeni Kudüs'ü,* yani Boston'u *kutsadı."*

Amerikan insanının zihniyetini oluşturan iki ana damardan birisinin George Washington, Thomas Jefferson gibi *deist* veya *farmason* olan *"Kurucu Babalar"*ın söylemleri, diğerinin *"Pilgrim Fathers"*ın benimsedikleri *"azizlik mertebesi"* olduğunu bilesiniz. Görün ki, *"azizlik mertebesi"*nin öngördüğü salahiyet, Papa'nın *"Yanılmazlık"* iddiasıyla da örtüşür, yavrum. Kadim Roma'nın *"'sezar' fikri ve görkemi, Batı dünyasının müstakbel liderlerine ilham kaynağı oldu"* diyen Pillalamarri'nin söylemek istediği de biraz budur: "Uhrevi ve dünyevi otoritenin tek adamda buluşmuşluk hali." Temelinde *"God's mandate"* yani *God*'ın "seçtiği" kullarına *salahiyet* devretmek, mazbatalarını vermek itiyadı yatar. ABD'nin özenle yansıttığı bir elde haç, öteki elde kalaşnikof (pardon, AK-47) *"takva ehli süper güç imajı"*nın kökenleri de buradadır. *"God"* kavramı, Rabbülâlemin olmaktan çıkarılıp münferit bir halkın kaprisli hamisine indirgendiğinde *"hepimiz Allah'ın kuluyuz"* şeklindeki dünya görüşü kadük oluyor, yavrum. İnsana "salt insan olduğu için" özen göstermek, korumak, kollamak anlamsız bir egzersiz haline geldiğinde, merhamet, hoşgörü, barış gibi değerler evrensel olmaktan çıkıyor, tekil cemaatlerle sınırlı adaptan ibaret kalıyorlar. Adaba riayetsizlik olsa olsa kabahattir zaten, günah sayılmıyor.

Sanmam ki *"Her Amerikan Püriten'i biraz da Yahudi'dir"*[62] dendiğini duymuş olasınız: *"Püritenler, İncil'i saplantı haline getirmiş, İngiltere'deki siyasi mücadelelerini İbranilerin Firavun ya da Babil Kralıyla yaptıkları tarih öncesi savaşlarla özdeşleştirmişlerdi. Kadim İsrail'i öylesine güçlü bir şekilde benimsediler ki, Eski Ahit (İbrani İncil'i) kendi kitapları oldu... Nitekim Püriten New England kültürü en başından itibaren Yahudi temalarıyla derin ünsiyet yansıtır. Yeni Dünya'nın el değmemiş toprakları Püritenlerin Zion'uydu. Tarihte hiçbir Hıristiyan cemaati yoktur ki, İsrailleri Massachusetts Körfez müstemlekesinde yerleşen ilk Püriten kadar içselleştirmiş olsun. Kendilerini 'İsrail çocukları' olarak görüyor, God'ın seçilmiş kullarının Tevrat'ta anlatılan dramatik yaşamlarının birebir aynısını kendilerinin de yaşadığına inanıyorlardı. God'ın onlarla yaptığı Kutsal Ahit'e sadık kalacak, O'nun emirleri doğrultusunda yaşayacaklardı. Kendilerini Eski Dünya'nın (İngiltere'nin) günahkâr dini düzeninin kurbanları olarak gördükleri için, zamanın Yahudilerine özel sempati beslemekteydiler. Cotton Mather dualarında Yahudilere sürgit gönderme yapar, God'ın 'Sevgili Halkı' olduklarını yinelerdi. Püriten zihini formatlayan, kişiliğini şekillendiren, kavramlarını oturtan Yahudi İncil'idir."* İyi ya.

1620'de, yüz iki kişilik bir kafile halinde İngiltere'nin Plymouth Limanı'nda o meşhur *"Mayflower"* isimli tekneye doluşur, iki ay süren çok zor bir seyahatten sonra New England'da, Massachusetts'in Plymouth sahillerinde karaya çıkarlar. New England kışı her zaman yamandır ama o yıl özellikle soğuk olur, kafilenin yarısından fazlası ölür. Şimdi, Amerika'ya ilk ayak basan İngilizler bunlar değil. On üç yıl kadar önce, 1607'de Virginia'ya gelmiş, bir o kadar zor şartlar altında Jamestown'da tutunmuş olanlar var. Buna karşın, ABD'nin ulusal destanını Pilgrimlerin yaşam mücadelesi oluşturur, yavrum. Amerika'ya göç değil, *"hicret"* etmiş oldukları söylemi öyküyü efsanevi bir havaya büründürür, hamaset katar. Sekter oldukları kadar da sofu olan bu insanların ABD'yi kendi *"ruhlarından üflemek suretiyle halk etmiş"* olduklarını söylemi geliştirilir. Kullanılan ifade aynen budur, yavrum, *"ABD'yi kendi ruhlarından üflemek suretiyle halk etmiş"* insanlar. Yeni Dünya'ya akan onca tarikat arasından sıyrılıp güçlenmiş olmalarını bağımsız ruhlu, olağanüstü çalışkan ve dini bütün olmalarına bağlarlar. Teknenin adına da mim koyun; Amerika'ya *"Mayflower"*la gelmiş olmanın *"soyluluk"* ima eden bir yanı vardır, bu algı zaman içinde *"Daughters of American Revolution"* (k. 1890) gibi ırkçı-milliyetçi-varlıklı-sosyetik derneklere evrilir.

Baştan söyleyeyim, Hıristiyan akidesinin (akidelerinin!) bütünlüklü tahlili haddime düşmüş değil, o işlerin piri rahmetli Aytunç Altındal'dı (1945-2013), onu da çok genç toprağa verdik. 2000'li yılların en azından ilk çeyreğinde bölgemizi hâk ile yeksan eden *neo-con* kafa yapısının ve *İslamofobi* hezeyanının asli unsurlarına dikkatinizi çekmeye, bu işlerin buraya nasıl geldiğine dair fikriniz olsun diye uğraşıyorum, hepsi bu. Umarım, 21. yüzyılın nasıl bir telkine gebe olduğunu kestirmenize yardımcı olurum. Resmi doğruya yakın verebilmek için hayli geriden almak zorunda kalacağım, sıkılırsanız kapatın bu pencereleri, başkalarını açın.

Mesele kabaca şu: Eski Ahit'in Tekvin (*Genesis*) suresinin ikinci ayetinden itibaren, bizim Cennet, Aden ya da İrembağı olarak bildiğimiz "*Garden of Eden*"da biri "*İyilik ve Kötülük Bilgisi Ağacı*" (kısaca, "Tree of Knowledge"), diğeri "*Hayat Ağacı*" ("Tree of Life") olmak üzere iki ağaçtan söz edilir. Âdem ile Havva, malum, *God*'ın sözünü dinlemez, Bilgi Ağacı'nın meyvesini yer, "*masumiyet*"lerini kaybeder, *doğruyu* ve *yanlışı* öğrenirler ki bu bilgi *God*'a ait bir öznitelik (*attribute*) olup "İlk Günah"ın (*Original Sin*) cezası, ölümlü olmaya mahkûm edilmektir. Peki, ölürler mi, hayır, ölmezler. İncil'e göre üç tür ölüm vardır: bedenin öldüğü, *fiziki*; ruhun bedenden ayrıldığı, *ruhani*; bir de insanın *God*'dan tamamen koptuğu, *ebedi* ölüm. Âdem ile Havva fiziki olarak ölmezler, hatta Âdem 930 yıl yaşar ama *God*'ın huzurunda duramaz olurlar ve Rab onları cennetinden kovar: "*Böylece Rab onu Aden bahçesinden, kendisinin içinden alındığı toprağı işlemek için çıkardı.*"[63]

Rabb'in yasakladığı tek ağaç "Bilgi Ağacı" değil, bir de "*Hayat Ağacı*" vardır. Bu ikinci ağacın meyvesini yemeleri halinde bu defa da sonsuza dek yaşamaları, *God gibi* olmaları söz konusudur. Üstelik Âdem ile Havva'nın ölümsüz olmaları halinde *Rab*'den tamamen kopuk bir yaşam sürdürmeleri de mümkün olacağından, *God*'ın razı gelebileceği bir gelişme değildir: "... *İşte, adam* (yani insan, yani Âdem) *iyiyi ve kötüyü bilmekle bizden biri gibi oldu; ve şimdi elini uzatmasın ve Hayat Ağacı'ndan almasın, ve yemesin ve ebediyen yaşamasın diye...* Rab, *Hayat Ağacı'nın yolunu korumak için Aden bahçesinin şarkına Kerubileri, ve her tarafa dönen kılıcın alevini koydu;*"[64] "Kerubiler"den kasıt, melekler, yani "*Keribiyyun*".

Ne var ki, bu yorum Havari Pavlus ve ekürisinin yorumudur, onun *"münkir"* ilan ettiği gnostik tarikatlar *"Tree of Knowledge"*a farklı bir anlam yükler, *"İrfan Ağacı"* derler. O da üç aşağı beş yukarı (yüzlerce versiyon olduğundan üç aşağı beş yukarı diyorum) şöyle bir şeydir: *"İrfan/gnosis* ağacı, Tanrı'yı ve Tanrı'nın eserlerini tanımaya *'açılan bir kapı'* mahiyetindedir. *God*'ın bu âlemi neden yarattığına, tabiat ile Yaratıcısı arasında nasıl bir ilişki bulunduğuna, denizlerin, suların, yıldızların, canlı cansız tüm mahlukatın özniteliklerinin neler olabileceğine dair bilgiye *'Tree of Knowledge'* vasıtasıyla ulaşılır."

*"Hayat Ağacı"*na gelince, gnostiklere göre kutsal metinlerde bahsedilen *"ebediyen yaşamak"*tan murat, Rabb'e erişmek, Rabb'i tanımak, Rabb'in varlığında erimek, O'nunla bütünleşmek hadisesidir. *"Ölümsüzlük"*ten anlaşılması gereken *"madde içinde tutsak kalmış"* olan ruhun serbest bırakılması, Rabb'ine ulaşmasına izin verilmesi. *Birey* kurtuluşunu kendi hazırlar. Bu bağlamda, aklın, kuramın, itikadın, dogmanın ya da İznik'te (veya Roma'da veya Konstantinopl'da) toplananların açıklamaları, aldıkları kararlar, düzenledikleri ilmihaller, Rabb'in (ve dolayısıyla) evrenin, dünyanın ve tabiatın özniteliklerini kavramaya kifayet etmeyecektir. Nitekim insan son tahlilde Rabb'in karşısına grup olarak değil kişi olarak çıkacak, hesabını *bireysel* olarak verecektir. Hal böyle olunca, otoriteye itaat ve teslimiyet, Rabb'e giden yolu açmakta aracı olduğu sürece söz konusudur, başka türlüsü kabul edilemez.

Pavlus'un tasavvur ettiği, sonra da Roma'nın muhkem bir devlete dönüştürdüğü Hıristiyanlıkta gnostiklere yer olamayacağını tahmin edersiniz yavrum. Aynı şekilde Gnostiklerin de Kilise ya da devletle işlerinin olmayacağını da tahmin edersiniz. Nitekim İncil'in *özgün mesajını* izlediklerini iddia eden cemaatler olarak ana akım iktidar kanallarının dışında, yerleşik düzene muhatap olmamaya çalışarak yaşamayı sürdürürler. Sohbetimizin başında Avrupa Devletleri'nin yeni yeni iskân edilen Amerika kıtalarına ihraç edip kurtulmak istediklerinden bahsettiğim *"bakiye cemaatler"* buralardan türerler, yavrum. (Aklımdayken, sohbetin başlarında *"gnostik"* sözcüğü yerine *"batını"* sözcüğünü kullanmış olmam, arka planını bilemeyeceğinizi düşündüğüm bir sözcükle sizi daha işin başında yormak istemediğim içindi. Tam örtüşmemekle birlikte, *gnostik* ve *batını* kavramlarının

ikame edilemez olmadıklarını bilesiniz.) Hatırlarsanız, devlet hizmetinde çalışmayan, askere gitmeyen, çocuklarını devlet okullarına göndermeyen bu tarikatlardan seküler hükümetler şöyle dursun, yerleşik Katolik ve Protestan kiliselerinin de rahatsız olduklarından konuşmuştuk. Baskılar, hapisler, Akdeniz ticaret gemilerinde kürek mahkûmiyeti gibi ağır cezalar köklerini kurutmaya yetmeyince, ABD'nin o gün bugün kullandığı *land of plenty, land of opportunity, land of destiny* gibi yüreklendirici teşviklerle Yeni Dünya'ya hicrete ikna edilmeleri yoluna gidilmişti. Her neyse.

Pencere: Pavlus, "*God'ın oğlu*" olarak İsa

"Batı Medeniyetinin İsa Mesih'ten sonra en etkin adamı"dır[65] ya Pavlus, Timoteos isimli genç bir müridi var, ona verdiği öğüt Yeni Ahit'te kayıtlıdır. Şöyle der: "*God'a karşı son derece saygısız gevezelik ve saçmalıklardan ibaret olan 'bilgi' dedikleri şeylerden uzak dur. Onun (bilginin) peşinden giden bazı insanlar imandan sapmışlardır.*"[66] İsa Mesih'in "özgün" öğretileri neydi, ne değildi, bilinmiyor ama Aziz Pavlus'un dalalet içinde olduklarını söylediği bu insanlar, *Gnostik Hıristiyanlar*. Gnostikler, Pavlus'un *God*'a ve İsa Mesih'e ilişkin yorumlarına katılmıyor, Pavlus'un yolundan gidenlerin *God*'ı "*gereği gibi*" hatta "*hak ettiği gibi tanımadıklarını*" ileri sürüyorlar. Aziz dendiğinde meleksi birilerini düşünürüz ya, anlaşılan sahici dünyada öyle değil, yavrum, eli sopalı olanları da var. Aziz olmadan önceki adı "Saul" olan Tarsuslu Pavlus, bunlardan biri, hatta Usame bin Ladin ekolünden fevkalade bağnaz bir Yahudi olduğu iddiası bile vardır.[67] Şöyle:

"*Usame bin Ladin'in birinci yüzyıldaki karşılığıydı. Kiliselere dalmak, Hıristiyanları dışarı sürükletmek, taşa tutturmak gibi alışkanlıkları vardı. Şehirden şehre dolaşıp Mesih'in peşinden gittiğini söyleyenlerin kokusunu almayı kendisine misyon edinmişti. Hıristiyanların geleneksel Yahudiliğe sırt çevirmiş kâfirler olduklarına içtenlikle inanırdı. Kudüs sosyetesinde yer edinmeye çalışan bir genç adam olarak, Yahudi inancını savunmak suretiyle isim yapmak istiyordu. Din, teoloji ve felsefe konusunda iyi eğitim görmüştü. İmparatorluğun (Doğu Roma) en iyi üniversitelerinden birine sahip olmakla tanınan Tarsus şehrindendi. O zamanlar 'Tarsus Üniversitesi me-*

zunuyum' demek, 'Harvard ya da Yale mezunuyum' demek gibiydi. Saul ayrıca huysuzluğu ve öfkesiyle de ünlüydü... John Calvin ondan[68] *'acımasız bir kurt' olarak bahsederdi. Resullerin İşleri suresinin 26. ayetinde Hıristiyanları öldürmek için 'kuduruk bir öfkeye kapıldığını'*[69] *bizzat kendisi itiraf eder. Saul, en kötünün en kötüsüydü. Hıristiyanlığın düşmanıydı. Dave Stone'un (Louisville, Kentucky'de, Southeast Christian Kilisesi başrahibi) dediği gibi, 'Saul, vaftiz töreninize davet etmek istemeyeceğiniz bir gösteriş budalasıdır.' Bir de bulabildiği Hıristiyanları esir edip Kudüs'e götürebilsin diye Şam'daki havralara mektup yazmasını istediği Başkâhin'e gittiği bir seyahati*[70] *vardır...*" filan. Böyle gider, yavrum.

Uzatmayalım, o Şam seyahatinde yolun üstünde Saul'un gözlerini kör eden bir ışık parlar, İsa Mesih ortaya çıkar. Kendisini tanıtır, Saul'a neden "*Hakikat*"i kabul etmeye yanaşmadığını sorar. Meğer sözünden dönmek, Kudüs ekâbirleri nezdindeki mevki ve itibarını (istikrar) kaybetmek istemediği içindir ama şeytanın etkisini de "*unutmamak*" gerekir, vs. vs. Hasılı İsa Mesih, şeytanı kovar. Saul adını Pavlus olarak değiştirir, "*iyi haberler/müjdeler getiren*" gezginci bir vaiz ("*evangelist*") olarak İmparatorluk'u bir baştan bir başa dolaşır, özellikle de Anadolu, Trakya ve Balkanlar gibi Yahudilerin yaşamadıkları bölgelerde Mesih'e yeni "canlar" (*souls*) kazandırmaya bakar.

İncil'den olduğunu sandığım bir özdeyiş vardır, yavrum, "*none so pure as the purified*" derler; mealen, "hiç kimse bir dönme kadar saplantılı değildir". Kraldan fazla kralcılık gibi değil, dönmenin tüm benliği ile, içinde en ufak bir şüphe bırakmamacasına dönüşümü anlamına gelir ki, yüzde yüz teslimiyet pek de insani bir durum değildir. Bir de saplantılı olununca, hatasızlık, kusursuz (*immaculate*) olma hali gibi akla ziyan kibir de onunla birlikte arzıendam eder. Nitekim Pavlus bir yandan İsa'nın "*ordusuna asker devşirir*"ken, diğer yandan da talimatnamesini yazmaya koyulur. "*Talimatname*" dediğim, "Yeni Ahit." Kullandığım dili yadırgayabileceğinizi düşünmez değilim. Gelin görün ki, Hazreti İsa'yı "*God'ın* oğlu" ilan etmek Pavlus'un işidir. Ondan önce kimselerde böyle bir düşünce yoktur. İsa'nın adı etrafında gelişen reform hareketi aslında ilerici bir girişim iken, Pavlus sayesinde bambaşka bir hüviyet kazanır.

Hazretin zaman içinde Yeni Ahit'in yüzde altmışını oluşturacak olan yazıları, İsa'nın ölümünden yirmi yıl kadar sonra (İsa'dan sonra 51) ortaya çıkar. İsa'nın *God*'ın oğlu olduğuna dair ilk telkinler Yeni Ahit'in "*Selaniklilere*

mektuplar" dedikleri bölümdedir. Görün ki, God'ın oğlu God olma durumu yaratıcı bir buluş da değildir, hatta kadim metinlerden intihal bile sayılabilir.

Pencere: Osiris, Mithra, Adonis, Dionysos ve İsa

Hazreti İsa Aleyhisselam'a duyduğumuz saygıdan olsa gerek bunlar bizim buralarda konuşulan şeyler değildir ama kadim pagan dünyasında insanoğlunun esenliği için canını feda eden asgari altı *god* vardır: Adonis, Attis, Dionysos, Herakles, Mithra, Osiris. Daha da garibi bunlar *God* olarak "*kendilerini kendilerine feda ederler*".[71] En eski ve yaygın olarak bilineni Osiris, "*Güneş God*", kadim Mısır halkının "Ra" olarak bildiği, diğer *god*'lar da dahil olmak üzere yeryüzünün ve gökyüzünün ve canlı cansız her şeyin yaratıcısıdır. Ölümlü bir insan gibi yaşamak için yeryüzüne indiğine, "*Set*" isimli "*Karanlıklar God*'ı" ve yandaşları tarafından öldürüldüğüne, bedeni paramparça edilmiş olmasına rağmen dirildiğine, gökyüzüne yükselip hükümranlığını orada sürdürmeye devam ettiğine inanılır. Mısırlılar, ölümden sonra dirilmek ve gökyüzünde ebedi yaşam sürmek için ona yakarırlar.

Osiris'in doğumunu müjdelediği anlatılan üç parlak yıldızdan (Avcı ya da Orion takımyıldızının '*kemer*'ini oluşturan Mintaka, Anilam, Alnitak)[72] tutun da, Hazreti İsa'nın kuzucuklarını doğru yönlendiren "*Good Shepard*" unvanına kadar, çok sayıda ortak rivayet paylaşırlar. "*Aşai rabbani*" dedikleri ekmek ve şarapla yapılan ayini duymuşsunuzdur. Ekmek ve şarap İsa'nın etini ve kanını simgeler. "*Hestia*" dedikleri bir parça mayasız ekmek, kutsal şaraba batırılarak verilir. Böylece İsa Mesih ile kulu arasında "*deruni, candan, teklifsiz, mahrem*" nasıl derseniz artık, birliktelik ihdas edilir. Her Katolik yedi yaşını bitirmeden önce "*communion*" dedikleri bu seremoniden geçmeli, İsa'yı içine almalı, sindirmelidir. İtiraf edeyim ki, en yadırgadığım ibadet usullerinden biridir, meğer bu da Osiris'ten kalma bir âdetmiş. Osiris, bir dizi *god*'ın kendi türündeki ilkidir, yavrum. Tammuz, Mithras, Balder ve nihayet İsa Mesih böyle gider. Persler, "Mithra" adıyla taparlar, Hintliler "Brahma" derler, Fenikelilerde "Baal" ya da "Adonis" olarak geçer, eski Yunan'ın "Apollo"sudur, İskandinavların "Odin"i, Britanya yerli halklarının "Hu"su, Laponların "Baiwe"si.

Hıristiyanlar bunları bilmez mi diye sormalısınız. Bilirler, konuya ilişkin benim şahsen gördüğüm ilk kitap 1861 basımıydı, arkada verdim.[73] Peki, içerlemezler mi? Hayır, yavrum, sıradan Hıristiyanlar üzerinde durmazlar, belki de bilmezler bile. İnançlı dinbilimciler ve yerleşik ruhban, *"İsa Mesih'in gelişi daha o zamandan belliymiş"* mealinde yorumlar. "O zamandan" dedikleri, İsa'dan en az 6000 yıl öncesidir, daha o yıllarda Osiris'e tapıldığının arkeolojik işaretleri var. Yine Sir Arthur Weigall gibi diğer bazıları, Hıristiyanların uğraşmaları gerekenin İsa'nın öğretileri olduğunu söyler, dış kaynakları nafiledir diye keser atar. Siz siz olun Sir Weigall'ın kitabını okuyun, yavrum, arkada verdim.[74] Derli toplu bir kitaptır, pagan *god*'lar, teslis, mucizeler, Yeni Ahit'in düzeni, diriliş, nedamet doktrini gibi insanlığın büyük bölümünü şekillendiren konulara aşina olmanızı sağlayacaktır. Bunlar bilinmeden İslam karşıtlığıyla mücadele edilemez.

Leonardo da Vinci'nin (1452-1519) o devasa *"Son Akşam Yemeği"* tablosunu mutlaka görmüşsünüzdür. Sanat tarihinin en etkin yapıtlarından birisi olarak her yerde karşınıza çıkar. Milano'da, *Santa Maria delle Grazie* isimli Dominikan manastırında, 4,6 metreye 8,8 metre boyutlarındaki freskte, İsa çarmıha gerilmeden önceki gece havarileriyle birlikte yediği son akşam yemeğinde resmedilmiştir. Öleceğini havarilerine haber vermiş, *"bu benim vücudumdur"* diye ekmek, *"bu benim kanımdır"* diye şarap dağıtmış, yiyip içmelerini sağlamıştır. "Cennetin Krallığının Anahtarını" vererek doğrudan vârisi ilan ettiği Filistinli Petrus, yani Hıristiyanlığın ilk papası, o resimde baştan ikinci havari, yanındaki kardeşi Andreas, Kıbrıs'ta, Karpas burnunun ucundaki manastır/kilisede gömülü. ("Yaseminler Tüter mi Hâlâ?"yı okuyanlarınız bileceklerdir, Eleni Naciye, St. Andreas Kilisesi'nin zangocunun kızıdır.) Her neyse. 8

Hıristiyanlığın örgütlü bir dine evrilmesi üç yüz yıl kadar sürer. Tek tanrılı bir dinin pagan dünyasında kabul görmesi kolay değildir. İnsanlar tapınageldikleri tanrılara ihanet etmek istemez, hatta teke indirgenen "Yaratıcı" fikrini ateizmle bir tutar, nefretle karşılarlar. Bu zorluk, Yunan ve Roma ilahlarının Hıristiyan azizlerine dönüştürülmesiyle aşılmaya çalışılır. Sıkça verilen örneklerden birisi Padua'lı Aziz Anthony'nin, Yunanlıların *Hermes*, Romalıların *Mercurius* olarak bildikleri *"esnafların, tüccarların, nakliyecilerin...* vs." tanrısının yerini alması, bir diğeri de şifa tanrısı *Asclepius*'un (Yunanlıların *Asklepios*'u, Latincede *Aesculapius*) Aziz

Cosmas'a evrilmesidir. Daha yüzlercesi var, yavrum. Şimdi bir de bunu duyun: Katolikler, pagan tanrılarını tazim ediyor olmalarını *asli God*'ın "*kendilerine bahşettiği doğaüstü hünerleri tanrıların insanlarla cömertçe paylaşıyor*" olmalarıyla açıklar, böylesi bonkörlüğün onurlandırılması gerektiğini savunurlar. St. Augustinus'un (354-430) ki, gelmiş geçmiş Hıristiyan düşünürlerinin en büyüklerinden sayılır, *God*'ın olağanüstü yetenekler armağan ettiği bu insanların zaten cennete hak kazanan azizler oldukları şeklinde savunması vardır. Nitekim zaman içinde Katolik Kilisesi şu ya da bu davranışlarından dolayı çok sayıda "*aziz*" intihap eder. St. Stephen mesela taş ustalarının azizi ilan edilir de, St. Luke hekimlere bakar, balıkçılar St. Andrew'a, marangozlar St. Joseph'a dönerler. Hemen her iş kolunun bir koruyucu azizi olur, yortu günleri saptanır, yerel veya ulusal düzeyde kutlanırlar. Sadece Katolik Kilisesi değil, Doğu Ortodoks Kilisesi de öyledir. Onlar da 1992'de toplanan Komünizm sonrası ilk ruhani mecliste (*sinod*) 1917'de Bolşeviklerin kurşuna dizdikleri Çarı ve ailesini "aziz" ilan ettilerdi. Çar II. Nikolay, eşi Aleksandra Federovna ve beş çocuklarını başlarında nur aylalarıyla gösteren resimleri dağıtılmıştı. Kraliçe Elizabeth'in politika icabı dağıttığı "Sir" unvanlarına benzer bir yanı vardır yavrum, zamanın ruhuna uygun teşvikler olarak uygulanır. Unutmadan söyleyeyim, Leonardo da Vinci'nin tablosunda gördüklerinize ilaveten, İsa'nın ilk yıllarında onun peşinden İsevi olan herkes *aziz* sayılır. Görün ki, 1600'lü yılların başlarında kendilerine *görünen, yaşayan* anlamında "*Visible Saints*" mertebesini yakıştıran Amerikan Püritenleri ilhamlarını ilk Hıristiyanların bu uygulamasından alırlar. İleride göreceksiniz, *God*'ın iltifatından (aslında nepotizm demek lazım!) *Boston Brahminleri* de nasiplerini alırlar.

Anadolu, Trakya ve Balkanlar gibi Yahudilerin yaşamadıkları bölgelerde direnci kırmanın bir diğer ve çok önemli yolu pagan örf ve âdetlerini toptan dışlamamak, yeni dine bir biçimde dahil etmeye çalışmaktır. Bu çerçevede, mesela pagan festivallerine özen gösterilir. Yahudilerin tatil günü olan Cumartesi (*sebt, sabbath*) iptal edilmez ama Pazar gününe alınır çünkü bölgede Pazar günü asırlardır "güneş festivali" olarak kutlanmaktadır. Aynı şekilde, İsa'nın doğum gününün 25 Aralık olmadığının bilinmesine karşın, Noel kutlamalarına özen gösterilir çünkü *God* Mithra'nın doğumu geleneksel olarak o gün kutlanmaktadır ve Mithra, İsa Mesih'in önde gelen rakibidir.

Şunu görmelisiniz yavrum, Hıristiyanlık, Hazreti İsa'nın zuhur etmesiyle birlikte bir mucize gibi doğan, tepeden inen bir din değildir. Uzun yıllar içinde, radikal dönüşümler dayatmaksızın sızar. Yeraltında örgütlenir, dönüştürür ve ilerler. Bu bağlamda, müesses Roma nizamının öfkesini çeken bizatihi "Hıristiyanlık" değil, tanrılarla insanlar arasındaki yerleşik ilişkiler ağını tehdit eden tek tanrılı din düşüncesidir. Nitekim Kudüs surlarının hemen dışındaki Golgota Tepesi'nde çarmıha gerilen İsa, Hıristiyan olduğu için değil, isyan çıkarmaya hazırlanan *"Yahudilerin Kralı"* olduğu için öldürülür. Bu söylediğim, olayın Yeni Ahit'teki anlatımıdır, yavrum, bizdeki farklıdır.

Söylemeden geçemeyeceğim, 2008 yılında bir şarkı da bu Golgota'dan geldi. Rob Halford (d.1951) isimli bir İngiliz'in *"'doom metal'* yapan müzik grubu"nun *"'Crucible' albümünde yer alan harika parça"*ymış Ekşi Sözlük'e göre. (Aranızda sosyoloji doktorası yapmaya niyetlenenleriniz varsa, tez konusu olarak Ekşi Sözlük'ü düşünün derim, yavrum, Türkiye'nin asimilasyon sürecine ayna tutarken, kültürel zaaflarımızı da mükemmelen yansıtan antoloji niteliğindedir.) *"Doom metal"* neymiş diye baktım, genellikle karamsar ve hüzünlü duygu uyandırmayı amaçlayan, yavaş tempolu *"heavy metal"*miş. Belirgin özelliği, *"1980'lerde ortaya çıkan 'speed metal'deki aşırı hıza tepki olarak doğan yavaşlığı."* İyi ya. İlk iki kıtasını unutulmayan, unutturulmayan Hıristiyan unsurlarını göresiniz diye çeviriyorum, özgün liriklerin tamamı[75] arkada: *"Golgota, iblis mukaddes suyun tadını aldı/ kayıp çocukların ellerinden tutman lazım/ mezarından kalk dikil/ onları vadedilmiş toprakların ateşinden geçir/ artık bir araya geldik/ bir işaret bekliyoruz hepimiz/ sonsuza dek beklesek de/ inanırız biz mukaddese..."* Bu da böyle. Her neyse.

Başkent Roma başta olmak üzere, kentlerin kuruluşlarına katkıda bulunan, fahişelik dahil her mesleğin koruması altında örgütlendiği bir *God*'ının olduğu, hayli gelişmiş ruhban okulları, ibadet (ayin) usulleri olan devasa bir yönetsel aygıt düşünün. Devasa derken, İsa'dan sonra 300'lü yıllar itibariyle, Doğu-Batı ekseninde Britanya'dan İran'a uzanan, Akdeniz'i tamamen kuşatan, Fransa'yı, İber Yarımadası'nın bütününü, İtalya'yı, Adriyatik ülkelerini, Balkan Yarımadası'nı, Trakya'yı, Anadolu'yu içine alan, Suriye, Filistin, Irak, Sina Yarımadası, Mısır ve Libya'yı içeren bölgeyi hayal edin. Yaklaşık 60 milyon insanın yaşadığı hesap edilen bu toprak parçasında, Roma'nın

resmî *god*'larından başka *god*'lar, kültler de vardı. Hıristiyanlıkla peyderpey tanışan bu cemaatler, kendi inançlarını, örf, âdet ve kutsallarını bu yeni dinle uyum sağlayabilecek şekilde, kendi mizaçları doğrultusunda yorumlama yoluna girdiler. Aziz Pavlus, *Pauline İncil*'i toparlayadursun, İsa'dan sonraki ilk 50 ila 100 yıl içinde farklı şahitliklere dayanan, kimi *Eski Ahit*'i, kimi *Gnostik metinleri* temel alan, kimi de Yunan-Roma mitolojisine yaslanan yüzlerce risale ortaya çıktı. Az önce sözünü ettiğim *"Pavlus Hıristiyanlığı"*, *"Yahudi Hıristiyanlığı"* ve *"Gnostik Hıristiyanlık"* olarak tecelli eden mezhepler, cemaatlerin mizaçları doğrultusunda kümelenen bu risalelere dayanır.

Az önce Gnostik Hıristiyanların "Bilgi Ağacı"na dair düşünce farklılıklarından bahsettim. İhtida eden Yahudiler de Hıristiyanlığın ruh-beden ilişkilerine dair açıklamalarını yadırgarlar. Kadim Yahudi öğretisinde ruh-beden ilişkileri önemsenmez. G-d'ın Âdem'in bedenine ruh üflediği öğretilir. ("G-d" da ne diye soracaksınız, Yahudilikte God'ın kutsal adını ağza almak küfre girer, onun için G-d formunda anılır; muhafazakâr Yahudilerin bilgi işlem sektöründe karşılaştıkları zorluklardan şikâyetçi olduklarını bilesiniz.) Şöyle: *"Ve RAB yerin toprağından adamı yaptı ve onun burnundan hayat nefesini üfledi; ve adam yaşayan canlı oldu."*[76] Hahamlara göre, insan uykudayken ruhu bedeninden çıkar ve yiyecek içecek bulmak için cenneti ziyaret eder.[77] G-d, Sebt günü her kuluna fazladan bir ruh verir. Ölüler Şeol (Sheol) dedikleri karanlık yere giderler ve sonsuza dek orada kalırlar. (Yeri gelmişken, İsa'nın cehennemden kurtuluşun imkân dahilinde olduğu söyleminin nasıl bir müjde olmuş olabileceğini düşünebiliyor musunuz?)

Çoğu Yahudi *"Garden of Eden"*a (Cennet, İrembağı) inanır. *"Âdem ile Havva'nın G-d'ın sözünü tutmaları halinde, fânî olmayacaklarına, orada ebediyen kalabilecekler"*ine de inanır. "Ölümden sonra hayat" düşüncesi ilk kez Danyal Peygamber'in kitabında geçer: *"Ve yerin toprağında uyuyanlardan bir çoğu, bunlar ebedî hayata, ve şunlar utanca ve ebedî nefrete uyanacaklar."*[78] Bu ayette bahsedilen "dirilişin" fiziki değil, ruhani olduğu değerlendirilir. Görün ki, bir Yahudi için hayat bu dünyada yaşandığı biçimiyle önemlidir, yavrum. Ölümden sonra olacaklara G-d karar verir, insanların spekülasyon yapmalarının âlemi yoktur.

Sizi yanıltmayayım: Eski Ahit'te yazılı olmamakla birlikte, cennet-cehennem düşüncesi öğretide hiç yer almıyor değildir. Bir görüşe göre, kıyamet günündeki yargılamayı müteakip iyi insanlar *"Gan Eden"* dedikleri cennete,

kötü insanlar "*Gehenna*" ya da "*Gehinnom*" dedikleri cehenneme giderler. (İbranice-Arapça yakınlığına dikkat edin.) "Gehenna" ile "Sheol" arasındaki farkı da belirtmeliyim: *Gehenna* bizim bildiğimiz cehennemdir, *Şeol* kıyamet gününü bekleme yeri. Hapishaneyle nezaret arasındaki fark gibi, yavrum. Yargılama, Mesih'in (*Maşiah*) avdetini müteakip yapılacak, o gün insanlar bedenleri ruhlarıyla birleşmiş olduğu halde ortaya çıkacak, geride bıraktıkları yıllarla yüzleşecekler, "*ruhları bedenlerini suçlayacak*"tır. Yargılama sonucu ödül ve cezadan bahsedilmekle birlikte, cennetin niteliklerine dair sarih öğreti yoktur.

Pencere: Ba'al Şem Tov, St. Matthew (Matta) ve St. Bernard

Kur'an-ı Kerim'de aslında yazılı olmayan şeylerin pratikte yüce Allah'ın (c.c.) emirleriymişçesine yaşanabildiğini en iyi bilenlerdeniz. Çoğu zaman özensizlikten, kusurlu yorumlardan, alışkanlıklardan, imamların aculluğundan ya da düpedüz siyasi mülahazalardan kaynaklanan sözde İslami dünya görüşlerinin utanç verici çatışmalara neden olabildikleri de bir vakıadır. Kur'an gibi indirildiği yeri, tarihi, sure sayısı, hatta sırası belli olan bir metin, sehven de olsa hepimizin şahit olduğu gibi istismar edilebiliyorsa, düşünün farklı yıllarda, farklı dillerde, farklı insanlar tarafından kotarılan Eski ya da Yeni Ahitler nasıl yaşanırlar. Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) arz-ı mukaddesin kalbinde doğmuş olduğunu, bölge paganlarını da, Yahudileri de, zaafları ve erdemleriyle çok iyi tanıdığını düşünün. Keza, 325 İznik Konseyi'nde olan bitenden de haberdardı. Bana sorarsanız, kendi hadislerinin bile yazıya dökülmesi hususunda isteksiz davranması daha büyük bir resmin, Kitap'ın yerli yersiz yorumlarla tadil edilmesini önlemek çabasının parçasıdır. Ola ki "*kendi hadisleri*" vurgumu, "başka kimin hadisi olacak" bağlamında yadırgamışsınızdır, "*hadis*" sözcüğünü özgün anlamında, "*sonradan meydana gelen, değişen, hudus*" manasında kullandığımı açıklayayım. Hazreti Muhammed, bizzat kendisinden intişar etse dahi, "*vahiyden sonra gelen*" hükümlere mesafelidir.[79] İslam'la diğer iki İbrahimî din arasındaki en büyük farkın buradan kaynaklandığını düşünürüm. Yahudilik olsun, Hıristiyanlık olsun, kutsal metinlerinden kopmuş gitmiş bambaşka pratiklere evrilmiş dinlerdir. Öyle ki, Eski Ahit'ten çıkıp yaşanan Yahudiliği, Yeni Ahit'ten bakıp yaşanan Hıristiyanlığı bulamazsınız. Ne demek istediğimi netleştirmek için bugünlerde çok canımızı yakan "*Yahudilik*"e ilişkin bir olguyu daha paylaşayım.

2017 Eylül'ünde olmalı, Başkan Erdoğan New York'tayken yanına gelen Filistin yanlısı lüleli Yahudileri hatırlayın. O insanlar "*Hasidi*" mezhebindendi. *Hasidizm*, İbranice "*çasidus*" kelimesinden türer, "*takva*" diye çevirmek yanlış olmaz. Dini bir hareket olarak 1700'lü yıllarda Beyaz Rusya ve Ukrayna'da haham İsrail bin Eliezer (1698-1760) önderliğinde ortaya çıkar. *Ba'al Şem Tov* olarak da bilinen hahamın yaşadığı yıllar, Yahudiler için en az Soykırım felaketi kadar feci yıllardır, çektikleri acıların nedenini dinden çıkmış olmalarında bulurlar. Ba'al Şem Tov cemaatini asli metinlere sadakate davet eder. Ünlü fetvası şöyle bir şeydir, yavrum:

"Önce Kanun... Önce Kanun öğrenilecek. Kanun'u öğrenmek, Kudüs'teki Mâbet'i yeniden inşa etmekten daha önemlidir. Tevrat'ı eline alan 'Sanki daha bugün almışım Sina Dağı'ndan' diyebilmeli, 'Hazreti Musa'nın eline değdiği günkü kadar taze' olduğunu bilmelidir. Ve bilmelidir ki, 'Tevrat'ta yazılandan gayrı, öğrenecek bir şey yoktur yeryüzünde. Felsefe gibi dünyevi bilgiler, ancak ne gece ne de gündüz olan bir saatte okunabilirler.'"

Şöyle devam eder, "*Ölüm, işlenilen günahların karşılığı olarak ödenen bir bedeldir. Gerçekten günahsız olan insan ölmediği gibi, Filistin'de dört endaze yürüyen biri de ölmez.*" Ancak, bu Filistin, "*Mesih'in geri dönüp kendi krallığını ilan ettiği*" Filistin'dir, Yahudilerin "*Yehova'ya, Mâbet'lerine, özgürce ve hep beraber tapınacakları*" Filistin'dir. Nitekim "*Tanrı'nın sözünün, yani Tevrat'ın, esas alınmadığı*" bir Yahudi vatanı olamaz, Mesih gelmeden önce bir Yahudi vatanından söz edilemez. Görün ki, bu insanlar İsrail'in kurulduğu 1948'de "*Mehdi'nin üzerinde bir endaze yol bile yürümediği topraklar*"a göçmektense, ABD gibi bir "*goyim diyarı*"nda kalmayı tercih etmişlerdi. "*Goyim*" malum bizim 'kâfir' sözcüğümüzle eşdeğer bir kelimedir.[80] Bu böyle. Şimdi de aşağıda sunduğum iki metne bakın.

İlki, Matta İncil'inden, ikincisi Aziz Bernard'ın (1090-1153) Tapınak Şövalyeleri Kardeşliği tarikatının kurucularından Hugues de Payens'e (1070-1136) yazdığı mektuptan alıntı. Aziz Bernard, 1098 kuruluşlu Fransız Sisteryen ("*Cistercian*") tarikatına ait Citeaux Manastırı'nın başrahibi. Metinlerin her ikisi de internette var, eliniz değdiğinde bir bakın derim. Bu İncil'den:

"Ve İsa kalabalıkları görüp dağa çıktı; ve oturunca şakirtleri yanına geldiler; ve ağzını açıp onlara öğreterek dedi ki... 'Göz yerine göz, diş yerine diş' denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Kötüye karşı koyma ve senin

sağ yanağına kim vurursa, ona ötekini de çevir. Ve biri eğer mahkemeye seninle gidip gömleğini almak isterse, ona abanı da bırak. Ve kim seni bir mil gitmeye zorlarsa, onunla iki mil git. Senden dileyene ver, senden ödünç isteyenden yüz çevirme. 'Sen komşunu sevecek ve düşmanından nefret edeceksin' denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Düşmanlarınızı sevin ve size eza edenler için dua edin ki, göklerde olan Babamızın oğulları olasınız, zira o güneşini kötülerin ve iyilerin üzerine doğurur ve salih olanların ve olmayanların üzerine yağmur yağdırır... Ve yalnız kardeşlerinizi selamlarsanız, fazla ne yapmış olursunuz? Putperestler de öyle yapmıyorlar mı? Bundan dolayı semâvi Babanız kâmil olduğu gibi, siz de kâmil olun... Hükmetmeyin ki, hüküm olunmayasınız. Çünkü ne hükümle hükmederseniz, onunla hükmolunacaksınız; ölçtüğünüz ölçü ille de size ölçülecektir. Ve niçin kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği seçmezsin? Yahut nasıl kardeşine 'Bırak gözündeki çöpü çıkarayım' dersin? İşte mertek senin gözünde! Ey iki yüzlü, önce kendi gözünden merteği çıkar, o vakit kardeşinin gözünden çöpü çıkarmak için iyi görürsün."[81] İyi ya.

Bu da Aziz Bernard'ın (1090-1153) Tapınak Şövalyeleri Kardeşliği tarikatının kurucularından Hugues de Payens'e (1070-1136) yazdığı bir mektuptan. Payens, I. Haçlı Seferi'nde Fransız silahşörlerinin başına geçip Kudüs'e giden ve orada ölen adam.

"... Oysa, İsa'nın şövalyeleri ne düşmanı katlederken günaha girmekten ne de öldürülmekten korkarlar çünkü onlar Efendileri İsa Mesih için savaşmaktadırlar ve O'nun uğruna ölmek veya öldürmek günah değil, aksine medarıftihar vasıtasıdır. Haçlı öldürdüğünde kazanan İsa Mesih'tir, öldüğünde ise kazancı İsa'nın ta kendisi olur. Zira, Efendimiz kendisini rencide eden düşmanın ölümünü sevinerek kabul eder, buna karşın kendisi için ölen şövalyeyi daha da büyük bir sevinçle bağrına basar. Bu nedenle ben derim ki, İsa Mesih'in şövalyesi güvenle çarpışır ama daha da büyük bir güvenle ölür çünkü vurduğu zaman İsa'ya hizmet eder, düştüğü zaman kendisine. Boşuna kılıç kuşanmaz çünkü God'ın kötüleri cezalandırmak, iyileri ihya etmek için atadığı elçisidir. Bir kötüyü öldürdüğünde, katil değil, tabiri caizse, kötünün infazcısıdır. Kötüden İsa adına intikam alır ve Hıristiyanların koruyucusu olarak telakki edilmesi doğrudur. Kendisinin ölmesi halinde, yok olmadığını, güven içinde limana avdet ettiğini biliriz. Öldürdüğünde kazanan İsa Mesih'tir, öldüğünde

ise kazancı İsa'nın bizzat kendisidir. Hıristiyan, paganların ölümünü tespih eder, yani God'ı şanına layık ifadelerle 'süphanallah der gibi' yâd eder *çünkü İsa da öyle yapar; buna karşın bir Hıristiyan'ın ölümü Kral'a/ İsa'ya şövalyesini ödüllendirmekte ne denli cömert olduğunu gösterme fırsatı verir. Adil olan adaleti yerine getirmiş olmaktan dolayı sevinirken, bir diğeri de adil olanın ödüllendirildiğini, yeryüzünde hâkimiyetin God'a ait olduğunu görecektir. Bunu söylerken, paganların müminleri sıkıştırmalarına ve baskılamalarına engel olmanın herhangi başka bir yolu olmasına rağmen kılıçtan geçirilmelidirler demiyorum, ancak şu anda günahkârların kırbacının adil olanların üstünden kaldırılması ve takva ehli olanların günahlara karşı durabilmeleri için onları –paganları– yok etmenin daha iyi-miş gibi göründüğünü söylüyorum."*[82]

Bu kadar açık ve net çelişkiye (daha binlercesi sayılabilir) rağmen, "*Hıristiyanlık*" diye bir dinden, "*Hıristiyanlar*" diye birilerinden söz etmek, insan aklıyla açıklanabilir gibi değildir, yavrum. Siz siz olun, olan bitene dair hüküm verirken ölü "kelimeler"den, kadim kavramlardan değil, *sahici* olaylardan, *kanlı canlı* eşhastan yola çıkın. Ahir yaşımda öğrendiğim: İnsanın kime öfkeleneceğini bilmesinden daha büyük erdem olamaz. Papaza kızıp oruç bozmamalı.

Pencere: Hıristiyan olmayan İsevi'ler, "*Q İncil'i*"

"Kavga, insanla kader arasında değil artık, insanla kelime arasında. Rüyaları o bayraklaştırıyor. Yığınlar onun için yaşıyor, onun için dövüşüyor, onun için ölüyorlar... mukaddeslerin rengine bürünen bir bukalemun kelime, semavi kitapların şeytanı."

İnsanoğlunun makûs tarihi ancak bu kadar iyi özetlenebilir, yavrum. Rahmetli Cemil Meriç bu satırlarından başka hiçbir şey yazmasaydı da olurdu diye düşünürüm. Görün ki, İsa Mesih'in ebedi cehennemin kader olmadığı, *God*'la yeniden buluşma ve ölümsüzlük imkânının doğduğu müjdesi, felsefi fikirlere, faraziyelere, yani *kelimelere* boğuldu. *"Bize miras kalan ilahiyat, kutsal metinlere açıklık getirmektense, idealistik Yunan felsefesinin, özellikle de Platonik ve neo-Platonik akımların gündeme getirdiği soruları cevaplamak için uğraşan ilahiyat oldu.* Biz Hıristiyanlar, *İncil'in bakış açısının kilisenin çoğu söylemiyle çakışmıyor olduğu şeklindeki rahatsız edici gerçekle karşı karşıya kaldık."*[83]

Bu satırların yazarı Peder Dennis Bratcher, emekli bir İncil araştırmaları profesörü. Virginia'daki *"Union Theological Seminary"*de (ruhban okulu) hoca, ayrıca *Nazarene Kilisesi'nde* papaz. "Nazarene", *Nasıralı* demek. Hazreti İsa, malum, Nasıralıdır. İlk şakirtleri kendi ailesi ve Nasıralı hemşehrileri; ailesi derken annesi Hazreti Meryem kendisini dünyaya getirdikten sonra Yusuf isimli bir marangozla evlenmiş, Aziz Matthew'un (Matta) yazdığına göre[84] bu evlilikten Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda isimli dört oğlan daha doğurmuş, kızları da var.

Aralarında kimi havarilerin de olduğu Nasıralılar, Musevi yasalarına eksiksiz itaat etmekle birlikte İsa'yı Yahudilere gönderilmiş son peygamber ve Mesih olarak tanıyor, *"mesajlarını büyük bir inanç ve samimiyetle"* uyguluyorlar. Hatta Kudüs'teki ilk Hıristiyan kilisesini kuran, bizim de *"Süryaniler" (Nasraniler)* olarak tanıdığımız bu insanlar, İsa'nın ölümünü izleyen 25-30 yıl boyunca onun mesajlarını iletmeyi sürdürüyorlar fakat Hazreti İsa'yı Rabb'in oğlu olarak ilahlaştırmaları söz konusu değil. Bu bağlamda, Süryaniler *"İsevi"*dirler, *"Hıristiyan"* değil. Bu ayırıma dikkat edin, yavrum, *"Yahudi Hıristiyanlığı"* dedikleri olgudur bu. İsa'nın *God*'ın oğlu olduğunu kabul etmeyen biri ne kadar Hıristiyan olabilirse, Süryanileri de o kadar Hıristiyan sayarlar.

Tahmin edeceğiniz gibi, çapraz ateş altında kalan bir cemaattir Nasraniler. Bir yandan İsa'yı mesih olarak tanıdıkları için muhafazakâr Yahudiler, öte yandan *God*'ın oğlu olduğunu kabul etmedikleri için Pavlus Hıristiyanları, diğer yandan da pagan Roma yöneticileri saldırır. Nitekim Hahambaşı Kifas kışkırtır, Roma askerleri İsa'yı çarmıha gerer, Başkâhin kışkırtır, muhafazakâr Yahudiler kardeşi Yakup'u kılıçtan geçirirler.

Aziz Pavlus uzunca bir süre Nasranilerle birlikte hareket eder, hatta Yakup'un *"Hıristiyan topluluğunun direği ve önderi"* olduğunu kabul ettiği anlatılır.[85] Velakin, ne zaman ki Nasıralılar, İsa'nın mesajlarını yazıya döker, *"Q İncil'i"*[86] diye bilinen kitapta toplamaya kalkarlar, planları bozulan Pavlus Nasıralılara düşman kesilir. Planları derken, İsa Mesih'i Osiris, Mithra, Adonis, Dionysos modelinde *God* olarak ilan etme hazırlığından bahsettiğimi anlıyorsunuz. Hele de muhafazakâr Musevilerin kolay kabullenecekleri bir fikir değildir. Tarsuslu Orta Doğu'yu bırakır, yüzünü imparatorluğun Anadolu, Balkanlar, Trakya gibi Yahudilerin yaşamadıkları topraklara çevirir. Roma'ya kadar gider (hatta orada ölür), İsa'nın ölümünün aslında hayırlı olduğunu, böylece günahkâr insanlığın kendisini aklaması için bir şans

doğduğunu anlatır. Yunan ve Roma paganlarının büyük gruplar halinde Hıristiyanlığa ihtida etmelerini sağlar. Bunu yaparken *gerçeğe en yakın* İncil olduğu anlaşılan Nasrani İncil'inin mesajlarını, İsa'nın God'ın oğlu olmadığı beyanını saklar, itibarsızlaştırmak için elinden geleni yapar. Nitekim *"Q İncil'i"*, 325 İznik Konseyi'nde imha edilecek, onun yerine Pavlus çizgisindeki metinler, yani Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'nın kaleme aldıkları dört İncil muteber sayılacaklardır.

Yeri gelmişken, bu da TGRT'nin ünlü yorumcusu Osman Ünlü (d.1950) hocadan.[87] Dilin ve anlatım biçiminin nasıl değiştiğine dikkat edin, yavrum. Ortak bir üslup bulamazsak, vay halimize, demez misiniz?

"Sual: Hazreti Âdem'den beri gelen Allah'ın dini Hazreti İsa'dan sonra nasıl bozuldu? Kim bozdu? Daha önce haram olan şeylerin helal edilmesi nasıl oldu? Üç tanrı inancı nereden geldi?

Cevap: Fransızların Saint Paul dedikleri Bolüs = Paulus = Pavlus adında bir Yahudi, peygamber Yahudilerden gelmedi diye, İsevi görünüp kendini din âlimi tanıttı. Hazreti İsa'dan sonra ilk işi, hakiki İncil'i yok ettirmek oldu. İsa, Allah'ın oğlu dedi. Şarabı ve domuzu helal etti. Kıblelerini Kâbe'den güneşin doğduğu tarafa döndürdü. Allah hem bir, hem üç dedi. Yahudi dönmesinin sözleri ilk yazılan dört İncil'e, özellikle Luka'nın İncil'ine karıştı. Hazreti İsa'nın sohbetinde bulunan, Hazreti İsa'nın arkadaşı, yardımcısı yani Havarilerden olan Barnabas, Hazreti İsa'dan işittiklerini doğru olarak yazdı. Fakat bozuk dört İncil'e aldananlar, fırka fırka ayrıldı. Birbirine uymaz 72 fırka hasıl oldu. Pavlus'un düşmanlığı anlaşılarak Kudüs'te iki kere hapsedildi. Sonra Roma'ya götürüldü. Neron tarafından orada başı kesildi.

Pavlus'un hayatı incelenirse, hep Havarileri kötülediği ve onları gözden düşürmeye çalıştığı açıkça görülür. Pek çok Hıristiyan papaz, Pavlus'u Hıristiyanlığın tek kurucusu kabul eder. Çünkü bu papazlara göre, Hazreti İsa ve Havarileri iman ve ibadet bakımından Yahudiliğe, (Hazreti Musa'nın dinine) bağlı kalmışlardır. Pavlus buna karşı çıkmış, Yahudilikteki bütün ibadetleri terk ettirmiş, böylece Hazreti İsa ve Havarilerin bildirdikleri dine zıt bir din ortaya çıkarmıştır. Bu din, Havari Petrus'un, tebliğ etmeye çalıştığı Nasraniliğin dışında, Pavlus'un fikirlerinden meydana gelen bir din oldu.

Papazlar, Pavlus'u Aziz kabul etmektedir. Pavlus'un yazdığı mektuplar Ahd-i Cedit'in (Yeni Ahit) sonunda, kutsal kitabın bir kısmını teşkil

eder. Luka'nın yazdığı Resullerin İşleri kısmı, Pavlus'un hâl tercümesidir. Pavlus'un yazdığı mektuplar da, dört İncil'e ayrılan yerden az değildir. Pavlus'un bildirdiği şeylerin çoğu, Hıristiyanlığın iman esaslarını teşkil eder. Mesela der ki: *'Günah, ruh ve beden için ölüm, Hazreti Âdem'in yasak olan meyveden yemesiyle başladı. Hazreti Âdem'in neslinden gelen bütün bebekler, bu günah pisliğine bulaşmış olarak doğdular. Tanrı, biricik oğlunu yeryüzüne gönderdi ve Hazreti Âdem'den beri gelen günahtan kurtardı.'*

Pavlus böyle saçma inançla Nasranilikten intikamını almıştır. Hıristiyanlar ise, ona hâlâ Resul Pavlus diyerek, onu Hıristiyan azizi kabul ederler. Hazreti İsa'yı hiç görmemiş bir kimsenin sözleriyle dinlerinin inanç ve ibadet esaslarını tespit ediyorlar. Böyle bir dinin de, Allah'ın gönderdiği en son ve en kâmil din olduğunu iddia edebiliyorlar.

*'İzhar-ül-hak'*ta[88] deniyor ki: "Pavlus'un çelişkileri çoktur. Resullerin İşleri kitabında deniyor ki: *'Onunla beraber yolculuk edenlerin nutku tutuldu. Sesi işitiyor ama kimseyi görmüyorlardı.'* (Bab 9/7) *'Benimle beraber olanlar nuru gördüler. Ama bana söz söyleyenin sesini işitmediler.'* (Bab 22/9) Bab 26'da ise sesten hiç bahsedilmiyor. Yani üç ifade birbirini tutmuyor. Yine deniyor ki: *'Rab ona dedi ki: Kalk şehre gir, ne yapman gerekiyorsa sana söylenecek.'* (Bab 9/6) *'Rab bana: Kalk Şam'a git, orada ne yapılması gerekeceği sana söylenir.'* (Bab 22/10) *'Kalk ayakta dur. Çünkü hem gördüğün şeylerde, seni şahit tayin etmek için sana göründüm. Seni, kendilerine göndereceğim milletlerden de kurtaracağım.'* (Bab 26/17,18)

9. ve 22. babdakilerde, onun yapacaklarının, şehre vardıktan sonra, kendisine açıklanacağı söylenmişken, 26. babdakilere göre, sesi işittiği yerde ne yapacağı söylenmiştir. *'Nur görünce hepimiz yere düştük.'* (Bab 26/14)

Halbuki, 9/7 babda, onunla beraber bulunanların nutku tutulur, ses çıkaramaz olurlar. 22. babda, nutku tutulmak diye bir şey yok. Hıristiyan düşünürler, İncilleri bu çelişkilerden kurtarmaya çalışıyorlar."

Her neyse. Aziz Pavlus ile İznik Konseyi arasında iki yüz küsur yıl var, yavrum. Bu süre zarfında Hıristiyan akaidinin *Helenleştirilmesi* neredeyse tamamlanır: *Helenleştirilmesinden* kasıt, yeni dinin ve Kilise'nin Eflatun ve Aristo'nun toplum ve devlet anlayışı doğrultusunda düzenlenmiş olması. Öyle ki, Hıristiyanlık dağılma tehlikesiyle karşı karşıya olan pagan Roma İmparatorluğu'na çok ihtiyacı olan desteği sağlar. Papalık, Habsburg, Burbo-

in krallarının biat ettikleri en yüce merci olur, Kutsal Roma İmparatorluğu'nu bin yıl daha yaşatacak manevi desteği sağlar. Aklımdayken, Aziz Pavlus'un insanlık tarihinin yönünü değiştirmekteki rolünü övenler kadar yerenlerin de olduğunu söyleyeyim. Örneğin, ABD'nin sayılı entelektüel başkanlarından olan Thomas Jefferson (1743-1826), *"İsa'nın öğretilerini ilk yozlaştıran adam"* olmakla suçlar. Lev Tolstoy (1828-1910) da aynı fikirdedir. Buraya bir resim koymama izin verin.

Necefli Maşrapa!.. *"Yakup'un kemikleri meselesi"*

Hani şimdi şöyle oldu, böyle bitti diye ciddi ciddi anlatıyorum, siz de okuyorsunuz ya, Mart 2002 itibariyle İsa Mesih'in gerçekten yaşamış olduğuna dair tek bir fiziki kanıt, bir arkeolojik bulgu yoktur. Derken aynı yılın kasım ayında CNN International, *Christiandom*'un tüylerini diken diken eden bir haber yapar: *"Dünyanın en büyük arkeolojik keşfi"* gerçekleşmiş, üzerinde Aramice *'İsa'nın kardeşi Yakup'* yazılı 2000 yıllık bir *'ossuary'* (ölülerin kemiklerinin saklandığı kutu) bulunmuş. Haber şöyle devam eder:

"Kutu sahiciyse, İsa'nın yaşamış olduğunun ilk fiziki kanıtı ele geçirilmiş olacak, sahici değilse dünyanın en büyük sahtekârlıklarından birisiyle karşı karşıya kalınacak demektir. Daha önemlisi, her ne kadar İsa'nın kardeşlerinin olup olmadığı arkaik bir tartışma ise de, Katoliklerle Protestanların üzerinde halen dahi anlaşamadıkları bir konudur. Kutunun sahici olması halinde, teolojik sorun yeniden alevlenecektir. Katoliklere göre, Meryem, Yusuf ve İsa üçlüsü bir aile oluştururlar, ancak God'ın oğlu olan İsa bir bakireden doğmuştur ve Meryem'in ilahi veya değil, başka çocuğu yoktur. Peki, Markos İncil'inde bahsi geçen 'erkek kardeşler' kimdir?

'İsa: Bir Hac Hikâyesi' isimli kitabın yazarı Reverend James Martin, İsa ile Yakup'un arasındaki ilişkinin 'çok karmaşık' olduğunu söylüyor, İncil'de 'Yakup'un İsa'nın kardeşi olduğunun söylendiği açık, kullandıkları Yunanca sözcük 'erkek kardeş' anlamına geliyor.' Ancak, Meryem ömür boyu bakire olduğuna göre, 'İsa'nın kardeşleri Yusuf'un ilk eşinden olsalar gerek' diye akıl yürütüyor. 'Yusuf'un Meryem'den daha yaşlı olması beklenir, bu durumda ben onları bir tür üvey kardeş olarak görürüm.' Yakup ile İsa'nın kardeş çocukları olduğunu söyleyen Katolik teologlar da var. Bu fikir daha İsa'dan

sonra 4. yüzyılda İbrani İncil'inde ve Yeni Ahit'i Latinceye çeviren Saint Jerome tarafından ileri sürülmüştü. Ona göre bu çocuklar öteki, İsa'nın halası olan Meryem'in çocuklarıydı. Nitekim Jerome, Yunanca 'adelfiyos' sözcüğünün kardeşler veya kuzenler anlamına geldiğini belirtir.

Öte yandan Protestanlar, İsa'nın ailesine dair hiçbir kuşku olmadığını, Meryem, Yusuf ve çocuklarından oluşan bir ünite olduğunu düşünürler. Buradaki sorun: çocuklardan birisi İsa'dır da, hangisi? Asbury Ruhban Okulu (Theological Seminary) Yeni Ahit Tefsir profesörü Ben Witherington III, Yakup ve İsa'nın öz kardeş oldukları, İsa'nın Yakup'tan daha büyük olduğu kanaatindedir: 'Yeni Ahit'te Meryem'in ömür boyu bakire olduğuna dair tek bir satır yoktur. İsa'ya hamile kaldığında bakire olduğunu söylemekte, o gebeliğini müteakip başka çocuklar doğurduğunu, İsa'nın erkek ve kız kardeşlerinin, gerçekten erkek ve kız kardeşleri olduğunu kesinlikle ima eder.' Profesör Witherington'a göre, Yeni Ahit'te İsa ailesini Yakup'a ve diğer erkek kardeşlerine emanet edip Galilei (Lut gölünün çevresi) ve Yahudiye'ye (Judea, güney Filistin) giden abileridir. Protestanlar için buraya kadarı açıktır, tartışmalı olan, Yusuf'un ölümünden sonra ailenin en büyük erkek çocuğu olarak ailesinin sorumluluğunu üstlenmek yerine görevi Yakup'a bırakması, cennetteki babasının buyurduğu ilahi kaderinin peşinden gitmiş olmasıdır."

Haberi aynen tercüme ettim, yavrum. Ancak, görün ki burada bitmiyor, hemen altında "*İsa hakkında bilmediğiniz 5 şey*" başlıklı bir pencere açılıyor ve vaaz başlıyor. O da şöyle:

"İsa yerini doldurması için Yakup'u bıraktı. Yakup, her neydiyse –kardeşi, üvey kardeşi veya kuzeni– İsa'yla ilişkisinden dolayı erken Hıristiyan kilisesinde önemli birisi haline geldiğini biliyoruz çünkü yeni dini yerel bir fenomen olmaktan çıkarıp Roma İmparatorluğu'nun bütününe yayan Havari Pavlus, Galatyalılara yazdığı mektubunda öyle söylüyor: 'Kifas'la tanışmak için Yeruşalim'e çıktım ve onun yanında on beş gün kaldım fakat resullerden Rabb'in kardeşi Yakup'tan başkasını görmedim. [...] Yakup, Kifas ve Yuhanna Barnabassa bana müşareket için sağ ellerini verdiler..."'

Bilinmesi gereken ilk şey buymuş, yavrum. (Bu arada, "*Galatya*" dedikleri bölgenin bizim Ankara ve Kırıkkale illerinin yaklaşık tümünü, Çorum, Yozgat ve Amasya illerinin bir kısmını içine alan kadim Frigya ve Kapadok-

ya toprakları olduğunu söyleyeyim. "Galatya" adı, Anadolu'ya İsa'dan önce 278'de giren Galatlardan geliyor.)

Bilinmesi gereken diğer husus da şöyle: *"Yakup, Petrus ve Pavlus, yeni imanın öncüleriydiler. Yakup şehit edildiği 64 yılına kadar Kudüs'teki İsa müritlerinin lideriydi, son nefesinde aynen kardeşi İsa'nın yaptığı gibi katillerini bağışladı. Yakup'un erken Hıristiyan kilisesi muvacehesindeki önemi düşünüldüğünde, niye kemiklerini ihtiva eden kutu üzerinden kardeşine hatta üvey kardeşine bağlanmasın ki?"* Haber burada bitiyor. Bilinmesi gereken "5 şeyi" sayamıyorum, mamafih okuduğum kadarı da yetiyor.

Bunu buraya niye aldım, "subliminal mesaj" denilen olguya dikkatinizi çekmek için aldım. Subliminal mesajın *bilinçaltı ileti* olarak tanımlandığını bilirsiniz. Alakasız gibi duran bir objenin, hükmün veya haberin içine gömülü olan bir telkindir, normal insan algısı limitlerinin altında kalmak, o anda fark edilmemek üzere tasarlanır. Toplumun bir ürün ya da olguya ilgisini çekmek, algısını güçlendirmek ve değiştirmek için kullanılır. Dünyanın en büyük medya kuruluşlarından biri olan CNN'in yukarıdaki haberine bir de bu pencereden bakın, yavrum. *"Haber"*de Yakup'un kemiklerini ihtiva eden kutunun ne zaman, nerede, nasıl, kim tarafından bulunduğu bilgisi yoktur. Haberin 17 Mart 2015'te güncellenmiş olmasına karşın, kutunun bulunduğu tarihten itibaren geçen on üç senede, kemiklere ne olduğuna, araştırmanın nasıl sonuçlandığına dair bilgi yoktur. DNA tespit ediyor olmalılar diye düşünmek mümkündür elbette, velakin İsa'dan geriye bir saç teli olsun kalmamışken, kim neyi neyle karşılaştırmayı düşünmektedir, bu bilgi de yoktur. Peki, ne var? Subliminal mesaj var, yavrum. Meselenin arkeolojik bulgu olmadığı aşikâr, güncellenen de haber değil Hıristiyanlık ve İsa Mesih.

"Michael McKinley'nin CNN için Özel Haberi" olduğu özenle belirtilmiş. Michael McKinley kim, meğer "ödüllü bir yazar, filmci, gazeteci, senarist"miş, CNN için belgeseller hazırlarmış. Başka? Başka, McKinley Oxford eğitimli, hatta *"Oxford Dictionary of Modern Quotations"*ın (Oxford Modern Alıntılar Sözlüğü) editörlerinden olmakla övünüyor. İyi ya. ("Taktın bu Oxford'a" dediğinizi duyar gibi oluyorum. Haklısınız. Çoğu kez incir çekirdeğini doldurmayan olaylardan kültür ve medeniyetlerine bıkmadan, usanmadan, ısrarla pay çıkarıyor olmalarını kıskanıyorum. Siz siz olun, haberlerin satır aralarını okumayı âdet edinin, yavrum. Ne hülyalar, ne rüyalar keşfedeceksiniz.)

Pencere: *"Roma İmparatorluğu neyse ABD de o!"*

Duyduğumda inanamamıştım ama doktora sınıfındaki arkadaşım Mary White, güzel mavi gözlerini kocaman açarak böyle demiş, "Nasıl bilmezsin?" diye de sitem etmişti, *"Roma, New York şehrine çok benzer."* Allah allah? Mary White, Yehova'nın Şahitleri mezhebinden adanmış bir aktivistti. Beni çok sevdiğini, *"bir Muhammedî olarak cehennemde yanacak olmamı"* içine sindiremediğini söylerken ciddi ciddi ağlardı, ne diyeceğimi nasıl teselli edeceğimi bilemezdim. Bir de hemen hiç duymadığım *"Muhammedî"* sözcüğünü kullanırdı, *"Müslüman"* değil. Hıristiyanlık ile İsevilik arasındaki farkı o yıllarda bilmiyordum, çok sonraları akıl ettim, "Muhammedî" derken kızcağız beni o "mahut Müslümanlardan ayrı" bir yere koyduğunu söylemeye çalışıyor, aklınca iltifat ediyordu, iyi mi. Şimdi tabii Hıristiyanlık yoksa Roma da yok yavrum, Roma olmadığında da Hıristiyanlık yok. Roma/Hıristiyanlık olmadığında Avrupa yok, Avrupa olmadığında Amerika Birleşik Devletleri hiç yok. Yine de, imparatorluğu çocuklarına belletecek kadar benimseyebileceklerini düşünmezdim. Aşağıdaki metin ilkokullar için hazırlanmış. Reaganlar, Bushlar, Trumplar böyle yetişiyorlar zahir.

"Roma, modern zamanların New York şehrine çok benzerdi. Güçlü silahlı kuvvetlerine ilaveten, Roma sanatı, mimarisi ve toplumun diğer alanlarıyla tanınırdı; dünyanın her yerindeki insanlar Roma'da yaşamak isterlerdi. Roma başlangıçta bir cumhuriyet olarak güçlendi. Cumhuriyet Roma liderlerinin kral olarak doğan, ölünceye dek yönetimde kalan krallar değil, belirli bir süre hizmet etmek için seçilen Amerikan senatörleri gibi oldukları anlamına geliyordu. Yazılı yasaları, anayasaları ve kuvvetler dengesi olan karmaşık bir yönetimleri vardı. Bu kavramlar geleceğin Birleşik Devletler gibi demokratik yönetimlerinin kurulmasında çok önemli oldular." Gerisi de şöyle: *"Cumhuriyet, Roma'yı asırlarca, yaklaşık olarak İsa'dan önce 509-45 yılları arasında, yönetti. İsa'dan önce 45'te Julius Caesar, Roma Cumhuriyeti'ni devraldı ve kendisini en büyük diktatör yaptı. Bu, cumhuriyetin sonuydu. Birkaç yıl sonra, İsa'dan önce 27'de, Caesar Augustus ilk Roma İmparatoru oldu, bu da Roma İmparatorluğu'nun başlangıcıydı. Alt kademe yönetim değişmedi ama şimdi en büyük güç İmparator'daydı."*[89] Kıs-

sadan hisse: Milletçe hangi medeniyete yazılacağınıza karar verip çocuklarınızı o medeniyetin kurumlarıyla kalıplayacak, yaşamlarının bir parçası yapmanın yolunu bulacak, seçilmiş atalarınıza asla taan etmeyeceksiniz. Doğru olanı değil, doğru olması gerektiğine karar verdiğinizi öğretecek, geçmişle kavga etmeyeceksiniz. Aksi takdirde bir bakmışsınız eloğlu Neron'u (37-68) aklarken, Eyyubi ters dönmüş mezarında. Neron da aklına nereden geldi diyeceksiniz, Aziz Pavlus'un (4-64) başını vurduran sapık olduğunu hatırladım da ondan. Her neyse. Dünya bu hale nasıl geldi sanıyorsunuz.

Pencere: "*Iron and rust*", İmparatorluklar ayakta ölür

Roma İmparatorluğu'nun nihai sonu İsa'dan sonra 1453'te, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u aldığında, ama imparatorluklar bir gecede yıkılmıyorlar, yavrum. İçten içe çürüyen ağaçlar gibi düşünmek mümkün, ta ki sert bir fırtınada ilk ve son kez devrilsin, aslında ne denli kof oldukları dışarıdan belli olmayabiliyor. Evet, bence de ABD gibi. "*Iron and rust*" diye bir kıyas var, demirin paslanıp un ufak olması anlamında, İmparatorluğun kamusal kurumlarındaki çürümenin daha 235'te ayan olduğuna işaret ediliyor. Roma, 1200 küsur yıl uzatmaları oynamış. "*Demir ve pas*" kavramını geliştiren 155 İznik doğumlu bir Romalı yazar, Cassius Dio.

Cassius Dio, 235'te İzmit'te (Bitinya) ölmüş. İzmit, Roma'nın gelmiş geçmiş "*En İyi Beş İmparator*"undan biri sayılan Traianus'un (53-117) memleketi. (Trajan olarak da bilebilirsiniz.) Memleketi derken, malum fay hattı üzerindeki şehir İsa'dan sonra 123'teki depremde toptan yok olmuş. Traianus yeniden abat etmiş, hatta "İzmit Restoratörü" (*Restitutor Nicomedia)* olarak biliniyor. Kent daha Hititler zamanında meskûnmuş ki, bu İsa'dan önce 1200-800 yılları demek. Sonraki asırlarda Spartalıların komşuları Megaralılar gelmiş, bugünkü Başiskele mevkisinde *Astakos* isimli koloniyi kurmuşlar. *Astakos* bildiğimiz ıstakoz, yavrum, İzmit Körfezi ıstakoz kaynarmış. Şehir zengin, iklim muhteşem olunca, Lidya, Frigya, Büyük İskender, Persler, Galatlar gelmeyen kalmamış ve şehir her seferinde yağmalanmış. Yağmadan başını aldığı yıllarda da depremler perişan etmiş, çok yakından bildiğimiz gibi.

Traianus'u Roma'nın "*Altın Dönem*"inin (96-180) mimarlarından birisi sayıyorlar. Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Traianus döneminde alınmış, İmpa-

ratorluğun en geniş sınırlarına onun saltanatında ulaşılmış. *Pax Romano*'yu (Roma Barışı) duymuşsunuzdur. Biri diğerinin ardından kesintisiz hüküm süren beş pagan sezarın (Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius, Nerva, Marcus Aurelius) özellikle de Anadolu topraklarında sağladıkları 84 yıllık refah ve huzur dönemini anlatır. Hadrianus'u da Edirne'nin banisi ve isim babası (Adrianopolis) olarak hatırlayacaksınız. Türkiye Cumhuriyeti'nin hemen her müzesinde Hadrianus'a ait bir heykel parçası, el, kol, bacak, torso, kafa vardır. Bu beş sezar, iktidarlarını orduda ve bürokraside maraza çıkmadan sorunsuz olarak devredebilmiş, yataklarında ölebilmiş imparatorlar, nitekim *Pax Romana* çok uzun yıllar Avrupa'nın görüp göreceği son barış olmuş.

Yeri gelmişken, "*Pax Romana*"yı bilmeseniz incileriniz dökülmez demiştim ama siz siz olun, güne hâkim olmanın yolunun eskiyi kurgulamaktan geçtiğini unutmayın, yavrum. "Kurgulamak" sözcüğü dikkatinizi çekmiştir. Olayları kayda geçirmenin ötesinde bir faaliyetten, olan bitene anlam vermek, yönlendirmek, geleceğe mesnet tutmak, delil, hatta "dil" üretmekten bahsediyorum. Modern tarihi *Schrödinger'in Kedisi* gibi aynı anda hem diri hem de ölü olarak düşüneceksiniz. Demek istediğim, zaman makinesi diye bir şey yok. Takvimleri geri alıp Roma İmparatorluğu'nun "en iyi beş imparator"u olarak nam salan yöneticilerini iş üstünde gözlemleme imkânı da yok. Öyleyse birilerinin değerlendirmelerine güveneceksiniz. Görün ki, çağdaş okullarda okutulan tarihi değerlendirmeleri, işte o "*birileri*" kaleme alırlar. Kaleme alırlar ve o *verili tarih* yapışır kalır. "*Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir hal alır,*" demişti (1931). Büyük Atatürk rahmet istedi, yavrum.

Pencere: Modernite ve masumiyetini kaybeden "tarih"

Kadim vakanüvislerin sahneden çekilip yerlerini olayları "*belirli bir perspektif içinde*" yorumlayan, sebep-sonuç ilişkilerini açıklayan profesyonel tarihçilere bıraktıkları bir süreç var. "Modernite" dedikleri bu süreç Rönesans'ı müteakip 1600'lerin ikinci yarısından itibaren Avrupa'da ortaya çıkıyor. Dokunduğu tüm toplumların bireysel ve toplumsal değerler sistemlerinde, örgütlenme biçimlerinde radikal değişiklikler yaratıyor. Fen bilim-

lerinden beşeri bilimlere, sanata, edebiyata hatta müziğe yeni ayar getiriyor. Çıkış noktası malum, *"gerçekleri"* kutsal metinler ya da mitler değil, insan aklının ve/veya deneyimlerinin temelinde teşhis etmek. Bu bağlamda kadim değer yargılarından kopuşa işaret ediyor.

Moderniteden en hızlı etkilenen beşeri bilimlerden birisi de tarih. Modernist tarihçiler, olayları belli bir kurgu doğrultusunda, önemlerine göre sıralıyor, *sebep-sonuç* ilişkilerini saptamaya girişiyorlar. Görün ki, olayların *"belli bir kurgu doğrultusunda, önemlerine göre sıralanıyor"* olmaları demek, tarih yazarının kendi dünya görüşünün, referans sisteminin, liyakatinin, eğilimlerinin, hayata karşı duruşunun, *"insan"*a yaklaşımının, tutumunun, yorumunun, hatta IQ ve EQ'sunun devreye girmesi demek. Bu süreç aynı zamanda tarih yazınının siyasi mülahazalara teslim olduğu, *"masumiyet"*ini kaybettiği süreç oluyor. Siyasi mülahazalar moderniteden önce de yok muydu diye sormalısınız.

Mutlaka vardı. İyonyalı (İzmir-Aydın sahil şeridi) Homeros'un Spartalılarla Truvalılar arasındaki savaşı anlatan *"Odysseia"sını* hatırlarsınız. Truva Prensi Paris, Sparta Kraliçesi Helen'i kaçırmıştı da, Sparta ordusu şehri hâk ile yeksan etmişti. Romalı Vergilius (İsa'dan önce 70-19) neredeyse yedi yüzyıl sonra Homeros'un öyküsünü alır, Odysseus'u *"Aeneas"* ile ikame eder. Viran olmuş Truva'yı terk eden yiğit Aeneas'ın Kartaca tarikiyle İtalya'ya geldiğini, Roma şehrini kurduğunu anlatır. Vergilius siyaseten doğru bir iş yapmaktadır, amacının Roma'nın ilk hanedanına Yunanlılarınkinden geri kalmayan özgün bir geçmiş kurgulamak olduğunu söylerler.[90] Şimdi tabii Athena'dan Poseidon'a, Yunan mitolojisinde ne kadar tanrı varsa hepsi olaylara müdahil olduklarından, ne *Odysseia*'dan ne de *Aeneas Destanı*'ndan insani bir tarih kotarmak mümkündür. Arkeologlar hikâyeleri doğrulayan kanıtlar bulabilsinler diye kazarlar, modernist tarihçiler metinlerden tanrıları ayıklar, metafizik güçleri süzer, öyle yorumlarlar. Gelin görün ki, bu defa tanrılar gider, yerlerini iki kere ikinin dört ettiği, neden-sonuç ilişkilerinin 0/1 ölçüsünde mutlak olduğu *determinizm* alır.

Tarihlere dikkat edesiniz; 1687, Sir Isaac Newton'un çığır açan *"Principia"*sının yayınlandığı yıldır. Düşünce dünyasını derinden sarsan deneme-sınama yöntemleri hemen her alanda mahreç bulur. Tarih yazıcıları kervana katılmakta gecikmezler. Fizikçilere öykünerek geliştirdikleri

düşünsel *"laboratuvar"*larında araştırma malzemesi niyetine kullandıkları metinler hemen her zaman eksikli, anlatımlar kusurlu, çeviriler tartışmalı, kavramlar karşılıksız, değerler benzemez, algılar farklı, yaşamsal tercihler uyumsuzdur. Olsun. Modernist tarihçi insanoğlunun geçmişini şekillendirdiğine kanaat getirdiği malzemeyi monoblok birimlermişçesine bir araya getirir, geçmiş olayların *neden-sonuç* ilişkilerine dair teoriler üretmeye koyulur.

Teori dediğiniz olan biteni (*phenomena*) açıklamak amacıyla kurgulanmış, akla yakın, daha doğrusu "inandırıcı" bir genel ilke veya ilkeler bütünü; kilit kelime *"inandırıcı"*. Herhangi bir teorinin kale alınabilmesi için her şeyden önce *"inandırıcı"* olması gerekir, yavrum. Bu da dönemin ruhuyla uyumlu olması, siyaseten kabul görmesi demektir. Modernist tarihin kendine özgü terminolojisi olduğunu da hatırlatayım. Fen bilimlerinden farklı olarak, bir tarihçinin "teori kurmak"la iştigal ediyor olması inandırıcılığı zedeler. Bu bakımdan *"tarihi olayları kendi perspektifinden yorumlayan"* tarihçilerden söz edilir. Ne demek istiyorsun diyeceksiniz, Samuel P. Huntington'ı (1927-2008) hatırlayın. *"Günümüzde medeniyetleri ayıran en temel özellik dindir, patlayabilecek bir üçüncü dünya savaşı bu temel ayrılıktan kaynaklanacaktır"* mealindeki teorisini mütalaa edin. Hazret medeniyetlerin emperyalist geçmişlerini, sömürge siyasetini, günümüzdeki derin gelir farklılıklarını, coğrafi özellikleri, kullanılıp tüketilen doğal kaynakları vb. bir yana bırakır, *"İslam'ın sınırlarının kanla çizildiği"* öncülünden yola çıkarak sarsıcı bir iddiada bulunur: "Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kuruluşu." Fizikte, kimyada olsa meslektaşlarının ciddiye alamayacakları kadar kötü kurulmuş, eksikli bir hipotezdir. Gelin görün ki *"inandırıcı"* olur, çünkü *"İslam'ın sınırlarının kanla çizildiği"* öncülü, Huntington'ın ortamında Haçlı Seferlerinden bu yana kabul gören bir söylemdir.

Aristo mantığı da böyle bir şeydir zaten, bir argüman *"yanlış ve geçerli"* olabilir. (Bunu ileride konuşuruz, şimdilik "insan yeşildir; Ahmet bir insandır; öyleyse Ahmet yeşildir" şeklindeki argümanı mütalaa edin, insanların yeşil olduğu şeklindeki öncül yanlıştır ama çıkarsama *"geçerli"* olur.) Ayrıca böylesi kurguların *"kendisini doğrulayan kehanet"*e[91] dönüşmesi diye de bir şey vardır. Nasıl bir şey, *"deliye kırk gün deli deseniz deli olur"* dediğimiz, "çağırma" gibi bir şey.

"Deliye kırk gün deli deseniz deli olur" kalıbının da aslında *"teori"* olma koşullarını yerine getirmiş, yani yeterince denenmiş/sınanmış olduğu düşünülen, bir *"hipotez"* olduğunu düşünün; *"bal tutan parmağını yalar"* gibi, *"çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz"* gibi bir hipotez. *"Galatasaray, Fenerbahçe stadında maç kazanamaz, CHP bu ülkede iktidara gelemez"* gibi, rasyonel mesnedi olmayan ama fiiliyatta bir biçimde doğrulanan *teori*. *"Kendisini doğrulayan kehanet"*, insanların doğru olduğuna inandıkları bir öngörüye göre kendi davranışlarını ayarlıyor olmaları nedeniyle *gerçekleşen kehanet*'tir. Nasılsa kazanamaz dendiği için CHP'ye oy verilmez ve kazanamaz; Galatasaray'ın dünya devlerini dize getiren kadrosu Fenerbahçe stadında rezil olur; devlet ihalelerinde denetleme mercisinin cebine para atıyor olması doğal karşılanmaya başlanır, *"çalıyor ama işini de yapıyor"* şeklindeki argümanlar haklılık kazanmaya başlar; Boko Haram, DAEŞ gibi örgütler tecavüzlerini Allah adına yaptıklarına inanır olurlar.

"Biz adam olmayız" hükmünün de *kendisini doğrulayan kehanet* faslından olduğunu bilesiniz. Sosyolojik fenomene adını koyan (1948) Columbia Üniversitesi sosyoloji profesörü Robert King Merton'ın (1910-2003) öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmalarda belli bir konuda yeteneği (zekâsı, disiplini) olmadığına inanan öğrencilerin ya o konuda çalışmaktan vazgeçtikleri ya da sınavlarda elleri ayaklarına dolandığı için başarısız oldukları, böylece kendilerine ilişkin kehanetlerinin doğrulandığı saptanmıştır. Borsa ve döviz iniş çıkışları, *kendisini doğrulayan kehanet* ile doğrudan ilgilidir. Hisse senetlerinin düşeceği kehaneti, paydaşların ellerindekini satmalarına ve dolayısıyla borsanın düşmesine neden olur, tersi de söz konusudur. Yükseleceği inancı satmama eğilimini doğurur, arz-talep kanunu fiyatların artmasını getirir. Anglosakson toplumlarında rastlanan "Kurt Adam" inancının ayın en parlak olduğu on dördüncü gününde polisiye vakaların artmasına neden olduğu gözlenir. Bunlar böyledir de, kendisini doğrulayan kehanetin en ilginç sonuçlarından birisi de "plasebo etkisi" dedikleri fenomen.

"Placebo" Latince bir kalıp, *"I shall please"* demek, "sizi gönendireceğim, mutlu edeceğim" anlamında; *"Plasebo ilaç"* tedaviye yönelik farmakolojik bileşenleri olmayan, buna karşın iyileştirici etkisi yadsınamayan, telkine dayalı tedavi yaratan ilaç. Modern tıbbın neden-sonuç ilişkilerini

saptayamadığı için uzak durduğu, hatta etik olmadığını ilan ettiği *plasebo* ilaçların yadsınamayan olumlu etkileri son yıllarda başlı başına bir araştırma konusu. Mutlaka bakın, yavrum, araştırmalar *plasebo* ilaçların kanser dahil dünya kadar hastalıkta işe yaradığını gösteriyor, gelinen noktada (Ekim 2018) bildiğimiz reçetelere yazılmaları söz konusu.[92] "*İyi diyelim iyi olsun*" bile değil, "*İyi olsun dedik, iyi oldu*" kalıbı.

Ne düşünüyorum, biliyor musunuz; hani "*güç yozlaştırır, mutlak güç mutlaka yozlaştırır*"[93] derler, kendilerini "*God*" ilan eden Roma imparatorlarını, Napolyon Bonapart gibi tiranları misal gösterirler ya mesela, İngiliz modernist tarihçi Lord Acton (1834-1902) gibi allameler; kanlı papalar şöyle dursun, Deli Petro'dan Kazıklı Voyvodo'ya, Hitler'den İdi Amin'e, Stalin'e, Mao'ya daha kimler kimler sayılabilir; dünya nasıl bir yer olurdu acaba diyorum, tarih kayda alındığı ilk günlerinden itibaren yozlaşmayı, zorbalığı değil suhuleti öngöreydi. Mademki, güç ile yozlaşma arasında rasyonel sebep-sonuç ilişkisi yoktur, öyleyse *yozlaşmanın* gerçekleşmesi ihtimali, *iyileştirmenin* (yani diriltmenin, teceddüdün, yenileştirmenin) gerçekleşmesi ihtimalinden daha fazla değildir.

Sanki bu dünya insani işlerin istisnasız tümünde gözlenen şiddete kurban edilmeyebilirdi. Sanki kırk kere deli diyeceğimize kırk kere akıllı diyebileydik, hayırhah örnekleri öne çıkarıp çocuklarımızın onlara öykünmelerini sağlayabileydik, "*kendisini doğrulayan kehanet*"in iyilikte doğrulanmasına katkıda bulunabilirdik. Olmadı. Olmadı ve dünya, Samanyolu Galaksisi'nin arsız çocuğu olarak dönmeye devam edecek, çünkü Batı medeniyeti, kendisini inşa etmek üzere topladığı yapı taşlarını şiddeti gücün ayrılmaz bir parçası olarak görenler arasından seçmeyi, onlarla yükselmeyi tercih etti.

Zeus'tan başlamak üzere yücelttikleri tek bir hâkim yoktur ki, rahmetiyle, merhametiyle, inayetiyle temerküz etmiş olsun. Görün ki, bunlar ve benzeri insancıl hasletler, yenik devletlere, geri kalmış, ilkel kavimlere atfedilen "*zaaflar*" kapsamındadır. Mazluma empati geliştiren devlet adamının sesi kısılır, ders kitaplarında görünmez olur. Hasılı *yozlaşma* bir kader değil, *niyet* meselesidir, yavrum. Son tahlilde "tiran" da *kendisini doğrulayan kehanete* kurban düşecek, kendisinden beklendiği gibi davranacaktır. Görün ki, bizim "*taç giyen taçlanır*" tespitimiz de bu fasıldandır.

Pencere: *"Roma'ya bir tarih, Avrupa'ya bir 'medeniyet ve kimlik'"*

Bu azametli iddia, *"Roma'ya bir tarih, Avrupa'ya bir 'medeniyet ve kimlik'"* vermiş olmak iddiası Edward Gibbon (1737-1794) için söylenir. On iki ciltlik *"Roma İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküşü"* isimli külliyatın yazarı, ABD'nin kurucu başkanlarından Thomas Jefferson'ın (1743-1826) akranı, varlıklı bir İngiliz soylusu ve milletvekili olan Edward Gibbon, "modernist" tarihçilerin "ilk"i olarak ünlenir. Az buz iş değildir, Bizans imparator adayı Konstantin'in İzmit'teki Diocletianus Sarayı'na iç oğlanı alındığı tarihten (İsa'dan sonra 293) yaklaşık 1500 yıl sonra oturur, kısa ömrünün yirmi yılını *"insanlık tarihinin en büyük ve belki de en feci hadisesidir"* dediği çöküşün nedenlerini saptamaya vakfeder.

"Niye" diye sormalısınız, yavrum, feci ya da değil, Roma İmparatorluğu'nun çöküşü neden *"insanlık tarihinin en büyüğü"* olsun ki? Yüzölçümü itibariyle en büyüğü değildir; örneğin, yirmi beş milyon kilometrekarelik (gezegenin yaklaşık yüzde 16'sı) Moğol İmparatorluğu çok çok daha büyüktür. Eliniz değdiğinde bir bakın; Göktürk, Altın Ordu, Osmanlı imparatorlukları mesela, Roma'dan beşer altışar misli daha büyüktür. Dünyanın en uzun ömürlü imparatorluğu da değildir. İsa'dan önce 27, İsa'dan sonra 1453 yıl olmak üzere toplam 1480 sene yaşadığı hesaplanır. Buna karşın, 2266 yıl yaşayan Viet nam, Van Lang İmparatorluğu var, İsa'dan önce 2524-258. Sonra 1850 yıl yaşayan Hint Pandyan İmparatorluğu var, İsa'dan önce 500, İsa'dan sonra 1350. Sonra yine Güneydoğu Asya'da halen bağımsız bir devlet olan Champa Krallığı'nın 1835 yıllık (İsa'dan önce 196, sonra 1639) imparatorluk geçmişi var. Hele de bizim buralarda hiç adı geçmeyen imparatorluklardır bunlar ve en az Roma kadar görkemlidirler. Amerika'nın Viet nam hezimetini hatırlayanlarınız Batı basınında *"Kızıl Khmer"*lerden, *"Tamil gerillaları"*ndan baş belaları kapsamında söz edildiğini anımsayacaklardır; emperyalist propagandanın hükümsüzleştirdiği bu halklar sözünü ettiğim o medeniyetlerin torunlarıdır.

Yeri gelmişken, Rönesans'ın Avrupa zihniyetine armağan ettiği "yenilikler"den bir tanesinin de tarih yazımında *"olanın değil, olması gerekenin"* önemsenmesidir ki, hoş geldin Aristo diyorsanız, haklısınız. 2017 itibariyle Filistin dramının hâlâ yok sayılmasının, Türkiye'ye sığınan 3,5 milyon canın esamesinin okunmuyor olmasının bu teamülün ese-

ri olduğunu görmelisiniz. Bunu görürseniz, "*tarihi gerçekler*" ileri sürerek hak arama çabalarımızın ne denli nafile olduğunun da ayırdına varırsınız. Yazarın kurgusunun dışına düşen "teferruat" tarih yazımında yok sayılır, yavrum. *Determinizm*in insanoğlunun başına sardığı en acı gerçektir bu. Sınırları bile belli olmayan bir yığışımdan beşerin "en görkemli" imparatorluğunu devşirebilmek her şeyden önce niyet meselesidir. Yaşanan "*gerçekler*"in neredeyse önemi yoktur, tarih yazıcısı nasıl münasip görürse geçmiş öyle yapılanır.

Her medeniyet gibi Roma da kimliğini zıddından devşirir. "Muhteşem" Roma'nın zıddı, "sefil" barbarlardır; "hayırhah" İsa'nın zıddı, "kan dökücü" Muhammed olmalıdır ki İsa'dan eksilmesin. Hun İmparatoru Attila (395-453) özenle çizilmiş müzelik portrelerinde ciddi ciddi şeytan boynuzludur; "*Flagellum Dei*" denir, "Allah'ın belası" anlamında, lakap yakıştırılır. Birinci (ve hatta İkinci) Dünya Savaşı'nda İngilizler, Almanlardan "Hunlar" diye bahsederlerdi; Körfez Savaşı ve onu izleyen günlerde *neo-con* çevreleri alaşağı etmeye niyetlendikleri Orta Doğu liderlerine "Hun" sıfatını yakıştırdılar, öyle sinmiştir içlerine. Bir de kadim uyarı vardır, mealen: "*Bastığı yerde ot bitmeyen Attila'dan sakın!*" Bu uyarı bin küsur yıl tedavülde kalır, sonra döner dolaşır, Haçlı Seferlerinin arifesinde (1090) Türkler için kullanılmaya durur: "*Bastığı yerde ot bitmeyen Türk'ten sakın!*" Attila'yı tanımlamak üzere kurgulanan özellikler "*Asya bozkırlarının çirkin göçebesi; bodur, korkunç, okuyla ölüm saçan yağmacı, ırz düşmanı*" Türklere yansıtılır.

Ve kabul görür. Önce sıfatların müellifleri yazdıklarına inanırlar, sonra da onların muhatapları, yani *bizler*! Onca yıllık yerleşikliğe, Osmanlı'nın dillere destan bürokrasisine, kırtasiyesine, şerisiydi, örfisiydi onca kuralına kaidesine rağmen, "göçebe" muhabbetinin son bulmamasının nedenini buralarda aramak lazım, yavrum. "Çok gezen mi bilir, çok okuyan mı?" sorusunun cevabının hemen her zaman "çok gezen"e yığıldığını bilirsiniz. Yanlış. Baktığınızı görebilmeniz için hakkında okumuş olmanız gerekiyor, yoksa bir turist gibi geziyorsunuz, aklınızda kalan hangi lokantada ne yenirden ibaret. Kıssadan hisse: Siz siz olun, karşılaştığınız insan yapımı her eserin, her kitabın, her buluşun, her aletin, her binanın yapılma nedenini sorun, yavrum. Görün ki, "*safi merak*" diye bir şey yoktur. İnsanoğlunun ürettiği her şey bir maksada hizmet eder. Okumaktan yüksünmemeyi öğrenmek lazım.

Asırlarla top gibi oynayabilmelisiniz. Gözünüz korkmasın, İsa'dan günümüze hepi topu yirmi adet yüzyıl var. Her birine birer ay tahsis etseniz, yirmi aylık tefekkür gerektirir ki, bu iki yıldan az bir zaman demektir. Hayatınızdan iki yıl verin ve bir ömür, hatta bir ülke boyu kazanın. Ciddi söylüyorum, yavrum. Öğrenmek için resmî eğitimin şart olduğu günler geride kaldı. Eğitim sistemi iyiymiş kötüymüş, bunlarla vakit kaybetmeyin, siz işinize bakın. Öğrenmenin sırrı niyettir, kolayı fikr-i takip. İlgilendiğiniz olayın bir ucundan tutmaya göresiniz izleyen hadiseler çorap söküğü gibi akar gider. Adamların incir çekirdeğini doldurmayan olaylardan bıkmadan, usanmadan, ısrarla kendilerine pay çıkarıyor olmalarını kıskanıyorum, vesselam.

Bu Gibbon da Oxford'lu, Magdalen College'dan, David Blair'in 1752 modeli. Katolikliğe ihtida etmiş; önemli mi diyeceksiniz; evet, çünkü Ortodoks Doğu Roma'ya, Bizans'a yani, eğri bakar. Yunanca bilmez, Anadolu halklarını tanımaz, Palmira, yani bugünkü Karadeniz bölgesinin güney sınırlarından aşağı Suriye, Irak, Filistin, İsrail, Mısır ve Basra Körfezi'ne kadar uzanan *"Palmerene Empire"* dedikleri topraklardaki yaşamı hiç bilmez. Latin bile değil, Anglosaksondur, ama *"Roma harabelerinin önünde huşuyla eğilen, buralarda kimlerin yaşamış ve neden kaybolmuş gitmiş oldukları üzerinde düşünen"* bir *"hacı"*dır. Hacılığı da nereden diye sormalısınız. Gibbon'un kendi ifadesiyle, *"uzak ve yabanıl bir Kuzey ülkesinden"* gelip muhteşem Roma'yı *"tavaf eden"* anlamındadır. Günümüzde New York'u, Kaliforniya'yı tavaf etmek gibi ayrıcalıklı bir eylemdir, külliyatın son cildinin son paragrafında *"Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküşü"*nü neden yazdığını açıkladığı paragraf hac farizası yerine getirmiş bir ermişin fetvası gibidir.

"Fetva" demişken, ileride *"modernizm"* ve *"ilericilik"* pencerelerini açtığımızda, ayrıntılı konuşuruz, *"fetva dili"* diye Türkçeleştirebileceğim bir terim var. Roma imparatorları *"augustus"*ların ifade tarzlarına atfen *"augustan"* dil derler, itiraz kabul etmeyen, mütehakkim (sözlüğe bakın!) ve hemen her zaman dogmatik üslup. Celâl Şengör tavrı dersem anlarsınız. Huntington, bir diğer örnektir: *"İslam'ın sınırları kanla çizilidir."* Nokta. Veya Theodore Roosevelt: *"Müslümanların Hıristiyanlar karşısındaki zaferlerinin her zaman belayla sonuçlandığı da görüldü."* Nokta. Modernizmin fikrî yapılanmasının çimentosu *"fetva dili"*dir. Modernist tarih *"fetva dili"*ni

benimsediğinde, insanoğlunun bu dünyadaki serüveni iki kere ikinin dört ettiği sekter bir ideolojiye dönüşür, yavrum. Hani deriz ya, *"adım çıkmış dokuza, inmez sekize"*, o hesap; modernist tarih yazımı önyargı oluşturuyor, sınıflandırıyor, etiketliyor, müebbede mahkûm ediyor. Düşmanlık tohumları ekmenin vebali büyük olmalı. Unutmadan söyleyeyim, Türk dilinin saygıyla andığım ve tanımanızı istediğim iki sessiz kahramanı var; birisi Asım Baltacıgil, diğeri Mustafa Küpüşoğlu. Baltacıgil, *"The Decline and Fall of the Roman Empire"*ı Türkçeye kazandıran cengâverdir. Bugünlerde durum nedir bilmiyorum, Gibbon tarihinin baskıları son yıllara kadar bulunabiliyordu. Asım Bey yıllar önce besbelli uzun ve titiz bir çalışma sonucu çevirmiş, 1987-1988'de BFS Yayınları basmış. BFS dediğim, *"Bilim, Felsefe, Sanat"*. Mustafa Küpüşoğlu'nun kurduğu, bugün hâlâ kaliteli kitaplarıyla hatırlanan bir yayınevidir, umarım emekleri zayi olmamıştır ve olmaz.

Pencere: Pagan Roma, *İmparatorluk Kültü ve "Hıristiyanofobi"*

Gibbon, Traianus'u Roma'nın *"Altın Dönem"*inin (96-180) mimarlarından birisi olarak tanıtır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Traianus döneminde alınmış, İmparatorluğun en geniş sınırlarına onun saltanatında ulaşılmış. *Pax Romano*'dan (Roma Barışı) bahsetmiştim. Biri diğerinin ardından kesintisiz hüküm süren beş pagan sezarın (Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius, Nerva, Marcus Aurelius) hüküm sürdüğü süreçtir. "Pagan sezarlar" diye vurguladığım gözünüzden kaçmamıştır. *"Altın Dönem"*in tarihlerine dikkat edin, yavrum, bu yıllar bilinen tek tanrılı yegâne dinin Yahudilik olduğu, Hıristiyanlığın gizli gizli yayılmakla birlikte henüz esamesinin okunmadığı yıllardır. Nitekim Kilise destekli resmî tarihte yazılanların aksine, Sir Edward Gibbon, Roma'nın çöküşünün belirleyici nedeninin *"barbar"* kavimlerin saldırıları değil, *"İmparatorluk topraklarına güneydoğu ucundan sızan Hıristiyanlığın kışkırttığı kin, nefret ve kıyam"* olduğunu, *"bunun yanında pagan kavimlerin tahribatının devede kulak"* olduğunu savunur.

Doğal afetler ve salgın hastalıklar dahil, İmparatorluğun başına gelen her musibetten sorumlu tuttukları Hıristiyanları *"nefret edilen iğrenç bir ırk"*[94] diye tanımlıyorlar. Tacitus ki, (56-117) en ünlü tarihçilerindendir, iflah olmaz bir *"Hıristiyanofobik"*, Hıristiyanlardan *"ahlaksız, sapık, ateist, vahşi*

kâfirler (the lawless heathens)" diye bahsediyor. Dinleri de din değil, *"ölümcül hurafelerden"* ibaret bir batıl inançlar manzumesiymiş. *"Kendi ırkları dışındaki herkesi yeryüzünden silmeye, insan türünü yok etmeye yönelik 'kara büyü'yle uğraşırlar"*mış.[95] Roma imparatorlarının en dost canlısı, en hoşgörülüsü olarak bilinen Traianus bile Antakya Piskoposu Ignatius'u *bestias*'a parçalatmaktan geri durmuyor. Kudüs Piskoposu Simeon'u çarmıha gerdiren de o. (Aklımdayken, bu Ignatius da 'katolik' sözcüğünü ilk kullanan adamdır; Yunanca *katholikos*'tan *topyekün* anlamında.)

"Hıristiyanofobik" kelimesini ben uydurdum, *"İslamofobi"*den mülhem. Pagan Romalıların Hıristiyanlardan neden bu kadar korkma nedenleriyle günümüzün sözde "Hıristiyanları"nın Müslümanlardan korkma nedenleri arasında paralellikler görüyorum, bir de siz bakın, yavrum. Şöyle ki, her şeyden önce Roma paganlarında ölüme sükûnetle yaklaşmayı mümkün kılan öbür dünya ve şehadet (*martyrdom*) kavramları yok. Oysa İncil'in talimatı doğrultusunda yaşamayı başaran Hıristiyan'ın ölümsüzlük kazanma ve cennette mesut olma olasılığı var. İncil'in müjdesi, Hıristiyanları bu dünyada başlarına gelenlere karşı daha dayanıklı, daha güçlü yaparken yeni dine çok sayıda mürit de kazandırıyor. İkincisi, paganların cinsellik başta olmak üzere ahlaki gevşeklikleri, Hıristiyanlıkta *"günah"* sayılıyor, günahtan korkan Hıristiyanlar paganların dünyasından ayrılıyor, Romalıların yaşamında önemli bir yeri olan dini festivallerden kaçınıyor, kendilerini kilise, manastır gibi dini yaşatacak kurumlarını kurmaya vakfediyorlar. Bu çabaları zaman içinde başlı başına bir "ulus" olmalarını sağlıyor. Ruhban sınıfı oluşuyor, piskopos, başpiskopos derken Kilise hiyerarşisi kuruluyor, Papalığın ihdasıyla birlikte *"Christiandom"*a evriliyor ki, kendi yasaları, suç-ceza kavramları olan apayrı bir devlettir. Dahası, Yahudilik gibi bir *kabile dini* de değil, *God*'ın inayetine mazhar olmak için Yahudi bir anadan doğmuş olmak da gerekmiyor. Bu bağlamda *"evrensel"*, velakin ihtida edenin eski kabilesiyle olan bağlarının tamamen kesilmesi, yepyeni bir ruhla doğmuş olmak anlamına geliyor. Aziz Pavlus'un Yeni Ahit'te Selaniklilere yazdığı mektuplardan birinde (1:10) Hıristiyanları tarif ederken kullandığı *"hay ve hakiki God'a kulluk etmek için putlardan God'a döndüler"* mealindeki cümleleri (*"Hay"*, canlı, diri anlamına gelir) Roma tanrılarına ihanetlerinin kanıtı sayılıyor. "Bunlar *God'larının etini yerler, kanını da içerler"* suçlaması yaygınlaşıyor. "Aşai Rabbani" ayinini açıklamak en

gayretli Hıristiyan apolojetiklerini bile zorluyor. "*Apolojetik*" dediğim, Hıristiyanlık adına itizar edenler.

Teolojide "*Hıristiyan apolojetiği*" diye bir dal vardır, yavrum, Hıristiyan akidesini akılcı temellere oturtmaya, inanca yönelik itirazları mantıklı açıklamalarla bertaraf etmeye çalışırlar. Savunma çoğu kez Hıristiyan olmayanların dünya görüşlerinin açıklanmaya muhtaç yanlarının ileri sürülmesi şeklindedir. Örneğin, "nasıl oluyor da aynı Kutsal Kitap'ta Meryem hem bakire, hem de dört erkek çocuk anası bir kadın oluyor" diye sorgulandığında, "Mohammed de şarabı bir yasaklıyor, bir yasaklamıyor" türünden ilgisiz, mesnetsiz bir savunmaya geçilir. Her neyse. İşin ironik yanı, Hıristiyanları tüm Roma *God*'larına sırtlarını dönüp bir tek İsa'yı *God* kabul etmekle suçlayan Romalıların Jül Sezar'dan (İsa'dan önce 100-44) itibaren imparatorlarını *God* belleyip tapınan insanlar olmaları.

Augustus'un, Hadrian'ın, Anadolu'nun hemen her yerinde tapınakları vardır, birinden birine mutlaka rastlamışsınızdır. "*İmparatorluk Kültü*" deniyor ("*Imperial Cult*"), hanedanın veya imparatorun tapıldığı *devlet dini* şeklinde, mutlak monarşiyi teokrasiyle birleştiren bir yönetim sistemleri var. Tanrılar divanına paralel bir divan da imparatorlukta kuruluyor. Bu hesapça, örneğin, Traianus *God Jupiter* oluyor da, Traianus'un eşi *Goddess Juno*'nun yeryüzündeki karşılığı. Oğulları da *Mars*'a tekabül ediyor. Roma tanrıları da malum, birkaç istisna dışında Yunan tanrılarının isim değiştirmiş halleridir. Jüpiter'in aslı Zeus; Mars'ınki Ares; Merküri'nin ki Hermes; Neptün'ünki Poseidon vs. Unutmadan eklemeliyim, bu *God*'lara ilaveten, Roma'da her ailenin kendi özel *God*'ı da vardır, her ailenin ve iş kolunun.

"*İmparatorluk Kültü*" de Roma'ya özgü değil, Büyük İskender (İsa'dan önce 356-323) "*benim babam Zeus*" dermiş, "*II. Philip falan değil.*" İyi ya. Neron, Caligula gibi sapık zalimler de *God*'dılar. Caligula'nın işkenceyle öldürdüğü adamların hayalarını ağzına atıp sakız gibi çiğnediği anlatılır. Hıristiyanlara reva gördükleri işkencelerin illüstrasyonları vardır, yüreğiniz kaldırırsa girin bir bakın. Size hatırlatmayı bile zül saydığımı, yazarken utandığımı bilesiniz, ama CIA'in "geliştirilmiş sorgulama teknikleri"ni, Guantanamo'yu, El Gureyb'i düşününce, görünen o ki Akhilesh Pillalamarri haklıdır; "*Roma Cumhuriyeti'nin imparatorluğa dönüşmesinden itibaren, 'sezar' fikri ve görkemi, Batı dünyasının müstakbel liderlerine ilham kaynağı*" olmuş gerçekten.

"Roma İmparatorluğu neyse ABD de o!" diye övünen sınıf arkadaşım Mary White, doktorasını tamamladı, hangisi olduğunu unuttuğum muteber Amerikan üniversitelerinden birinde, Georgia Tech olabilir, University of Florida olabilir, hoca oldu. Yıl içinde yaşadıklarını yazmak, Noel'de arkadaşlarına fotoğraflarıyla birlikte postalamak şeklinde bir âdeti vardı. Mukabele etmeye gönülsüz olduğum ayan oluncaya kadar bu mektuplardan bir nüsha bana da göndermeyi sürdürdü. Bunlardan birinin tamamını hep görmek istediği Roma'ya ayırmıştı. Gereken parayı nihayet biriktirdiğini, *"fascinating Rome"*u (büyüleyici Roma) *"tavaf ederken"*, müteveffa Edward Gibbon'un ruhunu *"kemiklerinin içinde hissettiğini"* anlatıyordu. *"Colosseum'un önünde huşuyla eğilen, buralarda kimlerin yaşamış ve neden kaybolmuş gitmiş oldukları üzerinde düşünen bir hacı"* olmuşmuş. Bunun hacılığı neden diye soracaksınız, Gibbon gibi o da *"uzak ve yabanıl bir Kuzey ülkesinden"* gelip muhteşem Roma'yı *"tavaf etmiş"*, bir yıl önce New York'ta dolaşırken hissettiği *"awesome"* (muhteşem ötesi) duyguyla sarsılmış.

Şimdi Yehova şahidi Mary White'ın ABD'yi tek başına temsil edecek hali elbette yok, ama *"silent majority"*nin yerleşik bir üyesi olması önemlidir. Amerikan siyasetinde *"sessiz çoğunluk"* diye bir kavram vardır, yavrum, bunları "lafazan sol-kanat azınlıktan sıkılmış ya da sundukları çözümlere ikna olmamış, yasalara saygılı muhafazakârlar" diye tarif ederler. Amerikan işçi sınıfının da içinde yer aldığı bu kesim, "sol-kanadın çoğu zaman yıkıcı veya şedit olabilen protesto biçimlerine rağbet etmez, düşüncelerini oy sandıklarında açıklamayı tercih ederler."[96] *"Sessiz çoğunluk"* tanımının mimarı olan Richard Nixon (1913-1994), seçmenlerinin karşısına bu sloganla çıkmış, gerçekten de onların oylarıyla başkan olmuştu. Barry Goldwater, Ronald Reagan gibi erken *neo-con*'ların "solunda" yer aldığını söyleyen, orta-yolcu bir siyasiydi, Nixon. İktidar planlarına sekte vurduğu için *neo-con*'lar tarafından tuzağa düşürüldüğü şeklinde komplo teorileri de vardır. Doğrudur, değildir; ama Yüce Divan'da yargılanmak üzereyken istifa edip ayrılan ilk ve tek ABD başkanıydı.

Amerika'nın *"sessiz çoğunluk"*unun epeyce bir zamandır Donald Trump benzeşlerine oy verdiğini gözden kaçırmayasınız, yavrum. Roma İmparatorluğu'nu oluşturan unsurların Amerikan zihniyetindeki izlerini

sürmek, bu bakımdan da önemlidir. Derin Amerika'nın değerler sistemine nüfuz etmemize, daha da önemlisi Donald Trump'ın temsil ettiği dünya görüşüne yatkınlık derecelerini saptamamıza, hazretin bir yol kazasından ibaret olup olmadığını doğru teşhis etmemize yardımcı olacaktır.

Pencere: "*Patria potestas*", *Organik milliyetçilik*, *infanticīdium*

Roma İmparatorluğu kurulduğu tarihten itibaren (İsa'dan önce 27, sonra 1453) aklınıza gelebilecek en aşağılık bir aşiret düzeninin hâkim olduğu pederşahi ve hiyerarşik bir yapılanmadır. Coppola'nın *The Godfather* filmindeki o Don Corleone misali *reis/baba*'ların *mutlak hâkimiyeti* altında örgütlenmiş sosyolojik birimler hayal edin. "*Patrio*"nun oğulları, kızları, torunları, evlatlıkları, yanaşmaları, beslemeleri, nikâhlı/nikâhsız eşleri, metresleri, fahişeleri, hizmetçileri, uşakları, esirleri, köleleri, işçileri üzerindeki mutlak iktidarı zorla edinilmemiş olup Roma aile hukukunun "*aile*" reisine tanıdığı "*Patria potestas*" hakkından kaynaklanıyor olsun. *Patrio*, "babanın erki" diye çevirebileceğim bu hakka dayanarak, seyyar mahkemeler kurabiliyor, aile fertlerini yargılayabiliyor, idam dahil her türlü cezayı verebiliyor, hatta işine yaramayanları köle olarak satabiliyor olsun. (Aklımdayken, Haçlıların kurdukları "*Assizes of Jerusalem*" dedikleri Kudüs seyyar mahkemeleri vardır, unutturmayın, daha sonra onları da anlatayım.) Her neyse, kadın kısmının esamesi okunmasın. *Patrio*, herhangi başka bir suçtan sanık karısını yargılama görevini de, infazı da kendi üstlensin. Zina ne kelime, şarap mahzeninin anahtarını izinsiz alması bile kadının ölüme mahkûm edilmesi için yeter olsun. En aşağılık aşiret düzenini çağrıştırıyor dediğim bu, yavrum, herhalde katılırsınız. Aslında aşiret de değil, *kült* demek belki daha doğru, çünkü reisin esrar perdesine büründürülmesi de var.

Görün ki, "*Patria*" sözcüğünün öteki anlamının "*Babavatan*" olmasının ima ettiği "*organik milliyetçilik*" bir o kadar önemlidir. Mussolini ciddi ciddi buna dayanarak dünyayı fethetmeye çıkmıştı. "*Organik milliyetçilik*" de ne diyeceksiniz, Avrupa faşizminin tohumlarını atan, Yunan-Roma kökenli ve sizin sakın sakın ıskalamamanız gereken iki kavramdan biridir, yavrum. "*Organik milliyetçilik*"i yıllar önce özetlemeye çalıştığım bir makalem var-

dır, (İnternette "*Öcü*"[97] başlığı altında bulabilirsiniz) aşağıdaki metni o makaleden özetliyorum:

"Organik milliyetçilik halkın gücünü kök saldığı topraktan alıyor olması düşüncesidir... Kutsal Kitaplar, tüm insanlığın tek ve aynı kaynaktan geldiğini söylemekle birlikte, pagan kavimlerin hemen hepsinde üzerinde yaşadıkları toprakların asli sakinleri olan efsanevi yaratıkların sulbünden geldikleri inancı hâkimdir... Örneğin, Eski Yunan'da Atina sakinleri yaşadıkları toprakların asıl sahiplerinin "otoktonus" dedikleri yarı-insan, yarı-yılan varlıklar olduklarını düşünür, kendilerinin bu mitolojik yaratıklardan türediklerine inanırlarmış... Roma'nın kurucusu ve ilk kralı Romulus ve ikizi Romus'u ölmek üzere atıldıkları Tiber Nehri'nden kurtarıp emziren bir dişi kurttur. (...) Romalılar bu dişi kurdun sulbünden geldiklerine inanırlar. 'Otoktonus efsaneler'in toplumun ortak belleğinin oluşmasına, ulusal kimliğinin şekillenmesine, dayanışmasına yardımcı olduğunu savunan bilimsel tezler vardır. Vatan toprağının yaşayan bir varlık olarak algılanmasının, insanoğlunun köklerini emanet ettiği toprağı gözetmesini, yüceltmesini hatta türlü efsanelerle zenginleştirip biricik kılmasını sağladığını söylerler. Böylece, 'vatan' kavramı aynı anda özlem ve adanmışlık duyguları uyandıran, 'anavatan' (ya da bazı dillerde kullanıldığı gibi 'babavatan') korunaklı, sevecen, güvenlikli bir sılayı, ana kucağını çağrıştıran bir sılayı ifade eder, halkların 'asli' vatanları olarak belledikleri, dilerseniz belletildikleri, belirli toprak parçalarını savunmalarına meşruiyet kazandırırmış..."

Bu pencereden bakarsanız, "*Patria*" ile eşitlenen "*Patrio*"un ne denli zalim, ne denli irrasyonel olursa olsun buyruklarına karşı çıkılamayan, uğruna can bile feda edilen "*töre*" kapsamında olduğunu görürsünüz. İtaatsiz kız evladını infaz etsin diye gencecik oğlunun eline gönül huzuruyla silah tutuşturan ananın imanını anımsatıyor yavrum, akılla anlaşılır gibi değil. Her neyse. Iskalamamanızı dilediğim diğer kavram, dilimizde karşılığı olmayan "*infanticīdium*" (İngilizcesi, "*infantice*") uygulaması. *Infanticīdium*, toplumun genel afiyetini sağlamak için "*yeni doğan sağlıksız bebeklerin öldürülmeleri*" pratiği.

19. yüzyılda, İngiliz bilim adamı Sir Francis Galton'ın (1822-1911) "*insan ırkının ıslah edilmesi*" araştırmaları çerçevesinde ele alınıyor. "*Eugenics*" adı altında (Yunanca, *eugenes;* Türkçede "*öjenik*") bilimselleştiriliyor. Galton'ın, Charles Darwin'in (1809-1882) "dâhi" kuzeni olduğunu söyleye-

yim, onun başarısına öyküdüğü için öjenik olayına sardığı söylenir. Her neyse. Tezleri önce ABD'de daha sonra Almanya'da uygulanır. Evet, ABD, *"insan ırkının ıslahı"* işine giren ilk devlettir. Daha 1907 yılında, Adolf Hitler henüz 18 yaşında bir güzel sanatlar öğrencisiyken, Indiana eyaletinde kabul edilen bir kanunla zekâ özürlü, sağır ya da körler zorla kısırlaştırılıyordu. Gerisini sonra anlatırım, yavrum, Roma'ya dönelim.

Yeni doğan bebenin yaşayıp yaşamayacağı kararını *Patrio* verir. Sparta'dan intikal eden bir uygulamadır; Sparta, malum İsa'dan önce 900'lü yıllardan 338'e kadar yaşayan bir Yunan şehir-devletiydi. *"Gerousia"* dedikleri İhtiyar Heyeti, yeni doğan bebeği muayene eder, özürlü ve/veya sağlıksız olanların imha edilmelerine karar verirdi. Mora Yarımadası'nda Taygetos diye bir dağ var, sınavı geçemeyen bebecik o dağın eteklerine bırakılır, hasbelkader hayatta kalırsa, ailenin alıp büyütmesine izin çıkardı.

Necefli Maşrapa!.. *"İnsanı sarf malzemesi olarak algılamak"*

Tabiatın *"müsrif olduğu"* şeklinde bir değerlendirme düşünebilir misiniz? Hayır, değil mi? Peki, ya *gereksiz, lüzumsuz, fuzuli* üretimle iştigal ettiğine dair bir hüküm geliştirebilir misin? Ya da, *"savurganlık ve doğa"* başlıklı bir tez yazmak, mesela, aklınıza gelebilir mi? Yine hayır değil mi? Görün ki, Batı menşeli akademik literatürde *"superflous"* diye bir kavram var, ve bu kavram en geç Sparta şehir-devletinden bu yana gündemdedir; neresinden baksanız asgari 2500 yıllık bir süreç. Sparta'nın *"tabiatın üretim aşamasında savurgan, velakin kalite kontrol aşamasında acımasız"* olduğunun bilincinde olan bir toplum olduğunu anlatırlar; mamafih *"her ne kadar bebek üretiminde kaliteyi tutturamıyorsa da, ölüm oranlarını yüksek tutarak dengeyi sağladığının"* da farkındalarmış.

Şimdi siz bunlar ne biçim laflar demeden önce ben söyleyeyim: Oxford'tan Allen G. Roper'ın *"Ancient Eugenics"* (Kadim Öjenik) isimli makalesinden aktarıyorum. Roper, 1913'te Arnold Makale Ödülü'yle (*The Arnold Prize Essay*) onurlandırılan bir tarihçi; öjenike ilişkin akademik tezlerin hemen hepsinde onun bu makalesine atıf yapılır.[98] Ne denli yetkin bir bilim adamıdır, bilemiyorum. Aslına bakarsanız Spartalıların öjenik uygulamalarını bize anlatıldığı şekliyle kavramlaştırıp kavramlaştırmadıkları da

kesin değildir. Olsun. Ateş olmayan yerde duman tütmez. Öte yandan, şimdi buraya bir mim koyun:

Sparta gibi marjinal kültürler, varlıklarını Avro-Amerikan ilgisine borçlu olurlar. Gerçek şu ki, ne zaman aklıevvel bir Batılı akademisyen onlar hakkında makale yazmaya durur, tarih sahnesine o zaman çıkarlar. Araştırmacı hemen her zaman müesses nizam nezdinde itibar kazanmaya çalışan birisidir. Ezber bozan keşifler maişet sağlar, ün kazandırır. Bir bakmışsınız akademisyenlerin el attıkları o mutlu günden önce hani derler ya tövbe estağfurullah Allah'ın bile unuttuğu "*namevcut*" topluluklar önem kazanır, hatta insanlığın poyrasıymışlar (sözlüğe bakın!) gibi sunulurlar.[99] Bu söylediğim kulağınıza küpe olsun, yavrum: "Dünya tarihi böyle"dir dendiğinde kaptırıp gitmeyin. Bir durun bakın bakalım, kim, hangi koşullarda, neden kaleme almış? Sparta'dan katbekat derin, uzun soluklu kültürlerin gömülü kaldıklarını göreceksiniz.

Nitekim, 1883'ten önce "*öjenik*" diye bir sözcük de yok, kelimenin mucidi Sir Francis Galton. Bu demek değil ki, Sparta'da öjenik uygulanmıyordu. Bebek doğduğunda önce bir fasıl güçlensin diye şarapla yıkıyor, İhtiyarlar Heyeti'nin yaşayacak mı, ölecek mi kararını bekliyorlardı. Anlatıldığı kadarıyla bebeklerini alıp kaçan ya da *Gerousia*'ya savaş ilan eden anneler de yoktu. Bunu söylemek acı veriyor ama kocasının, oğlunun ya da başka bir erkeğin *töre* kurşunlarına bedenini siper eden, kızını koruyan annelerin olmadığı gibi yoktu. "*Töre*" denilen şey de insanoğlunun kendi eliyle çizdiği tebeşir dairesi gibi, yavrum, içine girilmeyegörülsün, bir daha çıkılamıyor, kuşaklar boyu müebbet hapis.

Daha da garibi, biri bu Latince *infanticīdium*, bebek itlafı; diğeri Yunanca *eugenes*, insan ırkının ıslahı, bu iki sözcüğün yarattığı tepki de aynı değil. İnsan dediğimiz varlığın nasıl algılandığına bağlı olarak farklılaşıyor. Bencileyin eli ayağı titreyecek kadar dehşete düşenlerin yanı sıra, "*E, ne olmuş*" şeklinde kayıtsız kalanlar da var. Kedilerin zayıf eniklerini emzirmediklerinden ya da muhabbet kuşlarının hastalıklı yavrularını yuvadan attıklarından dem vuruluyor; Cahiliye Dönemi'nde Arapların kız bebekleri diri diri kumlara gömdükleri, Eskimoların ihtiyarlarını buzullara terk ettikleri, belirli bir yaşın üstündeki Japonların Okinawa adasına sürüldükleri anlatılıyor. "Bütünün esenliği" söz konusu olduğunda itlaf olayının makul karşılanabileceğini savunuyorlar.

Varoluşun ölümden öte bir anlamı olduğunu düşündüğüm için olmalı, Batı medeniyetinin insanoğlunu *sarf malzemesi* olarak gören nizamı âlem algısıyla uzlaşamıyorum, yavrum. Uzlaşamıyorum da ne oluyor, adamların entelektüel klasmanında "Romantik" kategorisine yazılıyorum: çağ dışı ve tutucu. Bilirsiniz, 1700'lü yılların sonlarından 1800'lerin ortalarına kadar süren bir düşünce akımıdır "Romantizm". 18. yüzyılın "Rasyonalizm" ve fiziksel materyalizmine karşı tepki olarak doğduğunu söylerler. Bireyi, öznel olanı, akılla açıklanamayanı, sezgiseli, aşkını, mücerredi, fizik ötesini önceleyen bir dünya ve kâinat görüşü olarak tanımlanır. Duygusallığı yadırgamaz; dehşet, tiksinti, hayranlık gibi hislerin dünya ve kâinatın işleyişini keşfetme sürecinde yabana atılmaması gereken veriler olduğunu savunur.

Bencileyin "romantikler" düzen, denge, sloganlaştırma, akla uydurma gibi dayatmalara kuşkuyla yaklaşır, tektipleştirmeciliğe, belirli bir deneyimi bütüne mal etmeye soğuk bakarlar. Doğrudur. Bence Kanuni'nin Süleymaniye Camisi Külliyesi içindeki mütevazı türbesi, mesela, Osmanlı'yı Zigetvar Seferi'nden çok daha iyi anlatır. Colosseum'un Roma'ya dair verdiği bilgiler yapının fiziksel niteliklerini kat kat aşar. *Enfantis* ve *öjenik,* Batı medeniyetinin özünü en görkemli filozoflarının anlatamadıkları kadar mufassal anlatırlar. Sir Francis Galton'ın yaşam öyküsünü okuyun, yavrum, hatta biriniz çevirsin derim, internette e-kitap[100] var. Kısa bir ömür değildir, ama kavramlaştırmaya adanmış bir ömürdür. İnsana hayatın bildiğimden başka nasıl yaşanabileceğinin ipuçlarını vermesi bakımından önemserim. Kendisini tanımlamış dedikleri şöyle bir cümlesi var: *"Dünyada iz bırakanlar çoğunlukla üstün zekâlı ve kabına sığamayan insanlar olmakla birlikte, mütehakkim bir düşüncenin tasallutu altında sürüklendikleri için delilikle aralarında pek az bir mesafe vardır".*[101] Doğru olmalı, diye düşünürüm. Bir deliden başka kim öjenik gibi bir habaseti *"tabiatın el yordamıyla, ağırdan alarak ve insafsızca yaptığını, insanoğlu basiretle, hızla ve şefkatle yapabilir"*[102] diyerek savunabilirdi ki? Açtığı delikten sızabilecek vahşeti görmemesi için ya insanoğlunu hiç tanımamış olması lazım ya da hiç ama hiç umursamamış olması. Neyleyeyim öyle bilimi demez misiniz, ben derim.

Gelin görün ki, *"yaşam nasılsa bir biçimde devam eder"* anlayışından yola çıkıyorsanız, trajediyi görmez oluyor, hatta trajediye destek ve moral verebiliyorsunuz. Trajedi, ancak insan hayatının bir değeri varsa trajedidir. "Yaşam"ın değeri varsa demiyorum, bitki örtüsü de yaşar, deniz plankton-

ları da, mikroskobik varlıklar da. Ama bireye *o eşsiz ve yinelenemeyen insana değer veriyorsanız*, tanrısal bir mutlaklıkla canına kastetmeden önce çok ama çok düşünmek durumundasınız.

Galton'ın dünya görüşünün Batı medeniyetinin üzerinde yükseldiği ve bir türlü revize edilemeyen temel aksiyomlarından olduğunu zinhar unutmayın, yavrum. Gezegendeki hayatı çıkmaza sokan, kurda, kuşa, insanoğluna zehreden sacayağı, bize tümüyle yabancı üç ölümcül pratiktir: *infanticīdium, eugenes, utendi et abutendi*. Ve onları entelektüel laf kalabalığı altında gizleyen artistik gevezelik.

Pencere: *İstimal ve suiistimal hakkı, "Jus utendi et abutendi"*

İnsanın Roma'yı görüp de iliklerine kadar sarsılmaması mümkün değil elbette. Abullabut mermerden canfes gömlek oyan Mikelanj'ın çekiç tutan ellerini öpmek istemini bastırmak kolay değil. Kucağında oğlunun cesedi öylece çaresiz bakakalmış gencecik Meryem'e[103] sarılmak, İsa'nın ruhuna birlikte bir Fatiha okumaya çağırmak istemini bastırmak hiç kolay değil. Böyle zamanlarda Aşai Rabbani olayını bile anlar gibi olduğumu itiraf edeyim, yavrum. İnsanın insanla *"deruni, candan, teklifsiz, mahrem"* birliktelik ihdas etme dürtüsü diye bir şey var gerçekten. Niye *"yerim ben seni"* diye severiz ki çocuklarımızı? Mikelanj'ın marifeti taşı toprağı yenilesi kılması olmalı. Demekteyken, Google haritası gibi yükselme ve şehrin bütününü görme ama bu defa irtifa anlamında yükselme değil, tarih içinde geçmiş asırları da içine alacak görüş mesafesine çıkma ki işte o zaman açık eder kendisini bir deri bir kemik sefil esirlerinin tıklım tıkış yaşadıkları yoksul teneke mahalleleriyle Şehr-i Roma.

Yüz bin canın bir kilometrekareye sıkıştırıldığı Kahire'nin[104] ya da Delhi'nin insanın içinden ağlamak getiren çöp evlerinin[105] faturasını Roma medeniyetine çıkarırım, yavrum. Ve ne zaman o faturayı keserim, benim için Roma'nın büyüsü orada biter. Bakmayın siz bu benim kişisel trajedimdir, o güzelim kafelerden birine şöyle serazat oturup bir fincan cappuccino'nun keyfini çıkaramam. Kulağımda ya zavallı bir boliçenin[106] üstüne aç köpekleri *"Ad bestias! Ad bestias!"* salan iri kıyım eski kölenin sesi (köleleri sırf bu işi yapsınlar diye azat ederlerdi) ya da İkinci Dünya Savaşı'nda on beş bin Habeş direnişçiyi kılıç marifetiyle lime lime doğrayan Mussolini'nin hav-

layan öfkesi: *"İtalyanlar gibi üstün bir ırk tarafından yönetilmek onlar için bir şeref olmalıydı!"* Görmeyenleriniz internete girsinler de Mussolini Sarayı denilen o devasa rüküş yapıya bir baksınlar, sonra da ebleh *"Il Duce"*yi (*"lider"* demek, sözcüğün Almancası da *"Führer"*di, Hitler malum) çatıdaki dört atlı savaş arabasına binmiş, hayvancağızları Etopya'ya doğru kırbaçlarken hayal etsinler. (Portrelerine de bir bakın bakalım; hazretin mimiklerini Trump'a benzetecek misiniz?) Şunun şurasında Mussolini (1883-1945) öleli ne oldu, yavrum, fırsat bulmayagörsünler, dondurma aldığınız o afili gençler bile *"aşağılık bir ırktan"* olan Habeşlerin jenosidini makul karşılayacaklardır. Roma'da, Paris'te, Londra'da, New York'ta tatil yapmamam tevazumdan değil, yavrum, kirli geçmişleriyle uzlaşmak istemiyor olmamdan.

(Bu arada, ola ki aranızda bizim gecekondu semtlerini teneke mahalleleriyle bir tutanınız vardır, müsterih olsunlar, aynı şeyden bahsetmiyoruz. Biz kentlere göçtük, kendi evlerimizi kendi bildiğimiz yöntemlerle çaktık. TOKİ'nin toplu konutlarına benzemediler tabii. Olsun. Arka bahçelerine karalahana ektik, gül diktik. Tuvaletimiz de vardı, tövbe, hamamımız da, tandırımız da. İstanbul'u gökdelenlerden korumayı bile başardık uzun yıllar. Latife Tekin'i okuyun, yavrum. *"Berci Kristin Çöp Masalları"*nı ille de okuyun. Nobel almadıysa, jürinin ezberini bozduğundandır. Siz bakmayın, biz aynı kuru fasulyeye kaşık çalan insanlarız, varsa tadında bir farklılık yöresel tariften gelir, sınıfsallıktan değil.)

Her neyse. "Özel mülkiyet hakkı" kavramını (*privatrecht*) formüle edenlerin Romalılar olduğuna dikkati çeken Karl Marks'tır. Batı'nın asi çocuğu, 1818-1883 yılları arasında kaleme aldığı erken siyasi yazılarında[107] konuya yer verir. Takdire şayan bir çıkıştır, ama son tahlilde sosyalizm de Roma'yı aşamaz. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin mimarları, Lenin'i, Troçki'si, Stalin'i de iktidarlarını *"Patria potestas"*dan alırlar. Ancak bu defa *Patria,* enternasyonel proleterya dedikleri *soyutlamadır*; buna karşın gezegenin tüm nimetlerini, ekilen arazileri, dağları, ovaları, madenleri, insan yapımı veya değil, tüm zenginlikleri, gelmiş geçmiş maddi ve manevi tüm değerleri, her şeyi ve herkesi *kendi çıkarları* doğrultusunda dilediği gibi kullanabilir ve tüketebilir. Gürcü Stalin, çalışma kamplarında ölümüne mesai yapan işçilerden *"devrim ateşinin kesintisiz bir biçimde ve sonsuza dek yanmasını sağlamak için gerekli yakıt"* diye bahsederken, *Colosseum*'un müteahhidi Titus'tan daha az Romalı değildir. Keza Troçki, insanı *"gerçek-*

leşmesi kaçınılmaz bir gelecek olan komünizm" uğruna harcanabilecek *sarf malzemesi* sayarken Romalıdır. 1930'lu yılların sonlarındaki "*Büyük Temizlik*" harekâtını hatırlayın, SSCB'de yaklaşık bir milyon kişinin öldürüldüğü hesaplanan katliamı, "*devrimin kaçınılmaz girdilerinden birisi*" olarak savunabilmişlerdi. Bu böyle.

Siz siz olun, mülkün *sahibine* değil, *sahiplik* kavramına odaklanın, yavrum. "Özel mülkiyet" derken, "*istimal hakkı*" ile "*suiistimal hakkı*" arasındaki farka dikkat edin. Roma medeni hukukunda, "*jus utendi*", mülkün özdeğini harap etmeden istimal etmek hakkıdır; "*jus abutendi*" ise sahip olunanın *mutlak tasarrufu*, yani *suiistimal edilmesine* hak tanır. "*Jus utendi et abutendi*", *kullanma ve tüketme haktır* anlamındadır.

Roma'nın dünyanın en uzun yaşayan imparatorluklarından birisi olduğunu; Roma hukukunun mülkiyete dair mihenk taşı, kapitalizm öğretisinin amentüsü olan "*jus utendi et abutendi*" ilkesinin şehrin kurulduğu İsa'dan önce 753 tarihinden İstanbul'un fethedildiği 1453'e kadar tedavülde kaldığını düşünün. "*Romano-Cermen medeni hukuku*" olarak da geçen bu yasalar, aslında Avrupa'nın iki büyük imparatorluğunun dini, feodal, ticari ve geleneksel kanunlarının bileşkesidir. Günümüz Avrupa Birliği ülkelerinin medeni yasalarının hemen hepsini, bizim cenahtakilerin de bazılarını şekillendirir. Küresel iklim değişikliği, kirlenen atmosfer, su sorunu, doğal alanların, avlakların, yaban hayatının tahribatı gibi küresel musibetlerin kök nedeninin "*Jus utendi et abutendi*" ilkesi olduğunu görmelisiniz, yavrum. Bugünkü tüketim ve üretim modellerini biçimlendiren *kullanmak tüketmektir* anlayışı aynı kaldığı sürece, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, Batı'nın "*bugünkü yaşam tarzını sürdürebilmesi için üç gezegene ihtiyaç olacak*"[108] denilen noktaya gelindiğini aklınızdan çıkarmamalısınız. Hal buyken, kendilerine ait olanı kullanıp tüketmelerini müteakip, sıranın bizimkilerin gasbına gelmesi beklenmelidir.

"*Kullanma ve tüketme kültürü*"nün Rabbülâlemin'i bile kapsadığı bir medeniyetten söz ettiğimizi zinhar unutmayın. Friedrich Nietzsche'yi (1844-1900) hatırlayın: "*'God nerede?' diye haykırdı, 'Nerede olduğunu ben söyleyeyim size. Katlettik biz onu – siz ve ben katlettik. Hepimiz katiliz... God, öldü. God, ölü olarak kalmayı da sürdürüyor. Ve onu biz öldürdük...*"[109] İyi de, bizim Allah'ımız ölmedi, yavrum, yaşıyor. Bu nedenledir ki, her yasal hakkın helal olmadığını biliriz. Gönüllü feragatin mümkün olduğunu da biliriz.

"Roma toplumu, girift ve kıyıcı rekabet ilişkilerinin oluşturduğu bir kargaşaydı" derler, "Emperyal servet, nüfuz ve zevküsefanın yanı sıra, çakeri yoksulluk, kırılganlık ve bozunum." Kullanmanın tüketmeyle bir olduğu yerde başka türlüsü olamazdı zaten. (Bu arada, *"çakeri"*nin köleye yakışan *"slavish"* anlamında Farsça kökenli eski bir sözcük olduğunu söyleyeyim. İlk öğrendiğimde pek sevinmiştim doğrusu, maddi manevi çakerilik diz boyu iken melali nakledecek kelime bulamamak pek kısıtlayıcı bir durumdur doğrusu, hele de yazar iseniz!) Her neyse. Ona bakarsanız, Latince *"status"* sözcüğünün de bizde karşılığı yok. Günlük yaşamda "statü" diye bir kelime yakıştırmış, geçiştirip gidiyoruz.

Hukuk dilinde *"ahvali şahsiye"* diye tanımlıyorlar. Siyasal bilgiler literatüründe *"medeni durum"* olarak geçiyor, lakin evlilikle, bekârlıkla kısıtlı değil. Bireylerin hukuki varlıklarıyla alakalı olan tüzel durumların bütününü kapsıyor. Önemli mi, evet, çünkü onca yücelttikleri Roma İmparatorluğu'nda kim ve ne olduğunuza göre muamele görüyor, siz de size uygulananı aynen muhatabınıza yöneltiyorsunuz. Roma hukukunda *ahvali şahsiye*, iktidar, nüfuz, cezai sorumluluk, eş seçimi, hatta giyim, hatta amfiteatrda oturduğunuz yere kadar belirliyor, yavrum.

İmparatorluk sakinleri, "hür" Romalılar ve "köleler" olmak üzere iki temel kesimden müteşekkildir. Köleler bu dünyaya ya köle olarak gelirler ya da savaşta esir düşüp köleliğe mahkûm edilirler. Azat edildikleri olmuyor değildir, ancak *utendi et abutendi* kapsamında hayatları asla kendilerine ait değil, eski sahiplerine yapışık, yaşamaya çalışırlar. Buna karşın, "hür" Romalıların da itibarlısı var, itibarsızı var: Roma vatandaşı olanlar (*"civis"*) ve olmayanlar diye bunlar da ikiye bölünmüş durumdalar. Vatandaş olmayanlar devlet memurluğu yapamıyor, başkent veya taşradaki bürokratik görevlere atanamıyor, askeriyede (*lejyonlar*) komuta kademesinde yer alamıyorlar. "Vatandaş" olanlara gelince, hayat burada da eşitlikçi değil. Ayrıcalıklı olanları ve olmayanları var: *Patricii* ve *Plebeius*. *"Güç ve nüfuz"* itibariyle üstün ve ayrıcalıklı olan kesim *Patricii;* seçkin, şehirli erkeklerin oluşturduğu iç grubu meydana getirir. Az önce sözünü ettiğimiz efsanevi dişi kurdun emzirdiği Romulus-Romus'un sulbünden geldiklerini savunan, eski toprak sahibi "iyi" ailelerin mahdumları *"Patricii"*dir. Latince *"Patres"*den, "Baba-

lar" anlamında. İmparatorluğun siyasi, dinî, askerî liderliği *Babalara* teslimdir. "*Doğuştan gelen hakları*"nı altı yüz koltuklu Senato'da kullanırlar. Senatörlük kalıtım yoluyla intikal eder, nedeniyle yer alan *Patricii*, oğullarını soylu bir entelektüelin hatmetmiş olması gereken konularda eğitiyor: nesir ve nazım, edebiyat, tarih, coğrafya, mitoloji ve Yunanca. Belagat çok önemli, çünkü bu sınıfın gençleri siyasete hazırlanıyorlar. Ayrıca, pagan ilahiyatının idamesi de *Patricii*'nin görevi. "*Dolce vita*" tanımını duymuşsunuzdur, "güzel hayat". Senatörler, süvariler ("*Equestrians*") ve taşra erguvanileri dolce vita'nın hakkını veren bir yaşam sürerler. "*Equestrian*"ın Türkçesi "atlı" yavrum, "süvari" sözcüğünü Roma düzeneğinin emperyal/militer tınısını yakalayabilesiniz diye kullanıyorum.

Yeri gelmişken, hani biz asker milletizdir ya güya, Roma generalleri Senato'nun doğal üyeleridirler. "*Tribunus laticlavius*" denir, "*geleceğin senatörü*" anlamında, senatör oğulları 19-20 yaşlarında orduya yazılır, tugay-tümen arası bir birimi kumanda ederlerdi. Titus'u hatırlayın. Süleyman Mâbedi'ni yıkan (İsa'dan sonra 71), Kudüs'ten edindiği ganimetlerle 100 bin köleye *Colosseum*'u inşa ettiren General Titus, İmparator Vespasian'ın büyük oğludur. Fransa ve İngiltere'deki zaferleriyle de ünlüdür. Bunu neden vurguluyorum, çünkü ordunun komuta kademesinin toplumun "*kaymak tabakası*"na teslim edilmesini öngören kadim Roma geleneğinin "*profesyonel ordu*" fikrinin ilk uygulamasını teşkil ettiğini söylerler. ABD, bugün Suriye'de, Irak'ta işe koyduğu özel sektör birliklerini Roman lejyonlarından esinlenerek oluşturmuşmuş. Subayların eğitim ve itibarı da ona göredir. 2017 itibariyle Amerikan askerî okullarından mezun dört Başkan, iki Dışişleri Bakanı, sekiz büyükelçi, bir Anayasa Mahkemesi üyesi, yirmi Kongre üyesi, dört Nobel ödüllü bilim adamı, beş astronot ve sayısız CEO olduğundan bahisle övünürler,[110] aralarında Goodrich Corporation'dan Coca-Cola'ya, Proctor & Gamble'dan AT&T'ye kadar herkes. Amerikan generallerinin burunlarından kıl aldırmamaları bundandır. Siyasetin içinde olduklarından, ihtilal yapmalarına da gerek kalmaz, şunu da söylemeden edemeyeceğim: Ahir ömürlerinde rütbelerinin sökülmesini göze almalarına da. Bu da böyle.

Tayfun Er'in "*iktidar olunmaz, iktidar doğulur*" düsturuyla tanımladığı "*erguvaniler*"in Amerikan karşılığının "*Boston Brahminleri*" olduğundan söz etmiştim. Günümüzde halen işlevsel olan adı sanı belli elli dokuz sülaleden meydana gelen bu zümre, rüzgârını *Patricii*'den alır. Amerika'nın

*"sessiz çoğunluk"*u da *Pleblere* denk gelir. Görün ki, Roma İmparatorluğu bağlamında *Plebler*, sıradan, kaba saba, görgüsüz, "vulgar" sayılan kesimdir. Hani *"Vulgata İncil'i"*nden bahsetmiştim, hatırlarsınız, *"avam için İncil"* dedikleri ama aslında ilmihal niteliğinde olan kitap. Bahis konusu *"avam"*, *Plebler*e göndermedir. Günümüz İngilizcesinde vurdulu kırdılı sporlara da *"plebeian sports"* derler, örnek olarak *"Amerikan futbolu"* verilir. Düşünün sınıfsallığın derinliğini. Toplumun her kademesine dalga dalga sirayet eder, taşra yerleşimlerinde[111] bile *honestiores* "yüksektekiler" ve *humiliores* "aşağıdakiler" olur. İyi ya.

Pencere: *"Ebedi Roma şehri"*, *demokrasi* ve ahlaksız telkin

Eski Yunan'dan söz etmek en azından bu aşamada hiç hesapta yoktu aslında. Başbakan Çipras, bu sabah bir çemkirdi, cinim tepeme çıktı. Bu genç adam Avusturya Başbakanı Kurz gibi hırt da değil aslında, hatta mahallenin harbi delikanlısı gibi de durabiliyor, ama kim bilir başında ne var, incir çekirdeğini doldurmayan bir nedenle durduk yerde bize sataştı. İyi ya. Gezegen'in 2018 itibariyle geldiği noktadan sorumlu tuttuğum eski Yunan'ı hatırlatmak için es verip bir pencere daha açmak şart oldu.

Önce Avrupa Birliği 2016 Web Ödülü alan Amerikan *"Ancient History Encyclopedia"*nın (*ödüllü* ansiklopediymiş, breh! breh! breh!) *"Roman Government"* maddesini okuyun:

"Batı Medeniyeti kadim Yunanistan ve Roma halkına sonsuza dek teşekkür borçludur. Bu toplumların sanat, edebiyat ve felsefe alanlarında gelecek kuşaklara sundukları müteaddit armağanların arasındaki en büyüğü belki de modern hükümet algısıdır. Çağdaş demokrasi düşüncesi Atina şehrinin siyasi mücadelelerinden doğmuş olmakla beraber, Roma Cumhuriyeti'nde semeresini vermiş, sezarların sürgit müdahalelerine rağmen Roma İmparatorluğu boyunca sürmüştür. Her ne kadar şimdiki tanımı hayli değişmiş ise de, demokrasinin o ebedi Roma şehrindeki ilk evrimi teslim ve takdir edilmelidir."[112] İyi ya.

Köleler, *pleb*'ler, asalak *patricii*, *patrio*'lar, *patria potestas*'lar, özel *God*'lar, seyyar mahkemeler, infaz edilen eşler, *"infanticīdium"*, *"eugenes"*,

yetmez, *"utendi et abutendi"* ve demokrasi. Kim kaybetmiş de Roma bulmuş, demez misiniz? Herkes bu maddenin müellifi Prof. Wasson kadar sığ değil elbet, sükût suikastı kurbanı nice dürüst akademisyen vardır, kimsenin okumadığı hakemli dergilerin kuytularında gömülü. Olsun. Amerikan *"sessiz çoğunluk"*unun hamuru bu ahlaksız telkinle yoğrulur. Son tahlilde, Nixon'ları, Bush'ları, en son da Trump'ları Beyaz Saray'da ağırlayanlar onlardır. İnsan sırça köşkünde oturanların taş atmaya kalkışabileceklerine de ihtimal vermiyor, yavrum. Gelin görün ki, haddini bilmezlik de öyle kolay otanabilir bir arıza değil.

Roma'nın Yunanistan'ı nihai olarak işgal edip ayrıcalıklı eyaletine dönüştürmesi İsa'dan önce 146'da, Korint'te taş üstünde taş bırakmıyorlar. O yıl, Tunus Yarımadası'nın ucundaki (Sicilya'nın tam karşısı) liman şehri Kartaca'yı da ele geçirmişlerdi. Kartaca'yı, Anibal'den hatırlayacaksınız. Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük askerî dehalarından bir Berberi kumandandı. Roma'yı Sicilya'dan yukarı çıkarak almak mümkün olmayınca Kartaca'dan kaldırdığı fillerini İspanya İber Yarımadası üzerinden Pireneler'i ve Alpler'i aşırarak Kuzey İtalya'ya indirmiş, Roma'yı dehşete düşürmüştü. Nasıl bir lojistik başarı (ve inattır!) düşünün. Ancak tutunamıyor. Bırakıyor, Gebze'ye geliyor. Bu defa İzmitliler (Bitinyalılar) korkuyor, Romalılara ihbar etmeye kalkıyorlar. Anibal de yüzüğündeki zehri içiyor, intihar ediyor.

Bunu niye anlattım, çünkü Gebze'de Tübitak yerleşkesinde Anibal'in bir anıtı vardır. Mekânı cennet olsun, Atatürk sözünü etmişmiş. Arzusu vasiyet kabul edilmiş, 1981'de sembolik bir kabir yapılmış. Siz de bilin istedim. "Berberi" dediğim de, günümüzde Mısır, Libya, Tunus, Cezayir ve Fas'ı içeren Kuzey Afrika'nın en eski yerli halkı. Arapça, İbranice, Aramice, Maltaca, Habeşçe ya da Hami-Sami dil ailesinden diğer başka bir dil konuşuyorlar, bu kategoride üç yüzden fazla lisan var. Akla ziyan bir söylentidir, ama Mussolini'nin on beş bin Habeş direnişçiyi kılıçtan geçirmiş olmasını Anibal'den intikam almak istemine bağlayanlar da var. Olur mu olur, yavrum. Srebrenitsa Katliamı'nda Kosova Meydan Savaşı'nın intikamını aldıklarını söyleyen Sırpları da gördük, oysa 1389 nerede, 1995 nerede.

Roma, Yunan'a yabancı değil. *Patricii* mahdumlarının ikinci dilleri Yunanca, Solon'u (640-560), Sokrat'ı (470-399), Eflatun'u (427-347), Aristo'yu (384-322) iyi biliyorlar. Yunan eserlerine kendilerinden birileri yazmışmış gibi Latince ya da Latinceleştirilmiş adlarıyla atıf yapacak kadar yakınlar.

Eflatun'un bizim *"Devlet"* olarak bildiğimiz siyasetnamesi, mesela, eserin asıl adı *"Politeya"*dır, bir toplumun içtimai ve siyasi yaşamı anlamına gelir. *Politeya,* Latince çevirisinde *"Res publica"* olur, yani *"içişleri"*. *"Republic"*e (Cumhuriyet) evrilir, imparatorların başucu kitabı olur.

Yunan-Roma düşüncesinin ne denli iç içe geçmiş olduğunun iyi bir örneği, Gibbon'un "En iyi Beş İmparator"dan biri saydığı Hadrianus'tur. (İsa'dan önce 76, sonra 138) Hazret, Stoacı-Epiküryen felsefesini (Epiküros, 341-270) benimsemişti. Epiküryen dediğim, çok çok çok kabaca şöyle bir şey: Ruhun ölümsüzlüğü diye bir şey yok, ruhun ölümsüzlüğü diye bir şey olmayınca bu dünyada işlenen günahların öbür dünyada cezalandırılması diye bir şey de yok... Hıristiyan dünya görüşünün tam tersi. Epiküryenlere göre, bu *"gerçek"*in bilincine varan insanoğlunun hayatı içinden geldiği gibi, özgürce yaşamasına, maddi manevi hazların peşinde koşmasına da mani yok. Bu meyanda eşcinselliğini resmen ilan eden ilk Roma imparatoru olduğunu da söyleyeyim. Antinous'a yazdığı aşk şiirleri vardır. Delikanlının Nil Nehri'nde boğulduğu yerde, adını yaşatmak üzere bir şehir bile kurdurduydu: Antinopolis. Kalıntıları, Mısır'da, El Minya'da, Beni Hasan yakınlarındadır. Bu da böyle.

Pencere: Atina, başlamadan biten demokrasi

Şimdi benim çocukluğumda "Atina'ya demokrasiyi getiren adamdır" diye Solon'a bir selam durmadığımız kalırdı. Demokrasiden ne anlardık bilmiyorum, öğretmenler ne anlarlardı, onu da bilmiyorum. "Cumhuriyet" ve "demokrasi" sözcüklerini eş anlamlı kullanırdık, kimse de bunlar farklı sistemlerdir diye düzeltmezdi. Tek bildiğim, uzun yıllar sonra Solon yasalarının kimin kiminle evlenebileceğini belirlediğini öğrendiğimde, bu nasıl bir demokrasidir diye isyan etmişliğim var. Meğer görkemli düğünler, God'ın huzurunda edilen yeminler, iyi döl almak içinmiş. İlke sığırtmaç ilkesi, iyi döl almak istiyorsanız, yaramaz bir adamı yaramaz bir kadınla baş göz etmeyeceksiniz; çünkü *"çalı üzüm vermez, incir deve dikeninde büyümez."* Homeros'lu yıllardan kalma bir atasözüymüş. Eyvallah.

İnsan ilk bakışta idrak edemiyor, yavrum, *doğru ama geçersiz* bir argüman olduğunu fark etmek az da olsa mantık bilmek gerektiriyor. Evrensel

bir gerçek sayılması için *"insan üzümdür; üzüm asmada yetişir; çalı üzüm vermez; insanoğlu çalıda yetişmez"* formatının doğru olması gerekir ki, öyle değil. Serbest safsatalarının *non sequitur* alt kümesinden geçersiz bir iddiadır, nitekim. (Unutturmayın, size safsata nedir ne değildir ayrıca anlatmalıyım. Yeri gelmişken, bir de Latince ifade edildiklerinde en basit hükümlerin bile itiraz kaldırmaz hakikatler olarak algılandığına dikkatinizi çekeyim. Az önce *non sequitor* dedim mesela, Türkçesi *"bu bundan çıkmaz."* Basit bir hakikattir ama *Latince* söylendiğinde adeta nihai doğru muamelesi görür. Sadece bizde değil, Batılı ülkelerde de bu böyledir, yavrum. Entelektüel görünmek isteğinden ya da düpedüz züppelikten doğar. *"Carpe diem"* diyebilirsiniz mesela, *"gün bugün saat bu saat"* anlamındadır. Veya *"Cogito ergo sum"* diyebilirsiniz, *"düşünüyorum, öyleyse varım"* anlamında veya *"de facto" dersiniz,* "fiilen" anlamında. Poker suratlı bir piskoposun elindeki Latince *İncil*'in nasıl da huşu verici olabileceğini tahayyül edebilirsiniz. Tevekkeli değil, Roma Kilisesi halka yasaklamıştı.)

Atina ekürisi, insan toplumunu biri az sayıda zenginler, diğeri çok sayıda yoksullardan meydana gelen *sonsuza dek düşman* iki kesim olarak algılar. Birinin kazancının ille de ötekinin kaybı olduğu anlayışı üzerinden gelişen *siyah-beyaz, 0/1* oyun teorisinin (*"game theory"*), *"proleterya/burjuvazi çelişkisi"*ni uzlaşmaz kabul eden sosyalist dünya görüşünün kökenlerini seziyor olmalısınız. Eflatun, zengin-yoksul ikileminin *"sonsuza dek değişmeyeceğini"* düşünürdü. Hazretin statik dünyasında barış ve huzurun bireylerin toplum içindeki *"yerlerini ve hadlerini"* bilmeleri halinde mümkün olacağı ifade edilir, kişinin yerini ve haddini bilmesi hali, *"erdem"* olarak, *"meziyet"* olarak övülürdü. Bununla beraber, *"bir toplum insanların kötü şeyler yapmalarını önlemekte sadece erdeme bel bağlayamaz, yasalar bunun için vardır.* Bireyin elini kolunu bağlayan, sınıflar arası geçişi yasalarla önleyen bu hükme dikkat edin, yavrum. (Arkada İngilizcesini de, Yunancasını da verdim)[113] Türk Dil Kurumu *erdem* sözcüğünü *"ahlakın övdüğü iyi olma, alçakgönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı"* olarak tanımlar, *meziyet* sözcüğünü *"bir kişiyi veya nesneyi benzerinden üstün gösteren nitelik"* olarak verir. Sözcüklerin her ikisi de Yunanca *"virtus"*u karşılarlar. Şimdi, işçi sınıfının *"virtus"*u kanaatkâr olmak, gerektiğinde ücretsiz hizmet etmektir. Bekçi sınıfının *virtus*'u ölüme gözü kapalı gidebilecek *cesaret,* süper seçkin yöneticilerin *virtus*'u ise *bilgelik ve hikmet. "Halk"* dediği-

niz "sürü"den ibarettir, Eflatun sözünü sakınmaz, "*sürü*" kelimesini aynen kullanır. Atinalı hemşehrilerini *altın, gümüş, bronz* diye üçe böldüğünü de hatırlarsınız. "*Altın*" sınıf, toplumun küçük bir parçasını teşkil eden süper seçkin, kalıtımsal yöneticiler sınıfıdır, "*Filozof Krallar*" bu sınıftan çıkarlar. "Bekçiler/gardiyanlar" dediği "*Gümüş*" sınıf, "Filozof Kral"ın işaret edeceği "iç ve dış düşmanlar"a karşı Devlet'i koruması beklenen askerler, "*Bronz*", sıradan insanların oluşturduğu üretici/işçi sınıfı, *sürü*.

Pencere: Kadim "*distopya*", "*Kara Atena*"

Karl Popper,[114] bireye özgürlük tanımayan, sınıflar arası geçişe elvermeyen, katı olduğu kadar da şedit olan bu "totaliter düzen"in, ideal değil, ütopya hiç değil, "*distopya*" olduğunu söyler. Haklıdır, şu şerhle ki bahis konusu "*distopya*" kadim Yunan'la sınırlı değil. Yunan-Roma değerleriyle uzlaşan, onları medeniyetinin temeli olarak benimseyen Batı çıkışlı kapitalist, sosyalist, Katolik, Protestan, Evangelist, neyse artık, ve onların muhtelif nüanslarının şurasından burasından tırtıkladıkları dünya görüşleri, "*zengin-fakir*" ikilemini Allah kelamıymış gibi yerleştirmeyi, yoksulluğu normalleştirmeyi başarırlar, yavrum. Nizamı âleme inansanız da inanmasanız da, en sekter bir materyalist veya Stephen Hawking siborgu olsanız da böylesi bir ayırımın doğal olmadığını, evrende ancak insan eliyle gerçekleştirilebileceğini teslim edersiniz. Bu söylediğim, "Aylan bebeklerden pasaport, vize sorulmaz" hükmü gibi yadsınamaz bir hakikattir. Bakın, 2017 itibariyle dünya nüfusunun yüzde 70,1'ini oluşturan plebler, küresel servetin yüzde 3'üyle yarı aç yarı tok yaşamaya çalışırlarken, servetin yüzde 85,6'sını toplam nüfusun yüzde 8,6'sından az sayıdaki varsıllar tüketmekteydi.[115]

En zengin on *patricii*'nin toplam 505 milyar dolarlık serveti; İran'ı, Norveç'i, Avusturya'yı, Birleşik Arap Emirlikleri'ni, Güney Afrika'yı, Tayland'ı nakden satın almaya yeter, üstüne de 100 milyar kalırdı.[116] Sudan, Ruanda, Filistin şöyle dursun, 50 milyon dolardan fazla parası olan 58.885 kişinin yaşadığı ABD'de[117] 16 milyon çocuk açlık sınırının altında cebelleşmekteydi. Amerika, bugün de Rusya, Ukrayna ve Lübnan'dan sonra dünyanın gelir dağılımı en bozuk ülkesidir.[118] Bu "*bozuk gelir dağılımı*" ifadesinin edebi kelamdan öte olmadığını da görün, yavrum. Benim de kullandığım

oluyor, yapmamalıyım. Hüsnütabir, yani örtmecedir, *euphemism*, bu ve bunun gibi ifadeler. Bakmayın siz, başlı başına bir sanat olduğunu, edebiyatta, hitabette kullanıldığını söylerler, ama işin doğrusu alçaklığın, çirkinliğin üstünü örtmeye, faillerini aklamaya yararlar. Nitekim birileri kurcalamazsa, gelir dağılımı durduk yerde bozulmaz yavrum; kıtlık Allah'tan gelir ama açlığı yaratanlar insanlardır.

Siz siz olun, 21. yüzyılın bu ilk çeyreği itibariyle hiçbir şeyin değişmediğini, *Patricii'leri*, *Patrio*'ları, *Patria potestas*'ları, *özel God'ları*, *seyyar mahkemeleri*, *infanticîdiumu*, *eugeneyi* yaşatan kanunların ayakta olduklarını görün, yavrum. Geçen 2500 senede sadece daha bir girift oldular, avukatların, mahkemelerin ve cezaevlerinin sayıları arttı. Amerika'nın *"utendi et abutendi"* ilkesi uyarınca dünyanın toplam enerjisinin yüzde 25'ini bir başına kullanıp tükettiğini aklınızdan çıkarmayın. Sömürülemeyecek kadar yoksul olan halkların payına düşen küresel enerji miktarı, toplamın binde beşidir (yüzde 0,5'tir) yani yirmi beş mumluk bir akkor ampul ki sadece kendisini aydınlatır. Hani genelevi kapatırlar, fahişeler şehrin dört bir yanına dağılırlar ya, o hesap, kölelerin azadı zincirlerinin görünmez kılınmış olmasından ibarettir.

Bencileyin bir bozkır kökenli Müslüman Türk'e göre, hiçbir sanat ya da edebiyat eseri, hiçbir senfoni, mimari mersus veya teknolojik buluş veya dâhiyane keşif, insanlığa reva görülen ihaneti affettirmez, yavrum. İnsanlık böyle yapılanmak zorunda değildi. Bizi bize bıraksalardı, dünya bambaşka bir yer olabilirdi. "Bizi bize bıraksalardı..." derken, 1607'de Jamestown'da ilk İngiliz müstemlekesinin kurucularından Yüzbaşı John Smith'in dövüşken hallerine bakıp hayretler içinde söylenen Powhatan reisini hatırlıyorum yavrum; *"Sevgiyle ânında sahip olabileceğiniz şeyleri zor kullanarak almaya veya size yiyecek sağlayanları yok etmeye iten nedir sizi?"* diye sormuştu, *"Biz erzakımızı saklayıp ormanda kaybolabilecek durumdayken, vuruşarak elde edeceğiniz nedir? Bize yanlış yaparak kendinizi açlığa mahkûm etmeniz nedendir? Silahsız olduğumuzu, sizi beslemeye gönüllü olduğumuzu görüyor olmanıza rağmen neden bu kadar güvensizsiniz, hele de bizim yardımımız olmadan yiyecek tedarik edemeyeceğiniz halde?"*[119]

Dün yine Suudilerin ABD'den satın alacakları 100 küsur milyar dolarlık silahtan bahsetti Trump. Orta Doğu'yla olan sorunlarının savaştan digayri bir yöntemle çözülebileceğini düşünemiyor. "Sorunlarımızı onları yaratan düşünce tarzımızı kullanarak çözemeyiz," diyen Einstein'ı bir kez daha

saygıyla anmamak mümkün değil, lakin bir delinin kuyuya attığı taş gibi düşünce, dokuz akıllı çıkaramıyor. Daha da garibi, anlatageldiğim Atina sahiden "o Atina" mı, o da belli değil. Yunan tarihinin okullarda öğretilen, ansiklopedilerde yüceltilen versiyonunun 1840 ve 1850'lerde ancak geliştirildiğini, 19. yüzyılda *Kuzey Avrupa ırkçılığının patlamasıyla* birlikte *'özgün Avrupa uygarlığının beşiği Yunanistan'* efsanesinin ortaya atıldığını, Yunanistan'ı oluşturan Avrupa dışı unsurların yok sayılmaya başlandığını belirten ciddi tezler de var. Martin Bernal'ın 1987'de yayınladığı üç ciltlik *"Klasik Medeniyetin Afroasyatik Kökenleri: Kadim Yunan Uydurması, 1785-1985"* adlı eserinden[120] bahsediyorum.

Avrupamerkezci teorilerin Asya ve Afrikalı toplumları nasıl dünyanın tarihsel gelişme yatağının dışına ittiklerini, Avrupa toplumunu nasıl insanlığın biricik gelişme yatağı ve öncüsü yaptıklarını belgelere dayanarak anlatan, dürüst ve ayrıntılı bir eser. İyi haber, Bernal'ın eseri Türkçede var. Sağolsun, Özcan Buze çevirmiş, Kaynak Yayınları da *"Kara Atena"* adıyla basmış. İlle de okumalısınız. Şimdi, ezber bozan bir eserdir, yer yerinden oynar, sempozyumlar sıraya girerler, akademisyenler tebliğ üzerine tebliğ patlatırlar sanırsınız değil mi, ama öyle olmaz. Tarih yazıcıları arasında Atina'nın takdimine özen gösterilmesi gerektiği şeklinde yazılı olmayan bir mutabakat vardır, Roma neyse ama Atina'nın sapkınlıklarının ulu orta yazılması iyi karşılanmaz, hatta sükût suikastına kurban gider.

Sükût suikastına kurban gider derken, basılmaz mı basılır elbet, ancak ana akım üniversite çevrelerinde tartışılmaz, müfredata alınmaz, az önce pasajlar sunduğum kamuya açık ansiklopedilerde yer verilmez, basın yüzüne bakmaz. Marjinal bir itiraza indirgenir. Maişetini tarihten kazanan, yazan, çizen, araştıran, öğreten, hele de bu alanda isim yapanlar ezberlerinin bozulmasına kolay razı gelmezler, yavrum. Bir de işin ucunda maddi çıkar varsa, anlatageldikleri hikâye adeta müktesep hakları olur. Müktesep hak (*"vested interest"*) kavramını *"kazanılmış hak"* diye Türkçeleştirirler, kulak asmayın. Doğrusu *"edinilmiş hak"*tır, yani ille de mesai harcayarak, emek vererek *kazanılmış* değil, bir biçimde *"edinilmiş"* hak. Müktesep hakkın hakikate giden yolda ne denli yaman bir hasım gibi dikilebildiğini göresiniz. İngilizce yapılan eğitimden pay biçin.

Öğrenciye bilmediği bir konuyu, bilmediği bir dil aracılığıyla öğretmeye kalkmak olacak iş değildir, ama olsun. Başta İngilizce öğretim yöntemleri,

kitapları, sınavları, sertifikaları vb. ihracatından milyarlarca sterlin kazanan İngiltere (ve Amerika), sonra İngiliz dilinde eğitim yapan bizim eğitim kurumlarımız ve onların hocaları, yatırımcıları, çalışanları, çocuklarına iyi bir gelecek hazırlamak için parçalanan hevesli ebeveynler derken, nesiller çaptan düşerlermiş, ne gam. Bu da böyle.

Pencere: Sokrat ve *"kaliteli döl meselesi"*

Peloponez Savaşları'nı duymuşsunuzdur, İsa'dan önce 431-404. Aristo yetişememiş ama Sokrat ve Eflatun, Sparta'nın *"infanticīdium'dan sağ kurtulan bebeklerinden büyüttüğü askerleri"*nin Atina'yı işgal ettiklerini görürler. Ortak eserleri *"Devlet"* savaş atmosferinde kotarılır. Vakanüvisler savaş tanrısı Ares'in sulbünden gelen Sparta ordusunun kadim dünyanın gelmiş geçmiş en "vahşi" beş ordusundan biri olduğunu kaydederler. (Diğer "vahşiler" kimlermiş diye merak ediyorsanız, sıralama Moğollar, Spartalılar, Asurlular, Aztekler, Keltler diye gider. Keltler, Britanya'nın asli halkıdır, *"Braveheart"* filmindeki yüzü mavi boyalı Mel Gibson ve avanesi Kelt'tir.) Buna karşın, Atina uygar yaşamın, merhametin, cömertliğin simgesi olan tanrıça Athena'yla özdeşleştirilir. Gerçekler mitlerle hemhal edilir, Peloponez Savaşları'nın hikâyesi *"kaba kuvvetin zekâ ve medeni düşünce karşısında dayanamayacağını"* kanıtlayacak şekilde kurgulanır.

"Düşmanınızın silahıyla silahlanın" şiarı doğrultusunda hareket eden "bilge Atina toplumu"nun Sparta'nın damızlık askerlerini nasıl püskürttüğü anlatılır. Yetmez, Atina'nın dehası, bebek jenosidini akla uydurmanın da yolunu bulur. Herkes aptal değil, yavrum, ama herkes ahlaklı da değil. Bu dünyada kaç tane Sokrat var, dersiniz. Hazret, "Devlet"in bekasını yurttaşlarının *"sağlıklı ve idmanlı (fit)"* olmasında bulur. *Altın, gümüş* ya da *bronz* tüm Atina vatandaşlarından mümkün olan en kaliteli dölü almak üzere Eflatun'la el ele verir, politikalar üretirler. En önemli mesele sınıfların kendi aralarında çiftleşmelerinin sağlanmasıdır. Sokrat, evliliklerin devlet tarafından *"maniple"* (kullanılan kelime budur) edilmesi gerektiğini, ancak böylesine hassas bir konuda çıkabilecek tatsızlıkları önlemek için müdahalenin tam bir gizlilik içinde yapılmasının, adayların olayı asla fark etmemelerinin sağlanmasının şart olduğunu söyler.[121] Aşağıdaki alıntı, İş Bankası'nın Ha-

san Âli Yücel Klasikleri arasında yer alan "*Devlet*"in 163. sayfasından: "... *her iki cinsin de* [Gümüş ve Bronzlardan söz ediyor] *en iyilerinin en fazla, en kötülerinin de en az çiftleşmeleri gerekir. Ayrıca en kötülerinin değil, en iyilerin çocuklarını büyütmeliyiz ki sürünün cinsi bozulmasın. Bunun için başvurulacak çareleri yalnız devlet adamları* (Altın) *bilmeli, yoksa bekçiler* (askerler) *arasında çatışmalar olabilir...*"

Evlenme yaşına gelmiş kadın ve erkekler (ki o yaşın ne olduğu da devlet tarafından belirlenir: kadınlar 20-40, erkekler 25-55) yarı dini festivallerde bir araya getirilmeli, eşlerini uygun ilahiler eşliğinde çekilecek kurayla belirlemeleri sağlanmalıdır, "*ancak*" diye devam eder, "*kurayı öyle ustalıklı düzenlemeliyiz ki ikinci kalite adaylar her festivalde ikinci kalite adaylarla eşleşmeli, ama sonuçtan hoşlaşmamaları durumunda yöneticilere değil, kendi kötü talihlerine küsmelidirler.*" Böylece evlendirilen çiftlerin çocuk yapmalarına izin verilir, fakat kendilerinin büyütmemeleri kaydıyla.

Altın veya gümüş, Sokrat, en verimli hasadın çocukların bir arada devlete ait kreşlerde büyütülmeleriyle alınabileceğini savunur. Yetmez, ebeveynlerin hangi çocuğun kendilerine ait olduğunu asla bilmemeleri gerektiğini de söyler. Bu sağlanabilirse çocuklar herkes tarafından benimseneceği için ulusal dayanışma güçlenecektir: "*Yetkililer çocukları ebeveynlerinden alır, yetiştirme ağılına* (kullanılan terim budur; "*rearing fold*") *veya kümese* ("*pen*") götürür ve orada yaşayan (ama çocuklarla yüz göz olmayacakları ayrı bir mekânda kalan) *bakıcılara bırakırlar.*" Aynı işlem "altın sınıf"a ait çocuklar için böyledir, ancak "*çocuk ikinci kalite birilerinin* (yani gümüşlerden birinin) *çocuğu ise yahut da ikinci kaliteden olmamakla birlikte hastalıklı olma ihtimali yüksek bir çocuk ise, bilinmeyen meçhul bir yerlere (ölmek üzere) bırakılır ki, doğru olan, yapılması gereken de budur.*"

Hazret, ideal cumhuriyetin bekçilerinin evlenip ayrı aileler kurmalarının da doğru olmadığını düşünür. Gümüş sınıfın mensuplarının eşlerini (yani kadınları) ortak kullanmalarında yarar görür: "*Cesur bir askerin diğerlerinden daha çok sayıda karısı olmalıdır*" ki, olabildiğince çok çocuğu olsun. Kaldı ki, cinselliğin özgürce yaşanmasını kolaylaştıran bu uygulama askerleri mutlu edecek, daha iyi savaşmalarını sağlayacak, hatta bir tür "*savaş tazminatı*" yerine geçecektir. Kaldı ki, ebeveynlerinin çocuklarını devlet tarafından yetiştirilmek üzere ağıllara bırakmaları, kimin kimin çocuğu olduğunun bilinmiyor olması, herkesin herkesin çocuğunu sahiplenmesiyle

sonuçlanacaktır ki, bu da devleti ayakta tutmaya yarar. Görün ki, büyük Aristo da bu konularda farklı düşünmez. *"Politika"* isimli eserinde[122] o da evlilik ve öjenikten söz eder: *"Çocukların ölüme terk edilmesi meselesine gelince, sakat olanın yaşatılmasını meneden bir yasa olmalı... Gümüş sınıfın 'altın'ın, bronz sınıfın 'gümüş'ün ayarını düşürmesi yasalarla önlenmelidir."* Yukarıda sözünü ettiğim Hasan Âli Yücel Klasikleri arasında çıkan kitabın 104. sayfası da şöyledir: *"... hekimler ve yargıçlar (...) yurttaşlar arasında bedenleri ve içleri doğuştan iyi olanlara bakacak. İyi olmayanlara gelince, bedenleri bozuk olanları hekimler bırakacak, ölsünler. İçleri yaradılıştan kötü olanlara gelince, onları da yargıçlar öldürecek..."* İyi ya.

Pencere: Amerikan Öjenik Cemiyeti

"Davul dengi dengine"yi bilirdim ama bu başka bir şeymiş. Yıllar sonra Başkan Thomas Jefferson'ın (1743-1826) *"Yüzde elli birin öteki yüzde kırk dokuzun haklarını elinden alabildiği demokrasi, ayaktakımının hâkimiyetinden ibarettir"*[123] dediğini öğrendiğimde umutlandığımı tahmin edersiniz. Jefferson'dan bir önceki John Adams (1735-1826) da aynı fikirdeydi: *"Demokrasi asla uzun ömürlü değildir. Kendisini kısa zamanda ziyan eder, bitap düşürür ve öldürür; intihar etmeyen bir demokrasi görülmemiştir."*[124] Tam da bu nedenle *"Amerika'nın Kurucu Babaları, bir demokrasi değil, cumhuriyet yaratmışlardır. Cumhuriyet, bireyi çoğunluğun despotluğundan koruyan en iyi yönetimdir. Ve demokrasi tarzı sistemlerde çoğunluk despotizmi mutlaka ortaya çıkar."* Ne iyi.

Gelin görün ki ABD, Eflatun'un kast sistemini sürdürebilmek için şart koştuğu şenaati benimseyen ve uygulayan ilk modern toplum olma şerefsizliğini üstlenecektir. İhtimaldir ki *"şerefsizlik"* sıfatının çok ağır olduğunu düşünüyorsunuz. Kastlar arasında çiftleşmenin düzenlenmesi, gen kontrolü, sağlıksız ve kötü bireylerin toplumdan ayıklanması, hasılı *"Amerikan halkının ıslahı"* uygulamalarını başka nasıl niteleyebileceğimi bilemiyorum, yavrum.

"Öjenik" sözcüğünü sandıktan çıkarıp meşum bir uygulamaya meşruiyet kazandırmakta kullanan adamın Sir Francis Galton (1822-1911) olduğunu konuşmuştuk. Aranızda istatistik almış olanlarınız bu ismi hatırlayacaklardır; *korelasyon* (bağıntı), *regresyon* (bağlanım) katsayısı, anket ve saha araş-

tırması gibi çok önemli yöntemlerin mucididir Galton. *"Polymath"* derler, *"birden fazla alanda derin bilgi sahibi, deha"* anlamında, okuma yazmayı iki yaşında söker, altı yaşında Shakespeare'i hatmeder. Matematikçidir, istatistikçidir, sosyologdur, psikologdur, antropologdur, yetmez, *"tropik kâşifi"*, coğrafyacı, meteorolog, mucit ve *"ilerici"*dir. (*"İlericilik"*in de başlı başına bir dünya görüşü sayıldığını bilesiniz; aşağıda uygun bir yere bir necefli maşrapa yerleştireyim, oradan bakın.) Hasılı doğa o kadar cömert değil, Galton gibileri kolay gelmiyor. Belki de, vardır bunda da bir hayır demek lazım yavrum, zira 1909'da Kral VII. Edward tarafından "şövalye" nişanıyla onurlandırılıp "Sir Galton" olan bu zatın ömrü, insanların farklı zihinsel yeteneklerini, kişisel özelliklerini, zekânın kalıtımsal kökenlerini saptamaya adanır. Psikoloji, sosyoloji gibi beşeri bilimlere *"metri"* sonekini takarak, insan davranışlarının ölçülebilir ve öngörülebilir olduğu esasına dayanan *psikometri, sosyometri* gibi yeni bilim dalları oluşturur. "Ne var bunda" denebilir, hatta bilime adanmış bir ömür olarak saygıyla, takdirle karşılanabilir. Velakin, *"ahlaki değerleri reddeden"* bilimin *"zehirli bir yılan gibi şerir"* olabildiği de sır değildir. Galton'ın insan topluluklarını sınıflandırma, *"sağlıklı"* unsurları ihya ederken *"sağlıksız"* unsurları imha etme çabaları, öjenike meşru (*"bilimsel"*) zemin kazandırır. Charles Darwin'in (1809-1882) kuzeni olduğundan bahsetmiştim. Hazretin saplantıya varan gayretini, aralarındaki rekabet ilişkisine bağlarlar. Evrim teorisini insanoğlunda sınamak, kalıtımla geçen özellikleri ölçerek bilimsel olarak kanıtlamak, böylece kuzeninin başarısına ortak olmak istediği anlatılır.

Her neyse. Sir Francis Galton'a mim koyun yavrum, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gündeme giren *New Age* akımını tetikleyen isimlerden birisi olduğunu göreceksiniz. Göz ardı etmemeniz gereken bir ikinci olgu, Galton'ın yirmi iki yaşındayken İngiltere Birleşik Büyük Locası'na bağlı *"Scientific Lodge"*a *"Üstadı Azam"* rütbesiyle kaydedilmiş olması. *"Scientific Lodge"*u anlıyorsunuz, *"Bilim Locası"* demek; bu locaya kabulü *"bilime yaptığı katkıların döneminin en üstün beyinleri tarafından teslim ve taltif edilmiş olduğunu"* gösterir. (Kuzen Darwin'e ilişkin loca kaydı olmadığı söylenir, bununla beraber Charles Darwin'in babası ve iki kardeşinin *"free mason"* (farmason) olmalarından yola çıkarak, Galton'ın da İskoç locasına kayıtlı olduğu iddiası vardır. Masonluk olayı nedir ne değildir ileriki günlerde anlatırım, yavrum.)

Şimdi, görün ki öjenik gibi menfur bir fikir, akademik makalelerde, araştırma raporlarında geçen bir hipotez, bilimsel bir fantezi olarak kalmaz. Amerika Birleşik Devletleri'nde taraftar toplar, yayılır, hatta dört başı mamur bir ideolojiye dönüşür. Daha 1907 yılında Theodore Roosevelt başkan, Adolf Hitler henüz ressam olma hayalleri kuran 18 yaşında bir delikanlıyken, Indiana eyaletinde kabul edilen bir yasa, zekâ özürlü, sağır ya da körlerin zorla kısırlaştırılmalarına cevaz verir. Bundan iki yıl kadar sonra (1909) Washington ve Kaliforniya eyaletleri de benzer yasalar geçirirler. Amerikan Öjenik Cemiyeti'nin *(American Eugenics Society, AES)* kuruluşu 1926'da, kurucuları, Henry Fairfield Osborn ve Madison Grant. ❻

Siz siz olun, Amerikan Öjenik Cemiyeti'nin ABD'nin *créme de la créme* erguvanileri Morgan'lar, Rockefeller'ler, Carnegie'ler, Vanderbilt'ler, Osborn'lar, Harriman'lar, Whitney'ler, Dodge'lar, Pyne'lar, Roosevelt'ler, Baker'lar, Mills'ler ve Schiff'lerin coşkulu destek ve finansmanıyla kurulduğunu aklınızdan çıkarmayın. Kendimizinkiler de dahil olmak üzere, bir ülkenin *Erguvaniler*'ine[125] ilişkin fikriniz yoksa, o ülkenin toplumunu boylayamaz, tarihini de yazamazsınız. Nasıl ki Laricani kardeşler mesela bilinmeden İran bilinmez, Morgan'lar, Rockefeller'ler, Carnegie'ler, Vanderbilt'ler vd. bilinmeden de ABD bilinmez. Amerikan Öjenik Cemiyeti tek de değildir. New York'taki *"Galton Society"*, Michigan'daki *"Race Betterment Foundation"* (Irk İyileştirme Vakfı) gibi irili ufaklı sivil toplum örgütleri Birleşik Devletler halkını öjenik konusunda eğitmeye koyulurlar. Bu çerçevede, ilk etkinliklerinden birisi fuarlarda düzenledikleri *"fitter family"* (*"fitter"* malum, *"fit"*den geliyor, yani daha idmanlı, sağlıklı, dayanıklı) aileler arasında düzenlenen yarışmalardır. Philadelphia'daki yarışmayı duyuran afişin sloganı neydi biliyor musunuz? *"Bazı Amerikalıların doğumu diğerlerine yüktür!"* Yani? Yani, *"akıl hastası, ahmak, bön, geri zekâlı ya da saralı"* yurttaşların kısırlaştırılmaları gerekir.[126]

Connecticut, Virginia derken, 1930 itibariyle ABD eyaletlerinin yaklaşık üçte ikisinde öjenik yasalarının kabul edilmiş olduğunu bilesiniz. Bunlardan sadece birinde, Virginia'da bir muhalif, Anayasa Mahkemesi'nde dava açtı ve kaybetti. Diyeceğim, Eflatun'un sözünü dinlediler, *"hekimler ve yargıçlar bedenleri bozuk olanların"* icabına baktılar. Başta Kaliforniya olmak üzere (20 bin kişi), 67 bin Amerikan insanı kısırlaştırılırken, hazretin ruhu şad oldu. Bu söylediğim kulağınıza küpe olsun, erguvanilerin desteğini almayan,

kamuoyunun örtülü (zımni) onayını arkasında hissetmeyen şenaat hüküm süremiyor, ama çekilen acıların müsebbipleri de cezalandırılmıyor. Nitekim, bencileyin çalı dibi karıştıran biri değilseniz, *Madison Grant* denilen adamın (1865-1937) adını bile duymazsınız. Oysa Amerikan öjenikçilerinin piridir. 2017 itibariyle yeniden gündeme gelen göçmen kısıtlamaları, ırklararası evliliklerin yasaklanmasına dair mevzuat (*anti-miscegenation laws*) gibi ilkel düzenlemeler, bu Columbia-Yale imalatı avukatın başının altından çıkar. Dedim ya; herkes aptal değil, yavrum, ama herkes ahlaklı da değil.

Pencere: Osborn, Conklin, Roosevelt, Karaosmanoğlu

1857 doğumlu Henry Fairfield Osborn, Princeton ve Columbia üniversiteleri hocası, Amerikan Doğa Tarihi Müzesi (*"Natural History Museum"*) mütevellisi, paleontolog. Başkan Theodore Roosevelt'in birlikte kovboyculuk oynadığı çocukluk arkadaşı, John P. Morgan'ın yeğeni. John P. Morgan, malum, uluslararası banker ve dünyanın ilk milyar dolarlık çelik endüstrisi U.S. Steel'in sahibi. Yeni Dünya Düzeni'nin temelini atan "Yuvarlak Masa"nın (ki ileride anlatacağım) beş üyesinden biri, *"Amerika'yı Amerikan yapan adam"* olarak tanınır.

Osborn nam herifi naşerife gelince, onu tanımak için *"Natural History"* dergisinde yayınlanan makalesinden aldığım şu pasaj yeter aslında: *"Siyahi ırkın, Beyaz (*Caucasian*) ve Sarı (*Mongolian*) ırklardan da daha eski olduğu, sadece beyinlerinin, saçlarının, bedensel özelliklerinin... değil, içgüdülerinin ve zekâlarının incelenmesiyle de kanıtlanabilir. Vasat bir yetişkin Siyahinin (*negro*) zekâ standardı, on bir yaşındaki bir Homo Sapiens'inki kadardır."*[127] Bu da aynı yıl yayımladığı *"Eğitimde Devrim ve Din"* adlı kitabından: *"Evrimde içrek ahlaki ilke, sadece en iyinin yaşayakalmaya hakkı olmasıdır."*[128]

1928 itibariyle baklayı ağzından tamamen çıkarmıştır: *"Geleceğimizin ana teması, bireyi mağdur etme pahasına da olsa ırkı kollamak olmalı. 1921'de toplanan İkinci Uluslararası Öjenik Kongresi'nde tartışmalara bu ilke yol gösterdi. Kalkınma her ülkede niceliği değil niteliği hedef almalı, yaşam savaşı veren insanları mevzilerini kaybetmeyecek şekilde yapılandırmalı. Her şeyden çok ırksal değerlere önem vermeliyiz; her ırk, kendi ırksal özelliklerini geliştirme ve iyileştirmenin yollarını aramalı. Irksal farkındalık*

kibir olmamakla birlikte, günümüzde ırkın katıksızlığına (purity) *İskandinavlardan başka saygı gösteren tek millet yok!..*"[129] vs. vs...

Sonra yine bir Princeton Üniversitesi profesörü, biyolog Edwin G. Conklin (1863-1952): "*Neandertal veya Heidelberg tipolojisiyle karşılaştırıldığında modern ırkların hemen hepsinin değiştiği görülür, ancak muhtemelen Siyahi ırklar asli menşelerine* ("original stock") *Beyaz ve Sarı ırklardan daha çok benzerler. (...) Beyaz ırkın üstünlüğüne inananlar, ırkın saflığını korumak, ırk ayrımını yerleştirmek ve idame ettirmek konusunda ihmalkâr davranmamalıdırlar, çünkü ırk ayrımı ne kadar uzun sürdürülürse Beyaz ırkın üstünlüğü ve hâkimiyeti* ("preponderance") *o kadar büyük olacaktır.*"[130]

1863 doğumlu öğretim üyesi Conklin, "*American Association for the Advancement of Science*" ("Amerikan Bilim İlerleme Derneği") başkanı, ünlü otomobil sanayicisi Henry Ford ve medya "*dehası*" William Randolph Hearst'in yakın dostlarıdır. Bu kadarı yetsin diyeceğim, ama Amerika Birleşik Devletleri'nin 26. Başkanı, "*1906 Nobel Barış Ödülü*" sahibi Theodore Roosevelt'i (1858-1919) dinlemeden olmaz. Roosevelt, Çoktav'ların ölüm fermanını imzalarken (az sonra) ya da durduk yerde Türklere (ve Müslümanlara) edepsizlenirken muhtaç olduğu meşruiyeti "*bilim*"de bulur: "... *Tötonlar yabancı diyarları fethetmeselerdi dünyanın sonu gelirdi. Nitekim Müslümanların Hıristiyanlar karşısındaki zaferlerinin her zaman belayla sonuçlandığı da görüldü. Türklerin ve Tatarların zaferlerinden mutlak kötülükten* (*sheer evil*) *başka bir şey çıkmadı! 'Medeni Cephe'yi oluşturan insanların Amerikalı ve Kızılderili, Boer ve Zulu, Rus ve Tatar, Yeni Zelandalı ve Maori'ye yaptıkları şeylerin çoğu korkunç dahi olsa, bu çatışmaların galipleri, muazzam* (*mighty*) *bir milletin istikbaldeki ihtişamının derin temellerini attılar.*" Muhteşem "millet" dediği, kendileri.

Bir de tarihlere dikkat edin, yavrum. 19. yüzyılda baş veren, 20. yüzyılda olgunlaşan Amerikan ırkçılığının az önce bahsi geçen Martin Bernal'ın "*eski Yunan'ın özgün Avrupa uygarlığının beşiği olduğu söyleminin bir kurmacadan ibaret*" olduğu iddiasıyla örtüştüğünü göreceksiniz. Avrupalı olmayan unsurların medeniyet tarihinin dışına sürülmesi, sürgünün Beyaz ırkın üstünlüğü, saflığı gibi abuk sabukluklar temelinde gelişmesi eski Yunan'ın parlatılmasıyla eş zamanlıdır. Hani hep üzülürüz, "*19. yüzyıl Osmanlı'nın en uzun yüzyılı*"ydı diye, görün ki, ABD'ye de ne olduysa o yıllarda oldu. Osmanlı'nın sarih olduğu kadar da sinsi olan bu uğursuz

düzenlemenin içinden çıkabilecek ruhsal donanımı yoktu. Hiç olmadı. 20. yüzyılı da harala güreleyle geçirdik. Batı'ya yön veren entelektüel gelişmelerden haberimiz olmadı.

Yanarım yanarım, bir Yahya Kemal Beyatlı'nın, bir Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, Osborn, Conklin şöyle dursun Theodore Roosevelt'i tanımalarını önemsiz sayan içine kapanıklığımıza yanarım, yavrum. Theodore Roosevelt 1919'da öldüğünde Beyatlı (1884-1958) otuz beş yaşında kocaman adamdı, Yakup Kadri (1889-1974) otuz. *Néo Hellénisme* denilen hareketin kurucularıydılar, hiç değilse Eflatun'u sular seller gibi kıraat etmiş olmaları beklenirdi, öyle de olmadı. *"Pek iyi biliyoruz ki, bundan daha birkaç asır evveline gelinceye kadar Avrupa bugünkü Avrupa değildi,"* diye yazıyordu Karaosmanoğlu: *"... bundan daha birkaç asır evveline gelinceye kadar Avrupa bugünkü Avrupa değildi. Avrupalıları bu müthiş kâbustan kim kurtardı? Birtakım dâhi kahramanlar mı? Gökten ilham alan birtakım resuller mi? Hayır?.. Çünkü bunların gün yüzüne çıkardığı kitaplarda insanların insanlaşmış sırrı bir mucize gibi ayan olmuştu. Eflatun'unun felsefesinde, Aristokratalis'in mantığında, Homeros'un şiirinde, Evripid'in ve Sofokles'in tragedyalarında insan kafasıyla insan ruhu artık tek buutlu bir satıh olmaktan kurtulmuş enine boyuna ve derinliğine bir hacim ve genişlik almaya başlamıştı..."* İyi ya. O gün bugün, Devlet Tiyatroları'nın bordrolu oyun yazarıdır Sofokles.

Bari siz siz olun, en öldürücü cephaneliğin üstün ateşli silahlar, hatta süper teknoloji bile değil *aymazlık* olduğunun idrakine varın, yavrum. Bilin ki çözümü olmayan, "mesele" olmaz. "Mesele" varsa, çözüm mutlaka vardır; mesele, *"mesele"*yi tanımak. Teşhisi doğru koyarsanız mutlaka çözersiniz. Farklı pencerelerden bakmayı öğrenmeli, "mesele"yi onu oluşturan düşünce biçimlerinizi kullanarak çözemeyeceğinizi idrak etmelisiniz. Nobel Ödülü iyi bir örnektir. Alfred Nobel, bu ödülü mucidi olduğu dinamitten kazandığı devasa servetin kefareti olsun diye ihdas etmişti. Adı *"ölüm taciri"*ne çıkmış bir adamdı, özellikle de Fransız basınının *"insanları hızla öldürmenin yolunu bularak zengin oldu"* suçlamalarına pek üzüldüğü anlatılır. Nitekim 1895'te kaleme aldığı vasiyetnamesinde servetinin *"insanlığa hizmet edenlere, dünya barışı için çaba gösterenlere"* dağıtılmasını ister. Görün ki Nobel Barış Ödülü'nün daha o yıllarda cılkı çıkmıştır. *"Şiddet bir erkeklik ayinidir!"*[131] diye gezinen ABD başkanını onurlandır-

maktan o zaman da geri durmadılar. Bir tane de Obama'ya vermişlerdi 2009'da, hatırlarsınız; Başkan'ın kendisi bile şaşmıştı.

Meselelerin kök nedenlerine inilmediğinde bu hep böyle, yavrum. Irkçılık dediğiniz, kabalık, hamlık, cehaletle bir arada geliyor. Trump şöyle dursun, Amerikalıların bugün bile *"popularity"* araştırmalarında üçüncü çıkan bu en sevdikleri başkanlarının gafleti utancın da ötesinde, keder verici. Amerika *"yeni bir evrensel Ergenekon olabilecekken, muhteşem fırsat heba edildi, ellerine yüzlerine bulaştırdılar"* derken biraz da bunu söylediğimi anlıyorsunuz. Görün ki, hazretin *"yabancı diyarları fethetmeselerdi dünyanın sonu gelirdi"* dediği Tötonların "fethettikleri" yabancı diyar da yoktur. (Yeri gelmişken "fetih" ile "işgal" kelimeleri arasındaki farka dikkat edin. Fetihte "ihya" vardır, işgal "sömürü" ima eder.) Tötonlar, Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu kotasından Üçüncü Haçlı Seferi'ne katılmışlardı, Kudüs'e varamadan geri döndüler. Nerede okuduğumu şimdi çıkaramıyorum (belki, Amin Maalouf'un *"Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri"* isimli eseriydi), ama yerli halkın *"gök gözlü sarı çiyanlar"* dedikleri bu iri kıyım vahşi Almanlardan dehşete düştüklerini hatırlıyorum. Anadolu tarikiyle Kudüs'e ulaşmaya çalışırlarken Toroslar civarında açlıktan birbirlerini yedikleri (yamyamlıktan söz ediyorum) vakanüvis kayıtlarıyla sabittir denir. Dördüncü Haçlı Seferi'nde Kudüs'ü boş verip güzergâhları üstündeki İstanbul'u yağmalayan sergerdelerin arasında bunlar da vardı. "Konstantinopolis Latin İmparatorluğu"nun (1204-1261) kurucularındandırlar. *"Töton Şövalyeleri"* nam tekinsiz askerî tarikatı mutlaka duymuşsunuzdur. Yukarıda, Aziz Bernard'ın bunların kardeş kuruluşları *"Tapınak Şövalyeleri"* liderlerinden Hugues de Payens'e yazdığı mektup var, ona tekrar bir bakın. Tötonlar da aynı şedit (zehirli demek belki de daha doğru) dünya görüşünü benimserler.

Ne zaman bunlarınki gibi bir siyah tarikat haçı görsem, Powhatan reisi Vaunsonakok'u hatırlarım: *"Sizi beslemeye gönüllü olduğumuzu görüyor olmanıza rağmen neden bu kadar sinirlisiniz,"* diye sormuştu, topraklarını işgale hazırlanan İngilizlere, *"Sevgiyle ânında sahip olabileceğiniz şeyleri zor kullanarak almaya veya size yiyecek sağlayanları yok etmeye iten nedir sizi? Bize yanlış yaparak kendinizi açlığa mahkûm etmeniz nedendir?"*

Yanıt, "paylaşmayı bilmeyiz çünkü" olmalıydı, *"utendi et abutendi* sendromu."

İnsanlık böyle yapılanmak zorunda değildi, hayır. Dünya bambaşka bir yer de olabilirdi, eğer balık baştan kokmasaydı. Ne demek istiyorsun diyeceksiniz, Konfüçyüs'e (İsa'dan önce 551-479) atıf yapıyorum. Sokrat'la aynı gökyüzünün altında yaşarlar, Konfüçyüs öldüğünde Sokrat dokuz yaşındadır. Asya'nın bilgesi *"Dört ummanın arasında, tüm insanlar kardeştir"* buyurur; *"Adaletin olmadığı bir toplumda zengin ve itibarlı olmak utanç vericidir. Kendinize yapılmasını istemediğinizi, başkalarına yapmayın. İşini severek yapan bir emekçi, bin köleye bedeldir."*[132] Eflatun'un *"virtus"*u, Konfüçyüs'te *"vekar, cömertlik, içtenlik, azim, nezaket"*tir. "Devlet" suç ve ceza kavramlarını öne çıkaran yasalarla değil, *"edep ve erdemle yönetilmelidir"* ki, insanlarda utanç duygusu gelişsin, esenliğe evrilsin.

Aradaki farkın Gezegenimiz bağlamındaki telmihlerini düşünürüm. Konfüçyüs'e kalsaydık, yapay zekâdan bahsedemez, Mars'a da gidemezdik belki. Olsun. "Biz" diye bir şey de yok nitekim. Giden zaten gidecek, geri kalanlarımız hiç olmadı, Aylan bebeklerini koyunlarına alıp deliksiz bir gökyüzünün altında uyumayı hayal edebilirlerdi. "Balık baştan kokmasaydı" dedim ya, bu *"balık"* kelimesi de "Hun Türklerinde ülke yönetim merkezine/şehir devletine verilen addır. Asya Hun Devleti, merkeze 'Beşbalık' şehir devleti, Uygur Kağanlığı 'Hanbalık', Cengizhan Kağanlığı ise 'Ordubalık' demiştir." Atasözünde ülkedeki/toplumdaki bozulmanın ve yozlaşmanın yönetim merkezinden yani yöneticilerden başlayacağı ve tüm topluma yukarıdan aşağıya doğru yayılacağı anlatılmak istenir. Yine Konfüçyüs: *"Bir hakan yönetimini erdem ilkeleri temelinde kurduğunda yerinden oynamayan o Kutup Yıldızı gibi olur, tüm yıldızlar ona dönerler."* Sağolsun, Türkolog Fatih Mehmet Yiğit oturmuş, Gagavuzya'dan Özbekistan'a atasözünün Türk lehçelerindeki hallerini sıralamış:[133] *"Balık başından yıyır; balıktı başınnan tüt; balık kafadan koker..."* böyle gidiyor. Asya bir derya elbet, Çin için zaten bir devlet değil *"milletler rahmidir"* denir. Asya Hunlarına ilişkin kayıtların İsa'dan önce 1760'dan itibaren Çin elyazmalarında bulunduğunu hatırlatayım. Anibal'in Roma seferleri Büyük Hun İmparatorluğu'nun ilk Türk kağanları Teoman ve Mete'nin saltanatlarına (İsa'dan önce 220-209) denk gelir. "Yatacak yerleri yok" dediklerim de siyasilerin ırkçı emperyalist politikalarına bilimsel mesnet sağlayan, yetmez, bunları üniversite müfredatına yerleştiren akademisyenler.

"Âlimin rahatına düşkün olanı, sıfatına layık değildir" der Konfüçyüs, ne kadar haklı olduğunu insan yaşını aldıkça daha iyi anlıyor, yavrum. Görün ki, kurulduğu ilk yıllardan itibaren ABD'de siyaset eğitimle iç içedir. Ne yaman bir kısır döngü olduğunu düşünün. (Einstein'ın dehası, sistem dışı kalabilmiş olmasında aranmalı.) 1620'de Massachusetts'e ayak basan Püritenler, 1636'da İngiliz Cambridge'ten mülhem Harvard'ı kurmuş, işletmekteydiler. *"Ivy League"* ("Sarmaşık Birliği") üniversiteleri, Yale (1701), Pennsylvania (1740), Princeton (1746), Columbia (1754), Brown (1764), Dartmouth (1769), Cornell (1865), İngiltere'dekiler gibi eski (ve dolayısıyla saygın) görünmek için kampüs binalarına sarmaşık sardırırlardı. Sonbaharda güzel kızaran bir sarmaşık cinsi vardır, bilirsiniz, Amerikan sarmaşığı derler, New England bölgesinin kışına dayanıklıdır, onlardan. "Birlik" lafı oradan gelir. Her neyse, o gün bugün seçkin üniversiteler hükümetlere *"bilimsel"* destek ve gerekçe sağlarlar.

Şu isimleri mütalaa edin: Henry Kissinger, Zbigniew Brzezinski, Dick Cheney, Condoleezza Rice, Paul Wolfowitz. ABD'nin facia niteliğindeki Orta Doğu politikalarının mimarları olan bu insanlar Harvard (Kissinger), Columbia (Brzezinski), Wisconsin (Cheney), Stanford (Rice), Chicago (Wolfowitz) üniversitelerinde öğretim üyeleridirler. Parlak zekâları sorunlarına Saddam'ın infazından gayri çözüm üretemezken derslere giriyorlardı. Öğrencilerine ne anlatmış, neler telkin etmiş olabileceklerini düşünün. Sonra gelsin akademik özgürlük, üniversite özerkliği vs. vs. inandırıcı olmuyor, yavrum.

Gerçek şu ki, Amerika Birleşik Devletleri'nde *akademya* ve *egemenler* tek ve aynıdır. Yasama-yürütme-yargı ayrımı, fren-denge (*checks and balances*) mekanizmaları gibi fevkalade demokratik ses veren anayasal düzenlemeler, birey şöyle dursun, azınlıkları korumaktan bile aciz olabilmektedirler. Düşünce kalıpları kolay değişmiyor, bir yolunu bulup yeni kuşaklara sızıyor, genç dimağlarda yuvalanıyor. Siz siz olun, Avrupa'yı bugün bile kasıp kavuran faşist ırkçılığının *"bilimsel mesnet"*inin ABD kökenli olduğunu, yere göğe koyamadığımız Amerikan üniversitelerinin masum olmadıklarını görün. Sadece akademik/teorik altyapının değil, asgari 67 bin Amerikan insanının hadım edilmesiyle sonuçlanan *"pratik"*in de ABD tarafından üstlenilmiş olduğunu unutmayın.

Görün ki, daha 1916'da Madison Grant-Osborn ikilisinin Sokrat-Eflatun birlikteliğine özenip ortaklaşa yazdıkları *"Passing of the Great Race"*

(Büyük Irkın Ölümü) diye ünlü bir kitap vardır. Kitapta mavi göz, sarı saç (ve tabii üstün zekâ!) gibi, beyaz Anglosakson ve İskandinavlara özgü özellikleri taşıyan "*Nordic*" genlerin, ikinci, üçüncü sınıf ırkların genleriyle ikame edildiğinden yakınmış, "asil" ırklarını yozlaştırdığı hususunda uyarmışlardı. Ne oldu biliyor musunuz, kitabın yayınlanmasından yıllar sonra Adolf Hitler (1889-1945) Madison Grant'e teşekkür mektubu yazdı, "*İncil'im*" dediği bu eserden ne kadar çok faydalandığını anlatıyordu. Abartmış da değildir. Hitler, kitapta geçen Anglosakson ve İskandinav isimlerini, "*Aryan*" terimiyle değiştirerek genişletmiş, Semitik ırka mensup olan Araplar gibi onların gen kardeşleri Yahudilerin de "*beyaz ırk gen havuzundan elimine edilmesi gerekli*" kavimlerden olduklarını ilan etmişti.[134] Bir ırkçı faşiste verilebilecek en büyük armağandır demez misiniz, mamafih Hitler'in teşekkür ettiği tek Grant de değil. Amerikan Öjenik Cemiyeti üyesi Leon Fradley Whitney diye biri daha vardır. Köpek ırkının ıslahıyla uğraşan, bu konuda elliye yakın kitabı olan bir adamdı bu Whitney. Asıl uğraşının arasında bir de "*Anglosakson Amerika'nın ırksal sağlığının kısırlaştırma yöntemiyle korunması*" konusunu işleyen bir kitap (1934) yazıyor, adı, "*The Case for Sterilization*", yani "Kısırlaştırmanın Savunusu". Ertesi yıl (1935) Hitler'den bir teşekkür de bu Whitney'ye geliyor.

Necefli Maşrapa!.. Roosevelt, Mussolini, Berlusconi, Trump

Roma'nın geleneksel yıl dönümü 21 Nisan. 1922 yılındaki kutlamalarda Benito Mussolini'nin "Romalılık" kavramını ("*Romanita*") gündeme getirdiği bir demeci var. Şöyle: "*Roma bizim çıkış ve referans noktamız, dilerseniz sembolümüzdür, efsanemizdir. Biz bir Roma İtalya'sının düşünü kuruyoruz, yani güçlü, disiplinli ve emperyal bir İtalya'nın. Roma'nın ölümsüz ruhuna dair anlatılanların hemen hepsi faşizmde yeniden hayat buluyor.*"[135] "Bilim" olduğu tescillenmiş "*öjenik*"in Benito Mussolini'nin de elini güçlendirdiği muhakkak. "*Aşağılık Habeşler*"i gönül rahatlığıyla itlaf etmesini de mümkün kılıyor. Faşist manyağın sonu da pek kötü oldu. Hayli şaibeli bir "komünist" tarafından kurşuna dizildi, Esso benzin istasyonunun çatısından baş aşağı sallandırılan cesedini İtalyanlar tekmelediler, üstüne tükürdüler, daha da kötü şeyler yaptılar. Meğer ırkçı katil olduğu

için de değil, başarısız olduğu için böyle yapmışlarmış. *"İtalyan halkı Il Duce'ye kızgındı, hırslarını naaşından aldılar"* diye anlatırlar. Colosseum işliyor olsa, aç köpeklere atabilirlermiş nitekim.

Bunu size niye anlatıyorum; gökdelenler, müzeler, saraylar, heykeller, tablolar gözünüzü kamaştırmasın, siz *"insan"*a bakın diye anlatıyorum. Avro-Amerikan kültürüne hâkim maçoluğa dikkatinizi çekmek için anlatıyorum. Batı medeniyetinin *"şiddet"*le uzlaşmış olduğunu görün, şenaatin asırlar içindeki izini sürebilin istiyorum. 21. yüzyılın ilk çeyreğindeyiz. Görün ki, *Il Duce*'ler ölmüyor, kendilerini klonluyorlar yavrum. 1962 doğumlu torunu Alessandra Mussolini'yi düşünün. Alessandra, bir manken ve aktris, nitekim *Patricii* kerimelerinden iki bin yıl önce de "güzel" ve "seksi" olmalarının ötesinde meziyetler beklenmezdi. Güzel Alessandra'nın soykütüğü *"Forza Italia"* Partisi'nden senatör olmasına bugün de yeter. Nitekim 2013'ten bu yana Başbakan Silvio Berlusconi'nin gözbebeğidir. *"Forza"* sözcüğünün güç, kuvvet, icbar anlamına geldiğini düşünün, *"Forza Italia"*nın *"Bastır, İtalya!"* mealinde şiddeti makulleştiren bir cihat çağrısı olduğunu görün. Bu söylediğimi sevimli İtalyanlara yakıştırmayanlarınız, aşırı milliyetçi bulanlarınız ille de olacaktır. Nitekim İtalya'yı ikinci vatanı bilen adı lazım değil bir aktrisimiz vardır, bir televizyon mülakatında kendisine hiç Türk'e benzemediğini söyleyen zata, *"Evet Türk'üm, ama bu benim suçum değil,"* dediğini anlattığını hatırlıyorum. Tayyip Erdoğan'dan *"nefret"* ederken, Berlusconi'yle uzlaşmanın nasıl bir duygu olduğunu kestiremiyorum, yavrum. Her neyse. Gelin biz bir oyun oynayalım, başrollerde Roosevelt, Mussolini, Berlusconi, Trump olsunlar:

Yıl 1908, Roosevelt, bakalım ne dedi: *"İyi bir eş, iyi bir anne olan kadının saygı görmeye herkesten çok hakkı vardır; ancak layık olduğu kadarıyla ve layık olduğu sürece... Yurttaşlarımızın büyük bir kısmı giderek daha az ateş ediyor. Erkek öğrencilerin atış talimi yapmalarını, hatta askerlerin de dahil oldukları her kesimden tüfek kullanmalarını bütün gücümüzle teşvik etmeliyiz. Dünya barışına ancak böyle yaparsak katkıda bulunabiliriz, tersi söz konusu olamaz... Savaştan kaçınmak mümkünse kaçınmak, mümkün değilse savaşmaya hazır olmak yolunda atılacak ilk adım, erkeklere ateş etmeyi öğretmektir!.. Savaştan ilkesel olarak kaçınılmalıdır, lakin savaş bazı barışlardan çok daha iyidir... Barışla gelen hiçbir zafer, savaşın üstün zaferleri kadar yüce değildir."*[136]

Yıl 1943, aldı Mussolini, bakalım ne dedi: *"Kadına annelik neyse, erkeğe de savaş odur... Dişlerimizin arasında bir hançer, elimizde bir bomba ve kalplerimizde bitmez tükenmez nefret olsun; kandan başka hiçbir şey tarihin tekerleklerini tam anlamıyla döndüremez; bizimle aynı fikirde olmayanlarla tartışmayız, onları infaz ederiz; felsefi ve kuramsal açıdan kalıcı barışa inanmam; sadece savaş insani enerjileri en yüksek seviyelerine çıkarır, cesareti olanlara asalet damgasını vurur; Hitler'i taklit ettiğimi nereden çıkarıyorlar bilemiyorum, ben 1921'den beri ırkçıyım."* Madem öyle, *"İlerliyorsam, peşimden gelin. Ricat ediyorsam, öldürün. Ölürsem, intikamımı alın. Tek bir gün aslan gibi yaşamak, yüz yıl bir koyun gibi yaşamaya evladır."*[137]

Yıl 2003, aldı Berlusconi, bakalım ne dedi: *"Mussolini hiç kimseyi öldürmedi, sadece muhalifleri tatil için yurt dışına gönderdi... En güzel kadınlar* sağcıların kadınlarıdır, *solcular kadın hususunda bile zevksizdirler... Roma'daki tecavüz olaylarını önlemek için silahlı kuvvetleri devreye sokalım diyorsunuz, ama kadınlarımızı koruyacak sayıda asker bulamayız, çünkü bizim kadınlarımız çok güzeldirler... Medeniyetimizin üstünlüğünün idrakinde olalım, esenliği garantileyen, insan haklarına saygılı bir sistem, İslam ülkelerinden farklı olarak dini ve siyasi haklara saygı gösteren, farklılıklara değer veren ve hoş gören bir sistem... 1400 yıl önceki yerinde kemikleşmiş kalmış öteki medeniyetle, İslam'la çatışmak anlamına da gelse Batı halkları fethetmeye devam edecek; mülteciler patlamak üzere olan bir bomba, altı yüz bin mülteciyi sınır dışı etmek öncelikli meselemizdir."*[138]

Yıl 2016, aldı Trump, bakalım ne dedi: *"Askeriyede 26 bin cinsel taciz, sadece 238 ceza var, başka ne bekliyorlardı ki kadınla erkeği bir araya getiren bu dâhiler? Birisi sana meydan* okuduğunda, karşılık ver, kavga et. *Acımasız ol, sert ol. Benim hayatım tümüyle kazanma üzerinedir. Kolay kolay kaybetmem. Hemen hiç kaybetmem. Diyeceğim, aşırı tamahkârlık diye bir şey yoktur. Açıkçası babamın bana verdiği en önemli şey (...) müthiş bir kafadır. Biliyorsunuz, benim abim MIT'deki en önemli adamdı, MIT'ye gitti, MIT'den mezun oldu, MIT'de öğretmendi, MIT'de profesördü, muhteşem bir mühendis. Demek istediğimi anlıyorsunuz, çok iyi genlerim var benim. Bu iyi şeylerden bir tanesi. Demek istediğim işin güzel taraflarından birisi, ben çok zenginim. Yani 600 milyon dolara ihtiyacım olsa, o 600 milyonu çıkarıp verebilirim. Bu çok büyük bir avantajdır. Söyleyeyim size, Donald Trump'ın*

diğer adaylardan büyük üstünlüğüdür. Tek bir gün aslan gibi yaşamak, yüz yıl bir koyun gibi yaşamaktan evladır."[139]

Donald Trump'ın *"Aslan gibi bir gün yaşamak, koyun gibi yüz yıl yaşamaktan evladır"*[140] mealindeki *tweet*'inin Mussolini'ye ait olduğunun farkına varmışsınızdır, arada Berlusconi de kullanmışmış, hatta Trump ondan aldığını sanırmış. Kadim tarih bize monarşi, oligarşi, teokrasi veya demokrasinin bir avuç "erdemli" insanın yüzü suyu hürmetine ayakta kaldığını teyit ediyor. Lakin "rahatlarına düşkün âlimleri" hiyerarşik şemalarla oyalanmaktan vazgeçirmek mümkün değil. Ne "modern" sosyoloji, ne siyaset bilimi, ne ilm-i iktisat ne de tarih müfredatında onur, görev, sorumluluk, cömertlik, zarafet, merhamet, inayet, cesaret, erdem gibi sistemleri yaşatan bireysel hasletlere yer veriyor.

Hasılı hamam aynı hamam, Roma'dan bu yana bir tek tellaklar değişti.

Pencere: Dünyanın ilk ve tek *"İmparatorlar koalisyonu"*

Çürümenin ayan olduğunu söyledikleri 235, Roma İmparatoru Severus Alexander'ın (209-235) bir Germen kavmiyle giriştiği savaşta hezimete uğradığı yıl. Tecrübesiz olduğu kadar da beceriksiz bir genç adammış, askerlerine emirlerini dinletemediğinde annesine koşup ağlarmış diye anlatırlar. Her neyse. Severus'un Trakyalı Maximinus (173-238) isimli kabalığıyla ünlü kumandanı var. Mısır'da, Mezopotamya'da önemli zaferlere imza atmış olan bu adam, İmparatorluk elden gidiyor diye geliyor, İmparator'u da annesini de öldürüyor, tahta kendisi geçiyor. Barbarları sindiriyor ama hazine tamtakırdır, askerin ücreti ödenemiyor. Zaten çok yüksek olan vergileri arttırmaya kalkıyor, millet isyan ediyor. Bu defa da kendi askerleri dönüyor Maximinus'u öldürüyor, hatta oğlunun ve bakanlarının kafalarını mızraklarının ucuna takıp Roma sokaklarında gezdiriyorlar. Devasa Roma ordusu birbirine giriyor, kumandanların birbirleriyle savaştıkları elli yıllık bir hercümerç başlıyor. İmparatorluğun dillere destan ticaret ağı işlemez oluyor. Ekonomiyi canlandırabilecek unsurları zayıflıyor. Vurgunculuk, suiistimal, rüşvet alıp yürüyor. Servetin tutanın elinde kaldığı, hukukun dikiş tutmadığı, *"Alacakaranlık"*'ta 26 imparatorun biri gidiyor, biri geliyor. Yetmezmiş gibi halk, kara veba, çiçek, kolera gibi salgın hastalıklardan kırılıyor.

Büyük Roma İmparatorluğu daha 268'de fiilen üçe bölünmüş durumdadır. Biri, Galya İmparatorluğu (*Gallic Empire*) ki günümüzde Fransa, Belçika, Hollanda ve Britanya'yı içeren bölgedir. İkincisi, Palmira İmparatorluğu (*Palmerene Empire*), bugünkü Karadeniz bölgesinin güney sınırlarından aşağı Suriye, Irak, Filistin, İsrail, Mısır ve Basra Körfezi'ne kadar uzanan topraklar. Bir de İtalya merkezli *"Öz" Roma İmparatorluğu* var ki, İsviçre'yi, Avusturya'yı, Macaristan'ı, Adriyatik ülkelerinin tümünü, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Batı ve Kuzey Anadolu'yu, Kıbrıs'ı, Libya, Tunus ve Fas'ın Akdeniz şeridini ve nihayet İspanya, Portekiz ve Akdeniz Adaları'nın tümünü kapsayan devasa toprak parçası oluyor.

İmparatorluk daha o yıllarda dağılmalıymış, yavrum. Lakin bu defa da Diocletianus (245-316) isimli bir cengâver Hırvat süvari kumandanı imdadına koşuyor. Diocletianus, rakip generalleri yeniyor, kendisini *augustus* ilan ediyor. Akıllı bir adam besbelli, yönetimi tek başına üstlenmeye kalkmıyor. Yanına Sırbistan doğumlu bir silah arkadaşını, Maximianus'u (250-310) alıyor, onu da *"eş imparator"* ilan ediyor. Kendisi *Doğu*'ya müzahir oluyorken, *Batı*'yı Maximianus'a bırakıyor, yıl 284.

"Batı Roma" dedikleri de günümüz Almanya'sının büyük bir bölümü, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya. Bunların doğusuna düşen halklar, *"Doğu Roma İmparatorluğu"*nu oluşturuyorlar. Yeri gelmişken, günümüz Avrupa Birliği'nin, Roma İmparatorluğu'nun adeta izdüşümü olduğunu gözden kaçırmayasınız. Hukuktan mimariye, sanattan edebiyata kadar AB'nin hemen tüm müesseselerinde rol modeli oluşturmakla kalmaz, siyasi heva ve hevesler itibariyle de üç aşağı beş yukarı aynıdırlar. Galya İmparatorluğu'nu oluşturan ülkelerle, "öz" Roma İmparatorluğu'nu oluşturan ülkeler arasında yazıya dökülmemiş statü farkına dikkat edin. Palmira İmparatorluğu ülkelerinin halen dahi AB'nin ikinci, üçüncü sınıf yanaşmaları sayıldıklarını gözden kaçırmayın. Bizim "bağımsız" saydığımız ülkelere, örneğin, Fas'a, Tunus'a, Cezayir'e fütursuz müdahalelerinin kökünde kadim Roma'dan gelen mülkiyet duygusu yatar. Siz siz olun, meselenin endüstri devriminden geçmişlikten ibaret olmadığını görün, yavrum. Olaylara Roma İmparatorluğu'nun penceresinden bakarsanız, Osmanlı'nın ve dolayısıyla İslam'ın nasıl bir yaşamsal tehdit algısı oluşturmuş (ve oluşturuyor!) olduğunu değerlendirebilirsiniz.

Ne olmuş da bölünmüşlerin cevabı hem uzun hem de yeri değil, yavrum. Hunları hatırlayın yeter olsun. Asya'da artık olmayan Aral Gölü'yle (Aral dünyanın dördüncü büyük gölüydü. Göl değil, bir iç denizdi. Sovyetler, Özbekistan'da pamuk yetiştireceğiz diye kuruttular, yüzde doksanı çöle dönüştü, bitti.) Hazar arasında yaşayan Hunların daha İsa doğmadan önce başlattıkları göçler Doğu Avrupa'ya vurur. Dalga dalga gelen Hunlar, Germen kavimlerini önüne katar, herkesin herkesi yerinden ettiği "Kavimler Göçü"ne neden olur.

Keşmekeşin ortalık yerinde didiklenen Roma İmparatorluğu'nu tasavvur edin: İsa'dan sonra 280'ler itibariyle devasa topraklar, her an patlayan ya bir isyan ya da bir işgal, astarı yüzünden pahalı muazzam bir ordu, İmparatorluğu bir arada tutacağız diye koşuşan Roma imparatorları. Görün ki, o orduyu beslemek bile başlı başına bir meseledir. Savaşların üretimden alıkoyduğu iş gücü kölelerle telafi edilemez olur, üretim düşer. Fiyat ve ücretlerin dondurulması, emirlere uymayanların idamla yargılanmaları fayda etmez. Kıtlık bir yandan, enflasyon öte yandan, halkların beli bükülürken, ola ki tam da bu yaşam koşullarına tepki olarak, Hıristiyanlık palazlanmaya durur ve diri diri yakılmak dahil her türlü yasak ve cezaya karşın yayılmayı sürdürür.

Eş imparatorlar koşulları düzeltmek için ellerinden geleni yaparlar, ancak köle üretimine dayalı ekonomik sistem esası itibariyle sakattır, halkın koşulları ancak bir yere kadar düzeltilebilir. Epey bir uğraştan sonra imparatorluğun tek bir merkezden yönetilemeyecek kadar büyük olduğuna karar verir, Roma'yı yönetim merkezi olmaktan çıkarırlar. Sembolik başkente dönüştürürler. Hayli radikal bir karardır, ama bununla yetinmiyor, askerî ve sivil yönetimi dört taşra şehrine taşıyorlar: Trier (*Rheinland*), Milano (*Mediolanum*), İzmit (*Nicomedia*) ve Antakya (*Antioch*)... Diocletianus, tutuyor bir radikal karar daha alıyor, "*imparator kadrosu*"na iki "*sezar*" ilave ediyor. Bunlardan birisi kendi damadı Bulgaristan (Sofya) doğumlu Galerius (ö. 311), Hıristiyanofobik bir fanatik pagan. 303'te İzmit'te yaptığı korkunç katliamla tanınıyor. İnsanları canlarından bezdiren emlak vergileri dayatır, ödeyemeyenleri infaz etmekten kaçınmaz. Diğeri eş imparator Maximianus'un damadı, Karadağlı I. Constantius (250-306). Böylece, *Tetrarşi* ("Dörtlüerk") dedikleri, dünyanın ilk ve tek "*imparatorlar koalisyonu*" ihdas edilmiş oluyor, sene 293.

Sezar ve *augustus* da aslında eş anlamlı sözcükler yavrum, ancak İmparatorluğun asker augustuslar tarafından yönetildiği bu dönemde, "*sezar*"ın "*imparator vekili*" gibi bir anlamı da var. Her halükârda Diocletianus duayen, diğerleri onun sözünden çıkmıyorlar, ama aslında İmparatorluğun siyasi, askerî ve mali güç odaklarını ellerinde tutan güçlü rakipler. Birbirlerini hoş tutmaya çalışıyor, rakiplerinden kız alıp vermeye özen gösteriyorlar.

Diocletianus, "*Soluk Benizli*" (*Chlorous*) lakaplı taze sezar I. Constantius'u kayınpederi Maximianus'un yanına katıyor, "*Galya İmparatorluğu*"nu onlara emanet ediyor. Maximianus, İtalya, İspanya ve Kuzey Afrika'yı üstlenirken; I. Constantius, Britanya Adaları'na yelken açıyor. Britanya önemli, çünkü Carausius diye eski bir amiral var. Filo kumandanıyken isyan etmiş, gitmiş İngiltere'yi zapt etmiş, orada kendisine bağımsız bir devlet kurmuş. Constantius, onunla kapışıyor. Londra civarında son bir muharebe, adamı yeniyor. Britanya Adaları'nı geri alıyor. Dönüyor, Fransa'ya saldıran Frank ve Sakson korsanları püskürtüyor, Alemanni'yi temizliyor. İngiltere'ye geri geliyor, 306'da orada ölüyor. York'ta gömülü olduğu kalenin kalıntıları hâlâ ayakta. Her neyse. Diocletianus tutuyor "*öz*" Roma İmparatorluğu'nu da ikiye bölüyor. Belgrad'ın yetmiş kilometre berisinde Sava Nehri üzerinde *Sirmium* diye bir şehir var, orasını Roma İmparatorluğu'nun ikinci başkenti yapıyor; Adriatik Denizi'nin doğu sahillerinden başlayarak Balkan Yarımadası'nın bütününü kapsayan, Yunanistan, Bulgaristan, Trakya'yı içine alan İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının Avrupa kıyılarına kadar uzanan bölgeyi eski Mısır valisi olan damadı General Galerius'a bağlıyor. Kendisi de, Marmara'nın doğusundan itibaren Anadolu'nun hemen tamamını, Fırat ve Dicle üzerinden *Palmira İmparatorluğu*'na bağlanan toprakları, Irak, Suriye, Filistin, Sina Yarımadası, Mısır ve Libya'yı da içeren bölgenin yönetimini üstleniyor. İzmit, İmparatorluğun üçüncü başkenti oluyor.

Aklımdayken, Suriyelilerin "*Tedmur*" ya da "*Çölün Gelini*" dedikleri Palmira antik kentinin harabelerine bir bakın, yavrum. Bölge 2015'te DAEŞ'in eline geçtiydi. Yakılıp yıkıldığına dair çok haber çıktı, ama sonradan korkulan boyutta hasar almadığı anlaşıldı. Öküzün altında buzağı arıyor diyeceksiniz ama kafa uçurmakta tereddüt etmeyen canileri eski eserlere zarar vermekten alıkoyan "*Avrupai incelik*"lerini manidar buldu-

ğumu bilesiniz. Çoluk çocuk altı milyon Yahudi'yi gaz odalarında itlaf etmekten kaçınmayan Nazilerin, Paris'teki *Arc de Triomphe*'a gösterdikleri özeni hatırlatıyor; ölü geçmişin canlı güncele üstünlüğü sanki. Her neyse, bu düzenleme böyle on sene kadar devam ediyor. 305 yılı Diocletianus ile Maximianus'un kendilerini emekli etmeye söz verdikleri tarih. Özgün anlaşmalarına göre, on yıl sonra *augustus*luktan onlar istifa edecekler, yerlerini alacak olan I. Constantius ve Galerius kendilerine iki yeni *sezar* seçecekler, böylece Dörtlüerk yeniden tanımlanacaktır. Kıdemli imparatorlar sözlerini tutuyorlar. Diocletianus Split'teki (Hırvatistan) yazlık sarayına çekiliyor, I. Constantius ile Galerius augustusluğa terfi ediyorlar, velakin sıra yeni sezarların seçimine gelince işler karışıyor.

Şimdi bunu dinleyin, daha o zamanlarda yerleşik teamüllere göre, *"Batı Roma"*, *"Doğu Roma"*dan daha muteber ve kıdemli. Dolayısıyla, Doğu augustusları, Batı augustuslarının onayı olmayan işlere kalkışmıyorlar. Gelin görün ki Galerius, *"kaba saba bir Sırp plebi"*, üstelik muharebe alanlarındaki cesareti kadar acımasızlığıyla da ünlü bir savaşçı olunca, örfü âdeti bir yana bırakıp I. Constantius'a danışmadan yeni sezarların her ikisini de kendisi belirlemeye kalkıyor. Suriye ve Mısır'ın (*Palmira İmparatorluğu)* başına kendi yeğeni Maximinus Daia'yı getiriyor. İtalya, Afrika ve *Pannonia*'dan (ki, Doğu Avusturya, Macaristan, Slovenya, Hırvatistan ve Sırbistan'dan oluşan bölgedir) sorumlu sezar olarak da II. Severus'u atıyor. Bu arada *Soluk Benizli* Constantius, İngiltere'de (York, 306) ölünce daha bir cüretkâr oluyor. Emekliye ayrılan Maximianus'tan kalan toprakları da Severus'a tahsis ediyor. Böylece, II. Severus *"Batı augustusu"* olurken, kendisi de *"Doğu Roma"*da hüküm sürmeyi umuyor. Buna da herkesten en önce Maximianus'un Roma'da yaşayan oğlu Maxentius isyan ediyor ve ayaklanıyor. II. Severus ayaklanmayı bastırmak üzere Milano'dan yola çıkıyor, baba Maximianus ahir ömrünü geçirdiği saraydan çıkıp oğlunun yardımına geliyor. Görün ki, 235'teki olaylar aynen tekerrür ediyor, II. Severus'un askerleri de I. Severus'un askerleri gibi imparatorlarını terk ediyorlar. Baba Maximianus'un hayatını bağışlayacağına söz vermesi üzerine II. Severus teslim oluyor ama sabık augustus sözünü tutmuyor, adamı idam ediyor. Maxentius augustus oluyor, 307. Ben de size bütün bunları, dünyanın en güzel şehri, aziz İstanbul'un kurucusu *Koca Kafalı* Konstantin'in tarih sahnesine nasıl çıktığını, nasıl müdahil olduğunu hatırlayasınız diye anlatıyorum.

Görün ki, bizim *Koca Kafalı* Konstantin, Maximianus'un İngiltere'de ölen damadı "Soluk Benizli" I. Constantius'un ilk eşi Eleni'den (Helena) doğmuş olan oğludur. Nereden *"bizim Koca Kafalı Konstantin"*imiz oluyormuş diye soracak olursanız; bir, annesi İzmitli, iki, kafası gerçekten çok mu büyüktü bilinmez ama *"bizim"* olma nedeni tabii ki *Konstantiniyye*'yi kurmuş olmasıdır. Nitekim güzeller güzeli şehrimizin kurucusu İmparator Konstantin'in koca kafalı olduğunu bilmeyen İstanbullu yoktur, dermişim! (Bir de Kapadokya Üniversitesi'yle ilişkisi olanlarınıza özel not: Mustafapaşa Yerleşkesi'nde, bizim idari binanın yanındaki o küçük Konstantin-Eleni Kilisesi'nin imparatorla annesinin anısına inşa edilmiş olduğu söylenir, haberiniz ola.)

307 itibariyle Roma'nın askerî iktidar sınıfı birbirlerine girmiş durumdadır. Bakar olacak gibi değil, Diocletianus, Split'teki sarayından çıkar, aktif siyasete geri döner. Yeni dörtlüyü belirlemek üzere Avusturya'da, Tuna Nehri üzerindeki Carnuntum denilen şehirde bir kurultay düzenler, 308. Bu kurultay da Galerius'la Maximinus arasında güç savaşına dönüşür. Koca Kafalı Konstantin, Maximinus'un desteğiyle Galya ve Britanya'nın başına getirilirken, Galerius yine rahat durmaz. Licinius isimli alakasız bir Sırp köylüsünün Maximinus'un infaz ettiği II. Severus'un yerine *Pannonia* (Doğu Avusturya, Macaristan, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan) augustusluğuna getirilmesini sağlar. Bundan sonrası, "Büyük" ya da *"Koca Kafalı"* Konstantin'in rakiplerinden birer birer kurtularak, Büyük Roma'ya imparator olmasının hikâyesidir, yavrum. Ve görün ki onur, sadakat, merhamet, vefa, müsamaha, feragat gibi insanı insan yaptığını düşünmek istediğimiz değerlerin tümünden yoksun, fevkalade vahşi, kanlı, utanç verici bir geçmiştir.

Necefli Maşrapa!.. "Kelle Kulesi"ni bilmeseniz incileriniz dökülmez ama İzmit...

Konstantin, İsa'dan sonra 280, Niş doğumlu yani eski Yugoslavya, yeni Sırbistan. Niş denince benim aklıma ilk gelen *"Cele Kula"*. 1809 Sırp İsyanı'nda Sadrazam Hurşid Ahmet Paşa'nın ibret olsun diye kafalarını kestiği Sırp askerlerinin başlarından inşa ettirdiği o korkunç "Kelle Kulesi". Yıllar yıllar önce ziyaret ettiğimde Paşa'nın içlerini boşalttığı kafaları pamukla doldurtup Konstantiniyye'ye gönderdiğini söylemişlerdi. Padişah II. Mahmut, ney ve tambur çaldığı, beste yaptığı anlatılan bir şairdir ya, o

kafalar Topkapı'da muayede salonunun ortalık yerine boca edildiğinde Padişahımız efendimizin ne yaptığını merak ettiğimi hatırlıyorum. Allah bilir, çoğu yeni yetme, yüzlerce genç insandılar. Beyinlerini nasıl boşalttılardı acaba, kaşıkla mı? Bir rengimin attığını hatırlıyorum, bir de üzerinde "*bu kulenin Türklerin ne denli zalim bir barbar millet olduklarının unutulmaması için aynen muhafaza edildiği*" yazılı plaketi. 1941 doğumlu Slobodan Miloseviç, 1760 doğumlu (yaklaşık tarih) Hurşid Ahmet'ten daha az gaddar değil velakin kötü örnek, örnek olmaz. Psikopat teşhisi bile avutmaz, yarayı sarmaz. Psikiyatrist Muzaffer Uyar'ın kulakları çınlasın; onca tıp eğitimine, onca tecrübesine karşın "*sonuçta şeytan diye bir şey var*" noktasına geldiğini itiraf etmiş, "şeytanla baş edilemiyor" demişti. Bana da sorarsanız, şeytanı görüldüğü yerde gömmeli, üstüne beton dökmeli ki zehri etrafa sirayet edemesin. Ben olsam Cele Kula'yı söker, delikanlıların kellelerini toprağa verirdim. Mezalimi onurlandırmaktan kaçınmak gerek, yavrum. Nazi toplama kampları, Kelle Kulesi, işkence aletleri gibi şeylerin sergilenmesinin mezalimi sıradanlaştıran bir tarafları var. İblisi hem yaşatıyor hem yarıştırıyor hem de daha kanlısına, daha yaratıcısına, daha da beterine özendiriyorlar. Kırık kolu yen içinde bırakmak lazım, nisyan hayra da vesile olabilir.

Biz Konstantin'e dönelim. Askerî iktidar sınıfına mensup bir ailenin oğlu, dokuz yaşındayken annesi Eleni'den ayrılan babası "Soluk Benizli" I. Constantius, İmparator Maximianus'un üvey kızıyla evleniyor. Dört yıl kadar sonra Maximinus'a sezar atanıyor, Batı'ya tayin ediliyor. Aynı yıl Konstantin, İzmit'te, Diocletianus'un sarayında iç oğlanı olarak eğitime alınıyor. Rumca bilmiyor değil, ama eğitim dili Latince, sarayın dili de Latince.

Diocletianus'un İzmit'teki sarayının bugün hâlâ ayakta olan Split'teki (Dalmaçya) muhteşem yazlık sarayın kopyası olduğu söyleniyor. Eliniz değdiğinde girin bir bakın. 1500'lü yıllardan itibaren bölgeyi ziyarete gelen seyyahlar İzmit'in muhteşem bir şehir olduğunu yazmışlar. Tapınakları, malikâneleri, sarnıçları, hipodromu vb. çok güzelmiş. Roma'yı inşa eden mimari geleneği düşününce, İmparatorluğun ikinci başkentinin daha azına razı olmayacağını tahmin ediyor insan. Bir ucu sahile, diğeri antik tiyatroya uzanan, atlı arabaların geçebileceği genişlikteki tünellerin, Çukurbağ mevkisinde, zemine çok yakın dev bir yapıya açıldığından bahsedilir. Ola ki, bugün halen Colosseum'un bir benzerinin üstünde oturmaktadır İzmit. Mamafih şehrin 1500'lere kadar dayanmış olması dahi bir mucize, zira

Konstantin bile İstanbul'u başkent yapmaya karar verince birtakım eserleri sökmüş, İstanbul'a taşıtmış. Bizim günahımızı hiç sormayın. İzmit, ne yazık ki *"bastığı yerde ot bitmeyen Türk"* tanımının doğrulandığı yerlerden biridir. Anlaşılan şehre son darbeyi de 1934'te Diocletianus'un sarayının olduğu alanın üzerine beton atıp yerine SEKA kâğıt fabrikasını kurduğumuz zaman vurmuşuz. İzmit-Gölcük sahil yolu tüy dikmiş. Kocaeli Kültür Müdürlüğü bölgeyi tel örgüyle çevirmiş, giriş çıkışı yasaklamış, ne yapsın. Öte yandan, bu topraklarda üretilen ilk kâğıttır SEKA'nınki. Türkiye'nin ilk kâğıt mühendisi, kimyager Mehmet Ali Kâğıtçı'nın bayraklarla süslenmiş bir konvoyda kentte dolaştığı, elindeki saman kağıdını İzmitlilere gururla gösterdiği anlatılır. Sanayileşmeye duyulan özlemi, sevinci düşünebiliyor musunuz? Başı yok, ayağı yok bir Athena heykeline, natamam Herakles büstüne takılmamış olmalılar. Bu da anlaşılmaz bir şey değil. Gelin görün ki, ta ki 17 Ağustos depremi Dioclatianus ile Konstantin'in birbirlerine sarılmış poz verdikleri bir panoyu yeryüzüne atınca, Nicomedia hiç var olmamış gibi olmuş. Yine de kentten bize Diocletianus'un büstünden öte bir şeyler kalmış olsa gerek diye düşünürüm.

Necefli Maşrapa!.. Byzantion, Stanpolis, Dersaadet vs.

Osmanlı da bir başka âlem, yavrum, anlaşılan o ki, şehri fethettikten sonra isminin ne olacağı konusunda tartışmaya girmemişler bile. 2013'te Marmaray için yapılan kazılarda 8500 yıl öncesini işaret eden yerleşim kalıntılarına rastlandığında bu isim işi alevlenir gibi olduydu. Anadolu Ajansı'nın *"İstanbul'un Daha Önceki 8 İsmi"* başlıklı haberi bize bizi söylüyor. Olduğu gibi alıyorum: *"AA muhabirinin derlediği bilgiye göre, Yenikapı'da bulunan kalıntılarla tarihi 8500 yıl önceye dayanan şehre, MÖ 667'de Antik Yunanistan'daki Megara'dan gelen Dorlu Yunanlı yerleşimciler bir koloni kurdu ve yeni koloniye kralları Byzas şerefine 'Byzantion' adını verdi. 330 yılında Roma İmparatorluğu'nun başkenti ilan edilince Latince 'Yeni Roma' anlamına gelen 'Nova Roma' adı konuldu, ama bu isim çok benimsenmedi. 337 yılında İmparator Birinci Konstantin'in ölümüyle kentin adı onun şerefine 'Konstantin'in kenti' anlamına gelen 'Konstantinopolis'e çevrildi. Konstantinopolis, Bizans İmparatorluğu boyunca kentin resmî adı olarak kaldı.*

Osmanlı İmparatorluğu 1004 yıl 'Byzantion', 1116 yıl da 'Konstantinopolis' olarak adlandırılan şehri fethettikten sonra isim kavgasına girmedi. Ayasofya Müzesi Başkanı ve tarihçi Haluk Dursun, AA muhabirine yaptığı açıklamada, İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinden sonra bir sürü ismi olduğunu belirterek, bazı resmî isimlerin çok az kullanıldığını, bazılarının ise halk tarafından benimsendiğini söyledi. Osmanlı padişahlarının asla isim üzerine takılıp kalmadığını vurgulayan Dursun, 'Bunun bir istisnası var. Sultan III. Mustafa hattı hümayunlarında özellikle 'İslam şehri' anlamına gelen İslambol'u kullanıyor' dedi. Dursun, Osmanlı döneminde en çok kullanılan ismin Konstantinopolis'in Arap diline çevrilen şekli 'Konstantiniyye' olduğunu belirterek, halk arasında 'mutluluk şehri' anlamına gelen 'Dersaadet' ve 'Büyük Dergâh' anlamında 'Asitane'nin çok kullanıldığını kaydetti.

'İstanbul' kelimesinin kökeni olan 'Stinpolis'in Rumca ve 'şehre doğru' kelimelerinin bozulmuş hali olduğunu ifade eden Dursun, şöyle konuştu: 'Şehir denilince akla, surun içindeki İstanbul geliyor. Bana göre İstanbul'un adının nereden geldiğinden İstanbul'un neresi olduğu daha önemli. O dönemde surun içindeki bölümün dışındaki yerlere asla İstanbul demiyorlar. Şu anda en çok karıştırılan ve en çok yapılan ortak hata bu. Eyüp'ü, nefsi İstanbul'dan ayırıyor, karşı denildiği zaman akla asla Kadıköy değil, Galata geliyor. Karşıya geçmek denildiği zaman Karaköy'den Galata'ya, Galata'dan Kuledibi'ne bir hat var. Taksim daha yok, bir de Üsküdar var. Bunun dışında mevsimlik olarak kullanılan Adalar ve Boğaziçi'ndeki köyler var. Yani Boğaziçi, İstanbul sayılmıyor. Halk içinde Şeher'dir. 'İstanbul'a gideceğim' denildiği zaman surun içini kasteder ve ayırır. Kadıköy'deki birisi 'Bugün İstanbul'a gideceğim', Taksim'deki birisi 'Bugün İstanbul'a ineceğim' der. Bunları daha önemli görüyorum.'

Osmanlı padişahı II. Abdülhamit dönemine ait bir cep saatinin içindeki 'Konstantinopolis' yazısını gösteren Dursun, 'Bu dönem milli hassasiyetin en yüksek olduğu dönemdir. Ama saatlerinde Konstantinopolis yazılı' diye konuştu. Haluk Dursun, Osmanlı devletinin resmî yazışmalarında hilafetin merkezi anlamında 'Darülhilafe' ve saltanatın merkezi anlamında 'Makarr-ı Saltanat' isimlerini kullandığını dile getirerek, 'Bu da çok uygun. Osmanlı doğrudan o kavgaya girmiyor, fonksiyonundan bir şehri tanımlı-

yor. Burası kim ne derse desin, ister Konstantinopolis desin, ister Konstantiniyye desin Darülhilafe'dir. Burası kim ne derse desin Makarr-ı Saltanat'tır. Bu Osmanlı'nın hoşgörüsünü ve bütün bu tartışmaların üzerinde kendine güvenen bir devlet olduğunu ortaya koyuyor' ifadesini kullandı.

(...) Oprah Winfrey, Colin Powell, Madeleine Albright, Calvin Klein'ın da aralarında bulunduğu dünyaca ünlü isimlere rehberlik yapan Saffet Emre Tonguç, Türk insanının, şehrin Rum ya da Yunan geçmişini hatırlattığı gerekçesiyle Konstantinopolis ismini sevmediğini ifade ederek, 'Asıl Rumcadan gelen isim, İstanbul. İmparator Konstantin Roma'dan gelerek şehri kuruyor ve kendi adını veriyor. Aslında adam İtalyan ve Rumca tek kelime bilmiyor' diye konuştu. Cumhuriyetten sonra resmî olarak kullanılmaya başlanan 'İstanbul' isminin, Rumcadan geldiğini ve geçmişte de kullanılan bir isim olduğunu ifade eden Tonguç, İstanbul'un kelime olarak kökeninin 'şehre' demek olan 'stan' ve 'şehir' anlamında 'polis' kelimelerinin birleşiminden geldiğini anlattı. 'Neden 'Stanpolis' demişler? Çünkü buraya gelen insanlar, yolda şehri sorarlarmış, 'Şehre nasıl gidebiliriz?' diye. O yüzden de şehrin adı Stanpolis olarak kalmış ve zamanla İstanbul'a dönüşmüş' dedi. Cumhuriyetle birlikte 'İstanbul' adının kullanılmasının bazı sıkıntılara neden olduğunu söyledi.

Çeşitli dil ve medeniyetlerde farklı şekillerde adlandırılan İstanbul, Grekçede 'Vizantion', Latincede 'Bizantium, Antoninya, Alma Roma, Nova Roma', Rumcada 'Konstantinopolis, Istinpolin, Megali Polis, Kalipolis', Slavcada 'Çargrad, Konstantingrad', Viking dilinde 'Miklagord', Ermenicede 'Vizant, Stimbol, Esdambol, Eskomboli', Arapçada 'Bizantiya, el-Mahsura, Kustantina el-uzma', Selçuklular'da 'Konstantiniyye, Mahrusa-i Konstantiniyye, Stambul' ve Osmanlıcada 'Dersaadet, Deraliyye, Mahrusa-i Saltanat, Istanbul, Islambol, Darü's-saltanat-ı Aliyye, Asitane-i Aliyye, Darü'l-Hilafetü'l Aliye, Payitaht-ı Saltanat, Dergâh-ı Mualla, Südde-i Saadet' isimleriyle anıldı." İyi ya.

Osmanlı *"isim kavgasına girmemiş"*miş, *"milli hassasiyetin en yüksek olduğu II. Abdülhamit döneminde şehrin adı Konstantinopolis"*miş. Tevekkeli değil, o gün bugün eğreti yaşarız İstanbul'da. York'tan bakan İngiliz'in İstanbul'u babasının malı sayması anlaşılmaz değil.

Sekiz-on yıl oldu herhalde, Rusya'da *"Gogol'ün İzinde"* dizisini yazdığım günlerde görmüş geçirmiş bir Moskovalı dostumun *"Sana bir şey söyleyeyim mi, Konstantinoplu Sultanım"* dediğini hatırlıyorum, *"Bizim Rusya bir millet olamayacak kadar büyük!"* Kulakları çınlasın, bir ucu Pasifik'te öteki ucu Baltık'ta olan topraklardan bahsediyordu. Vladivostok'la St. Petersburg arasında 11 saat fark var, biri yatarken öteki kalkıyor. Bir de, bir ucu Basra Körfezi'nde, öteki Britanya Adaları'nda, sonra Ren ve Tuna nehirlerinden aşağı Pontus tarikiyle Dicle, Mezopotamya, Mısır, oradan Fas, Tunus, Cezayir, Kuzey Afrika olduğu halde yayılmış Roma İmparatorluğu'nu hayal edin. Germen kavimleri kapıları dövüyor, Franklar, Alemanlar, Burgondlar, Ostrogotlar, Vizigotlar, Vandallar kendilerine yaşam alanları açıyor, Gibbon'un ifadesiyle *"İmparatorluk topraklarına güneydoğu ucundan sızan"* Hıristiyanlık, İmparatorluğun pagan halkı arasında artan bir hızla yayılıyor olsun. 310'lu yıllarda İmparatorluk nüfusunun yüzde on kadarının Hıristiyanlığa ihtida etmiş olduğu tahmin ediliyor; İsa'nın dini *Plebler* arasında daha popülermiş. *Patricii*, tanrılarına sadık kalmayı sürdürüyor.

"Koca Kafalı" deyip durduğum Roma İmparatoru Büyük Konstantin'in (272-337) gözlerini açtığı dünya, istikrarsız, kararsız, kırılgan bir yer. Savaşlardan başını alamıyor, ya bir "barbar" saldırıyor ya da iç savaş çıkıyor, ama üstesinden geliyor çünkü usta bir stratejist olduğu kadar da gözü pek ve acımasız bir kumandanmış kendileri. Nitekim çıkardığı yasalar da bir o kadar sertmiş, Roma ceza infaz kanunları onun saltanatında özellikle ağırlaşmış. Seksen yıllık bir fetret devrinden sonra, imparatorluğun başına tek hükümdar olarak geçmesi (324) düzinelerce rakibini katletmesiyle ancak mümkün olabilmiş. Buna karşın, tarihçiler tarafından Roma dünyasına istikrar ve güvenlik sağladığı gerekçesiyle övülüyor.

Özü itibariyle Batı Avrupalı, 305'te babasıyla birlikte İngiltere'de, York'ta üsleniyor. (Az önce *"York'tan bakan İngiliz'in İstanbul'u babasının malı sayması anlaşılmaz değil"* demem de bu.) 306'da baba Constantius'un ölümü üzerine garnizondaki askerler tarafından "sezar" ilan ediliyor. Fiili durum yaratılmış olmalı ki, 308'de Britanya ve Galya İmparatorluğu'nun yani günümüzde İspanya, Fransa, Belçika ve Hollanda'yı içeren bölgenin başında. "Doğu"yu ise annesinin memleketi İzmit'te, Diocletianus'un sarayında ta-

nıyor. Diocletianus, Trakya'ya ilaveten Asya ve Mısır'dan sorumlu sezar, delikanlı saraya intisap ettiği 297'den itibaren onunla birlikte bu bölgelerde kimi zaman savaşmak için, kimi zaman idari görevle seyahat ediyor. İsevi hareketin Aziz Pavlus'un topraklarında Roma'dan görüldüğünden çok daha diri, güçlü ve yaygın olduğunu müşahede ediyor. Hazretin ölümünü izleyen (Neron'un başını vurdurduğunu hatırlarsınız, yıl 64) iki yüz yıl içinde piskoposluklar seviyesinde hayli iyi örgütlenmiş durumdalar, ancak başta *Baba-Oğul-Kutsal Ruh* olmak üzere birtakım temel kavramlar üzerinde mutabakat yok. Buna karşın karşılıklı husumete evrilmesi kuvvetle muhtemel bir tartışma ortamı var, rakip mezhepler farklı akaidlere revaç veriyor.

Roma'da imparatorluğu yeniden birleştirmek, tam bir birlik sağlamak için mücadele veren Diocletianus'u gördükleri korkutuyor. Devlet içinde devlet kurmaya hazırlanan yabancı bir kült gibi duran Hıristiyan cemaatleri ağır baskı altına alıyor. İmam öksürürse cemaat zatürre olur hesabı, İsevilere karşı şiddet imparatorluğun her köşesine yayılıyor. Meselelerin onları doğuran düşünce biçimini kullanarak çözülemediğine tarih şahit, nitekim şiddet Hıristiyanlığı yok edemiyor. Tersine, inananların gözünde ilahlaşan "*şehit*"ler doğuruyor. Öte yandan Konstantin'in olan bitene tepkisinin ne olduğu da kaynağa göre değişiyor, yavrum. Kiliseye yakın kaynaklar hazreti olağanüstü sezgileri olan bir ermiş, bir veli gibi takdim etmeye özen gösterirler. Şimşek çakar gibi gelen bir vahiy neticesinde Hıristiyan olmuş, İsa Mesih gibi Şeria Nehri'nde vaftiz olmak istemiş. (Şeria Nehri dediğim, Kutsal Topraklarda, Büyük Rift Vadisi boyunca akan, Lut Gölü'ne dökülen Ürdün Nehri.) Zaferlerini Hıristiyan *God*'ının inayetiyle kazanmış olduğunun da bilincindeymiş, bir defasında elindeki haçı Romalılara gösterip "*Şehrinizi bu kurtarıcı işaret sayesinde despottan kurtardım, Senatoya ve Roma halkına özgürlüklerini iade ettim*" diye seslendiği anlatılıyor.

Pencere: İki cami arasında bir Konstantin

Bir de tabii, annesi Elena'nın ihtida etmişliği var. Tarihin en ünlü Hıristiyanları arasında sayılan İzmitli Elena'nın 326 yılında Kudüs'te hacca gittiğinde, Hazreti İsa'nın "*True Cross*" dedikleri çarmıhını bulup İstanbul'a getirdiği söylentisi öyle yayılır ki, izleyen asırlar boyunca papazlar "*Kutsal*

Çarmıh"tan parçalardır diye birtakım tahta kıymıklarını inananlara satarlar. Protestan reformculardan John Calvin, "*sattıkları bu kıymıklarla devasa bir gemi inşa edilir*" deyince kıyamet kopar çünkü meğer İsa Mesih'in kanı bulaştığı için *Kutsal Çarmıh* "tükenmezlik" niteliği kazanmış, ne kadar parça koparılırsa koparılsın bitmiyormuş. İyi ya. Elena, hem Katolik hem de Ortodoks kiliseleri tarafından "Azize" ilan edilmiş. İzmit'te gömüldüğü söyleniyor ama mezarının yeri belli değil. Ona bakarsanız, Büyük Konstantin'in mezarının da yeri belli değil. İstanbul'da bir yerde gömülmüş olmalı diye bakarken Murat Bardakçı'nın *Sabah* gazetesindeki bir yazısına rastladıydım, o makaleyi tekrar buldum (yaşasın internet!!!), aşağıda takdim ediyorum, niye "hörgücünde taşıdığı hazinenin farkında olmayan deveye benziyoruz" dediğimi anlayacaksınız:

"Bugünkü Fatih Camisi'nin altında I. Konstantin'in mezarı vardı... İstanbul'un kurucusu olduğuna ve şehre ismini verdiğine inanılan İmparator Konstantin de, 337'deki ölümünden sonra aynı yere defnedilmişti. İstanbul'da inşa edilmiş ilk Hıristiyan mâbedi olan 'Havariyun' yani Havariler Kilisesi, bugün Fatih Camisi'nin olduğu alanda bulunuyordu. Asırlar boyunca harap hale gelen ve 13. yüzyıldaki Latin işgali sırasında yağmalanan kilise fetih sırasında bir hayalet bina halindeydi ve Fatih, kendi ismini taşıyacak olan caminin, kilisenin yerine inşa edilmesini, öldüğünde de caminin avlusuna defnedilmeyi istedi. Hükümdarın arzusunun sebebi hâlâ tartışılıyor ve en kuvvetli görüş, Fatih'in kendisini 'Osmanlı hükümdarı' değil, 'Roma İmparatoru' olarak görmesi ve 'Yeni Roma' olan Bizans'ın kurucusu Konstantin'le aynı yerde yatma arzusu. O devirdeki ismi 'Diyâr-ı Rum' yani 'Roma ülkesi' olan Anadolu ile 'Yeni Roma'nın mutlak hâkimi bu sayede fethine meşruiyet kazandırırken, bir yerde de kendisinin 'Roma'nın son imparatoru' olduğunu ilan ediyordu. Fatih, ebedi uykusunu bugün bir zamanlar İmparator Konstantin'in defnedildiği mekânda uyuyor. Konstantin'in kemiklerinin kaybolmasının üzerinden asırlar geçti ama Fatih'in mumyalı cesedinin bugün bilinen türbesinde mi, yoksa Abdülhamit'in paşalarının girdikleri dehlizin ucundaki tabutta mı bulunduğu konusu ise hâlâ bir muamma."[141]

Bana da sorarsanız, Konstantin iki arada bir derede kalmış olmalı, yavrum. Bir yandan Roma İmparatoru olarak zaten bizzat kendisi de bir "*tanrı*"! Nitekim eş-sezarı Galerius'un "*orduya tanrı olduğumuz için hükmedebiliyoruz*" mealinde uyarıları var, "*Bizi bırakır İsa Mesih'in peşinden giderlerse*

askere nasıl hâkim olacağız?" Öte yandan, İseviler ihmal edilemeyecek kadar sahici bir akımı temsil ediyorlar. Tutuyor, *Tetrarşik* mutabakat gereği eş-sezarı olan Licinius'u üvey kız kardeşiyle evlendiriyor (313), sonra Hıristiyanları rahat bırakmak konusunda ikna ediyor. Aynı yıl Milano Fermanı'nı (*Edict of Milan*) yayınlıyorlar, böylece Hıristiyanlara özgür ibadet zemini temin ediliyor, ayrıca gasbedilmiş mülkleri iade ediliyor. Mülklerin iadesi başlı başına bir teşvik unsuru, Hıristiyanlaşma daha da hızlanıyor. Kayserili Piskopos Eusebius (az sonra!) olayı Licinius'un ihtidası olarak kutluyor. Daha da önemlisi, 313 yılının Hıristiyanlığın yasal bir din olarak kabul edildiği tarih olması. Bu tarihten "Doğu Ortodoks Kiliseleri"nin ayrıldığı 1054'e kadar, Roma Katolikleri İmparatorluğun yegâne Hıristiyan mezhebi olarak kalırlar. Bu süreç aynı zamanda Roma İmparatorluğu'nun teokratik örgütlenme sürecidir, din nerede biter, devlet nerede başlar bilinemez oluyor.

Hıristiyanlığın yasallaşmasından on yıl kadar sonra da iki eş-sezar önce bir fasıl Edirne'de (*Adrianople*), ardından Üsküdar'da (*Chrysopolis*) kapışıyorlar. Konstantin galip geliyor (324), Licinius'u Selanik'e (*Thessalonica*) sürüyor, bir yıl sonra da bir isyana karıştığı gerekçesiyle infaz ediyor (325). 324, Konstantin'in Roma'nın tek imparatoru olduğunun tescil edildiği yıl olarak tarihe geçiyor. Hazret kazandığı bu zaferden sonra İzmit'te karısı ve kızı için birer saray ve bazilika yaptırmış. "*Bazilika*" dediğim, Hıristiyanlığın ilk yıllarında ve daha sonra Ortaçağ mimarisinde yan geçitleri bulunan, galerili veya galerisiz kilise.

Bu meyanda Roma'da, Almanya'da (Trier), İtalya'da, Antakya'da, İskenderiye'de, Gaza'da, İzmit'te ve tabii İstanbul'da kilise inşaatlarına para yardımı yapmaktan geri durmuyor. Bardakçı'nın bahsettiği Havariyun Kilisesi'ni inşa ettiren de kendisi. Roma Piskoposu'na yeni bir katedral inşa etsin diye arsa bağışlamışlığı (*Constantiniana Bazilikası*), ruhban sınıfını devlet görevlerinden muaf tutarak kayırmışlığı da var.

337'de İran Seferi'ne hazırlanırken Yalova'da (*Helenapolis*) yatağa düşüyor, İstanbul'a getiremiyorlar, İzmit'te vaftiz oluyor. Yunanca "*neophyte*" diye bir terim var, *acemi çaylak* anlamında, Hıristiyanlığa yeni ihtida edenler için kullanılıyor. *Çiçeği burnunda İsevilerin* giysileri beyaz oluyor. Büyük Konstantin'in imparatorların rengi sayılan mor kaftanını çıkarıp beyaz giyinmiş olması Hıristiyanlığı tümüyle benimsemiş olduğunun kanıtı sayılıyor. Dahası, Havariyun Kilisesi'ndeki kabrinin her iki yanına kendisine

ait altışar obje yerleştiriliyor, bu düzenleme de *"evangelist"* olduğunu gösterirmiş. Meğer hazret tarihe ömrünü Hıristiyanlığı yaymaya vakfeden Aziz Pavlus misali *"iyi haberler/müjdeler getiren"* gezginci vaiz olarak geçmek istermiş. Mamafih bu işler belli olmaz, yavrum. Hükümdar ölüm döşeğine düşmeyegörsün, durumdan vazife çıkaran bir vezir, bir nazır ille de vardır. Müteveffayı aklının ucundan geçmeyen amaçlara hizmet edecek şekilde ambalajlayabildikleri de çok görülmüştür.

Necefli Maşrapa!.. Ayinler, renkler, Avrupa Birliği siyasi parti sembolleri

Hani diyorum ya *Pax Romano*'yu bilmeseniz incileriniz dökülmez, Kilise'nin renklere atfettiği nitelikleri bilmeseniz *hiç dökülmez*! Ama ilginçtir, çünkü ruhbanın referansları Kutsal Kitap. Şu surede, şu ayette, şu şahsın giysilerinin bu renk olması şu anlama geliyor diye ciddi ciddi anlatırlar. Yetmedi, yüzyıllar içinde "renk bilimi" diye bir de alan oluştu. Sanki daha önce hiç ebemkuşağı görmemişler gibi, Isaac Newton'un güneş ışığını prizmadan geçirip renkleri ayırması (1670) temeli üzerinden, psikoloji, nöroloji, fizyoloji derken renkler çok sayıda bilim adamına ekmek kapısı olur. Koca Kafalı Konstantin'in ölüm döşeğinde beyazlar giyinmiş olduğundan bahsedince, diğer renkleri de yazayım bari de *"medeniyet"* dediğimiz hadisenin nerelere uzanabildiğini görün dedim. Ola ki, Batı cephesinde sahneye konulan muhtelif olayları temaşa ederken işinize yarar.

Şöyle ki, 300'lü yıllardan itibaren *"Batı Kilisesi"*nde (bu hususu özellikle vurgularlar, *"Doğu Kilisesi"*nde değil *"Batı Kilisesi"*ndeymiş) icra edilen ayinleri giysilerin renkleriyle vurgulamak âdeti olmuşmuş. 1100'lerde Papa III. Innocent kalkmış dini etkinliklerde kullanılmak üzere beş renk belirlemiş: mor, beyaz, siyah, kırmızı ve yeşil. Reformcu kiliseler şiddetle itiraz etmişler, fetva (*papal bull*) bir süre askıya alınmış, sonra 1900'lü yıllarda yeniden gündeme gelmiş. Bu defa iki renk daha eklenmiş: mavi ve altın sarısı. Ne oluyor diyeceksiniz, renklerin yıl içinde gerçekleştirilen dua seanslarında inananların deneyimledikleri duygu ve düşüncelerin ifadeleri oldukları savunuluyor. Örneğin, kadim hanedanların rengi olan "mor" (üretimi en pahalı olan pigment!) gökyüzünün ve yeryüzünün hükümdarı İsa Mesih'e tahsisliymiş. "Mor" gören hazirun, İsa'yı hisseder, "tövbe"yle ilişkilendirir-

miş. Yani, "mor"la temas eden mümin İsa'yı düşünecek, günahlarının muhasebesini yapacak, nedamet getirecektir. "Beyaz" ve "Altın Sarısı" parlak gün ışığını çağıracak, hamdüsena ettirecek. "Siyah" yas anlatacak. "Kırmızı", genelde *martyr*'lerin, özelde İsa'nın çarmıha bulaşmış kutsal kanı, aynı zamanda ateş, yani teslisteki "Kutsal Ruh"un rengi. Mavi, Meryem Ana'ya gönderme, yaşam ve huzurla eşleştiriliyor. Başkaları da var. Örneğin toprağın rengi olan "kahverengi", keşişlerin alçakgönüllülüklerini vurguluyor, *God*'ın sade ve sıradan olanı sevdiğini hatırlatıyor, abalarının o renk olması bundan. Beyaz, saflık, iffet, bekâret ve doğum, Noel'de ve Paskalya'da kullanılıyor. Zaman içinde, renkler daha da çeşitleniyor. (İhram ve kefenin de neden beyaz olduğuna bakmam lazım.)

Kendisini doğrulayan kehanet olgusunu hatırlayın, yavrum. Ola ki, müminler asırlar içinde mor gördüklerinde Hazreti İsa'yı, mavi gördüklerinde Hazreti Meryem'i düşünmeye şartlandılar. 1995'te olmalı, Tansu Çiller-Mesut Yılmaz kapışmasına Amerika'da eğitim görmüş Türk renk bilimcilerin müdahil olduklarını hatırlıyorum. Tansu Hanım, mavi giymek, desen kullanmamak gibi birtakım önerilere riayet etmişti, Mesut Yılmaz ikna edilemedi. *"Pek de bir şey kaybetmedi, çünkü seçmenin kültürel altyapısı renklerin temsil ettiği nitelikleri algılamaya müsait değil"* diye açıklandıydı, ben de güleyim mi ağlayayım mı bilemediydim.

Görün ki, günümüzde Avrupa Birliği siyasi parti platformları ve ideolojiler de renklerle ifade edilebiliyorlar. Örneğin, siyah Hıristiyan Demokrat Almanya Birliği, Avusturya Halk Partisi, Yunan Altın Şafak Hareketi, İtalyan Ulusal Faşist Parti gibi sağ ve aşırı sağ partilerin rengi oluyor da, Hazreti Meryem'in mavisi hayatın ve umudun rengi olarak liberal, ilerici partilere işaret ediyor. Yeni bir parti kurulduğunda *"yeşile çalan deniz mavisi"* gibi tanımlar duyabiliyorsunuz. Bu minvalde uzun listeler var yavrum, fırsatınız olursa girin bir bakın. *"Türk'ün gözü aldadır"* deriz ya, "kırmızı"nın onlardaki karşılığının tutku, kan ve ateş olduğunu da bilesiniz.

Bir de, huzuru yarı kıymetli taşlarda arayan "New Age" ruhçular renk bilime düşkündürler. Türkiye'de yeni yeni palazlanan bu akımın *"İsis'in Dostları"* türünden temsilcilerinin, *"her çakranın baskın olan bir rengi vardır, o doğrultuda da taş öneriyoruz. Örneğin ifade gücünü artırmak, karşı tarafı ikna etmek için, boğaz enfeksiyonlarına ve boğaz rahatsızlıklarına da iyi gelen mavi renkte taşlar..."*[142] mealindeki söylemleri özellikle de bü-

yükşehirde hali vakti yerinde kesimlerde rağbet bulur. İşte, yeşil bakırtaşı olumsuz duygulardan, ruhani ataklardan kurtulmanızı sağlar da, mor aleksandrit kişinin önünü açar, yaşamına neşe ve şans getirir. Marjinal akımlardır, ama eninde sonunda, *"Peygamber efendimizin yüzüğü akik taşındandı ve mühür olarak kullanılırdı"* diyen birisi çıkar, bir bakmışsınız Hazreti Muhammed (s.a.v.) "taşların çakraları nasıl etkilediği" konusuna dahil edilmiş. Bu arada Hint kökenli bir kavram olan *"çakra"*nın insan bedeninde konuşlanmış birtakım enerji merkezlerinden girdap şeklinde dönerek yükselen enerji alanları anlamına geldiğini de hatırlatayım da bu faslı kapatalım. Unutturmayın da ilerleyen günlerde size sanat, edebiyat eserleri gibi *"kültür ürünleri"*nin tabi oldukları *"western canon"* denilen "Batılı yasalar"ın nasıl bir şeyler olduklarını anlatayım.

Pencere: *"God"*, *"demigod"*, *"Baba"* ve *"Oğul"* meselesi

Kayserili (*Caesarea*'lı) Eusebius diye 263 Filistin doğumlu, Konstantin'in akranı bir din adamı var. Erken dönem kiliselerinin kayıtları üzerindeki çalışmalarıyla ünlü, hatta kilise tarihçiliğinin kurucusu sayılıyor. Dünyaca bilinen Kayseri Kütüphanesi'ni kurmuş, İsa Mesih'in özgün öğretisini içeren elyazması kutsal metinleri toplamış, Hıristiyan ilmihali olarak kitaplaştırılmak üzere korumaya almış. Bu metinlerden yola çıkarak yazdığı iki de kitabı var: *"Kilise Tarihi"* ve *"Filistin Şehitleri"*. Sevindirici olduğu kadar da şaşırtıcı bir keşif: *"Kilise Tarihi"* Türkçede var. Üstelik Latince orijinalinden Furkan Akderin tarafından çevrilmiş. 2011'de Chiviyazıları Yayınevi tarafından basılmış. Yayınevinin adı niye "çivi" değil de *"chivi"* diye soracaksanız, kunduraya, *"coondra"*; maydanozu, *"mydonose"*; Şişli'yi, *"Shishly"* yapan İngilizceleştirme gayretlerinin bir diğer tezahürü demek zorunda kalacağım. Gönüllü asimilasyon müteessir ediyor. *Chiviyazıları*'nın sahibi Özcan Sapan gibi sıra dışı bir muhaliften[143] Türkçeye daha saygılı bir tutum bekliyor insan. Her neyse.

Eusebius, 313 Milano Fermanı'nı müteakip Kayseri Piskoposu oluyor. Aynı yıl İngiltere'de Eboracum (York'un/Yorkshire'ın eski adı), Londinium (eski London) ve Lindum (eski Lincoln) da piskoposlarına kavuşuyorlar. Sadece Eboracum'da her biri bir tanrıyı temsil eden yirmi put bulunmuş dersem, değişimin büyüklüğünü görürsünüz. Yeri gelmişken, bir de itirafım

var: Roma'yla ünsiyetim liseden. Bu lise, Tokyo'da, 1902 yılında Amerikalıların, büyük ihtimalle Amerikalı misyonerlerin kurdukları *"ASIJ"* diye bilinen bir okuldu. Avrupa tarihi dersi Roma'sız olmazdı, fakat Roma denince benim aklımda, yaz tatillerinde geldiğimiz Foça'dan Efes'e, Bergama'ya yaptığımız günlük geziler... Nasıl benimsemişsem artık Roma harabelerini, Anadolu dışında da eser bıraktıklarını hiç düşünmemişim, öğrendiğimde şaşırdığımı hatırlıyorum. Bu yaşıma geldim, size yazarken hâlâ Kayseri'yi (*"Caesarea"* mı demeliyim?) York'la, Londra'yla aynı anda, üstelik neredeyse 2000 yıl önceki isimleriyle anıyor olmayı yadırgamıyorum desem yalan.

Türkiye, hatta Osmanlı'yla kısıtlı kalmamayı, bütünü görmeye çalışmayı öğrenmem benim hayli zamanımı aldı, yavrum. Size öyle olmasın. Dünyayla yüzleşmenin yolu önceden belirlenmiş Türk Müslüman konumumuzdan kanatlanarak Google haritası misali yükselmek, görüş mesafemizi genişletmek, sorunların mümkün olduğunca çok veçhesiyle yüzleşmekten geçiyor derken bunu söylüyorum. Belirli bir mesafeden gözlemlenen Roma İmparatorluğu (mesela!) tılsımını yitiriyor, sahici boyutlarına indirgeniyor. Akrabalıklar keşfediyor, aşılamaz sandığınız düşünsel engellerin birtakım harcıâlem bilgi eksiklerden ibaret olduklarını görüyorsunuz. Geldiğim noktada *"ben onun yerinde olsam ne yapardım"* diye düşünmeyi de öğrendim. Şimdi artık kendimi Konstantin'in yerine bile koyabiliyorum. (Gülmeyin!!!) Anlıyorum ki, adamın gönlünde yatan *God* İsa değil de Jüpiter bile olsa, niye millet akın akın Hıristiyan oluyor diye araştırırdı. Öyle yapmış.

Licinius'la birlikte kotardığı Milano Fermanı'ndan hemen sonra Kayseri, Eboracum vb. merkezlere olduğu gibi Kartaca'ya da atanması gereken piskoposun kimliği konusunda (aday Anibal'in soyundan bir Berberi'ymiş) tartışma çıktığında, üstüne hiç vazife olmamasına rağmen tutmuş Fransa'nın Arles şehrinde bir konsey (314) toplamış. Toplantı zaptını York Piskoposu Eborius'un tuttuğu celseye İmparatorluğun dört bir ucundan 30-40 Katolik önder katılmış. Kartaca Piskoposu'nun kimliği neyse de, Konstantin katılımcıların bir dizi kilise yasası (*canon*) oluşturmalarına müzahir olmuş. Bunlar arasında, Paskalya'nın tüm Hıristiyan dünyasında kutlanacağı, tefecilik yapan, iki tekerli arabalarla yarışlara katılan ya da yaşamlarını aktörlükle sürdürenlerin papazlık yapamayacakları, paganlarla evli kadınların kiliseye giremeyecekleri, diyakozların (dua seanslarını yürüten rahiplerin) birden fazla kilisede görev alamayacakları gibi kurallar var ki, Hıristiyan ilmihali-

nin ilk esaslarını belirliyor. Burası böyle de, 4. yüzyılın asıl meselesi İskenderiyeli iki din âlimi, Piskopos Arius (270-336) ve Piskopos Athanasius (ö. 373) arasında başlayan ve Hıristiyan Kilisesi'nin bütününe yayılan tartışma.

Arius'un temel öncülü, *God*'ın emsalsizliği; yani bir tek *God*'ın varlığı kendisinden başka herhangi bir şeye bağlı değil, hiç kimseye muhtaç değil, ezeli ebedi ve sabit. Oysa Oğul öyle değil. İsa Mesih'in varlığı Baba ile kaim, yani bir başlangıcı var. *God* gibi ezeli ve ebedi olmadığı için de Baba'nın doğrudan bilgisiyle mücehhez olamaz. İyi de, Arius'un bakışı, İsa Mesih'i bir yarı-tanrı (*demigod*) statüsüne indirgiyor, diye itiraz ediyor öteki piskopos Athanasius. Oğul babasının *aynısı* değil de *benzeri* ise, hem Baba'ya hem de Oğul'a tapınmak suretiyle çoktanrıcılığa (*polytheism*) geri dönmüş olmaz mıyız? Kaldı ki, Uluhiyet'i (*Godhead*) insanoğluyla bir tek sahici *God* barıştırabilir. *Demigod* mertebesine indirgenmiş Oğul, Hıristiyanlığın *"kefaret ve günahlardan arınma"* (*redemption*) esasını berhava eder. Öyleyse, Oğul, Baba'sından farklı bir özden olamaz. Yaratılmamıştır, ezelidir, baştan beri *God*'la birliktedir.

Meselenin "Baba'nın mahiyeti Oğul'unkiyle *aynı* mı, *benzer* mi?" sorusunda düğümlendiğini anlıyorsunuz. Bilim şöyle dursun, bir Müslüman için sorunun bizatihi kendisinin saçmalığın ötesinde absürt olduğu açık. "İlle de 'God'ın oğlu' ilan edecekseniz Hazreti İsa'yı, bari Baba'yla eş tutmayın" demek gelmiyor mu içinizden? Benim geliyor, doğrusu. Ona bakarsanız, benim aklıma Diocletianus'un (244-311) icat ettiği şu "eş imparatorluk" müessesesine öykünmüş olabilecekleri de geliyor; madem "yeryüzü tanrıları olan sezarlar" *eş imparatorlar* olabiliyorlar, neden gökyüzü tanrıları da *eş-God'lar* olmasınlar gibisinden bir çıkarım sanki. (Yeri gelmişken, adını hatırlamadığım Hıristiyan kaynaklarının birinde[144] bizim kelam âlimlerinden Ebü'l Hasan Eş'arî'nin (874-936) görüşlerinin Piskopos Athanasius'u anımsattığını, Mu'tezile'nin görüşlerinin de Arius'unkilerine benzetildiğini gördüm; değerlendirmek haşa haddim değildir, ilgilenenlerinizin haberi olsun diye yazıyorum.) Her neyse. Siz siz olun, Hıristiyan akaidinin Pavlus'un Hazreti İsa'yı *"Allah'ın oğlu"* ilan etmesiyle başlayan devasa bir *"akla uydurma külliyatı"*ndan oluştuğunu aklımızdan çıkarmayın, yavrum. Bana öyle gelir ki, dönemlerinin en parlak beyinlerinin ihya ettikleri bu külliyatın yumuşak karnı "İsevi" kelimesinin telaffuz edildiği ilk günden itibaren müminleri *iman ile ittihaz* (yani, *itirazsız kabullenmek*) arasında bırakmış olmasıdır.

Diyeceğim, Hıristiyan tarikatlarının sayısının 2012 itibariyle 43 bini bulmuş olmasına (2025'te 55 bini bulacağı söyleniyor) belki de şaşırmamak lazım.

Pencere: *"Patria"dan "God-Baba"*ya

I. Konstantin'in *"Doğu"* ve *"Aryanizm mezhebi"yle* ünsiyeti İzmit'teki sarayda gelişiyor. İmparator Diocletianus'un Mısır seferlerinden birinde yol üstünde konakladığında tanıştığı Papaz Eusebius (263-339) kendisine müridi olduğu mezhebin kurucusu Libyalı Berberi Arius'un düşüncelerini ve *"Doğu İmparatorluğu"*ndaki en yaygın Hıristiyan öğretisinin *Aryanizm* olduğunu anlatıyor. Papaz Eusebius için Konstantin'in bir numaralı *"panegyrist"*iydi diyorlar, büyük adamlara azametli övgüler düzen *"medhiyecisi"* anlamında. (*"Methiyeci"* bizde de var, yavrum, *"methiye"* Divan Edebiyatının nazım türlerinden, *"kaside"* dediğimiz de tabasbus formatı.) Öyle ya da böyle, Eusebius, müstakbel imparatorun durumdan vazife çıkarmasını sağlıyor, yeni dinde *"schism"*e (hizipçilik) son vermek üzere toplanacak İznik Konseyi'nin (*Council of Nicea*) yolunu açıyor.

Konstantin'in Yunanca bilgisi, Hıristiyan teolojisinin fevkalade karmaşık *"Baba-Oğul-Ruh"* amentüsünün inceliklerini boylamaya yeterli değil. Zaten "acul ve sabırsız" mizacı da din felsefesine uygun değil. Arius-Athanasius çekişmesini *"başka işleri olmayan akademisyenlerin itişmeleri"* diye küçümsediğini yazmış, Eusebius. *"Kolayca çözüleceğini"* sanmakta, kendisini *"'Hıristiyan God'ı ile Kilise nizamı dışında özel ilişkileri olan bir piskopos"* saydığından, bu türden ıvır zıvır çekişmeleri önemsememekteymiş. Ve tabii fena halde yanılıyormuş. Arius ile Athanasius arasındaki fikir ayrılığı zamanla uzlaşmaz bir çelişkiye dönüşüyor. Böylece oluşan husumet, Roma İmparatorluğu'nun *"Doğu"* ve *"Batı"* topraklarının kültürel ve siyasal ayrışmasını yapılandırıyor.

"Doğu Kilisesi", günümüze *"Ortodoks Kiliseleri"* olarak intikal eden düzen, *"Batı Kilisesi"* bildiğimiz "Roma Katolik Kilisesi". Anlaşmazlık 21. yüzyılda bile son bulmuş değil, aşağıdaki Necefli Maşrapa'da göreceksiniz, bugün bile herkes herkesten bir şeyler koparmaya çalışıyor. 2016 Şubat'ında, Küba'nın Havana Havalimanı'nda Papa Francesco'nun *"Kardeşim! Sonunda!"* diyerekten Rus Ortodoks Kilisesi Patriği Kirill'le kucaklaşmasını hatır-

layın. Resimlerinin üstüne *"962 yıllık ayrılık!"* mealinde manşetler atılmıştı: *"962 yıllık bir ayrılığın ardından ilk kez bir Papa ile Rus Ortodoks Kilisesi Patriği bir araya geldi... Otuz maddelik ortak bildiride Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki Hıristiyanların maruz kaldıkları baskılar, dinler arası diyalog ve inanç özgürlüğü, göç krizi, aile ve evlilik gibi temalarda mesajlar verildi... Patrik Kirill de 'Artık her şey daha kolay olacak' dedi."*

Ben yine büyük Einstein'ı hatırlatacağım size: "Sorunlarımızı onları yaratan düşünce tarzımızı kullanarak çözemeyiz." Bana öyle gelir ki, Hazreti İsa'nın mahiyetine ilişkin düşüncelerini değiştirmeye razı olmadıkları müddetçe, Kuzey Afrika'daki Hıristiyanların maruz kaldıkları baskılar, dinler arası diyalog, inanç özgürlüğü gibi sorunlar, Güneş soğuyup bu mavi gezegen taşa dönünceye kadar çözülemeyecektir yavrum. Bu arada Papa'nın *"Kuzey Afrika'daki Hıristiyanlar"*a ilişkin duyarlılığına da mim koyun. Aryanizm mezhebinin Libyalı Berberi kurucusu Arius'tan, *Kutsal Cermen İmparatorluğu'nun* ilahi müstenidatını oluşturan Cezayirli Berberi Aziz Augustinus'a (354-430) kadar, Hıristiyan tarihinde sivrilmiş çok sayıda *"Romalılaşmış Berberiler"*den bahsedilir. Kadim bir Roma müstemlekesi olan Numidya'da yaşayan Berberilerin Nuh peygamberin oğlu Ham'ın soyundan geldiklerine inanılır, zaten korunmaları istenilenler de onlardır. *"İnanç özgürlüğü"* dediklerinin de *interchristian* (Hıristiyanlar arası) mezhep farklılıklarını ilzam ettiğini göresiniz, yavrum. Hazreti İsa'nın *"God"*ın oğlu" olduğuna iman etmeyen, özgürlükler kümesinin bir elemanı sayılmayacaktır.

Bu da böyle. Konstantin, İznik Konseyi (*Council of Nicea*) çağrısını bizzat kendi yapar. Tesadüf müdür bilinmez, ama hazretin çalıştay için öngördüğü takvim, yirmi yıl önce *"Batı İmparatorluğu"*na sezar olduğu tarihle neredeyse günü gününe çakışır: 20 Mayıs 325. *"Doctors of the Church"* derler, Hıristiyan camiasında isim yapmış 2048 Patrik ve Piskopos toplanır, iki ay süreyle Hıristiyan akaidini şekillendiren hususlar üzerinde çalışırlar. Yeni Ahit'in muhtevasına ilişkin anlaşmazlık söz konusu değildir, Aziz Pavlus'un derlediği veya kaleme aldığı metinler üzerinden çalışılır. Anlaşmazlık, İsa Mesih'in *"fani bir peygamber"* olmasını içlerine sindiremeyen, ancak *God*'a şirk koşmaya da gönlü razı gelmeyen *"Doğulu"* Hıristiyanlarla *şirk*'in, yani *God*'a ortak koşma fikrinin rahatsız etmediği *"Batılı"* Hıristiyanların arasındadır. Burada bir es verin, sonra bu son cümleyi bir daha okuyun. Bana öyle gelir ki, İsa Mesih'in mevcudiyetinin tıpkı *"Baba"*sı gibi *"kendisinden başka*

herhangi bir şeye bağlı veya neticesi olmayan ezeli ebedi ve sabit bir varoluş" olduğu fikrinin temelinde pagan Roma'nın *"Patria"* kurumunun kabul edilmişliği ve alışkanlığı vardır. Ne demek istiyorsun, diyeceksiniz.

*"Patria"*nın ne denli serazat bir varoluşa işaret ettiğini düşünün. Aile, sülale, aşiret, kavim, kabile, nasıl diyorsanız artık, efradı üzerindeki sorgulanamaz *tanrısal sultasını* hatırlayın. *"Patria"*nın yeryüzündeki mevcudiyeti, tıpkı göklerdeki *"God-Baba"* gibi, *kendisinden başka hiçbir şeye bağlı olmayan, ezeli ebedi* ve *sabit* bir olgudur. *"Patria"*nın mahdumu üzerindeki kullanma ve tüketme hakkı (*utendi et abutendi*) aynı cevheri paylaşıyor olmalarından doğar. Bu inanç aynen asumana yansıtılmış, *"God-Baba"*nın *"Oğul"* İsa Mesih'i dilediği gibi *istimal ve suiistimal etme hakkı* kurgulanmış gibidir. Nitekim Hazreti İsa'nın çarmıha gerilmesi de, dirilmesi de O'nun eliyle gerçekleşir. (İslam'ın kader kavramıyla karıştırmayın.) Demeye çalıştığım, Tarsuslu Pavlus'un başlattığı, İskenderiyeli Athanasius'un şekillendirdiği, İznik Konseyi'nde onaylanan *Pederşahi Üçleme* (Teslis), pagan Roma medeni kanununun izdüşümü gibidir; bu bağlamda *God*'ın *"Patria"*nın suretinde oluşturulma çabası bana tuğyan çağrıştırır. Şimdi *Pederşahi Teslis* diyorum ya, modernitenin tetiklediği erkek egemen toplum kavramına gönderme ima ettiğimi düşünmeyin. Burada sözünü ettiğim, *varlığı kendisinden başka hiçbir şeye bağlı olmayan Patria* kavramıdır ki, *eril aklın merhametle dizginlenmeyen kurguları*, türdeşlerini ve nihayet Gezegenimize felaket getirir.

Bana sorarsanız, izleyen asırlar içinde Batı dünyasında baş veren farmasonluk, deizm, ateizm gibi *"ilerici"* ("modernist"!) hareketlerin özünde *"Patria"* istibdadından kurtulma çabası var, yavrum. *"God-Baba"* kavramını dişileştirme (mesela İsis'in Dostları hareketini hatırlayın), içini boşaltma veya toptan reddetme girişimlerinin *"kendi oğluna hayrı olmayan"*, yani çarmıha gerilmesine bigâne kalan, kendi yarattığı insanoğlunun kusurlarını affetmeye asla yanaşmayan, hatta onunla garip bir rekabet ilişkisi içinde olan *God-Baba*'nın itibar kaybıyla ilgisi olsa gerekir. Öte yandan, *God-Baba* itibarını kaybetmeseydi, Batı'nın sanayi ve teknolojideki ilerlemesi mümkün olmazdı diye bir görüş olduğu da malum. *"Baba"* olan *"God"*dan bahsettiğimize dikkat edin, "Oğul"dan değil. İnsanoğluna da yakın olan, hatta onu "seven" İsa Mesih de *"Reddite ergo, quae Caesaris sunt, Caesari et, quae Dei sunt, Deo"* yani, "sezarın hakkı sezara, İsa'nın hakkı İsa'ya" telkiniyle[145] devre dışı bırakılır. Buna rağmen, az sonra göreceğiniz gibi, *"Deneysel Bilimin Babası"* olarak ka-

bul edilen Sir Francis Bacon (1561-1626), ilerlemeye set çektiğini düşündüğü için *"hem Kudüs'ü hem de pagan Aristo"*yu reddedecektir. Pierre-Simon Laplace (1749-1827) *"Gök mekaniğini açıklamak için God gibi bir hipoteze ihtiyacım yoktu"* derken, Friedrich Nietzsche (1844-1900), *"God öldü. God, hâlâ ölü. Ve onu biz öldürdük"* itirafını müteakip, *"lakin gölgesi üstümüzden gitmiyor, canilerin canisi bizler nasıl rahatlatacağız kendimizi?"* diye hayıflanacaktır. Son noktayı Stephen Hawking (1942-2018), koyar: *"... kâinatın kendisini yaratmak için kendisinden başka hiçbir şeye ihtiyacı yoktur"*.

"Patria" sözcüğünün öteki anlamının *"Babavatan"* olduğunu ve bunun dünyayı cehenneme çeviren bir tür *"organik milliyetçilik"*e işaret ettiğini unutmayasınız. Yaşanan onca felakete rağmen 21. yüzyılda bile, aklını vicdanının önüne koyan her renkte faşist, dünyayı "kullanıp tüketmek" peşindedir, Roma yasalarından aldığı *"ilahi destek"*le.

Pencere: *"İsa Mesih'in yeryüzü hükümranlığı"*

Konstantin, konsey toplantılarına yanında muhafızları olmaksızın katılır. Konuşmacılara müdahale etmez, lafa karışmaz. Edward Gibbon hemen her cemaatin temsilcisini saygıyla dinlemiş olmasını kadim sezarların Roma senatörlerine gösterdikleri ihtirama benzetir. Nitekim "Kurucu Babalar" da Büyük Konstantin'in bu tavrını *"İsa Mesih'in yeryüzündeki hükümranlığının teyit ve tescili"* olarak yorumlarlar.

25 Temmuz'a kadar süren oturumlar, Aziz Pavlus'un kotardığı Yeni Ahit üzerinden yürür, ne *"Doğulu Kurucu Babalar"*ın ne de *"Batılı"*ların, İsa Mesih'in *God'ın Oğlu* olduğuna itirazları söz konusu değildir, mesele *"aynı özden olup olmadıkları"* meselesidir. Aşağıdaki karar metnini Roma Katolik Ansiklopedisi'nden aldım, bir fikriniz olsun diye sunuyorum. Latinceden İngilizceye, İngilizceden Türkçeye derken pürüzlü bir çeviri oldu. (Catholic Encyclopedia'daki metni arkada verdim, İngilizce bilenleriniz bakabilir.) Bir de tabii Hıristiyan terminolojisine vâkıf değilim, yavrum, sözcüklerin günümüzdeki karşılıklarını kullandım.

Şöyle bir şey: *"Biz, göze görünen ve görünmeyen her şeyin Yapımcısı, tek bir Kadiri Mutlak God Baba'ya; ve Baba'nın yegâne evladı, yani, Baba'nın*

özünden gelen God'ın God'ı, ışığın ışığı, sahici God'ın sahici God'ı, Baba ile aynı özden yapılmamış, oluşmuş, gökyüzü ve yeryüzündeki her şeyin şahsında yapıldığı; biz insanlar ve bizim kurtuluşumuz için yeryüzüne inen, insan şekline girmiş ve insan yapılmış olan, acı çeken ve üçüncü gün tekrar dirilen, cennete yükselen ve ölüleri ve dirileri yargılamak üzere gelmiş olan bir Lord İsa Mesih'e ve Kutsal Ruh'a inanırız. Katolik Kilisesi, O'nun olmadığı bir zaman olduğunu, peyda edilmeden önce var olmadığını, yoktan varedildiğini veya God'ın Oğlu'nun yaratılmış veya değişken veya değişime açık olduğunu söyleyenleri lanetler."[146]

Nitekim lanetlemişler de, yavrum. Konstantin'in aksi yöndeki telkinine rağmen Konsey'in kararını kabul etmeyen Piskopos Arius ve onu destekleyen (Katolik kaynaklarına inanmak caizse sayıları yüzü aşkın) *Doğulu Kurucu Babalar*. Bunlar, Libya ve Mısır kiliselerine mensup âlimlermiş, aforoz edilmişler. (Aklımdayken, Mısırlı *Kıptileri* duymuşluğunuz vardır, bunlar o gün bugün Arius taraftarları oluyorlar.) Arius, İznik'ten kaçmak zorunda kalmış. Mısır'a geçmiş. İmparatordan onun adına şefaat dileyen Piskopos Eusebius, bağışlanmasını sağlamış. İstanbul'a müteveccihen yola çıkan Arius'u, Athanasius taraftarları yolda kıstırmış, infaz etmişler.

Necefli Maşrapa!.. "*Kapadokya Babaları*"

Canını sevdiğimin Türkiye'sinin taşı toprağı konuşur, vesselam. Nereden çıktı şimdi diyeceksiniz, Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi üzerinde Sent Antuan Kilisesi vardır. Paskalya'da, Noel'de dolar taşar, bizimkiler de gider ne olur ne olmaz kabilinden mum yakarlar. Katolik kilisesi olduğunu duymuş, ihtimal vermemiştim, Konstantinopl'un ortalık yerinde böyle görkemli bir mâbet Ortodokslarda bile yoktur. Meğer doğruymuş, adamlar Roma Katolikleri, bu kilise de adını 1200'lü yıllarda zuhur eden Fransisken keşişlerinden birinden alıyor. Fransisken tarikatının kurucusu, Assisili Aziz Françesko. Fransızca konuşanlar, "Fransua" diyorlar. Assisi, İtalya'nın ortalarında, Umbria bölgesinde bir belde, oradaki Fransisken manastır ve bazilikası da UNESCO Dünya Mirasları listesinde.

Françesko, "*sokak vaizi*" dedikleri türden, ömrünü İncil tebliğine, günahlarının kefaretini ödemeye ve yoksul yaşamaya adamış bir keşiş. Fransisken

keşişlerinin parayla işleri olmuyor, nakit sadaka almaları bile günah. Dünya malı edinemiyor, yaptıkları işler için ücret talep edemiyor, karınlarının doyurulması karşılığı çalışıyorlar. 1209'da (tarihe dikkat edin, Haçlı Seferleri süreci) Françesko on bir müridiyle beraber Papa III. Innocent'ı (bu isme mim koyun) Roma'da ziyaret ediyor, tarikatını onaylatıyor, cemaatin başına geçiyor. Çok kısa bir süre içinde müritlerin sayısı 5000'i buluyor. Bunu niye anlatıyorum; Beyoğlu Sent Antuan Kilisesi, Fransisken. Tanıtıcı broşürlerinde Kayserili Eusebius'u bir takdim edişleri var ki "el insaf!" dedirtiyor: *"II. ve III. yüzyılların Hıristiyanlığı hakkında çok değerli bir bilgi hazinesini bizlere nakleden kimsedir, Kayseri Kitaplığı'nın gelişmesine ve zenginleşmesine hizmet etmiştir."* Lakin, *"Ne yazık ki Aryanizm'in savunucusu olmuş, İznik Konseyi'nin büyük savunucuları olan Antakyalı Eusate ve İskenderiyeli Athanasius'a karşı yöneltilen saldırılara katılmıştır."*

Kendimi İstanbul'un ortasında, bir elimde Athanasius, öteki elimde Arius varken bulduğum bir garip durum ki, bir daha düşününce, bencileyin Anadolu insanına pek yakışan bir tevafuk doğrusu! Kayseri Havalimanı'ndan bizim üniversiteye geçerken, Eusebius'un ünlü kütüphanesi neredeydi acaba diye bakınıp o kitaplara ne oldu acaba diye merak ederken, bir de bakmışsınız Piskopos'un hasmı İstanbul'un göbeğinde Aryanizm taraftarlarına verip veriştirmektedir, el insaf, 1690 yıl sonra bile! Bununla kalmıyor, taşı toprağı konuşur bu ülkenin diyorum ya, Ürgüp'ün Mustafapaşa kazasında, KÜN'ün rektörlük konağının az ötesinde de İmparator'la annesi adına inşa edilmiş küçük bir kilise vardır: *"Konstantin-Eleni"* Kilisesi. Kapadokya, malum, Aziz Pavlus'un merkez karargâhlarından biri, zaman zaman Fener Rum Patriği Bartholomeos gelir, Konstantin-Eleni Kilisesi'nde bahar (Paskalya) ayini yönetir. Cemaati yoktur, maiyetinde bir avuç insan, bir de Yunanistan'dan "dinler arası diyalog" hesabından misafirler gelir, bazen ellerinde mavi-beyaz bayraklar, otobüsün camlarından sallarlar. "Siyaseten doğruluk" ilkesi gereği, ne kaymakam bigâne kalabilir ne de belediye başkanı. Karşılayıcılardan bir Nevşehirli arkadaşın Patrik'e nasıl hitap edeceğini bilemeyip onu *"sayın din temsilcisi"* diye selamladığını hatırlarım. Bir diğeriyse, o küçücük kiliseye dolışan kat kat kaftanlı papazlara bakmış bakmış, *"Dan Brown haklıymış, hocam"* demişti, *"Hıristiyanlıkta özgün hiçbir şey yok."* Dan Brown dediği, *"Da Vinci Şifresi"*nin yazarı. Bu arada ben de Koca Kafalı Konstantin'in

anası İzmitli Eleni'nin yanına oturmuş, karşısında el pençe divan dikilen *"Kapadokya Babaları"*yla sohbet ettiğini hayal etmekteyimdir.

"Cappadocian Fathers", bizim Nevşehir, Niğde, Kayseri (*Nyssa, Nazianus, Caesarea*) doğumlu "Üç Gregori"miz, İznik Konseyi'nin *"Doğulu"* kontenjanından star *"Kurucu Babaları"*. Uluhiyet öğretisini *"eksiksiz biçimde tanımlayan, Aryanizmin yanlışlarını vuzuha kavuşturan"* âlimler bunlar. Hıristiyan akaidini Pavlus'un vazettiği esaslar doğrultusunda ince ince bu üçü oluşturmuş, pardon, bir de Antakyalı Yannis Hrisostomos vardır, o sonradan İstanbul'da Başpiskopos olmuştu. Şimdi ola ki aranızdan "niye bizim 'Gregori'lerimiz olsunlar" diye alınganlık edenler çıkacaktır, hemen söyleyeyim, papaza kızıp oruç bozmamayı öğrenmemizin zamanıdır, yavrum. Bu topraklar bizim topraklarımız, seslerine kulak verdiğimiz ölçüde bizim kalacaklardır. Sözüme mim koyun, kulağınıza küpe edin.

Hrisostomos'un başpiskoposluğu bir yana, Niğdeli Gregori'nin Konstantinopl Patriği de olduğu düşünüldüğünde, Kapadokya kiliselerinin en az Sent Antuan kadar rağbet görmesi beklenir ama öyle olmaz. Fransiskenler, *Üç Gregori*'nin Hıristiyan akaidinin oluşmasındaki katkılarını inkâr etmemekle birlikte *Doğulu Kurucu Babaları*, Latin Katolik Kilisesi'nin en önde gelen azizleri arasında saymaktan da imtina ederler. Bu söylediğim Batı menşeli kilise tarihinin bütünü için geçerlidir, yavrum, bir garip, hadi, ırkçılık demeyelim, ayrımcılıktır ki, *God*'ın söz konusu olduğu alanda bile geçerlidir.

Bir de İznik Konseyi'ni *"Hıristiyanlığa indirilmiş bir darbe"* olarak gören sessiz bir kesim vardır. Bu İsevilerin bir kısmı, İsa Mesih'in God'ın oğlu olmadığına delalet eden kimi kadim elyazmalarının yakıldığını, *"küçük bir azınlığın fani bir peygamberi God'ın ilahi oğluna dönüştürdüğü"*nü[147] iddia ederler. İleride göreceksiniz, bu insanların infiali döner dolaşır o tekinsiz İlluminati Tarikatı'nı kışkırtır. *"Behey ölümlü insanoğlu!"* diye seslenir, kurucu Adam Weishaupt (1748-1830), *"İnandırılamayacağın hiçbir şey yok mudur, senin!"*

İznik Konseyi'nde Hıristiyanlığa indirilen bir o kadar ağır diğer darbe de, papalık kurumunun İsevi imanın mutlak şartı olarak, geri dönülmez biçimde ihdas edilmiş olması. Bir baba figürü olarak "papa", aslında başından beri var. Neresinden baksanız esenliği *"patrio"*nun önderliğinde arayan eski paganlardı yavrum bunlar; koruyacak, kollayacak, yol gösterecek

bir "*pappas*" intisap etmemeleri şaşırtıcı olurdu; nitekim içlerine sinmeyen *patrio* sözcüğünü, aynı anlamdaki Yunanca *pappas* sözcüğüyle ikame ediyor, "*Papa*" kelimesini de buradan türetiyorlar, "baba"nın nüfuz alanı genişliyor. İlk yıllarda görevi doğal olarak cemaat önderleri üstleniyorlar. Cemaat önderleri aynı zamanda Colosseum'da *bestias*'ın önüne ilk atılacak Hıristiyanlar. Zulmün bir yanıyla da hamasi destanlara çanak tuttuğunu hatırlayın, yavrum. Bizim "kör ölür badem gözlü olur" şeklindeki yalın ve acımasız vecizemiz tam da bunu anlatır. Neron sapığına kurban gidenlerin (İsa'dan sonra 64) arasında sayılan (sayılan diyorum, kesin kanıt yoktur) havari Petrus'un İznik'te "Katolik Kilisesinin İlk Papası" olarak kayda geçmiş olmasını da buna bağlarım. (Suizandan Allah'a sığınırım!)

Konsey, Petrus'un vefatıyla İznik toplantıları sırasında Roma Piskoposu (aklımdayken, bu "piskopos" kelimesi de Yunanca "*episkopal*" yani *gözetmen, şef* anlamındadır) olan St. Sylvester arasındaki yaklaşık 250 yıllık süreçte ismi geçen otuz üç kişiyi "aziz" payesiyle taltif eder ve "*Papa*" sayarlar.

Necefli Maşrapa!.. Siyasi etkinlik olarak "azizlik"

Hıristiyan düzeninin "azizlik" dağıtmak hususunda pek cömert olduğu doğrudur, yavrum. Makabline şamil olarak verebildiklerini de düşünürseniz yarayışlı bir siyasi aktif olduğunu teslim edesiniz. Benim hatırladığım en son 2012'de, Birinci Haçlı Seferleri sürecinde (1098-1179) yaşamış olan "Hildegard" isimli bir Alman kadın bestekârı "*Azize*" ilan etmişti Vatikan. 1997'de de "*St. Teresa of the Child Jesus*" diye bir Fransız rahibeyi 1897'deki ölümünden tam yüz yıl sonra ödüllendirdilerdi. Katolik kaynaklarına[148] göre böyle 3000 isim var.

"*Azizlik*" dağıtmak, Majestelerinin "şövalyelik" dağıtmasına da benzemiyor, yavrum, *God* nezdinde "şehitlik"le eşdeğer bir konum, "aziz" cennete doğrudan gidiyor. *God*'ın cennetine kimi kabul edeceğini yeryüzünden ilan edebilmeye papasal cüret bile kifayet etmez diye düşünüyor insan, ama anlaşılan öyle değil. Rus Ortodoks Patriği de geri kalmıyor. O da 1917'de katledilen Çar II. Nikolay ve ailesini 2000 yılında "aziz" ilan ettiydi. Eski kraliyet fotoğraflarının fotoşoplanmış yeni versiyonlarını görmelisiniz, başlarının üstünde ışık çemberleriyle (haleleriyle) poz vermiş oturmaktadırlar

son Romanovlar, Jutlar. Mamafih minareyi çalanın kılıfını hazırlayacağını beklemek lazım, nitekim *"Papa, birisini 'aziz' yapmaz, God'ın zaten yaptığının duyulmasını sağlar"* diye de bir açıklama gelmişti Vatikan'dan. Bana da sorarsanız, özrü kabahati kadar büyük.

Geçmişine böylesine tutkuyla bağlı, kendilerinden başka kimseleri görmeyen benmerkezci dinler beni korkutur, yavrum. Yaşayana sırtını çevirmiş, ölü mazisine odaklı dinlerde nekrofili okurum. Bunların ne zaman, nereden, nasıl bir kibirle, kimin karşısına dikilip bihaber olduğu dünyayı garibe dar edecekleri belli olmuyor, örneğin Ağlama Duvarı'nın önünde gözyaşı döken Yahudiler. Unutturmayın da aşağıda nekrofiliye bir maşrapalık yer açayım, ne demek istediğimi görebilesiniz.

Her neyse. Bugün, buradan (2016'da Kapadokya'dan!) bakınca, Konstantin'in usta bir stratejist olduğunu teslim etmek gerekiyor, yavrum. Ne dil, ne din, ne gelenek, ne ülkü, ne kültür, ne de inanç birliği olan devasa imparatorluğuna etrafına örgütlenebileceği yeni ve güçlü bir poyra sunmak istemiş besbelli. Yetkisini doğrudan İsa Mesih'in vârisi Petrus'dan alan, her iki dünyada sözü mutlaka geçen, "yanılmaz", "dokunulmaz" bir papa fikri iyi gelmiş olmalı. Ne böyle bir güç, ne böyle bir mutlakiyet, ne de böyle kibir o güne kadar görülmüş şey değil, lakin yeryüzü imparatorluğunu gökyüzü imparatorluğuyla çakıştıran bir formüldür, üstelik Galerius'un tanrısallık olmadan askere hâkim olunamayacağı şeklindeki kaygısını da bertaraf eder. Daha ne ister bir Roma imparatoru? Öldükten sonra vaftiz edildiğine dair şehadet yabana atılacak gibi değil, Havariyun Kilisesi'ndeki cenazesi de hayli sahnelenmiş gibi duruyor ama olsun, ömrü vefa etseymiş kendisini pekâlâ papa ilan edermiş gibi geliyor bana. Aslına bakarsanız, hazırlık yapmamış da değil. Roma'da, biri Petrus ve Pavlus, biri Aziz Yahya, diğeri de Vatikan'daki St. Peter's olmak üzere üç kilise inşa ettirmiş. (Bunların her biri Hıristiyanlığı görünür kılan yapılanmalardır.) Kentler malum *"siyasetin yapılaşmış halleri"*dirler, egemen güçlerin heva ve hevesleri doğrultusunda şekillenirler. Hasılı Konstantin'in kiliseleri, Hıristiyanlığın "ben buradayım" manifestosudur. O yıllara kadar kapalı kapılar arkasında icra edilen ayinler, umumun istifadesine açılır. Kendi sarayını da (Leteran Sarayı) Roma Piskoposu'nun ikametine tahsis edince, Papalığın Roma İmparatorluğu'ndaki yeri tartışılmaz olur. Bir an için Çankaya Köşkü'nün tarikatlardan birine tahsis edildiğini hayal edin. Pagan *patricii*'nin tepkisi pek farklı olmamış olsa gerek.

Şimdi söyleyeceğim de pür spekülasyon; Beykoz'da oturup işkembe-i kübradan (kübra, "en büyük, çok büyük olan" anlamında) ahkâm kesmek demek ama olsun, "tarih" değil mi bu, benim neyim eksik? (Gülmeyin!) Konsey sona erdikten sonra, Büyük Konstantin nabız yoklamak üzere Roma'ya geliyor (326). Tatsız bir ziyaret oluyor, henüz büyük ölçüde pagan olan Roma yerleşik düzeni İznik coşkusuna katılmıyor. Ayrıca İmparatorun genel tutumundan, kiliselere yol verirken geleneksel pagan festivallerine katılmaktan kaçınıyor olmasından rahatsızlar. Nitekim bu kısa ziyaret son oluyor; Konstantin, Roma'ya bir daha gelmiyor. Ancak, yokluğunda en büyük oğlu, veliahdı ve imparator vekili, Crispus'u (305-326) idam ettirmesi var. Crispus da az buz bir adam değil, daha o yaşında savaşlara katılmışlığı, hatta babasının Çanakkale Boğazı'ndaki ("*Hellespont*" derler) donanmasına kumanda edip Licinius'un bahriyesini yenmişliği var. Suçu neydi, o gün bugün bilinmez. Modern tarihçiler es geçme eğiliminde olurlar, es geçmeyenlerden birinin tahmini de diğerinin tahminini tutmaz. Oysa neresinden baksanız, Roma medeni kanunu henüz devredededir, "*Patria potestas*" da malum, babaya oğlu üzerinde her hakkı verir. Orası öyle de, Konstantin Roma'dan döndükten sonra karısı Fausta da öldürülür, kimi tarihçiler bizzat İmparator tarafından banyoda sıcak suyla haşlanarak öldürtüldüğünü söylerler. Bir spekülasyon: Cripus'un üvey annesi Fausta ile gönül ilişkisi vardır, Konstantin her ikisini de cezalandırmıştır. (Ayşe Böhürler'in kulakları çınlasın, onun "*Gıybet forever!*" diye bir esprisi vardır, aynen öyle vesselam.)

Necefli Maşrapa!.. "*Tükenmiş Ruhların Eylemidir Terör*"

"Yaşayana sırtını çevirmiş, ölü mazisine odaklı dinlerde nekrofili okurum" dedim ya, aşağıdaki metin Ayşe Böhürler'le menfur bir cinayete kurban giden Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın ardından yaptığımız bir söyleşiden.[149] "Nekrofili" kavramına dair fikir verir sanıyorum:

"AB – Ölüseviciliğe dönelim, nasıl bir psikopatolojiden söz ediyoruz?

AA – Şöyle açıklamaya çalışayım, literatürde 'ceset' yaşamayan 'nesne'leri, ussal kurguları simgeler. Cesedin cinsel cazibesi, cesedin sahici niteliklerinden değil, ölüye ilgi duyanın kendi kafasında yarattığı fantezilerden kaynak-

lanır. Fantezi dediğiniz, cinsellikle sınırlı bir kavram değildir. İçinde olduğunuz ortama, yaşama, yaşam biçimlerine, ülkeye, düzene, dininize, geçmişinize, ailenize dair 'şöyle olmasaydı da böyle olsaydı' türünden fanteziler de geliştirebilirsiniz. Ütopyalar da fantezilerden doğar. Ancak, ne zaman ki, ussal kurgularınız sizi yaşanan gerçeklikten koparır, yaşayanı, canlı olanı, serpileni, gelişeni göremez, algılayamaz, hissedemez olursunuz, ölüsevicilik dedikleri psikopatoloji alarm veriyor demektir.

AB – Bir ideolojinin, fikrin, inancın, hatta inadın, yaşayan bir 'canlı'dan daha değerli olduğunu savunan insanlar, bugün kendilerini 'idealist' olarak tanımlıyorlar. Toplum da onları öyle biliyor...

AA – 'İdealist' oldukları etimolojik olarak doğru tabii. 'İdea' dediğimiz bir 'fikir'dir, 'düşünce'dir. Sahici hayatta karşılığı olmayan, zaman ve mekânın dışında, a priori değer yargısıdır. 'İdealist' dediğimizde, kendi kafasındaki fikirlerden, a priori yargılardan oluşturduğu kurgulara itibar eden 'fikirci'den bahsederiz. Kusura bakmayın, Türkçeyi sala koyup sele saldığımızdan beri, meseleyi anlatabilmek için 'fikirci' gibi saçma kelimelere başvurmak zorunda kalıyorum! Demek istediğim, bir 'idealist'in fikirlerini paylaşırsınız, paylaşmazsınız ama 'fikirci' olması, üstün bir vasfa sahip olduğu anlamına gelmez.

AB – Peki, idealistlerin herkes gibi yaşamak yerine, ideal bir toplum için kendilerini feda ediyor olmalarına ne diyeceksiniz? Bu algı gerçek mi?

AA – Deyin ki gerçek. 'Ussal' bir kurgu olduğu baştan kabullenilmiş, zaman ve mekândan soyutlanmış bir 'toplum tasavvuru' uğruna kendisini feda edene, mesela, Aynoroz sakinlerine yazıklandığınız gibi yazıklanabilir veya takdir edebilirsiniz, ama ya kendi tasavvuru uğruna ötekinin canına kast edene ne diyeceksiniz?

AB – Aynoroz sakinleri derken Yunanistan'daki yarımadadan mı bahsediyorsunuz?

AA – Aynen, ondan bahsediyorum. Aynoroz nüfusunun tamamı erkektir, malum. 10. yüzyıldan bu yana, dünyada dişi sineğin bile girmesine izin verilmeyen tek yerdir. Meşrebinize uygunsa, Aynoroz'daki hayatın erdemli bir yaşam biçimi olduğunu da savunabilirsiniz, ama kendi bilecekleri bir seçim olarak kaldığı, "öteki"ne dayatılmaya kalkışılmadığı sürece! Bakın, kimin toplum tasavvurunun kiminkinden daha insancıl, daha makul, hatta daha erdemli olduğu münazara konusu olabilir ama bu dünyada ispatlanası de-

ğildir. Herkes gibi olmaktan, herkes gibi yaşamaktan kaçışın üstenci/narsist telmihini de ıskalamayın.

AB – İdealistle ölüseviciyi ne ayırıyor? Hangi özelliklere bakarak kimin kim olduğunu anlayacağız?

AA – Şunu hemen söyleyeyim: Her idealist nekrofil değildir. Her ne kadar, 'nesnel gerçeklik' diye bir şeyin var olmadığını, düşünceden bağımsız bir varlıktan veya maddî gerçeklikten söz edilemeyeceğini savunan idealizm, ölüsevicilik için mümbit bir zemin oluştursa da, her idealist nekrofil değildir. Dahası, Türkiye, idealist olmakla övünen solcularla, solcu olmakla övünen idealistlerin ülkesidir.

AB – Nasıl yani?

AA – 'Solcu' dediğiniz materyalist dünya görüşünü savunur, değil mi? Materyalizm, bilinç de dahil olmak üzere, bu dünya ve kâinattaki her şeyin maddeden oluştuğunu iddia eder. Sınama-yanılmaya dayanmayan, bilimsel olmayan, hiçbir a priori *bilgiyi doğru kabul etmez. Bu da böyle mi? Böyle. Pekâlâ, 'devrim şehidi' nasıl bir güzellemedir? 'Devrim şehidi' tanımlamasının etrafında oluşan coşkuyu nasıl çözümlemek gerekir?*

AB – Sol kesim kutsalı yok sayarken ölümü kutsuyor. İlahi olanla, tanrıyla bağını koparırken başka bir kutsallık bağı kuruluyor. Devrim duygusu yüceltilirken, ölüm ilahlaştırılıyor. Neden?

AA – Bakın, nasıl ki 'demokratım' demekle demokrat olunmaz, 'solcuyum' demekle de materyalist olunmaz! Materyalistin hası, kutsalla, efendim, ilahi olanla bağ kurmaya –tövbe estağfurullah– tenezzül etmez. Materyalist, inanmadığı bir tanrıdan şehadet mertebesi istemez, istiyorsa materyalist değildir. Devrim duygusunun yüceltildiği doğrudur. Ancak bu, ölümün kutsandığı anlamına da gelmez. İnsan hayatına 'devrimin kaçınılmaz girdilerinden birisi' olarak bakıldığı anlamına gelir. Troçki olsun, Stalin olsun, insanı, 'gelecek için' harcanabilecek, sarf malzemesi hükmünde görürler.

AB – Canlı bombaları da 'sarf malzemeleri' olarak mı görmek lazım?

AA – Herhalde! Stalin, 'devrimin yakıtları' derdi, devrim ateşinin kesintisiz bir biçimde ve sonsuza dek yanmasını sağlamak için gerekli yakıt. Öte yandan, komünizmin gerçekleştirilmiş ya da öngörülebilir bir zaman diliminde gerçekleştirilecek bir toplum düzeni değil, mazlumların mutluluğu için 'gerçekleş-

mesi kaçınılmaz bir gelecek' olduğunu da söylerlerdi. İdealistlerle kesiştikleri nokta da burasıdır. Komünist ya da değil, 'gelecek' sahici hayatta karşılığı olmayan bir tasavvurdur. Bilmem bilir miydiniz, komünizmin 'kilise dışı Hıristiyanlık' diye bir tanımı da vardır. Uzun sözün kısası, kimin kim olduğunu anlamak için ideologlardan değil, psikologlardan yardım almak gerekir.

AB – İdeoloji değil, psikoloji diyorsunuz...

AA – Aynen onu diyorum. Nitekim, bizim toplumumuzda adamın söylediğine değil, yaptığına bakılır. Rahmetli Mehmet Selim Kiraz, nekrofil katillerinin gözünde iki çocuk babası bir âdemoğlu değil, birisinin oğlu, birisinin eşi değil, nefes alıp veren bir can değil, geçmişi geleceği olmayan, yok hüviyetinde, kimliksiz bir bedenden ibaretti! Hitler'in gözünde Auschwitz Yahudilerinin, Ariel Şaron'un gözünde Şatilla'daki Filistinlilerin, Stalin'in gözünde Gulag mahkûmlarının, Boko Haram'ın gözünde İsevi yavrucakların olduğu gibi bir 'hiç'. Gelecek tasavvurlarına giden yolları tıkadığı düşünülen bir beden! Ölüsevicinin sağcısı, solcusu olmaz, Ayşe Hanımcığım. Hitler ile Stalin'in ortak nitelikleri nekrofilidir. Esed'in, efendim, Kaddafi'nin ortak nitelikleri nekrofilidir. Diğerlerini saymasam da olur.

AB – Nekrofilinin olmazsa olmaz koşulu 'narsisizm' midir? Öyle mi diyorsunuz?

AA – Ben demiyorum, Ayşe Hanım, kabul ederseniz psikiyatri bilimi diyor! NPD diye kısaltıkları 'Narcissistic Personality Disorder', narsistik kişilik bozuklukları başlığı altında inceleniyor. Birden fazla çeşitleri ve dereceleri var. Burada anahtar kelime ölçü. Hepimiz kendimizi az ya da çok beğenir, onaylanmaya, takdir edilmeye, alkışa, övgüye ihtiyaç duyarız. Düşünün ki, insanlık üzerinde iz bırakmış hiçbir büyük adam yoktur ki, bir ölçüde narsist olmasın. Narsisizm, insanoğlunun fıtratında mündemiç!

AB – Beyinler pazarda satışa çıkmış, herkes koşmuş, kendi beynini satın almış diye bir hikâye yok mudur?

AA – Olmaz mı! Her narsist nekrofil değildir, ama her nekrofil iflah olmaz bir narsisttir! Bir tek kendisinin, kendi bedeninin, kendi ihtiyaçlarının, kendi duygularının, kendi fikirlerinin, kendi doğrularının, kendi inançlarının sahici olduğuna inanır. Hükümlerinde 'nesnel olmak' gibi bir kaygısı olmadığından, yandaşı olduğu dünya görüşünü değerlendirirken de kendi öznel ölçülerini kullanmakta sakınca görmez. Müslümanım diyorsa İslam'ı, solcuyum

diyorsa materyalizmi bildiği gibi yorumlamakta beis görmeyecektir. Nekrofil gibi, narsist de idealistlerin, materiyalistlerin, seküleristlerin, hatta dincilerin arasından çıkabilir. Dikkatinizi çekerim, dindar demiyorum, dinci diyorum. Hem narsist hem de takva ehli Müslüman olunamaz çünkü."

Pencere: "Günahlar" ve Demokrasi

Hasılı 325 İznik Konseyi'nde tasarlanan *Godhead,* varlığıyla huzur veren, ölüm korkusunu iyileştiren, sıradan insanların bağırlarına basabilecekleri, cömert ve içten bir Yaratıcı portresi çizmedi. Tersine, alengirli zekâ oyunlarına istidadı olan az sayıdaki okumuşun akıl erdirebileceği, çetin bir muamma niteliğine büründürüldü. Nasıralı İsa'nın organik sıcaklığını da Oğul'un Baba'sından insanoğlu lehine farklılaşmasına izin vermeyen Athanasius, aldı.

Gerisi hiçbir yaraya merhem olmayan entelektüel gevezelikten ibarettir, yavrum. Pavlus-Athanasius hattının başarısı, teolojiyi mantıktan, dini bilimden, âlimi ariften koparan gelişmeyi de tetikledi. Deizm, theosophy, ruhçuluk, hatta kuantum fiziğinin "akılcı" olmaktan yorgun düşen yığınların tesellisi olduğunu, insanların bugün (2017) bile Sanayi Devrimi öncesinin kirlenmemiş dünyasının hasretini çekiyor olmalarının telmihleri üzerinde düşünmelisiniz. "*Fuzzy logic*" disiplinden bunalmış New Ager'ların bahanesi ise yolunda gitmeyen bir şeyler var demektir. Siz siz olun, teknoloji-ötesini görmeye bakın. Batılı zihniyetin küresel toplumda sahici fark yaratacak her değişimin, her sahici iyileştirme girişiminin önünü kestiğini, güzelim mavi gezegenimizi kana, katliama, gözyaşına mahkûm ettiğini görün.

Şimdi, tabii demokrasi iyi bir şeydir de, benim Müslüman Türk kertmesi aklım bugün bile Rabbülâlemin'e dair "*hakikatler*"in oylamayla saptanmasına ermez, yavrum. "Bugün bile" derken, Amerikan zenginlerinin kilise düzeninde kadınlara diyakoz, piskopos vb. mevkilerde yer açılması, hatta "pozitif ayrıcalık" tanınması, eşcinsel evliliklerin, kürtajın günah olmaktan çıkarılması konularında Papa'yla yaptıkları pazarlıklardan bahsediyorum. İleride göreceksiniz, günümüzde Papa'ya yöneltilen yakası açılmadık talepler, "vicdan özgürlüğü" temelinde dile getirilir, "*cardinal sin*" dedikleri birtakım ölümcül günahları hafifletmesi karşılığında destek teklif edilir. İznik Konseyi'nde hangi günahların, nasıl pazarlık konusu olmuş olabilecekleri-

nin merakındayım. Ayrıca *"baba ile oğul aynı öz'dü-değildi"* tartışmalarının hangi ilahi ilkelere ya da verilere dayandırıldıklarını da merak ederim. Yahudi-Hıristiyan dünyasında en yaygın mutabakat, Hazreti Musa'nın söylemi üzerinedir de, benim bildiğim Sina Dağı'nda inen o tabletlerde *God*'ın bir oğlu olduğuna dair kayıt da yoktur. Hani neredeyse Nasrettin Hoca hesabı yok böyle bir din diyeceğim de dilim varmıyor. Her neyse.

Arius'un öldürülmesi Aryanizm mezhebinin büyümesini yavaşlatır, ama yok edebilmiş değil, hatta asırlar içinde *"Doğu"*nun resmî ortodoksluğu olur. *"Oğul ama aynı özden değil"* argümanı, 7. yüzyılda mühtedi Germen kavimleri arasında kabul görür. 1500 ve 1600'lü yıllarda Polonya ve Romanya (Transilvanya), 1700 ve 1800'lerde de İngiliz ve Amerikan *Unitarian*'lar, Oğul'u Baba'yla bir tutmayan formüller benimserler. Katoliklerin tepkisi, Aryanist mezheplerin *"Hıristiyan Üçlemesi"*ni, dolayısıyla Hıristiyanlığın özünü yıprattıkları şeklindedir. *"Hıristiyan Üçlemesi"*nden (Teslis) kastımın üç belirgin şahsiyetin "Bir" oldukları *"Godhead"* olduğunu anlıyorsunuz. Aklımdayken, Yehova Şahitleri'nin de bir tür Aryanist olduğunu söylerler. İyi ya.

"Ekümenik" (*ecumenical*) cihanşümul, evrensel, tüm kiliselerin kabul ettiği demek. 325'ten sonra İstanbul'da (381), Efes'te (431), Kadıköy'de (451), sonra iki defa daha İstanbul'da (553 ve 680) toplanan "Ekümenik" Konseylere katılan *Doğulu* ve *Batılı* temsilcilerin aynı iman esaslarını (*İznik Amentüsü*) ikrar ettikleri söylenmekle birlikte, ayrışmanın ilk işaretleri 787 yılında toplanan İkinci İznik Konseyi'nden itibaren su yüzüne çıkar.

Aslında işin daha en başından, Aziz Pavlus'tan itibaren, Batı'ya hükmeden sezarların Doğu'ya hükmedenlerden daha nüfuzlu olmaları gibi, *Batılı* İsevilerin de *Doğulu* İsevilerden daha muteber oldukları algısı vardır. Bir nedeni paganizmin kalesi olan Avrupa'dan İsa Mesih'in davasına asker devşirmenin Kutsal Topraklar'da misyoner faaliyetleri yürütmekten çok daha zahmetli ve tehlikeli olması olsa gerek diye düşünürüm. Orta Doğu ve Kuzey Afrika neresinden baksanız asalak Roma'nın köle depolarıdır. Eskinin kölelerini yeninin Hıristiyan biraderliğine terfi ettirmek kolay olmamış olmalı. Nitekim daha 900'lü yıllarda, Nasıralı Yahudi İsa Mesih'in esmer bir Orta Doğulu olduğu unutturulmaya başlanır. Rönesans ressamlarının tasvirlerinde hazretin sarışın, hatta mavi gözlü olduğu görülür. İsveç'in Uppsala Üniversitesi'nde Prof. Ernest Adams diye tanınmış bir öğretim üyesi var, sarışın İsa meselesini o da Yahudi-düşmanlığı bağlamında incelemiş,

"...ırkçılık ve cehaletin bileşkesiydi" diyor, *"Rönesans ressamlarının çoğunun Orta Doğuluların neye benzediklerine dair hiçbir fikirleri yoktu, ama İsa'nın insan mükemmeliyetinin doruğu sayıldığını biliyorlardı. Bu nedenle ırk bağlamında üstün birinin resmini yaptılar: açık tenli, açık renk saçlı ve hatta bazen de mavi gözlü. Platin saçlı olduğu enderdir, daha çok açık kumral olarak resmedilir."* Merdi kıpti şecaat arz ederken sirkatin söyler. Koca Mehmet Ragıp Paşa (1698-1763) rahmet istedi, yavrum.

Pencere: İznik Konseyi'nin ardından

Şöyle oldu, böyle bitti diye anlatıyorum ya, sanmayın ki olaylar birbirlerini belirli bir neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde izlerler. Konstantin, Hıristiyanlığa yol veren ilk hükümdar olması nedeniyle öne çıkar, ama 361'deki ölümünden sonra sözünü ettiğim o askerî iktidar sınıfı yine devreye girer, *"Dönek Julian"* namıyla (Julian the Apostata) tarihe geçen yeğen tahta çıkar (361-363). *"Dönek"* lakabının nedeni, Hıristiyanlığı içine sindirememiş olduğunu ikrar ederek, paganlığa ihtida ettiğini ilan etmiş olması. Burası yeri değil ama üvey amcasına inat Süleyman Mâbedi'ni tamir etmeye kalkışan, Perslerle cenge giren bir çılgın adam. Bağdat'ta "nereden geldiği belli olmayan bir okla" ölümünü müteakip, yerini Sırp asıllı kumandanlarından biri olan Jovianus alıyor. Jovianus savaşın gidişatından memnun değil, tutuyor bir barış anlaşması imzalıyor, Nusaybin'in (*Nisibus*) doğusunda kalan imparatorluk topraklarını Perslere terk ediyor. Roma'dakilerin onur kırıcı olduğunu düşündükleri anlaşmaya tepkilerini tahmin edersiniz. Nitekim, İstanbul'a dönüş yolunda Bolu'nun Göynük ilçesinde (*Dadastan*) ölüyor (364), getiriyor onu da Havariyun Kilisesi'ne, Konstantin'in yanına gömüyorlar.

(Fırsatınız olduğunda, "Roma Askeri Yolu" dedikleri güzergâha bir bakın, 1990'da Kültür Bakanlığı'ndan çıkan *"Belgrad İstanbul Roma Askeri Yolu"* diye Konstantin Yosif İreçek'in yazdığı, Ali Kemal Balkanlı'nın çevirdiği bir kitap vardır, bu toprakların geçmişini insanın gözlerinin önüne hiç olmadığı kadar iyi serer. Bu ülkenin taşı toprağı konuşur, dinlemek lazım derken, Romalı olacak halimiz yok ama mirasımızı reddetmemizin âlemi de yok, yavrum. Bir de aklımdayken, tarihi eşhasın adlarına bir Latince, bir Yunanca rastlarsınız, İngilizcesi, Fransızcası, Almancası bile değişir; Pavlus

mudur, Pavlos mudur, Paulus mudur, Paul mudur bakmak gerekir. Şovenliklerinden olmalı, Batılı tarihçiler belirli bir isim üzerinde anlaşamazlar. Kim kimdir ayıklamak bize düşer.)

Roma'da mukim askerî erguvaniler yine devreye girer, yine Dönek Julian'ın ordusunda hizmet etmiş olan Valentinianus isimli kumandanı İznik'te Batı Roma İmparatoru ilan ediyorlar, kardeşi Valens de Doğu Roma'nın yönetimini deruhte ediyor. Kardeşler dini inançlara hoşgörü kararı alıyorlar, ama evdeki hesap çarşıya uymuyor. İmparator olduktan bir yıl sonra Valens'in kendisini Konstantinopl'da sezar ilan edip Trakya ve İzmir'i işgal eden Çukurovalı (Klikya) pagan Procopius'la kapışması var. Meğer Procopius, Jovianus'un silah arkadaşıymış, Dönek Julian'ın kumandasında Perslere karşı birlikte savaşmışlar, üstelik Julian'ın kuzenidir. Sezarlık yasal hakkı, ama ta ki kendisine bir ordu kursun, Valentinianus'tan saklanmaktadır. Her neyse, Aksaray'da (Thyatira) kapışırlar, Procopius'un birlikleri yenilir, yakalanır ve infaz edilir (366).

Aksaray malum Arius müritlerinin çoğunlukta olduğu Büyük Kapadokya'nın sınırları içindedir, Üç Gregori'nin İmparator Valens'le (364-378) dostane ilişkileri, Aryanizmin Doğu'da yükselişe geçmesini sağlar. (Tarihlere dikkat edin, Kayserili Basileyus 379'da, Nevşehirli Gregori 395'te, Niğdeli Gregori 389'da ölür. Niğdeli Gregori, sonradan Konstantinopl Patriği de olur.) Batı İmparatorluğu farklı, Valentinianus'un nüfuz alanında Athanasius müritleri baskındır. Valens'ten sonra gelen I. Theodosius'un da (379-395) Batı'dan yana tavır almasıyla birlikte hareket güç kaybetmeye başlar. 381'de İstanbul'da toplanan yeni Konsey'de varlık gösteremezler, Aryanizm yasaklanır. "*İznik Amentüsü*" (*Nicene Creed*) denilen ara formül kabul edilir. Şöyle bir şey:

"*Göze görünen ve görünmeyen her şeyin Yapımcısı, Kadiri Mutlak ve Baba olan tek bir God'a inanırız. Baba'nın ebedi evladı, God'ın God'ı, ışığın ışığı, sahici God'ın sahici God'ı, evladı... Bizim için ve bizim kurtuluşumuz için cennetten indiğine, Kutsal Ruhun ve Bakire Meryem'den vücut bulmuş ve sahiden insan olmuş olduğuna; bizim namımıza Pontius Pilate tarafından çarmıha gerilmiş, ölüm acısı çekmiş, gömülmüş, üçüncü gün dirilmiş ve kutsal metinlere göre cennete yükselmiş Baba'nın sağında oturmuş; ölüyü ve diriyi yargılamak üzere yine gelecek ve hükümranlığı asla son bulmayacak*

olan yegâne Efendimiz İsa Mesih'e inanırız... Baba (ve Oğul'dan) sadır olmuş, Baba ve Oğul ile birlikte tapılan ve onurlandırılan, peygamberler aracılığıyla konuşmuş olan Kutsal Ruh'a inanırız. Tek bir kutsal katolik ve papaya ait kiliseye inanırız. Günahların bağışlanması için tek vaftizi kabul ederiz. Ölülerin dirilmesini, öbür dünyada yaşamayı umarız. Amin."

İngilizcesi kötü (arkada verdim, bakın),[150] Türkçesi daha da kötü, yine de İznik Konseyi'nin üstünden geçen yaklaşık elli yıldaki değişimi görebilirsiniz. Kâğıt üzerinde kalmış bir amentüdür, özellikle de Doğulu kiliseler, Arius öğretilerinin dahil edildiği farklı versiyonlarını benimserler. "Papaya ait" diye çevirdiğim "*apostolic church*" tanımı sıkıntılıdır, Doğu halkları kabullenmekte zorluk çekerler. 787'de yine İznik'te bir kez daha toplanırlar, yedinci Ekümenik Konsey'de farklılıklar daha da belirgin olur. Nihayet, 1054'te "*Great Schism*" ya da "*East-West Schism*" dedikleri büyük ayrışma gerçekleşir; Batı Kilisesi, yola Papa'nın hükümranlığında devam etmeye, ibadet dilinin Latince olmasına karar verir. Doğu Kilisesi âdemi merkeziyet ilkesini benimser. Her cemaatin kendi kadim gelenekleri ve ibadet usulleri doğrultusunda örgütlenmesini, ibadet dilinin cemaatin anadili olmasını kabul eder ki, siyaset alanında daha yüzyıllarca görülmeyecek olan ilerici bir tutumdur. Her neyse. 1054'teki, "Büyük Ayrışma"nın aslında Hıristiyanlığın kadim örgütlenme biçimine rücu olduğunu göresiniz. Doğu Akdeniz kiliseleri, Anadolu kiliselerinin büyük bir kısmı, Rusya ve Balkanlar "Doğu" adı altında Ortodoksluğu seçerler. "Batı Kilisesi" bugünkü Roma Katolik Kilisesi'ne evrilir. Bu böyle de, asıl ve geri dönülmez "Büyük Ayrışma"nın 1204'te, Dördüncü Haçlı Seferleri sürecinde İstanbul'un Roma orduları tarafından yakılıp yıkılıp talan edilmesinden sonra ortaya çıktığı kabul edilir: *"Konstantinopl'un yağması Bizans başkentinin 1453'te Müslüman Osmanlılara kaybedilmesiyle sonuçlandı. Bu hiçbir zaman unutulmadı."*[151]

"Doğu" derken de aslında Hazreti İsa ve Havarilerinin yaşadığı, İsevi akaidin şekillendiği Beytüllahim'i, onun yarım saat ötesindeki Kudüs'ü, Amman'ı, Şam'ı, Halep'i, Hatay'ı, Tarsus'u, Kapadokya'yı, İznik'i, Efes'i, İstanbul'u kastettiklerini anlıyorsunuz. Günümüz Avrupa Birliği'ni düşünün, yavrum. "Hıristiyan kulübü" olduğu doğrudur. Bizimle işleri olmasa da yeridir, velakin, Sovyetler Birliği'nin eski uyduları olan Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya, Letonya, Litvanya, Estonya, eski Yugoslav ülkeleri, hatta Yunanistan'ın da Avrupa Birliği'nin derin dev-

letinin içinde yer alamıyor olmalarının nedenlerinin ta buralara dayandığını göresiniz. Ekonomik güç, gerekli ama yeterli şart değil, yavrum.

Bugün itibariyle Roma'dan başka 22 Katolik kilisesinin olduğunu belirtirler. Doğu Ortodoks kiliselerinin sayısı 21. Şimdi de bunu duyun: Roma Katoliklerinin rengi turuncu, Doğu Ortodokslarının mavi. Zaman içinde temel inanç esasları da değişiyor. *"İlk günah"* kavramı, Hazreti Meryem'in Âdem'le Havva'dan intikal eden günahın kapsamına girip girmediği, Baba ile Oğul'un Kutsal Ruh'la ilişkileri, Paskalya'nın ve İsa Mesih'in dirilişi konusunda farklı düşünüyorlar. Ortodokslara göre İsa'nın dirilişi *"ölümü fethetmek"* anlamındadır, bu nedenle çarmıha gerilmiş halini tasvir eden Yunan heykellerinde kanlı bedeni vurgulanmaz. Romalılar bu hususta daha harbidirler. En önemli fark da biri Latincede ısrar ederken, diğerinin yerel dillerde dua edebiliyor olmaları, yavrum. İleride de göreceksiniz, Latince ısrarı özde sınıfsal bir tutumdur, devasa bir ruhban sınıfının doğmasını ve inananları sultası altına almasını getirir. Bir de tabii Papa'nın gücü siyasi alana sıçramakta gecikmez. Batı Roma İmparatorluğu, "Kutsal Roma İmparatorluğu" olarak dirilir. Daha 469'da başa dert Germen kavimlerinden Frankların 496'da Fransa'da (Galya'da) kurdukları krallıktan, bir diğer Hıristiyan imparatorluğu evrilir: *"Fransia"*. Fransa adı buradan gelir.

Necefli Maşrapa!.. *"Helenizm başka, Ortodoksluk başka"* ve Rahmi Koç

Bir de tabii Doğu Ortodoksluğunun "Helenleşmesi" meselesi var. 2004 yılının son günlerinde İstanbul Fener Ortodoks Patriği ile Moskova Patriği kavgalaşmışlar, ben de meseleyi aydınlatmaya çalıştığım bir yazı yazmıştım. Yeri gelmişken bir bakın diye buraya alıyorum:

"Bu yazıyı kışkırtan, deniz seyahatindeki Rahmi Koç'un, 'kim ne derse desin, Bartholomeos benim nezdimde Ortodoksların papasıdır' mealinde ve bana sorarsanız mesnetsizliği nedeniyle haddini aşmasının ötesinde, kraldan ziyade kralcı beyanatları. İtiraf etmeliyim ki Koç, Papa'nın *'İtalya için yaptıkları'*nı sıralarken ve Türkiye için Bartholomeos'tan medet umarken, *'Halifeye ne olmuş?'* demekten kendimi alamıyorum. Anladığım kadarıyla, İstanbul Patrikliğinin liderleri, Bolşevik ihtilalinin Moskova Kilisesi'ni harap etmiş olmasını fırsat bilerek ve Ortodoks akidesine tümüyle aykırı

olarak yayılmacılığa kalkışmışlar. Dahası, dinî kisve altında *Pan Helenizm* yayılmacılığına girişmişler ki, buna günümüzde Rus Ortodoks Kilisesi şöyle dursun, Amerikan Ortodoksları bile razı değil!

İki milyon üyesi olduğu söylenen ABD Ortodoks cemaatinin web sitesinde yayınlanan haber şöyle: 'Moskova ve Rusya Patriği II. Aleksi'nin Konstantinopl Başpiskoposu ve Ekümenik Patriği Bartholomeos'a 18 Mart 2002 tarihli mektubunda *uzun yıllardır özlenen ahengi baltalayan zihniyetinden vazgeçmesi ve Büyük Kutsal Konsey'in toplanmasını gerçekten hızlandırması* çağrısında bulundu. Estonya Apostolik Ortodoks Kilisesi adıyla yeni bir oluşum başlatmak suretiyle Estonya Kilisesi'nin işlerine müdahale eden İstanbul Başpiskoposu Bartholomeos'a Ortodoks dünyasının parçalanmasını önlemek üzere büyük bir sabır ve hoşgörüyle yaklaşan Rus Ortodoks Kilisesi, 1996'da alınan kararların uygulanacağını ummakta ve bu yolda bir işaret beklemektedir. *Kutsal Rus Kilisesi'nin bütünlüğünün ve tekliğinin restore edilmiş olması* keyfiyeti, Batı Avrupa'da yerleşik Rus cemaatlerine Rus Ortodoks Kilisesi'yle yeniden birleşmek hakkını tanımaktadır. Bu husus, Moskova ve İstanbul tarafından 17 Şubat 1931'de Rus Kilisesi'nin düşman komünist devlet altında yaşadığı zorlukları teslim eden Patrik Fotius tarafından yazılan Tomos'ta belirtilen anlaşmadan bu yana geçerliliğini korumaktadır."

Patrik Aleksi, Bartholomeos'un dünya Ortodoksluğunun lideri olduğu şeklindeki iddialarını 'Ortodoks bütünlüğünü tahribe yönelik ve Ortodoksluk-içi ilişkilerde derin krizler yaratmaktan öteye gitmeyecek' söylemler olarak takbih etmektedir. Bartholomeos'un böylesi hareketleri ve hevesleri dünyanın dört bir yanında mukim Ortodoks inananlarını derinden şaşırtmış, düş kırıklığına uğratmıştır. Bartholomeos'un iddiaları mesnetsizdir, dinî akideye aykırıdır, tarihî temayüllere aykırıdır ve İstanbul lideri tarafından kilise piskoposlarının onayı alınmaksızın tek taraflı ilan edilmiştir. Tarih ve kilise tarihçileri, Konseylerin İstanbul'un Pontus, Asya ve Trakya olmak üzere sadece üç bölgede yetki sahibi olduğunu açıkça belirtirler. Uluslararası yetki fikri yeni bir icat olup 1920'lerde Patrik IV. Meletios Metaksakis tarafından İstanbul'a akan Ortodoks 'Diaspora'sının bütünü üzerinde hâkimiyet kurabilmek amacıyla dillendirilmiştir. İstanbul'un dinî yasalara aykırı olan bu icadı, 'Ortodoks Kilisesi'nin ruhuna, Ortodoks birliğine ve Ortodoks dinî yasalarına aykırıdır.'"

Aleksi'nin mektubu; "Uluslararası ruhani güç iddiası, Ortodoks yasaları ve Kilise büyüklerinin öğretilerine aykırı olmasının ötesinde, Ortodoks bütünlüğüne doğrudan saldırı mahiyetindedir. Kutsal İstanbul Kilisesi'nin güttüğü tek taraflı yayılma politikası, kardeşçe sevgi ve barış ruhuna ters olup özellikle şaşırtıcı ve rahatsız edicidir. Diasporanın karmaşık sorunlarını sadece Pan Ortodoks Konseyi çözme hakkına sahiptir. Kutsal İstanbul Kilisesi'nin özellikle de onun ruhani merkezinden uzakta yaşayan pek çok inananının siz Kutsal Patrik'in böylesi hareketleri ve hevesleriyle şaşkınlığa ve ağır düş kırıklığına uğradığının bilincindeyiz" diye devam etmektedir.

Bartholomeos'un Patrik Athenagoras ve Patrik Dimitrios'un Büyük Kutsal Konseyi toplamak yolunda yaptıkları hazırlıkları baltalamak yolundaki kararlılığının kendisini hayretlere gark ettiğini yazan Aleksi, "Bilindiği gibi Konseyi toplama çalışmaları sizin kanun dışı hareketleriniz nedeniyle ciddi yara almıştır" demektedir. Söz konusu sitede yayımlanan Dean Calvert imzalı bir diğer yazının başlığı ise *"Helenizm Ortodoksluk'tan Ayrıdır"*.

2004 yılının mart ayında *National Herald* gazetesinde çıkan bir yazıyı yorumlayan Calvert, *"Açıkçası ben Ortodokslukta Helenizmin önemine ilişkin iddiaları, Helenizmin ırkçı bir yorumu ve Ortodoksluğun saptırılmış bir tanımı olarak görüyorum..."* diye başladığı makalesine şöyle devam ediyor: "Kilisenin büyük azizleri St. John Chrysostom, St. Basil, St. Gregory, St. Fotios, St. Constantine ve Bizans döneminin tüm diğer azizleri, 'Yunan' Ortodoksluğu diye bir şey bilmezlerdi bile. Kendilerine 'Yunan' denmesini de hakaret kabul ederlerdi. Tarihe baktığımızda Bizanslıların kendilerine 1453 yılına kadar 'Romai' dediğini görürsünüz, Yunan, Helen ya da başka bir şey değil. 'Helen' Perikles döneminin paganı, yarı barbar anlamında kullanıldığından ne Aziz Basil'in ne de diğerlerinin kendilerine 'Helen' denmesinden hoşlanmayacakları açıktır... Helenizm, İsa ve diğer Kilise büyükleri tarafından belirtilen ve Kilise'nin revaç verdiği görüş değildir. Dahası Ortodokslukta, Yunanca da dahil olmak üzere hiçbir dilin özel bir yeri yoktur. Bunun böyle olduğuna 1000 yıl önce İstanbul'da toplanan Konsey karar vermiş, Aziz Fotios olsun, Papaz Cyril ve Papaz Methodios (Kiril alfabesinin mucitleri) olsun, Slavlara kendi dillerinde ibadet hakkı tanımışlardır. Kilise'nin kararı kesindir: Tanrı'nın gözünde HİÇBİR dilin önceliği yoktur. Zaten Ortodoksluk da bu demektir. Nite-

kim Ortodokslukta Yunancanın özel bir yeri olsaydı, Bulgarlar, Ruslar, Romanyalılar ve diğer cemaatler başarılı olamazlardı. Bugün ne Rus Ortodoks Kilisesi ne diğerleri yaşar, Kilise halen İstanbul'da mukim 2000 zavallı ruhla sınırlı kalırdı."

Oldu olacak, Rahmi Koç'un beyanatını da koyayım, yabancılaşmanın boyutlarını görün:

"Özel yatıyla sürdürdüğü dünya turuna mola verip İstanbul'a gelen Koç Holding Şeref Başkanı Rahmi Koç, Ruhban Okulu'nun açılmasını önerdi..." (Hacı Bayram Veli soylu Rahmi Koç neden Fener Rum Patriği Bartholomeos'la bu kadar sıkı fıkı dosttur diye merak edenlere...) "Biz ne dersek diyelim, Fener Rum Patriği Bartholomeos'u bütün dünya ekümenik olarak tanıyor. Türkiye'ye gelen birçok devlet ve hükümet başkanı gelir gelmez onu ziyaret ediyor. Ben patriği papayla bir tutuyorum; papa o dinin başı olarak İtalya'ya ne getiriyorsa, patrik de Türkiye'ye onu getirebilir, iyi kullanabilirsek. Ben senelerce Türk-Yunan İşbirliği Konseyi Başkanlığı yaptım Yener Bey. O zamanlar Patrik hazretleri yeni gelmişti, onunla dostluk geliştirirsem belki iki ülke arasındaki işbirliğine yardımcı olur diye düşündüm. Patrik nüfuzlu bir insan, kendisini ziyaret ettim, böylece dostluğumuz başladı. O da gelip beni ziyaret etti, lütfedip evimize yemeğe geldi. Ondan sonra o kadar ahbap olduk ve seviştik ki, kardeşlerimin rahatsızlığında, vefatlarda dört defa ziyaretimize geldi. Benim tanıdığım Bartholomeos, fevkalade Türk dostudur. Türk vatandaşı olmakla da iftihar eder, çok akıllı bir adamdır. Bu memleketin uzun vadeli dünya çapındaki menfaatleri açısından onu karşımıza değil, yanımıza almalıyız. Mesela patrik yurt dışına giderken kendisine Yunanistan uçak tahsis ediyor, niye bizimkiler vermiyor? Bartholomeos neden Havana'ya, Roma'ya, New York'a Türk Hava Yolları'yla inmesin? Böyle yapsak bizim için çok büyük prestij unsuru olur. Türk vatandaşı papaz yetişmesi için ruhban okulunun açılması lazım, yoksa ithal edip Türk vatandaşı yapacaklar. Niye papazlar Türk görgüsü, âdeti, saygısıyla yetişmesin? Rahmetli Özal sağ olsaydı çoktan açılmıştı, Tayyip Bey'in de buna sıcak baktığını zannediyorum. Ayrıca AB ülkelerinin hepsinde isteyen, istediği okulu rahatlıkla açıyor, bunu da unutmayalım." (*Hürriyet*)

Amerika'nın İngiliz vasilerine dairdir...

Necefli Maşrapa!.. "*Coğrafya kaderdir*"

İbni Haldun'un (1332-1406) "*coğrafya kaderdir*" saptamasını hiç yabana atmamak lazım. Atlantik Okyanusu'nu gözlerinizin önüne getirin. Kuzeydoğu istikametindeki uzantısını, Kuzey Denizi'ni görün. Kıta Avrupa'sının, Danimarka'nın, Hollanda'nın, Almanya'nın, Norveç ve Belçika'nın bu denize açıldığını tahayyül edin. Görün ki, Kuzey Denizi, karanlık olduğu kadar da bereketlidir, buralarda yaşayan halkların ekmek teknesi. Londra, Holl, Newsantle-On-Tyne, Leith, Rotterdam, Antwerb, Almany, Avrupa'nın bu en önemli limanları devasa balıkçı filoları barındırır. Denizci milletlerin asabiyetleri de farklı oluyor, yavrum. "*Ne zalim fırtınaları tanırlar karada çalışanlar, ne insafsız dalgaları, ne de hayal edebilirler dehşetini aysız gecelerin karanlık yalnızlığının; bir kadın kucağı veya eski bir odun sobası sığınaktır da yoksul marabaya; denizcinin korunağı kendi naçiz bedeni; sıla özlemi, terk edilmişlik, iliklerine işleyen soğuk; Durdurun, ineyim! Yoo, daha aylar var bir sonraki durağa!*"[152] Denizcinin halinden denizci anlar derler, en ağır rekabet koşullarında bile dayanışıyor olmaları da özel hukukları da belki bundan. Dipsiz sulara sınır çizgileri çekilemiyor, yavrum. Her neyse.

"Britanya Adaları" dendiğinde, toplam yüzölçümleri (312.785 km²) Türkiye'nin yarısından az (Türkiye, 783.562 km²) altı bini aşkın irili ufaklı adadan oluşan bir takımadalar topluluğu düşüneceksiniz. Topluluğun en büyükleri yine bir takımada olan "Büyük Britanya", onu da sırasıyla İrlanda, Shetland, Orkney Takımadaları, sonra Man ve Wight Adaları izliyor.

Gezegenimizin tarihindeki yeri, dili, kültürü ve büyüklüğü itibariyle İngiltere, Britanya Adaları'nın açık farkla en önemli ülkesi; 2015 itibariyle 65 milyon civarında olan nüfusun 50 küsur milyonu İngiltere'de yaşamaktaydı. Olsun. Birleşmiş Milletler, "devlet" olarak İngiltere'yi değil, "Birleşik Krallık"ı tanır. United Kingdom'ı oluşturan dört ülkenin, İngiltere, İskoçya, İrlanda ve Galler'in kendi adlarına söz hakları (iyi ki de!) yok. İşin doğrusu, hem Birleşik Krallık hem de onu oluşturan dörtlü, lehçeleri, inançları, dünya görüşleri, hatta huyları farklı farklı bölgelerin toplamıdır. İskoçya'da, mesela, bugün bile İngilizce, Gaelce ve İskoçça olmak üzere üç farklı dil konuşulur. Alman dil

grubundan "*walha*" yabancı sözcüğünden mülhem olarak İngilizlerin "*Wales*" dedikleri Galler'in, kendi anadillerindeki adı "Cymru"dur, "*Komrii*" diye telaffuz ederler. İrlandalıların anadilleri ise, Kelt kökenli "*Gaeilge*" dili.

Hemşehrilik diye de bir şey vardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanan kentleşmeyle zayıflamış da olsa, *Yorkshire*'lı, *West Country*'li, *Midlands*'li olur insanlar. Anadolu Yarımadası kadar olmasın ama Britanya Adaları da yolgeçen hanı gibidir. Arkeologlar ilk yerleşimlerin izlerini İsa'dan 800 yıl öncesine sürerler. Buna karşın, Adaların adlarının duyulması, İsa'dan 43 yıl sonra, bölgeyi işgal eden Romalıların sayesinde. (Aynı yıllarda Aziz Pavlus'un, İsa'dan önce 4, sonra 62/64, Yeni Ahit'i kaleme almakla iştigal ettiğini hatırlayın) Yine de, Roma'nın işgali sürecinde bile "*medeni dünyanın çeperinde*" yer alan "*varoşlar*" sayılırlar. 3

İlk gelenler Keltler olmuş, İsa'dan iki bin yıl kadar önce Orta Avrupa'dan (Avusturya, *Gal*'dan) göçmüşler. Vücutlarını çivit otundan elde ettikleri boyayla maviye boyar, çırılçıplak savaşırlarmış. ("*Braveheart*" filmindeki yüzü maviye boyalı Mel Gibson'ı hatırlayın.) Sanmam ki, Jül Sezar'ın (İsa'dan sonra 100-15) aynı zamanda ünlü bir yazar olduğunu bilesiniz. Öyleydi. Keltlerle savaşlarını anlatan devasa bir külliyatı[153] var: "*Gallic War*". "*Britanyalılar gerçekten de bedenlerini çivitle boyuyorlar*" diye yazmış, "*Çivit, mavimsi bir renk veriyor ve böylece savaşta daha korkunç görünüyorlar.*"

Yeri gelmişken, "Keltler" (*Celts*) ve "Galler" (*Gauls*) sözcükleri aklınızı karıştırmasın, yavrum, aynı insanlar. "Kelt" kavmin adı, anayurtları olan Avusturya yöresinden Ege'ye, Avrupa'nın diğer bölgelerine ve Britanya Adaları'na dağılmışlar. "Gaul" günümüz Fransa'sının ve İtalya'nın kuzey kesimlerinin adı, oralara yerleşen Keltler, kendilerine "Gaul" demişler. "*Pannonian*" dedikleri bir tür Balkan Latincesi konuşuyorlar. *Pannonia*'yı, Konstantin'in kapıştığı Licinius'tan hatırlayacaksınız. Doğu Avusturya, Macaristan, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan bölgesinin augustusuydu. Konstantin galip gelmiş (324), Selanik'e (*Thessalonica*) sürmüştü. Yaman bir kavim oldukları, hatta tekerlekli pulluğu ve fıçıyı onların icat ettikleri söylenir. Jül Sezar anlatıyor (mealen):

"*Gaul milletinin tümü batıl dini törenlere aşırı derecede düşkün insanlar ve görülmemiş derecede ağır hastalıklara düçar olanlar ve savaşanlar ve tehlike içinde olanlar, bu nedenle ya insan kurban ediyorlar veya kur-*

ban edeceklerine yemin ediyorlar ve kurban işlerini Druidlere yaptırıyorlar çünkü bir insanın hayatına karşılık başka bir insanın hayatı kurban edilmezse, ölümsüz tanrıların merhamete gelmeleri sağlanamaz ayrıca ulusal amaçlarına adadıkları kurbanları da var. Sepetçi söğüdünden yapışmış devasa şekilleri canlı insanlarla dolduruyor, ateşe veriyorlar, alevlerin sardığı adamlar yok oluyorlar. Hırsızlık, soygun veya herhangi bir başka suç için ölümsüz tanrılara sunulan böyle adakların daha iyi kabul göreceğini düşünüyorlar; ama o sınıftan insanların sayıları yetmeyince, masumların kurban edilmesi yoluna bile gidiyorlar."[154]

Kurban ayinlerine riyaset ettiklerini kaydettiği "*Druid*"lere mim koyun. Görün ki, bu şifacı, büyücü rahipler ve *Druism*, 21. yüzyıl neo-paganizminin en revaçtaki inanç sistemleri arasında yer alıyor, yavrum. Eliniz değdiğinde, Keltleri bir okuyun. (Bu arada, az sonra geleceğiz, Ruskin'i de iyi okuyun.) *Asterix* çizgi romanını mutlaka bilirsiniz. Orada sözü geçen Fransa, Belçika, İsviçre ve İtalya'nın kuzey bölgelerini içeren Galya'yı/Gaul'ü kuranlar Jül Sezar'ın sözünü ettiği bu insanlardır. İmparator'un anlattıkları Ortaçağ Avrupa'sının dünya görüşünü, daha da önemlisi, ileriki yüzyıllarda kurgulayacakları ideolojilerin temel ruh halini nakletmesi bağlamında önemli, yavrum. Az sonra da göreceğiniz gibi Keltler, akıllarını batıl inançlarla bozmuş, fevkalade zalim topluluklardı. Buna karşın, Sezar iyimserdir, Keltlerin/Gaullerin dövüşken bir halk olmakla birlikte "uygarlaştırılmaya" yatkın olduklarını da söyler. Romayı tehdit eden Germen kavimleri, Keltlerden "*çok daha vahşi*"ymişler (hesap edin artık!), bu nedenle bir an önce fethedilmeleri gerekmekteymiş. Sözü edilen Germen kavimleri de Anglosaksonlar[155] oluyorlar.

Necefli Maşrapa!.. Anglosaksonlar, "*Diriliş Hareketi*", hatta Brexit

Şimdi söylediğime özel bir mim koyun, yavrum, Püritenlerin "*God'ın seçilmiş kulları*" oldukları şeklindeki inançları, Anglosakson mitine sıkı sıkı ya bağlıdır. Püritenler Anglosakson mitine bağlı olunca, Amerikan erguvanileri ve siyasi iktidarları da bağlıdır. Brexit, hatta Donald Trump'ın seçim zaferi ile 2017 itibariyle yeniden ısıtılan "*Anglosakson diriliş hareketi*"[156] arasında bir ilişki olduğunu da atlamayın.

Şöyle: Avrupa Birliği'nden çıkışı hararetle destekleyen iki siyasi partiden biri, İngiliz Muhafazakâr Parti (resmî adı: *Conservative and Unionist Party*), diğeri Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (*United Kingdom Independence Party*); ilki, *Tory*'ler olarak da bilinen merkez sağ, ikincisi göçmen karşıtı, hatta "ırkçı" aşırı sağ. "*Tory*" nasıl bir kimliktir, Beştepe Külliyesi'ne "*Saçma şekilde romantik, donkişotvari* (quixotic) *mimari, Osmanlı ve Selçuklu geleneklerinin modern bir Çin tren istasyonu tarzıyla harmanlandığı izlenimini veriyor*" diye yazan David Blair'den pay biçebilirsiniz. Haklısınız, evet, fena halde içerlemiş durumdayım. Külliye'nin mimarisini beğenir, beğenmez, orası ayrı da üstenci edepsizliğin âlemi yoktur.

(Yeri gelmişken, "Anglosakson asabiyetinin asıl tezahürü, Yeni Dünya Düzeni'nin de ötesinde '*Anglosphere*' hareketidir". Az sonra göreceksiniz, *Angloküre* hareketi, "*gezegen içinde gezegen*" oluşturma tasavvuru oluyor. Hedef: İngiltere, İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda, İrlanda, ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın İngilizce konuşan (*Anglophone*) 449 milyon "soydaş"ını birbirleriyle (1943'ten beri var olan *çok çok gizli* siyasi ve askerî *siber* bağlantıları üzerinden) bütünleştirmek suretiyle 23,9 trilyon dolar gelire (2014 rakamları) hükmeden yeni bir imparatorluk yaratmak. Al sana yeni bir komplo teorisi diyorsanız, haklı olabilirsiniz, yavrum. Olsun. Siz yine de böylesine netameli bir tasavvura yol veren kültürel formatı ıskalamamaya bakın. "*Godhead*" kurgusunu unutmayın. Robert Arakaki'nin dediği gibi, kim derdi ki, "*küçük bir azınlık çıkacak, fani bir peygamberi God'ın ilahi oğluna dönüştürecek...*")

Her neyse, biz geri saralım. Anglosaksonların tarih sahnesinde boy göstermeleri Keltlerden daha sonra; 5. ve 6. yüzyıldan itibaren görünür oluyor, buna karşın Birleşik Krallık'ın asıl çekirdeğini oluşturuyor. Menşeleri itibariyle Germen, hatta içlerinden birinin adı "*England*". (Bir diğerininki de "*Allemanni*". Fransızlar, "*Allemand*" diyorlar, "Alman" sözcüğünü biz de onlardan almışız.) Anlaşılan o ki, ana karadan teknesine atlayan *Britannia*'ya gelmiş her kabile reisi başına bir taç uydurmuş, iklimi ılıman, yağışı bol, yemyeşil otlaklarından birinde "kral" olmuş. Kadim Britanya'nın kaderi, bir birleşen bir ayrılan kavimler yavrum. Aslına bakarsanız, galiba halen da öyle, şurada kaç gün oldu İskoçya Birleşik Krallık'tan ayrılmaya kalkalı (2014). İrlanda'yı hiç sormayın, o kalkamadığı için oturuyor.

Britanya Adaları'nın Hıristiyanlığa ihtida eden ilk kavimlerinin İrlanda'da yaşadıkları söylenir. Başlarına onca iş açan Katolik akaidinin ülkeye İsa'dan sonra 432'de Aziz Patrick'le girdiğine inanılır. Aziz Patrick'in bizim buralarla ilgisi yok, Romalı bir ailenin İngiltere doğumlu oğlu. Bir rivayete göre küçük yaşta Viking korsanları tarafından kaçırılır, İrlanda'da köle olarak satılır. Fırsatını bulur, Roma'ya kaçar, yıllar sonra Rahip Patricius adıyla geri döner. Tahmin edeceğiniz gibi Batılı akait doğrultusunda misyonerlik faaliyetine girişir, zaman içinde "aziz" ilan edilir, İrlanda'nın *"Koruyucu Aziz"*i olur.

Anglosaksonlar, İsa'dan sonra 800'lü yılların sonlarına kadar pagan inançlarından vazgeçmezler. Güneş tanrısından ay tanrısına, yağmur ve şimşek tanrısından aşk tanrıçasına kadar bir düzine ilaha taparlar. Yunan, Roma, İskandinav, Balkan hatta Rus tanrılarından oluşan parteonları (*"AEsir"* derler) diğer Avrupa ülkelerinin divanlarıyla akrabadır. Haftanın günleri de isimlerini Anglosakson tanrılarından alır: Monday, *Monandaeg*, Moon's Day (Ay'ın günü); Tuesday, *Tiwesdaeg*, Tiw's Day (Gökyüzü God'ının günü); Wednesday, *Wodnesdæg*, Woden's Day (Baş *God*'ın günü); Thursday, *unresdæg*, Thor's Day (Şimşek *God*'ın günü); Friday, *Frigedæg*, Freyja's Day (Woden'in karısının günü); Saturday, *Sæternesdæg*, Saturn's Day (Güneş *God*'ının günü) ve nihayet Sunday, *Sunnandæg*, Sun's Day, Güneş'in kendi günü.

Hıristiyan olmalarının hikâyesi de şöyle, İsa'dan sonra 590'lı yıllarda bir gün, Papa I. Büyük Gregory (540-604) Roma şehir pazarında satılan Angle köleler görür. Sarışın genç adamların "güzellik"lerinden (yakışıklılık mı demeliyim?) öyle etkilenir ki, Augustine nam bir papazın yanına otuz keşiş katarak *"İngiliz ulusuna God'ın kelamını öğretmeleri"* için Britanya'ya gönderir, İsa'dan sonra 597. Keşişler, Anglosaksonların kurdukları yedi krallıktan biri olan Kent'e çıkarlar. (Diğerleri, Wessex, Sussex, East, Anglia, Mercia ve Northumbria) Kent kralı I. Aethelbert, Hıristiyanlığı kabul eden ilk Anglosakson hükümdarı olur. Bununla da yetinmez, Papaz Augustine'e başkent Canterbury'de bir kilise tahsis eder. Bu kilise, Canterbury başpiskoposlarının *"Church of England"*ın başına geçmeleri geleneğini başlatan kilisedir. "Kilise" derken, pagan ilahlarından birisinin tapınağı olduğunu anlıyorsunuz. Hıristiyanlık yayıldıkça bu tapınaklar birer ikişer kiliseye dönüşür. (Anlaşılan, kiliseleri camiye çeviren tek biz değiliz.) Roma'nın

aksine, Britanya'da yeni din krallar ve soylular aracılığıyla yayılır. Halk, Hıristiyanlığa karşı tepkilidir, nedenini pagan ilahlara sadakatten öte, özgürlüklerin kaybıyla açıklarlar. Şöyle ki, paganizm, feodal lordlara itaat telkin etmez. Tersine, toprak sahipliği ve dolayısıyla zenginlerin iktidarı tartışmaya açık bir konudur. Roma'nın *"Patria"* düzeni Britanya'da yoktur. Kabile üyeleri eşit haklara sahip özgür insanlardır.

Sir Edward Gibbon'un Roma'nın çöküşünün belirleyici nedeninin *"barbar"* kavimlerin saldırıları değil, *"İmparatorluk topraklarına güneydoğu ucundan sızan Hıristiyanlığın kışkırttığı kin, nefret ve kıyam"* olduğunu yazdığını hatırlarsınız. Görün ki, Hıristiyanlığın Anglosaksonlara da iyi gelmediği şeklinde de bir söylem vardır. İsa'nın dininin eşitlikçi kabile düzenine nifak soktuğundan bahsederler. Yedi yüz yıl sonra yazan Gibbon, kadim Roma'ya kendi ülkesinin tecrübesini mi yansıttı diye merak ederim. Ömrümün vefa edeceğini bilsem araştırırdım, yavrum. Her neyse. Yeni din, toprak sahiplerinin köylüler üzerindeki yaptırımını aklamakla kalmamış, mülkiyeti, soylulara *"God"* tarafından verilmiş *ilahi bir hak* olarak da tescil etmiş. Bir yerde rastlamış değilim ama Nasıralı İsa'nın dinine Romalı *"utendi et abutendi"* bulaşmıştır diye düşünmeden edemiyorum. Bir de *"Hıristiyanlık köylülere sükûnet ve itaat telkin eder, karşılığında öbür dünyada ebedi saadet vadeder"* söylemi vardır ki, beni doğrudan eski Yunan'a yöneltir. Eflatun ve ekürisinin statik dünyalarında barış ve huzurun bireylerin toplum içindeki *"yerlerini ve hadlerini"* bilmeleri halinde mümkün olacağının ifade edildiğini hatırlarsınız. Kişinin yerini ve haddini bilmesi halini *"erdem"* olarak, *"meziyet"* olarak övgüye değer bulan anlayış, Tarsuslu Pavlus'un hamurunda vardı. Nitekim, yedi krallıktan biri olan Wessex'in kralı Egbert'in (802-839) öncülüğünde kurulan ilk "Anglosakson Devleti", Eflatun'un *"ideal"* cumhuriyeti doğrultusunda, *soylular, hür çiftçiler, serfler* ve *köleler* olmak üzere üç temel sınıf üzerine bina edilmişti. *Serf*'in köleden farkı, işleyip ürün elde ettiği toprakla birlikte satılıyor olması, yani *serf*, topraktan tamamen koparılmaz. Buna karşın *köle*, bugün ırgat, yarın maden işçisi olarak sahibinin isteği doğrultusunda her türlü istimal edilebilir. Diyeceğim, Anglosakson "soyluları"nın işine gelen bir akaittir. Britanya'yı Hıristiyanlık şekillendirir. İzleyen yıllarda çıkan iç savaşlar da din eksenlidir.

Hıristiyanlık, Britanya kırsalının coğrafyasını değiştirir. Krallar ve toprak sahibi soylular, manastırlara, piskoposlara arazi tahsis eder, krallar vergi toplama ve yargılama yetkisi verirler. Kilise böylece sınıf atlar, büyük toprak sahiplerinin arasına girer. Öbür dünya şöyle dursun, bu dünyanın anahtarlarını da ele geçirir. Karşılığında kralların ve soyluların "*God given*" haklarını korur. Roma'nın Britanya'ya iki kez çıkarma yaptığını söylerler. İlki, pagan Jül Sezar'ın (İsa'dan sonra 43) çıkarmasıdır, ikincisi yaklaşık 800 yıl sonra gelen İsevi Roma'nın işgali. Bu defa Hıristiyanlığın hamisi olarak gelen Romalılar, dini yaymaktan öte Roma kültürünü yerleştirme seferberliğine de girişirler. Latince ve Yunanca kültür dilleri olarak öne çıkar. Bizim Farsça ve Arapçaya huşuyla yaklaşmamıza benzeyen bir sürece girilir. Anglosakson âlimler anadillerini bir yana bırakıp eserlerini Latince kaleme alırlarken, kilise ayinleri de Latince icra edilir. Görün ki, gerekçe hep aynı gerekçedir, yavrum: "Latince, evrensel bir dildir; mesajını Britanya dışına taşımak isteyen müellif, Latin dilinde kaleme alır." Bizim pek iyi tanıdığımız söylemdir, dün Farsça, Arapça bugün İngilizce için ileri sürülen argümandır, bana Mevlana'yı hatırlatır.

Görün ki, *Vulgata İncil'i* gibi geriye dönüşü yüz binlerin hayatına mal olan gariplikler, bu dönemin sonuçlarıdır. Halk şöyle dursun, Anglosakson soyluları da Latince bilmez, hatta çoğunun okuma yazması yoktur, imza dahi atamazlar.[157] Kültürel etkinlikler haliyle manastır merkezli ve Latincedir. İlk kütüphaneler, ilk tercüme daireleri, okullar manastır bağlantılı ve Latincedir. Keşişler aynı zamanda vakanüvis olarak hizmet verirler. Hal böyle olunca, Britanya tarihi, Kilise'nin penceresinden nakledilir. Örneğin, 2018 itibariyle hâlâ kullanımda olan "İngiliz Halkının Dini Tarihi" isimli (*"Ecclesiastical History of the English People"*) referans kitabının yazarı Bede'in (673-735), Northumbria'lı bir keşiş olduğunu bilesiniz. Keşiş olunca ne olur diye soracak olursanız, elinde İsa Mesih'in keseri, her olayı kendi davasını ihya edecek şekilde yontar, yavrum. Olması gerekeni, siyaseten doğru olanı nakleder, olanı değil. Siz siz olun, günümüzde siyasetin ayrılmaz paydaşları olan Oxford, Cambridge, Harvard üniversitelerinin "keşiş" geleneğini sürdürdüklerini görün.

Hasılı Roma medeniyetinin Anglosakson kavimlerine ışık saçtığı doğrudur ama küçük bir grup mutlu azınlığa, sıradan insanlar bütünüyle cahil ve ümmidirler. Doğum (vaftiz), evlilik, ölüm gibi yaşamınızın en önemli olaylarını düzenleyen, düşünce biçiminizi, davranışlarınızı şekillendiren iradenin mahiyetine ilişkin hiçbir fikrinizin olmadığı bir dünya tasavvur etmeye çalışın. Her köyde mutlaka katılmak zorunda olduğunuz bir kilise, ne denli acı çekiyor olursanız olun lordunuza itaatin ilahi göreviniz olduğunu tekrar tekrar anlatan, dinlemekle yükümlü olduğunuz bir rahip olduğunu; yetmez, bu adamla ters düşmeniz halinde öbür dünyada ve ebediyete kadar azap çekeceğinize samimiyetle inandığınızı düşünün. Eninde sonunda isyan eder, *Ayrılıkçılar*'a katılırsınız ama neyin pahasına.

Necefli Maşrapa!.. Anglosaksonlar ve Vikingler

Tarih ardışık olaylardan oluşmuyor. Düz bir çizgi olarak ilerlemiyor. Bir savaşın başlaması için diğerinin bitmesi gerekmiyor. Sened-i İttifak imzalandı diye ille de meşrutiyet gelmiyor. Manastırlar olağanüstü âlimler yetiştirdiler diye tüm Anglosaksonlar dini bütün İseviler olmuyorlar. Hele de Britanya Adaları gibi yolgeçen hanı coğrafyalarda sular asla durulmuyor. Hafif dalga veya tsunami ama hareket hep var. Hikâyelerin sonu yoktur, nihai nokta hiçbir zaman konmaz. Deriz ya, "Allah'ın da bir planı vardır" işte öyle.

Roma Kilisesi'nin Anglosaksonları "uygarlaştırma misyonu" süredursun, Vikingler tek durmazlar. İskandinav (İsveç, Norveç, Danimarka) kökenli, yarı çerçi, yarı yağmacı, talancı, sergerde bir halk ve yaman denizcidirler. Dönemin en iyi, en hızlı, en sağlam gemileri onlardadır. Ticaret de yaparlar: köle, kürk, kereste, balina yağı karşılığında gümüş, şarap, baharat. Danimarkalı Vikinglerin York'ta, Dublin'de panayırlarda alışveriş yaptıkları hikâye edilir. İsveçli olanlar, Dinyeper Nehri (Kırım Türkçesinde, Özü) üzerinden İstanbul'a da uzanıyorlar. İstanbul'da oturanlarınız Ayasofya'da onlara ait olduğu söylenen runik yazıları göresiniz, yavrum. Runik alfabenin bizim Orhun Yazıtları'ndaki metinlerin yazıldığı alfabe olduğunu bilirsiniz, Runa alfabesi de denir.

Her neyse. Vikingler de pagandırlar, en önemli iki tanrıları Odin ve Thor. Sekiz bacaklı Odin, savaşçıların tanrısı ama irfan ve şiir de ondan

sorulur. Thor, gök gürültüsü ve şimşek tanrısıdır. Ruslarda da, Anglosakson divanında da yer alır.

Vikinglerin Kızıl Elması da Britanya Adaları'dır. 700'lü yılların sonlarına kadar onlar sayısız akın düzenlerken, Anglosakson krallar karşı koyarlar. Nispeten kalıcı ilk barış anlaşması 871'de imzalanır. Muharebeyi kazanan Wessex Kralı Aethelre'dir ama Kuzeyli Vandalları adadan kovalamaya gücü yetmez, İngiltere'nin doğusunda, (Danelaw'da) yerleşmeleri için toprak tahsis etmek zorunda kalır. "*Northumbria Viking Krallığı*" kurulur, Anglosaksonlarla Danimarkalılar sınır komşusu olurlar.

Viking Krallığı bir asır ancak dayanır. Topraklarını İskoçya ve Galler'e doğru genişletmek isteyen İngiliz krallar, onları da rahat bırakmazlar. İsa'dan 954 yıl sonra son bir kez kapışma, Kral Eric muharebe meydanında ölür, Vikingler İngiliz kralının boyunduruğu altına girerler. Lakin bu durum İskandinavya'nın muhtelif limanlarından kopup gelen Viking akınlarını durdurmaz, tersine 975-1041 yılları arasında sıklaşır ve güçlenir.

(Yeri gelmişken, Selçukluların da fırtına gibi estikleri yıllardır bunlar. Hatırlarsanız, Büyük Selçuklu Devleti, Gaznelileri saf dışı ettikleri *Dandanakan Savaşı*'nın ardından kurulduydu. Dandanakan Savaşı'nın tarihi 1040, Tuğrul Bey'in Selçuklu ileri gelenlerinin toplandığı Kurultay'da "*Horasan Emiri*" seçilmesi 1041. "*Roma Senatosu*", *Roma demokrasisi* derken, bizdeki "Kurultay" kurumunu da hatırlayasınız istedim. İleride, Amerika kıtasının yerli halkından bahsettiğimizde göreceksiniz, beylik onlarda da kalıtımsal değildir, reisler seçimle başa gelirler.)

Şimdi, tabii, İngiliz Kralı "*şaşkın*" Aethelred'i bilmeseniz de incileriniz (hem de hiç!) dökülmez, velakin anlaşılan adam bizim Tuzsuz Deli Bekir gibi bir tip, size yazmadan edemedim. "*Aethelred the Unready*" derler, aklını başına devşiremeyen, "şaşkın" anlamında. 978'de tahta çıkan kifayetsiz fakir, Vikinglere haraç teklif etmiş. "*Danegeld*" dedikleri (Danimarka altını?) salmayı toplar, limanda bekleyen Vikinglere gemi başına şu kadar altın hesabı dağıtırmış. Aklınca saldırmamalarını sağlayacakmış, ama Vikingler haracı gasbetmeye alışıklar, armağan edilmesine değil; altınları da almışlar, talandan da vazgeçmemişler. Kral Aethelred'in şaşkınlığı öfkeye dönüşmüş, bu defa da dönmüş intikam alacağım diye Danelaw'da yaşayan masum Viking ailelerini kılıçtan geçirmiş (1002). O kılıçtan geçirir de, Danimarka'nın

"Çatalsakal" lakaplı kralı durur mu? *"King Sweyn Forkbeard"* soydaşlarının intikamını almak üzere harekete geçer, İngiltere'yi işgal eder, 1016. Şaşkın Aethelred tacını bırakır, Fransa'ya kaçar.

Çatalsakal'ın oğlu, *Canute* ya da *Cnut* (995-1035) İngiltere'ye de kral olur. Böylece, sap dönmüş keser dönmüş, İngiltere, Viking Imparatorluğu'nun bir parçası olmuş. Fermanlarını *"İngiltere, Danimarka ve Norveç'in tümünün, İsveçlilerin bazılarının Kralı"* diye imzalarmış. Aethelred'in dul eşi Emma'yla evlenmiş, yerini daha da sağlamlaştırmış. Vakanüvislerin yeni kraldan *"Canute the Great"* diye sitayişle bahsettiklerine bakılırsa, fena bir hükümdar olmamış. "Merhametsiz ama becerikli" diyorlar. Son sözü söylemekle birlikte, yönetimi büyük ölçüde İngiliz *"earl"*lere bırakıyor. *"Earl"* dedikleri kont; Canute'dan sonra İngiliz soylularına Danimarkaca *"jarl"* kelimesinden türeme *"earl"* denir olmuş. Prenses Diana'nın abisi mesela *earl*'dü: Earl Spencer. İnanması zor ama günümüzde *"earl"*lükler satılıyor. 253 dolar kadar bir para veriyorsunuz, *"earl"* oluyorsunuz, İngiltere yasalarına da uygun. (Satıcılardan birisinin adresini arkada verdim, hani olur ya ilgilenirsiniz belki.)[158]

Bu da böyle... Şimdi Canute, Aethelred'in *Danegeld* uygulamasını düzenli vergiye dönüştürmüş. Vergiyi salmıyor da, soylulardan belirli miktar ve aralıklarda alıyormuş ki ilerici bir uygulama sayılıyor. Paranın gittiği yer aynı: Limanda talana hazır bekleyen Viking tekneleri. Cnut öldükten sonra (1035) yerini alan Kral Edward zamanında da olay devam ediyor. Edward, *"Birleşik Krallık"*ı kuran Anglosakson kralı. *Danegeld*, Viking döneminin sona erdiği 1066'ya kadar yürürlükte. Yeri gelmişken, Vikingler, Hıristiyanlıkla İngiltere serüvenleri sürecinde tanışıyorlar. Şaşkın Aethelred'in haraç verdiği korsanlardan biri gemisine birkaç İngiliz rahip, bir de piskopos alıp *"sahici dini"* (*"true religion"*) yaymak üzere ülkesine dönüyor (995). Norveç'in batı kıyılarına yakın Mostar diye bir ada var, orada bir ayin düzenliyor; otuz beş yıla kalmadan Hıristiyanlık Norveç'in resmî dini oluyor.

İsveçlilerin de İstanbul'a gelmişlikleri var malum, Ayasofya'yı iyi biliyorlar. Danimarka Vikinglerine gelince, onlar zaten 871'den itibaren Hıristiyanların sınır komşusudurlar, çerçilerde svastika'yla (gamalı haç) şimşek tanrısı Thor'un çekici yan yana satılırmış. Britanya'da bugün bile haç ile çekicin birlikte nakşedildiği mezar taşlarının bulunduğuna dair haberler çıkar. Vikinglerin "nemize lazım" diye çekicin yanına bir de haç kondu-

rup öbür dünyayı güvence altına aldıklarını söylüyorlar. Nitekim "*Yuletide*" dedikleri pagan bayramları sessiz sedasız "Noel"e evriliyor. İskandinav ülkelerini tanıyanlarınız bileceklerdir, Noel'e oralarda hâlâ "*Yul*" veya "*Yule*" denir. Tanrıların isimleri hâlâ da haftanın günleri. İsa'dan 1000 yıl kadar sonra İskandinavlar resmen Hıristiyan. Bu "*resmen*" sözcüğüne de bir mim koyun, yavrum. Görün ki, İbrahimî dinler paganizmi yeryüzünden silebilmiş değillerdir. Tersine, 21. yüzyılda güçlendiğine dair kanıtlar bizim buralardan bile görünüyor, bakınız *İştar* dergisi.

Necefli Maşrapa!.. İngiliz milli kimliğine dair

Müstakar bir İngiliz milli kimliği yok, yavrum. Demek istediğim, 734 sene öncesinden seslenen bir Bilge Kağan'ın format attığı tekil bir ulus hüviyetinde değiller. Bizde coğrafya değişir, ulus, boy, nasıl derseniz artık, "Türklük"ünü adeta portatif bir sıla gibi yanında taşır. Görünen o ki, oralarda coğrafya sabittir, değişken olan meskûn kitle. Bu söylediğimi bir düşünün, yavrum, ola ki sosyal psikolojide karşılığı vardır. Daha sonra yine konuşuruz, burası yeri değil ama hal ve şeraite uyum sağlamaktansa, hal ve şeraiti kendisine uyarlamaya kurgulu ruh halinden söz ettiğimi belirtmeliyim. Rahmetli Muammer Karaca'nın (1906-1978) "*Korkmayın, biz komünizmi de kendimize benzetiriz*" mealindeki veciz tespitinin ifade ettiği gibi, *ona uymak* değil onu kendisine *uydurmak* dürtüsüne revaç veren, "*zaman sana uymazsa, sen zamana uy*" tembihini tutuluyor-*muş gibi* yapan özde muhafazakâr bir toplum olduğumuzdan kuşkulandığımı söylüyorum. En azından 21. yüzyıla kadar böyleydi. Televizyonla doğan, bilgisayar ve internetle büyüyen Y kuşağı nasıl bir kimliğe evrilecek göreceğiz. Öte yandan, muhafazakârlığın tüm teçhizatını kuşanmış duran Birleşik Krallık'ta, özbeöz annesinin "*O....u*" diye lanetlediği[159] Prenses Diana'yı "*Church of England*"ın başı Kraliçe Elizabeth'in şereflendirdiği devlet töreniyle gömmüşlerdi (2008), piyanoda Elton John, *God*'ın idamını buyurduğu[160] eşcinsel şarkıcı. Muhafazakârlığın böylesi dostlar başına demek lazım.

Karanlık çağlardan itibaren çok dilli, çok uluslu bir ülke İngiltere, hani ABD'ye "*melting pot*" derler, çeşitli ırk ve ulustan insanların karıştıkları "*ergitme potası*" anlamında, özgün pota Britanya'dır desem yeri. İsa'dan önce

800'lerden itibaren Keltler, İsa'dan sonra 1. yüzyıldan itibaren Romalılar gelir. 5. yüzyıldan itibaren Kuzey Almanya'dan, Danimarka'dan Germen Angleler, Saksonlar, Jutlar inerler. Sonra İsveç, Norveç, Danimarka Vikingleri, 1066'dan itibaren de tatlı su Fransızları yani Viking kökenli Normanlar. Asıl Fransızlar 1600'lü yıllarda gelirler. İç savaştan kaçan yaklaşık 100 bin Protestan (Kalvinist) sığınmacıdan bahsedilir. "Tatlı su Fransızları" dediğim bu insanlar da Fransa'da yerleşik Vikingler. Ne işleri var diyeceksiniz, şöyle: Norveç veya Danimarka asıllı Rollo isimli (845-931) yaman bir Viking cengâveri var. Fransa'ya dadanmış saldırmaktayken, nasıl olduysa artık Fransa Kralı III. Charles'a yenik düşüyor. Kral Charles da tutuyor, Rollo'ya topraklarına başka Vikinglerin girmelerini önlemesi karşılığında Normandiya bölgesinde toprak veriyor (911). Rollo'yu da "Normandiya Dükü" olarak bölgenin ilk yöneticisi yapıyor. Vikinglerin İngiltere'de Kral Canute, Fransa'da I. William üzerinden Manş'ın iki yakasında hâkimiyet tesis ettikleri durum ortaya çıkıyor.

İngiltere tahtındaki Kral Canute'a ecel vaki olunca, I. William (Guillauma) İngiltere tahtında hak iddia ediyor. Güzellikle olmayınca Manş'ı geçiyor, Anglosakson Kral Edward'ı tahttan indiriyor, ülkeyi işgal ediyor. Böylece, Birleşik Krallık, Viking İmparatorluğu'ndan çıkıyor, Fransa'nın bir parçası oluyor. Olsun. Birleşik Krallık'ı ayakta tutanın da soy sop birliği değil, din olduğunu aklınızdan çıkarmayasınız, yavrum. Britanya monarkları kendilerini Anglosakson, Norman vs.den önce Katolik, Anglikan her neyse ama Hıristiyan olarak tanımlarlar. Siz bakmayın Cumhurbaşkanı Erdoğan'a "İslamcı" diye çemkirdiklerine, Kraliçe II. Elizabeth'in günümüzdeki unvanlarından[161] biri de *"Defender of the Faith"*tir. "Defender of the Faith" yani "Dinin Savunucusu", yani "Nasuriddin". "Queen Elizabeth II *the Nasuriddin*."

Aslında, *"Nasuriddin"* unvanı daha 1521 yılında Papa X. Leo tarafından Kral VIII. Henry'ye verilmişti, reform çabalarında Martin Luther'den yana tavır almadığı için. Hele de *"siyasi İslam'ın 1400 yıldır medeniyetleri ezdiği"* şeklindeki safsataların hayasızca uçuştuğu günümüzde gülmek mi lazım ağlamak mı bilemem, yavrum, yine de fırsatınız olursa *"CSPI, Center for the Study of Political Islam"*[162] diye ebleh bir site var ona bir bakın da ne mendebur insanlarmışız görün derim. Eski yıllarda olsa rencide olur, haksızlığa öfkelenirdim, yavrum. Şimdi artık eskisi gibi aldırmıyorum, hayat bana kötü sözün sahibine döndüğünü öğretti. Anglosakson krallar, bir

yandan Fransızlarla savaşırlarken, öte yandan da Galler ülkesini, İrlanda'yı, İskoçya'yı rahat bırakmamışlar. VII. ve VIII. Henry'lere kadar dini, etnik, siyasi karmaşa devam etmiş. Birleşik Krallık'taki İngiliz hâkimiyetini perçinleyen Kraliçe I. Elizabeth (1533-1603).

Tarihlere dikkat edin, yavrum, Henry'lerden biri İstanbul'un fethinden dört, diğeri otuz sekiz yıl sonra doğmuş. VIII. Henry, 1529 Birinci Viyana Kuşatması'yla başlayan 1532'de Alman Seferi'yle sona eren Osmanlı-Habsburg Savaşları sürecinde kırklı yaşlarındaymış. Kızı Elizabeth'in doğduğu 1533 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması, Arşidük Ferdinand'ı Alman Kralı, Şarlken'i de İspanya Kralı olarak tanımış, ama *"protokolde Osmanlı sadrazamına denk"* olmaları kaydıyla; Avrupa'nın en dişli bu iki kralı, Osmanlı Padişahını *"babaları gibi bilip itaat edecekler"*, Osmanlı padişahından başka *"hiçbir hükümdardan 'imparator' diye bahsetmeyecekler"*dir. Üstenciliğin boyutlarına bakar mısınız?

Bu da böyle, lakin Latinceleri, Yunancaları, Oxford'ları, Cambridge'leri, Earl'leri, Sir'leri, Dükleri, Düşesleri, Piskoposları, Başpiskoposları, Kraliyet (*Royal!*) Katedralleri'yle daha o zamandan sınıflı toplumun ders kitabı örneği olmaya layık bir ülke Britanya. Kıta Avrupa'sındaki gibi, burada da siyasi, iktisadî, askerî, sosyal ve kültürel tarihi; ticari başarıları, sanayiyi, teknolojiyi, hatta sanat ve edebiyatı Hıristiyanlık şekillendiriyor. Hiçbir hükümdar, akademisyen, entelektüel yoktur ki, Hıristiyan akidesine lehte ya da aleyhte ama bir biçimde müdahil olmamış, bigâne kalabilmiş olsun. Avama gelince, onlar günahla oturup cehennem azabıyla kalktıkları derin bir kasavet içinde yaşarlar. Unutmadan söyleyeyim, "katedral" sözcüğü *katedre*'den ("cathedrae") türer, yavrum, "taht" demektir. Piskoposların, başpapazların, profesörlerin de *katedre*'leri yani tahtları olur. 7. yüzyıldan itibaren İngiliz soylularının kemikleri bile Winchester değilse, Canterbury Katedrali'ne emanettir.

Winchester'i inşa ettiren Wessex Kralı Cenwalh. Canterbury'yi başlatan Kral I. Aethelbert, ihya eden, devasa katedrallere dönüştüren, Normandiyalı William'dır. Aslına bakarsanız, Birleşik Krallık günümüze uzanan görkemini, Normandiyalıya borçlu. Dev projelere meraklı, debdebeli bir adammış, Anglosaksonların mütevazı küçük kiliselerini, okul, market, hatta eğlence yeri olarak hizmet veren muazzam taş yapılara dönüştürmüş. Konstantin'in başta İstanbul, İmparatorluğun dört bir yanını kiliselerle bezemesine benzeyen bir yanı yok değildir. Böylece Kilise'yi siyasi iktidarın

hamisi mertebesine yükseltirken, *"hiç kimse bir dönme kadar saplantılı değildir"* hesabı, pagan geçmişinin kefaretini öder gibidir. İronik olan, küçük kiliselerin dönüp dolaşıp Püritenlerin özlemini çektikleri *"sade, şeffaf"* Hıristiyanlığın simgelerini oluşturmuş olması. *God*'ın seçilmiş kulları, kendilerini Amerika'ya kaçıran nedenlerin arasında Guillauma'nın mütevazı yapıların yerlerine diktiği katedralleri de sayarlar. *"Rüküş vitrayları, oymalı mihrapları, ikonaları"yla "God'la aralarındaki gerçek iletişimi"* önleyen görkemli yapılardan nefret etmişlermiş.

Niye bu kadar ayrıntıya giriyorsun diyeceksiniz, açıkçası ileriki bölümlerde gönderme yapabilmek için giriyorum, yavrum. Bir bundan, bir de Avrupa denince aklınıza yekpare bir bütünün oturmasını önlemeye çalışıyorum. Oryantalistlerinki gibi kaba saba yorumlardan korunasınız, nüansların ayırdına varabilesiniz, medeniyetlerimizi küsmeden, darılmadan, rencide olmadan kıyaslayabilesiniz diye yapıyorum. Hemen her olumsuzluktan sorumlu tuttuğumuz İngiltere'nin aslında küçücük bir toprak parçasında daha da küçük kralların birbirleriyle sürgit savaştıkları kanlı geçmişinin ürünü olduğunu hatırlayasınız diye anlatıyorum. Bunlar geçmişte kaldı demeyin, kalmıyor, cancağızım; dün, dünle beraber gitmiyor. Hazreti Mevlana'nın aklında ne vardı bilmiyorum, lakin gerçek şu ki, *"geçmişe hâkim olan geleceğe, güne hâkim olan geçmişe hâkim"*[163] oluyor. Biz öyle gördük. Yine de, sıkıldığınızda atlayın, Necefli Maşrapalar o işe yarıyorlar zaten.

Pencere: Bir Çapkın Kral

Galler kökenli Kral VII. Henry (1457-1509), oğlu çapkın VIII. Henry (1491-1547) ve torunu Kraliçe I. Elizabeth (1533-1603), İngiltere ve İrlanda'yı Ortaçağ'dan çıkarıp *"dünyanın efendisi"*ne dönüştüren sürecin mimar/mühendisleri sayılırlar. *"Dünyanın efendisi"* tanımı incitici, lakin gerçek şu ki, dünyadaki 192 ülkeden İngilizlerin bir biçimde ayak basmadığı ülke sayısı hepi topu 22 ve biz bunlardan biri değiliz.[164]

Tudor Hanedanı'nın 118 yıllık yönetimi Avrupa'nın kelimenin tam anlamıyla kaynadığı "Aydınlanma" sürecine denk gelir. VIII. Henry, Kanuni'nin akranıdır, "Hıristiyan Reformu"nun büyük ismi Martin Luther (1483-1546), John Colet, Desiderius Erasmus ve Yavuz Sultan Selim'le

(1470-1520) aynı gökyüzünü paylaşmışlığı var. Erasmus (1466-1536), Avrupa Aydınlanması'nın başını çeken en önemli entelektüellerden, nitekim adı Avrupa Birliği'nin öğrenci değişim programlarına verilmiştir, oradan hatırlarsınız. Dönemin en iyi eğitim veren ilahiyat okulları ve manastırlarında okumuş, yirmi beş yaşında papaz ve yeminli keşiş olmuş, lakin keşişliği *"Katolik Kilisesinin işlediği en büyük günahlar"*ı arasında saydığından, ömrünün hiçbir döneminde papazlık yapmamış bir adamdır. *"Biraz para bulursam kitaba harcarım; üstüne bir şey kalacak olursa yiyecek ve giyime gider"* sözü onun.

John Colet (1467-1519) bir Oxford profesörü, Yeni Ahit onun eski Yunanca metinden öğrencileri için parça parça çevirdiği meal üzerinden İngiltere'ye girer. Halkın eline geçen çevirilerinin heyecanla karşılandığı, olağanüstü bir hızla yayıldığı anlatılır. Meğer *"God'ın kelamını anlayabildikleri bir dilden duymaya"* öyle *"aç"*larmış ki İngilizler, her yeni İngilizce surede Londra'daki Aziz Pavlus Katedrali dolup taşar, kapıda kuyruklar oluşurmuş. Katolik Kilisesi'nin izdihamdan hoşnut olmadığını tahmin edersiniz. Nitekim Profesör Colet'in idamdan kurtulmuş olmasını Tudorların örtülü himayesine, bir de Londra'nın aristokrat belediye başkanının oğlu olmasına bağlarlar. Mamafih Kral VIII. Henry'nin 1511'de *"reformcuların yuvalandığı"* Fransa'ya karşı, Papa II. Julius'la aynı saflarda savaşmışlığı var. Katolik-Protestan kavgasında Martin Luther'den yana tavır almadığı için Papa X. Leo tarafından "Nasuriddin" unvanıyla kutsanmış (1521) olduğunu hatırlarsınız. Diyeceğim, her ne kadar kendileri İngiltere'nin şanlı hükümdarı iseler de, Britanya'da asıl "Kral" Papa'dır.

Papalığın siyasi emellerini gerçekleştirmek için dünyevi güç kullanmaktan kaçınmadığı malum. Örneğin, İrlanda'nın ilhakı (1171) Papa IV. Hadrian'ın emriyle (*"bull"*) gerçekleşir, yetmez, bir sonraki Papa işgalcilere yardım etmeyenleri aforoz etmekle tehdit eder. Kudüs'ü Selahaddin Eyyubi'den kurtarma peşinde Dördüncü Haçlı Seferi'ni başlatan Papa III. Innocent (1198-1216), *"dünyada özgürlük adına atılan en büyük adım"* olduğunu iddia ettikleri *Magna Carta Libertatum*'u (Büyük Özgürlük Fermanı) "ahlaka aykırı" olduğu gerekçesiyle hükümsüz kılmaktan geri durmaz (1215), anlaşmaya sadık kalanların tümünü aforoz eder ki bu hesapça, günümüzde Britanya kökenli kim varsa sekiz asırdan beri aforoz edilmiş durumda olması bir başka rezilliktir. Kaldı ki, *Magna Carta*'nın dili Latincedir,

anlaşmanın başaktörü İngiliz Kralı "*Lackland*" John ("yurtsuz", "topraksız" anlamında) Latince bilmez, toprak sahipleri okuryazar değildirler, imza atmak yerine uyduruk mühürler basarlar. Her neyse.

VIII. Henry, John Colet ve çevresiyle bire bir ilişki içindeydi. Bu çerçevede, gerek İngiltere gerekse Kıta Avrupa'sındaki düşünce akımlarını yakından izler ve etkilenir. 40'lı yaşlarına geldiğinde, Hıristiyan âleminde pıtrak gibi çoğalan içtihatların arasından kendisine en uygun Katolikliği seçme gayreti içindedir. 1530'larda iki büyük sorunla karşı karşıyadır: Birincisi, özellikle de dünya hâkimiyetinin olmazsa olmaz şartı olan İngiliz Donanmasını büyütmek için gerekli para ki saltanatının ilk günlerinde beş gemiden ibaret olan filoyu elli gemiye çıkarmış, Portsmouth deniz üssünü inşa ettirmiş adamdır. İngiliz bahriyesinin "Babası" olarak bilinir. İkincisi, gücüne güç katacak bir erkek veliaht. Öte yandan, oldu olası zampara boyutlarında kadın düşkünü bir adamdır, metreslerinin haddi hesabı olmadığı anlatılır.

Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfiyle sonuçlanan seyahatini finanse eden İspanya Kralı ve Kraliçesi Ferdinand'la Isabella'yı hatırlarsınız. Onların Aragon doğumlu kızları Catherine, Henry'nin abisi Arthur'un beşik kertmesidir. On altı yaşında İngiltere'ye gönderilir, 1501'de görkemli bir törenle Aziz Pavlus Katedrali'nde kendisinden bir yaş küçük Arthur'la dünyaevine girer. Velakin, Prens Arthur kısa sürede o gün bugün ne olduğu anlaşılamayan "terleten hastalık"tan ("*sweating sickness*") ölür, Henry güzeller güzeli prensese talip olur. Görün ki, İncil, dul yengelerle evliliği yasaklamaktadır. Allem edilir kallem edilir, Papa kadının ilk evliliğinin "ikmal edilmediği gerekçesiyle" iptal etmeye ikna olur. Yeni durum ülkeler arası çeyiz ve drahoma pazarlıklarının güncellenmesini gerektirir. Müzakereler sürerken baba Henry de ölür. Sekiz yıl kadar sonra, 1509'da, bunlar sessiz sedasız evlenirler. Kızcağız, ilki 1510'da olmak üzere üçü erkek altı çocuk doğurur; bunlardan I. Mary olarak tahta çıkacak olanı hariç, tümü ya ölü doğar ya da doğumdan hemen sonra ölür. Bu süreçte çapkın Kral gözünü Catherine'in nedimesi, yine bir güzeller güzeli, Anne Boleyn'e diker. Haydi tekrar Papa'nın karşısına dikilinir, bu evliliği de iptal etmesi istenir. Gelin görün ki, bu arada (1519) Catherine'in kuzeni, Ferdinand'la Isabella'nın torunları Habsburg Hanedanı'ndan V. Charles unvanıyla (biz V. Karl ya da Şarlken olarak biliriz) Kutsal Roma-Cermen İmparatoru seçilmiştir, kendileri ayrıca İspanya kralı ve Avusturya arşidüküdürler. İm-

parator da seçilir mi diyeceksiniz, irili ufaklı onlarca prenslikten oluşan bir imparatorluksa seçilir. (Şimdi burada uğraşmayalım da, vakit bulduğunuzda nasıl olduğuna siz bir bakın.)

Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu (800-1806) dendiğinde de akan sular durur, yavrum. İspanya, Almanya, Hollanda, Avusturya, Napoli, Sicilya krallıkları, yetmez "Hispanik Amerika" dedikleri Karayipler, Orta ve Güney Amerika yerleşimlerini de kapsayan devasa bir Katolik hegemonyası düşüneceksiniz. Protestan reformcular bir yandan, biz Osmanlılar öte yandan, Şarlken'e ot söktürürüz. Öyle ki hazret tahtı kardeşi I. Ferdinand'a devreder, gider bir manastıra kapanır. Görün ki, Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu papalığın arka bahçesidir. Baba-oğul imparatorlar Martin Luther hareketine ve Henry'nin kaprislerine canla başla karşı dururlar. Hal buyken, Papa onları küstürmeyi göze alamaz; Henry'nin Catherine'i boşayıp Anne Boleyn'i almasına izin vermez. Papa izin vermediği gibi, İngiliz Başbakanı (*Lord Chancellor*) Kardinal Thomas Wosley de izin vermez. Ve oyun başlar.

Pencere: "*Anglicana Ecclesia*", çivisi çıkan Papalık

Kardinal Wosley'nin maiyetinde çalışan Thomas Cromwell diye bir adam vardır. İsmine mim koyun, yavrum, İngiliz tarihi dediniz mi her yerde karşınıza çıkacaktır. Fevkalade cerbezeli bir hukukçu, 1523 itibariyle Lordlar Kamarası üyesi; 1530'da Kral Danışmanı, ardından Hazine Sekreteri, Dışişleri Bakanı ve Başkâtip olur. Anne Boleyn hamile kalınca, Cromwell önce VIII. Henry'yi İngiltere Kilisesi'nin (*Church of England*) başına geçmeye ikna eder. "*Anglicana Ecclesia*" derler, böylece Kral emirleri *God'dan doğrudan alan* bir ikinci papa olur. (Aziz Pavlus, mezarında dönmüş olsa gerekir.)

Cromwell, evliliğe izin vermeyen Kardinal Wosley'yi azlettirir, yerine Canterbury Kardinali Cranmer'i getirir. Cranmer, Aragonlu Catherine'in nikâhını iptal eder, Anne Boleyn'le evliliğini (1533) kutsar. Vatikan'daki Papa'nın tepkisi gecikmez, hem VIII. Henry hem de İngiltere Kilisesi aforoz edilir. Olsun. Cromwell hazırlıklıdır. 1534'te İngiliz egemenliği altındaki topraklarda Vatikan'a dini ve diğer tüm konularda temyiz yetkisi veren yasayı iptal eder; ülkedeki tek yasal müracaat mercisinin İngiliz Kralı VIII. Henry olduğunu ilan eden "*Statute in Restraint of Appeals*", mealen, "Tem-

yizi Kısıtlayan Nizamname"yi Parlamento'dan geçirir. Böylece, İngiltere, Roma'dan tamamen kopar ve bağımsız ulus-devlet sıfatını kazanır.

Cromwell'in keskin zekâsı VIII. Henry'nin finansman sorunlarını da rahatlatır. Hazret, Kardinal Cranmer'le işbirliği yapar, izleyen dört yıl içinde (1536-1540) ülke sathına yayılmış 800 Katolik manastırını kapatır, topraklarını ve hazinelerini Taht'a devrederler. İşin ilginç yanı, bütün bunlar olup biter, merkezi hükümetin kasası dolarken, Henry, Protestan reformlarına karşı olmayı da sürdürür. Cromwell'in Roma egemenliğinden arınmış bir kilisenin siyasi ve iktisadî bakımdan İngiltere için daha hayırlı olduğunu savunduğu, kralın ise aslında Katolik akaidi ya da uygulamalarıyla sorunu olmadığı, sadece papanın otoritesini istemediği ayan olan karmakarışık bir döneme girilir.

Allah'ın sopası yok, yavrum. Gün olacak, devran dönecek, Henry'ye erkek veliaht vermediği için gözden düşen Anne Boleyn'in kızı Elizabeth, değme erkek veliahda taş çıkaracak, Büyük Britanya'yı dünya hâkimi yapan Kraliçe I. Elizabeth olarak tahta çıkacaktır. Olsun. Oğlan çocuk diye zıvanadan çıkan hazret, bu defa da Anne Boleyn'in nedimelerinden Jane Seymour diye bir kadına sarar. Garibim Kraliçe bir de (üstelik erkek!) çocuk düşürünce, onu da boşamaya karar verir. Velakin, Katolik nikâhı hâlâ akaidin bir parçasıdır, Henry ne de olsa İngiltere Kilisesi'nin başıdır, boşanmak için matluba uygun bir neden bulunması gerekir. Cromwell, bu defa da *Church of England*'ın başkan vekili olarak devreye girer, Anne Boleyn'in zina, ensest, kocası aleyhine komplo hatta büyücülükle (neden çünkü düşürdüğü bebek ebeye şekilsiz görünmüştür) suçlandığı bir düzen kurar. Kadıncağızı ensestle suçladıkları kardeşi Rochford Lordu'yla birlikte önce bir fasıl o uğursuz *London Tower*'a kapatırlar, ardından boynunu vururlar (1536). Henry, döner Jane Seymour'la evlenir. Ve nihayet, Jane Seymour bir erkek veliaht, Edward'ı doğurur ve birkaç gün içinde kendisi ölür. Henry, bu defa da Cromwell'in dayatmasıyla Anne of Cleves diye hiç hazzetmediği Protestan bir kadın alır, ilk fırsatta onu da boşar. Ardından Catherine Howard'la evlenir, onu da zinayla suçlar ve idam ettirir. Derken yine bir Catherine daha alır, bütün bu arada da onlarca metresi olur.

Hani, Lady Diana'ya şaşırıyorum ya, kendi saflığıma da şaşırmıyor değilim, yavrum, anlaşılan o ki "Crown" böyle bir "Crown". Bir de tarih VIII. Henry türü adamların kirli işlerine tanıklık edenlerden ilk fırsatta kurtul-

maya baktıklarını gösteriyor, yavrum. Böyleleri önce en yakınlarındakileri kesiyorlar, cinayetleri halkalar halinde genişliyor, en sonunda da sokağa iniyor. Thomas Cromwell, Kral'ın en pis işlerinde yanında olan bir adamdır. Samimi bir Protestan olmamasına karşın, "*Great Bible*" diye bilinen İngilizce İncil'e ruhsat vermesi için Henry'yi çok sıkıştırmış, hatta "*Great Bible*"a onun ağzından herkesin kutsal metinleri bilmesinin, okumasının şart olduğunu ifade eden bir önsöz eklemiş. Yetmemiş, her papazın her pazar ayininde cemaatine "*Great Bible*"dan okumasını emreden bir fetva göndermesi için (1538) zorlamış. Aslında özde bir Katolik ama bir "İngiliz Katoliği" olan VIII. Henry'nin nezdinde bardağı taşıran son damlanın Protestan İncil'inin fetvayla dayatılması isteği olduğu söylenir. Her halükârda, Cromwell sudan bir sebepten tutuklanır. İktidarının günahlarını, Anne Boleyn'den dört yıl sonra, aynı yerde idam edilmek suretiyle öder.

İnsan bunları düşününce, daha doğrusu öğrenince, Shakespeare'in yazdıklarına şaşırmaz oluyor, yavrum. Hele de, Shakespeare'in, aslında I. Elizabeth'in gayrimeşru oğlu Sir Francis Bacon (Az sonra!..) olduğu iddialarını hatırlayınca, tümden şaşırmıyor. Diyeceğim, siz siz olun, gerçeğin kurgudan çok daha acayip olabildiğini aklınızdan çıkarmayın, yavrum. Bakın "*Great Bible*" deyip geçiyoruz, Kutsal Kitap'ı İngilizceye çeviren William Tyndale da Anne Boleyn'in boynunun vurulduğu yıl Vilvoorde Şatosu denilen yerde boğdurulmuş, ardından da yakılmıştı. Görün ki, "*yakıldı ama öldükten sonra yakıldı*" diye sarahaten açıklarlar çünkü meğer diri diri yakılmak Anabaptist cemaatlere tahsisli bir cezaymış! Tyndale o tarikattan değil.

Zavallının son sözleri: "*Rabb'im, İngiltere Kralı'nın gözlerini açasın.*" Vilvoorde Şatosu dedikleri yer de Antwerp, Belçika'da.

Pencere: "*Bloody Mary*"

Dediğimiz gibi, her ne kadar "*Anglicana Ecclesia*" ise de Kral VIII. Henry, Protestanlığı içine sindiremiyor. Cromwell'in 800 Katolik manastırını kapatıp mallarına taht adına el koymasına hem izin veriyor hem gocunuyor. "*Pilgrimage of Grace*" derler ("*Merhamet Hicreti*"), Kilise mallarının millileştirilmesini protesto eden Katolikleri acımasızca bastırıyor (1539), ama aynı yıl dönüyor, bu defa da başında olduğu *Church of England*'ın aslında Kato-

lik akaidine bağlı olduğunu ilan eden ilmihal niteliğinde bir yasa çıkarıyor: *"Altı zincirli kanlı kırbaç"*[165] diyorlar. İsmiyle müsemma bu yasa sayesinde Protestanlara ot söktürüyor, hatta infaz ediyor, diri diri yaktıkları bile var. Hasılı İngiltere'yi Ortaçağ'dan çıkarıp *"dünyanın efendisi"*ne dönüştüren mimar mühendis hayli savruk bir kral, hatta bipolar bir portre çiziyor.

VIII. Henry 1547'de öldüğünde, İngiliz tahtı hazretin Jane Seymour'dan olma oğlu dokuz yaşındaki VI. Edward'a kalır. Canterbury Kardinali Thomas Cranmer, bu defa da çocuğun vasisi olan dayısı Edward Seymour'la el ele verir, Church of England'ı Katolik unsurlarından temizlemeye, İngiltere'yi *gerçek bir Protestan ülkesine* dönüştürmeye dururlar. Latince ayinler yasaklanır. Papazların evlenmelerine, kilisede sivil kıyafet giymelerine izin verilir. Azizlerin heykelleri, ikonalar, süslü minberler kaldırılır, şamdanlar, ibrikler satışa çıkarılır; pencerelerden vitraylar sökülür, düz cam takılır, duvar resimlerinin üstü badanalanır.

Tutar, bir de İngilizce "Dua Kitabı" yayınlarlar. Mezhebi, tarikatı ne olursa olsun, tüm kiliselerde okutulması istenir, 1549. İtiraz eden Katolik piskoposlar Londra Kulesi'ne hapsedilir. Haydi, Katolikler bir kez daha ayaklanır, bir kez daha yenilgiye uğrarlar. Derken, on beş yaşındaki Kral Edward zatürre ve kızamık karışımı bir hastalıktan ölür. Taht, Anne Boleyn'in kızı Mary'ye kalır. (Adam boşuna *"all the world's a stage, and all the men and women are merely players"* dememiş, Shakespeare'den alıntı yapıyorum, yavrum, *"dünya baştan aşağı bir sahne, erkeklerin de kadınların da tamamı oyunculardan ibaret."*)

Gelin görün ki, Mary de annesi gibi tavizsiz bir Katolik'tir. Dahası, Kutsal Roma-Cermen İmparatoru Şarlken'in oğlu İspanya Prensi Philip'in beşik kertmesi. Hal böyle olunca, Kraliçe I. Mary'nin saltanatında (1516-1558) İngiltere'nin yüzü bir kez daha Vatikan'a döner. Papa'nın otoritesi yeniden tesis edilir, hatta Roma'dan bir de kardinal[166] ithal edilir, emekliye ayrılan Cranmer'in yerine Canterbury Başpiskoposu atanır. Haydi, Katolikler bir kez daha kasıp kavururlar. Nedamet getirip *"sahici din"*e dönmeyi reddeden 300 Protestan yakılarak öldürülür. İngilizce Dua Kitabı bir yana atılır. Latince ayinler, *Vulgata* da dahil olmak üzere Latince İnciller geri gelir. İngiltere yeniden Roma'ya bağlanır, *Anglicana Ecclesia* makamı fiilen ortadan kalkar, *Church of England*, Roma'daki Papa'nın üstünlüğünü kabul ve ilan eder, 1554.

Protestanlar "*Bloody Mary*" dedikleri Kraliçe'nin ölümünü (1558) sevinçle karşılarlar. Ve Tudor Hanedanı'nın en görkemli hükümdarı Kraliçe I. Elizabeth gelir, tahta oturur. Elizabeth, Protestan'dır ama İngiliz halkının içten içe "*sahici din*" saydığı Katolikliğe olan zaafının bilincindedir. Orta yolu seçer, örneğin, devlet başkanı ("*Supreme Governor*") unvanını korur ama İngiltere Kilisesi'nin başına geçmez, "*Anglicana Ecclesia*" olmaz. Cübbeler, vitraylar, kilise koroları, ilahiler geri gelir ama İncil ve Dua Kitabı İngilizce kalır gibi. Son tahlilde, ne hacıya ne de hocaya yarayan bir tutumdur sergilediği. Hoşnutsuzluğun kendisi de farkındadır, "*halkının öbür dünyasından da sorumlu bir devlet başkanı*" olarak, kalkar bu defa da "*ister Katolik olsunlar, ister başka bir mezhepten*" tüm tebaasını İngiltere Kilisesi'nde ibadet etmeye zorlar.

Bunun da çözüm olmadığı kısa zamanda ortaya çıkar. Katolik ruhban yeraltına iner, gizli ayinler, kaçak İncil kursları derken, gün geçmez ki bir cemaat başkaldırmasın. Günün sonunda Bloody Mary ne kadar Protestan katlettiyse, üvey bacısı Kraliçe I. Elizabeth de o kadar Katolik katleder. Sonunda Vatikan Papası tarafından aforoz edilir (1550) ama 1603'te öldüğünde, İngiltere resmen "Protestan" bir ülke hüviyetindedir. Amerika kıtasına önce 1607'de Virginia'ya, on üç sene kadar sonra 1620'de Massachusetts'e yola çıkan göçmenlerin geride bıraktıklarını umdukları İngiltere'nin, bugünden yarını belli olmayan kaotik bir monarşi olduğunu göresiniz, yavrum. İtiraf edeyim ki, onca meşakkati göze alıp yollara düşen kasvet kumkuması Püritenler, Katolik dünya görüşüne revaç veren o anlı şanlı aklıevvel İngiliz monarklardan daha yakın geliyor.

Necefli Maşrapa!.. Devlet-i Aliyye, "*... gayrı düzen tutmaz telimiz bizim...*"

Osmanlı Devleti'nin en parlak dönemi addettiğimiz hepi topu 125 yıllık süreç: 1453 İstanbul'un fethiyle başlayan, 1579 Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümüyle son bulan "Yükselme Devri"nde İngiltere'nin Avrupalı bir güç olarak esamesi okunmaz. Kapitalist ekonomilerin yeni yeni yeşerdikleri, okyanusların haritalanmaya başlandığı, köle tedarikinin başlı başına bir sektör oluşturmaya durduğu bu süreçte emperyalist oyunun başını İspanyollar, Portekizliler, Hollandalılar çeker. Birleşik Krallık'ı, "*üzerinde güneş batmayan imparatorluk*"a dönüştüren, 1485-1603, Tudor Hanedanı.

Aklımdayken, "*sömürgeleştirme*" ile "*müstemlekeleştirme*" eş anlamlı kelimeler olarak kullanılmamalı, yavrum. İlki, daha güçsüz bireyleri ya da halkları iliğini kemiğini kurutma pahasına kendi çıkarına kullanmak, sömürmek hadisesi, "istismar"/"*exploitation*". İkinci sözcük, mülk edinmek, sahiplenmek manasında "*istimlak*", Latince karşılığı "*colonia*", İngilizcesi "*colony*", Türkçeye uyarlanmış hali malum, "*koloni*". "*Colonia*" kelimesinin özgün anlamı, işlenmek, ekilmek üzere açılmış, ilhak ve iskân edilmiş arazi, toprak. Bu bağlamda bizim "*müstemleke*" sözcüğünü daha iyi taşıyor. Püritenler söz konusu olduğunda Amerika'daki yerleşimin doğru tanımı "*müstemleke*"dir diye düşünüyorum. "Sömürge" sözcüğünü İngilizlerin Batı Hint Adaları'na, Fransızların Guayana'sına saklı tutmak sanki daha doğru.

"Üzerinde güneş batmayan imparatorluk"un mimarı, Kraliçe I. Elizabeth ile "Devlet-i Aliyye"nin Sultanı III. Mehmet, aynı yıl ölürler, 1603. III. Mehmet, III. Murat ile Safiye Sultan'ın oğlu. Tahta çıktığı gece 19 kardeşini ve babasının hamile bıraktığı 17 cariyeyi öldürttüğü, "*saraydan turna katarı gibi şehzade cenazesi*" çıktığını gören milletin kendisinden nefret ettiği söylenen padişahımızdır. III. Mehmet'in doğumunun da, gaddarlığıyla ünlü İskoç Kralı I. James'in (1566-1625) doğumuna denk gelmiş olması kötü bir kehanet gibidir. Sanki 1566 yılında Kuzey Yarıküre üzerinden meşum bir rüzgâr esmiş, dokunduğu monarkı delirtmiştir, yavrum. Shakespeare III. Murat'ı bilseydi, ne oyunlar çıkarırdı demez misiniz?

Siz bu III. Murat-Safiye Sultan çiftine mim koyun, Cizvitleri Osmanlı'nın başına nasıl musallat ettiklerini ileride göreceksiniz. Her neyse, 1603 aynı zamanda bitmez tükenmez gibi duran Osmanlı-Safevi savaşlarının da yeniden alevlendiği senedir. Bu defa dokuz yıl süren savaşın ilk iki yılında bir fasıl Tebriz ve Revan alınır. İki yıl sonra, Urmiye'de bozgunu müteakip geri verilir. 1612'de İstanbul Antlaşması imzalanır; kısa süreli bir ateşkesten sonra savaş yeniden başlar, on iki yıl daha sürer. İran kaybettiği toprakları geri alır, 1603 sınırlarına geri dönülür. Safevileri Kafkasya'dan atamayız, ama bölge bir süreliğine paylaşılır, sonra tekrar kaybedilir. Diyeceğim, Püritenler Jamestown, Virginia'da tütün yetiştireceğiz diye debelenedursunlar, bölge alınır verilir, verilir alınır. Eliniz değdiğinde bir göz atın, hele de 1529 Birinci Viyana Kuşatması'nı önceleyen çatışmaları değerlendirin diyeceğim ama lisedeki gibi değil, yavrum. Tarih hep okuduk, lisede hatta üniversitede her şeyden çok da tarih okuduk ama angarya kabilinden okuduk. Rahmetli babam (Ertuğrul

Alatlı, 1916-2001) kendi kuşağının bir tekerlemesini söylerdi: *"Mısırlılar, Hititliler, Etiler; daha birçok ensesi bitliler; bıraktılar gittiler; belaları bize kaldı."* Elinden kitap düşmeyen bir adamdı, düşünün nasıl bunaltılmış.

Zaferler, hezimetler önemsiz değil elbet, ama asıl meselenin takvimler daha 1600'leri bulmadan, Osmanlı yönetim sisteminin eskimeye durduğunu, değişen dünyayla baş etmekte yetersiz kaldığını ıskalamayacağınız bir yöntemle, *kıyaslamalı* olarak okuyun. Sözünü ettiğim her olayda size takvim veriyor olmamın nedeni de bu, kıyas alışkanlığı kışkırtmaya çalışıyorum. Bir bize, bir onlara bakın, ecdadınıza tapınmak zorunda değilsiniz, ama yabancılaşmayın istiyorum. Bizi saçma sapan hamasetten de geçmişimizi yok yere küçümseten aşağılık duygusundan da koruyacak olan *kıyaslamalı okuma* yöntemidir.

Bu çerçevede, mesela Kraliçe I. Elizabeth dünya devleti olma peşindeyken, bizimkiler ne durumdaydı diye baktığınızda, her şeyden önce ekonomik bunalım görürsünüz. Osmanlı bunalıyordu da İngilizlerin bir elleri yağda bir elleri balda mıydı, elbette değil. VIII. Henry'nin (1491-1547) bütçe açığını kapatmak için Londra'ya yayılmış Katolik manastırların arazilerini, mallarını gasbettiğini biliyoruz. Bizde de devlet maliyesi daha II. Beyazıt (1447-1512) hayattayken iflasın eşiğine gelmiş, böyle durumlarda hep olduğu gibi vergiye yüklenmişlerdi. Tımar müessesesi Osmanlı maliyesinin zayıf karnı, tarım sektörü (*raiyyet*) 1600'lü yıllara varmadan önce bile altından kalkamadığı vergilerle boğuşmuş durmuş. *"Çiftbozan"* dedikleri bir vergi türü vardır, tarım arazilerini hiçbir mazeret bildirmeden üst üste üç yıl ekmeyen çiftçilerden alınan vergiye "çiftbozan" derler. Nasıl iştir demez misiniz, hangi çiftçi üç yıl üst üste ekim yapmadan durabilir, keyfinden ekmediğine hükmedilebilir mi? Bu tür garipliklere bir de Çarlık Rusya'sında rastlanırdı. Kuzey komşumuzda da mültezimler çiftçilerin tohumluk buğdayına varıncaya kadar neleri var neleri yok gasbederlerdi.

Benzeri gasp olayını, Otuz Yıl Savaşları'nda da gördük. Yine de komşumuz açken tok uyuyamayız ya hani, insan Müslüman bir yönetimden beklemiyor. Oysa daha 1. Ahmet (1590-1617) döneminde yoksul köylü çiftini bozar, *"'çiftbozan' olur. Büyük Kaçğunlara, sekbanlara, leventlere, suhtelere, ehl-i örf taifesinden asilere katılır, Celâli olur"*[167] diye anlatır, nur içinde yatsın, rahmetli Halil İnalcık Hoca. *"Sekban"* dediği piyade, levent dediği deniz eri ama *"serbaz, yaramaz, hırsız"* takımından. *"Suhte"* de iş bulama-

dığı için leventlerle birlikte ayaklanan medrese öğrencisi. (İstihdam işlerini Oxford'da nasıl ayarlıyorlardı acaba, mezunları nerelerde iş buluyorlardı. Bir bakın, olmaz mı?) "*Büyük Kaçğun*" dediği de, 1500'lü yıllarda başlayan, 1600'lerin sonlarına kadar süren, kitlesel göçler, "kaçışlar."

Nereye, "*dağlara, ormanlara, İmparatorluk güçlerinin ulaşamayacağı yerlere ya da İran'a...*" Babamın teyzesi rahmetli Muallâ Burçoğlu, Makedon Müslüman'ıydı, Osmanlı dendi mi yüzünü buruştururdu, "*Şalvarı şaltağ Osmanlı/ Eğeri kaltağ Osmanlı/ Ekende yoğ, biçende yoğ/ Yiyende ortağ Osmanlı!*" Yıllar sonra Abdülbaki Gölpınarlı (1900-1982) üstattan duyduk ki meğer daha 1500'lü yıllardan kalma bir deyişmiş. Her neyse. Siz siz olun, 1500'lerin ikinci yarısından itibaren Doğu-Batı ticaret yollarının güney güzergâhlara kaymış, Osmanlı hâkimiyetinin dışına çıkmış olmasının sonuçları üzerinde düşünün, yavrum. "İstanbul'un fethi Rönesans'ı başlattı" gibisinden toptancı bir ezberle değil, dünya haritasını açın ve elinize bir kalem alın, çizin şu Doğu-Batı ticaret yollarını, bakın kim nereye gidermiş ve niçin. Ticaret hacminin daralmasının, rafları boşalan esnafın üzerindeki etkisini tahayyül etmeye çalışın. Meksika'nın daha Kanuni hayattayken İspanyol yönetimine girdiğini (1521), ülkenin zengin gümüş yataklarının Fransisken ve Cizvit misyonerleri tarafından bizzat işletildiğini hatırlayın.

Görün ki köle kullanmaya başladıkları 1526'dan itibaren hızla artan üretim, Meksika gümüşünün Osmanlı piyasasına damping fiyatlarıyla girmesini getirdi. Maliyetleri, muhasebe sistemlerini altüst etti. Gümüşhane, Meksika'yla baş edemedi. "*Burada olan gümüş mâdeni hiçbir diyârda yoktur*" diye yazmış, Evliya Çelebi, 1647'de, "*Gümüşhane halkı yalnız gümüş işler. 70 kadar ocak olup fakirliğin bilinmediği bu yerde doğan her çocuğun gümüşten mama tabağı vardır.*" Hazret Meksika'yı bilir miydi, belki de bilirdi. Gerçek şu ki, imparatorluğun bir numaralı gümüş üreticisi ve darphanesiyken söndü gitti Gümüşhane. Sönüş o sönüş.

Yavuz Sultan Selim'in (1470-1520) onca fütuhatına rağmen, Kanuni Sultan Süleyman'ın (1494-1566) seferlere para yetiştirmekte zorlandığı da bir vakıadır. Bu sebepten olacak, tekâlif-i şeriye, tekâlif-i örfiye derken[168] eminlere, mültezimlere, serbest tımar sahiplerine hazine adına tahsilat yapabilmeleri için geniş yetkiler tanınır. Safevi savaşlarıyla çoğu zaman eş zamanlı yürütülen Habsburg savaşlarının doğurduğu ekonomik sıkıntılar, tahsilat işlerini zorlamış, talana, soyguna dönüştürmüş. Bu da Şarkışlalı

Âşık Serdari'den (1834-1922): *"Nesini söyleyeyim canım efendim/ Gayrı düzen tutmaz telimiz bizim/ Arzuhal eylesem deftere sığmaz/ Omuzdan kırılmış kolumuz bizim./ Sefil rençberin yüzü soğuktur/ Yıl perhizi tutmuş içi koğuktur/ İneği davarı iki tavuktur/ Bundan gayri yoktur malımız bizim/ Bu gidişe aklım ermiyor/ Fukara halini kimse sormuyor."* Laf aramızda, türkü bilmeyenden Osmanlı tarihçisi olmaz diye düşünürüm, yavrum.

Pencere: *"Halleluyah!"*

"Ekinler biçilmiş, hasada başlanmıştı. Yazın tam ortasıydı. Tarlaların içinden geçerek eve dönüyordum. Her taraf birbirinden güzel çiçeklerle donanmıştı. Kırmızı, beyaz, pembe çiğdemler, kokulu, tüylü yoncalar, taçları süt beyaz, ortaları sapsarı kendilerine özgü kokularıyla papatyalar, laleleri andıran sapsarı uzun uzun susamlar, Eflatun hatmiler, etrafa tatlı bir badem kokusu yayan, dokununca da çabucak solan huni biçiminde sarmaşık çiçekleri ve daha nice birbirlerinden güzel envaiçeşit çiçek... yol boyunca uzanan hendeğin dibinde kan kırmızısı renkte iyice açmış bir devedikeni gördüm. Bizde bunlara 'tatar' derler. Ekinler biçilirken orakçılar bunları kesmemek için özel gayret gösterirler..."

Bu okuduğunuz Lev Tolstoy'un *"Hacı Murat"* isimli romanından, yavrum, sanırsınız ki bizim Ihlara Vadisi'ni anlatıyor. Ihlara Vadisi, nisanda böyle çiçek çiçektir. Aslına bakarsanız nisanda Anadolu'nun bütünü çiçek çiçektir, pasajı buraya almamın ilk nedeni de bu.

Nisan yağmurlarının nemlendirdiği çiçek çiçek Anadolu'yu düşünün, kokusu burnunuzda tütsün. Şimdi de bir Anadolu hayal edin ki, aslında *İblis*'in krallığıymış. Ihlara'ya taht kurmuş oturan İblis, saltanatını cehennemin en becerikli simsarları (*minions*) olan *cadı* kullarıyla birlikte sürdürmekteymiş. Ruhlarını *Karabüyü*'ye satmış olan bu cadıların asli görevleri, İblis'in başlıca rakibi olan Allah'ın (tövbe!) sevgili kullarına eziyet etmekmiş. Baharda kuzu sürülerine kıran girmesinden, kayısı hasadının kötü gitmesinden, ağaçtan düşmekten baş ağrısına kadar önleyemedikleri her olumsuzluktan cadıların sorumlu olduğuna ciddiyetle inanılırmış. Ve marazi olduğu kadar da ürkütücü olan bu dünya görüşü, Anadolu'da bir metafor değil, cahil gevezelikleri ya da batıl inançlar olarak da değil, fiili

bir durum olarak yaşanır, köylü çifti çubuğu bırakıp cadı avına çıkarmış. Olmaz öyle şey, değil mi, Anadolu'da olmaz.

Aralık ayında bile ışık ışıktır, bozkırda kasavet olmaz. Yoksulluk olur ama bunalım olmaz. Günahla oturulup cehennem azabıyla kalkılmaz. Anadolu'da Allah'tan umut kesilmez ama her "*God*", haşa, Allah (c.c.) değil, kullarının ömrünü karartan İblis'e karşı koyamayabiliyor. Katolik'i, Protestan'ı, Ortodoks'u, Püriten'i, *Christiandom*'da öylesine içten bir samimiyetle yaşanabilmektedir ki ölüm korkusu, kendilerini kendi elleriyle çizdikleri tebeşir dairesine hapsedip daha da çıkamayan biçare masal yaratıklarına dönüşmüş insancıklar. Ben gördüm.

Amerika Birleşik Devletleri'nde lisansüstü eğitim yaptığım '70'li yıllarda, bir fasıl Missouri'de sonra tekrar Pennsylvania'da, "*revival tent*" dedikleri stadyum büyüklüğünde çadırlara gitmişliğim var. "*Revival*" malum, yeniden canlandırmak, uyandırmak, diriltmek, pekiştirmek demek; "*tent*" çadır, daha iyisini buluncaya kadar "*diriliş çadırı*" desek çok yanlış olmaz. Missouri'dekini, Metodist Kilisesi düzenlemişti. Pennsylvania'dakini, hafızam yanıltmıyorsa, Pentacostal Hıristiyanları. Amerikan şatafatını bilirsiniz, ona uygun boyutlarda bir çadırdı. Binlerce yeni yıkanmış Amerikalı, deodorantlarını sıkmış, fabrika apresi henüz yıpranmamış parlak kırmızı, mavi tişörtleriyle geçmiş oturmuş, ortada klasik çadırların direğinin olduğu yerde, Colosseum'da dikili olanı aratmayacak büyüklükteki çarmıha gerilmiş, inleyemeyecek kadar bitkin kuzunun sessizce can verişini izlemekteydiler, kimilerinin gözleri yaşlı.

İsa Mesih'in acılarını canlandırmak, müminlerin imanını tazelemek için yapılan toplantılarmış. Nitekim kuzucuk son nefesini verip başı önüne düştükten sonra bir anda patlayan "*Halleluyah!*" çığlıkları ve müzik. Müzik ve dans faslını özellikle de karaderili Amerikalıların oynadığı filmlerden bilirsiniz. Ben sonradan öğrendim, meğer ellerini çırparak yaptıkları hareketler *Godhead*'in "Kutsal Ruh" bacağıyla dansmış, zamanında Hıristiyanlaştırdıkları kölelere öyle öğretilmiş. "*Halleluyah*" nidası da, 1530'lardan kalma evangelist bir sena; İbranice; "yah", Rab Yehova'ya gönderme; "*hallel*" methiye demek. Mealen, "*Yehova'ya hamdolsun*". Söylemeye dilim varmıyor, bu kadar mı tahrif edilir bizim elhamdülillah, besbelli ki edilir.

Aynı yıl (1972) astronot John Young ve Charlie Duke, Apollo 16 programı çerçevesinde, ayda Descartes yaylalarında *"ay aracı"* sürüyorlardı, yanlış hatırlamıyorsam 20-25 kilometrelik yol gittilerdi. Mamafih hep söylüyorum, Amerika'da Hıristiyanlıkla bir biçimde ilinti kurulmayan hiçbir faaliyet yoktur, nitekim bir önceki programda (Apollo 15) yürüyen Albay James B. Irwin, *"İsa'nın yeryüzünde yürümesi, insanın ayda yürümesinden daha önemlidir"*[169] diyerek, NASA'dan istifa etmiş, Colorado'da kurduğu vakıfta vaiz olarak çalışmaya başlamıştı.

Tolstoy'a (1828-1910) gelince, büyük yazarı size anlatmaya gerek yok. "Hacı Murat"ı okumamış olabilirsiniz, öyleyse mutlaka okuyun. (PDF olarak var, Ayşe Yılmaz Hanım çevirmiş, sağolsun.) Adı Hacı Murat olarak geçen Çeçen direnişçiyi Tolstoy 1812 Napolyon Savaşı sürecinde tanımış. Romanını yazmasının nedeni Şeyh Şamil'in "en sadık ve mümtaz naiplerinden biri" dediği bu çileli ve vakur Müslüman'ın o korkunç savaşın altüst ettiği yazar üzerindeki iyileştirici etkisi. "Korkunç" dediğime bakmayın, Rusların *"Oteçstvennya vayna"* mealen, "Vatan Savaşı" dedikleri o facianın çektirdiği acıyı tanımlamaya kelime bulunmaz. 1812 Haziran'ında 600 bin askerle sefere çıkan Bonapart'ın aynı yılın aralık ayında Paris'e döndüğünde yanında sadece 1500 kişinin kalmış olduğunu hatırlatır, susarsınız.

Ortodoks Kilisesi'nin 400 bin kadar da Rus vatandaşının öldüğü Napolyon Savaşı sürecindeki aşağılık performansı, Tolstoy'u dinden eder. Hacı Murat'a *"Dininin kıymetini bil!"* nasihati o zaman. Burası yeridir veya değildir bilemiyorum, 1884 Nisan'ında oğullarının İslam'a ihtida etmek istediklerini bildiren, bu konuda ne düşündüğünü soran hanıma cevaben yazdığı mektupları vardır. Erasmus'tu, Colet'ti, Cromwell'di, Batı Hıristiyanlığının entelektüel gettosunu dolaşırken, neresinden baksanız Asyalıdır, Tolstoy'u atlamak içime sinmedi. Buyrun:

"Muhammedizmin Ortodoksluğa tercih edilmesine gelince, böyle bir dönüşüme tamamen sıcak bakabilirim. Hıristiyan ideallerine ve her şey bir yana Mesih'in öğretisinin halis anlamına değer veren benim bunu söylüyor olmam acayip olabilir, ancak harici biçimi itibariyle İslam'ın Ortodoks Kilisesi'nden daha üstün durduğuna şüphem yok. Bu bakımdan, eğer insanın önüne Ortodoks Kilisesi veya İslam diye iki seçenek konulursa, aklı başında olan hiç kimse Üçleme, kefaret, şarap-ekmek, azizler, ikonalar, kar-

maşık ayinler gibi girift ve anlaşılmaz itikatlar yerine tek God'ı ve tek Peygamberi olan, tevhidi kabul eden İslam'ı seçmekte tereddüt etmeyecektir."[170] Bir mektup daha var. O da şöyle;

"Benimle aynı inançtan olsan çok memnun olurdum. Olmadığına göre, sen sadece benim hayatımın nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalış. Hayatta hiçbir başarı –servet, onur, zafer– bunlar bende yok. Dostlarım, hatta ailem bana arkalarını dönmüş, uzaklaşmaktalar. Bazı liberaller ve estetler ("aesthetes") beni Gogol gibi deli veya iradesiz sayıyorlar; diğerleri, devrimciler ve radikaller geveze bir mistik olduğum kanısındalar; bürokratlara göre habis bir asiyim, Ortodokslara göre bir iblis. İtiraf ederim ki benim için zor – o bakımdan, lütfen beni sevecen bir Muhammedî say, olsun bitsin."

Pencere: *"Dininin kıymetini bil!"*

Tolstoy'un İslam'a meyletmiş olması, alengirli bir *Godhead* terkibinin ötesinde, İznik Konseyi'nde onanan acımasız ve nobran Yaratıcı kurgusunu içine sindirememiş olmasındandır diye düşünürüm. Toprağı bol olsun, *"kırmızı, beyaz, pembe çiğdemlerin, kokulu, tüylü yoncaların, Eflatun hatmilerin..."* ayırdında olan bir adamdı, hiç sanmam ki rahman ve rahîm olmayan bir *God*'ı içselleştirebilmiş olsun. Konuyla ilgili başka mektupları da var mıdır bilmiyorum, ama Hacı Murat'ın Müslümanlığında sadeliğin ötesindeki hayırhah uluhiyeti sezmiş olmalı.

19. yüzyıl Osmanlı'nın misyoner ihraç ettiği yüzyıl olmalıymış, yavrum, ithal ettiği değil!

Ne diyorsun diyeceksiniz. Mihail Bakunin, Bruno Bauer, Jeremy Bentham, Arthur Schopenhauer, Nikolay Çernişevski (sayın artık!) gibi sıra dışı ateistleri düşünüyorum. Son tahlilde bu insanların kavgalarının *"özgürlük"*lerini tehdit eden zalim *"kader"*i dayatan nobran bir *God*'a karşı olduğunu düşünüyorum. Cehennem ebedi ve kaçınılmaz olduğunda, ölüm korkusu dehşetengiz olmalı, yavrum. İslam, onların korkularını aralayabilir, "kader"in kâinatın varlığı kadar gerçek, "özgürlük"ün Dünya'yı Mars'tan seyredebilecekleri kadar sınırsız olduğunu anlatabilirdi. Aklın yollarını açmak için *God*'ı öldürmelerinin gerekmediğini müjdeleyebilir, evangelistleri elleri böğürlerinde bırakabilirdi.

"Amma da yaptın" diyenleriniz olacaktır. Öyle ya, 19. yüzyıl bizi kahreden bir yüzyıldı. *"Diyar-ı küfrü gezdim beldeler kâşaneler gördüm. Dolaştım mülk-i İslamı bütün viraneler gördüm"* demiş şair[171] daha ne desin. Olsun. *Colosseum*'u da paganlar inşa etti. Ne onların kâşaneleri ne de bizim viraneler dini inançlarla doğrudan açıklanabilir. Din kültürün ulaşabileceği en yüksek mertebedir. İstihfafla yaklaşım, Batı entelijansiyasının geleneği. Siz akademik ses veren ahkâmın gerçekleri tahrif etmesine izin vermeyin, yavrum. Düşünün ki, Rus Ortodoks Kilisesi'nin anadilde ibadete izin veren ademimerkeziyetçi yapısı olmasaydı, yurtsever Rus *intellijenti* oluşamazdı. Nitekim Batı Avrupa'nın hiçbir ülkesinde benzeri bir kümelenme olamadı. Rus aydınlarıyla kıyaslandığında malumatfuruş allamelerinin birbirlerine yaptıkları göndermelerle (referanslarla) tutunan, ister istemez muhafazakâr bir kardeşlik tarikatı hüviyetindedir, Oxford, Cambridge, sonradan Harvard ekürisi. Diyeceğim, siz siz olun, insanoğlunun tüm başarısızlıklarının faturasını dine çıkaranlardan olmayın, yavrum. *"Geline oyna demişler, yerim dar demiş"* sözü kulağınıza küpe olsun.

Pencere: *"Hell and brimstone"* vaizleri, Jonathan Edwards

Sultanahmet'in zarif minberine çıkmış, Cuma cemaatine *"Evet, sizler gazap çocuklarısınız!"* diye gürleyen bir imam hayal edin: *"Cehennem azabına mahkûmsunuz! Âdem Aleyhisselam'ın çocukları olarak doğduğunuz anda lanetlendiniz ve sonsuza dek lanetlisiniz! Ne dualarınız ne sevaplarınız Allah Teala'ya karşı işlediğiniz suçu affettirebilir!"* Delirdi zavallı, deriz değil mi? Birileri koşturur ambulans çağırır, incitmemeye çalışarak götürürler en yakın akıl hastanesine.

Mary White'tan bahsetmiştim. Meğer kadıncağız *"Dear Alev"*in ruhunu kurtarma harekâtının "ebediyen yanmak"la tehdit (*"eternal burning"*) aşamasına geçmiş de haberim yokmuş. Bir pazar sabahı ısrar kıyamet evden almaca, özel bir ayine gittik Nashville'de, Howard Congregational Church dedikleri kiliseye. "Çok eski, çok eski" dediği Kilise, 1876'da *"yeni azat edilen kölelerin özgür yaşama uyarlanmalarına ve gelişmelerine yardımcı olmak için"* kurulmuşmuş. Tarihi hâlâ unutmadım, çünkü bizim Kanun-ı Esasi'nin ilan edildiği yıl. Kölelerin azat edildikleri tarih, 1865.

"Congregational" sözcüğünün Türkçesi, "cemaatçi", Kilise'nin papaz hiyerarşisi değil, cemaatin bizzat kendisi tarafından yöneltildiği anlamına geliyor. Baptist de olabiliyor, başka bir tarikat da, mesele yönetim biçimi. Bunu da çok sonra öğrendim. Mary White, Howard Congregational'ı *"ne bir insana ne de bir örgüte, sadece God'a hesap veren yerel kilisemiz"* diye tanıtmıştı. Meğer daha 1648'de Massachusetts Körfezi müstemlekesinde yerleşik Püritenler, Church of England'ın müdahalelerinden kurtulmak için Metodist, Baptist ve Presbiterlerle bir araya gelmişler ve "Cambridge Platformu" diye ademimerkeziyetçi bir konfederasyon üzerinde anlaşmışlar. Ana Kilise'den toptan kopmamışlar ama işlerine karıştırmamışlar. Gösterişsiz, hatta prefabrik gibi duran orta boy bir bina olan kilisenin New England Püritenlerinin geleneğinde olabildiğince sade inşa edilmiş olmasının nedeni buymuş. Bir de, *God*'ın *"rüküş vitrayları, oymalı mihrapları, ikonaları, parfümlü, takılı, kırmızı kadife cübbeli papazları"* olan tapınaklardan nefret ettiğini haykırmış olması.

Cemaat ağırlıklı olarak karaderiliydi, Tennessee gibi ırk ayrımının kalelerinden olan bir *"derin Güney"* eyaletinde, Beyazlarla aynı sıralarda oturduklarını görmek iyi geldiydi. Çok gençtim, çok toydum, yavrum, başlarında çiçekli şapkaları, en iyi pazar giysilerini giyinmiş gelmiş şişman hanımları ilgiyle seyrettiğimi hatırlıyorum. Dilim "eski köleler" demeye o gün de varmıyordu bugün de varmıyor, ama itiraf edeyim ki o ucuz şapkaları Mary White'ın temsil ettiği (ve asla bir parçası olamayacakları!) müesses nizama yaranma çabalarının parçasıymış gibi gelmiş, burkulmuştum. Hâlâ var mıdır bilmem, o yıllarda *"Penny's"* diye bir perakende zinciri vardı, bizim *"Bir Milyoncu"*lar gibi dükkânda olmayan yoktu, buna çiçekli şapkalar dahil. Bu yaşa geldim, temizliğe gelen Emine Hanım'ın göğsündeki *"I love New York"* ya da bir başka vecize yazılı tişört bana Nashville'deki o cemaati çağrıştırır, içim sıkışır.

Çarmıha gerili kuzucuğu görmemden önceydi. *"Hell and brimstone preachers"* dedikleri misyoner papazları duymuş ama üstünde durmamıştım, o gün dank etti. *"Hell"*, malum cehennem demek, *"brimstone"*, kükürt, *"preacher"* vaiz. Kükürt yakıldığında çıkan sarı duman malum, çürük yumurta kokar ve zehirlidir. Avro-Amerikan kültüründe şeytanlar, cadılar, hortlaklar, zebaniler, cehennem ateşi kükürt dumanı kokar. Şeytan çıkarma (*exorcizing*) işleminin bir numaralı malzemesi de sülfür dumanıymış.

Bunu da anlatmadan geçemeyeceğim: Venezuela'nın sosyalist başkanı müteveffa Hugo Chavez'i hatırlarsınız. Toprağı bol olsun, BM yapılanmasına, Amerikan emperyalizmine karşı çıkan, bulduğu her fırsatta Amerikan kültürüne, yaşam biçimine çemkiren bir adamdı. 2006 veya 2007 olmalı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Başkan George W. Bush'un İran nükleer gücünün tehlikeleri hakkındaki atıp tutmalarını dinlemiş dinlemiş, sıra kendisine geldiğinde aynı kürsüye çıkmış, *"İşte burası"* diye söylenmişti, *"tam da burası. Şu anda önünde dikildiğim bu kürsü var ya, hâlâ sülfür kokuyor!"* Bunu söyledikten sonra ellerini meleksi bir tavırla Hıristiyan usulü dua eder gibi birleştirmiş, gözlerini tavana dikmiş, *"burası sülfür kokuyor ama God bizimledir"* diye mırıldanmıştı. *"Tanrı sizi korusun. Ben hepinizi kucaklıyor, iyi günler diliyorum."*

Sülfür de denilen bu mineral çok önemli bir şey yavrum, meğer 1800'lerden itibaren "kara büyü" yapımında kullanılıyormuş. Şaka gibi ama değil; *"Hoodoo"*, *"Conjure"* veya *"Rootwook"* diyorlar, özellikle de Tennessee gibi "derin Güney" eyaletlerinde bu Howard Congregational gibi Protestan kiliselerinin *"afsunlama seansları"* var. Cemaat üyesinin bahtının açılması veya paraya, aşka, neyse artık istediğine kavuşması; kötü ruhlardan kurtulması, düşmanlarının helak olması için düzenlenen seanslarda kullanılıyor. Tütsüler, mumlar, birtakım tozlar, İncil'den ayetlerin (ve nedense *"Mezmurlar"* suresinin) eşliğinde gerçekleştiriliyor. Benim bildiğim *God*'a methiyeler düzen ilahilerin repliklerinin olduğu suredir o. İsterseniz siz de bir bakın; ben sıkıldım, bakamayacağım. Bir de, bu afsunlama seanslarının Afrikalı kölelerin ve Amerikan yerlilerinin kadim geleneklerinin bileşkesinden oluştukları iddiası, daha doğrusu bahanesi vardır. O yıllarda Hazreti Süleyman'ın büyü kitabının (*"Ars Goetia"*) varlığından, hele de Kutsal Kitap gibi okunduğundan haberim yoktu, yavrum. Büyü işlerinin Avrupa'dan gelmiş olabileceğine ihtimal vermemiştim, yanılmışım.

Her neyse. *"Cehennem ve kükürt"* vaizleri denilen bu papazlar, ateş, kükürt, zehirli duman, zebaniler ve benzeri dehşetengiz unsurları bir araya getirir, bizcileyin Müslümanların tasavvur edemeyecekleri kadar sinematografik bir cehennem tasvir eder, detay detay ve saatlerce *"öfkeli bir God'ın eline düşen günahkâr"*ın başına gelecekleri anlatırlar, milletin ödünü koparırlarmış. Ellerinde örnek metinleri de var: Papaz Jonathan Edwards'ın meşhur vaazı, *"Sinners in the Hands of an Angry God."* Jonathan Edwards,

"Yeni Dünya'nın yetiştirdiği gelmiş geçmiş en büyük din âlimi"[172] sayılıyor. "Kimin tarafından" diye sormalısınız ki ben de size ABD gibi yamalı bohça bir toplumdan bahsettiğimizi hatırlatmalıyım. "Kimsenin kimseyi yargılamıyor olması"yla övünen bu toplumda, herkesin *"en büyüğü"* kendisinedir. Bu Edwards da, Mary White'ın müntesip olduğu cemaatin göz bebeği oluyor. Kendilerini *"Hıristiyan, Protestan, muhafazakâr, evangelist, köktenci" ve "non-denominational"* olarak tanıtmışlardı. *"Non-denominational"*dan kasıtları, hiçbir tarikata bağlı olmayan, tarikatlar üstü bir konum. "Sen Yehova şahidi değil miydin?" diye sormuştum, "Biz hepimiz öyleyiz" diye cevap verdiydi. Misyonları, *"ötekiler"*i (*"others"* diyordu) *God*, Kutsal Metinler, kurtuluş ve diğer spiritüel konularda aydınlatmak, Lord İsa Mesih'i *"hamdederek yüceltmek"*miş. Bu *"öteki"* sözcüğünün, "Turkey" gibi "yoksul bir Üçüncü Dünya ülkesi"nden *"yaşamını hale yola koymak için 'Fırsatlar Ülkesi'ne"* kapağı atmış, yeterince zeki olduğu Amerikan devletinden burslu olmasından belli bencileyin genç bir kadın Muhammedî'yi mükemmelen tanımladığını görüyor olmalısınız. Mary White için başlı başına bir proje olsam gerekti. Farkında değildim, dersem yalan olur. Gelin görün ki, birisi karşınıza geçip de *"Hıristiyan'ım, Protestan'ım, muhafazakârım, evangelistim, köktenciyim"* diye övünmeye başladığında insan gülüyor, yavrum. Sizi ikna etmek için ne kadar çok ayrıntıya girerse, o kadar çok gülüyorsunuz. Karşınızdaki Mary White kadar sahici ve adanmış birisiyse ayıp olmasın diye bir fasıl içinizden gülüyorsunuz, sonra o hiç farkında olmadan roller değişiyor, bu defa proje olan kendisi, nasıl bir yapılanma olduğunu anlamaya çalışan siz oluyorsunuz. Sahicilik ve adanmışlığın nasıl zorlu bir hasım olduğunu ben, ABD'nin kurtuluşunun (*"salvation"* anlamında, cehennemde ebediyen yanmaktan kurtuluş) *"kültürel Hıristiyanlığı bırakıp yaşayan imana dönülmesi"*[173] halinde mümkün olabileceğine inanan Mary White'ta gördüm, yavrum. İnanç bu kadar muhkem olunca, mesele doğruluk, yanlışlık, haklılık, haksızlık ekseninde tartışılabilir olmaktan çıkıyor, ya ben ya o şeklinde varoluş sorunu haline geliyor. Donald Trump'ı White House'a taşıyan kalabalık onun için ürkütücü.

Doğum günü müydü, ölüm yıl dönümü müydü hatırlamıyorum, bir sebepten anmaya götürüldüğüm Papaz Edwards'ın önemini, Püriten mitine akıl erdirmeye başladığımda anladım. İlk müstemlekecilerin Virginia'da karaya çıktıkları tarihten (veya dilerseniz Kraliçe Elizabeth'in ölümünden) tam yüz yıl sonra, 1703'te Connecticut'ta doğmuş. 1758'de Princeton'da ölmüş, üniversite mezarlığına defnedilmiş. Connecticut, altı New England eyaletinden biri, diğerleri Maine, Vermont, New Hampshire, Massachusetts ve Rhode Island. O zamanlar bir papaz okulu olan Yale'e 13 yaşında girmiş, 17 yaşında bitirmiş. *"Yeni Dünya'nın yetiştirdiği gelmiş geçmiş en büyük din âlimi"* demeleri bundan. Amerikalıları malum "dünya"dan başka ölçek kurtarmaz.

Kendisi de ünlü bir vaiz olan dedesi Northampton, Massachusetts'teki Congregation Kilisesi'nde vaaz vermeye başladığında 20 yaşındaymış. *"Revival tent"* olayını başlatan adam bu Edwards. Amerika'da 1735-1743 yılları arasında *"Birinci Büyük Uyanış"* dedikleri, bir dizi *"Diriliş Ayini"* düzenliyor. 1795-1830 arasında böyle bir kampanya daha var, ona da *"İkinci Büyük Uyanış"* diyorlar. Tarihlere dikkat edin, bu yıllar köle ticaretinin tavan yaptığı yıllardır. 1810'a kadar Afrika'dan getirilen köle sayısının yıllık ortalaması 60 bin, köle sahiplerinin 4-5 katı. Edwards'ın kilisesinin inleyen kölelere bu dünyada faydası yok, yavrum, onun *God*'ı efendiden beklediği performansı, kölesinden de beklemektedir.

Köle, "yerini ve haddini" bilecek, şikâyet etmeyecek (bu Yunan'dan); efendinin kölesi üzerinde kullanma ve tüketme hakkı olacak (bu Roma'dan); efendinin hakkı efendiye teslim edilecek (bu İncil'den), cennetin "güzelliklerine ve hazlarına" (*beauties and joys*) kavuşabilmek için "İsa Mesih'te yeniden doğulacak" (Bu Edwards'tan)... Heyhat, "insanoğlunun kendi hakiki güneşine uyandığı günler de gelecek!" (*"man would wake up as his own true sun"*), bu da Karl Marks'tan. Buyurun size "medeniyet"in incir çekirdeğine sığan özeti. Bu aşamada bilmenizde yarar olan birkaç kavram var yavrum, birincisi, *"evangelical"* veya *"evangelizing"* dedikleri etkinlikler. Bunlar, *"ötekiler"*in (*strangers*) Hıristiyanlığa ihtida etmelerini sağlamaya dönük misyoner faaliyetler oluyor. Bir *"evangelistic preacher/vaiz"* her şeyden önce misyoner olup tarikat ikinci planda geliyor. Keza, *"Revivalist"* dedikleri *"Dirilişçiler"*, inananları iman tazelemeye ikna etmeye çalışıyorlar.

Bir diğer kavram "*crusading preacher/vaiz*", bunu da "*cengâveri vaiz*" diye çevirsem yeri, haçlı seferine çıkmışçasına insanları "*İsa'da dirilme*"ye zorluyor, "*evangelist zeal*" dedikleri "*aşırı gayretkeşlik*"le. "*Zeal*" sözcüğünden türeyen "*zealot*", yobaz, bağnaz, mutaassıp anlamındadır.

Şimdi görün ki, Missouri'deki ayinin çarmıhtaki kuzucuktan sonraki en itici tarafı, çadırdaki her bir dirilişçiyi kendi ruhunu kurtarmaya yönelten bireyselliğiydi. O nasıl şey öyle diyeceksiniz haklı olarak, kimsenin gözünün kimseyi görmediği mahşeri bir kalabalık hayal etmeye çalışın diyeceğim. İtiş kakış olduğundan değil, elindeki İncil'i yanındakiyle paylaşamayacak, vaizin sözünü ettiği ayetin Kitap'ın hangi suresinde olduğunu bile fısıldayamayacak kadar kendine dönüklük; kimseden kimseye fayda olmayan, bir başına kalmışlık hali. Son tahlilde her koyunun kendi bacağından asılacağını biz biliriz bilmesine de, cehdin karıyı kocaya, anayı evladına yabancılaştıran mutlak tekillik hali ödülü cennet bile olsa kolay razı olunabilecek bir insani format değil, hele de en nobran ölüye bile "iyi adamdı" diye şefaat etmeye şartlanmış bizcileyin "*ötekiler*" için hiç değil. Betimlediği cehennem tasviriyle esrik bir vaizin "*öfkeli bir God'ın eline düşün de görün gününüzü!*" tehdidinin Yaradan'a atfettiği kabadayılık düpedüz şirk.

Benim gençliğimde "*terör*" diye bir sözcük yoktu, yavrum, biz "*tedhiş*" derdik; "*şaşkınlık, hayret, ani ve şiddetli korku*" anlamında Arapça kökenli "dehşet" (*dahişa*) sözcüğünden. Kürsüdeki papazın "*cehennem tedhişçisi*" olduğunu düşündüğümü hatırlıyorum. Diyorum ya çok gençtim, çok toydum, o gün orada izlediğim toplu ayinin Amerikan gösteri sanatlarının en başarılı örneklerinden biri olduğunu göremedim. Meğer Edwards ekolü evangelist vaizlerin müminleri altüst eden vaazları (o kadar ki, hazretin seanslarında cemaat sülfür dumanı koklar, gözleri yanarmış!) *God*'ın aşkıyla gelişen spontane coşku patlamaları değil, üzerinde düşünülmüş, yazılmış, çizilmiş, planlı, programlı işlermiş. Tiyatro yönetmenleri nasıl bakarlar bilmiyorum ama burada kural vaizin katılımcılarla teker teker muhatap olmasıymış. Gözüne kestirdiği bir iki kişiyi seçiyor ve onlarda yoğunlaşıyor; adeta hipnotize eder gibi etkisi altına alıyor, "*İsa'da yeniden doğma*"ya yönlendiriyor. Müzik, alkışlar, İncil'den dizeler, Rabb'in buyruklarının tekrar tekrar tekrarı derken, saatler süren seans müminin transa girmesiyle sonuçlanıyor; sara nöbetini andıran hareketler, devrilen gözler ve "*I see the light!*" çığlıkları, İsa Mesih'le bütünleştiğini müjdeliyor. Çadır ahalisi mucizeye hamdediyor, "*Halleluyah!*"

Nerede Tolstoy'un kırmızı, beyaz, pembe çiğdemleri, kokulu, tüylü yoncaları, latif rüzgarları, nerede bu; biri ne kadar organik ise diğeri o kadar yapay. Bana medeniyet farklı söylüyor yavrum. Her neyse. *"Sinners in the Hands of an Angry God"* internette var, 28-30 sayfalık bir metin. (Amerikan edebiyatı müfredatının bir parçası olarak ayrıca okutulduğunu bilesiniz.) Çevirmeye üşendim, daha doğrusu içim bayıldığı için çeviremedim. Siz isterseniz bir bakın. Üç bölümden oluşuyor, üçüncü ve en uzun bölümü günahkârlara doğrudan seslendiği bölüm. *"Saman yığını hortuma neyse, kuru anız yakıcı alevlere neyse, God'ın kadiri mutlak gücünün önünde de siz osunuz"* diye başlıyor (mealen başlıyor) ve sayıyor artık: "yerde sürünen solucanlar, başlarının üstünde asılı keskin kılıcı görmeyenler, ateşin öfkeyle parladığı kuyular, onları yiyip yutmaya hazır bekleyen cehennemin ağzında bekleyen günahkârların üstüne aç aslanlar gibi atlamaya hazırlanan şeytanlar, göğüs kafeslerini hedefleyen oklar, tövbe etmekte gecikenleri içine çeken sülfür gölleri, nefessiz bırakan zehirli dumanlar, kurşun gibi ağırlaşan bacaklar..." ve daha neler neler. Hollywood korku filmlerinin Edwards'ın metninden yararlandığını söylerler, öyle olmalı diye düşünürüm. Bir o kadar sinematografik çünkü. Siz siz olun Amerika'nın sessiz çoğunluğunu değerlendirirken, sekiz yıl süreyle "Birinci Büyük Uyanış", otuz beş yıl süreyle "İkinci Büyük Uyanış"ta ısrarla sahnelenen "Diriliş" ayininin kaçınılmaz tortularını gözden kaçırmayın, yavrum.

Mamafih İsa Mesih'te yeniden doğmak da, ışığı görmüş olmak da cenneti garantilemiyor. Kimi kabul edip kimi etmeyeceğine *God*'ın kendisi karar veriyor. İnsanoğlu ne yapsa nafile, onca kulunun arasından sıyrılıp gözüne girmek gırtlağa dayanmış borçları temizlemek için yılbaşı ikramiyesine bel bağlamaktan daha acıklı. Benim için sahici gözyaşları döken Mary White'ı hatırladığımda, kendisini kendi eliyle çizdiği tebeşir dairesine hapsedip daha da çıkamayan insanoğlunun trajedisinde Amerika'yı görürüm, yavrum.

Pencere: İki cami arasında Tudorlar

Ve tabii her çağda birden fazla çağ yaşanır. Nizamı âlemin lütfudur diye düşünürüm, insanoğlunun topluca İsa Mesih'te "dirildiği" ya da Salem'de cadı yaktığı bir imana tutulmuş olduğu hali düşünebiliyor musunuz, hafa-

zanallah. Edwards (1703-1758) insanüstü gayretlerini sürdüredursun, kendisinden yüz yıl önce, 1600'lerin ilk çeyreğinde ABD için bir proje daha var:

"Amerika Birleşik Devletleri... İnsanların aklın yolunu izleyecekleri, 'gods' olacakları bir cennet olacak ve bu insanlar Amerika'nın ütopik koşullarının bilinen dünyanın her yerinde kopya edileceği evrensel bir dünya cumhuriyeti kurmak için çalışacaklardır."[174]

Projenin sahibi Sir Francis Bacon (1561-1626), Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk özgün yol haritasını çizdiği iddia edilen bilim adamı; 1910 tarihli Newfoundland posta pulunda *"Müstemlekeleştirme Projesine yön veren ruh"* diye adının yazılı olduğunu söylediğim adam. *"Bilimin peygamberi"* olarak da tanındığına bakıp sanmayın ki işinde gücünde merdümgiriz bir adamdır, tersine, Kraliçe Elizabeth'in mühürdarının (*"keeper of the great seal"*) oğlu olarak, resmî görevleri ve siyasi nüfuzu itibariyle de müthiş bir aktivisttir. Kraliçe Elizabeth'le yıldızları hiç barışmamış ama Kraliçe'nin gayrimeşru oğlu olduğu şeklinde, Majesteleri tarafından yalanlanmamış, (belki de cevap vermeye tenezzül etmediği için yalanlanmamış) bir söylenti de vardır, yetmez, Shakespeare imzalı oyun ve sonatların aslında Bacon'ın eserleri olduğu, hazretin Shakespeare adını mahlas olarak kullandığı da rivayet edilir. Bacon'ın, yazarın oyunlaştırdığı iktidar kavgaları, aşklar, ihanetler, doğaüstü olaylar, büyücüler, suikastlar gibi İngiliz hallerinin tam ortasında ve en iyi gözlemleyebileceği konumda yaşamış olduğu düşünülünce, olur mu olur gibi geliyor insana. Dahası, eli kalem tutan bir adam olduğu *Atlantis* isimli romanından da belli.

Sir Francis'in yıldızı, I. Elizabeth'ten sonra tahta geçen İskoç Kralı I. James (1566-1625) zamanında yükseliyor. Kraliçe'nin öldüğü yıl James'in şövalyesi oluyor, "Sir" unvanına kavuşuyor. Otuz küsur yıl Kraliyet Mahkemesi azası ve Parlamento üyesi olarak Majestelerinin Hükümetinde hizmet veriyor. 1607'de Başsavcı ve Adalet Bakanı, 1616'da Kraliyet Danışma Meclisi azası, iki yıl sonra Lord Chancellor, yani Başbakan, ve Lordlar Kamarası'nın sözcüsü ve yargı teşkilatının (*judiciary*) başı, 1621'de St. Albans "Vikont"u. (Tarihlere dikkat edin, Püritenlerin Yeni Dünya'ya ayak bastıkları yıllar bunlar, Bacon'ın projesine denk düşüyor.) "Vikont" soyluluk protokolünde "baron"un üstü; "St. Albans" o gün bugün İngiltere'nin en havalı kasabası. Ülkeyi ziyaret etmiş olanlarınız bileceklerdir, *"Posh London"* dedikleri yer. Bunları Bacon'ın siyasi nüfuzunu kestirebilesiniz

diye sıralıyorum, yavrum, ABD'ye ilişkin kehanetinin uçuk bir temennideN ibaret olmadığını göresiniz.

Pencere: Sir Francis Bacon, *"Ne Atina ne Kudüs, bilgi güçtür"*

Sir Francis'in ömrünün, "dünyanın kâinatın merkezinde" yer aldığına inanılan, tahsilli insanların bir toplu iğnenin başına kaç meleğin sığabileceğini ciddi ciddi tartıştıkları zamanlara denk geldiğini hatırlayın. İncil nihai otorite sayılmakla birlikte, Kopernik'in (1473-1543), Galilei'nin (1564-1642), kutsal metinlerin muhteviyatlarını zorladıkları zamanlardır bunlar. Dönemin en parlak beyinlerinin bilimi Hıristiyan akidesiyle uzlaştırma çabaları sonuç vermezken, Francis Bacon, ne Aristo gibi dünyadan/doğadan kopuk, kendi kafasının içinde yaşayan eski Yunan filozoflarından, ne de Hıristiyan din âlimlerinin asırlar boyunca didik didik ettikleri İncil'den "sahici dünya"ya dair yeni bir şeylerin çıkabileceğine kanaat getirir. Sahici dünyaya dair son sözü Kutsal Kitap'ın değil, *"bilimsel kanıt"*ın söyleyeceğini savunanların cephesindeki yerini alır ki, bu seçim *"din ile bilimin iflah olmayacak biçimde ayrışması"*nın ilk belirleyici adımlarından sayılır.

Bilimciliği açıkça savunan, hatta çığırtkanlığını yapan tek adam Bacon değil, akranı Fransız matematikçi René Descartes (1596-1650) da aynı yolun yolcusudur, ancak "bilimsel bilgi"yi güce, refaha eşitleyen, bilimsel bilginin alet, edevat, makine şeklinde cismanileşmesi halinde tarihin akışının değişeceğini öngören kişi Bacon. *"Bilgi güçtür"* de onun sözü. Düşünün ki, bu iddialı sloganı *"Odysseia"* ile yatılan *"İlyada"* ile kalkılan, Anglo-Avrupa entelektüellerinin kadim Yunan-Roma kültürüyle esrik oldukları bir çağda dillendirir. Rönesans'ın Ortaçağ karanlığından çıkardığı Avrupa aydınlarını, Yunan durağanlığına soktuğuna dikkat edesiniz.

"Kadim Yunan-Roma kültürünün esiri olununca nasıl bir kafa yapısına sahip olunuyor" diye sormalısınız, ben de size *"evreni ezeli ve ebedi durağanlık olarak algılayan"* dünya görüşü diye açıklamaya çalışmalıyım. Toplumsal olayları yaşam döngüsünün doğal süreçleri olarak yorumlamak, ilerici ya da gerici gelişmeler olarak değerlendirmemek hali. Bu çerçevede, dünyadaki yaşamın geçmişten geleceğe akan bir süreç olarak algılanması (*Progressivism*) söz konusu değil, hatta sözlükte *"gelişim"* diye bir sözcük,

bir kavram dahi yok. Rejim değişiklikleri, devrimler, çığır açabilecek nitelikte buluş veya keşifler, birbirleriyle bağlantısı olmayan konjonktürel hadiseler olarak algılanıyor. Üst üste yığılmaları, teraküm etmeleri halinde toplumun bambaşka bir yapıya dönüşebilmesi ihtimali düşünülemiyor. Bu çerçevede, tarihin, rastlantısal olayların "tekerrür" ettiği döngüsel bir süreç olmasının ötesinde kıymetiharbiyesi yok. (Bu söylediklerimi ülkemiz bağlamında da değerlendirin, yavrum.)

Eflatun'un ideal cumhuriyetine bu gözle baktığınızda, toplumun durağan bir kâinatın yeryüzündeki yansımaları olarak algılanan altın, gümüş ya da bronz sınıflar olarak tasnif edilmesi durumunda birinden diğerine geçiş, kastlar arasında hareketlilik, yükselme, terfi gibi düşüncelerin *"saçma"* olduğunu teslim edersiniz. *"İlerleme"* diye bir kavram olmadığında, bronzun mesela, gümüş olmaya çabalaması söz konusu olamaz. Öyleyse bırakacaksınız altın altınlığını, bronz bronzluğunu bilecek, onlar da öyle yapmışlardı zaten.

Francis Bacon'ın önemi, Avrupalı düşünürleri deyiş yerindeyse "silkelemiş", Yunan-Roma kültüründe toprağa düşmüş olmakla birlikte Hıristiyan inancında kök salmış olan durağanlık algısından kurtarmış, bilimsel yöntemin insana doğayı denetlemesine elverecek bilgiyi sağlayacağına, dolayısıyla daha müreffeh bir dünyanın pekâlâ da mümkün olduğuna, yetmez, bilimsel ilerlemenin Yunan-Roma kültürünün ve İncil'in prangalarından kurtulmuş, "aydınlanmış" Avrupa Medeniyeti'nin *"kaderi"* olduğuna ikna etmiş olmasındadır.

Aklınızdan Yakup Kadri ve ekürisinin *Néo Hellénisme* hareketinin geçtiğini tahmin ediyorum, yavrum. Benim de öyle. Görün ki, 1940, uranyum 238'in çektiği nötronların plütonyum ve neptünyum ürettiklerinin kesinleştiği yıldır. Plütonyum bölünebilir, yani atom bombası imaline elverir bir elementtir. 1945'te Hiroşima ve Nagazaki'de art arda patlatıldığında, Hasan Âli Yücel, Milli Eğitim Bakanı'ydı. Haksızlık etmeyelim; ne ondan, ne Karaosmanoğlu'dan, ne de Belge'den nükleer fizikle ünsiyet beklenmez elbet. Lakin, "muasır medeniyet"i Avrupalının çoktan boşladığı eski Yunan'da aramaya kalkışacak kertede aymazlık da beklenmez. Ne beklenir ne de bağışlanabilir. Hiç değilse, liselere Bacon'ın hatırına İngilizce koysalarmış, demez misiniz Latince yerine. Mamafih Nev-Yunanicileri kaç kişi hatırlıyor diye düşündüğümde, Homeros'un şiiri ya da Sofokles'in tragedyalarıyla mest olmuşluğun bizde asırlarca sürmemiş olması da bir tesel-

lidir, yavrum, benim vahvahlandığım, 21. yüzyılda sizin iki ayağınızı bir pabuca sokan zaman kaybı.

Pencere: "g = 9,8 m/s²"

Bacon'a dönelim. Önemli buluşlara imza atan bir bilim adamı değil ama dünyayı İncil'in değil, bilimin penceresinden bakarak anlamlandırmanın, yani *"bilimsel yöntem"*in esaslarını oturtan adam: *"Tabiat hakkında bilgi sahibi olmamız için, tabiatı olağan ortamının dışına çekmek, mümkün olabildiği kadar çok sayıda faktörü denetim altına aldığımızda da aynı davranışı tekrarlayıp tekrarlamadığını saptamak zorundayız. Aklımızı karıştıran etmenlerden ancak o zaman kurtulabiliriz."*

Günümüzde artık kundaktaki bebeklerin (haklısınız, abarttım, çocukların diyelim) bile bildiği basit bir ilkeden bahsediyor, şöyle: Diyelim, Isaac Newton'sunuz (1643-1727), gezegenlerin Güneş'in etrafında ya da Ay'ın Dünya'nın çevresinde, ana kütleye yapışmadan ama kaçıp uzağa da gitmeden belirli bir uzaklıkta durmalarının nasılını merak etmektesiniz. Sonra sıcak bir yaz günü bahçede otururken (anlatılan hikâyelerden biri budur, başkaları da var) ağaçtan düşen bir elmanın yere yaklaştıkça daha çok hızlandığını gözlemliyorsunuz. Bu gözlem de size yer çekiminin cisim zeminden uzaklaştıkça azalıyor olabileceğini düşündürüyor. Ay'ın gelip Dünya'ya yapışmamasının nedeninin de yerküreyle arasındaki mesafeden kaynaklanıyor olması ihtimali aklınıza geliyor. Öyle ya, yer çekimi yeterince güçlü olsa, Ay olduğu yerde kalamaz diye akıl yürütüyorsunuz, belki de aradaki mesafe çekimi zayıflatıyordur. Buraya kadarı "gerçek"i akıl yürüterek bulmak yöntemidir ki, eski Yunan'a mal edilir. İncil'i hiç sormayın, kutsal metinlerden "Rab, yeri temelleri üzerine kurdu; ebediyen sarsılmayacaktır"ın (Mezmurlar 104:5) dışında başka bilgi gelmiyor.

Şimdi, yere düşen elmanın davranışıyla gök cisimlerini birbirlerine yapıştırmadan yerlerinde tutan gücün arasında bir ilişki olup olmadığına karar vermeden önce, düşen elmanın yere yaklaştıkça hızlandığına dair gözleminizde yanılmadığınız nasıl kanıtlanacak? Bacon işte bu noktada devreye giriyor, ispat sürecinde izlemeniz gereken yöntemi vazediyor. Önce, elmanın düşüş hızını etkileyebileceğini tahmin ettiğiniz rüzgâr, hava basıncı gibi

dış etmenleri kontrol altına almanız, sabitlemeniz gerektiğini söylüyor. Yer çekiminin yalın gücünü bulduğunuzdan ancak böyle emin olabileceksiniz. Dış etmenlerden kurtulmanın bir yolu deneyi havasız bir ortamda yapmak. Öyle yapıyor ve görüyorsunuz ki, elma, armut ya da kuş tüyü fark etmiyor, havasız bir ortamda yere düşen bir cisim ilk saniyede 9,8 metre yol alırken, ikinci saniyede 19,6 metre, üçüncü saniyede 29,4 metre yol alıyor, yani hızlanma hızı her saniye katlanarak artıyor. Buyurun, size Newton'un "yer çekimi ivmesi" formülü: "$g = 9{,}8\ m/s^2$" ("s" saniye demek oluyor).

Bacon'a "Deneysel Bilimin Babası" (*"Father of Experimental Science"*) unvanını kazandıran bu becerisi, o gün bugün çılgın bir hızla esip köpüren "Bilimsel Devrim"in temel ilkesi olmayı sürdürüyor. Hazretin nasıl bir kafası olduğunu aktarmaya çalışıyorum ki, ABD'nin dizaynı meselesini ciddiye alasınız, yavrum. Ve fakat görün ki kimse kendi köyünde peygamber olmaz, çünkü *"içli dışlı yaşam horgörüye çanak tutar"*[175] ve sıra dışı insanlar kendi muhitlerinde layık oldukları saygıya mazhar olmazlar. Üstelik, Bacon'ın nesebine ilişkin malum dedikodu var, Shakespeare meselesi de var. Kanıtlanmış iddialar değil ama olsun, iz bırakır. Olaylara bir de bu pencereden bakarsanız, Edwards'tan (1703-1758) bir buçuk asır önce yaşamış olan Bacon'ın (1561-1626) ana akım düşünce ehlinden uzak duracağını tahmin edersiniz. Nitekim 1600'lerin ilk çeyreğinde, İngiltere'de mukim gizli cemiyetlerin "'yekesini' tuttuğu" söylenir. "Gizli cemiyetler"den kasıt, "Güllü Haç Kardeşliği" (*Rosicrucian*). Bacon, bu cemiyetin başkanı ve çağdaş farmasonluğun ilk *"Üstadı Azamı"* olarak bilinir. (Ne anlama geldiği, az sonra!) Yetmez, bir de Sokrat-Eflatun ikilisinin ideal *"Devlet"*ine nazire yazar, kendi önerdiği ideal toplumun nasıl bir şey olduğunu açıklar: *"The New Atlantis."*

Necefli Maşrapa!.. "Atlantis", "Mu"

*"Martin Mystere"*i bilmeyenleriniz (aşk olsun!) için özetleyeyim, ama peşinen de söyleyeyim: Bu "Atlantis"in ada mı yoksa kıta mı olduğundan başlayarak, Atlantik'te mi, Pasifik'te mi, Ege'de mi, Akdeniz'de mi, hatta Çanakkale'de mi, Manisa'da mı konuşlandığı; battıysa nasıl battığı, kuyruklu yıldız mı çarptı, yanardağ mı patladı, halkı çıldırdı da birbirini mi yedi, belirsiz bir muammadır. Buna karşın, tarihçisi, edebiyatçısı, arkeoloğu, şa-

iri, ressamı, bilimcisi, dünya kadar adamın eserine konu olmuştur, hatta gerçek olduğunu ispat etmeye çalışan yetmişten fazla kitabın varlığından bahsedilir ama hiçbiri diğerini tutmaz. Olsun.

Eflatun'un 9000 yıl önce (hoş, o da Solon'un yalancısı, ona da İsa'dan önce 640-650'lerde birileri anlatmışlarmış) meydana geldiğini bildirdiği ülke,[176] birbiri içine geçmiş, dokuz su kanalının çevrelediği, dokuz adadan oluşan bir krallıktır. Meğer deniz tanrısı *Poseidon'un/Neptün'ün* (evet, Sparta Kraliçesi Helen'i kaçıran Truva Prensi Paris'e refakat eden *Poseidon*) tanrıça *Ceito*'dan doğma on oğlundan Kral Atlas merkezde, diğerleri de merkezi çemberleyen adalarda, kendi sulplerinden gelen tebaalarıyla birlikte fevkalade müreffeh ve mesut yaşamaktaymışlar. Eflatun, kırmızısiyah taştan inşa edilmiş evler, pırıl pırıl parlayan bakır çatılar, Poseidon-Ceito tapınağını çevreleyen altın duvar, fildişi hatıllar vs. çok çok zengin bir yaşam betimler. Değirmenin suyunun nereden geldiğini sormalısınız. Şöyle, tanrılar evrenin yaratılmasını müteakip oturmuşlar, yeryüzünü kendi aralarında dostça pay etmişler; Atina, Tanrıça *Athena*'nın payına düşerken, *Poseidon*, Atlantis'in patronu olmuş. Sonra ruh ve maddeden yarattıkları (İsa Mesih benzerliğini gözden kaçırmayın), yani doğurttukları veya doğurdukları (Arius-Athanasius ikilemini hatırlayın) insan ırkına cennet gibi toprak parçaları tahsis etmişler. Ayrıca bu dünyada arzu ettikleri her şeye sahip olabilmeleri için gerekli becerilerle donatmışlar. *Poseidon*'un çocukları "*Atlantan*"lar, mühendislik ve gemicilik konularında yetenekliymiş. Bu sayede servet sahibi olmuş, Atlantis'i abat etmişler. Gelin görün ki, bir müddet sonra gözleri paradan başka bir şey görmez olmuş. Kendilerine rahat yaşasınlar diye bahşedilen becerileri, başka kültürleri boyunduruk altına almak için kullanmaya kalkmışlar. Bu durum tanrıları kızdırmış, Atlantis'in burnunu sürtmeye karar vermişler. (Tanrıları kızdıranın *emperyalist* tavır değil, *düzen değişimi* olduğuna dikkat edin.) Her neyse.

Zeus, gökyüzü, yıldırım, şimşek, gök gürültüsü gibi tabiat olaylarının yanı sıra, hukuk, düzen ve adalet işlerini de deruhte eden Kral, tanrılar divanını toplamış olayı tartışmışlar. Divanda Atlantalılara hadlerini bildirme zamanının geldiği karara bağlanmış. Görev Atinalılara verilmiş. Atlantis'i yeryüzünden silmek gibi bir niyetleri yokmuş, özgün düzeni yeniden sağlamaları durumunda eski günlerine dönmelerine izin verilmesi bile söz konusuymuş. Atinalıların saldırısı karşısında Atlantalılar ağır bir yenilgiye uğramışlar ama

iş onunla bitmemiş, gazaba gelen tanrılar (Edwards'ın *"öfkeli" God*'ını hatırlayın) koskoca ülkeyi bir gecede sulara gömmüşler. Mitolojidir, olur dersiniz değil mi, buna gelinceye kadar daha ne fantastik hikâyeler, ne akıl dışı destanlar vardır. Gelin görün ki, bu Mu medeniyeti meselesi farklı, yavrum.

Atlantis/Mu efsanesi yüzyıllar içinde Avrupa medeniyetinin bir mütearifesi, (*mütearife; "herkes tarafından bilinen gerçek" [truism]*, aksiyom) hüviyetini kazanır, ders alınması gereken tarihi bir hakikatmiş gibi yer eder. Ne demek istediğimi bizden örneklemeye çalışayım, mesela, *"eldeki bir kuş, havadaki iki kuştan iyidir"* gibi, *"çok gülme, ağlarsın"* gibi, *"anasına bak, kızını al"* gibi hükümler, *mütearife* faslındandır; mesnetleri, ispatları yoktur, ama toplumsal zihniyeti formatlarlar. (Kendisini doğrulayan kehanetle karıştırmayın!) Atlantis efsanesinin mütearifeye dönüşen telmihini şöyle özetlemek mümkün:

"Tanrıların bahşettikleri dünya nimetleri ve becerilerle yetinmek, haddini aşmamak gerekir; cömert tanrılar kendi sulplerinden yarattıkları insanoğlu için öngördükleri nizamın bozulmamasını talep ederler; ne zaman ki insanoğlu Atlantalılar misali kibirlenir, haddini aşar, ya bir deprem, ya bir kıtlık, kuraklık ya da sel oluşturur, verdiklerini geri alırlar." Kavimler tümüyle helak edilmeyebilirler ama medeniyetlerinin görkeminden eksilir, "kültürlerine ilişkin kayıtlar" yok olur. Öyle ki, insanlar bir süre sonra geldikleri yeri de, kim olduklarını da unutur, çocuklaşırlar. Çocuklaşan halkların eski görkemli günlerine geri dönmeleri imkânsızlaşır.

Üstteki paragrafa mim koyun, tekrar tekrar okuyun, yavrum, tarih okumayı Yunan-Roma tarikiyle Batı'dan öğrenmiş olanlarımızın bakışını az veya çok ama bir biçimde şekillendirdiğini teslim edeceksiniz. *"Haddini aşmak"*, *"ilahları kızdırmak"* kavramlarının caydırıcı telmihlerine özellikle dikkat edin; bu hesapça yoksullar, köleler, serfler (sayın artık) koşullarını hak edilmiş cezalar olarak kabullenmek durumundadırlar. Atlantis hikâyesindeki Zeus ile Tarsuslu Pavlus'un kurguladığı, İznik Konseyi'nde tescil edilen *Godhead* arasındaki benzerliği gözden kaçırmayın. Siz siz olun, *"yoksulluğun aslında yoksulun kabahati olduğu"* şeklindeki anlayışın, hem mazlumu hem de zalimi nakzettiğini (davanın reddedilmesi, geri çevrilmesi, düşmesi anlamında) düşünün. Görün ki, ortada görülecek bir davanın, bir alacak-verecek meselesinin olmaması, hiçbir şeyin değişmeyeceği, yeryüzündeki hayatın aynen devam edeceği anlamına gelir. Öyle de oldu nitekim.

Kapitalist Batı'nın gelir dağılımlarındaki kahredici uçuruma bigâne kalıyor olmasının ardında yatanın bu kadim dünya görüşü olduğunu ıskalamayın. Görün ki, "nizamı âlem gereği" altın, gümüş, bronz kastlarında dondurulmuş olanların durumlarını iyileştirme umudu yoktur, iyileştirme umudu şöyle dursun, kavramı dahi yoktur. Yine görün ki, işbu altın, gümüş, bronz kastlar ayrıştırması zaman içinde ulus devletlerin sınırlarını da aşacak; altın, gümüş, bronz halklar, milletler, etnisiteler, nasıl derseniz artık, bağlamında da kullanılır olacaktır; farzımuhal, Fransızlar altındırlar da, Senegalliler en iyi ihtimalle bronzdurlar gibisinden hükümler yerleşecektir. Yeri gelmişken, Eflatun'un, Atlantis efsanesini "Devlet" idealini benimsetmek amacıyla tarihi bir *"gerçek"*miş gibi sunmaktan kaçınmamış olmasında, temel bir ahlaksızlığın işaretlerini görürüm, yavrum. Elbette, insan Eflatun gibi bir deha da olsa, nihayetinde yaşadığı zaman ve mekânın ürünüdür, burası tartışılmaz ama gezegenimizin 21. yüzyıldaki hali pürmelaline baktığımda, hazretin insanlığa katkılarının ürküttüğü kurbağaya değmemiş olabileceğini düşünmüyorum desem yalan. Katılır mısınız, bilmem ama saiklerini anlayacağınızdan eminim.

Necefli Maşrapa!.. *"Süper ırk"* olarak Atlantisliler

Derin Batı kültüründe Atlantis, halen dahi bir ideal, bir ütopya olarak yer tutmaya devam eder. Tanrıların kendilerine tahsis ettikleri nimetlerle yetinmeyen, dünya pastasından daha büyük pay isteyen Avrupa Devletleri'nin göz diktikleri topraklarla *Poseidon* ve oğulları misali ırksal bağlantıları olduğunu *"ispat etme"*, kendilerine yarayışlı bir *"tarih yaratma"* çabaları bugün vardır. (Napolyon'un *"tarih üzerinde mutabık kalınan bir dizi yalandır"* vecizesi kulağınıza küpe olsun.) Nazilerin, Atlantislilerin uzaydan (Sirius yıldızından) gelen bir süper ırk oldukları iddiaları, yetmez, *"Aryanların bu süper ırkın sulbünden geldikleri"*, ırkın en mükemmel örneklerinin de Almanya'da yaşadığı şeklindeki söylemlerini hatırlayın:

"Mısırlılara, Yunanlılara 'uygarlık' götürenler, buzul çağı gibi doğal afetlerin dünyanın dört bir yanına savurduğu Atlantalılardı."[177] Eliniz değdiğinde bir bakın, yavrum, Alman araştırmacıların ellerinde kumpaslar, Grönland sizin, Orta Amerika, hatta Tibet benim dolaşıp yakaladıkları yerlilerin kafa-

taslarını ölçtükleri fotoğrafları göreceksiniz. Çabalarının bir diğer dayanak noktasının da, Mısırlıların veya Azteklerin veya Bantuların *"kendi başlarına medeniyet gerçekleştirmiş olamayacakları"*, başka bir yerlerden gelen süper insanlardan bir şekilde yardım almış olmaları gerektiği şeklindeki özde ırkçı düşünce olduğunu, ucunun "bronz" kavramına gittiğini göz ardı etmeyin. Bir de, sanmayın ki, Almanlar böyledirler de İngilizler farklıdır. Onlarda da Atlantis halkını Keltlerle bağlayan yüzlerce esatir üretilir. Örneğin, Birleşik Krallık'ın hamisi St. George, Mu medeniyetinin sulara gömülmesinden sonra Mısır'a hicret eden Hazreti İdris'le irtibatlandırılır.

Şimdi bir de buna mim koyun: Farmasonlar, *"sır"*larının, Mu medeniyetinin sulara gömülmesinden sonra Mısır'a hicret eden Hazreti İdris'in öğretilerinden derlenmiş olduğunu anlatırlar. Bizim inancımızda Hazreti İdris Aleyhisselam, Hazreti Hıdır'la (veya Hızır)[178] aralarından su sızmayan iki mübarek kuldur. Hatta, dünyaya baharın onların buluştukları gün, Hıdırellez'de geldiğine inanılır. St. George da, bizim Koca Kafalı Konstantin'in hamisi İmparator Diocletianus'un İsa'dan sonra 303 civarında İzmit'te Hıristiyanlığa ihtida ettiği için işkenceyle öldürttüğü Romalı yüzbaşı; baba tarafından Kapadokyalı, ana tarafından Filistinli olduğu rivayet edilir. Hakikat pay olmalı, ejderhayı öldüren tasvirleri var kilise duvarlarında. Unutturmayın da, Yeni Dünya Düzeni'nin *Meşum Beşli* dediğim müellifleriyle Farmasonluk arasındaki bağı söylerken, St. George'tan bahsetmeyi ihmal etmeyeyim.

(Yeri gelmişken, "madem Batılılaşacaktık, bari olaya pagan Yunan-Roma değil, İbrahimî dinler kapısından Yahudi-Hıristiyan tarikiyle gireydik dediğim budur, yavrum. Yabancıladığımız Batı medeniyeti, bizim topraklarımızdan doğdu, kökleri bizdedir. Hangi telden çaldıklarını çok daha kolay öğrenebilirdik. Hızır Peygamberin "Aya Yorgi" olduğunu ayazmalarla hemduvar yaşayan herhangi bir komşu amca veya teyze söyleyebilirdi, neden kitaplardan üstelik bunca sene sonra öğrenmek zorunda kaldık ki?)

Amerika'ya gelince, orada da 1950'li yıllardan itibaren *"Mu Uygarlığı"* tutkusu baş verir. Atlantis gibi, *Mu Uygarlığı* da (*kıtası* da!) batmıştır ama bu defa yeri bellidir: Pasifik Okyanusu. Atlantis, Mu kıtasının başta gelen (New York?) kentidir. Kıta batıp da sağ kalan Atlantalılar, Mısır'a, Orta Asya'ya (Tibet vs.) göçer, Mu Uygarlığı'nın üstün medeniyetini, *"know-how"*ını, felsefesini oralara taşırlar. Hasılı yıl 2000 bilmem kaç ve Atlantis manisi her türlü telmihiyle tam gaz sürmeye devam etmektedir yavrum. Şundan birkaç

yıl önce Manisa'da, Sipil Dağı'nın eteklerinde İngilizler, Atlantis kentinin kalıntılarını bulmak için kazı yapıyor, CNN kaydediyordu. İsrail'in kendisini kayıp Mu medeniyetiyle irtibatlandıracak arkeolojik bulgularla destekleyebileceği bir tarih yazmak için Tel Aviv'de bir üniversite kurduğunu ihtimaldir ki bilmezsiniz. Bir bakın derim. Unutmayın yavrum bir olayın şüyuu vukuundan beterdir, daha doğrusu "şüyuu", o olayın nasıl servis edildiğidir aslında ve PR konusunda kimse İsraillilerin eline su dökemez.

Pencere: Yeni Kudüs ve *"Hazreti Süleyman Üniversitesi"*

Gelelim, Eflatun'dan iki bin küsur yıl sonrasının 1627 basımı *"The New Atlantis"*ine. Ne garip! Gecenin bir saatinde oturmuş yazarken bu satırları, aklıma Nef'i'nin düşmesine ne demeli? İstanbul Beykoz nire, Pasinler Erzurum nire, Strand Londra nire. Zahir belleğimin derinliklerinde Nef'i (1572-1635) Sir Francis'in akranıdır diye bir kayıt bulunmakta, yetmez, mekânı cennet olsun, büyük üstat rahmet istemektedir: *"Çerh ile söyleşemem, âyinesi sâf değil."* Haksız değil de, ne çare dört asır sonra bile bizim "çerh ile söyleşemem" deyip gidecek halimiz yok. Belli, canımın canı kızım, Batı'yla bir biçimde halleşmek durumundayız, yoksa Aylan bebek ne kelime, gezegenimizden de olacağız.

"Avrupa münevverlerinin düşündüklerinin aksine eski Yunan'da yaşanan, üstün erdemlerin, sıra dışı fikirlerin nevşü nema bulduğu bir 'altın çağ' değil, doğal afetlere çocuksu yorumlar getiren 'demir çağdır'" diye kestirip atıyor hazret. Çocuksu yorumlar getirdiklerini söylediği *"doğal afet"*, Atlantis'in sulara gömülmüş olması iddiası ki, öyle olup olmadığı belli değil. Belli olması zaten mümkün de değil, çünkü *"tabiatın düzenine dair doğru bilgi edinmenin önündeki en büyük engel, Eflatun-Aristo felsefesinin bizatihi kendisiydi."*

Mamafih *"Eflatun-Aristo felsefesi olmasaydı da"*, eski Yunan'ın geçmiş asırların Atlantis medeniyeti gibi *"görkemli kazanımlarından feyz alması mümkün değildi, çünkü o medeniyetleri yaratan 'kayıtlar' da kaybolmuş"*tu. Kaldı ki, *"siyaset, hukuk gibi alanlarda olgunlaşma, istikrarlı medeniyet gerektirir ki eski Yunan gibi mesaisinin hemen tümünü kıt kanaat geçinebilmek için sarf etmek durumunda olan toplumların harcı değildir."*

"Peki, istikrarlı medeniyet hangi toplumların harcıdır" diye sormalısınız. Yanıtı hazır: "*Tabiatın özniteliklerinin (*attributes*) araştırılmasını, böylece edinilecek bilginin insanoğlunun dertlerine deva olacak alete, edevata, makineye, ilaca vb. dönüştürülmesini, refahın artmasını*" teşvik eden toplumların harcıdır, çünkü "*Bilgi, güçtür.*" Güçlü olmak isteyen devlet, tanrıların inayetini değil, "*bilimselliği*" şiar edinmek, insanın kendisini geliştirmesine, "*aydınlanmasına*", kendi yolunu bulmasına izin vermek zorundadır.

Francis Bacon'a neden ABD'nin krokisini çizen adam dendiğini anlıyorsunuz.

Eflatun'un yücelttiği *Atlantis*, ilahi nizama revaç vermekteydi, Bacon'ın "*New Atlantis*"i bilimselliğin egemen olduğu toplumu önceler. "*Bilim riskleri izale eder, değişimi belirler, kalıcı huzuru mümkün kılan bir rejim yaratır*" derken, söylemek istediği açık; doğanın öznitelikleri saptandığında, kuraklık, sel baskını ve benzeri afetlere karşı tedbir almak mümkün olacak, insanoğlunun kazanımları bugünden yarına sıfırlanmayacak, yaşamı istikrar kazanabilecektir ki medeniyet inşasına zaman ayırabilsin. İyi ya.

"*New Atlantis*"in yazıldığı yılların Galilei'nin (1564-1642) tutuklu olduğu yıllara denk geldiğini hatırlatayım, yavrum. Engizisyonlar, Bacon'ın İngiltere'sine uzanamıyordu, ama niyeti bağcı dövmek değil üzüm yemekti, düşüncelerini dini ve dindarları rencide etmeden açıklamaya özen gösterdiği de bir gerçektir.

Gelelim "*New Atlantis*"in hikâyesine, kitap Uzak Doğu'ya gitmek üzere Peru'dan denize açılan Avrupalı bir keşif heyetinin rotayı kaybedip denizin ortasında aç susuz kalmalarıyla başlar. Mürettebat bir yandan hastalıklarla boğuşur, bir yandan kurtulmak için dua ederken, ufukta bir kara parçası görünür. Dümen kırıp güç bela yanaşırlar. Avrupalıların gemiden inmelerine başta müsaade etmeyen "*Bensalem*" adası sakinleri, gelenlerin Hıristiyan oldukları anlaşılınca izin verir. Meğer kendileri de Hıristiyandırlar, ama adaya Hazreti İsa'nın dirilişinden *sadece yirmi yıl kadar sonra* yerleşmiş ilk Hıristiyanlardandırlar. Bacon, ilk işaretini böylece verir. Ada halkı, Pavlus'un kaleme aldığı İncil'e yetişememiş, İznik Konseyi'ne, Arius-Athanasius çekişmesine muhatap olmamış, Katoliklik-Ortodoksluk ayrışmasını (ve savaşları) yaşamamıştır. Bacon'ın Amerika'da gerçekleşmesini umduğu yeni düzeni nereden başlattığını görüyorsunuz.

(Şimdi bu söylediğim romanda yok, ama Hazreti İsa'nın dirilişinden yirmi yıl sonra dendiğinde, akla gelen ilk cemaatin Süryaniler olduğu malum. Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, Süryaniler, Hz. İsa'nın mesajlarını iletmeyi sürdürmekle birlikte, onu Rabb'in oğlu olarak ilahlaştırmamışlardı. Bu bağlamda "İsevi"ydiler, "Hıristiyan" değil. Bacon'ın bahsettiği elyazmaları da yine yukarıda sözü geçen *"Q İncil'i"*ne gönderme olmalı diye düşünürüm. Pavlus'un o elyazmalarını kitaplaştırmaya kalkan Nasıralılara düşman kesildiğini de hatırlayacaksınız. Bir de, unutmadan söylemeliyim, 1970'li yıllardan itibaren Mardin'den yurt dışına göçen Süryanilerin Avrupa'da, Amerika'da ne işleri var, demez misiniz, yavrum. İslam akidesine en yakın duran bu insanlara Anadolu topraklarında yer olmaması mümkün müdür? 2017 itibariyle Rahip Gabriel Akyüz, bahse konu elyazmalarının kopyalarını çıkarıyordu, elle.[179] *"Q İncil'i"* olabilir mi? Siz siz olun, bu toprakların kültür hazinelerinin çarçur edilmesine izin vermeyin, yavrum.)

Gemicilerin çıktıkları adanın adı, Kudüs'ün, yani *Jerusalem*'in eski adı, *"Yerusalem"*den (*Yeruşalim*'den) bozma *"Bensalem"*. *"Ben"*, İbranicede *"oğlu"* demek; *"Salem"*, Eski Ahit'ten, Kudüs'ün üstüne kurulduğu şehir; *"yeru"*, *God*'ın dünyayı oluştururken *"yerleştirdiği kilit taşı"*; Yerusalem, *"Salem'in kilit taşı"*; *"Bensalem"*, Yerusalem'in Oğlu, *"The Perfect Son"*, Kusursuz Evlat. Jargonu anlamakta zorlanıyorsunuzdur, boş verin yavrum. Bacon'ın aynı yıllarda akın akın Amerika'ya göçmekte olan İngiliz Püritenlerinin dikkatini çekmek için düzenlediği kurgu; *Bensalem* ahalisinin *"God'ın seçilmiş kulları"* olduğunu duyuruyor. Başarılı da oluyor, nitekim Philadelphia'ya gelen ilk Püritenlerin kurdukları şehirlerden birisinin adı *Bensalem*. Biri Massachusetts'te, öteki Oregon'da olmak üzere iki tane de *Salem* var, ilki cadı avıyla meşhur, ikincisi eyalet başkenti. Sir Francis'in İngilizce konuşan dünyada ne denli etkin olduğunu buradan da çıkarabilirsiniz.

Her neyse. Kazazedeler, ada sakinleriyle yaptıkları sohbetlerden anlıyorlar ki onlar da *"God'ın Seçilmiş Kulları"*dırlar. Meğer Bensalemlilerin ellerinde Avrupa halkları tarafından bilinmeyen özgün, yani *"tahrifata uğramamış"* (Kapadokya Babalarının elinden geçmemiş!) Kutsal Metin ve hadisler, *"traditions"*) vardır. Ada halkı asırlar önce beraberlerinde getirdikleri bu metinler doğrultusunda amel eder, *God*'la dolaysız (arada ruhban olmadan), alabildiğine yakın ve kalbî ilişki içindedirler. Yine bunlar sayesinde yaşamlarını *"bilimsel gerçeklerle örtüşecek"* şekilde kurmuşlar, en önemlisi

"bilim adamları tarafından yönlendiriliyor ve yönetiliyorlar". Buna karşın, *"her gün ayin yapıyor, God'ın harikulade eserlerine yüksek sesle hamdediyorlar"* ama *God*'a hamdederken, onun eserlerini *"iyi ve kutlu kullanımlara (uses) dönüştüren kendi emeklerini kutsamaktan da geri durmuyorlar."* Bilimin ve *"'bilimin tabiat ve Hıristiyanlıkla ilişkisi'nin mahiyetini kavramaları halinde yaşam kalitelerini daha da artırabileceklerinin bilincindeler ve bu durum God'ın kendilerine yaşamak için lazım olan her şeyi vermiş olmasına duydukları şükrandan eksiltmiyor."* Adada iki sergi salonu (galeri) olduğunu, bunlardan birinde her türden *"patent ve sıra dışı icatlar"*, diğerinde *"mucit ve kâşiflerin heykelleri"*nin sergilendiğini anlatıyor. *God*'ların değil, bilim adamlarının heykellerinin sergilendiğini vurguluyor, bilimselliğin *"kutsanmış bir ruhbanlık"* telakki edildiğini gösteriyor. Yazarın Amerika Birleşik Devletleri için öngördüğü kuruluş krokisinin ana hatlarını da Bensalem *"Hazreti Süleyman Üniversitesi"* rektörü dile getiriyor.

Görün ki üniversitenin adı *"Solomon's House"*tır, yani Kudüs'teki "Tapınak", yani farmason *"kardeşlik"*inin neşvünema bulduğu *"Süleyman Mâbedi"*. Yeri gelmişken, günümüzde kimya laboratuvarlarında yapılan sıradan deneylerin, o yıllarda "büyü" kapsamına girebildiğini atlamayasınız. Bu bakımdan *"Usta Büyücü"* olduğu ifade edilen Hazreti Süleyman'ı *"natural history"* (tabiat bilgisi) araştırmaları yapan prototip bir bilim adamı olarak görmek de mümkündür, nitekim Bacon bu tanımdan hareketle, Bensalemlilerin hazretin bilimine vukuf peyda ettiklerini söylüyor. Diğer bir deyişle, *"Pavlus öncesi"*nin özgün düşünce biçimine, felsefesine rağbet etmekte, eski Yunan'ın Eflatun ve Aristo'da vücut bulan dolaylı çıkarım (*deduction*) yöntemlerinden uzak durmaktalarmış. Hazreti Süleyman'ı *"natural sciences"* (doğa bilimleri) âlimi olarak gören sadece Sir Francis değil, Oxford Üniversitesi de öyle görür. Yine mi Oxford diyeceksiniz, evet, yine Oxford yavrum. Süleyman'ın bir evi de orada var, "Solomon's House in Oxford."

Bensalem hikâyesine gelince, Bacon Amerika için öngördüğü kuruluş şemasını Süleyman'ın Evi'nin rektörünün ağzından anlatır. Örüntünün ana hatlarıyla ortaya çıkmasını müteakip, Rektör konuşmasını sonlandırır, keşif heyetinden Avrupa'ya dönmelerini, *God*'ın *"Hıristiyanlar için öngördüğü yaşam biçimi"*ni oradaki dindaşlarıyla paylaşmalarını ister. Bensalem deneyimi asırlar öncesinden gelen bir armağan olarak takdim edilir; Pavlus öncesi Hıristiyanlar hazinelerini Avrupalı halklara açmış, *God*'ın *"sahici*

arzuları"nı bir kez daha tebliğ etmiş olurlar, yetmez, bu durum "*geleneksel Hıristiyan iyilikseverliği*"nin göstergesi sayılır. Yüz yıllardır titizlikle saklanmış, Bensalem'e yabancı sokmamış olmalarının nedeni, Avrupa'nın çığırından çıkmış despotik yönetimlerinin "*hakikati*" yaşamalarına müdahale edecekleri korkusu ve temkinli olmak ihtiyacı olarak açıklanır. Anlatımda masonik bir tını hissediyorsanız, haklısınız.

Necefli Maşrapa!.. "*Çin'de de olsa ilmi arayınız.*"

İnsanoğlunun "*özgün düşünce biçimi*" ifadesini gözden kaçırmayın, yavrum. Bu ifade önemlidir, çünkü insanoğlunun "*kendince aklının gerektirdiği yoldan başkasına gitmeyen*"[180] filozofların hükmü altına henüz girmemiş, "duygu ve düşüncelerinin" felsefe ya da mantık kurallarıyla zapturapt altına alınarak kısırlaştırılmamış olduğu Yunan öncesi asırların ferahfeza düşünce geleneğine göz kırpar. Bacon'ın yapmaya çalıştığı, "*ilkel*" demek âdet olmuş insanların sezgi, içgüdü, hatta kehanet gibi hünerlerinin hafife alınmaması gerektiğine işaret etmek. İsa'dan önce 700'lü yıllarda inşa edildiği rivayet edilen Süleyman Mâbedi'ni, insanoğlunun fıtri melekelerini kullanarak gerçekleştirdiği görkemli eserlere örnek gösteriyor, dünyanın gelmiş geçmiş mimari eserlerinin en muhteşemlerinden biri olmasının ötesinde, başlı başına bir düşünce ekolü hüviyetinde olduğunu vurguluyor.

Galilei'nin tutuklu olduğu yıllardan bahsettiğimizi, Kutsal Kitap'a ters düşen en ufak bir sapmanın diri diri yakılmakla sonuçlanabildiğini hatırlayın. Ortaçağın bu son döneminde, Sir Francis'in çıkışı azımsanacak gibi değildir. Özetle, her ne kadar kâinata, dünyaya (ve dolayısıyla tabiata) dair asli bilgiler, *God*'da saklı iseler de, Yaratılış'ın ("*Genesis*") öncesinde ve sonrasında (ezelden ebede) âlemde olup bitenin niçinini, nasılını, neye evrileceğini, nasıl sonuçlanacağını sadece *âlim-i mutlak* olan *God* biliyorsa da (En'âm Suresi'ni hatırlayın), "*natural knowledge*" insanoğluna kapalı değildir; tersine, insanın doğuştan mevcut birtakım Allah vergisi fıtri yetenekleri (istidatları) vardır ki, bunlar asli bilgiye ulaşmasına elverir, yeter ki yetenekleri şuursuz itikatla köreltilmesin. "*Şuursuz itikat*" derken, felsefenin veya dinin vazettiği "*doğrulara şuursuz teslimiyet*"ten bahsediyor yavrum.

Bunları konuşurken, "İslam'da nasıldı" dediğinizi duyar gibi oluyorum. Keşke ilahiyatçı olsaydım ama değilim, bizde bir Sir Francis var mıydı, bilemiyorum, yavrum. Bildiğim, *New Atlantis*'in basımıyla Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) vefatı arasında 1000 yıl olduğu, bir de "*sıhhat açısından zayıf olduğu*"[181] söylenen bir hadis: "*Muhakkak ki âlimler, peygamberlerin mirasçılarıdır.*" Bir de Hazreti Ali'nin (a.s.) "*Bilim, servetten üstündür çünkü sen serveti korursun, ilim ise seni korur*" sözü ki, onun da vefatıyla *New Atlantis*'in basımının arası yine 1000 yıldan az. Ne oldu da aynı yıllarda biz Takiyüddin Efendi'nin (1526-1585) rasathanesini topa tuttuk, gözümüzü yıldızlardan alıp yere çevirmemiz nedendir?

Şimdi söyleyeceğim aramızda kalsın, fincancı katırlarını ürkütmeyelim, ama "*kendince aklının gerektirdiği yoldan başkasına gitmeyen*" buyuran Gazzâlî'nin (1058-1111) filozoflar konusunda Bacon'la iyi anlaşacağını düşünürüm. Yaygın inancın aksine Gazzâlî, doğa bilimlerini inkâr şöyle dursun, hayvanlar, bitkiler, madenler gibi bileşik cisimlerin değişim ve gelişmelerini izleyen ve yorumlayan bir düşünürdü. Onun itirazı, Aristo'yu "*muallim-i evvel*" ilan eden ("*muallim-i sani*" de Aristo'dan sonra gelen ikinci öğretmen, Fârâbî oluyor), yöntemlerini benimseyen *Meşşaile*redir. (Buna girmeyeceğim, siz bakın!) Aranızdan biriniz bir Gazzali-Bacon diyaloğu tasavvur etseniz, hatta bir piyes ya da film senaryosu kurgulasanız ne iyi olur diye düşünürüm, yavrum. Felâsifeye farklı nedenlerle cephe alan iki dehanın, ilahiyat, metafizik, bilim konularında mutabık oldukları hususların dökümlenmesi iyi olurdu, en azından uluslararası arenadaki yerimizi doğru saptayabilmekliğimiz bakımından iyi olurdu. Her neyse.

Sir Francis'in "*Çin'de de olsa ilmi arayınız. Çünkü ilim öğrenmek her Müslüman'a farzdır. Melekler, yaptıkları işten hoşlandıkları ilim talebeleri için kanatlarını yere sererler*"[182] mealinde bir hadise erişimi olaydı, neler yapardı diye düşünmekten kendimi alamıyorum, yavrum. Ha, buna da "zayıf hadis" derler ama ne gam, bana sorarsanız bir hadisin zayıf olması, teşvik ve sakındırma konularında onunla amel edilmesine engel olmamalıydı. Şimdi tabii burada kastedilen ilmin, alet, edevat imalatına elverir bilim/teknoloji değil, bir mürşitten öğrenilen tasavvufi bilgiler olduğu da söylenir, nitekim bu hadisin İslam dünyasının bilimsel ilerlemesine herhangi bir katkısının olmadığı da bellidir, yazık. Nasıl ki, Şeyh Edebali'nin Osman Gazi'ye öğütleri harfiyen doğru olmasalar da ulusal asabiyetimizi etkilemiştir, bu ve

benzeri ayet ve hadisler de şekillendirebilir, tanzim edebilirlerdi. Kim bilir, belki Tophane Rasathanesi'ni de yıkmazdık.

Sözü nereye getirmeye çalıştığımı da hissediyor olmalısınız. Bana öyle geliyor ki, biz hatayı az önce de ifade ettiğim gibi, çağdaş bilimin, ileri teknolojinin peşinde koşarken, bu alanda en olmayacak insanları, Yunan filozoflarını kılavuz edinmeye kalkarak yaptık. İşin kötüsü, bu yanlış, asgari Tanzimat'tan bu yana tekrarlayageldiğimiz bir yanlış oldu. Ola ki Ziya Paşa'yı "... dolaştım mülk-İslamı bütün viraneler gördüm" diye kahreden yanlışımız evimizin bodrumunda kaybettiğimiz ziynetimizi, sırf ışıklıdır diye Nasrettin Hoca misali sokak lambasının altında aramaya kalkışmamızdır. Üzerinde düşünün, yavrum. Ola ki, bugün (Ekşi Sözlük'te rastladığım bir ifadeyle) *"hacılarımızın Mekke'den getirdiği namaz takkeleri Çin malı, tespih sayaçları Japon malı"* ise, bu, felsefeyi boşladığımız için değil, tersine, belki de felsefeyle oyalandığımız için böyle oldu. İngiliz deneyciliğini tanıyabilseydik, felsefi peşreve takılmadan, meseleleri uzatmadan işimize bakabilseydik, belki biz de yaparak-bozarak-tekrar yaparak, hatta kafa göz yararak ucundan kıyısından alet, edevat, makine üretmeye başlayabilir, sanayi devrimini yakalardık. Her iki ayette bir öğrenmeyi teşvik eden, hatta müminin ilgilendiği ve istidadı olan alanlarda bilgi sahibi olmasını farz koşan İslam'ın, geç kalmışlığımızın ("geri" değil, "geç" kalmışlıktan söz etmekte olduğumu göresiniz) müsebbibi olduğuna inanmıyorum, yavrum. Ola ki olanda değil, olması gerekende yoğunlaşma itiyadımız (ki, menşesi olsa olsa Yunan'dandır), uzun uzadıya peşrevlerimiz, "ne olacak bu ülkenin hali" şeklindeki sahici ama amele dönüşmeyen kaygılarımız, *"dünyanın da bir ayet"* olduğu gerçeğini ikinci plana atmamızdandır. Dediğim gibi, bir de siz mütalaa edin bakalım, benim göremediğim neler göreceksiniz.

Pencere: "*Human Empire*" ve Hıristiyanlığın yerini alan bilim

Bacon'ın meselesinin tabii bilimleri Hıristiyan pratiğinin elinden kurtarmak olduğunu; çareyi kutsal metinlerin ve felsefenin dışında onlardan bağımsız bir üçüncü alan açmakta bulduğunu anlamalısınız. Dinden vazgeçilmesini teşvik etmiyor; aksine, akılcı olsun olmasın, dini yasalara uyulması gerektiğini söylüyordu. Nitekim Süleyman Üniversitesi'nde yapılan

kapsamlı ilahiyat araştırmalarından bahsediyor. *"Altı Günlük İşler Okulu"* dedikleri (Yedinci Gün, malum, Hıristiyan inancında *God*'ın dinlendiği pazar günüdür) araştırma merkezinde Bensalemliler bilim, felsefe, sanat ve diğer alanlarda bağımsız çalışmalar yürütüyor. Oxford, Cambridge, Harvard, MIT üniversitelerinde, ilahiyat fakültelerinin yanı sıra AI (yapay zekâ) araştırmalarının da yürütüldüğünü düşünün. *"Solomon's House in Oxford"*u düşünün. 2001 veya 2002'de olmalı, programlarına dikkat çekmek için bir büyük etkinlik yapmışlardı. Yanlış hatırlamıyorsam, kuruluş amacını *"tabii bilimler öğretiminin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi"* olarak açıkladıkları bir enstitü niteliğindedir.

Sir Francis'e göre, tabiatın yansız, önyargısız (*"unbiased"*) araştırmaları sekteye uğratılmadığı sürece, dindar olmanın, dini yasaların neden ve niçinlerini tartışmanın, yani felsefeye yeni bir pencere açmanın, *"din felsefesi"* diye yeni bir alan oluşturmanın hiçbir sakıncası yoktu. Hıristiyanlık, İngilizce konuşan toplumların (ve giderek Batı dünyasının bütününün) belirleyici özniteliğiymiş gibi algılanmayı sürdürecek, ancak fiiliyatta içi boşaltılacak, yerini *"gayriresmî bir din"* hüviyeti kazanmış olan bilime bırakması sağlanacaktı. Ve bu "yeni din" Bacon'ın *"Human Empire"* dediği ("İnsan İmparatorluğu") âlemin sınırlarını genişletmeye yönelikti. Zafer isteniyorsa, yanılmazlıkları kendilerinden menkul dini veya dünyevi otoriteler (yani, filozoflar) reddedilecek, sürgit *"sceptic"* (kuşkucu) olunacak, karıştırılmayan çalı dibi, altına bakılmayan taş kalmayacak; sezgi, içgüdü, kehanet, büyü dahil "bilgi" namına ne varsa elden geçirilecek, lakin "doğru" olduğu deneylerle saptanmamış hiçbir hüküm kale alınmayacaktı. Sorgulamadan, körü körüne kabullenme *"günahların en büyüğü"* olarak Aziz Pavlus'un *"ölümcül günah"*ının (*"capital sin"*) yerini alırken, *"biriktirmiş olduğu akli ve nakli bilgileri söken"* beşer (kullanılan terim: *"unlearn"*), yeni bilgilere yelken açacak, kanıtlanamayanın peşinden gitmemeyi öğrenmiş olan bilim insanları, tıpkı bir zamanlar takva ehli ruhbanın olduğu gibi, topluma örnek olacaklardı.

Siz siz olun, 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren fen bilimlerindeki "yumuşama"yı ıskalamayın, yavrum. Simya, astroloji, sihir hatta Kabala'nın modern bilimden daha az nitelikli olmadıklarını iddia eden New Age söylemlerini gözden kaçırmayın, yavrum. Bilimsel yöntemi en titiz bir biçimde uygulayan bilim adamlarının bile bir noktada sezgilerine

veya diğer başka fizikötesi kavramlara başvurmalarının doğal karşılandığı günler bunlar. "*Her ne kadar yaygın kanı, fizik yasalarının insandan bağımsız olarak dış dünyada oluştukları şeklinde ise de, gerçek farklıdır; fizik kavramları, iyisiyle, kötüsüyle, insan aklının özgün ürünleridir*" diyen Einstein'ın kendisidir. Gelinen noktada marifet, tezlerin altında sıralanan dipnotların uzunluğu da değil artık. Yap da hangi yöntemle yaparsan yap günlerindeyiz. Siz siz olun, Oxford'a bir mim koyun, bir daha da kaldırmayın. Ne okutuyorlar, niçin okutuyorlar izleyin, dünyaya dair niyetleri kelle koltukta görev yapan istihbaratçılardan daha büyük bir isabetle kestirirsiniz. Bir o kadar önemlisi, "*din*" kelimesini homojen bir kavrammış gibi algılamaktan uzak durun.

Münhasıran "Hıristiyanlık"tan bahsedildiği durumları, İslam'dan ayrı tutmaya özen gösterin. En büyük yanlışlarımızdan birisi, diğer İbrahimî dinlere ilişkin bilgilerin Kur'an'dan öğrendiklerimizden ibaret olduğunu sanmamızdır. Oysa yaşanan gerçeklik farklıdır, yavrum, bazı durumlarda o kadar farklıdır ki, kutsal metinlerde Hazreti İbrahim'in adından başka ortak kelam yokmuş hissine kapılırsınız. Laiklik tartışmalarından sosyalizm yorumlarına kadar başımıza açılan onca olmadık işin gerçekleri oldukları gibi değil, olmaları gerektiği gibi görmekte ısrar etmemizden kaynakladığını gözden kaçırmayın.

Hani tekrarlamalarından sıkıldım diyorum ya, adanmışlıklarını, sebatlarını, daha doğrusu "inatlarını" bir yönüyle de takdir etmemek de mümkün değil, yavrum. Ne var ki, onca çabaya karşın dünya da daha iyi bir yer değil. Dün yine Ege Adaları'nda kıyıya vurdu yüz küsur sığınmacı, turuncu can yelekleri öyle saçılmış kalmıştı bodur makinin üstünde. Google Earth'ten baktıklarında, ölüleri dağ laleleri sanıyorlar zahir. Yaşamın kalitesini artırmak, can yeleklerinin daha kalitelisini, daha dayanıklısını imal etmekle olmuyor.

Pencere: "*Evreni fethetme seferberliği*", Richard Hakluyt, Samuel Purchas

New Atlantis, Hıristiyanlığın bilimselliğe evrildiği noktayı işaretlemesi bakımından önemli, ancak ondan altı yıl kadar önce 1620'de yazdığı "*Instauratio Magna*" diye ("*Büyük Restorasyon*" ya da "*Büyük Diriliş*" diye çevrilebilir)

bir kitabı daha vardır, Bacon'ın. Bu kitapta da *"dini ve seküler özgürlükleri gerçekleştirmeye adanmış"* bir grup aydının kurduğu gizli cemiyetle ilişkisini anlatır; amaçlarının *"Hazreti Âdem'in cennetten kovulmasıyla birlikte yitirildiği düşünülen doğanın üstündeki hâkimiyetin insanlığa tekrar kazandırılması için bilimleri yeni baştan düzenlemek"* olduğunu açıkça söyler. Görün ki, hazretin henüz çiçeği burnunda bile olmayan Amerika Birleşik Devletleri'ne armağan ettiği kuruluş şeması doğrultusunda bilim *gayriresmî bir din* olarak hükmünü icra edecek, Anglo-Amerikan insanının *"evreni fethetme seferberliği"*nin önündeki engeller birer birer aşılacaktır. Devlet iyi yönetildiği sürece, savaşın kazanılacağından da şüphesi yoktur. *"İyi yönetim"* dediği de *"siyasal erkin bütününün tek elde toplandığı bir tür otokrasi"*. ABD'nin özelinde erk babadan oğula geçen kalıtımsal yönetim hakkı değil, *Bensalem*'de olduğu gibi toplumun refahını artırmaya adanmış bilimsel nitelikli kurumların sımsıkı kenetlendikleri *"erdemli bir otokratik oligarşi"* olacaktır. İyi ya.

Gelin görün ki Sir Francis, Amerika kıtasını *"boş"* zannedenlerdendir, nitekim çizdiği krokide yerlilere atıf yapmaz, büyük resmin içinde nereye oturacaklarını söylemez. Ancak, İngiliz derin devleti daha o günlerde işlevsel, ilk Püritenler karaya ayak basmadan yıllar önce kim, nerede, ne iş yapıyor araştırıyorlar. Biri Richard Hakluyt (1552-1616) isimli bir coğrafyacı, diğeri Samuel Purchas (1577-1626) isimli bir yayıncı, iki adam var. Richard Hakluyt, ömrünü keşifleri, kâşifleri ve denizaşırı ülkelerde olan biteni öğrenmeye vakfetmiş, Oxford çıkışlı bir papaz. Tanımadığı açık deniz kaptanı, serüvenini dinlemediği seyyah yok. Fransa'ya bile gitmişliği, orada Fransız ve Portekizli tüccarlardan Kanada'daki kürk sektörünün içini dışını öğrenmişliği var. Ve yazıyor. Hem kendisi yazıyor hem de yazanların metinlerini topluyor ve yayınlıyor. 1588'de *"İngiliz Ulusunun Temel Seferleri, Seyahatleri ve Keşifleri"*[183] isimli üç ciltlik bir kitap yazmaya koyulmuş, amacı Kraliçe I. Elizabeth'i (1533-1603) Kuzey Amerika'da kurulacak bir müstemlekeye sponsor olması için ikna etmek. Elizabeth'in ömrü Jamestown'daki koloniyi görmeye vefa etmiyor ama Hakluyt'u *"Virginia Company"*, *"East India Company"* gibi şirketlere danışman atıyor.

Diğer adam, Oxford çıkışlı, hatta piskopos vekili (*vicar*) Samuel Purchas. Müstemlekeler konusunda Hakluyt kadar tutkulu. İngilizleri *"denizaşırı açılımlar"* yapmaya teşvik etmek gibi *"vatansever bir amaçla"* anı,

belge, ne bulursa topluyor. Hakluyt'un ölümü üzerine ondan kalan metinleri de alıyor, elindekilerle birleştiriyor, *"Hakluyt Sonrası veya Purchas'ın Haccı"*[184] başlıklı ansiklopedik bir eser yayınlıyor, 1625.

Hakluyt-Purchas ikilisi, İngiliz emperyalizminin Yeni Dünya'daki keşif kolu gibi çalışıyorlar, yavrum. Görün ki, her girişim gibi emperyalizm de emek istiyor. Kızıl Elma hedefe dönük meşakkat talep ediyor, lafla peynir gemisi yürümüyor. Sömürgecilerin gasbetmeye hazırlandıkları topraklara dair ön malumat bu papazlar gibi elleri kalem tutan adamlardan geliyor. 1606'da Amerika'ya müteveccihen yola çıkan kafilenin önyargıları muhkem insanlardan oluştuğunu bilesiniz. "Önyargıları muhkem" de ne demek diyeceksiniz; şöyle, *Virginia Company* yetkililerine mesela "müstemlekecilerin cenazelerini Yerlilere göstermeden gömmeleri, *'çıplak şeytanlar'*ın İngilizlerin ölümlü olduklarını öğrenmelerine fırsat vermemeleri" tembihlenmişti. Mümkün olamadı, çünkü ilk gelen 104 kişiden 96'sı dokuz ay içinde öldü; keza, iki yıl sonra gelen 220 kişiden sadece 60'ı hayatta kaldı. Yerlilerden saklanmak şöyle dursun, aralarından birisinin açlıktan karısını öldürüp yediği bile vakidir; adamın bir kazığa bağlanıp diri diri yakılarak cezalandırılmış olması da öyle.[185]

Yerlilerin oklarının uçlarına sürdükleri zehrin (ve panzehrin) formülünü mutlaka ele geçirmelerini söyleyenler de bunlar. Kral I. James'in (1566-1625) bu maksatla yolcuların arasına kendi ajanlarını kattığını anlatıyorlar, aralarından biri de büyük ihtimalle John Smith, az sonra göreceksiniz, Virginia'daki ilk müstemlekeyi kuran kafilenin başını çekenlerden birisi de III. Mehmet'in 1596 Haçova Zaferi'ne denk muharebesinde Türklere esir düşüp İstanbul'a getirilen bir kiralık askerdir.

Pencere: Gunpowder Plot, Guy Fawkes maskesi ve *"Gezi kalkışması"*

Püriten pencerelerini açtığımızda göreceksiniz, Britanya Adaları ve Kıta Avrupa'sında 1100'lü yıllardan itibaren yaşanmakta olan Gotik Çağ, insanların akıllarını şeytanlarla, cadılarla, müneccimlerle, kehanetlerle bozdukları dönemdir. *Macbeth*'in kasvetinden pay biçin. Shakespeare, 1040-1057 dönemi İskoçya'sında geçen o oyununu ilk kez müstemlekeci-

lerin Amerika'ya müteveccihen yola çıktıkları 1606'da sahneye koymuştu. Macbeth, zamanın vehim, hayal, korku ve vesvese içinde kıvranan insanının sosyopsikolojik yapılanmasını en iyi yansıtan oyunlardan biri olduğu için o kadar kıymetlidir. Hayaletler, esrarengiz güçler, büyücüler, cadılar, sihirbazlar, efsuncular vb. doğaüstü olayların şekillendirdiği Britanya'da hükümran olmanın, mali ve askerî gücün ötesinde "Kara Büyü"ye (*Black Magic*) karşı şerbetli olmayı gerektirdiğini bilesiniz yavrum. Buna karşın, Atlantik'in öteki yakasında mukim Yerlilerin inançlarını şekillendiren Şamanizmin İngiliz müstemlekecilerdeki karşılığı *"şeytana tapınma"*dır. Kabile hiyerarşisinde reisten hemen sonra gelen şamanın (*kam* ya da *baksı*) gücünü *"Black Magic"*ten alan büyücü olduğuna inanırlar. Büyücü olunca, zehir ille de vardır. Kral I. James şifalı preparatların peşine düşer ki zehrin niteliğini öğrensin. Her neyse. Arabayı atın önüne koşmayalım.

Şimdi Katoliklik ile Protestanlık arasında gelgitler yaşayan Tudorların ne hacıya ne de hocaya yaranabildikleri malum. VIII. Henry'nin gönlü Katolik akaidinde kalmıştı, kızı Elizabeth öyle değil. I. Elizabeth, İngiltere'yi Protestan bir ulus devlet yapmaya kararlı, *Church of England, Church of Scotland* gibi yerli ve milli kiliselere revaç veriyor. Ne ki inanç konusunda ulusal mutabakat, dünyanın en zor işi, yavrum. Çok sayıda cemaat ulusal kiliseleri "düzmece" (*false*) kurumlar olarak nitelendiriyor. Kimileri bu kiliselerle ilişkilerini toptan kesiyorlar. Bunlara *"Ayrılıkçılar"* deniyor; *"Separationists"*. Kimileri daha mülayim, ıslahat yapmaları için şans tanınması gerektiği kanısındalar, toptan kopmuyorlar. Bu çerçevede *"Pilgrim"*ler ayrılıkçı, *"Püritenler"* Anglikan kiliselerine düzelmeleri için şans tanımaktan yana. Öyle ya da böyle, *"reformist Cambridge'ten taze diplomalı, enerjik bir genç vaiz"*[186] bulan her cemaatin kendi kilisesini kurduğu garip bir döneme giriliyor. ❻

"Reformist Cambridge" ibaresini gözden kaçırmayın. Cambridge Üniversitesi, Anglo-Amerikan dünyasını şekillendiren sosyopolitik gelişmelere öncülük eden kurumdur; bugün bile Anglo-Amerikan dünyasında söz sahibi olup da yolu Cambridge ve/veya Oxford'dan geçmeyen kimsenin olmadığını biliyoruz. (Francis Bacon'ın da Cambridge'ten olduğunu söylemiş miydim?) Öte yandan, Elizabeth'in halefi, Francis Bacon'ın hamisi I. James, adanmış bir Protestan ve *"Church of England"* yanlısı kral olarak, aralarında Pilgrimlerin de olduğu *Ayrılıkçı* cemaatleri yok etmeye kararlı-

dır: *"Ya Church of England'ın kurallarına uyacaklar ya da onları ezip geçeceğim."* Öyle yapar. Hışmından en çok da *Püritenler* nasiplerini alır.

Aklımdayken, bu James, Prof. John Colet'in (1467-1519) İngilizceye çevirdiği, 2000'li yıllar itibariyle halen dahi tedavülde olan Kutsal Kitap'a *"Kral James İncil'i"* olarak kendi adını veren kraldır (1611). Meal dahi olsa, Kur'an-ı Kerim'e adını verebilecek bir Osmanlı padişahı düşünebiliyor musunuz? *"İkinci Abdülhamit Kur'an'ı"* diye bir şey olabilir mi, mesela? Her neyse.

James'in 1625'ten 1649'a kadar tahtta kalan oğlu I. Charles kendisinden de nobrandır. *"En büyük düşmanı kendisiydi"* derler, küstürmediği cemaat kalmadığı gibi, zulmüne ayak bağı olduğunu düşündüğü parlamentoyu da feshetmiş. Tudor Hanedanı'nın, I. Elizabeth'le sona eren aslen İskoçya kralı olan I. James'le başlayan yeni dönemine *"Stuart Hanedanı"*nın yön verdiğini hatırlatayım. Tarihlere dikkat edin, İngiliz *Püritenler*in Jamestown, Virginia'da, ardından Massachusetts'in Plymouth Limanı'nda karaya ayak bastıkları 1607 ve 1620 yılları I. James dönemine (1603-1625) denk gelir.

Kimin aklıydı bilmem. Gezi olaylarında (2013) protestocu gençlerin suratlarını örten o ince bıyıklı, şeytan görünümlü maske, İngiliz Lordlar Kamarası'nı havaya uçurmaya (1605) kalkan Guy Fawkes'ın yüzünün tıpkıbasımıydı. Ellerinde kara kalpaklı Mustafa Kemal'li Türk bayrakları, yüzlerinde kötü kötü sırıtan Guy Fawkes maskeleriyle kıyameti koparan gençleri izlerken, ilkel bir teknede canlarını dişlerine takmış, dev dalgalara bata çıka bilmedikleri bir diyara ulaşmaya çalışan göçmenlerin hayali gözlerimin önünden gitmediydi. İçim acırdı da neden çünkü besbelli Guy Fawkes ile Gezi kalkışması arasındaki dört yüz yıllık bağlantıyı kuran bellek bizim bellek değildi. Guy Fawkes, 1604 yılında bu Katolik düşmanı Kral I. James'i (ve Lordlar Kamarası'nı) havaya uçurmaya kalkan Katolik. James'in Lordlar Kamarası'nı açacağı gün patlatılmak üzere parlamento binasının altında kiraladığı bir mahzene 36 fıçı barut yığarken yakalandı, oracıkta infaz edildi. Birkaç gün sonra Fawkes'la birlikte hareket ettikleri iddia edilen iki kişi daha tutuklandı. Onlar da idam edildiler, gömüldüler. Yetmedi, cesetlerini mezarlarından çıkardılar, paramparça ettiler. Yine yetmedi, suikastçılarla uzaktan yakından ilişkisi olan onlarca Katolik tutuklandı, kimi hapsedildi, kimi ağır para cezasına mahkûm edildi, hayatları karartıldı. Bunlardan biri de 1607'deki ilk seferi yöneten, daha sonra

Virginia'nın ilk sömürge valisi olacak olan Kont George Percy (1580-1627). Katolik bir aile, James'in şerrinden kurtulmak için İrlanda'ya taşınıyorlar, ama Kont'un Thomas Percy isimli bir amcaoğlu var, onun adı da suikast teşebbüsüne karışıyor, müebbet hapse çarptırılıyor. Az sonra göreceksiniz, George Percy kurtuluşu Amerika'ya giden ilk gemiye atlamakta buluyor.

"Gunpowder Plot" dedikleri ("Barut Komplosu") bu kalkışma Katoliklerin İngiltere'deki son eylemleri oldu. 1606'da Church of England'a *"sadakat yemini"* etmek zorunda bırakıldılar. Ulusal kilisenin ayinlerine katılmayanlara ağır para cezaları uygulandı. Seçme ve seçilme hakları ellerinden alındı. Avukatlık yapmaktan ve orduda subay olarak hizmet etmekten menedildiler. O gün bugün, İngiltere anti-Katolik bir ülke oldu. ABD'de bir Katolik'in (John F. Kennedy'nin) başkan seçilebilmesi için aradan bir yüz yılın daha geçmesi gerekti. Aklımdayken, siz bakmayın Bağımsızlık Savaşı'nın, Bağımsızlık Bildirisi'nin ön plana çıkarılmasına, İngiltere, Amerika'dan elini hiç çekmedi ve çekmez, yavrum.

Guy Fawkes'ın yakalanmasının *"harika bir kurtuluş"* olarak kabul edildiğini de söyleyeyim. Birleşik Krallık Parlamentosu suikastın önlendiği 5 Kasım tarihini *"Şükran Günü"* ilan eder, bu tarih Amerika Birleşik Devletleri'nde biraz kayar, 28 Kasım olur. 1863'ten itibaren kutlanan *"Şükran Günü"* budur. Hindiyi de o gün yerler, Noel'de değil, yılbaşında da değil. Uzun lafın kısası, Guy Fawkes maskelerinin Kastamonulu Emine Hanım'ın "twerk" yazılı tişörtünden farkı yoktur, *"twerk"* de ne demekmiş onu da siz bileceksiniz artık.

Hadi bunu da saklamayayım sizden. Gezi'deki o maskeler öyle üzdü, öyle bir karamsarlığa itti ki beni, haftalarca ağır bir komplo altında olduğumuz duygusunu atamadım. Nasıl iyileştim biliyor musunuz? Youtube'dan (benim sitede hâlâ duruyor, dinleyebilirsiniz) *"Seher Yeli"*ni indirdim; *"Seher yeli nazlı yâre bildir beni, bildir beni; düşmüşüm elden ayaktan, kaldır beni kaldır beni, beni beni beni tut elimden kaldır beni dost."* Kul Ahmet, adamı hiç ortada bırakmaz, yavrum. Tuttu kaldırdıydı, nitekim. *"Senden başka yar seversem, öldür beni, öldür beni; beni beni beni öldür, öldür beni öldür beni, beni, beni dost."* Sevdiğim de kadim Türkiye *"fikri"* tabii. O *fikir* de nedir ne değildir, ileriki zamanlarda anlatırım.

Pencere: "*Nemrut*" Cromwell, askerî dikta, İskoç köleler

James'ten daha da nobrandır dediğim oğlu I. Charles'ın ülkede dini istikrar sağlamak üzere *Church of Scotland*'ı (İskoçya Kilisesi) lağvedip *Church of England*'a bağlamaya kalkması bardağı taşıran son damla olur. Bu defa da kiliselerine sahip çıkan İskoçlar ayaklanır. Charles feshettiği Parlamento'yu göreve çağırmak zorunda kalır ama isyanı bastırmak için istediği ödeneği vermek yerine, eline 204 maddelik bir şikâyetler listesi (*Grand Remonstrance*) tutuştururlar. Listeyi hazırlayan milletvekillerini tutuklamayı da başaramayınca daha önce sözünü ettiğimiz İngiliz İç Savaşları'nın ilki patlar (1642-1648). Savaşın Yeni Dünya'ya da sirayet ettiğini, Yerlilerin bir Anglikanların, bir Püritenlerin saflarında savaşmak zorunda kaldıklarını hatırlarsınız.

Charles'la ipleri koparan Parlamento'nun Oliver Cromwell (1599-1658) diye toprak sahibi bir Püriten üyesi var. Yaman bir binici ve silahşör olan Cromwell durumdan vazife çıkarıyor. Londralı tüccarların ve donanmanın desteğini alıyor, Parlamento adına "*New Model Army*" dedikleri bir ordu kuruyor, "tümgeneral" rütbesiyle de başına geçiyor, Charles'ın Kraliyet Ordusu'nu (*Royalist Army*), Marston Moor (1644) ve Naseby (1645) muharebelerinde (muharebelerin adlarını da veriyorum, çünkü Anglo-Amerikan tarihinde pek sık atıf yapılır) fena halde yeniyor, teslim alıyor. Ancak, Charles'ın geri durmaya niyeti yok, aradan iki yıl geçmeden (1648) yeni bir atağa kalkıyor, bu defa derdest ediliyor. Parlamento'da vatana ihanetten yargılıyor, 1649'da idam ediyorlar. (Mary White'ın beni götürdüğü Howard *Congregational* Kilisesi'ni hatırlayacaksınız. Massachusetts Körfezi Püritenlerinin *Church of England*'ın müdahalelerinden kurtulmak için 1648'de örgütledikleri "*Cambridge Platformu*"na katılan cemaatlerden birisi de İskoçya Kilisesi'ne mensup Presbiterlerdi. Tarihe dikkat edin, Amerikan Püritenlerinin Cambridge platformunu topladıkları 1648, Cromwell'in Kral Charles'ı derdest ettiği yıl.)

Birleşik Krallık'ın askerî dikta dönemine girmesi böyle yavrum. Görün ki bu Cromwell, Püriten olmasa, Püritenler Amerika Birleşik Devletleri'ni kendi "*ruhlarından üflemek suretiyle halk etmiş*" olmakla övünmüyor olsalar ne

sizi uğraştıracağım bu ayrıntılarla ne de kendimi, (hele de gecenin bu saatinde!). Velakin, Püritenleri *"mazlum"*, Cromwell'i *"Demokrasinin Babası"* diye yorumlayabilen bir tarih yazımıyla karşılaşınca, işin rengi değişiyor, yavrum. Siz de, ben de biliriz ki askerî diktanın özgün yanı da, keyfi de yoktur.

"İngiliz milliyetçisi" Cromwell, İskoçlar şöyle dursun, Charles'ın zulmünden bunalmış, bağımsızlığını ilan etmeye kalkışan Katolik İrlanda'nın üstüne öyle bir şiddetle gidiyor ki, o gün bugün Cromwell dendiğinde İrlandalıların tüyleri diken diken olurmuş, İngiltere-İrlanda ilişkilerinin iflah olmamasında bu acımasız katliamın rolü varmış. Ne gam, *"God'ın seçilmiş kullarından"* olduğu bilinciyle mücehhez olan Cromwell, Dublin'den dönüşte İskoç isyanını bastırır. Şimdi de bunu dinleyin, 1650'ler itibariyle müstemlekelerde iş gücü talebinin patladığını *"mukaveleli beyaz köleler"* dedikleri uygulamanın başlatıldığını söylemiştim. Görün ki, Cromwell, İskoç savaş esirlerini *"mukaveleli beyaz köleler"* olarak çalıştırılmak üzere Jamaika'daki plantasyonlara gönderir. Parlamento'nun Presbiter üyelerine de yol verir, seçimleri askıya alır, küçük bir grup milletvekilinin gelip gittiği etkisiz bir organa dönüştürür. Bir müddet sonra *"Rump Parliament"*[187] dedikleri parlamentoyu da toptan kapatır. Hasılı Charles'ın idam edildiği 1649'dan, Cromwell'in öldüğü 1658'e kadar İngiltere fetret dönemi yaşar. Tahta çıkması yolundaki önerilerini reddeder, buna karşın *"New Model Army"*nin kendisini *"Lord Protector"* ilan etmesine ve Kral'ın geleneksel yetkileriyle donatmasına (1657) karşı çıkmaz. Taşra şehirlerini yönetmek üzere tümgenerallerden (*major-generals*) oluşan bir sistem geliştirir, kendisi de 40 sadık silahşörüyle (*musketeers*) Londra'dan yönetir.

Askerî dikta rejimi dersiniz değil mi, görün ki tarih yazımında hiçbir icraat başarı kadar başarılı değildir, yavrum. Tavizsiz bir İngiliz milliyetçisi olması, donanmayı VIII. Henry'nin en uçuk hayallerinden de güçlü kılması, şanlı Hollanda'yı dize getirmesi, İspanyollardan Jamaika Adası'nı almış olması (1655) İngiliz tarihinin en saygın hükümdarları arasında sayılmasına kâfi gelir. *"Demokrasinin Babası"* diyenler bile vardır, çünkü Charles gibi müstebit bir kralın istibdadına son vermiş, *"Royalist"*leri ("saraylı" diye çevirmek meramı anlatıyor) bellerini bir daha doğrultamayacakları şekilde saf dışı etmiş, hatta Kral I. Edward'ın sınır dışı ettiği (1290) Yahudilerin geri gelmelerine izin vererek finansman ihtiyacını kapatmış, böylece parlamenter sistemin güçlenmesine katkıda bulunmuştur denir.

Ve tabii en büyük başarısı da Püriten akait ve yaşam biçimini geri dönülmez biçimde yerleştirmiş olması, görün ki Kraliyet'te mukim tüm mıntıka papazlarının Püriten olmalarını buyuran yasa çıkarmışlığı bile vardır. Öte yandan Katoliklere zinhar yaşam hakkı tanımaz. Birleşik Krallık topraklarında ayin, vaftiz vb. dini yükümlülüklerini yerine getirmelerine, kamuya açık alanlarda görünür olmalarına izin vermez. Buna karşın denizaşırı topraklarda istedikleri gibi ibadet, daha da önemlisi arazi sahibi olma hakkı tanır ki, aslında bakiye tarikatlara katılıp İngiliz müstemlekelerine göçmelerini özendirmek için düşünülmüş başarılı bir politikadır. Az önce sözünü ettiğim Kont George Percy'yi Amerika'ya ihraç eder, yetmez Virginia'nın ilk sömürge valisi yapar. Percy'nin de aynı kafada bir adam olduğu Virginia'daki ilk yerleşime Kral I. James'in adının verilmesinden belli: *"Jamestown"*.

Siz siz olun, İngiltere'de *"fayda"*nın her koşulda *"ilke"*nin önüne geçtiğini aklınızdan çıkarmayın, yavrum. Boris Berezovskiy'den Roman Abramoviç'e kadar SSCB'nin varlıklarını gasbeden irili ufaklı on binlerce (şaka gibi ama gerçekten on binlerce!) mafiyoza oligarkı himayesi altına aldığını da unutmayın. Ünlü *"Economist"* dergisi, her bir Rus sığınmacının Birleşik Krallık ekonomisine 4,5 milyon dolar bıraktığını bildirmişti.[188]

Öyle ya da böyle, Püritenlerin bile *"Nemrut, mızıkçı, mahkeme suratlı"* anlamında *"killjoy"* diye isim taktıkları sevimsiz bir adamdır Cromwell. Tiyatro, dans, festival, Noel gibi eğlenceleri tümden yasaklar, halkın *"God'ın kelamında odaklanıp tetebbu etmeleri"*ni isterken, ülkeyi herkesin *"aklını şeytanla bozmuş olduğu"* bir döneme sürükler. Yukarıda sözünü ettiğim *"Malleus Maleficarum"* denilen büyü kitabını hatırlayacaksınız, o kitabın İncil'den daha fazla sattığı yıllardır bunlar. Şeytanlar, cadılar derken, 1650'lerde sadece Birleşik Krallık'ın değil, Avro-Amerikan medeniyetinin tamamının tekinsiz bir karanlığa büründüğü döneme girilir. Hiç mi iyi bir şey yok diye sormalısınız, var. Yasakladığı eğlenceler arasında *"bear-baiting"* dedikleri o korkunç "oyun" da var. "Eğlence" saydıkları o oyunda, nereden bulurlarsa artık, bir ayıcık getirilir, direğe bağlanır, üzerine bir köpek salınır. Zavallı hayvan, yazık, debelenir durur, bazen kendisini kurtarır köpeği öldürür, bazen köpek onu öldürür. Böyle zalim, böyle rezil bir oyundur. Siz bu "oyun"a da bir mim koyun, yavrum, Başkan Theodore Roosevelt de vurması için ağaca bağlanan bir yavru ayıyı salıvermesiyle ünlüdür. Amerikalıların *"Teddy bear"* dedikleri pelüş

oyuncak ayı sevdaları da buradan gelir. Her neyse. Nemrut Cromwell'in "Efendisi" olduğu *"Cumhuriyet"*, ölümünden sonra iki yıla kalmaz çöker. İskoç Stuart'lar geri gelir. Ama ne geliştir! 1660'da tahta çıkan II. Charles, amcasının intikamını fena alır! Bu defa da Cromwell'i mezarından çıkarır, ibretiâlem için asarlar.

Pencere: "Orange"lı damat William, *"Bill of Rights"*

Şimdi bunları böyle ince ince anlatıyorum ya, bir yandan da gereksiz ayrıntıya mı boğuyorum diye kaygılanmaktayım. Gelin görün ki bunlar ABD'yi biçimlendiren yıllardır; ülkeye nüfuz edecek, nedir ne değildir idrak edeceksek, İngilizlerden miras kalan dünya görüşünün, duyarlılıkların, değerler manzumesinin hesabını tutmak zorundayız. *"Anglo-Amerikalılar"* diye başlık atmam da bundandır, yavrum. Görün ki parayı bulana kadar, yani 1800'lü yılların ikinci yarısına kadar *"Anglo"*nun ağır bastığı bir ülkedir, kafa tutması daha sonra. *"Avrupa"* değerleri gözetilir, hatta ileride göreceksiniz *"motherland"*, *"fatherland"* gibi kavramlar, göçmenlerin geldikleri ülkeleri işaret eder, ABD'yi değil. *"Homeland"* kavramı, 11 Eylül'den sonradır. Şimdi artık "sarışın" bile değiller, Hollywood'da esmer güzeli Lopez'ler, Penelope Cruz'lar ağır basıyor. (Allah bilir, bu gelişmenin Meksika sınırına duvar ördürten ırkçılığın hortlamasıyla da ilgisi var.) Diyeceğim, metne bu gözle bakın, yavrum. Bakın ki, birikimimi birikiminize katın, 21. yüzyıla avansla devam edin.

Stuart Hanedanı tatsız başlar, daha da tatsız biter, yavrum. Hani Tudorlar Katoliklik ile Protestanlık arasında gider gelirler dedim ya, bunlar da öyle. Bu II. Charles (1630-1685) da ölüm döşeğinde Katolik olduğunu itiraf eder. Amcasının intikamını almış olmasının dışında pek bir marifeti yoktur, olmadığı kısa sürede ortaya çıkar. 1685'teki veba salgını, Büyük Londra Yangını daha da zorlar, yerini kardeşine bırakır gider, 1685. II. James olarak tahta çıkan kardeşi, İç Savaş sırasında *Nemrut* Cromwell'in tutuklayıp hapsetmişken elinden kaçırdığı, Fransa'ya sığınan, orada yeniden resmen Katolikliğe ihtida eden, Cromwell öldürüldükten sonra dönen veliaht prenstir. Birleşik Krallık'ta Katolikliği yeniden ihdas etmek için elinden geleni yapar. Ne ki, Cromwell yapacağını yapmış, Katolikliği İngiltere'de

bitirmeyi başarmıştır, Kral'ın orduda hatta üniversitelerde Katolikleri üst kademelere tayin etmesi, hatta salt Katoliklerden silahlı birlikler kurmuş olması bile Protestanları sindirmeye yetmez. Birbiri ardına kanlı ayaklanmalardan başını alamazken bir erkek çocuğu olur. Britanya tahtının Katoliklerin eline geçiyor olması ihtimali karşısında yer yerinden oynar, İngiliz aristokrasisinin *"Immortal Seven"* dedikleri ("Ölümsüz Yedili") yedi mümtaz şahsiyeti, II. James'in Lahey doğumlu Protestan damadı, Hollanda *stadholder*'i *(vekilharç, naip)* William of Orange'ı İngiltere'yi işgal etmeye davet ederler. "Orange" dedikleri Hollanda'da bir tımar.

Bugünden, hele de buradan bakarak değerlendirmeyin, yavrum. Olaya başka bir ülkenin hükümdarını işgale davet etmek gibi bakılmıyor. Mezhep aidiyetinin milli kimlikten önce geldiği yıllar. Bizde halen dahi gündemde olan "ümmet" vs. "Türk milleti" ayrışmasını düşünün... Hollanda, Fransa, Birleşik Krallık dini hassasiyetleriyle öne çıkan akraba hanedanlar. Nitekim William Hollanda ordusunun refakatinde Devon'a çıkıyor, 1688. Ne İngiliz kara ordusu ne de donanma II. James'in yardımına geliyor, Kral yine geldiği yere, Fransa'ya kaçıyor. Parlamento'nun canına minnet, Kral'ın kaçışının "tahttan feragat ettiği" anlamına geldiğini ilan ediyor; damat William'a yasalara uyacağına ve Parlamento'yu sık sık toplayacağına dair bir *"Bill of Rights"* (Haklar Beyannamesi) imzalatıyor, tahta oturtuyorlar, 1689.

Anlı şanlı *"Bill of Rights"*ın hikâyesi böyle. Bahse konu *"haklar"*ın *Parlamento*'nun hakları olduğunu anlıyorsunuz, halkların değil. Yabancı damadın kayınpederini tahttan indiren komplosunu İngiliz tarihinde dönüş noktası sayar, *"Glorius Revolution"* derler, "Şanlı İhtilal" olarak yüceltirler yavrum. O gün bugün, Birleşik Krallık'ta hükümdarın Parlamento'nun denetiminde olduğu söylenir, yani *"meşruti krallık"*tır. 1701'de geçirdikleri bir de yasa var ki, "İngiltere kralı mutlaka Protestan olacaktır" buyurur.

"Parlamentonun hakları" ile "halkın hakları" örtüşür mü, örtüşürse ne kadar örtüşür, o da ayrı bir konudur. Diyeceğim, siz siz olun, demokratik ses veren metinlerin büyüsüne kapılıp meselelerin insanoğluna taalluk eden aslını gözden kaçırmayım. Görün ki, II. Mahmut'un 1808'de Osmanlı âyanıyla imzaladığı *Sened-i İttifak* reayayı ne kadar özgürleştirmişse, 1688 *"Bill of Rights"* da, *Magna Carta Libertatum* da İngiliz halkını o kadar özgürleştirmiştir. Şeyh Edebali'nin (ö. 1326) Osman Gazi'ye öğütlerini düşünün: mealen, *"Ey oğul! Güçlüsün, kuvvetli, akıllısın... Öfkenle nefsin*

bir olup aklını almasın... Sen beysin; bundan sonra geçimsizlik, çatışma, anlaşmazlıklar bize, adaletli olup onu dışlamak sanadır... üzmek bize... Hiç insana kin tutmadan, hoşgörü sanadır..." Şeyh Edebali de nereden çıktı dediğinizi duyar gibi oluyorum.

Necefli Maşrapa!.. *"Bir savaş, yalnızca bey için yapılmaz"*

Cemil Meriç, "*Divan edebiyatında roman yok. Niçin olsun?*" diye başlayan tebliğini, "bu *edebiyat türü bir buhranın, bir uyuşmazlığın, reelle ideal arasındaki bir nispetsizliğin çocuğudur*" diye sürdürür, "*toplumsal bir sağlıksızlık, bir tedirginlik alameti*" olduğuna işaret eder. "*Pürüzlerini yok etmiş bir toplumda romanın ne işi var?*"[189]

Cemil Bey hayatta olaydı, "Tıpkı, '*Bill of Rights*' ve '*Magna Carta Libertatum*' gibi, değil mi hocam?" derdim. "*Pürüzlerini yok etmiş bir toplumda mukavelenin, kontratın, senedin, protokolün ne işi var?*" Gevrek gevrek gülerdi, eminim: "*Çok doğru!*"

Bunu size neden söylüyorum, birbirini yiyen özde asalak aristokrasinin eşrafla yaptığı paylaşım mukavelelerine yüksek medeniyet erdemleri atfederek abartmayın, hele de bizde yok diye daralmayın diye söylüyorum. "*Büyük Özgürlükler Sözleşmesi*" gibisinden hamasi çevirilere bakmayın, alt tarafı bir kralın tahtta kalmak uğruna rakiplerine verdiği maddi tavizler listesidir, mesela "*Bill of Rights.*" Vakar, onur, sadakat, merhamet, vefa, müsamaha, feragat gibi insanı insan yaptığını düşündüğümüz değerler ne mukaveleye bağlanabilir ne de mukaveleyle korunabilirler, yavrum, insanlığın esenliğini cezai şartlara bağlamak, hamakatin en büyüğü. Magna Carta, malum, 1215 yılında imzalanmış bir İngiliz belgesidir. Bu belgeyle kral ilk kez (Avrupalı bir kral ilk kez!) yetkilerini kısıtlamış ve derebeylere bazı haklar tanımıştır, denir. Birkaç dakika ayırın, Şeyh Edebali'nin, Osman Gazi'ye (1258-1326) aşağıdaki nasihatini okuyun. Bir hakanla iyilik ve terbiye üzerinden kültürel bir sözleşme nasıl yapılırmış hatırlayın.

"*Ey oğul! Beysin... Bundan sonra öfke bize; uysallık sana. Güceniklik bize; gönül almak sana. Suçlamak bize; katlanmak sana. Âcizlik bize, yanılgı bize; hoş görmek sana. Geçimsizlikler, çatışmalar, uyumsuzluklar,*

anlaşmazlıklar bize; adalet sana. Kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize; bağışlama sana. Bundan sonra bölmek bize; bütünlemek sana. Üşengeçlik bize; uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana... Güçlü, kuvvetli, akıllı ve kelamlısın. Ama bunları nerede ve nasıl kullanacağını bilmezsen sabah rüzgârlarında savrulur gidersin. Öfken ve nefsin bir olup aklını mağlup eder. Bunun için daima sabırlı, sebatkâr ve iradene sahip olasın... Bir bey sabretmesini bilmelidir. Vaktinden önce çiçek açmaz. Ham armut yenmez; yense bile bağrında kalır. Bilgisiz kılıç da tıpkı ham armut gibidir. Milletin irfanı içinde yaşasın. Ona sırt çevirme. Her zaman duy varlığını. Toplumu yöneten de, diri tutan da bu irfandır... Dünya, senin gözlerinin gördüğü gibi büyük değildir. Bütün fethedilmemiş gizlilikler, bilinmeyenler, ancak senin fazilet ve adaletinle gün ışığına çıkacaktır... Şu üç kişiye acı: cahiller arasındaki âlime, zengin iken fakir düşene ve hatırlı iken itibarını kaybedene. Unutma ki, yüksekte yer tutanlar, aşağıdakiler kadar emniyette değildir. Haklı olduğun mücadeleden korkma! Bilesin ki atın iyisine doru, yiğidin iyisine deli derler. En büyük zafer nefsini tanımaktır. Düşman, insanın kendisidir. Dost ise, nefsi tanıyanın kendisidir... Kişinin gücü, günün birinde tükenir, ama bilgi yaşar. Bilginin ışığı, kapalı gözlerden bile içeri sızar, aydınlığa kavuşturur... Gidenin değil, bırakmayanın ardından ağlamalı. Bırakanın da bıraktığı yerden devam etmeli. Savaşı sevmem. Kan akıtmaktan hoşlanmam. Yine de, bilirim ki, kılıç kalkıp inmelidir. Fakat bu kalkış-iniş yaşatmak için olmalıdır. Hele kişinin kişiye kılıç indirmesi bir cinayettir. Bey, memleketten öte değildir. Bir savaş, yalnızca bey için yapılmaz. Sevgi davanın esası olmalıdır. Sevmek ise, sessizliktedir. Bağırarak sevilmez. Görünerek de sevilmez. Geçmişini bilmeyen, geleceğini de bilemez. Geçmişini iyi bil ki, geleceğe sağlam basasın. Nereden geldiğini unutma ki, nereye gideceğini unutmayasın...Yalnızlık korkanadır. Ekim zamanını bilen çiftçi, başkasına danışmaz. Yeter ki, toprağın tavda olduğunu bilebilsin..."

(Metnin sahici olmadığını, tahrif edildiğini ileri sürenleriniz olacaktır. Olsun. Cumhurbaşkanı, başbakan veya her kimse o bey, bir önderden beklentilerimizi bugün bile şekillendiriyor olması değerine kefildir. Bir de Şeyh Edebali'nin 1206-1326 yılları arasında yaşadığını hatırlatırım. Evet, 120 yaşında vefat etmiş.)

Şimdi bir ülke hayal edin ki kimse, ister Protestan, ister Katolik, Anglikan, Püriten, Presbiter, Baptist ya da kimse ama hiç kimse, ne kral, ne kraliçe, ne prens, ne prenses, ne şansölye, ne general, ne lord, ne parlamenter, ne şövalye, ne tüccar, ne çiftçi, ne dilenci, ne laternacı, ne şarkıcı bir gün sonra ağır işkence altında ölmeyeceğinden, mezardan çıkarılan cesedinin paramparça edilmeyeceğinden, lime lime bedeninin kargalar yesin diye Londra Kulesi'nden sallandırılmayacağından ya da Midland çöplüğüne atılıp aç köpeklere yem edilmeyeceğinden emin olabilsin.

Bir inanç hayal edin ki, şefkat değil, dehşet üretsin. Yaşadığı sürece işkencecilerin elinden çektiğini, ölü kaldığı sürece de tapındığı *God*'ın elinden çeksin. Sülfür dumanı zehirlesin, cehennem ateşi yaksın, yaşamaktan korktuğu kadar ölmekten de korksun. İsa Mesih'ten de medet umamasın, çünkü şefaat imkânlarının hayli dar (*"Limited Atonement"*), son tahlilde kimi cehennemden kurtaracağına *Baba*'nın karar vereceğinin (*"Unconditional Election"*) idrakinde olsun. Oğul'un sürece müdahalesinin söz konusu olmadığını bilsin.

Diyeceğim, leyleğin yuvadan attığı biçare bir yavru, bir azap kumkumasıdır; hele de *Nemrut* Cromwell istibdadından sonra derin bir kasavete gömüldüğünü anlatırlar. Olacağına bakıp şaşırmazsınız. İnsanoğlu zulmette yeşermiyor, yavrum, yaşama içgüdüsü fıtri, er ya da geç bir çıkış yolu buluyor. Britanya halklarının özelinde iki yol görünüyor. İlki yürürlükteki *God* ve kâinat görüşünü tümden reddetmek, tebeşir dairesinin dışına çıkmak. İleride göreceksiniz; deizm üzerinden kadim masonik tarikatlara, gizli cemiyetlere bağlanır; insan aklının şiar edildiği gelişme *Godhead*'i öldürmeye kadar gider. Francis Bacon'ın, ABD'nin *"insanların aklın yolunu izleyecekleri, 'gods' olacakları"* bir devlete dönüşeceğini söylemesi de budur. İkinci yaklaşım, ağır kasavete rağmen hayatta kalma çabası; en etkin örneklerden biri *Püritenizm*.

Amerikan zihniyetini oluşturan iki ana damardan birincisi, Francis Bacon'la görünür olan, Thomas Jefferson, James Madison, Benjamin Franklin gibi deist ve/veya farmason *"Kurucu Babalar"*la devam eden *"bilimsellik"*, ikincisi ülkenin manevi iklimini belirleyen Püriten dünya görüşüdür. ABD, bu iki uzlaşmaz dünya görüşünü birlikte yaşar. Görün ki, Stephen Hawking'lerin, Bill Gates'lerin Amerika'sında, 21. yüzyılın ilk

çeyreği itibariyle eyaletlerin yüzde 50'sinde Darwin yasaklıdır, okullara sokulmaz. Dr. Ben Carson gibi, Big Bang teorisini *"peri masalı"*, evrim teorisini *"Adversary'nin işi"* (*"Adversary"*, hasım, iblisin isimlerinden biri) olarak tanımlayan ödüllü bilim adamı (çocuk beyin cerrahı) az kalsın Başkan olur, kaybettiğinde de Trump'a kaybeder. Neyse ki, insanoğlunun bu gezegendeki serüveni ezelden ebede dümdüz uzanan bir lineer çizgi de değildir, aynı çağda birden fazla çağ yaşanır.

Püriten akaidi cehennemden kurtuluşun *God*'ın intihap ettiği az sayıda *"Seçilmiş"* kuluna bir lütfu olduğu inancıyla başlar. İnancın kökeni, Fransız reformcu Jean Calvin'in (1509-1564) *"belirli sayıda günahkârın cennete gitmek üzere God tarafından önceden seçildiği"* iddiası. Reform sürecinde çok sayıda teoloğun "Aziz Pavlus" olmaya heveslendiklerini gözden kaçırmayın. Jean Calvin'e ayrıca mim koyun, yavrum, bu dünyadaki yaşamlarını bütünüyle öbür dünyaya vakfetmiş gibi duran, günahla oturup cehennem azabıyla kalkan Püritenlerin maişet meselesini onları dünyevi kazancın kutsiyetine ikna ederek çözmüş adamdır. Püritenler, ticari başarıyı da *God'ın* gönderdiği *seçilmişlik* işaretlerinin arasına katar, para yapıyor olmaya ilahi mazeret geliştirir, hangi işle iştigal ediyor olurlarsa olsunlar, o dalda yükselmek için ciddi çaba gösterirler. "Protestan iş ahlakı" dedikleri ve izleyen yüzyıllarda ekonomik kalkınmanın *olmazsa olmazlarından* sayılacak olan koşul buradan neşet eder, yavrum. Bir Püriten, varlıklı ve fakat alçakgönüllü olmalıdır şeklindeki anlayış da öyle.

Her neyse. *God* tarafından bağışlanmak, cehennemden muaf tutulmak için kulun gösterebileceği hiçbir amel yoktur. (Bizim "İlk Günah" diye bildiğimiz *"Original Sin"*den dolayı bağışlanmak olduğunu anlıyorsunuz. Afrikalı kölelere ya da Suriyeli sığınmacılara ya da Ruanda'da açlıktan ölen çocuklara yardım etse de bir etmese de bir olduğunu da anlıyorsunuz.) Çünkü *God*'ın gözüne girip giremeyeceğini hiç bilemez. Tek yapabileceği, heva ve heveslerini denetlemek, *Revival* çadırında gördüğümüz üzere *God*'ın inayetinin işaretlerini kollamak durumundadır. Öte yandan tebeşir dairesinin dışına çıkışın da *God*'ın bir lütfu olduğunu, çıkmamak için *direnmenin* de günah olduğunu düşünün.

Ne demek istiyorsun diyeceksiniz, bir Püriten'in cehennemde yanmaktan muaf tutulmak üzere *"seçilmiş"* (*"elect"*) olmayı reddedemeyeceğini, *"seçilmemişmiş"* gibi de hareket edemeyeceğini (*Irresistable Grace*) anlatmaya

çalışıyorum. *God*'ın lütfuna nail olan Püriten'in *bir ermiş, bir aziz* olarak yaşaması farzdır (*Perseverance of the Saints*), çünkü *God* bağışladığı Püriten kulunu *kendi görkemini* yansıtacak, kullarından *beklentilerini, isteklerini* yorumlayacak *salahiyetle teçhiz* edecektir. Bu söylediğimin Katolik papalara atfedilen "*yanılmazlık*" ayrıcalığını çağrıştırmasının telmihlerini düşünün, yavrum, nitekim New England'a kaçmayı başaran Püritenler fevkalade bağnaz ve acımasız olabiliyorlardı. Her neyse.

İngiliz Püritenler gayya kuyusuna dönen ülkelerinde hayatta kalmanın yolunu *God* tarafından *seçilmiş-miş* gibi yapmakta bulur, *God*'ın lütfuna nail olmuş, O'nun isteklerini yorumlama salahiyetine kavuşmuş "*ermişler*"-*miş* gibi yaşama yoluna giderler. Günün belirli saatlerini dua etmeye ayırmak, kiliseyi asla ihmal etmemek gibi ermişliğin (*sainthood*) şartlarından saydıkları ameller acımasız bir katılıkla yerine getirilir. Acımasız derken, buna mesela dua saatinin kaçırılması halinde kendilerine ve başkalarına uyguladıkları kamçı dayağı, aç kalma (veya bırakılma) gibi, tecrit gibi, perhiz gibi *God*'ı hoşnut edeceği düşünülen cezalar, kadim Hıristiyan keşişlerinden mülhem züht pratikleri dahildir.

"*Kendisini doğrulayan kehanet*" kavramından bahsetmiştik. Püritenlerin "*ermeden ermek*" pratiğinde bu anlayışın olduğuna dikkat edin, yavrum. Bana öyle gelir ki, *seçilmiş-miş* gibi yaşama pratiği zamanla Amerikalıların içlerine işleyecek, "*masum bir kültürün dini bütün çocukları*" oldukları inancı kendilerinde hemen her şeye hak görme alışkanlığını pompalayacaktır. Nitekim "*Visible Saints*" kimliğini benimser, kendilerine "*Saint*", başka mezheplerin müntesiplerine "*strangers*" derler. "*Visible*" sıfatını burada kullanıldığı manada çevirmekte zorlandığımı tahmin edersiniz. İlk anlamı "*gözle görülebilir*"; bariz, apaçık, aşikâr anlamlarına da gelir, ama "*ermiş*" ya da "*aziz*" sözcüklerini niteleyince bir garip oluyor. "*Görülen Ermişler*" mi demek lazım, karar veremedim. Bir de siz düşünün, yavrum.

Pencere: İngiliz'in değil, "*God*"ın şehri

Amerikan Püritenlerinin hikâyesi şöyle: *Nemrut* Cromwell'in (1599-1658) Britanya'yı birbirine kattığı yıllar, kapsamlı bir "*arınma seferberliği*" başlatmaya karar veren Yorkshire'lı bir Püriten cemaati, şehri terk eder, Scrooby

köyüne kapanır. Yorkshire'ı (York diye de geçer) Büyük Konstantin'den hatırlayacaksınız. Babası Constantius burada ölmüş (İsa'dan sonra, 306), kendisinin Roma İmpartorluğu'na giden serüveni burada başlamıştı. Şehrin o zamanki adı "*Eboracum*", İngiltere'nin kuzeydoğusunda eski bir Viking yerleşimi, yirmi küsur ilaha ev sahipliği yapan pagan panteonu hüviyetinde bir kent. Püritenler, insan yapımı yani yoz, yani günahkâr olmakla suçladıkları ("*English City of Man*" demekteler) Yorkshire'ı geride bırakıp "*Yaradan*"a yaraşacak tertemiz bir "*God's City*" oluşturacak, "*Visible Saints*"ten başka kimsenin giremediği bu köyde yaşayacaklardır.

Scrooby'de ne kadar kaldıkları bilinmiyor, ancak çember daralmakta, Cromwell ayrılıkçı cemaatleri bir bir temizlemektedir. Sıranın kendilerine geleceğini kestiriyor, 1608 yılında Scrooby'yi terk edip Hollanda'nın Leiden şehrine göçüyorlar. Hollanda, bugün olduğu gibi o günlerde de fevkalade liberal bir ülke, görüşen karışan yok ama Püritenler Hollandalıları aşırı serbest bulmakta, çocuklarının ahlakının bozulacağından, İngiliz kimliklerini kaybedeceklerinden korkmaktaymışlar. (2002'de suikasta kurban giden Pim Fortuyn'un "*Yaşanabilir Hollanda*" hareketini hatırlayın. Katolik ve alenen eşcinsel bir siyasi lider olan Fortuyn, "*Hangi ülkede benim gibi büyük bir hareketin lideri açıkça eşcinsel olabilir? Bu gurur duyulabilecek bir şey. Ve ben de Hollanda'nın öyle kalmasını isterim*" demekte ve tabii İslam'ı "*korkutucu bir gelişme*" olarak görmekteydi.) Hasılı bir kez daha kalkıyor, bu defa Amerika'ya, ama göç değil, "*hicret*" ediyorlar, 1620.

"*Hicret*" nereden çıktı diyeceksiniz. O da şöyle, Püritenler *Church of England*'a bağlı kalma konusunda ittifak içinde değil. İngiliz Kilisesi'nin kendi ıslahatını yapmasına fırsat tanınmasına inanan ılımlı Püritenler olduğu gibi, hiçbir ulusal kiliseyle bağlantı istemeyen "*Separationists*" (ayrılıkçılar) da, var. I. James'in "*Ya Church of England'ın kurallarına uyacaklar ya da onları ezip geçeceğim*" dediği, *Nemrut*'un yok etmeye çalıştığı ayrılıkçı Püritenlere "*Pilgrim*" deniyor. 1620'de Hollanda tarikiyle New England'a göçen ilk kafile, ne İngiliz ne İskoç, hiçbir ulusal kiliseyle bağlantı istemeyen Pilgrimler, yani "*Visible Saints*"ti. (Mary White'in Howard Kilisesi'yle bağlantısını hatırlayın.)

Pilgrim kelimesi, "*pilgrimage*"*dan*, yani "hac"dan geliyor, anlamı "*hacı*". Ancak, Amerika hicretini Kudüs'e ya da Mekke'ye yapılan ziyaretler gibi değerlendirmeyeceksiniz. Haccın Hıristiyanlıkta birden fazla yorumu var,[190] buradaki anlamı bizim dervişlerin "*mutlak hürriyeti seçip Hakk'a teslim*

olmak"lıklarını çağrıştırır: Yani, dış müdahalelerden kurtulup inzivaya çekilmelerine imkân veren topraklarda, kendilerini *God*'dan alıkoyan şeylerden sıyrılarak, Scrooby'de gerçekleştiremedikleri uhrevi saadete (*beautitude*) ulaşmak çabası. Bu pencereden bakarsanız, Katherine Lee Bates'e "*America the Beautiful*" isimli o şükran ilahisini ilham eden beklentinin Yeni Dünya'nın *God*'ın "*Seçkin Kullarına Mükâfatı*" olduğu şeklindeki duygu olduğunu göreceksiniz. Şimdi bunu iyi dinleyin ve mim koyun:

Rab Yehova'nın İsrailoğullarına Kenan diyarını tahsisiyle *God*'ın *Pilgrimlere* Amerika'yı tahsisi arasındaki *ilahi irade birlikteliğinin* telmihi bizi bugünlere getiren ittifaktır. Üzerinde iyi düşünmelisiniz, yavrum. "'*Nuke' Türkiye!*"de bu paragrafı hatırlayasınız diye tekrar buraya alıyorum. Siz siz olun, Massachusetts eyaletinin dört yüz yıldır "*Yeni Filistin*", Amerika'nın ilk sakinlerinin "*Yeni İsrailoğulları*" olarak algılandıklarını zinhar göz ardı etmeyin.

"Ne kral, ne papa, ne piskopos ne de dinsel sanatın kandırmacaları! Bedensel hazlardan arındılar, ruhlarını pirüpak ettiler. İşkencelere düçar oldular, God'ın adını ağızlarından düşürmediler. Sonunda mükâfatını gördüler. Yehova onları 'seçti' ve 'toprak vadetti.' Cemaat reisleri John Winthrop (1587-1649) 'Yeni İsrailoğulları olarak seçildiklerini' anladı. Yehova'ya inandı. Müritlerini topladı. Yeni Dünya'yı 'İsa adına fethetmek' üzere yola çıktılar. Yehova sözünü tuttu, İsrailoğullarını Kızıl Deniz'den geçirdiği gibi geçirdi Püritenleri, Okyanus'tan. Sözünü tuttu, Yeni Filistin'e, yani Massachusetts'e getirdi. Karaya ayak basar basmaz, John Winthrop tuttu İsa'nın 'ilk öncü karakolu'nu ... inşa etti; Mesih yeryüzüne geri dönüp kendi krallığını ilan edeceği zaman hazır bulunsun' diye de *'bir tepe üzerinde bir şehir'* başlattı. Yehova sözünü tuttu, *'Yeni Kudüs*'ü, yani *Boston'u kutsadı."*

Pencere: Ermişlerle dolu bir "*Yeni İngiltere*", "*Vatansever Hıristiyanlar*"

"*Yeni İngiltere*" dediğim, "New England". Pilgrimler, Scrooby gibi "*Yeni İngiltere*"yi de "Visible Saints"le doldurmayı "*hak ve görev*" bilirler. Onlar ermişliklerini yaşayadursunlar, on yıl kadar sonra bu defa İngiltere'nin Cambridge Üniversitesi'nin de bulunduğu (kuruluşu 1209) East Anglia bölgesinden, daha varlıklı, eğitimli Püriten aileler Massachusetts Körfezi'ne ayak basarlar. 1643 itibariyle sayıları 20 bini bulan bu yeni göçmenler kendileri-

ni "*ayrılıkçı olmayan cemaatçiler*" olarak tanımlarlar. Church of England'ı "düzmece kilise" olarak tavsif etmemekle birlikte, Pilgrimlerin örgütlenme modelini aynen uygularlar. Kısa süre içinde toprak yetmez olur, sonraları Connecticut, New Hampshire, Rhode Island ve Maine eyaletlerine evrilecek bölgelere taşar, 21. yüzyılda dahi rastlanan, hatta demokrasilerin koruması altında güçlenen radikal cemaatler (*revival çadırları!*) oluştururlar.

Bizim ellere yansımaz, yavrum, yansısa da önemsemez, lakin "*Christian Patriot*" diye (Vatansever Hıristiyan) bir kavram vardır. ("*Patriot*"ın bize sattılar satmadılar kavgası yaptığımız füzeye verilen isim olduğunu hatırlayın!) Amerika Birleşik Devletleri'nde 1960'lardan itibaren palazlanan *Posse Comitatus* (Ülkenin Gücü), "*Army of God*" (Allah'ın Ordusu), "*Concerned Christians*" (Endişeli Hıristiyanlar) gibi oluşumların bu fasıldan olduğunu bilesiniz. Kürtaj kliniklerine, kürtaj yapan doktorlara, doğum kontrol merkezlerine, LGBT organizasyonlarına ve tabii Müslüman yerleşimlerine düzenlenen saldırılar, bu gruplardan gelir. Sanmayın ki, üzerinde durmaya değmez marjinal gruplardır. DHS, *United States Department of Homeland Security* analisti Daryl Johnson bunlardan sadece "*Hutaree*" dedikleri örgütün (ki "*Hıristiyan Cengâverleri*" anlamına gelir) 2011 itibariyle, "*11 Eylül saldırılarını düzenlemekten sanık Müslüman terör örgütlerinin sahip oldukları silahların toplamından daha fazla cephanelikleri olduğunu*" ileri sürer. 1999'un son aylarında olmalı, yavrum, İsrail'in bu "*Endişeli Hıristiyanlar*"ı kovduklarını hatırlıyorum, Kudüs'teki birtakım tapınaklara saldırı planları yaparken yakalanmışlardı, bu yolda ölmek istediklerini, böylece "*doğrudan cennete gideceklerini*" söylüyorlardı. BBC'den duymuş olabilirim, bir de siz bakın.

Pencere: *Pilgrimler, Püritenler*, "*Kurucu Hacılar*", John Davenport

Pilgrimler sayıları itibariyle Püritenlerin küçük ve nispeten daha yoksul, eğitimsiz ve çoğunlukla vasıfsız bir fraksiyonu. 1620'de ünlü *Mayflower* ile Massachusetts'e gelen 102 kişilik kafilenin arasında maceraperestler, tüccarlar da var. *Pilgrimler* yol arkadaşlarına "*Strangers*" diyorlar, "Yabancılar". Kendilerine uygun gördükleri isim malum: "*Saints*". Plymouth ıssızında kuracakları yerleşimin anayasasını (*Mayflower Compact*) daha

gemiden inmeden hazırlayıp imzaladıklarını söylemiştim. Kafilenin yarısı daha ilk yılda New England zemherisine kurban gider. Buna karşın fevkalade zor şartlar altında yaptıkları iki aylık seyahat, ardından dondurucu kışta verdikleri yaşam mücadelesi, ABD'nin tarih ve kültürünün temelini oluşturur, Amerika'ya göç değil, "*hicret*" etmiş olmaları hikâyelerine ayrı bir hamaset katar. Nitekim o gün bugün "*Pilgrim Fathers*" olarak anılırlar; yani Amerika Birleşik Devletleri'nin asli banileri, "*Kurucu Hacılar.*" Onlardan farklı olarak, İngiltere'ye sadık kalan Püritenler ibadet biçimleri aynı olmasa da asli kilisenin *Church of England*'ın olduğunu kabul eder, New England ibadet pratiğinin Eski Dünya Avrupa'ya ve Hıristiyan dünyasının geri kalanına örnek olacağına inanırlar.

Her Amerikan Püriten'inin biraz da Yahudi olduğunu da söylemiştim. James'iydi, Charles'ıydı, Cromwell'iydi derken, İngiliz devletinin çok zulmünü çekmiş insanlar olduklarını hatırlayın. Yeni Dünya'ya geldiklerinde kendilerini ne bürokrasisi ne de meri kanunları olan bir diyarda bulduklarından, yasalarını Eski Ahit'in kutsal metinlerinden devşirirler. New England'ın ilk müstemlekelerinin teokratik olmalarının sebebi budur. Mesela, "1650 sayılı Connecticut Kanunu" diye bir yasa örnek gösterilir. Kelimesi kelimesine Yahudi kanunlarından alınmış, Kutsal Kitap'tan ayetlerle gerekçelendirilmiş olan bu yasa, başka yerleşimler tarafından da benimsenir. John Davenport (1597-1670) diye Oxford (Magdalen College) mezunu bir Püriten papaz var, 1639'da New Haven'da yapılan bir toplantıda "*Bu yerleşimde sadece God'ın kanunları geçerli olacaktır*" diye kestirip atar. (Aklımdayken, bu John Davenport'u 19. yüzyılda "*Hazreti Muhammed ve Kur'an-ı Kerim*" hakkında kitap yazmış olan oryantalist Davenport'la karıştırmayasınız. O Davenport, az bulunan dürüst bir şarkiyatçıydı, "*... aldatılmış insanlığı, İslamiyetin zalim bir din olduğu sanısından kurtarmak lazımdır... Papalığın vahşet ve yamyamlık derecesine varan işkenceleri yanında Müslümanların gayrimüslimlere karşı davranışları ağzı süt kokan bir çocuğunki kadar yumuşak olmuştur*" diye yazan adamdı, kitabın Türkçe çevirisi var. Bu Davenport ise Musevilerin eylülde kutladıkları hasat bayramları *Sukot* ya da *Pesah*'ı, İngilizlerin Guy Fawkes günüyle birleştirip New England yerlilerinden aldığı hindilerle "*Şükran Günü*" olarak kutlayan adam.)

Her neyse, Püritenler öyle benimserler ki Musevi ilmihalini, Amerikan Bağımsızlık Savaşı sürecinde (1775–1783) kendilerini *Filistinile*re karşı du-

ran *Yahudiler-miş gibi* hissettikleri ve takdim ettikleri anlatılır. *Hamursuz Bayramı*'nı duymuşsunuzdur, Yahudilerin Mısır'dan çıkışı kutladıkları bayramdır, ekmek hamurunun kabarmasına vakit kalmadığı için yanlarına *matsa* dedikleri mayasız ekmek almak zorunda kaldıkları anlatılır. Amerikan Püritenlerinin İngilizlerle kapışmalarını, Eski Ahit'teki *"Exodus"*la bir tuttukları, Birleşik Devletler Ordusu'nun zaferi için aynı duaları okudukları söylenir.[191] *"Filistini"* kelimesine de dikkat edin; *Filistiniler* (ya da *Filistler*) Eski Ahit'te geçen bir halktır. Ege kökenli oldukları, İsa'dan önce 1200'lü yıllarda Vadedilmiş Topraklara yerleşmiş (ve adlarını vermiş) oldukları rivayet edilir. Bildiğimiz Filistinlilerin kadim atalarıdır. İnanması zor yavrum, ama Yahudilere hasım düşen bu insanlara 3000 yıllık düşmanlık sonucu Batı literatüründe bugün bile gündemde olan *"filistini"* kelimesi, *"kabalık, cahillik, sıradanlık"* anlamında kullanılır. *"21. yüzyıl filistinizmi"* denilen kavram, üstün zekâların, sıra dışı vasıfların hor görülmesi, *"sıradanlaşma"*nın yüceltilmesi olarak tanımlanır, gelişmiş ülkelerin tümüne sirayet eden kültürel yozlaşmaya işaret eder. Filistinlilere ayıp etmemek için benim *"paçozlaşma"* dediğim, İlber Hoca'nın *"hödükleşme"* sözcüğünü tercih ettiği akımın köklerinin burada olduğunu bilesiniz.

Pencere: *"Hıristiyan İsrail"* ve *"Boston Brahminleri"*

İlk yerleşimcilerinin New England bölgesine verdikleri isim budur: *"Christian Israel."* Püriten önderler kadim İsrail yüceleri Hz. Musa (*Moses*) ve Yeşu'yla (*Joshua*) eşleştirilir, çocuklara Eski Ahit'ten isimler konur: *Daniel, Jonathan, Esther, Enoch, Ezra, Rachel,* yani, Danyal, Yonatan, Ester, Enok, Ezra, Rakel/Raşel. Hıristiyan azizlerinin isimlerine rastlanmaz. Yerleşimlerin, özellikle de dağların adları (*Mt. Sina, Mt. Zion, Mt. Olive*; Sina Dağı, Siyon Dağı, Zeytin Dağı) İbranice metinlerden alınır. İngiltere kralı, *Firavun* olur; Atlantik, *Kızıl Deniz*; Amerika, *İsrail Toprağı ("Land of Israel")*; Amerikan yerlileri, *Kenanlılar* (*Canaanists*).

Bir de bunu dinleyin: Kenanlılar, *God*'ın İsrailoğullarına *"vadettiği"* toprakların (*"The Promised Land"*) ilk sahipleri olan halktır. Yehova, *"Seçilmiş Kulları"*na yer açmak için Kenanlıların beşikteki bebekleri, ana rahmindeki ceninleri dahil hepsinin kılıçtan geçirilmelerini emreder.[192] Hal böyle olun-

ca, New England Püritenleri için Kızılderili itlafı farzdır. Şimdi görün ki, ilk kafilelerin arasında 100'den fazla Oxford veya Cambridge mezunu vardı. Daha da iyi ya. Karaya ayak bastıklarından sadece altı yıl sonra, Boston'da, Harvard Üniversitesi'ni kurdular.

1776 itibariyle, ABD nüfusunun yüzde 75'i Püriten kökenliydi ve bu nüfus zamanın *"en iyi eğitimi"*ni görmüş (*"iyi eğitim"* nedir, ne değildir düşünün, yavrum!) eşhasın önderliğinde örgütlenmekteydiler. Nitekim kuralcı oldukları kadar da sofu olan bu insanların Yeni Dünya'ya akan onca Anglo-Avrupalı tarikat arasından sıyrılıp güçlenmiş olmaları, bağımsız ruhlu, olağanüstü gayretli ve azimli olmalarına bağlanır. Başına buyruk, takva ehli ve çalışkan Püritenlerden saygılı bir sitayişle bahsedilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin, velev ki İncil'i hatmetmek için olsun, okuma yazma becerileri, eğitime düşkünlükleri ve yaratıcılıklarıyla öne çıkan Püritenler tarafından yaratılmış olduğuna dair mutabakat tamdır.

Buna karşın, Püritenler, Anglosakson kökenlerine bağlı kalırlar. Her ne kadar okyanus ötesi topraklarda kendi değerlerini yansıtan bir toplum inşa etmişlerse de, İngiltere'nin emperyalist bir güç olarak parladığı yüzyıllarda Kraliyet'e sadakat ve saygıda kusur etmemişler, *"Beyaz, Anglosakson ve Protestan"* (yani WASP, yani *"White, Anglo-Saxon, Protestan"*) kimliklerinde ısrarcı olmuşlardır. Amerikan kültürünün esasının *"Englishness"* olduğu söylemi de buradan gelir. Deyin ki İngilizler "Yeniden Doğuş" (*Revival*) hareketini *New* England'ın bakir topraklarına taşıyacaklar, İsa Mesih'le burada bütünleşecekler, dünyaya buradan yeniden doğacaklardır. Bu pencereden baktığınızda, ne 1776 Bağımsızlık Bildirisi'nin ne de 1787 Anayasası'nın Amerika'yı İngiltere'den koparamadığını görürsünüz, yavrum.

Bu görkemli projenin çekirdeğinde *"Brahminler"* veya *"Boston Brahminleri"* diye bilinen, günümüzde Philadelphia, New York, Virginia ve Charleston'a dağılmış olmakla birlikte büyük çoğunlukla Boston'da mukim Amerikan erguvanileri yer alır. ABD'nin siyasi, iktisadî, dinî, askerî, sosyolojik, kültürel ve psikolojik altyapısına vesayet eden *"Boston Brahmins"*, adı sanı belli Püriten (*ermiş!*) kökenli süper zengin 59 aileden[193] oluşur. Şartlandığımız "demokratik ABD" algısına uymuyor, yavrum ama Büyük Britanya kökenli bu hâkim sınıf, unvanını Hindu kast piramidinin tepesinde yer alan ruhban sınıfından alır. (Püritenler nerede, Hindular nerede diyeceksiniz, ben de size Hindistan'ı başarıyla sömürgeleştiren *The British East India* şir-

ketinin Avrupalı aydınlarda yarattığı kültürel ilgiyi hatırlatacağım.) Tıpkı Hindu rahipleri gibi, kendilerini *"toplumun kültür ve irfanını korumak"*la görevli, *"Anglosakson kültürünün Amerika'daki muhafızları"* olarak görürler. *"Ruhbanlık"*ları, Amerika'yı *"'kendi ruhlarından üflemek suretiyle' yaratmış"* olan "asli" Püritenler olmalarından gelir. *"Azizlik"* vasıflarını da gözden kaçırmayın.

"East Coast Sosyetesi" olarak da bilinen zümre, çocuklarını kendi kurdukları Harvard'da okutur, İngilizceyi *"Boston Brahmin aksanı"* denilen özel bir vurguyla konuşurlar. Sosyokültürel kıbleleri, Buckingham Sarayı'dır. İleride göreceksiniz, özellikle de yeni yeni palazlandıkları yıllarda eşine ender rastlanır bir gayretle her yıl Atlantik'i aşar, evlenme çağına gelmiş kızlarını Kraliçe Elizabeth'e, Üçüncü George'a ya da tahtta kim vardıysa artık, doğrudan takdim etmek üzere İngiltere'ye götürürlerdi; amaç kızlarına soylu bir damat bulabilmek, bir de Taht'ın başarıyla yürüttüğü ticaretten nemalanmak.

Pencere: *"The world is my oyster"*, Kipling ve Orwell

"Oyster" malum, istiridye demek. *"Dünya benim istiridyemdir"* deyimi aslında bir bildiri: *"istediğim yere gidecek, istediğimi yapacak gücüm ve özgürlüğüm var"* anlamına geliyor. Yaşınız müsaitse, sağlığınız yerindeyse, ananız, babanız, eşiniz, dostunuz, kültürünüz sırtınızda kambur değilse, dünya sizin istiridyenizdir. Niye istiridye; çünkü diyorlar, istiridyeyi yiyebilmeniz için kabuğunu bıçak gibi sert bir cisimle kanırtarak açmanız gerekir. İstiridye nezaketle, kibar bir dokunuşla açılmaz. Kanırtmak hiç kolay değildir, güç uygulamak ister, azim ve süreklilik gerektirir. Ama onun o taşlaşmış, kaya gibi sert kabuğunu oynatabilirseniz, içindeki nefis et parçası şöyle dursun, pırıl pırıl bir inciyle ödüllendirebilirsiniz. Kısadan hisse: bu dünya insanoğluna sonsuz imkânlar sunar, ama onlara ulaşmak güç, çaba ve azim gerektirir. İnci sizin elinizi uzatıp onu almanızı beklemez, elinizi attığınız her istiridyede de bulunmayabilir, ama istiridye? Bakın işte o mebzul miktarlarda vardır, elinizi attığınız hemen her yerde istiridye bulabilirsiniz. Kaldı ki, elinizi attığınız hiçbir istiridyeden inci çıkmayacak diye bir kural da yoktur. İş ki, siz kabuğunu kanırtacak gücü bulun ve üşenmeyin; eninde sonunda kazanırsınız.

Bunu size dünyayı istiridyesi belleyen kafa yapısının nasıl bir şey olduğunu hissedebilesiniz diye anlatıyorum. 1500'lerin başlarına kadar İngiltere'nin bir Avrupalı güç olarak esamesinin okunmadığını hatırlayın. Kapitalist ekonomilerin yeni yeni yeşerdiği, okyanusların haritalandığı, kölelerin tedarik edildiği bu yıllarda, emperyalist oyunun başrollerini İspanyollar, Portekizliler ve Hollandalılar paylaşırlar. İngilizler daha geç ama bir girer, pir girerler. Görün ki, günümüzde dünya hasılasının yüzde 46'sını tüketen bir avuç insanın inciyi (elması, altını, petrolü ya da her neyse) bulmak için kanırtmayacakları nizam, altüst etmeyecekleri toprak, katletmeyecekleri topluluk yoktur. Bir bizi yani, Allah'ın bahşettiği nimetlere şükrederek mutmain yaşayan Türk Müslümanlarını, bir de, Zimbabwe senin, Canton benim, dünyanın dört bir bucağında cirit atan *onları* düşünün.

Dünyayı istiridyeniz olarak gördüğünüzde, "inci"nin peşinde azimle Teksas'tan batıp Kobani'den çıkmak işten değil, yavrum. İtiraf edeyim, bu işin çocuklarını değil denizaşırı diyarlara göndermek, gözünün önünden ayırmamaya kurgulu bencileyin bir Türk annesini "çok mu yanlış yapıyoruz" dedirten bir tarafı da yok değil. Olsun. "*Öteki*" diye bir şey var. Nitekim, "*Oh, East is East, West is West*" demişti, Hindistan (Bombay) doğumlu İngiliz Rudyard Kipling, "*and never the twain shall meet!*"[194] Mealen, "*Heyhat, Doğu, Doğu'dur, Batı da Batı; ve asla bir araya gelmeyecektir bu ikili; Ta ki, Yeryüzü ve Gökyüzü hesap vermeye çıksınlar Tanrı'nın büyük mahkemesine; orada ne Doğu, ne Batı, ne hudut, ne ırk, ne de soy sop; sadece dünyanın iki ucundan iki güçlü erkek, yüz yüze.*"

George Orwell, Kipling için "*İngiliz emperyalizminin peygamberi*" der. Der demesine de Kipling'in 1865-1936 yılları arasında yaşadığı düşünüldüğünde atı alanın Üsküdar'ı çoktan geçtiği de bir vakıadır. Hazret, peygamber değil, tanıktır besbelli.

Aklımdayken, "*dünya benim istiridyemdir*" deyiminin mucidi de William Shakespeare; "*IV. Henry*" isimli oyunundan bir replik. Shakespeare için "*İngiliz kimliği*"ni kavramlaştıran adam dediklerini söylemiştim. Şimdi incileriniz Shakespeare'i bilmeseniz de dökülmez. Oyunlarını "*Batı kültürüdür*" *diye* metazori seyrediyor olmaktan gocunacağınız bir durum da yoktur, "Fransız" kaldığınızda da kendinize taan edeceğiniz bir durum da. Yaşadığı yılların (1564-1616) İngilizlerin İspanyol donanmasını perişan edip (1588) "*istiridye*" tarlalarına el koydukları dönem olduğunu değerlendirin, kifayet etsin.

Hazretin dahiyane bir içgörüyle sahnelediği oyunlar İngiltere'nin "Yükseliş Dönemi"ne damgasını vuran insanlık halleridir, öyle görün. Bunların arasında empati geliştirdiğiniz durumlar olur, tümüyle yabancı kaldığınız durumlar olur. Her halükârda alkışlarınızın tek gerekçesi, sahnede sergilenenin sizin kendi yaşamanızı yansıtıyor olması, olmalı. Siz siz olun, sanatın her türüne bir de bu pencereden bakın, yavrum. Muammer Karaca'nın *"Cibali Karakolu"*nun, Bozkurt Kuruç'un *"Macbeth"*inden kıyaslanamayacak kadar daha çok sevilmiş, seyredilmiş olmasının nedenini düşünün.

Necefli Maşrapa!.. *"İstiridyeciler"*in şahı, John Jacob Astor

Bir de kaç delikanlı tanıdığınızı, üstünde kot, ayağında spor ayakkabı, kendisini yollara vurmuş, mesela, gebere otunun peşinde Antalya'nın Gazipaşa ilçesine ya da inci kefali için Van Gölü'ne giden? (Sakın terör filan da demeyin, ben terörün olmadığı günleri de bilirim.) İstiridye avcılığının hemen hiçbir zaman masum bir geçim olayından ibaret olmadığı doğru. Velakin, istiridyecilerin şahı John Jacob Astor'un (1763-1848) olmuş olacak, ilk sermayesinin tahtadan yonttuğu bir kaval olduğu da doğru. New York'u görenleriniz Beşinci Cadde'deki o utanç verecek kadar cafcaflı *"Waldorf Astoria"* otelini hatırlayacaklardır. Onu inşa eden (1893) bilmem kaç numaralı John Jacob, binanın *"art deco tarzı"*nın dünyadaki en önemli örneği olmasıyla övünürdü. Her neyse. Amerika'nın ilk –John D. Rockefeller'den bile önce ilk– multi milyoneri, ABD'nin değil, *"dünya"*nın da değil, *"insanlık tarihinin en zengin"* ailelerinden Astor'ları başlatan adam. *"The Astor Family"*ye bir bakın yavrum, 1721'den başlattıkları soyağaçlarının neredeyse Osmanlı Hanedanı'nı mahcup edeceğini göreceksiniz, öyle dallı budaklı, öyle kibirli bir listedir. Erkek çocuklara babalarının değilse, dedelerinin ismini verirler, mesela "John Jacob" ön isimli en az dört Astor vardır, hangisinin hangisi olduğu soyadının sonuna yerleştirilen Romen rakamından anlaşılır: John Jacob Astor I, III, IV, vs... Çok da çocuk yaparlar. Hanedanın kurucusunun, mesela, sekiz çocuğu vardı.

Hikâyesi *Boston Brahminleri*'ni oluşturan Cabot'lardan, Delano'lardan, Forbes'lardan farklı da değildir. Kraliçe Anne'in (1665-1714) İngiliz müstemlekelerine göçmeyi kabul eden yabancı uyruklu Protestanların İngiliz ta-

biiyetine geçirilmelerini kabul eden yasasını (1697) hatırlayın. *Johann Jakob Astor* bu yasadan yararlanıp İngiltere'ye göçenlerden. Walldorf'lu bir kasabın dört oğlundan en küçüğü, İngilizceyi Londra'da öğrenir, adını "*John Jacob Astor*" olarak "İngilizleştirir", Maryland eyaletine göçer. Maryland tütün memleketi, nüfusun büyük bölümünü plantasyonlarda çalışan Afrikalı köleler ve vasıfsız beyazlar oluşturur. John Jacob, bir süre tütünde çalışır, ancak kaval üretmek gibi bir de becerisi vardır; yapım satım derken New York'a taşınacak sermayeyi denkleştirir. Orada "East Coast Sosyetesi"yle tanışıyor, onları müşteri ediniyor, nefesli sazlar derken piyano gibi lüks enstrümanların alım satımına girişiyor. Ardından fevkalade kârlı kürk işine giriyor. 1811'e gelindiğinde Amerika'nın "Kuzeybatı Pasifik" bölgesinde, Columbia Nehri'nin üstünde, "*Fort Astoria*" adını verdiği ticaret üssünü kurmuştur.

Adına dikkat edin, yavrum, "*Astoria Kalesi*". Şimdi bu "*Astoria Kalesi*" günümüzde Irak'ta, Suriye'de konuşlanan Amerikan "*sivil*" güvenlik şirketleri gibi paralı asker barındıran bir karargâh. 1997 yılında iki emekli subay tarafından Kuzey Carolina'da kurulan *Blackwater* savaş şirketinin öncüsü. Bölgedeki katliamlarını hatırlayın, Ebu Gureyb'i hatırlayın. Kimselere hesap vermeyen eli kanlı katiller güruhuydu, halen de öyledirler. (Benim hatırladığım, Irak'ta silahsız sivillere ateş açıp onlarca kişiyi öldürmekten hüküm giyen tek bir asker dışında yargılanan da olmadı; o da katliamdan on-on bir yıl sonra, 2007 ve 2008'de olmalı.) John Jacob'ın derdi neydi diye sormalısınız, ben de size kürk hayvanı katliamını önlemeye çalışan Oregonlu Kızılderili kabileleri demeliyim. Kızılderililer asgari 15 bin yıl öncesinden itibaren Pasifik Okyanusu üzerindeki Oregon ormanlarında yaşarlardı. John Jacob bölgeye hışımla daldı ve Yerlilerden arındırmaya koyuldu. Paralı askerlerinin katlettikleri kabilelerin haddi hesabı yoktu, zaten hesabını soran da yoktu, hatta John Jacob Astor, "*Oregon'u Birleşik Devletlere 33. Eyalet olarak kazandırmış olmak şerefine*" de nail oldu.

Oregon'da avlanan hayvanların kürkleri Çin'e (Mançu ya da Çing Hanedanı'na) sevk ediliyor, büyük kâr bırakıyordu. O kadar ki, kısa sürede Hazret 290 tonluk kendi şilebini edindi, malları da kendi göndermeye başladı. Afyon ticaretine girmesi de o zaman. Kıymetli kürk, gayrimenkul alım satımı derken, servetinin azımsanamayacak miktarını da afyon kaçakçılığından edindi. Kaçakçılık derken, Çin'e "kürk" irsaliyesi altında sokulan afyon sandıklarından bahsediyorum.

Çin'i afyona alıştıranlar, 1500'lerin başında Çin Denizi'nde dört dönmekte olan Portekiz tüccarları, yavrum. O yıllara kadar Çin'de afyon bilinmiyor değil, ama ağrı kesici olarak şifacılar tarafından kullanılıyor, uyuşturucu olarak tüketimi *"vahşi ve tahripkâr"*[195] bir alışkanlık sayılıyor. Derken afyonun tütünle karıştırılıp pipoyla tüttürülmesi icat ediliyor ve pek tutuluyor. Tüketim çığırından çıkıyor, Çin'in dört bir yanını "afyon tekkeleri" sararken, pazara İngilizler giriyor. Milli şirketleri *The British East India Company*, Hindistan'dan aldığı afyonu Çin'e pazarlamaya koyuluyor. Şirketin arkasında kapı gibi durmakla, İspanyol armadasını devreden çıkarmış olmakla kutlu ve gururlu Kraliçe Elizabeth.

İlk yasağı, Mançu İmparatoru Yung Cheng koyar, 1729. Mançuları anımsarsınız, Çin'in son hanedanıydı (1644-1911). Altay dil ailesinden Türkçe ve Moğolcayla akraba olan Tunguzca konuşurlardı. "Mançu" adına halen dahi rastlanır bizde, erkek çocuklara koyarlar. Lakin öylesine boşlamışızdır ki Asya'yı, bugün Çin sanki toptan yabancı. Her neyse.

Şimdi bir an gözlerinizi kapatın, Çin'in Pasifik kıyılarının uzunluğunu hayal edin. İspanyol'uydu, Hollandalısıydı, İngiliz'iydi derken onca azimli kaçakçıyı durdurmanın pek de mümkün olamayacağını görürsünüz. Nitekim ciddi bir yaptırım söz konusu olamıyor, asıl mücadele kaçakçıların arasında sürüyor. Önceliği dişli rakiplerinden kurtulmaya veren *East India Company*, ikmal kaynaklarını kesme yoluna gidiyor.

Afyonun en iyisini üreten ülke, Hindistan. Osmanlı topraklarında (Ege'de) da var, ama hem uzak hem de Bengal ve Behar afyonu kadar kaliteli değil. İngilizler bir fasıl Hindistan üretimini kontrol altına alıyorlar; ardından ihracatın tek bir limandan (Kalküta) yapılması sağlanıyor, hemen ardından da, yerel yöneticileri *East India* gemilerine ayrıcalık tanımaya (evet, kapitülasyon) ikna ediyorlar. Böylece 1767 itibariyle *East India Company*, Hindistan afyonunun üretim, satış ve kaçakçılığında tekel oluyor. Aynı yıl, Çin'e kaçak sokulan afyonun miktarı, 130 bin tonmuş (2 bin sandık, *"chest"*), yavrum. Kıyaslayabilesin diye söylüyorum, 2015'te Türkiye'nin haşhaş ekimine izin verilen beş-altı vilayetinde üretilen afyonun toplamı 30 bin ton civarında, 120-130 milyon dolar civarında da para bıraktığı söyleniyor.

Siz siz olun, ne zaman illegal ticaretten hüküm giyen birilerine rastlarsınız, arkada sırıtan gücü keşfetmeye bakın. Unutmadan, 1970'li yılların başlarında, Ecevit'in Kıbrıs serencamını zora sokmak için Başkan Nixon'ın Türkiye'yi uluslararası afyon kaçakçısı ilan etmesi vardır. Haşhaş ekim alanının kısıtlanmaması halinde silah ambargosuyla tehdit ettiydi. Kişi karşısındakini kendisi gibi bilir atasözünü doğrulayan pek aşağılık bir yaptırımdır da, Çin'in başına gelenleri düşününce devede kulak. Görün ki, 1,5 milyon afyon üreticisini doğrudan etkilemiş olmasına rağmen boyun eğmek zorunda kalmıştık, eliniz değerse okuyun derim.

Bu da böyle. 1803'te bir Alman bilim adamı, afyondan morfin üretmeyi başarıyor; "*God*'ın kendi ilacı" sloganıyla piyasaya sürüyorlar, afyona talep dünyanın her yerinde artıyor. 1820-1830 arasında Çin'e kaçak giren afyon miktarı 10 bin "*chest*"i bulmuştur ki, bu 650 bin ton gibi korkunç bir rakamdır. Çin, bir uçtan diğerine miskinler tekkesine dönüşmek tehdidi altında, gidişatı durdurmak Başkan Mao'ya kalır. Ve düşünün ne pahasına. Ama ne gam, Amerikan erguvanilerinin afyon işine girmeleri de bu yıllardadır.

Charles Cabot, John Cushing, James Perkins, Thomas Perkins derken, ABD'nin *créme de la créme* beş Brahmin hanedanı, Astor'lar, Forbes'lar, Russell'lar, Perkins'ler ve Delano'lar afyon kaçakçısıdırlar. On tonluk ilk sevkiyatını, 1816'da kendi gemisiyle yapan John Jacob Astor'un akrabalarının arasında ABD *Bağımsızlık Bildirisi*'ni ve ABD *Anayasası*'nı imzalayan Livingstone'lar, bundan daha elim ve vahim olmak üzere (şaka yapmıyorum!) ABD'ye iki başkan ve başkan kadar önemli bir başka eşi veren Roosevelt ailesi vardır. İki başkan derken, daha o zamandan İslamofobik Theodore Roosevelt (1831-1878) ki, "*şiddet bir erkeklik ayinidir*" sözünün sahibi olduğunu hatırlatayım; Franklin Delano Roosevelt (1882-1945) ve dirayetli eşi Eleanor Roosevelt (1884-1962) ki, aynı zamanda kuzeni olur.

Necefli Maşrapa!.. "*Fan kuei!*", *Skull and Bones Society*

1839-1860 Afyon Savaşları, İngilizlerin en aşağılık taht ya da mezhep kavgalarına da benzemez, üzerinde "güneş batmayan imparatorluk"larının en rezil, en utanç verici savaşıdır. Bu gezegende birlikte yaşayacaksak, mutlaka ama mutlaka bilmeniz gereken bir insanlık suçudur, benim bütün yaz-

dıklarımı bir yana bırakın, bu savaşlar nedir ne değildir bakın, koskoca bir imparatorluk nasıl küçük düşürülür, nasıl ezilir ve bu arada zengin olunur görün, yavrum. Allah biliyor ya, ben bir Çinli olsam, ne BM kurullarında, ne de G-8 toplantılarında yüzlerine bakabilecek gücü kendimde bulabilirim – en azından öyle geliyor bana. Her neyse. Afyonu silah tehdidiyle İngiliz tüccarlar satar –şaka değil, İngiliz süngülerinin korumasında pazar kurmaktadırlar– Çin halkını afyon bağımlısı olmaya zorlar, parayı Amerikan oligarkları götürür, daha da zengin olurlar. 19. yüzyılda Amerika'nın en büyük servetleri afyondan gelir. Beş büyük aile var, *Astor*'lar, *Forbes*'lar, *Russell*'lar, *Delano*'lar, *Perkins*'ler.

Astor'ları söyledim, 1816'da İzmir Limanı'ndan çıkardıkları 10 ton afyonu Kanton'a sokan aile. *Forbes*'ları Obama'nın Dışişleri Bakanı John Forbes Kerry'den tanıyacaksınız. 1943 doğumlu, Yale mezunu, Vietnam Savaşı'nın üç kez madalyalı gazisi ve savaş karşıtı eski asker, ABD Senatosu'nun en zengin üyesi, Brahmin anne, Kuzey Fransa'da yaşayan anneanne ve dayı. Aşağıdaki yazıyı 2004 tarihinde *New York Times*'ta okumuştum, Kerry'nin başkan adayı olması konuşuluyordu, nasıl bir yaşamdır bakın diye buldum, buraya alıyorum:

"Servet ve Demokrasi *kitabının yazarı siyaset yorumcusu Kevin Phillips, Mr. Kerry'nin seçilmesi halinde Beyaz Saray'da yaşayan gelmiş geçmiş en zengin çift olacaklarını söylüyor... Mr. Kerry yaşamını görkemli bir ortamda sürdürür. Kışın helikopter kayağı yapmak üzere gittiği Sun Valley, Idaho'da, İngiltere'den getirtilen ve Big Wood Nehri'nin kenarında yeniden kurulan, eşine ait bir 15. yüzyıl çiftlik evinde yaşar. Yazlarını Nantucket'teki evlerinde rüzgâr sörfü ve yelken yaparak geçirir. Çiftin Boston'daki 18. yüzyıl konaklarındaki mutfağın tavanı iki kat yüksekliğindedir. Washington'daki evleri 23 odalı, Pittsburgh'daki 88 dönümlük bir bahçe içinde, bir aşçı ve uşağın da dahil olduğu altı kişilik mürettebatı olan Gulfstream jetleri..."*[196]

Helikopter kayağı dedikleri, sizi bir dağın ya da tepenin doruğuna helikopterle bırakıyorlar, oradan kayıyorsunuz, teleski yok. Nantucket de Boston'un açıklarında bir ada. Bu da böyle. Para nereden geliyor, John Forbes (1740-1783) isimli Püriten papazdan. Papaz Forbes'ın yine Boston Brahminlerinden bir hanımdan olan oğullarından biri Çin'de ticaret yapan Perkins ailesinin kızıyla evleniyor ve Boston merkezli Perkins & Co. nam şirketin başına geçiyor. Çaydı, kürktü, porselendi derken, ailecek afyon

işine giriyorlar. Onca para böyle kazanılıyor. Bir de "*Forbes*" dergisini hatırlayın, işte Koç ailesinden bilmem kim hanım dünyanın en zengin bilmem kaçıncı kadını oldu diye listeler yayınlarlar, ya da feşmekân banka dünyanın en büyük 500 bankasının arasına girdi falan diye. O dergi bu Forbes'lara ait olmayı sürdürmektedir.

John Kerry'nin anne tarafından akrabaları Perkins'ler, Thomas Handasyd Perkins (1764-1854) adında zengin bir Boston taciriyle başlar. Uzun yıllar Haiti'de köle ticareti yapan bu Brahmin de afyon ticaretinin daha kârlı olduğuna karar verir, Türkiye'den temin ettiği ürünü Çin'e kaçak sokar. Adamların afyondan servet yaptıkları yılların bizde I. Mahmut (1730-1754), III. Osman (1754-1757), III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamit (1774-1789), III. Selim (1789-1807), IV. Mustafa (1807-1808) ve II. Mahmut (1808-1839) dönemlerine denk geldiğini düşünün. Afyon Savaşları'nın I. Abdülmecit (1839-1861) saltanatıyla tam çakıştığını da düşünün. Olan biten hakkında ne düşünüyorlardı diye merak ederim, yavrum. Sermaye birikiminin (ve yöntemlerinin!) bilincinde miydiler diye merak ederim. Tarihçi olanlarınız bir baksınlar, derim. Benim hatırladığım bunlar bizim Ruslarla uğraştığımız yıllardı, Ruslar neyin ne kadar farkındalardı acaba, onu da merak ederim.

Şimdi bu söyleyeceğim daha da garip, ABD'de okurken güneyde Tennessee'de de vardı, ama özellikle kuzeyde New England'da, Boston'da, Connecticut'ta gördüğüm Yunan mimarisi tutkusuna anlam vermeye çalışırdım. Amerikan zenginlerinin Kraliyet özentisi de diyemiyordum, çünkü ne Buckingham'a ne de Versailles'ya benziyorlardı. Yunanistan'da bile görülmedik büyüklükte görkemli binalar, sütunlar, üçgen alınlar, bahçelerde devasa vazolar, eli yüzü düzgün heykeller, üstelik gösterişten nefret eden Püriten diyarında pek garipserdim. Meğer 1800'lerin ikinci yarısında mealen "Yunan Diriliş tarzı" denebilecek "*Greek Revival-style*" diye bir mimari akım varmış, afyon ticaretinden parayı bulanlar buna pek meraklıymış hatta Dışişleri Bakanı Kerry'nin atalarından Robert Bennet Forbes da 1883'te bunlardan bir tane yaptırmış da geçmiş içine oturmuş. Yıllar sonra öğrendim, Samuel Wadsworth Russell (1789-1862) adında yetim bir gemici çırağı varmış, o da Çin'e gidip gelen tüccarların yanında afyon işini öğrenmiş, tutmuş *Russell & Company* adıyla kendi şirketini kurmuş. 1819 itibariyle paraya para demeyecek kadar zengin olmuş, 1850'li yıllarda "Çin'deki en güçlü Amerikan ticaret şirketi" bununki olmuş. Yunan mimarisine düşkün-

lüğü neredendir bilinmez, ama bir fasıl Connecticut'ta *"Samuel Wadsworth Russell House"* diye bilinen malikâneyi yaptırmış, sonra diğerlerini, böylece bir akım başlatmış. Görün ki, bu binaların yanında ne bizim Yıldız Sarayı'nın, ne Dolmabahçe'nin, ne de hatta Topkapı'nın gösteriş babında esamesi okunur. İnsan gençken, toyken, kıskanıyor, hüzünleniyor, yavrum. Ne zaman ki işin aslını öğreniyorsunuz, o zaman "bizde niye yok duygusu" ortadan kalkıyor ve anlıyorsunuz: Samuel Wadsworth Russell'ın dünya görüşüyle mutabık olmadığımız ve afyonkeş Çinlilerden kazandığımız parayla Afrika'dan boyunlarına zincirler takıp getirdiğimiz karaderili kölelere inşa ettirmediğimiz sürece, bizim böyle binalarımız olamazmış.

Bir de bu Russell'lar, Yale Üniversitesi'ni bağışlarıyla ayakta tutan insanlar. *"Skull and Bones Society"*yi duymuşsunuzdur, *Illuminati* (ileride bu tarikata döneceğiz) ilkeleri doğrultusunda 1832'de kurulan bu çok gizli dernek (*"Kurukafa ve Kemikler"* demek olduğunu biliyorsunuz) Yeni Dünya Düzeni'nin temel ideologlarından biridir. Derneğin iki kurucusundan birisi olan William Huntington Russell, yetim Samuel'in kuzeni ve ortağı; diğeri, Alphonso Taft, 1909'da Amerika'nın onuncu başkanı seçilen William Howard Taft'ın (1857-1930) babasıdır. Oğul Taft da bu *Skull and Bones*'tandır, nitekim Amerikan müesses nizamının ekâbiri bu gizli derneğin tezgâhından geçer, yılda on beş erkek öğrenci kabul ederler. Bush'ların da buradan olduğunu söyleyeyim de, *"Skull and Bones Society"* bahsini şimdilik kapatalım.

Az önce vurguladığım *"Fan kuei!"* ibaresi de Çince *"Yabancı Şeytan!"* demek, Makao Adası'nda (Çin'in en güney ucu) karaya çıkan afyon tacirlerini köylüler böyle protesto ederlermiş: *"Fan kuei! Fan kuei!"* 1833'te protesto edilenlerden biri Warren Delano, Amerika Birleşik Devletleri'nin 32. Başkanı Franklin Delano Roosevelt'in (1882-1945) dedesi. Amerikalıların isminin baş harfleriyle (FDR) andıkları Başkan Roosevelt dört kez seçilmiş olup ondan daha uzun süreyle görevde kalmış olanı da yoktur. Bu Warren Delano (1809-1898), yetim Samuel Wadsworth Russell'ın yanında işe giriyor, onun Boston merkezli *Russell & Company*'sinin CEO'su oluyor. 24 yaşında gittiği Çin'in Kanton bölgesinde on yıl kalıyor, müthiş bir servet yapıyor. Çin'den yazdığı mektupları duruyor. Afyonun kullanıcılar üzerindeki etkileri *"nahoş"* olmakla beraber, malın kendisi *"hakkaniyetli, onurlu ve meşru"*[197] bir *"ticaret metası"*ymış. Öyle yazıyor. Delano'nun Amerikan Kuzey-Güney savaşında, Kuzeyli askerleri afyonla yüreklendirdiği, bu işten ayrıca para ka-

zandığı anlatılır. Afyon kaçakçılığından yapılan servetlerden resmî tarihte bahsedilmediğini, biyografilerde hasıraltı edildiğini tahmin edersiniz. Mesela Perkins'lerin resmî biyografilerinde "afyon" sözcüğü bir kez olsun geçmez.

Özellikle de saydığım bu beş ailenin suçlarını hayırsever cemiyetler kurarak ya da bağış yaparak bastırmaya çalıştıkları söylenir. Günümüzde Amerikan siyasetine yön veren think-tanklar, Carnegie, Ford vb. vakıflar, Rand Corporation gibi araştırma merkezlerinin harcında bu ve bunun gibi haram servetleri aklama gayretleri yatar denir. Bakmak lazım diyeceğim, baksak ne olur diyeceksiniz. Hiç. Yapabileceğimiz bir şey olduğundan değil, neyin olamayacağını görmemize yardım edeceğini düşündüğüm için.

Necefli Maşrapa!.. *"Soğuk Boston Rostosu"*

"New England Tarih Toplum" (*The New England Historical Society*) diye hayli eski bir dernek var; bundan 4-5 yıl kadar önce bir e-dergi yayınlamaya başladılar. O dergide yakın zamanlarda *Brahminlere* dair bir yazı çıktı. Ben pek eğlendiydim okurken, sizinle paylaşmamak içime sinmedi, buraya alıyorum. (Sıkılırsanız atlayın, kendinize başka bir Pencere açın.)

Makale, *"Bir Boston Brahmin'i olmak için Püriten bir geçmişten gelmek, Harvard'dan mezun olmak/* Boston'un/ *Beacon Hill semtinde oturmak yetmiyor"* diye başlıyor:

"Servetinizi har vurup harman savurmamalısınız. Janjanlı [glitzy] tatil yerlerinden uzak durmalı, tutumlu olmalı, belki de turlara katılmalısınız. Yılda bir defa alacağınız takım elbiseniz 'Boston giyim yasası'na uygun olmalı, yani St. Mark's, Groton, St. Paul's gibi özel liselerin ya da Harvard, Yale, Princeton üniversitelerinin öğrenci giysilerini anımsatmalıdır.

Bir akrabanızla evlenmeniz herhalde en doğrusu olacaktır. Appleton'lar, Bacon'lar, Cabot'lar, Codman'lar, Coolidge'ler, Crowninshield'ler, Forbes'lar, Hunnewell'ler, Lodge'lar, Lowell'ler, Parkman'lar, Perkin'ler, Russell'lar, Saltonstall'lar, Shattuck'lar, Shaw'lar, Winthrop'lar derken seçenek çoktur. Pazar akşamları rozbif yemeli, pazartesi günleri dünden kalan rostoyu soğuk tüketmelisiniz. 'Soğuk Boston rostosu' sözü buradan gelir.

Basından uzak durmayı bir türlü beceremeyen bir Brahmin olan Massachusetts Valisi William Weld'in en sevdiği yemekti soğuk Boston rostosu.

'Boston Brahmin yasası'na göre, bir Brahmin olarak basına sadece üç kez haber olabilirsiniz: bir doğduğunuzda, iki evlendiğinizde, üç öldüğünüzde. Lakin Weld gibi çok sayıda Brahmin, yüksek mevkilere gelince veya kolejlere müdür olunca veya edebiyat ödülleri kazanınca veya kendileri ortaöğretim kurumları ya da orkestralar kurunca veya Benjamin Crowninshield Bradlee gibi bir gazeteye genel yayın yönetmeni olunca haber olmak zorunda kalıyorlar ki bu çok istenir bir durum değil.

'Boston Brahminleri' ifadesini ilk kez Oliver Wendell Holmes 1861 yılında yazdığı Elsie Venner başlıklı romanında kullandı. Boston aristokrasisini 'New England'in Brahmin Kastı' olarak betimledi; kaderin kendilerini diğer insanlardan 'tepelerin birinde pırıl pırıl parlayan bir şehir yaratmak için' ayırdığına inandıklarını yazdı. Bu insanlar Püriten atalarından tevarüs ettikleri çok çalışma, tutum, kültür ve eğitim gibi geleneklerine sıkı sıkıya bağlıydılar. Çok sayıda Boston Brahmin ailesi, Holmes daha kitabını yazmadan önce ticaret ve bankerlikten servet yapmıştı. O zamana kadar servet yapamadıysanız, kasta evlilik yoluyla duhul etmekten başka seçeneğiniz yoktu. Bununla beraber, 17. yüzyılın başlarında gelen Brahminlerin bazıları zaten zengindiler. Hatta Vali Weld, 'aslında Mayflower gemisiyle gelenler, benim atalarımın hizmetçileriydiler, yazlık evleri temizleyip hazırlasınlar diye önden gönderilmişlerdi' diye latife yapardı. Boston Brahminleri, 1840'larda gelen aç İrlandalı mültecileri hiç sevmediler.

Harvard'dan mezun olduktan kısa bir süre sonra, 1894'te, Genç Brahminler "Immigration Restriction League"i [Göç Kısıtlama Birliği] kurdular. Henry Cabot Lodge, göçmenlerin ülkeye girebilmeleri için okuryazarlık sınavından geçmeleri gereğini dayatan yasa tasarısını Kongre'ye sundu. İrlandalılar para ve güç kazanmaya başlayınca, Brahminler taviz vermek zorunda kaldılar, 1901'de 17 Mart günü tatil ilan edildi. Şimdi tabii 17 Mart 'St. Patrick Günü'dür. Lakin Brahminler, İrlanda'nın Koruyucu Azizi'ni onurlandırmış olmayı içlerine sindiremedikleri için, St. John gününe 'Evacuation Day' [Çekilme Günü] dediler, İngiliz askerlerinin Boston'dan çekildikleri 17 Mart 1776 günü anlamında. Kennedy'ler Boston'lu ama kesinlikle Boston Brahminlerinden değil.

Brahminler 1878 tarihinde "Watch and Ward Society" (Gözle ve Koru Topluluğu) diye de bir platform oluşturdular; kitap, dergi gibi yazılı eserleri ve tiyatro oyunlarını sansür etmeye giriştiler. Bu 'Gözle ve Koru Topluluğu', önceden bir grup Püriten tarafından kurulmuş olan 'Ahlak Düşkünlüğünü

Baskılama Platformu'nun devamıydı. Adam başına 5 dolar giriş aidatı ödeyen tüm Boston aristokrasisi platforma katılmış, 1882'de Amerika'nın gelmiş geçmiş en önemli şairi olarak kabul ettikleri, hatta Homer, Virgil, Dante ve Shakespeare'in devamı saydıkları Walt Whitman'ı müstehcenlikle suçlayıp, dava etmişlerdi." [Walt Whitman, teosofist olarak bilinir, dava edilen kitabı ünlü "Leaves of Grass" (Çimen Yaprakları) 1891'de çıktı.]

"'Gözle ve Koru Topluluğu' faaliyette olduğu 1878-1920 arası elli yıl süreyle Boston'un adını çıkardı. 1920'lerde 'Taliban'ın Caz Çağı versiyonu" halindeydi. Yüzlerce kitabı ve tiyatro eserini yasakladı. Boston Halk Kütüphanesi'ni [Boston Public Library] kitapları kilit altında tutmaya zorladı. Kitapçılar yasak listesine giren kitapları satmaktan korkar oldular. Satanlar tutuklandı, dava edildi ve para cezalarına çarptırıldı. Tiyatro eserleri yeniden elden geçirildi, Boston'un temiz anlayışına uyarlandı, öyle sahnelenebildi.

1902 yılının ilk aylarına 'Gözle ve Koru Topluluğu'nun genel sekreteri olan J. Franklin Chase isimli Metodist papaz tek başına düzinelerce kitap yasakladı. Şakadan anlamayan bir adamdı, 'Şehveti konu edinen tek bir kitap, lise son sınıfının tamamını bekâr annelere dönüştürmeye yetebilir' diye bir sözü bile var.

Boston Senfoni Orkestrası'nı kuranlar da Brahminler, Peabody Essex ve Isabella Stewart Gardner müzelerini de, Boston Athenaeum Kütüphanesi'ni de, Boston bölgesine yayın yapan bağımsız WGBH medya yığışımını da. Ülkenin ilk Latince tedrisat yapan lisesi de Boston'da, Choate Rosemary Hall, Groton, Andover, Phillips Exeter gibi çok çok özel eğitim kurumları da orada." Hasılı, God'ın Seçilmiş Kulları hâlâ pek "seçkin" yavrum, mesela. "Adams Hanedanı." Kurucusu, ABD'nin 2. başkanı John Adams, Yeni Dünya'ya ilk ayak basanların ahfadından; Quincy doğumlu bir Püriten. "Hanedan" derken abartmıyorum, en büyük oğlu John Quincy Adams (1767-1848) da ABD'nin 6. başkanı.

Bugünlerde prenslerden 1974 doğumlu John Donley Adams gündemde, Virginia Eyaleti'nin Cumhuriyetçi savcısı. Bir de Samuel A. Adams diye (baktım, 1934 doğumluymuş) bir CIA istasyon şefi vardı. Brahmin geleneğinde St. Mark Koleji, ardından Harvard'da Avrupa Tarihi lisansı, sonra Amerikan Deniz Kuvvetleri, sonra yine Harvard, bu defa Hukuk Fakültesi. Vietnam Savaşı'na ilişkin bir skandal ortaya çıkarmış, General William Westmoreland tarafından mahkemeye verilmişti. Westmoreland, "Time" dergisinin kapak yaptığı anlı şanlı bir komutan, davalı da bir Adams olunca

olay pek bir medyatik olduydu. Mamafih konu Vietnam Savaşı olunca rezaletin bini bir paradır, yavrum, dezenformasyonun her türlüsü vardı, neye inanacağımıza şaşırırdık. Bu defa Başkumandan Westmoreland, CIA'le işbirliği yapıp Vietkong sayılarını olduğundan daha az göstererek Kongre'yi yanıltmak, savaşın uzamasını sağlamakla itham ediliyordu. Olay doğru dürüst anlaşılamadan 1988'de Adams ölüverdi. Kalp krizi dendi, CIA olayın üstünü örtmek için öldürdü dendi. Her neyse.

Adams'ların önemi, ABD'yi ABD yapan dünya görüşünü, eyalet başsavcılarından CIA istasyon şeflerine, başkanlardan senatörlere, kongre üyelerinden CEO'lara kadar ülkeyi şekillendiren müesses nizama taşımış (ve taşıyor!) olmalarındandır. Misli görülmemiş servetle tahkim edilen Amerikan dünya görüşü, titizlikle korunur ve uygulanır.

Şair durumu pek güzel özetler – şair dediğim de John Collins Bossidy (1860-1928). Pek önemli bir şair değil ama Boston'lu. Brahminler'e dair "Boston" başlıklı bir dörtlüsü var. Aşağıda çevirmeye çalıştım, buna da bir bakın da yeter olsun:

"İşte bu da eski bildik Boston
Kuru fasulye ve morina memleketi
Lowell'lerin bir tek Cabot'lara
Cabot'ların da bir tek God'a muhatap oldukları şehir."

Meraklısına Notlar

1 Bakınız, "Galilei Etkisi", Alev Alatlı.

2 Bakınız, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, 1926.

3 Prof. Dr. Ömer Dinçer, *Siyasetnâmeleri Yeniden Okumak* isimli eserinden: "Sözlükler nasihat (öğüt) kelimesine tavsiye, akıl öğretme, yol gösterme, hatırlatma, tembih ve ikaz etme gibi anlamlar vermektedir. Arapça kökenli kelime ayrıca samimi davranma, halis ve temiz gibi anlamlara da gelmektedir. Nasihat özü itibariyle kişinin muhatabının 'iyiliğini istemesi ve onun için doğru ve güzel olanı tarif etmesi' demektir. Nasihat bu anlama göre bünyesinde üç öge barındırmaktadır. Bunlardan birincisi nasihat eden kimsedir. Bu kişi genellikle bilgi ve tecrübe sahibi ama yaptırım gücü olmayan biridir ve sahip olduğu bilgi ve olgunluğun gücüne dayanarak tavsiyelerde bulunur. Bilgi ve hikmet sahipleri, tecrübeli devlet adamları ve güngörmüş geçirmiş yaşlılar tavsiye veya ikaz etmeyi manevi veya vicdani bir sorumluluk olarak üstlenir.

Nasihatçının kendisi dünyalık kaygılardan uzak ve herhangi bir menfaat beklentisi içinde olmaz. Muhatabına karşı samimidir ve onun sadece iyiliğini gözetir. Nasihat verenlerin öncelikli tavsiyelerinden biri menfaat gözetenlerin ve kendi hayatını ahlak ve erdem üzerine kurmayanların öğütlerinin dinlenmemesi yönündedir. Ayrıca hükümdar kendi görüş ve arzusuna uygun öğütler verenlerden uzak durması için de ikaz edilir. İkinci öge nasihata muhatap olan kişidir. Bunlar genellikle ya tecrübesiz ve henüz yetişme çağında olan oğullar, kızlar, öğrencilerdir veya tavsiye ve hatırlatmalara ihtiyaç duyan kamu yöneticileridir (çoğu kez hükümdarlar ve vezirler). Üçüncüsü ise nasihatın mahiyetidir. Genellikle öğüt verenler karşısındaki kişinin iyiliğini ister, dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmesini arzular. Bu yönüyle nasihat 'kendisine nasihatte bulunulan insanın hakkının gözetilmesi' anlamı taşır. Öğüt veren kişinin karşısındakinin yararını düşünerek, ona tavsiyelerde bulunması, bir kumaşın kesip biçilerek dikilmesi ve dikişsiz olarak vücuda sarmanın olumsuzluklarının giderilmesine benzetilir.

Kelimenin bir başka ve daha çok kabul gören anlamı ise 'dürüst' olmaktır. Buna göre 'dinin esası nasihattir/dürüstlüktür' ve insanlara dürüst olmayı tavsiye etmek gerekir. Bütün kültürlerde, özellikle kadim toplumların yaşam tarzında nasihat etme ve tecrübe aktarma davranışına rastlanır. Ancak özellikle İslam dünyasında bu yaklaşım oldukça yaygın bir gelenek oluşturmuştur..."

4 Mevlana Celaleddin Rumi'nin (1207-1273) vecizesi; Ömer Hayyam'dan (1048-1131) alıntılandığı söylenir.

5 Arap atasözü.

6 *"O beautiful for spacious skies,/ For amber waves of grain,/ For purple mountain majesties/ Above the fruited plain!/ America! America!/ God shed his grace on thee/ And crown thy good with brotherhood/ From sea to shining sea!"*

7 Psalm 72:8.

8 James Truslow Adams, *The Epic of America* (1931).

9 Özgürlük Heykeli, Roma "liberty", özgürlük tanrıçası olan "*Libertas*'ı temsil edermiş – Süveyş Kanalı'nda ne işi vardı diye sormazlar mı hanıma?

10 *Emma Lazarus'dan: "Keep ancient lands, your storied pomp.../ Give me your tired, your poor,/ Your huddled masses yearning to breathe free,/ The wretched refuse of your teeming shore./Send these, the homeless, tempest-tost to me,/ I lift my lamp beside the golden door!"*

11 Peder Dimitriyeviç'in konuşmasının devamı benim sitede, "*Hazreti Hatice'nin adı yok!*" başlıklı yazıda var, okumak isteyebilirsiniz, bir bakın.

12 2018 itibariyle "*Küresel Yeşiller Ağı*"na tam üye (*full member*) partilerin sayısı 80, bağlantılı (*associate*) üyelerin sayısı 14, aday (*candidate*) olanlar 2, ortak (*partners*) olanlar ise 2.

13 "Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi" adıyla 25 Kasım 2012'de, sol liberter ve yeşil bir siyasi parti olan Yeşiller Partisi ile Eşitlik ve Demokrasi Partisi'nin (EDP) birleşmesi olarak kuruldu, Nisan 2016'da adını değiştirdi, "Yeşil Sol Parti" oldu. Önde gelen üyeler arasında, sol liberal siyasi yazar ve *Taraf* gazetesi köşe yazarlarından Murat Belge, yönetmen ve çağdaş sanatçı Kutluğ Ataman, eski İstanbul milletvekili ve Özgürlük ve Dayanışma Partisi Başkanı Ufuk Uras bulunmaktaydı. 2012'de Ertuğrul Kürkçü ve Sebahat Tuncel'in sözcülüğünde toplanan "Halkların Demokratik Kongresi"nde yer alan Parti, aynı yıl Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) kurulmasına öncelik etti. Ermeni Soykırımı'nı resmen kabul etti. Özellikle Kürt "azınlığı" temsil etmeyi amaçlayan Kongre'nin "temsil etmek istediği diğer azınlıkların, "Aleviler, Süryaniler, Azerbaycanlılar, Çerkezler, Lazlar, LGBT topluluğu ve Romenler" olduğu ifade edildi. Kongre'de kapitalizm ve işçi sömürüsüne taalluk eden hususlar eleştirildi. (Wikipedia'dan)

14 Ümit Şahin, *"Yeşil Politika: Radikal Reformizm, Pasifizm ve Ekolojik Muhalefet"*, Armağan Öztürk'ün derlediği *Yeni Sol Yeni Sağ*'dan, Nisan 2010.

15 Sefaradlar, Kristof Kolomb'un Bahama Adaları'na çıktığı 1492 yılında İspanya Kraliçesi Isabella tarafından ülke dışına sürülen, II. Beyazıt'ın (1447-1512) sığınma hakkı tanındığı Batı Avrupa Yahudileri. Selanik ve İstanbul'a yerleştirilmişlerdi.

16 Doç. Dr. İlhan Kaya, *"Amerikalı Türkler, Turkish Americans"*, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2006, 4 (2), s. 1-13, Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Diyarbakır.

17 Tayfun Er, 1962 yılında Balıkesir'in Gönen ilçesinde doğdu. İlkokulu Bandırma Vecihibey İlkokulu'nda, ortaokul ve liseyi İzmir Karataş Lisesi'nde okudu. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'nde lisans (inşaat mühendisliği) ve yüksek lisans (deniz yapıları) eğitimi gördü. 12 Eylül 1980 öncesi Devrimci-Yol örgütü içinde yer aldı. Gökyüzü rumuzuyla internette yazılar yazdı. *"Erguvaniler"* için "bir 'mühendis kafası'yla yazılmış"tır der.

18 Bill Korach, *Restoring Truth to Education* ("Eğitimi Gerçeklerle Onarmak").

19 James C. Davis, *İnsanın Hikâyesi: Taş Devrinden Bugüne Tarihimiz*, Barış Bıçakçı çevirisi, 2007.

20 Whitmel M. Joyner, *"Lords Proprietors"*, North Carolina Encyclopedia, 2006.

21 "Bolluklar Ülkesi", "Fırsatlar Ülkesi", "Nasip-kısmet Ülkesi".

22 *"Taler* veya *tolar"*, sonradan *"dolar"*, gümüş sikke, 1518'den itibaren Avrupa'da kullanıldı.

23 Gottlieb Mittelberger, *"On the Misfortune of Indentured Servants"*, AMDOCS Documents for the Study of American History.

24 Eski Ahit, Samuel'in 1. Kitabı, 24:1-22. Hikâyeye göre Rabbin isteği üzerine Samuel,

Yesse'nin en küçük oğlu Davut'u kutsal yağla (*anoint*) mesheder ve İsrail'e kral yapar. Meshedilen (*anointed*) kral dokunulmaz olur. Nitekim Davut'u öldürmeye niyetli düşmanlarının elleri ona karşı kalkmaz, çünkü *"O Rab tarafından meshedilmiştir."*

25 *Richard the Lionheart, Richard Cœur de Lion.*

26 *The True Law of Free Monarchies* ("Özgür Monarşilerin Gerçek Yasası") ve *Basilikon Doron* ya da *Royal Gift*, ("Kraliyet Armağanı") 1597-1598, risalenin yazarı Kral James, İskoç hükümdarı iken VI. James, İngiltere ve İrlanda hükümdarı iken I. James unvanlarını alır.

27 Y. Tambovtsev, "Phonological similarity between Basque and other world languages based on the frequency of occurrence of certain typological consonantal features", Novosibirsk Pedagogical University.

28 *"Link boy"*, elinde yanan meşalesi yayalara yol gösteren erkek çocuk, "link" meşalenin fitilinin yapıldığı pamuk urgan.

29 James C. Davis (1931-2016) Pennsylvania Üniversitesi Tarih Fakültesi öğretim üyesi, *The Human Story; Our History from the Stone Age to Today* adlı kitap. Eser, Barış Bıçakçı tarafından *İnsanın Hikâyesi: Taş Devrinden Bugüne Tarihimiz* başlığıyla çevrildi, 2007'de Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıktı.

30 Tim Lambert, *Life in Sixteenth Century England*, Lancaster University, 1984.

31 a.e.

32 James Davis.

33 *"For to see my Tom of Bedlam, 10,000 miles I'd travel*
Mad Maudlin goes on dirty toes, to save her shoes from gravel.
Still I sing bonnie boys, bonnie mad boys,
Bedlam boys are bonnie
For they all go bare and they live by the air,
And they want no drink nor money.
I went down to Satin's kitchen, for to beg me food one morning
There I got souls piping hot, all on the spit a turning.
There I picked up a cauldron, Where boiled 10,000 harlots
Though full of flame I drank the same, to the health of all such varlets.
My staff has murdered giants, my bag a long knife carries
For to cut mince pies from children's thighs, with which to feed the fairies.
Spirits white as lightning, shall on my travels guide me
The moon would quake and the stars would shake, when' ere they espied me.
No gypsy slut nor doxy, shall win my Mad Tom from me
I'll weep all night, the stars I'll fight, the fray will well become me.
It's when next I have murdered, the Man-In-The-Moon to powder
His staff I'll break, his dog I'll bake, they'll howl no demon louder.
So drink to Tom of Bedlam, he'll fill the seas in barrels
I'll drink it all, all brewed with gall, with Mad Maudlin I will travel."

34 Dorothy Butchard, *"Why Shakespeare is an honorary Russian"*, Kasım 2016, Russia Beyond.

35 Buharî, Edeb 60.

36 Praetorian muhafızlar.

37 Bu paragraflar, *"Or'da kimse var mı?"* dizisinin ikinci kitabı *'Nuke' Türkiye!*'den, yavrum. "Nuke" (nük okunur), *"nükleer bomba"*nın kısaltılmışı; 1979'dan itibaren Amerikalıların dillerine pelesenk ettikleri *"Nuke İran!"* yani *"İran'ı bombayın!"* sloganından mülhemdir. İslam Devrimi'nden sonra ülkesinden kaçan Şah Rıza Pehlevi'nin ABD'ye kabul edilmesini protesto eden gençlerin Tahran'daki Amerikan Büyükelçiliği'ni işgal etmelerinin ardından, İran'ın nükleer bomba ile cezalandırılmasını talep eden bir slogandı. Öylesine yersiz, gereksiz, ölçüsüz, irrasyonel bir intikam talebiydi ki, Amerikalıların dış dünya ile ilişkilerinde ne denli hamhalat olabildiklerini görmüş, bölge ülkeleri bir yana, Türkiye adına da korkmuştum. *'Nuke' Türkiye!* Diana ve David Pavloviç isimli; biri New England kökenli Püriten, diğeri Yahudi kökenli ama deist Amerikalı çiftin, Türk Müslümanlığı ile yüzleşmelerini anlatan bir kitaptır. Yazıldığı tarih itibariyle (ilk baskısı 1993'te) Türk okuru için fazla erken bir uyarıydı, ama maalesef artık öyle değil. Eliniz değerse bir okuyun, İslamofobinin kaynaklarına ilişkin fikir de verecektir.

38 İstanbul nüfusu: 1477, 14.803; 1566, 600.000; 1817, 500.000; 1860, 715.000; 1890, 874.000; 1897, 1.059.000; 1901, 942.900; 1914, 909.978. *The Turkish Forum* rakamları.

39 28 Ekim 2014 tarihli *Sözcü* gazetesinin yalancısıyım. Gazete, *"Erdoğan'ın Ak Sarayı 5 saraya bedel"* diye manşet atmıştı, *"Ak Saray denilen yer, 300 milyon dolara mal olmuş. 1.000 tane de odasının olduğu ifade ediliyor."* Malûm, *"ifade ediliyor"* yüklemi, *"ben de tam bilmiyorum, öyle söyleniyor"* anlamındadır da, anonim muhabirin Whitehall'dan, Hampton'dan haberi var mı diye düşündüğümü hatırlıyorum. *Sözcü gazetesi*, "Erdoğan'ın Ak Sarayı 5 saraya bedel, Hangi beş saray diye merak ediyorsanız hemen sayalım: Topkapı, Dolmabahçe, Çırağan, Beylerbeyi ve Yıldız..." 28 Ekim 2014.

40 Nevada Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Kürsüsü Prof. Eric Rasmussen ve doktora öğrencisi Ian Delong ortak makale, *"Shakespeare's London"*, 2016.

41 Alev Alatlı, *"İSO Eğitimde Zihniyet Değişikliği Çalıştayı Raporu"*.

42 İsmail Hami Danişmend'in *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*'nden aktaran, Camilo, Ekşi Sözlük.

43 1750'de %52'ye %30, 1800'de %62'ye, %42, 1850'de %68'e %52. David Mitch, *"Education and Skill of the British Labour Force"*, The Cambridge Economic History of Modern Britain, Vol. I: "Industrialisation", 1700-1860, Cambridge: Cambridge University Press, 2004. Editörler: Roderick Floud ve Paul Johnson.

44 Brian Collins, Ph.D., University of Queensland, Brisbane, Avustralya.

45 Eski Ahit, Çıkış, 34:27, *"Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, İbrani, Kildan ve Yunanî dillerinden son tashih edilmiş tercümedir"*, 1969, Kitabı Mukaddes Şirketi, 489 İstiklâl Caddesi, İstanbul.

46 Yeni Ahit, Matta, (16:15-19).

47 Âl-i İmran, 3-4: "O, sana kendisinden öncekileri tasdik edip doğrulayan bu kitabı hak ile indirdi. Daha önce insanlara hidayet olarak Tevrat'ı ve İncil'i de yine O indirmişti"; 48, "Allah ona/Meryem'e kitabı (okuma ve yazmayı), hikmeti ve Tevrat ile İncil'i öğretir; 65, "Ey Kitap ehli! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Oysa Tevrat da İncil de ondan sonra indirilmişti."

48 Erwin W. Lutzer, *"How Many Books Are in the Bible?"*, http://bible.org.

49 *"...the priests maintained their authority through a religious culture obsessed with heaven and hell"*, John L. Jeffcoat III., author & editor, *"English Bible History Article & Timeline."*

50 *"Bestias"* sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı *"beast"*; sözlükler eş anlamlısının *"animal"* olduğunu yazarlar, lakin *"beast"* hayvanın çirkinidir, kötüsüdür, korkunç olanıdır. Dizinin adı onun için *"Beauty and the Beast"*dir, *"Beauty and the Animal"* değil. *"Beast"*in Türkçede karşılığı yok. Olmaması, masum ve gafil yurttaşlarımıza bir şeyler söylemeli.

51 *"He will punish the nations and fill their lands with corpses; he will shatter heads over the whole earth. But he himself will be refreshed from brooks along the way. He will be victorious."* Psalms 110: 6-7, New Living Translation, 2017.

52 *Heights from skeletal remains by period, from mesolithic times until now, globally; Clark, "A Farewell to Alms: A Brief Economic History of the World."* Princeton University Press, 2008.

53 Bkz. David Blair, *Daily Telegraph*, 5 Kasım 2014; aynı gazete, 2 Şubat 2015, Raziye Akkoç yazısı.

54 *"Crusaders" şarkı sözleri:*

"What do I do next?" said the bishop to the priest,
"I have spent my whole life waiting, preparing for the feast,
And now you say Jerusalem has fallen and is lost,
The king of heathen Saracen has seized the holy cross;"

Then the priest said "Oh my bishop, we must put them to the sword,
For God in all His mercy will find a just reward,
For the noblemen and sinners, and knights of ready hand,
Who will be the Lord's Crusader, send word through all the land,
Jerusalem is lost,
Jerusalem is lost,
Jerusalem is lost;"

"Tell me what to do", said the king upon his throne,
"but speak to me in whispers for we are not alone,
They tell me that Jerusalem has fallen to the hand,
Of some bedeviled eastern Heathen who has seized the Holy Land;"
Then the chamberlain said "Lord, we must call upon our foes

In Spain and France and Germany to end our bitter wars,
All Christian men must be as one and gather for the fight,
You will be their leader, begin the battle cry,
Jerusalem is lost,
Jerusalem is lost,
Jerusalem is lost"

Ooh, high on a hill, in the town of Jerusalem,
There stood Saladin, the king of the Saracens,
Whoring and drinking and snoring and sinking, around him his army lay,
Secure in the knowledge that he had won the day;

A messenger came, blood on his feet and a wound in his chest,
"The Christiansare coming!" he said, "I have seen their cross in the west,"
In a rage Saladin struck him down with his knife,
And he said "I know that this man lies,
They quarrel too much, the Christians could never unite!
I am invincible, I am the king,
I am invincible, and I will win..."

Closer they came, the army of Richard the Lionheart,
Marching by day and night, with soldiers from every part,
And when the Crusaders came over the mountain and they saw Jerusalem,
They fell to their knees and prayed for her release;

They started the battle at dawn, taking the city by storm,
With horsemen and bowmen and engines of war,
They broke through the city walls,
The Heathens were flying and screaming and dying,
And the Christian swords were strong,
And Saladin ran when he heard their victory song;
"We are invincible, God is the king,
We are invincible, and we will win!"

"What do I do now?" said the wise man to the fool,
"I have spent my whole life searching, to find the Golden Rule,
Though centuries have disappeared, the memory still remains,
Of those enemies together, could it be that way again?"

Then the fool said "Oh you wise men, you really make me laugh,
With your talk of vast persuasion and searching through the past,
There is only greed and evil in the men who fight today,
The song of the Crusader has long since gone away,
Jerusalem is lost,
Jerusalem is lost,
Jerusalem is lost
Jerusalem."

55 El-Bakara 2:102.

56 *Diyanet Ansiklopedisi*, ilgili madde.

57 *"But this long run is a misleading guide to current affairs. In the long run we are all dead. Economists set themselves too easy, too useless a task, if in tempestuous seasons they can only tell us, that when the storm is long past, the ocean is flat again."* İngiliz iktisatçı, John Maynard Keynes (1883-1946), *"A tract on Monetary Reform"*, 1923.

58 İlber Ortaylı, *"Cem Sultan'ın Trajik Hayatı"*, *Milliyet*, 16 Temmuz 2011.

59 *"Papal bull"* dedikleri fetva.

60 *"Whether the Belief that there are such Beings as Witches is so Essential a Part of the Catholic Faith that Obstinacy to maintain the Opposite Opinion manifestly savors of Heresy"*, Malleus Maleficarum, Part 1. (İnternette PDF formatında var görmek isterseniz.)

61 Bu paragraflar, *"Or'da kimse var mı?"* dizisinin ikinci kitabı, *'Nuke' Türkiye!*'den.

62 Hugh Fogelman, *"Puritans were more Jewish than Protestants"*, Exposing the Fiction, Christianity Revealed.

63 Tekvin 3:23, Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, (İbrani, Kildan ve Yunanî dillerinden son tashih edilmiş tercümedir), Kitabı Mukaddes Şirketi, 489, İstiklal Caddesi, İstanbul.

64 Tekvin 3:22, 24.

65 Papaz Aaron Burgess, "The Fear of Change", Independent Church Vaazları, 20 Kasım.

66 *"Avoid profane babbling and the absurdities of so-called knowledge [gnosis]. By professing it some people have deviated from the faith"* Yeni Ahit, Timotesa'ya Birinci Mektup, 6:20-21.

67 2002, Aaron Burgess, Indepedent Church vaizi.

68 Fransız reformcu Jean Calvin (1509-1564) belirli sayıda günahkârın cennete gitmek üzere God tarafından önceden seçildiği düşüncesini Hıristiyanlığa yerleştiren adam.

69 Aslı şöyledir: "Onlara çok kereler bütün havralarda ceza ederek, küfrettirmeye zorlardım; ve onlara karşı aşırı kudurmuş olarak hatta yabancı şehirlerde bile kendilerine eza ettim."

70 "Ve Saul hâlâ Rabbin şakirtlerine karşı tehdit ve katil soluyarak Başkâhine geldi, ve erkek olsun kadın olsun bu Yoldan olanları bulursa, bağlı olarak Yeruşalim'e getirebilsin diye Başkahînden Şam'a, havralara mektuplar istedi."

71 Gerald L. Berry, *"Religions of the World"*, 1947.

72 Rigel, Betelgeuse, Bellatrix.

73 W. Winwood Reade, *The Veil of Isis; Or, Mysteries of the Druids*, 1861.

74 Arthur Weigall, *"The Paganism in Our Christianity."* Türkçede var, *Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik; Pavlos Hıristiyanlığına Dair Bilimsel Bir Eleştiri* başlığıyla Ozan Yayıncılık tarafından 2002'de yayımlandı.

75 Halford'un *Crucible* albümünde yer alan harika parça: "Golgotha"

"Golgotha, rise up from your tomb
devil's had a taste of holy water
lost children need your guiding hand
take them through the fire of the promised land

now we've come together
we're all waiting for a sign
if it takes forever
we believe in the divine

grand canyon, source of all our dreams
protected from a billion years of evil
golden fire - thunder all around
covenants will cover up you sinners

now we've come together
we're all waiting for a sign
if it takes forever

we believe in the divine
overcoming tyranny to desecrate the entity - satanical
laying waste this sick disease
that crippled, maimed, feel to our knees - like jericho

pile of skulls crunched under foot
torched remains are crying out - satanical
rising up to purge and scourge the killing of our paradise - like jericho

salvation...

now we've come together
we're all waiting for a sign
if it takes forever
we believe in the divine"

76 Tekvin, 2:7, *Kitabı Mukaddes: Eski ve Yeni Ahit, 1969.*

77 BBC'nin 15-16 yaş grubu için İngiltere, Kuzey İrlanda ve Galler öğrencileri için hazırladığı GCSE, General Certificate of Secondary Education kursları (the Key Stage 4).

78 Daniel, 12:7, *Kitabı Mukaddes: Eski ve Yeni Ahit, 1969.*

79 Toptan yasakladığına dair iddialar da varolmakla beraber, tartışmalıdır. *"Benden Kuran dışında hiçbir şey yazmayın. Kim benden Kuran dışında bir şey yazmışsa imha etsin"* (Müslim, Sahihi Müslim, Kitab-ı Zühd; Hanbel, Müsned, 3/12, 21, 33) dediği de vakidir, *"Benim sözlerimi işitip, iyice belledikten sonra başkalarına ulaştıran kimselerin Allah yüzlerini ak etsin"* (Ebu Davud, ilim, 10; Tirmizî, ilim, 7) dediği de.

80 Alev Alatlı, "Bakındı şu İran'ın yaptığına! (2)", makale, Aralık 2006. Konuyla ilgilenenleriniz *'Nuke' Türkiye!*'yi okumalı yavrum.

81 Kutsal Kitap, Matta İncili, 5, 6, 7. Baplar (herhangi bir versiyonu olur).

82 *The Cistercian Fathers Series: Number Nineteen, The Works of Bernard of Clairvaux: Volume Seven, Treatises III, translated by Conrad Greenia, Cistercian Publications, Kalamazoo, Mich., 1977.*
Mektubun İngilizcesi şöyle: "But the knights of Christ may safely fight the battles of their Lord, fearing neither sin if they smite the enemy, nor danger at their own death; since to inflict death or to die for Christ is no sin, but rather, an abundant claim to glory. In the first case one gains for Christ, and in the second one gains Christ himself. The Lord freely accepts the death of the foe who has offended him, and yet more freely gives himself for the consolation of his fallen knight. The knight of Christ, I say, may strike with confidence and die yet more confidently, for he serves Christ when he strikes, and serves himself when he falls. Neither does he bear the sword in vain, for he is God's minister, for the punishment of evildoers and for the praise of the good. If he kills an evildoer, he is not a mankiller, but, if I may so put it, a killer of evil. He is evidently the avenger of Christ towards evildoers and he is rightly considered a defender of Christians. Should he be killed himself, we know that he has not perished, but has come safely into port. When he inflicts death it is to Christ's profit, and when he suffers death, it is for his own gain. The Christian glories in the death of the pagan, because Christ is glorified; while the death of the Christian gives occasion for the King to show his liberality

in the rewarding of his knight. In the one case the just shall rejoice when he sees justice done, and in the other man shall say, truly there is a reward for the just; truly it is God who judges the earth.

I do not mean to say that the pagans are to be slaughtered when there is any other way to prevent them from harassing and persecuting the faithful, but only that it now seems better to destroy them than that the rod of sinners be lifted over the lot of the just, and the righteous perhaps put forth their hands unto iniquity."

83 Dennis Bratcher, "*Body and Soul, Greek and Hebraic Tensions in Scripture*", Biblical and Theological Resources for Growing Christians, 2018.

84 Matta 13: 55-56 : "*Dülgerin oğlu değil mi bu? Anasının adı Meryem değil mi? Kardeşleri Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda değil mi? Bütün kızkardeşleri yanımızda değiller mi?..*", *Kitabı Mukaddes. Eski ve Yeni Ahit*, 1969.

85 Galatyalılara 1-2: 18-19, 9 "*Kifas ile tanışmak için Yeruşalime çıktım ve onun yanında on beş gün kaldım fakat resullerden Rabbin kardeşi Yakup'tan başkasını görmedim... Yakup, Kifas ve Yuhanna Barnabassa bana müşareket için sağ ellerini verdiler...*" "Yeruşalim" veya "Yeruşalayim" İbranicede Kudüş, İngilizceki "Jerusalem" buradan gelir. "Müşareket" aynı fikirde olunduğunu gösteren tokalaşma.

86 Günümüz araştırmacılarının Almanca "*Quelle*" (kaynak) sözcüğünden esinlenerek verdikleri isim, "*Q İncili*".

87 "*Hıristiyanlığı bozanlar kimlerdir*", www.dinimizislam.com. 2 Ekim 2018 tarihi itibariyle 226.439.123 ziyaretçisi olan bir sitedir.

88 On dokuzuncu asırda Hindistan'da yaşamış İslam âlimi Rahmetullah Dehlevî, ülkesinde Hıristiyanlığı yaymak için çalışan meşhur Protestan rahibi Pfander ile halka açık bir tartışma yapmış ve Hıristiyanların ellerindeki kutsal kitabın tahrife uğramış olduğunu ispat etmiştir. Rahmetullah Efendi bu konuyla ilgili "*İzhar'ul-Hak*" adıyla Arapça iki ciltlik bir kitap yazmıştır.

89 "*History for Kids*" benzeri telkinlerin yüzlercesini internette bulabilirsiniz.

90 "Trojan War", History.com editors, HISTORY.

91 "*Self-fulfilling Prophecy*".

92 *British Medical Journal*, 4 Ekim 2018, BBC.

93 "*Power corrupts, absolute power corrupts absolutely. Great men are almost always bad men.*"

94 "*A class hated for their abominations*".

95 *James D. Tabor, "The Christians as the Romans Saw Them: Superstitious, Depraved, Obstinate, and Foolish*", Dini Araştırmalar Fakültesi Dekanı, University of North Carolina at Charlotte, Ocak 2014.

96 Bkz. Nixon's "*Silent Majority*" speech, 3 Kasım 1969.

97 Alev Alatlı, makale, "*Öcü*", 19 Eylül 2005. Sitede var.

98 "*Mankind Quarterly*", Cilt 32, Haziran 1992 sayısı, Oxford, Keble College.

99 "*Öteki kültürlerin tarihi, Amerika Birleşik Devletleri ile yüzleştiklerinde çıkagelirler, ondan önce namevcutturlar*", Edward W. Said, *Culture and Imperialism*, Vintage Books, New York, 1994, s. 318.

100 Karl Pearson, "*The Life, Letters and Labours of Francis Galton*", 1914, 1924, 1930, Cambridge University Press, Londra.

101 *"Men who leave their mark on the world are very often those who, being gifted and full of nervous power, are at the same time haunted and driven by a dominant idea, and are therefore within a measurable distance of insanity."* Francis Galton, aynı eser.

102 *"What nature does blindly, slowly and ruthlessly, man may do providently, quickly and kindly."* Francis Galton, aynı eser.

103 Michelangelo'nun Pietà'sı.

104 Istable Antar rayonu.

105 *"Urban Slums in Delhi"*, NSS Araştırma Raporu, 2012.

106 "İbranice kökenli, Yahudi kadın, *"Balat kapısından girdim içeri, boliçeler dizilmiş iki keçeli"* diye halk türküsü de var.

107 Cambridge University Press'in bastığı yazıları.

108 UN Environment Report, High Lights, 2017.

109 Friedrich Nietzsche, *"The Gay Science"*, 1882; İngilizceye çeviren Walter Kaufman, 1974, Random House. 126. Bölüm: *"'Whither is God,' he cried. 'I shall tell you. We have killed him – you and I. All of us are murderers... God is dead. God remains dead. And we have killed him...'"*

110 Dr. John A. Coulter II, LTC, *"Cadets on Campus: The History of Military Schools of the United States"*, Texas A&M Press, 2017.

111 Dr. Valerie Hope, *"Social Pecking Order in the Roman World"*, Mart 2011.

112 Prof. Donald L. Wasson, *"Roman Government"*, Ancient History Encyclopedia, 2018. Wasson, Illinois Lincoln College'da "İlkçağ, Ortaçağ ve ABD tarihi" öğretim üyesi, ansiklopedi maddesinin aslı şöyle: *"Western Civilization is forever indebted to the people of ancient Greece and Rome. Among the numerous contributions these societies made are in the fields of art, literatüre and philosophy; however, perhaps their greatest gift to future generations was the modern perception of government. The contemporary idea of democracy, while borne out of the political struggles in the city of Athens, came to fruition in the Roman Republic, surviving, despite the constant interference of the emperor, through the Roman Republic. Although the present definition of democracy has changed considerably, one must still recognize its early evolution in that eternal city, Rome."*

113 *"Laws exist because society cannot rely on virtue alone to stop people doing bad things"* Yunancası da şöyleymiş: "όμοι υπάρχουν διότι η κοινωνία δεν μπορεί να βασιστεί μόνο στην ηθικότητα των ανθρώπων για να τους αποτρέψει από το να κάνουν κακές πράξεις."

114 Karl Popper, "The Open Society and Its Enemies", 1945.

115 *"Credit Suisse Global Wealth Report, 2017"*, Global Inequality FACTS, inequality.org.

116 Bizi merak ediyorsunuzdur, 2017 itibariyle Türkiye'nın serveti 851,1 milyar dolardı, Dünya Bankası rakamları.

117 *"Credit Suisse Global Wealth Report, 2015"*

118 United States Census Bureau'nun 20 Şubat 2015 istatistikleri.

119 http://www.pierretristam.com.

120 Martin Bernal, *"Black Athena: The Afroasiatic Roots of Classical Civilization (The Fabrication of Ancient Greece 1785-1985"*, Volume 1) Paperback – 1987.

121 Bkz. Platon, *Diyaloglar*.

122 Jeremiah Duomai, *Aristotle Moral and Political Philosophy*, 2015; Mete Tunçay'ın da Remzi Kitapevi'nden çıkan bir çevirisi var (2014).

123 *"A Democrasy is nothing more than mob rule, where fifty-one percent can take away the rights of the other forty-nine percent."* Thomas Jefferson.

124 *"A democracy never lasts long. It soon wates itself, exhaust and murders itself becayse there never as a Democracy that didn't commit suicide."* John Adams.

125 Tayfun Er, *Erguvaniler: Türkiye'de İktidar Doğanlar*, Duvar Yayınları, 2007. *"Bu kitap; modernleşmenin öyküsünün, Türkiye'de kimin kiminle akraba olduğunun, 'seçkin' ve 'başarılı' kılınanların, tek bir ailenin mensupları olduğunun, Türkiye'deki gizli soylu sınıfın, saklanan kast sisteminin ve onun örtülü ilişkiler ağının komplo teorilerinin dışında, sosyal ve doğa bilimlerine kazandırılan kavramlarla anlatımıdır."*

126 Joël van der Reijden, *"The Pilgrims Society: A Study of the Anglo-American Establishment"*, Temmuz 2008, 3B 103.

127 Henry Fairfield Osborn, makale, *"The Evolution of Human Races"*, *Natural History* dergisi, 1926. *"The Negroid stock is even more ancient than the Caucasian and Mongolians, as may be proved by an examination not only of the brain, of the hair, of the bodily characteristics . . . but of the instincts, the intelligence. The standard of intelligence of the average adult Negro is similar to that of the eleven-year-old-youth of the species Homo Sapiens."*

128 *"The ethical principle inherent in evolution is that only the best has a right to survive."* Henry Fairfield Osborn, *Evolution and Religion in Education* (Londra: Charles Scibner's Sons, 1926), s. 48.

129 Osborn, *"Man Rises to Parnassus"* (1928).

130 Edwin G. Conklin, *"The Direction of Human Evolution"*, 1921, s. 34-53. *"Comparison of any modern race with the Neanderthal or Heidelberg types shows that all have changed, but probably the negroid races more closely resemble the original stock than the white or yellow races... Every consideration should lead those who believe in the superiority of the white race to strive to preserve its purity and to establish and maintain the segregation of the races, for the longer this is maintained, the greater the preponderance of the white race will be."*

131 *"Violence is a rite of manhood!"*

132 *"Within the four seas, all men are brothers. What you do not want done to yourself, do not do to others. To be wealthy and honored in an unjust society is a disgrace. One dedicated worker is worth a thousand slaves. A scholar who loves comfort is not worthy of the name. To practice five things under all circumstances constitutes perfect virtue; these five are gravity, generosity of soul, sincerity, earnestness, and kindness. The people are governed by laws and punishment is used to maintain order, they will try to avoid the punishment but have no sense of shame. If they are governed by virtue and rules of propriety are used to maintain order, they will have a sense of shame and will become good as well."* Konfüçyüs özdeyişleri, "quotes" diye girin, bulursunuz.

133 Fatih Mehmet Yiğit, "Balık Baştan Kokar Türk Atasözünün Etimolojik Kökeni".

134 İnternette PDF olarak var.

135 *"Rome is our point of departure and of reference; it is our symbol, or if you like, it is our Myth. We dream of a Roman Italy, that is to say wise and strong, disciplined and imperial. Much of that which was the immortal spirit of Rome resurges in Fascism."*

136 *"The woman who is a good wife, a good mother, is entitled to our respect as is no one else; but she is entitled to it only because, and so long as, she is worthy of it... The great body of our citizens shoot less as times goes on. We should encourage rifle practice among schoolboys, and indeed among all classes, as well as in the military services by every means in our power. Thus, and not otherwise, may we be able to assist in preserving peace in the world... The first step – in the direction of preparation to avert war if possible, and to be fit for war, if it should come – is to teach men to shoot!, Wars are, of course, as a rule to be avoided; but they are far better than certain kinds of peace. No triumph of peace is quite so great as the supreme triumphs of war."*

137 *"War is to man what maternity is to a woman. From a philosophical and doctrinal viewpoint, I do not believe in perpetual peace. Let us have a dagger between our teeth,a bomb in our hand,and an infinite an infinite scorn in our hearts. Blood alone literally moves the wheels of history. We do not argue with those who disagree with us, we destroy them. War alone brings up to their highest tension all human energies and imposes the stamp of nobility upon the peoples who have the courage to make it. I don't know how they can think I'm imitating Hitler,I have been a racist since 1921. If I advance; follow me. If I retreat; kill me. If I die; avengeme! It is better to live one day as a lion than one-hundred years as a sheep!"*

138 *"The women of the Right are certainly the most beautiful ... the Left has no taste, not even when it comes to women; We could not field a big enough force to avoid this risk [of rape]. We would need so many soldiers because our women are so beautiful. We must be aware of the superiority of our civilization, a system that has guaranteed well-being, respect for human rights and — in contrast with Islamic countries — respect for religious and political rights, a system that has as its value understanding of diversity and tolerance ... The West will continue to conquer peoples, even if it means a confrontation with another civilization, Islam, firmly entrenched where it was 1,400 years ago. Migrants are a social bomb, our primary task is to deport those hundreds of thousands of illegal immigrants".*

139 *"'26,000 unreported sexual assaults in the military — only 238 convictions. What did these geniuses expect when they put men & women together?' When somebody challenges you, fight back. Be brutal, be tough.My whole life is about winning. I don't lose often. I almost never lose. The point is that you can't be too greedy. What my father gave me more than anything else is great tutoring and a great brain, frankly. You know, my father's brother was a top person at MIT, went to MIT, graduated from MIT, was a teacher at MIT, a professor at MIT, a great engineer. I mean, you know, I have very good genes. That's one of the nice things. I mean, part of the beauty of me is that I'm very rich. So if I need $600 million, I can put $600 million myself. That's a huge advantage. I must tell you, that's a huge advantage over the other candidates."*

140 28 Şubat 2016; *"It is better to live one day as a lion than 100 years as a sheep."* @realDonaldTrump #MakeAmericaGreatAgain".

141 Murat Bardakçı, *"Fatih'i kokutarak hayalini gerçekleştirdik"*, *Sabah* gazetesi, 16 Ocak 2007 Salı.

142 *"Taşların ve kristallerin sırrı"*, *Şalom* gazetesi, Dolly Karlıyor Tosun-Tuna Kamhi söyleşisi, 26 Haziran 2013.

143 Özcan Sapan (d. 1960) Yayıncılığın ticari bir uğraş olmadığı, "aşk için" yapıldığı dönemin silahşörlerinden kendileri. İnternette 3-4 sene önce yayınlanan bir söyleşisine rasladım; *"tam 723 kitabı yayıma hazırladım ve yayımladım,"* diyordu, *"en az bir o kadarını da okuyup olmaz dedim... bu esnada binlerce makale yazdım... yüzlerce kitaba sunuş yazdım. ve üç adet de kitaba imza attım... kendimce, kararımca sistemin çanağına su taşıyan değil, ot tıkayan oldum... yayıncılığım esnasında onlarca kez yargılandım, milyon liralarla cezalandırıldım... hapis cezaları cabası... ama asla devletsiz hayat hakkı için mücadele etmekten vazgeçmedim... iktidar karşısında hep edepsiz ve adapsız davrandım... boyun bükmedim asla ne özür diledim ne affetmeleri için dilendim... bu bir sevdaydı... şehrin kapısından içeri alınmayanların, sur diplerinde yaşayanların, akıl hastanelerine kapatılanların, yersiz-yurtsuzların, kültürel serüvencilerin, korsan ütopyaların sevdasıydı... ne mutlu ki 25 yılı geride bıraktım..."* Piskopos Eusebios'la *"şehrin kapısından içeri alınmayanlar, sur diplerinde yaşayanlar"* arasında kurulan iyileştirici ilişki benim anlayabildiğim bir olgu değil. Yerlilerin yaşamı ile doğrudan ilişkilendiremediğim yapıtlara ısınamadığımı da itiraf edeyim.

144 http://www.hristiyan.net

145 Yeni Ahit, Matta 22, Luka 20, Markos 12: *"Therefore give back those things that are Caesar's to Caesar and those things that are God's to God."*

146 *"We believe in one God the Father Almighty, Maker of all things visible and invisible; and in one Lord Jesus Christ, the only begotten of the Father, that is, of the substanc e [ek tes ousias] of the Father, God of God, light of light, true God of true God, begotten not made, of the same substance with the Father [homoousion to patri], through whom all things were made both in heaven and on earth; who for us men and our salvation descended, was incarnate, and was made man, suffered and rose again the third day, ascended into heaven and cometh to judge the living and the dead. And in the Holy Ghost. Those who say: There was a time when He was not, and He was not before He was begotten; and that He was made out of nothing (ex ouk onton); or who maintain that He is of another hypostasis or another substance [than the Father], or that the Son of God is created, or mutable, or subject to change, [them] the Catholic Church anathematizes."* Catholic Enclyclopedia, New Advent, internette e-book halinde var.

147 Prof. Robert Arakaki, *"Constantine The Great: Roman Emperor; Christian Saint, History's Turning Point"* Antiochian Orthdox Christian Archiodese of North America, AGAIN Magazine, 2005 (internette var).

148 *"How to become a Saint"*, The Telegraph haberi, 28 Nisan 2011.

149 *Yeni Şafak* gazetesi için yapılmış bir söyleşiydi, basmadılar.

150 *"We believe in one God, the Father, the Almighty, Maker of heaven and earth, of all that is, seen and unseen. We believe in one Lord, Jesus Christ, the only Son of God, eternally begotten of the Father, God from God, light from light, true God from true God, begotten, not made, of one Being with the Father; through him all things were made. For us and for our salvation he came down from heaven, was incarnate of the Holy Spirit and the Virgin Mary and became truly human. For our sake he was cru-*

cified under Pontius Pilate; he suffered death and was buried. On the third day he rose again in accordance with the scriptures; he ascended into heaven and is seated at the right hand of the Father. He will come again in glory to judge the living and the dead, and his kingdom will have no end. We believe in the Holy Spirit, the Lord, the giver of life, who proceeds from the Father [and the Son], who with the Father and the Son is worshiped and glorified, who has spoken through the prophets. We believe in one holy catholic and apostolic Church. We acknowledge one baptism for the forgiveness of sins. We look for the resurrection of the dead, and the life of the world to come. Amen."

151 Justin Taylor, Genesology, "*ORTHODOX CHURCH*".

152 Alev Alatlı, "*Kuzey Denizi*", 1999.

153 C. Julius Caesar. *Caesar's Gallic War.* Tra. W. A. McDevitte. W. S. Bohn. 1st Edition. New York. Harper & Brothers. 1869. Harper's New Classical Library.

154 a.e. *"The nation of all the Gauls is extremely devoted to superstitious rites; and on that account they who are troubled with unusually severe diseases, and they who are engaged in battles and dangers, either sacrifice men as victims, or vow that they will sacrifice them, and employ the Druids as the performers of those sacrifices; because they think that unless the life of a man be offered for the life of a man, the mind of the immortal gods can not be rendered propitious, and they have sacrifices of that kind ordained for national purposes. Others have figures of vast size, the limbs of which formed of osiers they fill with living men, which being set on fire, the men perish enveloped in the flames. They consider that the oblation of such as have been taken in theft, or in robbery, or any other offense, is more acceptable to the immortal gods; but when a supply of that class is wanting, they have recourse to the oblation of even the innocent."*

155 Germen kavimlerinden Anglar, Sakslar, Jutlar.

156 "*The Return of the Anglo-Saxon by Hengest*", 28 Şubat 2017, internette de var, oradan bakın.

157 *The History of England, from Celts through 20th century* (PDF).

158 https://elite-titles.myshopify.com/

159 "*Diana's mother called her a 'whore'*", *The Telegraph*, 14 Ocak 2008.

160 Kutsal Kitap, Levililer 20:13 "*Ve bir adam kadınla yatar gibi erkekle yatarsa, ikisi menfur şey yapmışlardır; mutlaka öldürüleceklerdir; kanları kendi üzerlerinde olacaktır.*"

161 "Elizabeth the Second, by the Grace of God, of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and of Her other Realms and Territories Queen, Head of the Commonwealth, Defender of the Faith".

162 https://www.cspii.org

163 George Orwell, *1984*, "*Who controls the past controls the future. Who controls the present controls the past.*"

164 "*Robe Love*", *New York Times*, Sunday Book Review, Robin Maranz Henig makalesi, 2 Aralık 2007.

165 "*The bloody whip with six strings*", 1539.

166 Patricia U. Bonomi, *Under the Cape of Heaven: Religion, Society, and Politics in Colonial America* (New York: Oxford University Press, 1986), 18.

167 Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. M. Akdağ, "Celâli İsyanları"ndan aktaran, "Türkülerde Yaşayan Gizli Tarih", *Bolu Gündem*, 29.

168 Ahmet Altan Ekşioğlu, *"Büyük Kaçğun ve Bir Örnek"*, 24 Mayıs 2014.

169 *"Jesus walking on the Earth is more important than man walking on the moon."* SPACE.com, makale: NASA's Moonwalking Apollo Astronauts: Where Are They Now?

170 Birinci mektup: *"I would be very glad if you were of the same faith with me. Just try to understand what my life is. Any success in life- wealth, honour, glory- I dont have these. My friends, even my family are turning away from me. Some- liberals and aesthetes- consider me to be mad or weak- minded like Gogol; others- revolutionaries and radicals- consider me to be a mystic and a man who talks too much; the officials consider me to be a malicious revolutionary; the Orthodox consider me to be a devil. I confess that it is hard for me- And therefore, please, regard me as a kind Mohammedan, and all will be fine."* Yasnaya Polyana, Rusya, 15 Mart, 1909.

İkinci mektup: *"As far as the preference of Mohammedanism to Orthodoxy is concerned-, I can fully sympathize with such conversion. To say this might be strange for me who values the Christian ideals and the teaching of Christ in their pure sense more that anything else, I do not doubt that Islam in its outer form stands higher than the Orthodox Church. Therefore, if a person is given only two choices: to adhere to the Orthodox Church or Islam, any sensible person will not hesitate about his choice, and anyone will prefer Islam with its acceptance of one tenet, single God and His Prophet instead such complex and incomprehensible things in theology as the Trinity, redemption, sacraments, the saints and their images, and complicated services."* Yasnaya Polyana, Rusya, Nisan 1884, http://islam.ru/en.

171 Ziya Paşa (1825-1880).

172 *"Got Questions? The Bible has answers!"*, Enhancing Trust in Ministries, 2002.

173 Yanlış hatırlamıyorsam şu mealde bir cümle olmalıydı; *"to get out of cultural Christianity and get into the living faith"*.

174 *"United States... would become a paradise in which men would follow reason, become gods and work for a universal world republic that would then replicate the Utopian conditions of America throughout the known world." Secret knowledge would be passed on through the generations by Freemasons and other secret societies.* (Hagger)

175 *"Familiarity breeds contempt"*.

176 *Kriton* ve *Timaios*.

177 Evren ve İnsan isimli siteye bakın: https://insanveevren.wordpress.com.

178 Kuran'da adı geçen İlyas'ın Hızır'ın kendisi olmadığını, genişleyen İslam coğrafyasında yaşayan halkların mitolojik inançlarının zaman içinde Kuran'da anlatılanlara eklendiği, Saint George'un bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini söyleyenler de var. Diyanet Ansiklopedisi'nde Saint George'un Hazreti İsa'nın eyalet krallıklar döneminde yaşamış, Circîs isimli, samimi yetişmiş bir Hıristiyan olduğu bildiriliyor. "Gerçek"in ne olduğuna dair ahkâm kesmek haddime düşmemiş. Gelin görün, "tarih" söz konusu olduğunda rivayetlerin "şüyuu vukuundan beter" kapsamına girdiklerine inancım tamdır. Her halükârda, Hz. Hızır ve Hz. İlyas'ın Allah Teâlâ'nın sevgili kullarından olduğunda mutabakat tam.

179 BBC haberi, 6 Temmuz 2017, *"Göç eden bir halk, unutulan bir dil: Süryaniler miraslarını korumaya çalışıyor"*.

180 İbn-ül Kayyim el-Cevziyye, 1358: 257.

181 Dr. Hüseyin Akyüz, *"'Âlimler Peygamberlerin Vârisleridir' Hadisinin İsnad Açısından Tenkid Ve Tahlili"*, *Hitit Üniversitesi* dergisi.

182 Câmiü's-Sağîr, 1/310.

183 Richard Hakluyt, *"Voyages and Discoveries: Principal Navigations, Voyages, Traffiques and Discoveries of the English Nation."*

184 Samuel Purchas, *"Hakluytus posthumus, or, Purchas His Pilgrimes: Contayning a History of the World in Sea Voyages and Lande Travellesby Englishmen and Others."*

185 Patricia U. Bonomi, *"Under the Cape."*

186 Papaz Aaron Burgess, *"The Fear of Change"*, *Independent Church vaazı*, 20 Kasım 2002.

187 *"Rump"* makat demek, bildiğimiz kuyruksokumu, yani "kıç". Cromwell'in kapattığı *"Rump Parliament"*in laf ola beri gele olduğunu söyler. Mamafih belden aşağı küfürlere itibar etmemeye özen göstermedikleri de bir gerçektir.

188 *The Economist*, 22 Mart 2014.

189 Aslı şöyle: *"Divan edebiyatında roman yok. Niçin olsun?"* diye başlayan bir tebliği vardır. *"Romanın burjuvaziyle doğduğunu söylerler,"* diye sürdürür; *"Bu edebi nevi, bir buhranın, bir uyuşmazlığın, reelle ideal arasıdaki bir nisbetsizliğin çocuğu, içtimai bir sıhhatsizlik, hiç değilse bir tedirginlik alameti; sınıf kavgalarıyla sahneye çıkışı bundan. İnanan bir toplumda, pürüzlerini yok etmiş bir toplumda, hayali çözüm yolları aramaya ihtiyaç duymayan bir toplumda romanın ne işi var? Osmanlı, Osmanlı kaldıkça Batı romanını anlayamazdı.* / romanı anlaması için/ *Önce uzun bir temessül, (*uyuşma, uyarlanma*) daha doğrusu tesemmüm (*zehirlenme, intoxication*) merhalesinden geçecek, iktisadî ve içtimâi müesseseleriyle değişecekti." Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s. 119.

190 (1) Hz. İsa'nın Matta İncili'ndeki sözleri (5:3-12); (2) Ahiretteki mutluluk ve uhrevi saadet, (3) Bu dünyadaki içsel yolculuk (seyrü süluk) nihayetinde ulaşılacak mutluluk ve uhrevi saadet.

191 Hugh Fogelman, *"Puritans were more Jewish than Protestants"*, Exposing the Fiction, Christianity Revealed.

192 Bakınız, Eski Ahit, "Çıkış" 23-22, "Sayılar" 33-52/53, "Tesniye" 20:16/17 (İngilizce okuyanlarınız için sırasıyla *Exodus, Numbers* ve *Deuteronomy*).

193 Alfabetik sırayla; Adams, Amory, Appleton, Bacon, Bates, Boylston, Bradlee, Cabot, Chaffee, Choate, Coffin, Coolidge, Cooper, Crownnshield, Cushing, Dana, Delano, Dudley, Dwight, Eliot, Emerson, Endicott, Forbes, Gardner, Gillett, Healy, Holmes, Jackson, Lawrence, Lodge, Lowell, Lyman, Minot, Norcross, Otis, Parkman, Peabody, Perkins, Philips, Putnam, Quincy, Rice, Saltonstall, Sargent, Sears, Tarbox, Thayer, Thorndike, Tudor, Warren, Weld, Wigglesworth ve Winthrop aileleri.

194 Rudyard Kipling, *"Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet,/ Till Earth and Sky stand presently at God's great Judgment Seat;/ But there is neither*

East nor West, Border, nor Breed, nor Birth,/When twp strong men faceto face, tho'they come from the ends of the earth!" ("The Ballad of the East and West").

195 Kullanılan tabir, *"Barbaric and subversive"*, PBS, *Frontline* araştırması, 1998.

196 Robert F. Worth, *"Wealth of Others Helped to Shape Kerry's Life"*, *The New York Times*, 10 Ekim 2004.

197 Geoffrey C. Ward, Ken Burns, "The Roosevelts", 2014.

ALEV ALATLI

All American He-Man

HAFAZANALLAH!

NASİHATNAME II

İÇİNDEKİLER

İlk müstemlekecilere dairdir...

Pencere: Oxford, Cambridge, Glasgow, Harvard 309
Pencere: "Lucifer" vb. şeytanlar ve Cos Cob Katliamı 310
Pencere: Salem Cadı Mahkemeleri, Cadılar Bayramı, "*Halloween*" 312
Necefli Maşrapa!.. Engizisyonlar ve Ortodoks Doğu Kiliseleri 315
Necefli Maşrapa!.. "Okültizm", *Frankenstein* 317
Necefli Maşrapa!.. "*Rutengänger*", su cadıları, Nostradamus 319
Necefli Maşrapa!.. "*21. yüzyıl okültizm rönesansı*", *İslamsız Avrupa* 322
Necefli Maşrapa!.. Svastika muskaları, "*Sevgi Birliği*", "*Beyti Dost*" 326
Necefli Maşrapa!.. "*Sismik bir kültürel deprem*" olarak "*New Age*" 328
Pencere: "*Küstah ve cüretkâr XVIII. yüzyıl ateizmi*" ve deist Kurucu Babalar 330
Pencere: "*Cesur Yeni Dünya*" ve "*Pursuit of Happiness*" 333
Pencere: "*Erdemli bir otokratik oligarşi*" olarak ABD 336

Amerikan kültürünün esası: "*Englishness*"

Pencere: Üstad-ı Azam Benjamin Franklin, "*The First American*" 338
Pencere: ABD'nin ilk Mason Anayasası, 1723 341
Necefli Maşrapa!.. Agnostik, gnostik, bilinemezci, bilinirci 343
Necefli Maşrapa!.. Bilmek, tanımak, marifet, Einstein 345
Necefli Maşrapa!.. Bilinmezlik korkusu, *adem-i emniyet* 346
Pencere: Amerikan İhtilali'nin İngiliz mason mentorları 348
Pencere: "*Boston Tea Party*", Celâli İsyanları, St. Andrews Locası 350
Necefli Maşrapa!.. "*Tea Party 2009*", Obama nefreti, çağdaş "White Trash" 352
Pencere: "*The Sons of Liberty*", Tea Party'nin ağababaları 356
Pencere: Tom Paine, "*Harman döven öküzün ağzını bağlamayacaksın*" 359
Pencere: John Locke , "*Tabula Rasa*" 362
Necefli Maşrapa!.. *İngiliz deneyselciği, kapitalist şartlanma* 364
Necefli Maşrapa!.. "*Haram, helal ver, Allahım!..*" 367
Pencere: "*Bir millet iki devlet*", *aynı azgınlık* 370
Pencere: "Meşrutiyetçi İngiliz devletinin Cumhuriyetçi kopyası" 372
Necefli Maşrapa!.. "*Amerika'nın Terörle İlk Savaşı*", Trablusgarp 1796 375
Necefli Maşrapa!.. Klasik Avrupa medeniyetinin mezar bekçileri 377
Necefli Maşrapa!.. 1831 "İstanbul Misyonu" 380
Necefli Maşrapa!.. "*Kar mı yağmış şu Harput'un başına*" 382
Pencere: "Edebini edepsizden satın al" 385

Hayra alamet olmayan bir şeyler oluyor...

Pencere: Jamestown, 1607 387
Pencere: "Nieuw Amsterdam"dan "New York"a 389
Pencere: Sömürge, müstemleke, kapitülasyon 391
Necefli Maşrapa!.. *"Sen ki, Fransa Vilayetinin Kralı Francesko'sun..."* 393
Necefli Maşrapa!.. Baltalimanı Antlaşması, Kavalalı Mehmet Ali Paşa 395
Pencere: *Virginia tütün işçileri* 400
Pencere: *"...savaşların en erdemlisi..."* 401
Pencere: *"Cowboy"* kurgusu, *"silahlı desperadoes"* 403
Necefli Maşrapa!.. *"Model of masculinity"* 404
Necefli Maşrapa!.. "Şiddet bir erkeklik ayinidir!" 404
Pencere: *"Trail of Tears"*, Gözyaşı Yolağı 405
Necefli Maşrapa!.. *"Kurtlar olunca çobanların koyunu..."*, Penobscotlar 406
Pencere: Amerika'nın *"endemikleri"* 409
Pencere: Amerika'nın *"endemikleri"* ve "sükût suikastı" 411
Pencere: *Çeviride kaybolan Amerikan Yerlileri* 412
Pencere: *"Yaz güneşinin altındaki karlar gibi eridiler"* 414
Pencere: *""Sılasına dönen bir kahraman gibi öl!"* 416
Necefli Maşrapa!.. Niyette eşitlenmek 417
Pencere: *"...hayra alamet olmayan bir şeyler oluyor"* 419
Pencere: *"Köle sahibi masum değilse, köle de masum değildir"* 423
Pencere: "Amerika kavramı" ile suç ortağı olmak 426
Necefli Maşrapa!.. "Makbul ABD vatandaşı" 428
Necefli Maşrapa!.. Vehim, hayal, korku, vesvese 429
Necefli Maşrapa!.. Şaman, Rab ve Hayat Ağacı 430
Necefli Maşrapa!.. "Iroquois Yaratılış Efsanesi" 432
Necefli Maşrapa!.. "Yatılı Kızılderili Okulları" 434

Pokahontas'ın boncukları

Pencere: *"A soldier for hire"* 435
Pencere: Sir Thomas Smythe, Kont George Percy ve John Smith 436
Pencere: *"Neden bu kadar güvensizsiniz?"*, Hemingway'in sırtlanı 439
Necefli Maşrapa!.. İyilikten maraz doğar, "modernite" 440
Pencere: İrlandalı dediğin, *"six pack and a potato"* 443
Pencere: *"Great Famine"*, IRA, "Sinn Fein" 444
Pencere: *"Kıtlık Allah'tan, açlık insanlardan gelir"* 447
Necefli Maşrapa!.. Kronik Açlık Katsayısı, IPC/CH 450
Pencere: "Prenses" Pokahontas'ın boncukları 454
Pencere: Pokahontas'tan "Rebecca"ya, Holifera'dan Nilüfer'e 457
Pencere: *"Bir bakmışız ölmüşüz"* 464
Necefli Maşrapa!.. *Wabanaki Koalisyonu* 466

Fransız vasilerine dairdir...

Pencere: *"Filles du Roi"*, Kral'ın Gelinleri 468
Pencere: *"Güney Rüzgârının İnsanları"*, *Misi-ziibi*, *Messipi*, *Mississippi* 470

Pencere: Kardinal Richelieu, "*Doğal Fransızlar*" 474
Necefli Maşrapa!.. Kral XIII. Louis 476
Pencere: Jean Baptiste LeFlau'dan George Wallace'a 478
Pencere: "*Peynir yiyen teslimiyetçi maymunlar*" 481
Pencere: "Yiğit" kovboylar, "ağlak" Fransızlar, Ella Fitzgerald 484
Pencere: "*Sus bebecik sen sakın ağlama*" 486
Necefli Maşrapa!.. "*Ragtime*", "*Blues*", "*Spirituals*", Bob Dylan, Joan Baez 489
Necefli Maşrapa!.. Fransız "*Charles Martel Club*" 494
Necefli Maşrapa!.. Amerikan "*Charles Martel Society*" 496
Necefli Maşrapa!.. "*The Occidental Quarterly, TOQ*" 497
Pencere: Kültürel iletim birimleri "mem"ler 499
Pencere: Bourbon kadınları, Akitanyalı Eleanor 501
Pencere: Kastilyalı Blanche 504
Necefli Maşrapa!.. "*Blessed Queen Blanche, Widow, Third Order*" 506
Pencere: Kral St. Louis'de "*cismanileşen Hıristiyanlık*" 513

Germen vasilerine dairdir...

Pencere: Roma geleneğinde bir *patria*, Habsburglu Franz Joseph 517
Pencere: Yahudi düşmanlığı, Georg Ritter von Schönerer ve Karl Lueger 519
Necefli Maşrapa!.. Rothschild'lerin "*finansman becerisi geni*" 520
Pencere: Rothschild Hanedanı 522
Necefli Maşrapa!.. "*Bu şato sadece bir Rothschild'e ait olabilir!*" 525
Necefli Maşrapa!.. Alphonse Rothschild'in Abdülmecit Han nişanı 528
Pencere: Ferdinand Maximilian Joseph, Benito Pablo Juárez García 530

Aristokratik şebekelere dairdir...

Pencere: Yeraltına çekilen derin aristokrasi 533
Pencere: Avrupa Birliği'nin "*yaşayan aristokratları*" 534
Necefli Maşrapa!.. Zürih "*Garanti*" antlaşması, çatal değnek 537
Pencere: Postmodern Habsburg terekesi 539
Pencere: Avusturya-Macaristan nostaljisi 542
Necefli Maşrapa!.. *Discobolus, Wunderwuzzi*, Şansölye Sebastian Kurz 543
Necefli Maşrapa!.. "*Technizismus*", "*İlerleme*", Guido von List 544
Necefli Maşrapa!.. Zapturapt altına alınan güzellik, "Altın Oran" 546
Necefli Maşrapa!.. "Altın oran" ve "*all-American*" tiplemesi 549
Pencere: Avusturya, "*Christlichsoziale Partei*" ve neo-naziler 550
Necefli Maşrapa!.. Jörg Haider, "*Pfiat Gott, liabe Alm,*" *neo-Nazizm* 553
Necefli Maşrapa!.. *Fortuynism* 556
Necefli Maşrapa!.. *De Wallen* 559
Necefli Maşrapa!.. *Popülizm, Yeşiller, Paderasten vs.* 561
Necefli Maşrapa!.. Popülizm, Filistinizm, Paçozluk 564
Necefli Maşrapa!.. "*Tersyüz edilmiş halkçılık*" 567
Necefli Maşrapa!.. Solcu popülizm, *ahimsa*, çarkıfelek, ☮卐卍 569

İlk müstemlekecilere dairdir...

James'in dini muhaliflerini hapsettiği, ağır para cezalarına çarptırdığı 1630-1643 yıllarında, aralarında Cotton Mather'in babası Increase Mather'ın (1639-1723) bulunduğu yirmi bin Püriten, Amerikan müstemlekelerine müteveccihen İngiltere'den ayrıldı. Anglikan müesses nizamıyla ilişkilerini kesen bu insanlar, Yeni Dünya'da münferit cemaatler oluşturdular.

Pencere: Oxford, Cambridge, Glasgow, Harvard

Boston Brahminleri'nin en muhterem atalarından Cotton Mather (1663-1728), Boston doğumlu, Harvard mezunu, yazar ve "*pamphleteer*" derler, muhtelif konulardaki düşüncelerini belirli aralıklarla broşür formatında yayınlayan saygın bir kamuoyu önderi; University of Glasgow'dan fahri doktora (1710) sahibi Püriten papaz. Glasgow Üniversitesi'nin, "İskoç Aydınlanmasının Merkezi" sayıldığını, David Hume, Adam Smith gibi Avro-Amerikan medeniyetine damgasını vurmuş düşünürler yetiştirdiğini, Birleşik Krallık'ın Oxford (1167) ve Cambridge'ten (1231) sonra en eski eğitim kurumu (1451) olduğunu düşünün. Harvard deseniz, Püritenlerin Amerika kıtasına ayak basmalarını (1629-1630) izleyen altı yıl içinde Massachusetts'te kurdukları ilahiyat yüksekokulu. Cambridge'ten esinlenmiş olup, daha kurulduğunda (1636) anonim şirket (*joint venture*) statüsündedir, o gün bugün bir yönetim kurulu tarafından idare edilir; adını, kurucusu ve önde gelen finansörü, papaz John Harvard'dan (1607-1638) alır. Kendi de Cambridge mezunu olan John Harvard, Londra doğumludur ve ana tarafından Shakespeare'le bağlantılı olduğu söylenir. Harvard'ı uzun yıllar yöneten Cotton Mather'in babası Increase Mather ile onun babası, İngiltere Lancashire doğumlu Oxford eğitimli Richard Mather (1596-1669) da Püriten papazlardı. Bunları neden söylüyorum, *Brahminler*'in atalarının New York Limanı'ndaki heykelin kaidesine nakşedilmiş eski dünyanın "*sefil artıkları*"ndan olmadıklarını bir kez daha vurgulamak isti-

yorum yavrum. Nitekim Amerika'ya gelen ilk Püriten kafilelerin arasında yüzden fazla Oxford ve/veya Cambridge eğitimli "gentilmen"in varlığından söz edilir. Gelin görün ki, Atlantik'in iki ucunda gelişen, biri Anglosakson diğeri Amerikan entelektüel yapılanmaları daha o zamandan mükemmele yakın bir eşgüdüm içinde hemhal olmuş durumdadırlar.

Dönelim büyükbaba Richard Mather'a. Liverpool'da hayli başarılı bir vaizken Church of England protokolünde ikinci sırada yer alan York (*Eboracum*) Başpiskoposu tarafından ibadet adabına uymadığı, üstüne üstlük on beş yıllık papazlık kariyerinde cübbe giymediği gerekçesiyle açığa alınan adamdır. Niye cübbe giymez? Çünkü Hıristiyanlığın en yalın şekliyle yaşanması gerektiğine inanır; oysa cübbe malum, Katolik şaşaasının sembollerindendir. Göreve iadesi için yapılan girişimler Başpiskopos'un *"yedi piç peydah edeydi, bundan iyiydi"* (bu bilgi Britannica Ansiklopedisi'nden!) şeklindeki ağır tepkisiyle karşılanınca, Father Richard, bir Pilgrim kafilesine katılır, Amerika'nın meteoroloji tarihine geçen sayılı hortumlarından birinden kurtulmayı başarır, Boston Limanı'na çıkarlar, yıl 1635. 1636'da Boston'da hocalık etmeye başlamıştır.

Pencere: "Lucifer" vb. şeytanlar ve Cos Cob Katliamı

Richard Mather'in ömrü vefa etmez, lakin oğlu ve torunu *Boston Brahminleri* tarihinin kara lekesi (kaçıncı kara leke diyeceksiniz; siz de haklısınız) sayılmaktan kurtulamayan Cadı mahkemelerinin (1692-1693) en ateşli savunucularından olur, hatta torun Cotton Mather'in "büyücülüğe ve cin tutmasına dair" kitabı bu korkunç hadisenin başlıca *"bilimsel"* dayanağını oluşturur. Mather dedenin ömrü Salem zulmünü görmeye vefa etmedi dediğime de bakmayın. Cos Cob Katliamı'nın olduğu 1641 yılında, adam Boston'da hocaydı, sesi çıkacak olsaydı, o zaman da çıkardı. Cos Cob'lar, bölgede mukim son derece barışçıl Kızılderili kabilelerinden biriydi. Püritenleri topraklarında ağırlayan, onlara ormandan, denizden rızık sağlama yöntemlerini öğreten insanlardı. Gelin görün, sayıları artıp kendilerini daha bir güvenli hissetmeye başladıklarında, Püritenler silahlanmaktan geri durmadılar. *"Vahşi ruhlar"* dedikleri ev sahiplerine durduk yerde bir cephe almaları vardır ki, insanı insan olmaktan utandırır. 1641 yılının üstelik

Noel gecesi, Cos Cob köyünü İsa Mesih aşkına bastılar. Köy sakinlerinin kaçmalarını önlemek için kapıların önlerinde devasa ateşler yakmışlardı, çıkıp kurtulmaya çalışanları da vurdular. Bir tek o gecenin bilançosu 400 Kızılderili, yani çoluk çocuk dahil köyün tamamı.

Bu vakalardan o kadar çok vardır ki hangi birini anlatacağımı bilemem yavrum. Tek söyleyebileceğim, Hazreti İsa'nın merhametinin cihanşümul olmadığı. Cos Cob'ların, Yaratan'ın kulu olmalarından kaynaklanan bir değerleri yoktu. Papaz Richard'ın da, o yıllarda hayatta olan takva ehli meslektaşının da katliama karşı çıkmadıklarını bilesiniz. Aklımdayken, Papaz Richard Mather'ın, müteveffa meslektaşı ve akıl hocası John Cotton'ın (1585-1652) dul eşi Sarah'yı nikâhına aldığını söylemeliyim. Dedikodu için değil, ne denli sıkı fıkı bir cemaat olduklarını belirtmek için söylüyorum, yavrum. Nitekim bu evlilikten olma torununa eşinin eski kocasının soyadını taktığı için Reverend (*muhterem*) Cotton Mather gibi garip bir isim ortaya çıkmış, olsun. 1692 Salem mahkemelerinin vahşetin ötesinde bir de psikopati telmihi vardır, ama yetmez, asıl korkutucu olan mahkemelerin dinsel boyutudur. Tarihlere dikkat edin. Cos Cob Katliamı sürecinde yürürlükte olan yasalar, Eski Ahit'in kutsal metinlerinden alındığına işaret ettiğim yasalarıdır. 1639'da New Haven'da yapılan bir toplantıda, "*Bu yerleşimde sadece God'ın kanunları geçerli olacaktır*" diye kestirip atan Oxford'lu John Davenport'ı hatırlayın, Papaz hazretleri Cos Cob Katliamı'nın tanıklarındandır.

İblis'in hükümran olduğu bir dünyada yaşadıklarını, tahtına kurulmuş oturan Lucifer'in "*cadı*" kullarıyla birlikte hüküm sürdüğüne inandıklarını, kontrol edemedikleri her olumsuzluktan "*cadıları*" sorumlu tuttuklarını, hastalanan her hayvanda, kuruyan her bitkide (sayın artık!) şeytanın müdahalesini gördüklerini, hasılı kasvet kumkuması bir hayat yaşadıklarını söylemiştim. "*Şeytan*"ı biz de bilmez değiliz. İbrahimi dinlerdeki hikâyesi de üç aşağı beş yukarı aynıdır. Yahudiler "*Samael*" olarak bilirler ("*Azazel*" diye de rastlayabilirsiniz), Hıristiyanlıkta "*Lucifer*" sözcüğü yaygındır, biz "İblis" deriz. Tanrı katında itibarlı bir melekken O'nun yarattığı ama kendisinden daha güçsüz olan insanoğluna itaat etmeyi reddeden, bu nedenle lanetlenen ve cennetten kovulan varlık olarak tanınır. Aslında yeryüzünde hiçbir kavim de yoktur ki, kendi çapında bir şeytanı olmasın. Ancak toplum "geliştikçe", yani dili, edebiyatı karmaşıklaştıkça "şeytan" kavramı da ona paralel olarak gelişiyor, yavrum. Bizim Albız, mesela, lohusalara musallat

olan şeytan kızıl saçlı, kırmızı elbiseli, atların yelelerini örmekten keyif alan bir kadınken, Goethe'nin şeytanı, Faust'la bambaşka şeylerin pazarlığını yapar. Lucifer'in 21. yüzyılda aldığı şekli düşünmek bile istemiyorum.

Pencere: Salem Cadı Mahkemeleri, Cadılar Bayramı, *"Halloween"*

Cos Cob Katliamı, Püritenlerin ilk vukuatı değil. Yerliler şöyle dursun, *God*'ın *"Seçilmiş Kulları"* olmak hasebiyle, (*"Yaşayan Azizler"*in salahiyetlerini doğrudan *God*'dan aldıklarını hatırlayın) kendilerinden olmayan Protestanlara giderek artan husumetleri binlerce göçmenin ölümüyle sonuçlanır. Daha 1636'da, Roger Williams (1603-1683) isimli bir Baptist vaizini yerleşimlerinden atıp ıssıza sürmeleri vardır. İlerleyen yıllarda Rhode Island eyaletini başlatacak olan Roger Williams'ın hayatını Narragansett yerlileri kurtarır. Hemen ardından dört Quaker asılmak suretiyle idam edilir. Dini anlaşmazlıklar da söz konusudur, ama asıl mesele vaizin toprakları karşılığında yerlilere ödeme yapılması konusundaki ısrarı. Oysa Püritenler arazileri "Kral'ın emri"yle gasbetmekte mahzur görmemektedirler. Onların bu tutumu binlerce kişinin ölümüyle sonuçlanacak süreci tetikler.

Sonra 1692 yılının bir sabahında Salem'in önde gelen yöneticilerinden Papaz Parris'in on bir yaşındaki kızı Elizabeth Parris'le aynı yaştaki kuzeni Abigail Williams, eş zamanlı bir kriz geçirirler. Kriz dediğim, çılgın gibi koşuşturmakta, anlaşılmaz şeyler mırıldanmaktadırlar. Aslında bir oyundur, ama Püritenlerin nemrut ortamında sansasyon yaratır. Başta kızın babası Papaz Parris, Salem'in hemen tüm eşrafı toplanır ve çocuklardan, onları beddualarıyla bu hale getiren cadıların adlarını söylemeye zorlarlar. Biri Sarah Good isimli bir dilencinin, ikincisi Sarah Osborne isimli *"iffetsiz olduğu tahmin edilen"* bir kadının, üçüncüsü de ailenin Barbadoslu kölesi Tituba isimli bir genç kızın adını verir. Sanıklar ânında yakalanır. İlk ikisi suçsuz olduklarını söyler. Köle Tituba suçu diğer ikisinin üstüne atıp canını kurtarma çabası içinde, "Şeytan geldi ve benden kendisine hizmet etmemi istedi" demek gafletinde bulunur. Tituba hem siyahidir, hem de voodoo gibi batıl inançların ülkesinden gelmiştir, böyle olunca daha fazla delil gerekmez, cadı olduğu ilan edilir. Bundan sonra olanlar akıl alır gibi değildir, yavrum. Önce Elizabeth ve Abigail'e özenen bir düzine çocuk yaşta genç

kız, kendilerinin de cadılar tarafından taciz edildiklerini iddia eder, hatta isimler verirler. Alacak verecek meseleleri, arazi anlaşmazlıkları olan hasım aileler birbirlerini efsunlamak, mallara el koymakla suçlamaya başlar. İddialar, savunmalar komşu kasabalara sıçrar. Sanıkların sayısı büyüdükçe büyür, iki ay içinde aralarında papazların da olduğu 400 kişi gözaltına alınır, 200'ü tutuklanır. Şimdi de bunu dinleyin: Sanıkların 40'ı da cadı olduklarını itiraf eder! Amaçları az bir cezayla kurtulmaktır, ama onları bu yollara sevk eden asıl cadıların adlarını vermeleri gerektiğinden, liste daha da büyür. Kadınların kocalarını ihbar ettikleri toplumsal bir histeri ortaya çıkar. Hapishaneler dolar taşar, gelin görün mahkeme kurulamaz, çünkü müstemleke ruhbanının yargı yetkisi yoktur, mahkeme kurmasını da bilmezler. Oysa Eski Ahit'in emri açıktır, *"Thou shalt not suffer a witch to live"* yani "Cadının yaşamasına müsaade etmeyeceksiniz." Bu ayet, Kutsal Kitap Kral James Versiyonu'ndan.

Londra'ya haber salınır ve aylar sonra New England doğumlu Sir William Phips (1651-1695) diye bir adam gelir. Bu Phips de avukat bile olmayıp Maine eyaletinde çobanlık yaparken denizciliğe merak sarmış, miço olarak başladığı kariyerini armatör olarak tamamlamış bir tüccardır. Olsun! Mayıs 1692'de özel bir mahkeme kurar, yanına Stoughton isimli bir papazı alır, bir de jüri uydurarak yargılamaya girişir. "Uydurur" dediğim, Salem hepi topu 600 kişilik bir kasabadır, herkesin herkesi suçladığı böyle bir zamanda tarafsız yirmi kişi bulmak mümkün değildir. Hazreti Süleyman'ın *Ars Goetia*'sından Heinrich Kramer'ın 1487 tarihli *"Malleus Maleficarum"*una varıncaya kadar sihirle, büyüyle, cadılıkla ilgili ne varsa ortaya dökülür, "kanıt listeleri" oluşturulur. Ne demek istiyorsun diyeceksiniz, sanık cesedin başında elinde hançer olduğu halde yakalanmışsa, hançer cinayete delil midir değil midir meselesi. Bu çerçevede, kadının evde kalmış kadın sayılmasından başlayarak, derisinde bir beni, doğum lekesi, siğili olması, topallık ya da kamburluk türünden bedensel şekilsizlikleri de delil kabul edilir. Yetmez, yargıç rüyaları, hülyaları da delil kabul edeceğini açıklar. Örneğin, Elizabeth Parris'in sanık Sarah Good'u rüyasında bir süpürgeye binmiş uçarken görmüş olduğunu söylemesi kadıncağızın cadı olduğunun yeni bir delili olarak kabul görür.

Uzatmayalım, bağnazlık, ikiyüzlülük ve kitlesel histerinin iç içe geçtiği Salem mahkemelerinin sonunda 200 kişi "Şeytan'ın Büyüsü"yle iştigal et-

mekle suçlanır, aralarında Sarah Good, Sarah Osborne ve köle Tituba'nın olduğu 19 kişi darağacında infaz edilir, 1 kişi işkence altında ölür, 4 kişi de yargıç karşısına çıkacağı günü beklerken hapishanede hayatını kaybeder. Tarihe dikkat edin. Tarihlere dikkat edin deyip duruyorum ya, bu sözüm kulağınıza küpe olsun. Zamanın ruhuna hâkim olabilmeniz için olayların öncesini, sonrasını kestirebilmelisiniz. Düşünün ki, Francis Bacon (1561-1626) "*New Atlantis*"i çoktan yazmış, Galileo (1564-1642) Papa VIII. Urban'a sabit olanın güneş, onun etrafında dolananın dünya olduğunu söylemişti. Isaac Newton (1643-1727) hayattaydı. Diyeceğim, bir çağda birden fazla çağ yaşanır, nizamı âlem ihtişam ve sefalet üzerinedir yavrum. Bacon bütün cesaretini toplamış *Bensalem*'i yazarken, *Salem*'de birileri doğum lekesini şeytanın işareti sayıp cadılıktan adam infaz ederler de kılları kıpırdamaz. *Adam* derken, "*kadın*" infaz ederler. Salem mahkemelerinde hüküm giyenlerin büyük çoğunluğu kadındır çünkü Yehova'dan itibaren "*cadılık*" kadına yakıştırılır, Âdem babamızı kandıran da Havva anamızdır nitekim. Veyl demez misiniz, tarihi lineer bir çizgi olarak görüp zafer naraları atan veya karalar bağlayana?

Bu böyle de, Amerikan kültürünü bu bağlamda da idrak edebilmeniz için bilmeniz gereken birkaç şey daha var yavrum. Salem kâbusunun müsebbipleri asla nedamet getirmemişler, hatta Londra'dan gönderilen tüccar-armatör Phips'in yanına aldığı Papaz Stoughton terfi etmiş, Massachusetts müstemlekesinin Temyiz Mahkemesi Başkanı olmuş. Yetmez, bir kasabaya adı verilir: *Stoughton Town*. Yine yetmez, Harvad Üniversitesinde adına yapılmış bir erkek öğrenci yurdu vardır: "*Stoughton dormitory*."

Az önce muhacir gemilerinden inen bitap sığınmacıların enterne edildikleri *Ellis Adası*'ndan bahsederken, büyük acıların yaşandığı –nitekim bir ismi de "*The Island of Tears*", Gözyaşları Adası'dır– mekânın açık hava müzesine dönüştürüldüğünü; hamburgercilerle sosisli sandviççiler de dahil ahalinin mültecilerin trajedisinden para kazanmaktan geri durmadıklarını vurguladığımı hatırlarsınız. Bir gün Guantanamo'yu, Ebu Gureyb'i müzeye dönüştürdüklerini duyarsam şaşırmayacağımı da söylediğimi de hatırlarsınız. Amerikalıların "bir mim koyun" dediğim "*sapkın duygusallık*"larının en galiz örneklerinden bir başkası da Salem'de yaşanır; "Cadılar Bayramı". Neyi kutluyorlarsa artık, 31 Ekim'de başlayan bu "*Halloween*", Salem'de bir ay sürer. 1992'de infazların 300. yıl dönümünü "kutladılar". Ciddi söylüyo-

rum, kullandıkları sözcük "*celebration*". 20 kurbanın gömüldüğü söylenen kabirlere kırmızı karanfillerini bıraktılar ve kutlamalara döndüler. İnternetten girin bakın, hediyelik eşyalarıyla, resim galerileriyle, şekerlemeleri ve oyulmuş kabaklarıyla trajediyi nasıl ticaret metaına çevirdiklerini göreceksiniz. Bu arada, sakın ama sakın "İyi de bize ne oluyor, biz niye Cadılar Bayramı kutluyoruz?" diye sormayın bana.

Necip Türk basınının amiral gemisi Hürriyet'in seyahat muhabiri Zeynep Zor, "*... Kimse cadıların varlığını kutlamıyor veya bir bayram olarak algılamıyor*" diye açıklıyor. "*Tamamen eğlence odaklı bir durum olduğunu düşünüyorum. Şahsen her yıl cadılar bayramında yurt dışında olduğumuz için biz de kutluyoruz. Kutlama derken, sadece kostüm giyip özel partilere katılıyoruz ve çok eğleniyoruz. Ötesi yok yani...*" İyi ya.

Necefli Maşrapa!.. Engizisyonlar ve Ortodoks Doğu Kiliseleri

Amerikan Püritenlerine haksızlık etmeyelim, aslında Salem mahkemelerinde 500 yıllık bir geleneği sürdürüyorlardı: *Katolik Engizisyonları*. Sözcüğün aslı da Latince, "*inquisition*", papalık veya kraliyet tarafından dinin kabul ettiği inançlara aykırı düşüncelerin "*soruşturması*" anlamına geliyor. Daha 1184 yılında Papa III. Lucius, piskoposlarına cemaat içindeki kâfirleri saptamalarını, yola gelmeyenleri de cezalandırılmak üzere imparatorluk kolluk kuvvetlerine teslim etmelerini buyurmuş. Dönemin Kutsal Roma İmparatoru I. Frederick'le yaptığı anlaşmaya göre nedamet getirmeyen kâfirler infaz edileceklerdir, çoğu kez diri diri yakılmak suretiyle. Lucius'un düzenlemesi kadük kalıyor çünkü piskoposlar dağınık ve engizisyon olayını eşgüdüm içinde yürütebilecek merkezi otorite yok. Yüz yıl kadar sonra, VI. Haçlı Seferi'nin arifesinde bu defa Papa IX. Gregory meseleyi ele alıyor ve papalığa doğrudan bağlı *sorgucular* (inquisitors) sistemini kuruyor, soruşturma usullerini protokole bağlıyor. Protokol dediğim, "*cadı saptama, yargılama ve imha kılavuzu*".

Yeri gelmişken "sorgucu" deyip durduğum şu kelimeyi de oturtmaya çalışayım yavrum. İngilizce metinlerde "*inquisitor*" diye geçer ki, tam karşılığı "*soruşturmacı*" veya "muhakkik", hatta "tahkikat memuru" olmalı. "Engizisyon", tahkikat sözcüğünün Fransızca ses vereni, yani "engizisyoncu" olmaz,

"engizisyon mahkemesi" de olmaz, doğrusu "*engizisyon aşamasındaki mahkeme*" olur. Hasılı "*savcı*" dememek için "sorgucu" gibi nahoş bir kelimeyle iktifa etmek durumunda kaldığımı bilesiniz vesselam.

1252'de Papa IV. Innocent, inatçı kâfirlere işkence yapabilecek sivilleri (sivilden kasıt Kilise'de görevli olmayan) işe almaları için *Sorgucular*a izin veriyor. Şimdi, bu sivil işkenceciler büsbütün acımasız ve işlerinin ehli, kurbanlarının arasında (1307) *Tapınak Şövalyeleri* var. Buraya da bir mim koyun yavrum, ileride göreceksiniz masonların kiliselerle hasım oldukları bir dönem de vardı. Her neyse. Engizisyonlar, Tapınak Şövalyeleri Kardeşliği'ni sonlandıramıyor ama büyücülükle suçladığı yarım düzine tarikatı yeryüzünden siliyor.

Gelin görün ki, engizisyon duruşmalarında Salem mahkemelerindeki sözde jüri de yoktur. Duruşma, sorgucu ve kâfirlikle suçlanan şahıs arasında geçer. Salona sadece zabıt kâtipliği görevini üstlenen noter alınıyor, bir de şahitler giriyorlar. Avukat söz konusu değil, kim tarafından ve neyle suçlandığı "kâfir"e bildirilmiyor. Bu meyanda, sanığın Papa'ya müracaatı mümkün ama çok pahalı (evet, para ödemek gerekiyor) bir süreç olduğundan pek azı bu yola başvurabiliyor. Suçunu itiraf edip nedamet getiren kâfire muhtelif "tövbe cezaları" uygulanıyor. Bunlardan birisi giysisinin göğsüne dışarıdan görülebilecek şekilde dikilen sarı renkli haç, dünya aleme "*sakıncalı*" olduğunu ilan ediyor. "*Sarı renkli haç*" size İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilerin Yahudilere dayattığı "*altı köşeli sarı yıldız*"ı anımsatmalı. Nazi Almanyası'nın engizisyonlardan esinlendiğini anlıyorsunuz. Öte yandan hapis cezası her halükârda var.

Tövbe eden kâfir, "*murus largus*" dedikleri açık cezaevlerine de kapatılabiliyor, "*murus strictus*" dedikleri yüksek güvenlikli hapishanelerde prangalı hücre hapsine de mahkûm edilebiliyor. İmparatorluk kolluk kuvvetlerinin en korkunç infazlarından biri 1278'de, Fransız Katar (Cathar) mezhebinden 200'ü aşkın "kâfir"in aynı anda ateşe verildiği cehennem provası. Odun vesair masraflar kurbanların ailelerine ödetilmiş.

Ortodoks kiliselerinde cadı avı da yok, engizisyonlar da yavrum. İtiraf edeyim ki, bizim buraların Hıristiyanlığının bile daha insancıl olmasından gizli bir gurur duyuyorum! Kâfirler her zaman dışlanmış, "*true religion*"a teslim olmaları için baskı uygulanmış ama ölüm cezası hiçbir zaman söz

konusu olmamış. Papa'nın mutlak otoritesini reddeden gelenek, kâfiri dışlamış ama kendinde öldürme yetkisini de görmemiş. Engizisyonların pagan Roma hukukunun *"utendi et abutendi"* anlayışıyla ilgisi olduğunu seziyorum yavrum. Dediğim dediklik, sonuna kadar tüketmek, *öteki*'ni hesaba katmamak. Siz de bir düşünün.

Batı'da sadece Katoliklerin değil, Protestanların ve Püritenlerin de benimsediği uygulamanın kaldırılması, Portekiz'de 1821, İspanya'da 1834, Vatikan'da 1965'i buluyor. Portekiz ve İspanya'nın derdinin Yahudi-dönmeler (*"Sabetayist"*lerin Hıristiyan versiyonları) olduğunu da söyleyeyim de bu faslı kapatalım. Sorgucular vaftiz olmuş Yahudilerin, Hıristiyanlığa taşıdıklarından kuşkulandıkları *"kripto-Yahudilik"*in peşine düşerlermiş; ola ki, güçlenip Protestan akidesini ortadan kaldıracakları günleri bekliyorlar diye. Romalıların derdi ise, Protestanlar. Sorgucular, sıradan müminlerin yanı sıra ruhban sınıfını da izliyorlar, *olası sapmalarını* tedip etme salahiyetleri var. Öyle ya, belki de aralarına bir Arianist sızmıştır!

Necefli Maşrapa!.. "Okültizm", *Frankenstein*

Dokuz milyon insanın asıldığı veya diri diri yakıldığı hesaplanan engizisyonlar sürecinde büyü, sihir, efsunlama gibi işlerle gerçekten uğraştıkları kanıtlanabilenlerin sayısının bir elin beş parmağını geçmediği söylenir. Aslında mesele büyü ya da sihir ya da efsun da değildir çünkü –şimdi bunu iyi dinleyin– böylesi uğraşlar Yeni Dünya Düzeni'nin *Meşum Beşli* dediğim müelliflerinin (John D. Rockefeller, Andrew Carnegie, John P. Morgan, Nathaniel Mayer Rothschild, Cecil Rhodes) akıl hocası İngiliz Prof. John Ruskin gibi, Alman Dr. Johann Konrad Dippel gibi *okültist* simyacıların Oxford, Cambridge ya da Ingolstadt üniversitelerindeki odalarında yapılır. John Ruskin'i, Yuvarlak Masa, Yeni Dünya Düzeni bağlamında daha çok konuşacağız.

Alman Profesör Dr. Johann Konrad Dippel (1673-1734) Avrupa Aydınlanması'nın (ve dolayısıyla hümanizmanın!) kalelerinden sayılan Ingolstadt Üniversitesi hocası; ilahiyatçı, hekim ve simyacı. Ingolstadt, 1590-1631 yılları arasında 400'den fazla insanın büyücülük suçlamasıyla infaz edildiği Eichstätt piskopos-prensliğinin, yani Eichstätt prensi aynı zamanda piskopos, başkenti. Dr. Dippel aynı üniversitede ders veren tekin-

siz İlluminati Tarikatı'nın kurucusu Adam Weishaupt'ın mesai arkadaşı ve –şimdi bir de bunu dinleyin– İngiliz bilimkurgu yazarı Mary Shelley'nin (1797-1818) *Frankenstein* isimli romanının kahramanı! Öyle etkilenmiş ki Mrs. Shelley Dr. Dippel'in okült çalışmalarından, tutmuş bir insan tarafından "yaratılan" ilk *siborg*'un romanını yazmış. Bu arada, İngiliz entelektüel camiasının önde gelen isimlerinden biridir Mary Shelley; kocası Oxford eğitimli ünlü şair Percy Shelley, Lord Byron'ın (1788-1824) kankasıdır. Gelelim *okültizm*'e: "*Occultism*", "gerçek"in bilimsel yöntem dışındaki yollarla araştırılması; doğa, evren ve insan arasındaki etkileşimlere dair derin bilgilerin *ruhani* (psişik) metotlar veya kadim ezoterik (içsel) öğretiler aracılığıyla edinilmesi eylemi; yani "*pseudoscience*" dedikleri "sözdebilim/sahtebilim". Geleceği okuma, kehanet, şifacılık gibi marifetleri de içerir. Diğer bir anlatımla, büyücülükle itham ettikleri, diri diri yaktıkları "cadı"ları suçladıkları "*günah*"ların mecmuudur.

Engizisyon mağdurlarının kısmı azamını kocakarılar, fiziki ya da zihinsel sorunları olanlar, kimsesizler ve sakatlar oluştururlar. Sıralama, yaşlı kadınlar, ebeler, Yahudiler, şairler ve çingeneler şeklindedir. Bu grupların, sorgucuların kafalarının içindeki uydurma özgeçmişlerinden başka hiçbir ortak yanları yoktur ama ne gam! Bu bağlamda cadı avı, hem sınıfsaldır hem de yolu öjeniksle doğrudan kesişir. Adolf Hitler'in, Amerikan Öjeniks Derneği kurucularından Madison Grant'a "*Passing of the Great Race*" (*Büyük Irkın Ölümü*) isimli kitap için teşekkür mektubu gönderdiğini hatırlayın. Grant'la Henry Fairfield Osborn'un (1857-1935) birlikte kaleme aldıkları bu kitapta, mavi göz, sarı saç (ve tabii üstün zekâ!) gibi beyaz Anglosakson ve İskandinavlara özgü özellikleri taşıyan "*Nordic*" genlerin ikinci, üçüncü sınıf ırkların genleriyle ikame edildiğinden yakınmış, soylu ırklarını yozlaştırdığı hususunda uyarmışlardı. Adolf Hitler, Semitik ırka mensup olan Araplar gibi, Yahudilerin de "*beyaz ırk gen havuzundan elimine edilmeleri gerekli*" kavimlerden olduklarını ilan etmiş, bu düşüncesinin ilhamını da "*İncil*'im" dediği bu kitaptan aldığını söylemişti.

Şunu mutlaka anlamalısınız yavrum, engizisyon denilen bu menfur, bu şen'i uygulama, Avro-Amerikan insanının bilincinde Hıristiyan dünyasını tehdit eden birtakım *akla yatkın* ve *sahici* varlıkların mevcudiyetine dair bir inanç oluşturmuş, dahası yürürlükte olduğu 250 yıllık süreç zarfında bu inanç sabitlenmiştir. Gelin görün ki, *Malleus Maleficarum* modern Batı'nın

okuduğu bir kitap değil artık, buna karşın "cadı"ların yerini almış olan *"başka birileri"* var: *İslamcı teröristler*. Bu yeni öcüye dair malumat da hemen her zaman cadılara ilişkin malumat kadar mesnetsiz, kof ve beyhudedir. Yahudileri düşünün. Engizisyon, Yahudileri Hitler'den çok daha önceden beri yakmaktaydı. Daha '70'li yıllarda New York'ta eğitimli Yahudilerin itibarlı işlere alınmadıklarına bizzat şahidim. İlerideki bölümlerde göreceksiniz, ne zaman ki *neo-con*'larla işbirliği yaptılar, yıldızları o zaman parladı. Bir parladı, pir parladı yavrum. Öte yandan, bizim buralardan bakıldığında görülmez, lakin Führer'in komuta kademesi *okültist*'tir.

Almanları metodik, bilimsel, mühendis kafalı insanlar olarak görmeye şartlandığımızdan olacak, Hitler'i *"Rutengänger"* dedikleri bir *"su cadısı"* istihdam etmiş, şansölyelik sarayında (*Reichskanzlei*) ölüm ışını taraması yaptırırken hayal etmemiz bile mümkün değil ama öyle. Sadece Hitler de değil, en yakın korumalarından (*SS-Ehrenführer*) Rudolf Hess'in (1894-1987) de özel müneccimi (astroloğu) ve özel *"su cadısı"* vardı. Öyle yabancıdır ki bize bu kavramlar, haklı olarak ne diyorsun diyeceksiniz.